

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

18973

Published under the authority of
the Government of His Highness
the Maharaja Gaekwad of Baroda.

General Editor

B BHATTACHARYYA, M A, Ph D

THE KUPPUSWAMY-SASTRI
RESEARCH INSTITUTE
MADRAS-4

No LXXXII

श्रीमदारोहकभगदत्तजल्लणविरचिता

सूक्तिमुक्तावली

THE KRIPPIKAWMY SANSI
RESEARCH INSTITUTE,
84, R. H. ROAD, MADRAS-4

THE
SŪKTIMUKTĀVALĪ
OF
BHAGADATTA JALHANA

31

Edited with an introduction in Sanskrit

BY

EMBAR KRISHNAMACHARYA

Sanskrit Pathshala, Vadtal

1938

ORIENTAL INSTITUTE

BARODA

Printed by S V Parulekar, at the Bombay Vaibhav Press, Servants of India Society's
Home, Sandhurst Road, Girgaon, Bombay

AND

Published on behalf of the Government of His Highness the Maharaja Gaekwad
of Baroda by Benoytosh Bhattacharyya, Director, Oriental Institute Baroda

Price Rs 11-0-0

विषय-सूची

	पृ
१ प्रस्तावना	७
२ विषयानुक्रमणी	१५
३ सूक्तिमुक्तावली	१-४६३
४ पद्यानामानुक्रमणी	१
५ पद्यानुक्रमण्या अनुबन्ध	४३
६ पद्यानुक्रमण्या सशोधनम्	४४
७ कविनामानुक्रमणी	४५
८ ग्रन्थनामानुक्रमणी (१)	८०
९ ग्रन्थनामानुक्रमणी (२)	८३
१० हुद्धिपत्रम्	८५

प्रस्तावना.

जयन्तु कवयो मान्या सूक्तिरत्नाकरश्रिया ।
येषा मुखारविन्देषु रमते सा सरस्वती ॥
जयन्तु वक्ष्यवचसां कवीना सूक्तयो भुवि ।
यासामास्वादनाशिक्षे व्यज्यते स परो रसः ॥
जयन्तु ते सहृदयाः काव्यामृतनिषेयिण ।
येषामाहादनात्तान्यत् कवीनां स्वकृते फलम् ॥

अथ खलु निबन्ध सुभाषितसङ्ग्रहैकस्वरूप सूक्तिमुक्तावलीति नाम्नाऽन्वयेन ल्यापयमानं काव्यामृतशरीरेणाथापि जीवत कवीन् बहून् श्रुतचरानश्रुतचराश्च अत्यतनानां सहृदयानां दृष्टिपथे समवतारयन् समाप्रावयश्च सुभाषितसुधारसैरवगाहमानानसिलान् समुप्रासयन् सकलसुमनोमनासि समुपदर्शयश्चैकैकस्मिन्विषये कवीनामुपवर्णनवैचित्र्यं कम्प्याहादमुपजनयति सहृदयानाम् । ईदृशा निबन्धा मनुक्तिकर्णामृतकवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रभृतय इत प्राक्तना । शार्ङ्गधरपद्धतिप्रभृतय इत. पश्चात्तना अपि सन्ति नाम ।

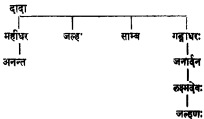
अस्याः सूक्तिमुक्तावल्या कर्ता जलहण इति व्यक्तं विज्ञायते । उपक्रमे ह्यस्याः पद्यमिदम्—
'तेनेय क्रियते वीक्ष्य सत्सुभाषितसमूहान् । सूक्तिमुक्तावली कण्ठकदलीभूषण सताम्' इति ।
(५ पृ) उपस्थापयतिचैतत् जलहणम् । पूर्वमस्यान्वयो हि समनुवर्षयति—'तस्यान्वयेऽभूत् । इत्यादिना 'कीर्त्या यस्ये'त्यन्तेन पद्यजातेन (५ पृ) अन्तिमश्लोकश्चायमनुक्रमणिकाप्रकरणस्य 'श्रीमता भगवतेन जलहणेन व्यरच्यत' इति । (७) यदा पुनरादाविवान्तेऽपि दृष्टि प्रसार्येत तदा तु निबन्धस्यास्य कर्ता कविवरोऽन्य एव विज्ञायते । तथाचान्ते श्लोकाविमौ—'शाकेऽङ्गाद्रीश्वरपरिमिते +++ जलहणार्थं व्यरचि भिषजा भानुना मेयमिष्टा ॥ भस्वत्कृष्णमहीपसम्प्लुदधेर्द्वौनिशानायक - । । भिषजा करा विजयते श्रीभास्करास्य सुधी' इति । (५ पृ ४६३) तद्विद् श्लोकद्वयमवहितेन मनसा विमृशन्तो वयमिहैव समावयाम—कविरय वैद्यभानु जलहण शीणयन् विरच्य सूक्तिमुक्तावलीमिमा तस्मै समर्थं तमेवास्या कर्तारं जगति ल्यापयन् आदौ तस्य वंशमनुवर्णयन् 'तेनेय क्रियते +++ सूक्तिमुक्तावली कण्ठकदलीभूषण सताम्' इति तमेव जलहण-मस्या कर्तारं कण्ठरवेण प्राहेति । पुरा खलु बहव कवयः प्रभुसमाराधयन्त काव्यानि विरच्य तमेव प्रभु तस्य काव्यस्य कर्तारं काव्यारम्भे ल्यापयन्त सम्मानिताश्च तेन प्रभुणा धनकनकादिभि-रभूवन्निति विख्यातमेतत् ।

किं च सेय सूक्तिमुक्तावलि' आदावन्ते च वैद्यभानुकवे सूक्तिरत्ने सङ्ग्रथितैर्विद्योतमाना सूचयतीव कर्तारं वैद्यभानुकविम् । समुद्रितेव हीय भाति कविना स्वसूक्तिभिरादावन्ते च । आदौ—
'नाङ्गुलीयैर्न केसूरै न त्रैवेदैर्न च कङ्कणै । तथा भाति यथा विद्वान् कण्ठसङ्गतयाऽनया' इति (५ पृ) अन्ते च 'शौर्यै श्लाघाविहीन × × शङ्कर स्वत्प्रसादात्' (४६३) इति । (श्लोका-विमौ वैद्यभानुकवे) यद्यपि—'तेनेय क्रियते वीक्ष्य × × × सताम्' इत्यस्य श्लोकस्य समनन्तर

प्रथितै ' विबुधै सभिवेशज्ञै सहृदयीतान्धनेकज्ञ' । सुधारससनाभीनि सन्ति सूक्तानि यद्यपि । तथाऽपि सर्वता नीत्वा विबुधैर्गर्वपर्वतम् । शम्बदालोकनीयोऽयं मत्सर किं गुणेष्वपि । साहित्य विया हृदय ज्ञातुमिच्छसि चेत्सुखम् । तत्पश्य जल्लहणकृता सूक्तिमुक्तावलीमिमाम् । नाद्गुलीयेन केयूरेनै वैवेयेन कङ्कणै । तथा भाति यथा विद्वान् कण्ठसगतयाऽजया ।' इत्येतै वैद्यभानुपण्डितस्येति नामनिर्देशसहितैरेतद्विज्ञायते—कर्ता जल्लहण, स्तौति वैद्यभानुकविस्तस्य कृतिमिति । तथाऽपि निवृत्तितेन ' जल्लहस्यार्थे व्यराचि भिषजा भानुना सेयमिहा ।' इत्यनेन श्लोकेन वयमेवं सभावयाम— वैद्यभानुकविरेव स्वकृतिमपि सूक्तिमुक्तावली ' तेनेय क्रियते ' इत्यन्तेन श्लोकेन जल्लहणकर्तृकतयैव ख्यापयन् तामिमा स्वात्मना स्तौति तैरेतैश्चतुर्भि श्लोकैरिति ।

अथ वयमधुना कवेरस्यैव मतेन कर्तृतयाख्यायमान जल्लहणमेवास्या कर्तार भावयन्तश्चरित-मस्यानुवर्णयाम । आसीत् पुरा कोऽपि यादववशसमुत्पन्न मैलुगि (मल्लुगि) नामा क्षोणिपालः । तस्मिन् प्रशासति पृथिवीमासीत्स्यैव करिवाहिनीपति दादा नाम वात्स्य कोऽपि प्रथितनयपराक्रमः । तस्यासन् चत्वार पुत्रा—महीधरो जल्लह साम्बो गङ्गाधर इति । तेषु यश्चरामो गङ्गाधरस्तस्य नत्ता जनार्दनस्य पौत्र लक्ष्मदेवस्य पुत्र सोऽय जल्लहण । सर्व एतै तस्यैव राज्येऽन्वयक्रमेण करिवाहिनी-पतय आसन् ।

अयमन्वयक्रमः

अयं च क्रमः अस्या एव सूक्तिमुक्तावल्या आरम्भे विज्ञायते—

' तस्यान्वयेऽभूत् करिवृन्दनाथो दादा सदा दाननिदानभूत ।'

' चत्वारस्तस्य सञ्जातास्तनया नयशालिनः । स्वातो महीधरो जल्लह साम्बगङ्गाधरावुभौ ।'

' वीरश्रियमङ्गस्था स न कस्य महीधर स्तुत्य ।'

' किञ्चिन्न यदि भोगीन्द्रोऽनन्तस्तत्तनयो महान् ।'

' वदाह काम न जनस्य कष्टस्तथाऽपि गङ्गाधर एव सोऽभूत् ।'

' तस्याभवत् सूनुरनूनसत्वो जनार्दनाख्य करिवाहिनीशः ।'

' तस्माद्द्भुतधिक्रम (समभवत्) श्रीलक्ष्मदेवः सुधी ।'

' तस्यास्ते तनयो नयोदधिबिधु + + श्रीजल्लहणाख्य सुधी ।' इति ॥

येषा राज्ञा करिवाहिनीपतय एते अभूवन्, ते राजानश्चत्वार इहैव निर्दिश्यन्ते मैलुगिः मिहम-सिंहः (सिंघण) कृष्णदेव इति । तत्र मैलुगिक्षोणिपालस्य राज्य महीधरजल्लहसाम्बगङ्गाधरैश्चतुर्भिरपि काले काले राज्यध्वंशेण राज्ञः सपूर्णं साहाय्यमाचरन्निः स्वबलनिर्धुतवैरिबद्धै परामुच्यति ममितम् ।

तेषु महीधर मैलुगेर्महीपतेर्वैरिण विज्जण विजित्य वीरश्रियासमान्द्रिष्ट सर्वेषामेव मान्यतमो-
ऽभवत् । अस्य पुत्रोऽनन्त विजित्य शत्रून् तदीयकरिसैन्य समानीय स्वस्वामिने ददौ । अथ मिह्ममे
राज्य प्रशासति जल्ह प्रधानः करिवाहिनीपतिरभूत् । सिंह (सिंघणे) राज्य प्रशासति गगाधरस्य पुत्रो
जनाईन करिवाहिनीपतिरासीत् । यस्यैव बलेन सप्रवृद्धपराक्रमेण सिंहनाकुंनो नाम रिपु समुन्मू-
लित । अथ कुष्णमहीपतौ प्रशासति जनाईनस्य पुत्रो लक्ष्मदेव करिवाहिनीपति समभूत् । यस्यैव
मन्त्रे कुष्णमहीपते राज्य स्थिरमभूत् । तस्मिन्नेव कुष्णमहीपतौ राज्यधुर निर्वाहति लक्ष्मदेवस्य पुत्रो
जल्हणोऽय करिवाहिनीपतिरासीत् येनेय सुकिमुक्तावली समथिता प्रथते । तथा चोपक्रमे श्लोका -

‘ उपायैरिव ते काले चतुर्भिः सुप्रयोजित ।

मैलुगिक्षोणिपालस्य राज्य जात समुन्नतम् ।’

‘ विज्जणजलराशिं विमथ्य भुजमन्दरेण य कृतवान्

वीरश्रियमङ्गस्था स न कस्य महीधरः स्तुत्य ।’

‘ किं चित्र यदि भोगीन्द्रोऽनन्तस्तत्तनयो बहून् ।

आनीय बलिसप्रस्थान् नागान् स्वस्वामिने ददौ ”

‘ विजित्य विज्जर्णं याते सुरलोक महीधरे ।

निनाय मिह्मं जल्हो राजता क्षयवर्जिताय ।’

आसीत् गद्गाधरस्तस्य भ्राता गद्गाधरोपम ।

तस्याभवत् सुनुरनूनसत्त्वो जनाईनास्यः करिवाहिनीशः ।

‘ सिंहोऽप्यध्यापितस्तेन गजशिक्षा तवृद्धतम् ।

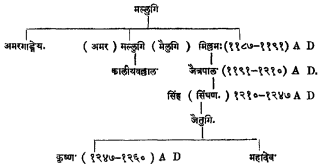
यथाकुंन लसत्पर्वं समूलमुदमूलयत् । ”

‘ तस्माद्वृद्धतविक्रम समभवत् श्रीलक्ष्मदेव सुधी ।

“ राज्यं कुष्णमहीपतेरविकल वृत्त्वा स्थिरं योज्यधात् ”

‘ तस्यास्ते तनय × × श्रीजल्हणास्य क्षितौ । मत्पित्रावृत्तमस्मै × × राज्यं प्राज्यप्रथितगुण
भृताकुष्णराजाय भक्त्वा । तत्रिर्वाहं मयेति × × विधत्ते सर्वं य स्वामिकार्यम् । ” इति ।

राज्ञां चैधामयमन्वयक्रमः

विज्ञायते चायमन्वयक्रमो हेमाद्रिविरचिते चतुर्वर्गचिन्तामणौ व्रतसण्डे राजप्रशस्तावैत
श्लोकै —

ततो मल्लुगिपुत्रोऽभूत् भूपालोऽमरमल्लुगि ।
अथ कालीयबह्मल्लः पालयामास मेदिनीम् ॥
महीपतेस्तस्य विहाय पुत्रान् गुणानुरक्ता यदुवशलक्ष्मी
* श्री भिक्षुम् तस्य तत पितृव्यमव्याजराजमुजमाजगाम ॥
य श्रीवर्षनमाससाद् नगर क्षोणीपतेरन्तलात्
य प्रत्यण्डकभूभुत च समरे दुष्ट व्यचेष्ट क्षणात् ।
यो वा मङ्गलवेष्टक क्षितिपति श्रीविलुण जन्निवान्
कल्याणश्रियमव्यवाप्य विदधं यो होसलेश व्यसुम् ॥
स दण्डिकामण्डलमण्डयित्रीमकम्पसम्पद्धिभवेर्विलासै ।
चक्रं पुर देवगिरि गिरीशप्रसादससादितदिव्यशक्ति ॥

तदनु मदनमूर्तिं कार्तिकीचन्द्रसान्द्रश्रुतिविशद्वयशोभि शोभिताशावकाश ।
अभवद्वनिपालो जैत्रपालः करालप्रहरणरणिङ्गजुङ्गइजुङ्गसङ्ग ॥
श्रीक्षित्वा रणरगदेवयजने प्रोदस्तशस्त्रसुव श्रेणीभिर्जगतीपतीन् ह्रुतवता येन प्रतापानले ।
तिष्ठिद्वाधिपते यक्षोविशसन रौद्रस्य रुद्राकुते कृत्वा पुरुषयज्ञमेधविधिना लब्धसिलोकीजय. ॥
तस्माद्भूदग्निनवस्मरचारुर्कार्ति. कीर्ति. पद् स किल सिंघणदेव भूप ।
उद्घण्टदोयुर्मल्लगर्वितवैरिवीरसीमन्तिनीवदनकैरवचण्डभानु ॥
येनानीयत मत्तवारणवटाज्जाल्लभूमीपते कुक्कूलादवनीपतेरपद्धता येनाधिराज्यश्रिय ।
येन क्षोणिभूदर्जनोऽपि बलिना नीत कथाशेषता ।
येनोद्दामभुजेन भोजसृपति. काराकुट्टुर्बीकृत ॥
+कृष्णो महादेव इति प्रतीतो जातो तत सिंहसृपस्य पौत्रौ ।
तयोस्तु पूर्वप्रभव पुरस्तात् कृष्णोऽतिविख्यातमतिर्हृषोऽभूत् ॥
येनाकारि विशालवीसल्लचमूसहारकालानले हेलोन्मूलितमूलराजसमरे निर्धारमुर्वीतलम् ।
येनानेकमहाफलकतुकृता संवर्धमानोऽनिशं
क्षीणः कालवशात् पुनस्तरुणता धर्मोऽपि संप्रापित ॥ ' इति ।

अयमपरश्च पाठक्रमस्तस्मिन्नेवार्थे—

‘ वक्षो हिमाशोर्जयति प्रसिद्धो यस्मिन् स राजा यदुराविरासीत् ।
वभूव यस्मिन्सुरावतारभारापहाराय पुरा मुरारि ॥

* अयमेव भिक्षु ' निनाय भिक्षुं जहो राजता क्षयचक्रिताम् । ' इत्येनात्रत्येन श्लोकेन प्रत्यभिज्ञायते ॥

१ इत्येव चरित सिंघणस्य (सिंहस्य) ' सिंहोऽप्यध्यापितस्तेन यजसिद्धा तदद्भुतम् । येनानुन लसत्स्रं
सधुलमुदमूलभ्यत ॥

+ अयमेव कृष्णमहीपति — ' राज्यं कृष्णमहीपतेरनिकलं दत्त्वा स्थिर यो व्यधात् ' इत्येनात्रत्येन श्लोकेन
प्रत्यभिज्ञायते ।

निन्ये नाश वैरिभूभृत्पतङ्गान् यस्यानेकद्वीपदीपः प्रताप ।
 वशे तस्मिन् कसविध्वसनस्य क्षोणीपालो भिल्लम' प्राडुरासीत् ॥
 नश्रीभक्तसकलराजसमाजमौलिमाणिक्यदीधितिचिचोदितपादपद्म ॥
 उद्दामदर्परिपुसर्पबिहङ्गराज श्रीभिल्लमादवनिपोऽजनि जैत्रपालः ॥
 तस्माद्भूद्भिनवस्मरचारुकीर्ति कीर्तिं पद् जगति सिघणदेवभूप ॥
 उद्दण्डद्वोर्युगलमार्चितवैरिवर्गसीमन्तिनीवदनकैरवचण्डभानु ॥
 अथ सकलकलानामालय पालनाय क्षितितलमवतीर्णं पौर्णमासीशशीव ॥
 अभवदवनिपालो जैत्रुगिर्नाम तस्माद्समसमरधीरो द्वेषिभूपालकाल ॥
 स भूमिपालो जनयावभूव कृष्ण मदादेवमहीपति च ॥
 + + + + + + + + धर्मार्थीविव तौ साक्षात्पालयन्तौ वसुन्धराम् ॥
 विलोक्य लोक सस्मार राजानौ रामलक्ष्मणौ ॥' इति ॥

भामतीच्याख्या कल्पतरुमारभमाणः श्रीमानमलानन्दस्तावेनौ कृष्णमहादेवावतुपवर्णयन्ति—

‘कीर्त्या यादववसुमुन्नमयति श्रीजैत्रदेवात्मजे ।
 कृष्णे श्माभृति भूतल सह महादेवेन सविभ्रति ॥
 भोगीन्द्रे परिमुञ्चति क्षितिभवप्रोद्भूतभूरिभ्रम ।
 वेदान्तोपवनस्य मण्डनकर प्रस्तौमि कल्पद्रुमम् ॥’ इति

अन्ते चैव वर्णयति—

‘शास्त्राम्बुधे पारगता द्विजेन्द्रा यदुत्तचामीकरवारिराशे ।
 शातु न पार प्रभवन्ति तस्मिन् कृष्णक्षितीशे भुवनैकवारे ॥
 भ्रात्रा महादेववृषेण साक पाति क्षितिं प्रागिव धर्मसुनौ ।
 कृतो मयाऽय प्रवर प्रबन्धः प्रगल्भशास्त्रपतिभावभेद्री ॥’ इति ।

अनेन श्रीमदमलानन्दवचनेन राज्यभारनिर्वहणे भ्रात्रोरनयो साहित्य गम्यते । ‘धर्मार्थी-
 विव तौ साक्षात् पालयन्तौ वसुन्धराम् । विलोक्य लोक सस्मार राजानौ रामलक्ष्मणौ’ इत्यनेन हेमाद्रे-
 वचनेन च साहित्यमिदृमवगम्यते । एतेन वयमिदं भावयाम-अग्रजे भ्रातरि महाराजपदवी सम-
 लङ्कृत्य राज्य प्रशासति अनुजो युवराजपदवीमलङ्कर्वन् राज्यभारनिर्वहणे चायजस्य सहायोऽभू-
 दिति । अयमपि भानुकवि साहित्यमिदं श्रोतयति—‘मपित्रा दत्तमम्मै × × × × सार्धं य स्वामि-
 कार्यं हितमनयहता भावुकैरनुजेन’ इति । जलहणस्यास्यान्वय जिज्ञासमानान्, आलक्ष्य भिल्लमादीन्-
 विमर्शसरण्या यादवान्वयमिममनुप्रविष्टानस्मान्, महादेवेन लम्बप्रतिष्ठो हेमाद्रि श्रावयति आभिल्लमाद्वा
 महादेव स्वभुजबलनिर्जितारातिमण्डलान् अनुदिनमभिवर्धमानराज्यलक्ष्मीसपन्नान् । अय भिषगवरो
 भानुकवि जलहणेन लम्बप्रतिष्ठं तानेतात् यादवकुलालङ्कारभूतान् मौलुगिभिल्लमसिंहकृष्णान् महीधर-
 जलह गङ्गाधर जनार्दनलक्ष्मदेवजलहणाना अन्वयक्रमानुवृत्तानां करिवाहनीशाना प्रज्ञापराक्रमबलेनैव
 क्रमशः समभिवृद्धराज्यलक्ष्मीकान् श्रावयति । वय पुनर्जलहणस्य कुल विमुक्षन्त कुलमस्य
 यादवकुलभूपालाना वाहिनीनायकत्वेन परा प्रतिष्ठा प्रापेति मन्महे ।

अथैषा राज्ञा चरितात् प्रासन्निकात्प्रतिनिवृत्त्य जल्हणस्यास्य देशकालव्युत्पत्त्यामि । अस्मि-
न्नन्वये अस्माद्वयमजनीतिवद्वयमस्मिन् देशे अजनीति विशेषावबोधके वचन नैकमप्युपलभ्यते,
अतोऽयं यस्य राज्ञा करिवाहिनीपतिरासीत् तस्य देश एवास्य देश इति स्वरसत्. संभाव्यते ।
राज्ञश्च तस्य द्वेचगिरि. आभिष्टमात् पूर्वपूर्वपादनुवर्तमाना राजधानीति हेमाद्रैर्वचनेनावगम्यते । समय
श्चास्यामेव सूक्तिमुक्तावल्या अन्त्येन श्लोकेन—‘शाकेऽङ्गलद्रीश्वरपरिमिते (११७९) वत्सरे पिङ्ग-
लास्ये चैत्रे मासि प्रतिपदि निषौ वासरे सप्तमे. । पृथ्वीं शासत्यतुलमहसा यावदे कृष्णाराजे जल्ह-
स्यायं व्यराचि भिषजा भानुना सेयमिष्टा ’ इत्यनेन विज्ञायते । (A D 1258)

प्राचीनानेकसूक्तिसूक्तिसमूहस्य रूपेऽस्मिन् निबन्धे त्रयस्त्रिंशदधिका. शत पदतय.
सन्ति सविभक्ता । कविरैवायमारम्भे तासा पद्वतीनामनुक्रम विषयनिर्देशमुत्सेन ज्ञापयति । तैनेवानु
क्रमणिकाप्रकरणेन विषयाश्चास्या. सूक्तिमुक्तावल्या प्रायो विज्ञायेरन् । वयमपि विषयान् विवेच-
यिष्यामो विषयसुध्याम् ।

कविरयं वैयभानुर्विशेषकविकाव्यप्रशसाया श्रय्यमाने व्यासवाल्मीकिपाणिनिप्रभृतिकविरत्न-
हारे आत्मान श्रययत्यन्ते—‘नव्या न व्याकरणसरणिर्यस्य माधुर्यधुर्य नो सौन्दर्यं नवनवरस.
स्रोतसो न प्रवाह. । यादृक्प्रीत्या क्वचयति गिरा देवता देव तादृक् काव्य श्राव्यं क्वचयति भिष-
ग्भानुनामा स एषः. ’ इत्यनेन श्लोकेन । उपसङ्घियते च कविकाव्यप्रशसासमनन्तर ‘इत्य कवि-
कुटुम्बस्य वचासि विचिनोति य. । ’ इत्यनेन (४९)

अस्या विशेषकविकाव्यप्रशंसाया ये वर्णिता कवय. प्रायस्ते निबन्धेऽस्मिन् तत्तत्सुभा-
षितस्य कर्तृतया तत्र तत्र नामनिर्देशमुत्सेन निर्दिश्यमानेष्वन्तर्भवन्ति । तेषा च कवीनामकारादि
क्रमेणानुक्रमणी तत्तत्कृतसुभाषिताकरप्रदर्शनपूर्वक निबन्धस्यान्ते (परिशिष्टभागे) प्रदर्शिता
नाम । तत् कविकाव्यप्रशसायामुपवर्णिताना कवीनामनुक्रमणी नास्माभि. पृथक् प्रदर्श्यते ।
प्रसङ्गादिद स्मारयामः । तादृश. कोऽपि समयोऽभूत्—यस्मिन् स्त्रियोऽपि कवीना सदासि प्रतिष्ठिता
आसन्—शिलाभट्टारिका, विकटनितम्बा, विजयाङ्गा, प्रभुदेवी, विज्जाका, इत्याधा. । एव जात्या
अवरोध्वपि कविवरैरपि श्लाघनीया. कवय आसन् । यानधिकृत्येयमुपवर्णना—‘शब्दार्थयो समो-
गुम्फ पाञ्चाळी रीतिरुच्यते । शिलाभट्टारिकावाचि बाणोकिषु सा यदि ॥ के वैकटनितम्बेन गिरा
गुम्फेन रञ्जिता । निन्दन्ति निजकान्तानां स्वमौग्ध्यमधुर वच । सरस्वतीव कर्णाटी विजयाङ्गा
जयत्यसौ । या वैदर्भगिरा वास. कालिदासाद्वनन्तरम् । सूकीनां स्मरकेलीना फलानां च विलासभू ।
प्रभुदेवी कविकर्ता गताऽपि इदि तिष्ठति ॥ ’ (४६) ‘ सरस्वतीपवित्राणा जातिस्तन्त्र न देहिनाम् ।
व्यासस्पर्धां कुलालोऽभूत् यत् व्रोगो भारते कविः । अहो प्रभावो धाम्देव्या यश्चण्डालदिवाकर. ।
श्रीहर्षस्याभवत् सभ्यः समो बाणमयूरयो । ’ (४५ पृ) अनेन विज्ञायते सरस्वती पवित्रयति जात्या
अपवित्रमपि । यदसौ कवीना सर्वा समलङ्कुर्वन् मननीयो भवति महतामपीति । ननु केयमपवित्रता,
विषया तद्वपनोदनप्रकारश्च क, इतिजिज्ञासा काऽपि समुदेत्यत्र । अथापि प्रासन्निकादस्मात् प्रकृता-
नपेक्षितात् विचाराद्वपसामो वयं प्रकृत परिसमापयन्त. ।

अथास्मिन् निबन्धे तत्र तत्र पथमनूय अमुककविरिति कर्तुर्नाम निर्दिश्यते । त एते निर्देशा
प्रायो न विसंवादिन । कतिचन विसंवादिनोऽपि, यदन्यस्य कृतिरन्यस्य नाम्ना निर्दिश्यते ।

यथा—आधाते दयिते मनोरथशतैरितिद् एव (२७७) अमरशतकस्य अद्भुतपुण्यस्येति निर्दिश्यते । तथा ' एकत्रासनसङ्घतिरित्येतत् (१९७) अमरानन्दस्येति । श्रीहर्षविरचित ' प्रणयविशदा 'मित्येतत् (२५६) अमरोरिति । ' पञ्चत्व ' इत्येतत् (१५३) चोरपञ्चाशिकास्य आकाशपोलेरिति । एवमन्यदपि । कविनामानुक्रमानुरोधेन निरूपिताया श्लोकानुक्रमण्यमस्माभि पथाकरप्रदर्शनावसरे अन्यदीयत्वज्ञापनाय [] एवमुभयतोरचितयो रेशयोरन्तराले [रत्नावली] [चोरपञ्चाशिका] इत्यनेन प्रकारेण यथोपलम्भमाकर. प्रदर्शितो वर्तते । तदय कर्तृनिर्देश तानि तानि पथानि सगृह्यता निबन्धकारेणैव कृत इति नावधारयितुं शक्यते । तथासति ईदृश प्रमाद कथ युज्येत । तत् अर्वाचीनि कश्चित् कश्चिदय निर्देश कृत स्यात् । द्वयो श्लोकयोरैककर्तृकताया ' एतौ ' अमुककथेरिति, त्रयाणां चतुर्णां वा एककर्तृकत्वे ' एते ' अमुककथेरिति निर्देशो वर्तते । ' एतौ ' ' एते ' इति विशेषनिर्देश विना कर्तृनाममात्र यत्र निर्दिश्यते तत्र तस्य श्लोकस्यैकस्यैव स कवि कर्तृत्यवधार्यते । कश्चित् लेखकप्रमादत ' एतौ ' ' एते ' इत्यनयोर्वैपरीत्यमपि दृश्यते । परिशिष्टे त्रेधा पद्यानुक्रमणी समुपनिबद्धाऽस्माभिः । एका निबन्धेऽस्मिन् समहीताना सर्वेषां पद्यानामकारादिक्रमेणानुक्रमणी । अपरा अकारादिक्रमनियततत्कविनामानुक्रमानुसारिणी तत्तत्कविकृतपद्यानुक्रमणी आकरप्रदर्शनगर्भा । अन्या अनिर्दिष्टकर्तृकाणा यथोपलम्भमाकरप्रदर्शिनी । सूक्तिविशेषान् आकरविशेषान् कथिवराभ्यैतन्निबन्धानुबन्धिनो विचिन्वतामनायासेन तद्व्यवधानेनोपकारिणी नाम सेधमनुक्रमणी । इमा सूक्तिमुक्तावलीं तत्र तत्र निगूढामलम्बप्रचारा प्रथितविदावैभवा श्रीमन्तो भण्डरकर महाशया. समधिगत्य परिचयमस्या सुमनसामापादयन्त स्वीये विविधविमर्शप्रकाशके निबन्धे (Bhandarkar's Reports on search for Sanserit manuscripts Vol II) अनुक्रमणिका—सामान्यकविप्रशसा—विशेषकविप्रशसाप द्वत्यनुवादपूर्वक तत्तत्कविकर्तृकतत्तत्पथप्रथमवाक्यमनुवदन्त. स्वरूपमस्या. सामान्यत. प्रादर्शयन् । ततोऽप्यस्माभिः ६७७ पलब्धेषु मातृकाकोशेषु (manuscripts) अधिकानि पथानि अधिकाश्च कर्तार कवय उपलभ्यन्ते । नचैतावन्मात्रेण सूक्तिमुक्तावली जल्हणेनाविस्तृता विस्तृताचे तिद्देशा ग्रथितेति समुत्प्रेक्षण युज्येत । यच्चैर्महास्ये कर्तृनामनिर्देशपूर्वकमुपात्तानामेव श्लोकानामनुक्रम प्रदर्श्यते । नामनिर्देशरहिता श्लोका बहवस्तैः परिदृष्टेऽपि पुस्तके (manuscripte) स्यु । अस्माभिः ६७७ पलब्धेषु पुस्तकेषु निर्दिष्टकर्तृकतया उपलभ्यमानास्तैरुपलब्धेऽनिर्दिष्टकर्तृका अपि स्यु । तत् यावच्चैर्महास्यैरवलोकितं पुस्तक (manuscripte) नास्माकमवलोकनपथमुपयाति तावत् द्वेषा ग्रथितेति कथ वर्षं सभावयितुं शक्नुम । अस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुद्भूत सारभूतानि पथमौक्तिकानि केनचिद्व्येन ग्रथित सूक्तिमुक्तावलीसग्रहनामा निबन्धो वर्तते । तस्य लिखितपत्रात्मक पुस्तकद्वय बटोद्वाराजकीयप्राच्यविद्यालयत समुपलब्धमेतत्सशोधनकर्मणि सहायतया स्वीकृतमभूत् । सचान्य एव सग्रह. । युज्यते नामेधमेकाऽत्र सभावना—ईदृशेषु सूक्तिसग्रहनिबन्धेषु प्राचीना कतिचन सुमनसस्तत्तत्प्रकरणेषु समुचितान् सारतमान् श्लोकाननुस्मृत्य स्वय योजयेयुरिति । किन्तु वयमिदमित्यमेवेति निश्चेतुमय न शक्नुम ।

अस्या सूक्तिमुक्तावल्यामनूदिताना सुभाषितानामाकरमवगमयितुं प्रवृत्ता वर्षं महताऽपि यत्नेन कात्स्न्येन प्रदर्शयितुं न पारयाम । यत् बहूनि हि कवीना सुभाषितानि हारात्मतानापाञ्चानि विप्रकीर्णानीव कुहुमानि सगृह्यन्ते तैस्तैः संग्रहकारैः । येषामाकर सरस्वतीनिवासभूतं तत्तन्महा.

कवीना वदनारविन्दमेव, ईदृश सुभाषितसग्रहो वा । निबन्धा अपि कतिचन महाकवीनामलम्बप्रचारा नाम्नाऽप्यप्रत्यभिज्ञायमाना कचन विलीना इव सन्ति । ईदृशेषु कर्तुर्नाम श्रुतमपि कथमाकरावधारणाय पर्याप्तं स्यात् । अनिर्दिष्टकर्तृकाणां तु पद्यानां विषये किमु वक्तव्यम् । तथा नाम्ना निर्दिष्टानामपि नम्मैयनाचिराजकुष्णापिल्लप्रभृतीनामप्रसिद्धानां च । अद्याप्यनेककाव्यावलोकनेन यावद्वधारितं तावदस्माभिरिह प्रकटीकृतम् । तावता गुणैकपक्षपातिभिः सन्तोऽप्यभिमित्यभ्यर्थयाम । ये पुनरनवरत नव नव काव्यमवलोकयन्त कालमस्ति नयन्ति काव्यरसास्वादैकपरायणास्ते अनिर्दिष्टाकराणां पद्यानामाकर यथोपलम्भमावेदयन्त पुनः संस्करणसमयेऽस्या उपकुर्वन्त्विति च प्रार्थयाम ।

अस्या सूक्तिमुक्तावल्या ग्रथितेषु सूक्तिमौक्तिकेषु कानिचित् सुभाषितावली—सदुक्तिकर्णामृत—कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रभृतिषु सुभाषितसग्रहरूपेषु निबन्धेषु सग्रथितानि नाम । तत्तत्स्थानप्रदर्शनं नातिप्रयोजनकमिति ततो वयं प्रतिनिवर्तामहे । आकरोपदर्शनमेव त्वत्यन्तमपेक्षितम् । दृश्यते चात्रस्यानामनिर्दिष्टकर्तृकाणां निर्दिष्टकर्तृकाणां च पद्यानां केषांचिदनुवादः काव्यप्रकाश ध्वन्यालोक कविकण्ठाभरणसुवृत्तिलक औचित्यचर्चाप्रभृतिषु प्राचीननिबन्धेषु । न यं ते तेषामाकरभावमर्हन्ति । कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनायां सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायां चातिविस्तृतायां इदमिदं पद्यं सूक्तिमुक्तावल्यामस्तीति सूच्यते । तत एव सूक्तिमुक्तावल्या ग्रथितमिदमिदं पद्यं सदुक्तिकर्णामृतादिसुभाषितसग्रहनिबन्धेष्वस्तीति विज्ञायतएवेति तदर्थं, प्रयासोऽपि न पृथगस्माकमपेक्ष्यते ।

अस्मिन् निबन्धे तानितानि पद्यान्यनूय कर्ता अयमयमिति कवयो निर्दिश्यन्ते । तत्र केचित् असिलक्षितितलप्रसृतसौरभा निजनिजकाव्यसौरभा सर्वतः प्रसिद्धा नाम कालिदासप्रभृतयो महाकवयः । अपरे पुनरनतिप्रसिद्धा नाचिराज नम्मैय कुष्णापिल्लप्रभृतयः । तत्र ये प्रथमे, तानधिकृत्य किं वा बहून्मस्माकमवसरोऽस्ति वाचांश्च, तदनुन्धि किं वा को वा न वेद विबुधः । ये पुनर्दितीयास्तदनुबन्धि किं वा वयं जानीमः । अथापि यथोपलम्भमिह किमप्यावेदयाम —

अचलः—कविरयं कदा कुत्राभूत्किंवा काव्यमेतत्कृतमित्येतन्न विज्ञायते । परमस्य कवे सुकिरत्नान्यान्यपि श्रीधरदासप्रभृतिभिः सूक्तिसग्रहकारैः सगृहीतानीमानि समुपलभ्यन्ते—

‘रेवानिर्झरवारिविन्दुशिशिरः प्रेयानिवाय ससे’ (सङ् १-९०-४)

‘प्रमाते सन्नद्धस्तनिततनिमान जलधर’ (सङ् १-९२ २)

‘कनकभूषणसग्रहणोपितो यदि मणिल्लपुणि प्रतिरुध्यते’ (सङ् ४-३६ १)

‘हर्षाश्रुदूषितविलोचनया मयाऽत्र किं तस्य तत्सत्तिरूपितमद्भ्रमद्भ्रम्’ (कवी ३२०)

इदमेव ‘हर्षाश्रुदूषिते’ति पद्यं सदुक्तिकर्णामृते अचलदासस्येति निर्दिश्यते । अस्या सूक्तिमुक्तावल्यामनूदितं ‘परमृतशिशो’ इत्येतत्पद्यं सदुक्तिकर्णामृते अचलसिंहस्येति निर्दिश्यते । तद् सभाव्यते अचलदस इति अचलसिंह इति चाचलस्यैव नामान्तरमिति । अचलसिंहस्यैवाचल इति नाम निर्देशो मुख्यो नाम । नात्र पूर्वावयवेन निर्देशो हि लोके रूढः । अचलदास इति दासान्तनिर्देशो लेखकप्रमादेनापि सभाव्येत । अचलसिंहस्येति पूर्णाख्यया समुपलक्षितानि बहूनि पद्यानि सदुक्तिकर्णामृते समुपलभ्यन्ते । कविरयं नावाचीनं, यत् प्राचा कालिदासादीनां महाकवीनां श्रेणावेत्

गण्यते । अस्यामेव सूक्तिमुक्तावल्या पथमिदमुपलभ्यते 'कविरमर कविरचल. कविरभिनन्दश्च कालिदासश्च । अन्ये कवय कपयश्चापलमात्रात्पद दधति ॥ इति (४७ प)

अमङ्गलहर्षः—मात्रराजापरनामाऽयममङ्गलहर्षस्तापसवत्सराजचरिताख्यस्य नाटकस्य कर्ता ध्वन्यालोकप्रणेतरानन्दवर्धनात्प्राक्तम । यत् तापसवत्सराजचरितस्यैक पथ 'उत्कम्पिनीभय-परिस्सलिताशुकान्ता ते लोचने प्रतिदिश विधुरे क्षिपन्तीत्येतत् (अङ्क २ श्लो १६) ध्वन्यालोके अनूयते (उ ३) अस्मात्तापसवत्सराजचरितात्समुद्भूतानि बहूनि पथानि ध्वनिलोचनकाव्यमीमा-साकाव्यप्रकाशकाव्यानुशासनशृङ्गारप्रकाशसरस्वतीकण्ठाभरणादिप्रबन्धेषु समुपलभ्यन्ते ।

अभिनन्द—अयमभिनन्द शतानन्दस्य सुतु रामचलाख्यस्य महाकाव्यस्य कर्ता पालान्वय-सभवस्य हारवर्षस्य राज प्रसादपात्र सुप्रथितो महाकवि । कविरय रामचरिते प्रतिसर्ग सर्गान्ते हारवर्ष स्तौति स्वस्य नाम निर्दिशति च—

'तथा तूर्ण कवे कस्य निर्गत जीवतो यज्ञ ।

हारवर्षप्रसादेन शतानन्दैर्व्यथाऽधुना ॥' (स ४)

'पालान्वयाम्बुजवैनैकविरोचनाय तस्मै नमोऽस्तु युवराजनरेश्वराय ।

कोटिप्रदानचटितोज्ज्वलकीर्तिमूर्ति येनामरत्वपदवीं गमितोऽभिनन्दः (स ७)

'जयति जगन्ति भ्रमती कीर्त्या सह हारवर्षदृपशशिन ।

शिरसि कृता कृतविधे कृतिरियमार्थाविलासस्य ॥' (स ३२)

इति नामान्तर चाल्मनो निर्दिशति तत्रैव । अस्यामेव सूक्तिमुक्तावल्या कविरलै कालिदासा-दिभि सहैममभिनन्द सग्रवयन् स्तौति कञ्चित् ।

'कविरमर कविरचल कविरभिनन्दश्च कालिदासश्च ।

अन्ये कवय कपय चापलमात्रात्पद दधति ॥ इति ।

श्लाघते चैव महाकवि राजशेखरम्—

'सौजन्याङ्कुरकन्दसुन्दरकयासर्वस्वसीमन्तिनी—

चित्ताकर्षणमन्त्रमन्मयसुहृत्कनोलवाग्बलभ ।

सौभाग्यैकनिवेश पेशलगिरामाधार धैर्याम्बुधे

धर्माद्रिद्वम राजशेखरकवे दृष्टोऽसि यामो वयम्' (सङ् ३ ११ २)

अत्र 'यामो वयमिति बहुवचनान्तनिर्दिशात् 'राजशेखरकवे दृष्टोऽसी' त्येकवचनान्त-निर्दिशाच्च राजशेखरादस्याभिनन्दस्य वयसा ज्यैष्ठ्य गम्यते ।

स्तौति चाय महाकवीन् प्राक्तनान्—

'उन्नीतो भवभूतिना प्रतिपद वाणे गंत य पुग

यश्चीर्ण कमलायुधेन सतत ये नागमत् कसट ।

य श्रीवाक्यतिराजपाद्वरजसा सपर्कभूतिभिर्

दिष्ट्या श्लाघ्यगुणस्य कस्यचिद्सौ मार्ग समुन्मीलति ॥' सङ् (५-२६ ४)

काव्यम्बरीकथासारकर्ता अभिनन्दस्तु जयन्तभङ्गतनयोऽस्मादभिनन्दादन्य । यस्य श्लोकोऽ-
यमनूयते सुवृत्तलिके क्षेमेद्रेण 'कथाप्रसङ्गे यथाऽभिनन्दस्य—

तस्या निजभुजोयोगविजितारामण्डल ।
आस्रण्डल इव श्रीमान् राजा शूद्रक इत्यभूत् ॥ इति ।

यस्यानुपप्लन्दासि प्रागल्भ्यमुपवर्णयते च तत्रैव तेन—

अनुपुप्लसततासका साऽभिनन्दस्य भारती ।
विधाघरस्य वदने गुलिकेव प्रभावभूः ॥ इति । (उ ३)

अस्यां सूक्तिमुक्तावल्या अभिनन्दकर्तृकतया निर्दिष्टेषु श्लोकेषु केचन रामचरिते नोपलभ्यन्ते ।
रामचरिते अनुपलभ्यमाना बहवोऽभिनन्दस्यास्य श्लोकाः सद्बुक्तिकर्णाभूते समुपलभ्यन्ते । तत्
एवामाकरभूतेनास्यैव कृत्यन्तरेण भाव्यम् । दासिष्ठरामायणसग्रहश्च ईदृशानामाकरता नास्ति ।
नापि तत्रोपलभ्यते । जयन्ततनयस्याभिनन्दस्य वा कृतिध्वन्वेषणीया नाम । समयश्चास्य कैस्तन-
वमशतकम् (A D. 850-900)

अभिनवगुप्त — जयमभिनवगुप्ताचार्यः आनन्दवर्धनकृतध्वन्यालोकस्य लोचनास्यव्याख्या-
कर्ता तन्त्रसारतन्त्रालोकपरमार्थसारप्रभृत्यनेकग्रन्थानां रचयिता प्रख्यात प्रत्यभिज्ञादर्शन-
वृत्तिप्रणेता माहेस्वराचार्यः । अस्योपाध्यायो महेन्दुराजः । लोचनमारभमाणोऽयं मङ्गलमारचय-
न्ननुस्मरति महेन्दुराजम्—

'महेन्दुराजचरणान्जकुताधिवासद्वयश्रुतोऽभिनवगुप्तपदाभिधोऽहम् ।' इति ।

निर्दिशति च 'अस्मदुपाध्यायमहेन्दुराजस्येति । (ध्वन्यालोकलोचने प ४३) इति ।
उत्पल्लचार्यः अस्य परमगुरुरासीत् । लोचनं पृथैतदुच्यते—'यदुक्तमस्मत्परमगुरुभिरुत्पलपादै' रिति ।
(ध्वन्या ३०-१. काव्यमाला गु. २५) समयश्चास्य कैस्तं दशमशतकम् ।

'परार्थे यं पीढामित्येष' श्लोकः सूक्तिमुक्तावल्यामस्यां (१२०५) इन्दुराजस्येतिनिर्दिश्यते ।
ध्वन्यालोके आनन्दवर्धनाचार्यैरुदाहृतोऽयं श्लोकः (ध्वन्या १ उ प ५३) कथमिवेन्दुराजस्य
भवेत्, यदीन्दुराजस्य, कथमयं ध्वन्यालोककारादवाचीनस्य लोचनकारस्याभिनवगुप्तस्य गुरुर्म-
बितुमर्हति । ध्वन्यालोके उदाहृतस्य श्लोकस्य कर्त्रा ध्वन्यालोककारादानन्दवर्धनात्प्राचीनेन हि
भाव्यम् । तदिन्दुराजस्येति निर्देशः प्रामादिकः । सद्बुक्तिकर्णाभूते चैवः श्लोको वाक्यतेरिति निर्दि-
श्यते । ईदृशः कर्तृनिर्देशे प्रमाद ईदृशेषु सूक्तिसंग्रहग्रन्थेषु बहुशो वर्तते ।

अमरक — कविरयं सुप्रसिद्धं शृङ्गाररसनिष्पान्दिनं शतकस्य कर्ता । श्लाघते चैनमर्जुनदेवः—
'अमरककवित्वदमरकनादेन विनुन्दुता न सबरति । शृङ्गार मणितिरन्या धन्यानां श्रवणविवरेषु ।'
इति अस्य कृतेरमरकशतकात् 'कोपात्कोमललोलवाद्गुलिकापाशेन बद्धा द्वयं' इति श्लोकः
आनन्दवर्धनाचार्येण ध्वन्यालोके उदाह्रियते । तदयममरकः आनन्दवर्धनात्प्राचीनः । प्रायोऽस्य

१ सूक्ति-१२० भो भोग किं किम् } ध्वन्यालोकलोचने ३६ काव्य मा. गु. २५
सूक्ति-१५५ शीताशोरसूत } " १४ " " "

समयेनाहमसूतकेन भाव्यम् । अस्योमेव सुकिमुकावल्यामन्यकर्तृकतया उदाहियमाणा 'सा यावन्ति पदान्यलीकवचनैः' 'भूमद्वे रचितेऽपि दृष्टिरधिक सोत्कण्ठमुदीक्षते' इत्यादयः श्लोका अमरसूतके समुपलभ्यन्ते । सभाव्यते; च कैश्चित्—अर्माट वासुदेव पुलिन रत्नाकप्रभृतीनां श्लोका पश्चात्तनैरमरसूतके सङ्कलिता इति ।

अमृतदत्तः—[भागवतामृतदत्त] कविमिम सत्रुक्तिकर्णामृतस्य कर्ता श्रीधरदास सुभा-
वितावल्या. कर्ता वल्लभदेव सुकिमुकावल्या कर्ता जल्हणश्च समुपस्थायाति नश्वेत पदे काश्चन
तदीयान् श्लोकानुदाहरन् । नान्यमेतदुपस्थापकमुपलभासहे अतश्चैनममृतदत्त जल्हणवल्लभदेव
श्रीधरदासेभ्य केवल प्राचीन मन्महे । श्रीमान् पीटरसन Peterson महाशय—सुभावितावल्या-
मुदाहृत 'काश्मीरान् गन्तुकामस्य मीरशाहारव्यभूपते । शाहाबुदीनभूमीन्द्र प्राहिणोदिति लेसकम्' ।
६०८ 'किमेवमविशङ्कितं शिशुकुरङ्ग लोलकम परिक्रमितुमीहसे विरम नैव शून्य वनम् । स्थितोऽत्र
गजयूथनाथमथनोच्छलच्छोणितच्छटापटलभासुरोत्कटसटाभर केसरी ॥' इति श्लोकद्वयमवलम्ब्य,
काश्मीरानभियोन्नु प्रवृत्ताय मीरशाहमहीपतये शाहाबुदीनभूपतिना प्रहितोऽय 'किमेवमविशङ्कितं'
इत्यममृतदत्तविरचित श्लोक इत्यवधारयन् शाहाबुदीनसभाया समवस्थित पण्डितामृतदत्तस्त-
स्समकालिक इति सभावयति, समय च तस्य निर्दिशति (1352 A. D) इति ।
यथेवम् अस्यामृतदत्तस्य श्लोकाः सुकिमुकावल्या सत्रुक्तिकर्णामृते च कथमवकाश लभेरन् ।
जल्हणश्रीधरौ हि चतुर्दशशतकत प्राक्तनौ । जल्हणस्य समय त्रयोदश शतकम् (1258 A- D)
श्रीधरस्य च समयो द्वादश शतकम् (A D. 1178) यद्यपि— तस्योक्तश्लोकद्वयविमर्शनेन
शाहाबुदीनसमकालतासमुत्प्रेक्षणं तदप्यालोचनीयम् । तत्र हि—

'शैलश्रेणिगुहागृहेषु निवसन् जीवन् निजाडम्बरै
अव्याजोर्जितविक्रमो मुगपतिवीरिन्द्र मा कुप्यताम् ।
अस्मात् कुञ्जरकुम्भसभववसापानैकहेवाकिनो
यल्लब्ध व्यसनाकुलेन मनसा स्वेनैव तच्चिन्त्यताम्' (प. मङ्गलकस्य)

इत्यस्य समनन्तरमय श्लोको वर्तते—

काश्मीरान् गन्तुकामस्य मीरशाहारव्यभूपते ।
शाहाबुदीनभूमीन्द्र. प्राहिणोदिति लेसकम् ॥ इति ।

इतत्समनन्तरमय श्लोको वर्तते—

किमेवमविशङ्कितं शिशुकुरङ्गलोलकम्
परिक्रमितुमीहसे विरम नैव शून्य वनम् ।
स्थितोऽत्र गजयूथनाथमथनाच्छलच्छोणित-
च्छटापटलभासुरोत्कटसटाभर केसरी ॥ इति ॥ (भा अमृतदत्तस्य)

अत्र मङ्गलकश्लोकांशमृतदत्तश्लोकयोर्मध्ये समुपलभ्यमान. 'काश्मीरान् गन्तुकामस्य × × ×
प्राहिणोदितिलेसकम्' इत्ययं श्लोक इतिशब्देन अव्यवहितपूर्वं परामृशति ? उत अव्यवहितानन्तर
श्लोकम् ? । स्वरसत्.पूर्वोक्तप्रकारपरमर्शितैव तु समुचिता । वक्ष्यमाणानुक्तो हि बुद्धावुपसर्पति प्रथमम् ।

सति बाधे वक्ष्यमाणमुपस्थाप्यता नाम। समयबाधश्च द्वयो पक्षयो सम मङ्गलइवावृत्तदत्तोऽपि सभाव्यते प्राक्तन। प्राचीनस्यैव कवे कृति किं लेखपद नार्हति। अर्थानुरूप्यमेव त्वपेक्ष्यते।

इदमेव तु विवक्षित 'काश्मीरदेशविजिगीषया त्वया न गन्तव्यमिति'। पूर्वश्लोके चेदमेव गम्यते। हे बरिन्द्रे—त्वमसि बरिन्द्रे, बरीराणा परदेशाक्रमणे प्रकृत्या भवेदेव प्रवृत्ति। पर विचार्य तत्र यतित व्यम्। तत्र यो निवसति ससिंहः, सचाव्याजोर्जितविक्रम। प्रकृत्या पराक्रमसपन्नः पराभवासह, स च नापराध्यति, यदस्य परदेशाक्रमणादिषु न प्रवृत्ति। निजेष्वेव शैलश्रेणिगुहागृहेषु निवसति, निजैराढम्बरैर्जीवति केवलम्, स एष मा कुप्यताम्, तमेन मा कोपयेति यावत् कोप्यतामित्येव वा पाठ। कुप्यत किं तावता इत्यत्राह—अयं हि कुञ्जरकुम्भसम्भवसापानैकहेवाकी-गजघटाविदलनक्षम। अस्मात् युद्धव्यसनाकुलेन परेण यल्लब्ध तत् स्वैनेव मनसा चिन्त्यताम्। इति लेखाशयः। तत् युक्तं नाम 'इतिशब्दस्य पूर्वोक्तप्रकारबोधकत्वम्। वक्ष्यमाणप्रकारपरत्वे 'शिशुकुरङ्गेति सचोचनं किमनुरूपम् ? लोलकम परिक्रमितुमीहसे विरम नैव शून्य वनम्। इतिशैशवसमुचितलोलकमपरिक्रमणापदेशेन युद्धयात्रायाः कथनं किं युज्यते ?।

वस्तुतस्तु—मङ्गलावृत्ततदसुभाषितयोर्मध्ये 'काश्मीराम्' इत्ययं श्लोक केनचिद्वीचीनेन योजित इत्येव प्रतिभाति। पूर्वापर श्लोकवत् काश्मीरानित्ययं श्लोको न कस्यचित् सुभाषितम्। सुभाषितसङ्ग्रह एव तु सुभाषितसङ्ग्रहकृता शैली, नेहश्च सुभाषितप्रवृत्तिचरितोपसम्यह

अर्षट्टः—अस्य श्लोका अपरेऽपि सुभाषितावल्या समुपलभ्यन्ते। तेष्वन्यतम 'उरसिनिहित-स्तारोहार कृताजघने घने x x किमिदमपरत्रासोत्कप दिशो मुहुरीक्षसे' इत्ययं श्लोक सवृत्तिकर्णामृते अमरककर्तृकतया निर्दिश्यते। पीटरसन महाशय सुभाषितावल्या अर्षट्टस्येति निर्दिश्यमान

'वपुनूपम नाभेरूर्ध्वं विधाय सुमीहशो
ललितललितैरङ्गन्यासै पुरा रभसादिव
तदनु सहसा सिन्धेनेव प्रजापतिना भृश
पृथुलपृथुला स्थूलस्थूला कृता जघनस्थली ।'

इत्येतं श्लोक 'काव्यालङ्कारटीकाया नमिसाधुना (काव्यालङ्कार ११ अ श्लो ७) समुदाहृत समवलम्ब्य नमिसाधो प्राचीनमेन निर्धारयति। नमिसाधो समयश्च तैनेव टीकाया समाप्तोऽप्यन्ते—

'पद्मविभ्रतिसंयुक्तैरकाङ्क्षसमाश्रितैः।

विक्रमात् समतिक्रान्तै प्रावृषीद् समर्थितम् ॥' इति। (सवत् ११२५)

सुक्तिमुक्तावल्यामस्या वपुनूपममित्ययमेव श्लोक 'जघनस्थलीबटुकस्येति निर्दिश्यते। यथास्मिन्निर्देशे दृष्टिदीयते तत्रा नमिसाधुकृतैतच्छ्लोकानुवादेन जघनस्थलीबटुकस्य समयो व्यज्येत। नत्वर्षट्टस्य। यदि पुनरेव सभावयाम—'पृथुलपृथुला स्थूलस्थूला कृता जघनस्थली' इति जघनस्थलीशब्देन समाप्यमान जघनस्थलीवर्णनपर श्लोक शृण्वता केनचिदुपहासेन कृत तस्यैव साङ्केतिकं नाम। यथा—

विश्रान्तो दिवसस्तटीमयमटत्यस्ताचलस्याशुमान्
सप्रत्यङ्कुरितान्धकारपटलैर्लम्बालकावोरभूत् ।
एङ्गन्तर्विश वेश्मन शशिमुसि द्वारस्थलीतोरण-
स्तम्भालम्बितबाहुवलि रुदती किं त्व पथ, पश्यसी'ति (सूक्ति प १४)

श्लोकस्यावसाने 'रुदती किं त्व पथ पश्यसी'ति निर्दिशत् रुदतीबाहुण इति साङ्केतिक नामैतच्छ्लोककर्तुं योगेश्वरस्य प्रवृत्तमिति । तर्हि अर्गटस्यैव समयस्तेनावधार्यत । श्लोकश्चायं सङ्कतिकर्णासृते योगेश्वरस्य कृतिषु अनूयते । (२-५८-२)

अर्जुनवर्मदेवः— अयममरुशतकव्याख्यानस्य प्रणेता सुभटवर्मनरेन्द्रस्य पुत्र भोजमहाराजवंशि समुत्पन्नः, अस्योपाध्यायो मदनः । श्रावयति चैनत्स्वयमेवामरुशतकव्याख्याने—क्षिताशुभ सुभटवर्मनरेन्द्र-सूनु, वीरवती जगति भोजकुलप्रदीप । प्रज्ञानवानमरुकस्यकवे प्रसारश्लोकात् शत विवृणुतेऽर्जुनवर्मदेव ॥ इति ॥ 'यदुक्तमस्मदुपाध्यायेन वालसरस्वत्यपरनाम्ना मद्नेन' इति च । उदाहरति च बहून् मदनस्य श्लोकानमरुशतकव्याख्याने । अस्यार्जुनवर्मदेवस्यायमन्वयक्रम—श्रीभोजदेव, उद्यादित्य, नरवर्मा, यशोवर्मा, अजयवर्मा, विन्ध्यवर्मा, सुभटवर्मा, अर्जुनवर्मा, इति । अयमन्वयक्रम पीटरसन महाशयेन सुभाषितावलीप्रस्तावनायामनूयिते शिलालेखस्यै

'परमारकुलोत्तसः कसजिन्महिमाभुवि । श्रीभोजदेव इत्यासीन्नासीराक्रान्तभूतल ॥'
इत्याद्यैः श्लोकैर्विज्ञायते । समयश्चास्य सवत् (1272 A D 1216)

अवन्तिवर्मा—असौ काश्मीरमहाराजः । अस्य सभायां मुक्ताकाणप्रभृतय कवय आसन् । विज्ञायते चेत् राजतरङ्गिण्याम्—

'मुक्ताकाण. शिवस्वामी कविरानन्दवर्धन ।

प्रभा रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मण ॥' इति ॥ समयश्चास्य—855-884 A D

आनन्दवर्धन—स्तूयते चायमानन्दवर्धनो ध्वन्यालोकस्य कर्ता राजशेखरेण—'ध्वनिनाऽति-
गभीरेण काव्यतत्त्वनिवेशिना । आनन्दवर्धन कस्य नासीदानन्दवर्धन ।' इति । (सूक्ति. प ४६)
अयं च काश्मीरमहाराजस्य समये आसीत्, तथाच राजतरङ्गिण्याम्—

मुक्ताकाण शिवस्वामी कविरानन्दवधन ।

प्रभा रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मण ॥ इति ।

अवन्तिवर्मणो राज्यसमयो नवम शतकम् । (855-884 A D) आनन्दवर्धनः स्वस्य
पितुर्नाम स्वयमेव देवीशतकस्यान्ते नोण इति निर्दिशति—

'देव्या स्वप्नोद्भवादिष्टदेवीशतकसंज्ञया ।

देशितानुपमामाधात् अतो नोणसूतो नुतिम् ॥'

विषमबाणलीलादयोऽपरे च निबन्धा सन्त्यनेन विरचिता । उदाहरति च 'यथाच ममेव-
विषमबाणलीलाया'मिति ध्वन्यालोकलोचने ।

उत्पलदेव—महोत्पल इत्यप्यसौ ख्यायते । परमगुरुरयमाचार्याभिनवगुप्तस्य । यद्यमा-
चार्याभिनवगुप्त एव ध्वन्यालोकलोचने एवमाह—'यदुक्तमस्मत्परमगुरुभिरुत्पलपादैरिति । (ध्वन्या

३० प) गम्यते च परमगुरुहृद्भेन गुरोर्गुरुरिति । विज्ञायते चैतदीश्वरप्रत्यभिज्ञाप्रस्तावनायाप्य,
आचार्याभिनवगुप्तस्य गुरुस्तस्यैव पिता, तस्यायमुत्पलदेवो गुरु । अयं च गुरुशिष्यभावो
मोहेश्वरदीक्षाधिगमनिमित्तक इति । ईश्वरप्रत्यभिज्ञाकारभाष्यमेवाचार्योत्पलः पिता चास्योदयाकर,
अत्रायं श्लोक —

जनस्यायत्नसिद्धयर्थमुदयाकरसनुना ।

ईश्वरप्रत्यभिज्ञेशमुत्पलेनोपपादिता ॥ इति । (ई प्रत्य अ ४ आ. २ श्लो. ३)

अस्या एवेश्वरप्रत्यभिज्ञाया ध्यास्या प्रत्यभिज्ञाविमर्शिनीनाम्नी अभिनवगुप्ताचार्यविरचिता
लघ्वी बृहती च वर्तते । अयमुत्पलाचार्य प्रत्यभिज्ञादर्शनप्रवर्तकाचार्येषु प्रधानः । अतएव सर्वदर्श-
नसमूहे प्रत्यभिज्ञादर्शननिरूपणप्रकरणे विवक्षितार्थे प्रमाणतया ' तदुक्तमुत्पलाचार्ये. —

भक्तिलक्ष्मीसमृद्धाना किमन्यदुपयाचितम् ।

एतया वा दरिद्राणा किमन्यदुपयाचितम् ॥

तदुक्तमुदयाकरसनुना —

कर्तरि ज्ञातरि स्वात्मन्यादिसिद्धे महेश्वरे ।

अजहात्मा निषेध वा सिद्धि वा विदधाति क. ।

किन्तु मोहवशादास्मिन् दृष्टेऽप्यनुपलक्षिते ॥

शक्त्याविष्करणेनेय प्रत्यभिज्ञोपदर्शयति ॥ '

तदुक्त चतुर्थे विमर्शे—

' तैस्तैरप्युपयाचितैरुपनतस्तस्या' स्थितोऽप्यन्तिके

कान्तो लोकसमान एवमपरिज्ञातो न रन्तु यथा ।

लोकस्यैव तथाऽनवेक्षितगुण स्वात्माऽपि विश्वेश्वरे

नेवाय निजवैभवाय तदिय तत्प्रत्यभिज्ञोदिता ॥ ' (ई प्र. ४ अ)

इति तस्यास्य श्लोका उदाह्रियन्ते । अयमेव ' तैस्तै' रिति श्लोको ध्वन्यालोकलोचने अभि-
नवगुप्ताचार्येण समुदाहृतः । (ध्वन्या ३० प)

अयमुत्पलदेव कैस्तदशमशतकपूर्वभागे काश्मीरेष्वासीत् ।

उत्पलराजस्येति कर्तृनामनिर्देशेन समुपलक्ष्यमाणाः श्लोका कविकण्ठाभरण—सुवृत्ततिलक—
औचित्यचर्चा—सङ्घट्टिकर्णामृतकवीन्द्रवचनसमुच्चयेषु समुपलभ्यन्ते । सचोत्पलराजोऽस्मादुत्पला-
चार्याद्विनन्दयति पण्डितप्रवरस्य श्रीतुर्गाप्रसादस्याशय प्रतिमाति । यद्यमौचित्यचर्चायां समुदाहृत
'अहो वा होरे वे'तिश्लोकं अभिनवगुप्तपरमगुरुश्रीमदुत्पलराजकृतं वदति । (काव्य गु १ प. १३१)
अनूयते चैतदेव सङ्घट्टिकर्णामृतकवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनयो. ' अमितगतिविरचितसुभाषितरत्न-
सन्दोहसशोधकश्रीभवदत्तमहाशयस्तु—तस्यैव प्रस्तावनाया भोजराजपितृव्यस्य सिन्धुराजाप्रजस्य
मुञ्जापरनामकवाक्यतिराजस्य श्रीमदुत्पलराज इति नामान्तरं प्रथितं मन्यते । (काव्यमा गु ८२)
नवसाहस्राङ्कचरिते—'श्रीमद्वाक्यतिराजोऽभूत् अग्रजोऽग्र्याग्रणी सभामित्यस्मिन् श्लोके (नव स
११ श्लो. ९२) श्रीमद्वाक्यतीतिस्थाने 'श्रीमदुत्पले'ति पाठान्तरमुपलभ्यते । तथा—औचित्यचर्चा

या श्रीमदुत्पलराजकर्णकृतया निर्विभ्यमान. 'अहौ वा हारेवे'ति श्लोक. सत्तुक्तिकर्णामृते मुञ्जकर्त-
कृतया निर्विभ्यते । स. प्र ५ वी. ६० श्लो ५ तदिदं पण्डितश्रीभवदत्तसर्मण. पक्ष द्रढयति ।
आभ्यामपर' काश्मारेषु भागवत' कश्चिदुत्पलाचार्य. कैस्तदज्ञमज्ञतके आसीत् । योऽयमेव स्पन्द-
प्रदीपिकाटीकाकार । यमेव श्रीमद्रामानुजाचार्यपरमगुरव. श्रीमद्यामुनाचार्या 'काश्मीरोत्पलेने'ति
निर्विभ्यन्ति । केचिदन्यमेव वैष्णवमुत्पन्न मन्यते ।

उत्प्रेक्षावल्लभ — कवेरस्य नाम गोकुल इति । उत्प्रेक्षावल्लभ इतीयमभिख्या सरस्वतीप्रसाद-
समुपलब्धा । कविरयमेव स्वकृतौ सुन्दरीशतके प्राहेदम्— (काव्य० गु ९)

‘भारत्यैव क्रियते स्तोत्रे सन्तुष्टया द्विजद्वारा ।

श्रीमोकुलस्य मुकवेरुत्प्रेक्षावल्लभेत्यभिधा ॥ इति ’ (श्लो १११)

अयमेव कविः स्वकृतौ भिक्षाटनकाव्ये प्रथमपद्धतेरन्ते—

‘वृत्त वसन्ततिलक विषयस्य [योऽस्य] जीव-

भिक्षाटन कविरसौ शिवभक्तदास ।

श्रुद्धार एव हि रस. तदिह प्रबन्धे

श्रद्धा न कस्य, यदि सूक्तिविनोदशील ॥ ’ (प० १ श्लो १७)

इत्यस्मिन् श्लोके शिवभक्तदास इत्यात्मानं ख्यापयति । किमिह नाम्ना ख्यापयति, उतगुण-
विशेषयोगेन । नाम्नाचेत् गोकुल इतिवन्नामान्तरमिदं स्यात् । अहमस्मि शिवभक्तानां दास इति
शिवभक्तिप्रकथोऽत्र शाश्वते इति वयम् । अस्य कवेर्वैशकालविशेषावधारकं नैकमपि लिङ्गमुपलभामहे ।
जल्हणादस्मात्प्राचीन इत्येतावदिहावधारयाम । यदि सुभाषितावलीकारगे जल्हणादपि प्राक्तन इति
मतमाद्रियेत तदाऽयमुत्प्रेक्षावल्लभस्ततोऽपि प्राचीन इत्यपि निश्चेतुं शक्येत, यत् सुभाषितावल्लभा-
मस्य केचन श्लोका उदाह्रियन्ते । अत्रे वल्लभदेवविमर्शसमये तं मतभेदं निरूपयाम ।

उत्प्रेक्षावल्लभः— अयमुत्प्रेक्षावल्लभः इति श्लोकः लक्ष्मणसेनस्य सभायां सभासमलङ्कृतं कविवर
आसीदिति

‘गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उत्प्रेक्षित ।

कविराजश्च रत्नानि समितौ लक्ष्मणस्य च ॥ ’

इत्यनेन श्लोकेन विश्रायते । श्लोकश्चायं तस्यैव राज्ञः सभास्थाने शिलावासमुत्कीर्णो दृश्यते ।
उपवर्णयते चायमुत्प्रेक्षावल्लभः श्लोकेऽस्मिन्—

वाचं पल्लवयत्पुमापतिधरं, सन्दर्भशुद्धिं गिरा

जानीते जयदेव एव, शरणं श्लाघ्यो बुरुहद्वृते ।

श्रुद्धारोत्तरसत्प्रबन्धरचनेराचार्यगोवर्धन

स्पर्धां कोऽपि न, विश्रुतं श्रुतिधरो घोषीकविक्षमापति ॥ इति ॥

समयश्चास्य लक्ष्मणसेनस्येति व्यक्तम् । लक्ष्मणसेनस्य समयः कैस्तैकादशशतकमिति
श्रीमान् पण्डितप्रवरौ दुर्गाप्रसादं प्राह साहित्यदर्पणप्रस्तावनायाम् । श्रीमान् पण्डितहरदत्तशास्त्रि

महाशय. (एम् ए. पि एच डी) सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनाया—श्रीधरदासेनात्मन. लक्ष्मणसेन-
समकालीनतां स्वकृते. सदुक्तिकर्णामृतस्य समय च ख्यापयता निबन्धान्ते विरचित

‘शाके (११२७) सप्तविं शत्यधिकशतोपेतदशशते शरदाम् ।

श्रीमल्लक्ष्मण सेनक्षितिपस्य रसैकविंशेऽब्दे । (२७)

‘श्रीधरदासेनेद् सदुक्तिकर्णामृत चक्रे ॥’

इतीमं श्लोक समवलम्ब्य श्रीधरदाससमकालीनतामुमापतिधरस्य संभावयति । सभाव्येतेवं
सति गोवर्धनोमापतिधरदीनां द्वादशं शतकं समय इति । इदमेव इदयगममिति न प्रतिभाति ।
स्तौति चायमुमापतिधर श्रीधरदासस्य पितर लक्ष्मणसेनस्थान्तरङ्गमित्र वदुदासम्—

‘अलमादिवराहेण वदुदास परं स्तुम’ ।

जगदुद्धरता येन न वक्त्रीकृतमाननम् ॥’ इति सदु प्र ५ वी. ७६)

‘प्रणयिवचन दीना दृष्टि शिरोनिहितोऽङ्गलि

चरणपतन देव्या सन्ति प्रसादनहेतव ।

कुसुमविशिशज्वालातापस्फुटन्मृदुमानसा

वरतनुरसौ केन प्राप्या स एव तु नास्ति मे ॥’

‘वाचः परं भजन्त्येता देवि प्रणयचातुरीम् ।

इदयस्य तु सर्वस्व त्वमेवैका प्रिया मम ॥’ (सदु २८१ ४५)

इदं च श्लोकद्वय दृश्यप्रबन्धस्य कर्तारमेनमवगमयति । प्रथमेन श्लोकेन—अन्यस्या नायि-
कार्या बद्धानुरागमात्मानमालक्ष्य जातु देवी चेत् कुप्येत् तत्प्रसादनोपायानां बहूनां करस्यता स्वस्मि-
न्नत्यन्तमनुरक्ताया प्रियतमाया प्रातावुपायस्य दुर्लभता च कस्यचित्प्रियवयस्यस्याग्रे कश्चिन्महा-
राजो नायको निवेदयति । द्वितीयेन तु कुपिताया देव्या प्रसादनं क्रियते । तदिदं मालविकाया
बद्धानुरागमग्निहोत्रमनुस्मारयति । अप्रतिमवीरमात्मानं ख्यापयत कस्यचिद्धीरोद्धतनायकस्य
वीरशोषणारूपोऽस्यैव कवे श्लोकोऽयम्—

आलङ्कानाधनारीस्तनतरलपथोवीचिमुद्रात् समुद्रात्

आस्वर्माद्वातरद्वावलिबिरलशिलादुस्ताराहुत्तराद्रेः ।

आप्राक्शैलात् सुरस्त्रीसुरतगतिविदो मग्नभास्वन्मृगाङ्गात्

आच प्राचेतसाब्धेर्भवतु मम पुरः कोऽपि ययस्ति वीर ॥ सदु ५१८४

कपोलकवि.—नैतेन नाम्ना कविः कश्चित् विख्यातः ।

‘द्विधाविधाय शीताशु कपोलौ कृतवान् विधिः ।

तन्व्यास्तद्रसनिष्यन्द्विन्वो रदनावली ॥ सू १८१

इति कपोलवर्णनैवीचित्र्यमूलकं साङ्केतिकं नामैवेदं कस्यचित्कवेरिति प्रतिभाति ।

कमलाकरः—अस्य कमलाकरस्य द्वावेव श्लोकावस्था सुकुमुक्तावल्यामनूयेते । तत्रैकस्तु
कमलायुधस्येति श्रीधरदासेन सदुक्तिकर्णामृते निर्दिष्यते । अथैकस्यार्थे किं कवेर्विमर्शेन । इदं तु
ब्रह्म—सुभाषितावल्याः प्रस्तावनायां पीठरस्य महाशय. काव्यप्रकाशिकाया व्याख्याकारमेन मन्यते ।

व्याख्याश्च काव्यप्रकाशिकाया बह्वच । तासु इतरव्याख्याभ्योऽर्वाचीना कमलाकरव्याख्या । प्रायः कैस्तत्रयोदशशतकतोऽर्वाचीना । तस्यास्य श्लोकस्यानुवाद सुभाषितावल्या कर्तुर्वह्मदेवस्य कैस्ताद्वितीयशतक समय समुत्पद्यता पक्षे नैव घटेत । अस्या सूक्तिमुक्तावल्या कैस्तत्रयोदश शतकपूर्वार्धसमूतायामपि नैव घटेततदीयश्लोकानुवाद । तत् अन्यैरेव कमलाकरेण भाव्यम् ।

कमलायुधः—कविरयमभिनन्देनोपश्लोक्यते—

‘उन्नीतोभवभूतिना प्रतिपद् बाणे गते य पुरा
यधीर्ण। कमलायुधेन सतत येनागमत् केसट ।’ इति (सट)

अनेन श्लोकेनार्यं कविर्वाणात् समनन्तरभव इति विज्ञायते । गौडवधकाव्यकर्तुर्वाक्यतिराज स्याय गुरु कैस्तसप्तमशतकोनराधे समजनीति पण्डितश्रीभक्तचर्मविरचितसुभाषितरत्नसन्दोह-प्रस्तावनातो विज्ञायते ।

आह च वाक्यतिराजो गौडवधे—

‘अप्या एजियमेतेणजवरविरसोविजसस पडिहाइ ।
सिरिकमलाउहचलणेहिं कहविजगहियबहुमाणो ॥’ ७९८

इति । श्रीकमलायुधचरणैरित्येष निर्वक्ष कमलायुधे गुरुभावना ज्ञापयति ।

कर्णोत्पल—इदं चकस्यचित्त कवे साङ्केतिक नाम । तत्र च मूलम्—

‘जसाकुष्ठदुकूलया सरभस गूढौ भुजाभ्या स्तनौ
आकृष्टे जघनाशुके कृतमध ससक्तमूरुद्वयम् ।
नाभीमूलनिवद्धचक्षुषि तथा व्रीहानताङ्ग्या प्रिये
दीप फूत्कृतिवातवेपितशिल कर्णोत्पलेनाहत ॥ सू २७५

इत्यस्य श्लोकस्यावसाने कर्णोत्पलेनाहत इतिवाक्यविन्यास एव । अयमेव श्लोक. सनुक्ति-कर्णामृतेऽप्यस्यैव कवेर्नाम्ना समुपलक्षित समुपलभ्यते । तदयं कवि श्रीधरदासात् प्राक्तन इति विज्ञायते । नेतो विशेष कोऽपि ।

कर्पूरकविः—डाहालाधीसस्य कर्णस्य सभायामासीत् । विज्ञायते चैतत् मेरुतुङ्गाचार्यविरचिते प्रबन्धचिन्तामणौ । तथाच तत्रत्य वचनम्—‘श्रीकर्णस्याग्रे इदं काव्यमुक्त कर्पूरकविना—

मुसे हारावासिर्नयनयुगले कङ्कणभरो
नितम्बे पत्राली सतिलकमभूत्पाणिपुगलम् ।
अरण्ये श्रीकर्ण त्वदरिषुवतीना विधिवशात्
अपूर्वोऽयं भूषाविधिरहह जातः किमपुना ।’ इति ।

विक्रमाङ्क देवचरिते बिल्हण कर्णं वर्णयति—

‘काळ काळज्जगिरिपिते × × × श्रीडाहाल्यक्षितिपरिवृढ सोऽपि य प्राप्यवृवृत्त कर्णं कर्णाम्-
रसास्वादमन्तस्ततान्’ इति । १८ ९३ तदयं कविर्विल्हणसमकाल । (कैस्तैकादशशतकस्योत्तरार्धम्)
आसीच्च नाचिराजोनाम कवि. कर्पूरकवे समये ।

तथाचेद् पथ नाचिराजकविप्रज्ञसापर कर्पूरकवे.—

‘कन्धे काऽसि, न वेत्सि मामपि कवे कर्पूर, कि भारती,
सत्य किं विधुराऽसि, वत्स मुषिता, केनाम्ब, दुर्वेषसा ।
कि नीतं तव, मुञ्जभोजनयनद्वन्द्वं, कथं वर्तसे

दीर्घायुर्भजतेऽन्धयष्टिपदवीं श्रीनाचिराज कवि ।’ (प्रबन्धचिन्तामणौ)

कलशः—कविरयं काश्मीरमहाराजः श्रीमदनन्तराजस्य सुनु अस्य राज्यसमय क्रैस्तमे-
कादशशतकम् । (1080-1088 A P) तनयोऽस्य हर्षदेव । बिस्हणो विक्रमाङ्कदेवचरिते
यमेनं वर्णयति—

‘पुण्यैरैरावतकरिकरोञ्चण्डदोर्दण्डशाली
देव्यां तस्यां कलशवृषतिस्तस्य जातस्तनूज । वि १८. ५१

इत्यादिना । कवित्व चास्य निरुपममाह तत्रैव—

‘यस्यापूर्वा पदपरिणति काऽपि चर्याविचारे
वाक्चातुर्ये प्रसरति गतिर्वादिना मौनमुद्रा ।
प्रख्यात तन्निरजगति पुन सर्वभाषाकवित्व
यस्यास्वादे भवति सिकताकर्कशा शर्कराऽपि ॥ इति ।

कल्याणः—कविरयं काश्मीर काश्मीराधीश्वर श्रीसुत्सलदेवनन्दन श्रीजयसिंहसमकाल अलक-
दत्तात् समधिगतकाव्यकलाकौशल । स्वाग्रजस्य लङ्ककस्य सभाया समवस्थाताम् पण्डितान्
वर्णयता मङ्गलकेन श्रीकण्ठचरिते समनुवर्णयते चायम्—

‘श्रीमानलकदत्तो यमनस्य काव्यशिल्पिषु ।
स्वपरिश्रमसर्वस्वन्याससम्भयममन्यत ॥
तथोपचस्क्रे येन निजवाङ्मयदर्पण ।
बिस्हणप्रौढिसकान्तौ यथा योग्यत्वमग्रहीत् ॥
तच्चद्वङ्गकथाकेलिपरिश्रमनिरङ्गकुशम् ।
तं प्रश्रयप्रयत्नेन कल्याण सममीनत् ॥ इति ॥ २५-७८४८०
क्रैस्तद्वादशशतकस्य पूर्वार्धे श्रीजयसिंहराज्यसमयः ।

कविरत्नम्—सञ्जुक्तिकर्णाभूते भोजकर्तृक पथमिदमुपलभ्यते—

‘अस्तंगतभारविरवि कालवशात्कालिदासविधुविधुरम् ।
निर्वाणबाणदीप जगदिदमयोतिरत्नेन ॥ प्र ५, वी २६ श्लो २

पथमिद् विभृशता नः प्रतिभाति, रत्नसमारुयथा भोजेन कीर्त्यमान. कविरासीत् तस्यैव समये ।
स एवायं कविरत्नमिति । सञ्जुक्तिकर्णाभूतप्रस्तावनाया विद्यासुधाकरेण श्रीहरदत्तशर्मणा कविरत्न
मधिकृत्य यदुच्यते तदप्यवलोक्यताम् ।

कालिदास — कविकुलसार्धभौममेन कालिदास को वा न वेद भुवनतले । कृतिरस्य कस्य वा न चेत. समाहादयति सहृदयस्य, क वय कृतेरस्य विमर्शे, ते हि रसिकसार्धभौमा काव्यरसा-स्वादैकपरायणा काव्यस्वरूपविमर्शका विरला नाम । कालदेशविमर्शे चास्य क वयम् । ऐतिहासि-कपद्यानुगामिनो हि बहवो विवदन्तेऽस्य समयदेशनिर्णये । कृतिष्वपि । शाकुन्तलादि द्रव्यप्रबन्ध-त्रयस्य रघुवशादिश्राव्यप्रबन्धत्रयस्य च कर्तारमेन बहवः, अपरे च कतिच न विमर्शका दृश्य प्रबन्धमात्रस्य कर्तारमेनमपर च श्राव्यप्रबन्धकर्तार मन्यन्ते ।

तत्र केचन—समयमस्य समुत्प्रेक्षन्ते 'कैस्ताब्दत' प्राचीनम् । अपरे चार्वाचीनम् । तत्र नैकतर पक्षनिर्णयाय वय प्रयतामहे । किन्तु 'कैस्तादर्वाचीनोऽयमिति पक्षे विमर्शकानामाशयमनुवदाम — उज्जयिन्या समाधिष्ठितसार्धभौमसिंहासनस्य प्रथितपराक्रमस्य श्रीमद्राजाधिराजस्य विक्रमादित्यस्य सभाया तन्माननैकपद सरस्वतीप्रसादपात्रमेव कविकुलललाभभूतः कालिदास आसीत् । रामचरित-काव्यस्य प्रणेता अभिनन्द इदमाह—

‘हालेनोत्तमपूजया कविवृष श्रीपालितो ललित ’
ख्यातिं कामपि कालिदासकवयो नीता शकारातिना
श्रीहर्षो विततार गद्यकवये वाणाय वाणीफलम् ।’ इति ।

शकारातिर्विक्रमादित्य इति सुप्रथितम् । आख्यायिका चेयमत्र—‘यो रुक्मदेशधिपति शके-श्वर जित्वा गृहीत्वोज्जयिनी महाहवे । आनीय संभ्राम्य मुमोच त त्वहो श्रीविक्रमार्कः समसह विक्रम ’ इति । कालिदासकवय इति बहुवचन माननायाम् । यच्च महाकाव्य सेतुबन्धारव्य प्रवरसेनविरचित विख्यायते, उपस्तृयते च का-यादर्शकारेण दृग्दिना—

महाराष्ट्राश्रया भाषा प्रकृष्ट प्राकृतं विडु ।
सागर. सूक्तिरत्नाना सेतुबन्धादि यन्मयम् ॥ इति ।

बाणेन च—‘कीर्तिं प्रवरसेनस्य प्रयाता कुमुद्रोज्ज्वला ॥
सागरस्य पर पार कपिसेनेव सेतुना ॥ इति ।

तत् काव्य कालिदासो विक्रमादित्यनियोगेन प्रवरसेनस्यार्थे विरच्य प्रवरसेननाम्ना प्रख्या-पयामास । तदिदं तस्य व्याख्याता रामदासो व्यकमाह व्याख्यारम्भे—

बीराणा काव्यचर्चाचतुरिमविषये विक्रमादित्यवाचा
य चक्रे कालिदास कविकुमुदविधु सेतुनाम प्रबन्धम् ।
तस्याख्यासौष्ठवार्थं परिषदि कुरुते रामदास सएष
ग्रन्थ जलालदीन्द्रक्षितिपतिवचसा रामसेतुप्रदीपम् ॥

इह तावन्महाराजप्रवरसेनमिमिच्छ महाराजाधिराजाशया निसिलकविचक्रचूडामणि कालिदासमहाशय सेतुबन्धप्रबन्धं चिकीर्षुः ।’ इति । व्याचष्टे च—अहिण्वराआरद्धाञ्जककस्तलि-पुसुविह्वितपरिड्विआ इतीम श्लोकम्—‘अभिनवेन राजा प्रवरसेनेनारब्धा । कालिदासद्वारा । तस्यैव कृतिरित्याशय । च्युतोऽनबहित कवि तस्य स्मलितेषु—छन्दोभङ्गदिनानानवधानेषु, विषटिता सती परिष्कार प्रापिता ’ इति । पर्यालोचनीयचैतत् तत् विज्ञायते विक्रमादित्य

कालिदास' प्रवसरसेनश्च समकालिक इति । ऐतिहासिकदृष्ट्या च * विशेषत इदमवगम्यते । अयं प्रवसरसेनो द्वितीयः वाकाटकान्वयज, प्रथम प्रवसरसेन अस्य प्रपितामहस्य रुद्रसेनस्य पितामहः । अयं (A D 284-344) षष्टि सवत्सर यावद्राज्यधुरभवहत् । ततस्तस्य पौत्रो रुद्रसेन (A D 344-348) राज्यधुरभवहत् । अयमेव गुप्तवंशसमुद्भवेन प्रथमचन्द्रगुप्तस्य पुत्रेण गुप्तविक्रमादित्यस्यास्य पित्रा मगधदेशाधीशेन चक्रवर्तिना युद्धे विनिहत । तस्यास्यपुत्रं पृथ्वीसेन, सोऽयं कुन्तलेश्वर (348-375 A D) अष्टाविंशतिवर्षाणि राज्यधुरभवहत् । अस्य पुत्रो रुद्रसेन (द्वितीय) (375-395 A D) विंशतिवर्षाणि राज्यधुरभवहत् । योऽयं विक्रमादित्यस्य पुत्र्या प्रभावत्या पति । प्रभावतीरुद्रसेनावस्य पितरौ । रुद्रसेने द्विवर्गते प्रवसरसेनस्य-बालभावेन राणी प्रभावती (395-415 A D) राज्यपदमलम्बकार । अयं च प्रवसरसेनो बालभावे मातामहेनायेन विक्रमादित्येनानुवर्षियमाणो विनीयमानश्च विद्यानीतिपथेष्वासीत् इति । तद्युक्तं इहिवृत्नेहातिशयतो द्रौहित्रे प्रेमातिशयतश्च प्रवसरसेनस्यास्य मनोरथं पूरयन् कीर्तिधास्य सपाद्यन् कालिदास प्रवसरसेनान्ना सेतुबन्धकाव्यकरणे न्ययुङ्क्तेति । अन्यत्रेदं गम्यते-प्रवसरसेनस्य पितामहं पृथ्वीसेनो विक्रमादित्येऽस्मिन्नन्तर्निगूढवैरोऽपि कालिदासेन विक्रमादित्यादेशात् स्वीकृतं दौत्येन प्रक्षमितवैर, परं प्रणयमस्मिन् विक्रमादित्ये बन्धेति । इदं चात्र गमकम्-क्षेमेन्द्रविरचितायामौचित्यचर्चायाम्-' अधिकरणौचित्यं यथा कुन्तलेश्वरदौत्ये कालिदासस्य—

इह निवसति मेरु शैलर इमावगणा-

मिह विनिहितभाराः सागरा सप्त चान्ये ।

इदमहिपतिभोगस्तम्भविभ्राजमान

धरणितलमिहेव स्थानमस्मद्विधानाम् ।

अत्र महाराजदूतोऽपि सामन्तास्थाने स्वप्रभुसमुचितगौरवपूजाहंसासनमनासाद्य कार्यवशेन भूमावेशोपविष्टः प्रागल्भ्यगार्भीर्थिणेव ब्रूते ' इति । भोजविरचिते शुद्धारप्रकाशे अष्टमे प्रकाशे-'यथा कालिदास किं कुन्तलेश्वर, करोतीति विक्रमादित्येन पृष्ट उक्तवान्

असकलहसितत्वात् क्षालितानीव कान्त्या

मुकुलितनयनत्वात् व्यक्तकर्णोत्पलानि ।

पिबति मधुसुगन्धीन्याननानि प्रियाणा

त्वयि विनिहितभारं कुन्तलानामधीशः ॥

इदमेवोहयित्वा विक्रमादित्यः प्राह—

पिबतु मधु सुगन्धीन्याननानि प्रियाणा

मयि विनिहितभारः कुन्तलानामधीशः । ' इति ।

इदमेव पय राजशेखरविरचिताया काव्यमीमासायामप्यनूयते । आभ्यां क्षेमेन्द्रभोजकुतानुवादाभ्यां विक्रमादित्यादेशेन कुन्तलेश्वरप्रवसरसेनसन्निधौ कालिदासस्य गमनं समीहितं कार्यं साधयत कालिदासस्य समयानुसारेण वर्तनं कुन्तलेश्वरविक्रमादित्ययोः प्रणयाधानं च व्यक्तं

गम्यते । येन प्रणयातिरेकेण पुत्रीदानप्रतिग्रहलक्षणं सम्बन्धविशेषश्च समजनि तयोः । इत्थञ्च कालिदासस्य समय कैस्तचतुर्थशतकस्योत्तरार्धे पूर्वार्धस्य प्रथमो भाग पञ्चमस्येति चावसीयते । अयञ्च विमर्शं बडोद्वाराजकीयप्राच्यविद्यालये श्रौतपण्डितपद्मधिवसद्भिर्भीमासा-
शिरोमणिभिः श्री रामस्वामिशास्त्रिभिः सप्तमे भारतीयप्राच्यविद्यासम्मेलने सभायां प्रकटीकृतं । विशेषस्तत्र द्रष्टव्यः । कुन्तलेश्वरदौत्यानुबन्धि यद्विद् चण्डि क्षेमेन्द्रभोजराजकुतिभ्यां गम्यमानं तत् श्रीयशुगिरिशासिराज सम्पत्कुमाररामानुजमुनिभिश्चशुद्धारप्रकाशप्रस्तावनायां—‘इदमन्यदप्रतीतं
मेतावता महिततममिति वृत्तमुपलभ्यते—इत्यादिना महाकवेरिति वृत्तमित्यन्तेन प्राकाशि । अत्र प्राचीनपद्यानुसंरिणः कतिचन विमर्शकाः केचन

‘एकोऽपि जीयते हन्त कालिदासो न केनचित् ।

शुद्धारे ललितोद्गारे कालिदासत्रयी किमु ॥’

इतीमं राजशेखरकवे श्लोकं सुभाषितहारावलीसूक्तिमुक्तावल्यादौ समुपलभ्य राजशेखरत
प्राञ्जय, कालिदासा कविकुलावतसभूता आसन् इति सभावयन्ति । शाकुन्तलादेर्दृश्यप्रबन्धस्य
कर्तारं तेषु प्रथमं रघुवशादेः काव्यस्य कर्तारं द्वितीयं कर्तुसंहारादौ कर्तारं तृतीयं सर्वानितान्
चतुर्थशतकत प्राक्तनान् वदन्ति । कतिचन षष्ठशतकतः प्राचीनान् वदन्ति । निजनिजपक्षेषु
किमपि लिङ्गं च प्रदर्शयन्ति ।

कुमारदास —अयं कवि कुमारइति नाथकुमारं कुमारदासं भद्रकुमार इतिच तत्र तत्र
निर्दिश्यते । अयञ्च सिंहलदेशीयः । विज्ञायते चैतत् ‘इति जानकीहरणे महाकाव्ये सिंहलकवे-
रतिशयभूतस्य कुमारदासस्य कृता’वित्यनेन समुल्लेखेन ।

‘जानकीहरणं कर्तुं रघुवशे स्थिते सति

कवि कुमारदासो वा रावणो वा यदि क्षमः ॥’

इत्यनेन राजशेखरवचनेन रघुवशकर्तुः कालिदासात् पश्चात्तन इति विज्ञायते । विज्ञायते च
वामनात्प्राक्तन इति । यद्यमुदाहरति जानकीहरणस्य

‘सपदिपाङ्क्तिविहङ्गमनामभूत्तनयसवलितं बहुशालिना ।

विपुलधर्वतवर्षिशिते शरैः पुवगसैन्यमुलूकसृता जितम् ॥’

इत्येतत्पथं स्वकृतावलङ्कारसूत्रवृत्तौ । वामनध्याय भयभूतितोऽर्वाचीनः । यदुदाह्रियतेऽनेन
भवभूते कृतेमहावीरचरितात् ‘दोर्दण्डाञ्जितचन्द्रशेखरधनुः’ रितिपथम् । तदष्टमशतकसमुद्भवात्
वामनात्प्राक्तनस्यास्य कुमारदासस्य समयं प्रायः सप्तमशतकस्येति प्रायः क्षेमेन्द्रज्योतिष्यवर्चायां—

‘अयिजहिहिदृष्टोपगूहनं त्यज नवसगभीरुं वल्लभम् ।

अरुणकरोद्गम एष वर्तते । वरतनु सप्रवदन्ति कुक्कुटा ॥

इतीदं पथं नाथकुमारस्येति नामनिर्देशपूर्वकमुदाह्रियते । महाभाष्ये पतञ्जलिना ‘व्यक्ताया-
वाचि’ इति सूत्रव्याख्याने ‘वरतनुसप्रवदन्ति कुक्कुटा’ इत्येदं पादं समुदाहृतं । नचैतावता
कुमारदासस्य भाष्यकारतः प्राक्तनता निश्चेतुं शक्यते । पादैवस्य कृतिभेदेऽपिहि समुपलभ्यते । यावन्न
बाधकं लिङ्गं तावत् कृतिभेदोऽपि नावधार्यते । पथमिदं सरस्वतीकण्ठाभरणे भोजेनाप्युदाहृतम् । जानकी-

हरणस्य श्लोका उणादिसूत्रवृत्तावुज्वलद्दत्तेन बहव समुदाहृता । विमर्शोऽस्मिन् विश्लेषतो जिज्ञासमानै
कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनाया सुभाषितावलीप्रस्तावनाया च दृष्टिर्देया ।

कुमुदचन्द्रः—अयमाहृतमतानुयायी दिगम्बर. प्रथितो वादाह्वेषु विजितानेकश्वेताम्बराचायां
गुजरीश्वरस्य सिद्धराजस्य जयसिहापरनाम्नो मातामहगुफ सिद्धराजसभाया श्वेताम्बरसमयानु-
याधिन. सुप्रथितस्य हेमचन्द्राचार्यस्य कुमुदचन्द्रस्य च मियो विजिगीषया वाद् समभूत् ।
तदा श्रीपालकविराजो हेमचन्द्राचार्यपक्षमनुप्रविभ्य कुमुदचन्द्रेण सह वादमकरोत् । परास्तश्च
हेमचन्द्राचार्येण कुमुदचन्द्र इतीदं वृत्त यज्ञश्चन्द्रकृते मुद्रितकुमुदचन्द्रनाटके प्रभावकचरिते च
निगथते । सिद्धराजस्य हेमचन्द्राचार्यस्य श्रीपालकविराजस्य च समय कैस्तद्वादशतकपूर्वार्धम् ।
स एवास्य कुमुदचन्द्रस्य समयः ।

कुलशेखर—अयमाश्वर्यमञ्जर्या. कर्तु काश्मीरात् कुलशेखरवर्मणोऽन्य. केरलदेशार्थीश ।
एतद्विरचिताया मुकुन्दमालाया अन्ते श्लोकोऽयम्—

यस्य प्रियौ श्रुतिधरौ कविलोक [रविलोक] वीरौ
मित्रे द्विजन्मवरपद्मशरा [पारशवा] वभूताम् ।
तेनाम्बुजाक्षचरणाम्बुजषट्पदेन
राज्ञा कृता कृतिरिय कुलशेखरेण ।' इति ।

अनेन श्लोकेनाय मुकुन्दमालाया कर्ता कुलशेखर पार्थिवश्चेति विशायते । आसीत् पुरा
कैस्तेऽष्टमे शतके वैष्णवाद्येसर परममको विरक्तश्च राज्यलक्ष्म्या, यमयापि वैष्णवाः प्रतिदिनमनु
स्मरन्ति पूजयन्ति चार्चार्क्येण प्रतिष्ठापित तत्र तत्र देवालयेषु । सोऽयमित्येके । नवमशतकसमुद्भव
सोऽयमिति च केचित् । नवमशतकसमुद्भवस्ततोऽन्य केरलार्थीश. कुलशेखरोऽस्या मुकुन्दमा-
लाया. कर्ता इति च परे । 'यस्य प्रियौ' इत्यस्मिन् श्लोके प्रथमपादे रविलोकवीरौ इति, द्वितीय-
पादे 'द्विजन्मवर पारशवौ' इति च केरलीयः पाठभेदः । रविर्नाम कश्चित् द्विजवर, (रवेः पुत्र
वासुदेव) लोकवीर इति कश्चित् पारशवः (वारियर इति कश्चन जातिविशेष. केरलेषु प्रथित)
तत्समुद्भवः तावेतौ यस्य मित्रे इति तदर्थः ।

युधिष्ठिरविजयस्य त्रिपुरदहनस्य च कर्ता सोऽय रविभूरिति च वदन्ति । *

कृष्णमिश्र—कविरय प्रबोधचन्द्रोदयारूपस्य नाटकस्य कर्ता । औपनिषदेऽप्यद्वैतविज्ञाने
कान्यरसास्वादव्यामुग्धानामपि रुचि सपाद्यन् औपनिषदमद्वितीयात्मावबोध तदुपकरण विवेकादिक
च दृश्यप्रबन्धमुखेन प्रकाशितवान् । स एष कवि गोपालकीर्तिवर्मभ्यामात्मानमाराद्भिज्ञापयति ।
तथाच तत्र प्रस्तावनायाम्—

'अस्ति प्रत्यर्षिपृथ्वीपतिबलविपुलारण्यमूर्च्छप्रताप-
ज्योतिर्ज्वालावलीशत्रिभुवनविवरो विश्वविभ्रान्तकीर्ति ।

*Vaishnav Bhapta Kal Vichar (first volume) By Mr Mu
Raghavaingar. Ramnathpuram Madras University Tamil section Head
pandit.

गोपालो भूमिपालान् प्रसभमसिलतामात्रमिणेण जित्वा
साम्राज्ये कीर्तिवर्मा नरपतितिलको येन भूयोऽभ्यवेचि ।

‘येन × × × कर्णसे ना सागर निर्मध्य मधुमथनेनेव क्षीरसमुद्र मासादिता समरविजयलक्ष्मी ।

‘विवेकेनेव निर्जित्य कर्ण मोहमिवोर्जितम् ।

श्रीकीर्तिवर्मचूपतेबोधस्येवोदय कुत. ॥’

‘आदिष्टोऽस्मि × × × श्रीमता गोपालेन यथा सत्वस्य सुहृदोराज्ञ कीर्तिवर्मदेवस्य दिग्बि-
जयव्यापारान्तरितपरब्रह्मानन्दरसैरस्मामि × × × अतिबाहिता दिवसा । इदानीं तु कृतकृत्या
वयम् । × × × × तद्वय शान्तिरसप्रयोगाभिनयेनात्मान विनोदयितुमिच्छाम । ततो यत्पूर्वम-
स्मद्गुरुभिस्तत्रमवद्वि श्रीकृष्णामश्रे प्रबोधचन्द्रोदयनाम नाटक निर्माय भवत समर्पितमासीत्
तदय राज श्रीकीर्तिवर्मण पुरस्ताद्भिनेतव्य भवता । इति ।

अनेन विज्ञायते—गोपालकीर्तिवर्मणोर्मन्त्री कीर्तिवर्मणोराज्यलक्ष्मीप्रतिष्ठाया गोपालपराक्रम-
प्रकर्षस्य कारणता गोपालस्य कृष्णमिश्राक्षिप्यताच । गम्यते यैषा समकालता गोपालसमकालताच
कृष्णमिश्रस्य । इद चरितमवलम्ब्य कृष्णमिश्रस्य समयः एकादश केसर्त शतक गण्यते । अपरेच
द्वादश शतक मन्यन्ते । सङ्घिक कर्णाप्रतस्तावनाया सुभाषितावलीप्रस्तावनायाच दृष्टिर्दया ।

केटस—केशट इति स्थाने केटस इत्ययमत्र निर्देश । अस्यामेव सूक्तिमुक्तावल्या
समुदाहृतोऽय ‘विस्तारो यदि नेहस.’ इति श्लोक. सङ्घिककर्णासृते केशट इति नाम्ना समुप-
लक्ष्यते । तस्यास्य कवेरन्येऽपि श्लोका सङ्घिककर्णासृते समुदाह्रियन्ते ।

‘अञ्जत्वञ्जमथाञ्जभूस्तत इतो ब्रह्माण्डमण्डावभूत्’

‘शैत्य नाम गुणास्तवैव सहज स्वाभाविकी स्वच्छता’

इतीद श्लोकद्वय केशटनाम्ना सङ्घिककर्णासृते समुपलक्ष्यमाणमस्या सूक्तिमुक्तावल्या
अविज्ञातकर्तृनामक कस्यचिदिति निर्दिश्यते । कविरयमभिनन्दात्ताचीन इति विज्ञायते । यदेनमभि-
नन्द समुपवर्णयति—

उञ्जीतोभवभूतिना प्रतिपद् बाणे गते य पुरा

यञ्जीर्ण कमलायुधेन सतत येनागमत् केशट. ।’ इति (सङ्घ. ४-२६-५)

वसुकल्पध्वेनमभिवर्णयति—

‘बाण प्राणिति केशटः स्फुटमसौ जागर्ति योगेश्वर.

प्रत्युज्जीवति राजशेखरगिरा सौरभ्यमुन्मीलति । इति (सङ्घ. ३-२६-५)

कर्पूरमञ्जरीकोटिस इति (अ. १) निर्दिश्यमान कविरयमेव भवितुर्हति । लेशतोऽक्षरवै-
परित्येन । केसट केटस कोटिस इति त्रिविधोप्येकस्मिन् समाव्यते निर्देश. ।

तदय नवमशतकतो नार्वाचीन इत्योतावद्वगम्यते ।

क्षेमेन्द्र --स एष काश्मीरः कविसार्वभौम । पिताऽस्य प्रकाशेन्द्र । आह च भारत
मञ्जरी समाप्तौ—

‘ काश्मीरको गुणाधार प्रकाशेन्द्राभिषोऽभवत् ।
नानार्थिसार्थसङ्कल्पपूर्णे कल्पपादपः ॥
सपूर्णदानसन्तुष्टा प्राहुस्त ब्राह्मणा सदा ।
इन्द्रप्राप्ति कि त्वेक प्रकाशस्ते गुणोऽधिक ॥’
क्षेमेन्द्रनामा तनयस्तस्य विद्वत्सपर्यया ।
प्रयात कविगोष्ठीषु नामग्रहणयोग्यताम् ॥ इति ।

सोऽय कविपुङ्गव अभिनवगुप्ताचार्यात् प्रातसाहित्यविद्य भागवताचार्य श्रीसोमपादात्प्राप्त
भागवतदीक्ष इति च गम्यते । यद्य तत्रैवेदमाह—

‘ आचार्यशेखरमणेर्विद्याविवृतिकारिण ।
श्रुत्वाऽभिनवगुप्ताख्यात्साहित्य बोधवारिधि ॥
श्रीमद्भागवताचार्यसोमपादाब्जरेणुभि ।
धन्यता य. परा प्राप्ते नारायणपरायण. ॥’ इति ।

व्यासदास इत्यपर चास्य नाम । आह चैचित्यचर्चायान्ते—

‘ तस्यात्मज सर्वमनीषिणिष्व श्रीव्यासदासापरपुण्यनामा ।
क्षेमेन्द्र इत्यक्षयकाव्यकीर्तिश्रुते नवौचित्य विचारचर्चा ॥’ इति ।

मित्र चास्य श्रीरत्नसिंह इति विज्ञायते । आह च तत्रैव—

‘ श्रीरत्नसिंहे सुहृदि प्रयाते शार्व पुर श्रीविजयेशराज्ञि ।
तदात्मजस्योदयसिंहनाम्नः कृते कृतस्तेन गिरा विचार ॥’ इति ।

अय महाकविः काश्मीरान् प्रशासत्यनन्तमहाराजे तत्तनये च कलशभूमृति आसीत् । आह
च तत्रैव स्वयम्—

‘ यस्यासिः परिवारकुञ्जिभुवनप्रख्यातशीलश्रुते
सर्वस्थावनतेन येन नितरा प्राप्ता विशेषोन्नतिः ।
आशा क्षीतलता नयान्त्यविशत यस्य प्रतापानला—
तस्य श्रीमदनन्तराजवृत्ते काले क्लिष्टाय कृत ॥ (औचित्यचर्चा)
‘ एकाधिकेऽब्दे विहित चत्वारिंशे स कार्तिके ।
राज्ये कलशभूमर्तुः काश्मीरेष्वच्युतस्तव. ॥’

इति च दशावतारचरितान्ते । अय च कलशः अनन्तस्यपुत्रहर्षदेवस्य पिता । तस्यास्य कवे
समय एकादश कैस्तशतकम् ।

कृतयश्चास्य सहस्रहृदयाहाहकाः काव्यरसामृतैकपरायणानामादर्णीयतमा भारतमञ्जरी
रामायणमञ्जरी दशावतारचरित कविकण्ठाभरणसुवृत्ततिलकौचित्यविचारचर्चा कलाविलासदर्पलन-
प्रभृतयः बह्व्यो वर्तन्ते ।

गणपति — कवेरस्य देशकालनिर्णये, नैकमपि लिङ्गमुपलभामहे । राजशेखरस्तु महामो-
दाख्यस्य निबन्धस्य कर्तारमेनमवगमयति । तथाचास्य श्लोकः—

‘अथो गणपतिं वन्दे महामोदविधापिनम् ।

विद्याधरगणैर्यस्य पूज्यते कण्ठमर्जितम् ॥ इति (सूक्तिमु प ४५)

‘वन्दे’ इति निर्देश कवेरस्य कमपि पूज्यभावमवगमयति । विद्याधरगणैरिति श्लेषगर्भो
निर्देश कवेरस्य गान्धर्वविद्यायामपि वैदुष्य ध्वनयति ।

गोपादित्य — अयं काश्मीरमहाराज, यमेन विह्वणो विक्रमाङ्कचरिते निजान्वयमहचराणा
पूर्वपुरुषाणा काश्मीरेषु प्रतिष्ठापक वर्णयति—

‘कर्तुं कीर्तिप्रणयिकुशला’ कौशिक मोत्रमुचैः

तत्र ब्रह्मप्रवणमनसो ब्राह्मणा. केचिदासन् ।

यान् काश्मीरक्षितितिलकता मध्यदेशावतसान्

गोपादित्यक्षितितपतिरसौ पावनानानिनाय ॥’ इति (स १८)

तद्य दशमशतकतो नार्वाचीन । राजतरङ्गिण्या च दृष्टिविधिया (१ ३४४)

गोभट्ट. — अस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतेभ्य श्लोकोभ्योऽप्यपरे द्विजा श्लोका कवेरस्य
श्रीधरदासविरचिते सदुक्तिकर्णासृते समुपलभ्यन्ते । तद्य श्रीधरदासान्नार्वाचीन इत्येतावत्तु विज्ञा
यते । सदुक्तिकर्णासृतप्रस्तावनाया गोभट्टस्य पद्यानि सूक्तिमुक्तावल्या समुहृत्य प्रतीकग्रहणेन
कानिचित् ज्ञाप्यन्ते, तेषु ‘उपकारमसप्राप्य’ इत्येष श्लोक अस्माभिरस्या सूक्तिमुक्तावल्याः
प्रकाशनाय समाहृतेषु पुस्तकेषु नैवोपलभ्य ।

गोयिधोयिकविराजौ — द्विवचनान्तोऽयं निर्देश कवी द्वावुपस्थायपति । श्रीमद्भिर्भण्डरकरमहा-
शयैस्तु ‘गोयिधोयिकविराजे’ त्येव निर्दिश्यते । सदुक्तिकर्णासृतप्रस्तावनाया श्रीमान् हरदत्तशर्मा
(पि ५७ डी) पवनदूतकर्तार धोयीक वङ्गदेशाधिपश्रीलक्ष्मणसेनसमकालिक प्रस्तुवन् ‘गोयि-
धोयिकविराजे’ त्येवनाम निर्देशमनुकृत् ‘निजनयनप्रतिबिम्बे’ रिति श्लोक सूक्तिमुक्तावलीस्थमनु-
वदति । पवनदूत प्रस्तावनाया विशेषो ब्रष्टव्य* इति च वदति । धोयीकावेवेव धोयीक इति च निर्दिश्यते—

‘गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापति ।

कविराजश्च रत्नानि समितो लक्ष्मणस्य च ॥’

इत्यस्मिन् श्लोके ‘कविराज’ इति निर्दिश्यमान सोऽयं धोयीकविवेति व्यक्तमेतत्
गीतगोविन्दे—

‘वाचः पल्लवयत्युमापतिधर सन्दर्भशुद्धि गिरा

जानीते जयदेव एव शरणः श्लाघ्यो बुद्धद्रुते ।

शृङ्गारोत्तरसत्प्रमेयरचनेराचार्यगोवर्धन

स्पर्धाकोऽपि न, विश्रुत श्रुतधरो धोयी कविहमापतिः ॥’

* The पवनदूत has been re-edited in the Sanskrit Sahitya Parisat Series,
by Mr Chintabaran Chakravarti. See Introduction.

अत्र घोषी कविक्षमापतिः' इत्यय निर्देशः कविराजसप्तक घोषीक प्रत्यभिज्ञापयति । अयमेव गोयिधोषीति निर्देशेनापि क्वचित् ज्ञाप्यते । समयश्च लक्ष्मणसेनस्वेतिव्यक्तम् (1100 तक 1178 A D)

गोवर्धनाचार्यः—कविरय वद्वदेशाधिपस्य लक्ष्मणसेनस्य समये आसीत् । विशायते चैतद-
नेन श्लोकेन—

‘गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापति
कविराजश्च रत्नानि समितौ लक्ष्मणस्य च’ ॥ इति ।

कविरय स्वकुतावार्यासप्तशत्या लक्ष्मणसेनमुपवर्णयति—

‘सकलकला कल्पयितु प्रभु प्रबन्धस्य कुमुदबन्धोश्च ।
सेनकुलतिलकभूपतिरेको राकाप्रदोषश्च ॥ इति ।

सेनकुलतिलको लक्ष्मणसेन । पिताचास्य कवेर्नीलाम्बरः । कविरय तात ग्रन्थादौ प्रणमन्
नामच निर्दिशति—

‘य गणयन्ति गुरोरनु यस्यास्ते धर्मकर्म सङ्कुचितम् ।
कविमहमशनसमिव त तात नीलाम्बरं वन्दे’ इति ।

लक्ष्मणसेनस्य समय (1178 A D)

चन्द्रक.—कविरय नाट्यप्रबन्धस्य कर्ता काश्मीरमहाराजस्य दुर्जीनस्य समये आसीत् ।
आह च कल्हणो राजतरङ्गिण्या द्वितीये तरङ्गे—

नाट्यं सर्वजनप्रेक्ष्य यश्चक्रे स महाकविः ।
द्वैपायनमुनेरंशस्तत्काले चन्द्रकोऽभवत् ॥ इति ।

अस्यैव चन्द्रकविरित्यपि क्वचिर्निर्देशः । दुर्जीनस्य राज्यसमय क्रैस्तचतुर्दशशतक मन्यते
(श्री) कनिङ्गल्लाम् । अपरे तु द्वितीय शतकम् । अस्य कवे कृतेः केचन श्लोकाः श्लेमेन्द्रेण
औचित्यचर्चायामुदाह्रियन्ते ।

चन्द्रगोमी—सुभाषितावल्या बह्वभदेवविरचिताया चन्द्रगोपीति कस्यचित् कवेर्नाम
निर्दिश्यते । अयमेव चन्द्रगोमीति अस्या सूक्तिमुक्तावल्या निर्दिश्यते उतान्यएवेति न विज्ञायते ।
एकाक्षरामात्रे भेदात् स एवाय स्यादिति सुभाषितावलीप्रस्तावनाकारस्याशयः । व्याकरणस्य कर्ता
चन्द्रः किं स्यादेष इति च तेषामभ्यूहः ।

चन्द्रसूरि—विक्रमद्वादश शताब्द्या चन्द्रसूरिनामानो बहव आसन् । तत्रैकं सूक्ष्मार्थविचा-
रापरनामकस्य सार्धशतकस्य चुर्णिकारो मुनिचन्द्रसूरिः, अपरश्च यशोदेवसूरिः पिण्डविशुद्धिप्रकरण
वृत्तिकृतो गुरुः श्रीचन्द्रसूरि, न्यायप्रवेशव्याख्याकारश्चापरश्चन्द्रसूरिः, सर्वे एतेपि आर्हतनयनिष्णाता-
प्रख्याताः । तेष्वायमन्यतमो वा अपरो वा न विज्ञायते ।

चित्तप—(छिन्नप) अयं महाकविर्भोजमहाराजस्य समायामासीत् । यदयं स्तौति तम्—

‘स्वामिन्मञ्जुजनाय धूर्जटिशिरश्चूडामणे चन्द्रम
पादौ वा प्रणतोऽस्मि साधु वदत क्षत्रप्रसूती युवाम् ।

राजा यद्युपसेविताग्निरसिलक्ष्मापालपुडाशतै-

रासीदस्तिभविष्यति क्षितितले श्रीभोजदेवोपमः ॥' सप्तु ३ १.१

'वाल्मीके कृतमोऽसि कस्त्वमथवा व्यासस्य येनैषभो.

श्लाघ्य स्यात्तव भोजभूपतिभुजस्तम्भस्तुतालुयमः ।

पद्भुगु' पर्वतमारुहक्षसि विधुस्पर्श करेणेहसे

दोभर्या सागरमुत्तितीर्षसि यदि ब्रूम किमत्रोत्तरम् ॥ सप्तु ३ ८ १

'पर्यङ्को राजलक्ष्म्याः हरितमणिमय पौरुषाब्धेस्तरगो

× × × × समिति विजयते मालवासण्डलस्य ॥' सप्तु ३ ३०.१ इति ।

भोजस्य समयस्तु कैस्तद्दशमशतकस्यान्तिम एकादशशतकस्यादिमो भाग । अस्य कवे श्लोका अपरेऽपि सप्तुक्तिकर्णाद्युक्ते समुदाहियन्ते ।

जयगुप्त.—अस्य कवे.श्लोकमपर च समुदाहरन् सुभाषितावल्याः कर्ता बह्वभदेवोऽप्येन प्रत्यभिज्ञापयति । नेतोऽन्यत् विज्ञायते ।

जयदेवः—प्रतक्षराधवारुयस्य नाटकस्य कर्ता जयदेवोऽय कविः बह्वदेशाधीशस्य लक्ष्मण सेनस्य सभायामासीदित्येतत् सुव्यक्तम्—

'गोवर्धनक्ष शरणो जयदेव उमापति ।

कविराजश्च रत्नानि समितौ लक्ष्मणस्य च ॥' इति ।

स्तौति च जयदेवो लक्ष्मणसेनम्—

'लक्ष्मीकेलिभुजङ्ग जङ्गम हरे सङ्कल्पाकल्पद्रुम

श्रेयः साधक × × × बद्धधिय । गौडेन्द्र × ×

प्रत्यर्थिक्षितिपाल × × दृष्टोऽसि तुष्टा वयम् ।' सप्तु ३-११-५. इति । (1178 A D

जयमाधव'—अस्य कृते कतिचन श्लोकाः सुभाषितावह्वया समुदाहियन्ते । परिशील्य-मना. कस्यचिन्महाकाव्यस्य कर्तारभेनमवगमयन्ति । यत्कुसुमोच्चय-सूर्यास्तमय-वानकेलि प्रभृतीनि वर्णयन्ते । इद हि महाकाव्यलक्षणम् । तत्रकुसुमोच्चयवर्णनम्—

'उच्चित्य प्रथममवस्थित मृगाक्षी

पुष्पैर्ध्रं श्रितविटप ग्रहीतुकामा ।

आरोहु चरणमदादशोकयष्टे

रामूल तनुरपि तेन पुष्पिताऽसौ ॥

अत्रास्मिन्सुरत (तनु) लतागुहेऽस्तिरम्य

मालस्याः कुसुममनुचित परेण ।

इत्युनत्वा मृदुकरपल्लवे गृहीत्वा

मुग्धाक्षी रहसि निनाय कोऽपि धूर्त ॥ × (सुभा १८६५-१८६६)

द्वयोः श्लोकयोरपि वृत्तैक्य च । अथ सूर्यास्तमयवर्णनम्—

‘अशुमानपि विपाकपिशङ्ग
 रूपमाप परितो दिवसान्ते ।
 क.परोऽत्र न विकारमुपेयात्
 परिवेष्टित मूर्तिः ।
 प्रोज्झ्य मित्रमपवर्जितदोष
 नाशयप्रकटन मम युक्तम् ।
 नूनमेनमवमृश्य तदानीं
 मीलित हृदयमम्बुरुहेण ।
 मित्रमुञ्चितवताऽऽलि निराश
 स्वाशयाद्धिदितवैभवहीनम् ।
 ईदृशेन महता नमसाऽन्तः
 शून्यता प्रकटिताऽतिशयेन ॥ (सुभा १८९४-१८९६)

इहापि वृत्तैक्यम् । अयं पानकेलिः—

मूर्तिमन्तमिव रागरसौध
 ते परस्परसमर्पितवक्राः ।
 आननासवमिषेण तदानीं—
 माक्षिपन्त हृदयेषु युवान ।
 अर्धपीतमधुरा मणिपारी
 शोभता कथमितीव तरुण्या ।
 चुम्बितैरधिकपाटलभासा
 पूरिताधरमयूषभरेण ॥ ’ (सुभा २०१६-२०१७)

तदेव वृत्तमनुवर्तते । वर्षावर्णनम्—

अधमनसिजदिग्जयाभिशासी
 जलधरद्वन्द्वभिराततान शब्दम् ।
 तदनु तदनुजीविभिः कदम्बैः
 कवचितमुन्मदघट्टपदच्छलेन ॥

अथेत्ययं निर्देशः पूर्ववृत्तान्वयं ज्ञापयति ।

अयं च कवेस्तस्य काव्यमारभमाणस्य श्लोकः—

‘ किं तेन किल काव्येन मृग्यमानस्य यस्य ता ।
 उदधेरिव नायान्ति रसामृतपरम्परा ॥ ’ इति (सुभा. १२३)

प्रायः कविभिः काव्यारम्भे (प्रथमसर्गे) अनुष्टुप्पुञ्जितमाद्रियते । तैरेतैर्लिङ्गैः कस्यचिन्महाकाव्यस्य कर्तारमेव संभावयाम् ।

तस्यास्य द्वौश्लोकौ श्रीधरदासेन सदुक्तिकर्णामृते समुदाह्रियेते । तदयं श्रीधरदासात्प्राचीन इत्येतन्न व्यक्तम् ।

जयवर्धन — काम्मीरोऽय । कविरयमेव भागवतजयवर्धन इति च कीर्त्यते । अस्य कवेरेक श्लोकः सवुक्तिकर्णामृतेऽपि समुपलभ्यते । तदयं श्रीधरदासान्नावाचीनः । नान्यद्विज्ञायते ।

जयसिंहदेव — अयं गुर्जराधीश । अयमेव सिद्धराज इति सिद्धचक्रवर्तीत्यपि ख्यातः । अस्य सभायां श्रीपालनामा कविरासीत् । अस्य राज्यसमय (विक्रमस्य) ११५०—१२००

जलमानुषीरुद्र — अस्या सूक्तिमुक्तावल्यामेतन्नाम्ना समुपलक्ष्यमाणः । ' एतस्माज्जलधे ' रित्ययं श्लोकः क्षेमेन्द्रेण औचित्यचर्यायां मालवरुद्रस्येति निर्दिश्यते—' अपादानौचित्यं यथा मालवरुद्रस्य—एतस्माज्जलधेरिति ' । तथा तेनैव तत्रैव ' अभिनववधुरोषस्वानु ' इत्ययं श्लोकः यथावा मालवरुद्रस्येति कर्तुं नामनिर्देशपूर्वकमुदाह्रियते । अयं च श्लोकः काव्यमीमांसायां राजशेखरेणापि समुदाह्रियते । तदयं राजशेखरात्प्राचीन इति व्यक्तम् । अस्यैव मालवरुद्रस्य जलमानुषीरुद्र इति साङ्केतिकं नामेति प्रतिभाति । निमित्तमेतत्—यद्य ' एतस्माज्जलधे ' रित्यस्य श्लोकस्य चतुर्थे पादे ' प्राप्यैका जलमानुषीं त्रिभुवने श्रीमानभूदच्युत ' इति लक्ष्मीं जलमानुषीत्वेनोत्प्रेक्षते तदिदं वैचित्र्यमभिप्रेत्य जलमानुषीरुद्र इति साङ्केतिकनामं प्रवृत्तीमीत ।

जितनाग — जीवनागादनन्योऽयम्, सुभाषितावल्या जीवनागस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणेष्वन्यतमः ' विकचकुमुदै ' रित्ययं श्लोकः अस्या सूक्तिमुक्तावल्या ' कुमुदशबलैः ' इति भिन्नपाठं जितनागनाम्ना समुपलक्ष्यते । यस्त्वस्या जीवनागस्येति समुलक्ष्यते ' सख्यस्तानि ' इत्ययं श्लोकः, स चामरुकस्य । नास्य कालदेशादि प्रत्यमिज्ञायते ।

झलझलवासुदेव — वासुदेव इत्येवास्य नाम, अस्यायं ' प्रहरविरताविति ' श्लोकः ' सबाष्पझलझलेरितिपरिसमाप्यते । झलझलेरित्यस्मिन् प्रयोगे हृदि निवृधता केनचित् तदेवेद् पदं नाम्नोऽन्योपपदीकृतम् । वासुदेवस्यास्य बहवः श्लोकाः सुभाषितावल्या सवुक्तिकर्णामृते च समुपलभ्यन्ते । तस्य श्रीधरदासान्नावाचीनः ।

डिबोक — अयमेव तत्रतत्र विम्बोक हिम्बोक इत्यपि निर्दिश्यते । अस्यकवे श्लोकाः सवुक्तिकर्णामृते कवीन्द्रवचनसमुच्चये च समुपलभ्यन्ते ।

' जाने विक्रमवर्धन त्वयि धन विश्राणयत्पार्थिवान्
भावी शोण इवोपलैरुपचितो रत्नैरगाधोऽम्नुधि ।
उत्पश्यामि च रोहणैर्मणिभरैराध्माचमानोद्भ्र
पाकोत्पी। डेतदाडिमीकलदशा कैश्चिद्दिनेर्यास्थति ॥ '

श्लोकोऽयं सवुक्तिकर्णामृते (३-१८-३) डिम्बोकस्य नाम्ना समुपलक्ष्यते । अनेन विज्ञायते कविरयं विक्रमवर्धनस्य राज्ञः सभायामासीदिति । विमृष्टत विक्रमवर्धनस्य समयदेशौ ।

त्रिलोचनः—कविरयं पार्थविजयस्य कर्ता । अनुवर्णयति चैनं राजशेखरः—

' कर्तुं त्रिलोचनादन्यो न पार्थविजयं क्षम ।
तदर्थं शक्यते द्रष्टुं लोचनद्वयिभिः कथम् ॥ ' इति (सूक्तिः प ४५)

त्रिविक्रमः—अयं कविर्नलचम्पूप्रबन्धस्य कर्ता । कवेरस्य श्लोकमनुबद्धति नमिसाधुः काव्यालङ्कारटीकायां । टीकाकारभाय कैस्तेकादशशतकोत्तरार्धे आसीत् । ज्ञापयतिचार्यं स्वसमयम्—

‘पञ्चविंशतिसयुक्तेरैकादशसमाश्रितै । विक्रमात् समतिक्रान्तैः प्रावृषीद् विनिर्मितम्’ इति । टीकासमाप्तौ ।

दण्डी—कान्यादर्शस्य दशकुमारचरितादेश्च कर्ता सुप्रथित । अस्य महाकवेः प्रबन्धान् श्लाघते राजशेखरः—

‘त्रयोऽग्रयस्त्रयो देवास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणाः ।

त्रयो दण्डिप्रबन्धाश्च त्रिषु लोकेषु विभ्रुता ॥ इति (सूक्ति. प. ४५)

समय चास्य शालीवाहनस्य पञ्चमशताब्दीं केचन मन्यन्ते । क्रैस्तसप्तमशतकप्रथमपार्श्वे परे ।

दामोदर गुप्तः—महाकविरय कुट्टिनीमतस्य कर्ता काम्भीरमहाराजस्य जयापीडस्य मन्त्रि-
प्रवर आसीत् । तथाच राजतरङ्गिण्याम्—

‘सदामोदरगुप्ताख्य कुट्टिनीमतकारिणम् ।

कविं कविं कलिखि चुर्य धीसचिव व्यधात् । इति ।

जयापीडमहाराजस्य राज्यसमयस्तु क्रैस्ताब्दमशतकस्योत्तरार्धम् । (७५५-७८६ A D)
अयं च महीपतिः स्वयमपि समधिगतवियः पण्डितप्रवर आसीत् । तथाच तत्रैव—

‘क्षीराभिधात् शब्दविधोपाध्यायात् समुत्भूतः ।

सुधैः सह ययौ वृद्धिं स जयापीडपण्डितः ॥’ इति

अपरे च बहव. कवय. पण्डिताश्चास्य महाराजस्य सभायामासन् । तथा च तत्रैव—

‘अवस्थावेदकास्तत्र गृहीता पृथिवीभुजा ।

आर्द्रान्त.करणैः श्लोका. स्मर्यन्तेऽद्यापि सूरिभिः ॥’

‘विद्वान् दीनारलक्षणे प्रत्यह कृतवेतन ।

भट्टोऽभूद्भूद्भट्टस्तस्य भूमीभर्तुं सभापतिः ॥’

‘मनोरथ. शङ्खदत्तश्चटकः सन्निवास्तथा ।

बभूवु. कवयस्तस्य वामनाथाश्च मन्त्रिणः ॥’ इति ॥

वीपकः—अस्य कवेः केचन श्लोका क्षेमेद्रकृतावौचित्यचर्चाया । समुपलभ्यन्ते ।

दुर्लभराजः—अयं सामुद्रिकतिलकस्य कर्ता प्राग्वाटारुखवशसंभवः चाहिलस्य नना श्रीपाल
राजस्य पौत्र वृसिंहस्य पुत्र । कविरयं सामुद्रिकतिलकस्य समाप्तौ स्वयमेवमाह—

‘अत्रास्ति कोऽपि वश. प्राग्वाटारुखलोकविरुध्यातः ।

आसीत् तत्र विचित्र श्रीमञ्चाहिलसज्ञया जातः ॥

नृपसंपदि वृद्धायामालवनयीष्टरभवयः ।

व्ययकरणपदामात्यो नृपतेः श्रीमीमदेवस्य ॥

समजनि तद्दृजन्मा प्रथित. श्रीपालराज इतिनाम्ना ।

प्रतिपक्षद्विजसिंह. [नरसिंहाख्यः] सुतस्तस्य ॥

श्रीमान् दुर्लभराज तदपत्य बुद्धिधाम सुकविरयम् ।

यंश्रीकुमारपालो महत्तम क्षितिपति कृतवान् ॥’

‘तेनोपज्ञातमिद् पुष्पस्त्रीलक्षण तदनुXXकविना ।’ इति ।

विज्ञायते चानेन कुमारपाल समकालिकोऽयमिति । कुमारपालस्य समयस्तु कैस्त द्वादशशतकम्
 देवगुप्त. —हरिगुप्तशिष्योय देवगुप्त । अयञ्च महाकविस्त्रिपुरुषस्य कर्तेति च उच्यतेन
 सूरिभिरचितकुवलयमाळातोऽवगम्यते । उच्यतेनसूरिश्च वैक्रमे नवमे शतके आसीत् ।

देवबोधि —अय महाकवि. सत्यवतरुवमाद्गदास्यस्य नाटकस्य कर्ता । नाटकेऽस्मिन्
 प्रस्तावनाया 'परमहंसपरिवाजकाचार्य' देवबोधियमिन इति आत्मान वर्णयति । इदञ्च पथ प्रत्यभि-
 ज्ञापयत्येनम्—

'ययोग परविद्यहे निज इव स्वेच्छाप्रेषेशावधि
 र्यध्द्वान व्यपनिद्रचिन्मयरसज्योति प्रबन्धावधि ।
 यद्वाग्बन्धधनोदयो रसनदीकल्लोललीलावधि.
 तस्यास्मिन् यतिदेवबोधियमिन कोवा गुणस्यावधिः ॥' इति । सूक्ति ५७

आख्यायिका चेय श्रूयते 'एकदा देवबोधिनामा कश्चित्भागवतमतानुयायी कविवर
 अण्डहिल्लपुर गत, तदा एन ब्रह्म राजा श्रीपालेन सह ययौ । तयोश्च तदा सवाद समभूत्' इति ।
 अतोऽय सिद्धराजसमकालिक इति विज्ञाते ।

धनञ्जयः—दशरूपकस्य प्रणेता धनञ्जयो मुञ्जस्य सभायामासीदेक. । अपरश्च द्वि सन्धाना-
 स्यस्यकाव्यस्य कर्ता । य राजशेखर. श्रीपते

द्विःसन्धाने निपुणता सताचके धनञ्जयः
 यया जात फल तस्य सताचके धनञ्जय' । इति । सू ५६

अन्यञ्च त्रिषापहरणादिल्लोत्रप्रणेता । तेषु कोऽयमिति न निर्धारयितुं शक्यते ।

धनपालः—कविरय काश्यपगोत्र सर्वदेवस्य पुत्र । तिलकमञ्जर्या कर्ता । उपोद्घात-
 प्रकरणे पयानीमानि वर्तन्ते—

'आकीर्णाङ्घ्रितल. सरोजकलशच्छत्राङ्घ्रिभिर्लीऽच्छने.
 स्तस्याजायत मासलायतभुज श्रीभोज इत्यात्मज ।
 प्रीत्या योग्य इति प्रतापवसति स्यातेन मुञ्जास्यया
 य स्वे वाक्पतिराजभूमिपतिना राज्येऽभिषिक्त स्वयम् ॥'

'आसीत् द्विजन्माऽस्मिलमध्यदेशे
 प्रकाशशङ्काऽमनिवेशजन्मा ।
 अलब्ध देवर्षिरिति प्रसिद्धिं
 यो दानवर्षित्वचिभूषितोऽपि ॥
 शास्त्रेष्वधीती कुशल. कलासु
 बन्धे च बोधे च गिरां प्रकृष्ट ।
 तस्यात्मजन्मा समभूत् महात्मा
 देव स्वयभूरिव सर्वदेव ॥

तज्जन्मा जनकाग्निपङ्कजराज सेवातविबालव.

विम श्रीधनपाल इत्यविशदामेतामबन्नात् कथा-

मधुष्णोऽपि विविक्तसूक्तिरचने य सर्वविधाब्धिना

श्रीमुञ्जेन सरस्वतीति सदसि क्षोणीभूता व्याहृत. । इति

एतैरस्यान्वय समयश्च स्पष्ट विज्ञायते (कैस्तैकादशशतकस्यादिमोभाग)

धनिकः—दृशरूपकावलोककारोऽयम्, कर्ता च काव्यनिर्णयस्य, यद्यमवलोकै 'यथाऽवोचाम काव्यनिर्णये' इत्यनुवदति । 'इति श्रीविष्णुसुनोर्धनिकस्य कुतौ दृशरूपकावलोकै' इत्युल्लेखात् विष्णोः सुनुरथमिति च गम्यते । उहाहरति चायमवलोकै नवसाहस्राङ्कचरितात् पथमेकम् 'यथा पद्मगुप्तस्य' इति । तदथ पद्मगुहात्परिमलापरनाम्नोऽर्वाचीनः । तत् समाव्यते चास्य स्थितिर्दशमशतकस्त्योत्तारार्थे । अयं विष्णोः सुनुः शाली बाहनस्य नवमशताब्द्यामासीदिति श्रीमान् दुर्गाप्रसाद साहित्यदर्पणप्रस्तावनाया प्राह ।

धर्मकीर्ति—सौगतसमयधुरन्धरेष्वयमन्यतमो भिक्षु । न्यायविन्दुप्रमाणवार्तिकादिप्रबन्धकार । दिङ्नागादर्वाचीन, शान्तरक्षितात्तत्त्वसग्रहकारात् प्राचीन वासवदत्ताकारात्सुबन्धोरपि । समयोऽस्य कैस्तं षष्ठ शतकम् ।

धर्मदास—विदग्धमुत्समण्डनस्य कर्ता ।

धर्मदेवः—अस्यापरौढौश्लोकौ सुभाषितावल्या समुपलभ्येते ।

धर्माशोकः—कविमिम श्रीधरदासः सद्भुक्तिकर्णामृते 'अनुदुष्ट. शब्दै' रित्येनेन श्लोकेनैकेन समुपलक्षयति ।

धर्ममिश्रः—'दिव्यचल्लुरहम्' इत्ययमेवैकः श्लोकः सुभाषितावल्यामपि कवेरस्य नाम्ना समुपलक्षयते ।

नन्दन—येन श्लोकेनायमिहोपलक्षयते स तु श्लोको विद्वसालभञ्जिकाया वर्तते इति नन्दनस्यास्य विचारो नास्माकं प्रकृतः ।

नरदेववर्मा—कोऽयम् ? अस्य कवेर्नाम्ना अस्यां सूक्तिमुक्तावल्या 'आदाय मास' मित्येक एव श्लोक समुदाह्रियते । श्लोकश्चायं सद्भुक्तिकर्णामृते छित्तपस्यानाम्ना समुदाह्रियते । सुभाषितावलीशार्द्धधरपद्धत्योः कस्यचिदिति ।

नरसिंहः—कवेरस्य श्लोकाः कवीन्द्रवचनसमुच्चयसद्भुक्तिकर्णामृतसुभाषितावलीष्वपि समुपलभ्यन्ते । तत्र सुभाषितावल्या समुदाहृत - 'स्मररसनदीपूरेणोढा पुनर्गुरुसेतुभि' रित्येव कवेरस्य श्लोको ध्वन्यालोके, अलङ्कारान्तरसङ्कीर्णो यथा—स्मरनव (रस) नदीपूरेणोढा इत्यादि. श्लोक' इति प्रतीकग्रहणेनानूयते । तत् समाव्यते कविरयमानन्दवर्धनात्प्राचीन इति ।

नाचिराजः—अयं कवि कर्पूरकवे. प्रसङ्गे प्रागेवास्माभि सामान्यतो ज्ञापितः । सोऽयं डाहलापीशस्य कर्णस्य सभायामासीत् । स्तुतश्चायं कर्णोऽनेन—

‘ कुक्षेः कोटरएव कैटभरिपुर्वत्ते त्रिलोकीमिमा-
मन्तभूरिभर विभर्ति तमपि प्रीतो भुजङ्गाधिप ।
श्रीकण्ठस्य स कण्ठसूत्रमभवद्देव त्वया त इन्द्रा
विभ्राणेन परेषु विक्रमकथा श्रीकर्ण निर्णाशिता ॥ इति ।

कर्पूरकविना चाय नाचिराज सस्तुत.—

‘कन्ये कासि न वेत्सि मामपि कवे कर्पूर किं भारती
.. .. श्रीनाचिराजि’ कवि. ॥ इति ।
सोयं भोजराजकर्णराजयो काले आसीत्

निद्राद्वरिद्र —कोऽय कविरिति न विज्ञायते । नामाप्येतत् साङ्केतिकम् । सङ्केतेच निमित्त-
मिदमेव । यद्य ‘भ्रातस्तावद्दह शठेन विधिना निद्राद्वरिद्रीकृत.’ इति निद्राद्वरिद्रतामाह ।
जानेकोपपराद्भुलो.... निद्राद्वरिद्रीकृत इत्येष श्लोक काव्यप्रकशिकाया मम्मटभट्टेन
समुदाहृत । तद्य मम्मटभट्टाचार्याचार्येण । मम्मटभट्टस्य समयः शालीवाहनस्यैकादश
शताब्द्या पूर्वं भाग ।

विद्यानारायणः—एतन्नाम्ना समुपलक्षिता श्लोका वेणीसहारे समुपलभ्यन्ते । तद्य कविवर्षी
संहारस्य कर्ता भट्टनारायण’ । वेणीसहारतो बहव श्लोका ध्वन्यालोके आनन्दवर्धनाचार्येण
समुदाह्रियन्ते । तद्य क्रैस्त नवमशतकमध्यभागतः प्राक्तन इति सभाव्यते ।

परशुरामः—अस्या सूक्तिप्रतिवाक्यामेक एव श्लोकोऽस्यनाम्ना समुपलक्ष्यते । सच श्लोको
बिल्हणस्येति पाठभेद । सवृत्तिकर्णाश्रुते एतन्नाम्ना कश्चन श्लोक समुदाह्रियते । नेतान्यदस्य
प्रत्यभिज्ञापक किमपि ।

परिमल’—नवसाहसाङ्क चरिताख्यस्य महाकाव्यस्य कर्ता पद्मगुप्तो नाम महाकवि । अस्यैव
परिमल इत्यपर नाम । नवसाहसाङ्कचरिते सर्गसमाप्ती इति परिमलापरनाम्न पद्मगुप्तस्य कृतावित्युल्लेख
प्रतिसर्ग इत्यथे । पद्मगुप्त इति नैज नाम काव्यान्ते ग्रन्थप्रशस्तौ स्वयमेवाह—

‘एतद्विनिद्रकुमुदयुति पद्मगुप्त श्रीसिन्धुराजहृदयतेभरित ववन्ध’ इति ।

अस्मादेव महाकाव्यात्

‘ नमोऽस्तु साहित्यरसायतस्मै
निषिक्तमन्त. पुषताऽपि थस्य ।
सुवर्णता वङ्गमुपैति साधो
इवर्णता याति च दुर्जनस्य ॥ १ १४

इतीद पय समुद्धृत्य पद्मगुप्तनाम्ना समुदाह्रियते सुभाषितावल्याम् । तथा दशरूपावलोकेऽपि—

चित्रवर्तिन्यपि वृषे तत्त्वावेशेन चेतसि ।

वीडार्धवलिता चके मुस्सेन्दुमवशेव सा ॥ इति स ६ श्लो ४२

‘परिमलकालिद्रासस्य कृतो’ इति तत्रैव महाकाव्ये कचित् कचित् सर्गसमाप्ती पाठभेदः
समुपलभ्यते । पाठभेदश्चाय नात्यन्तमाद्वरणायाः । प्राज्ञस्थयमात्रशापनाय केनचित् कृतोऽय कालि

दास इत्युल्लेखः । अस्या सूक्तिमुक्तावल्यां परिमलनाम्ना समुपलक्ष्यमाणः ' आत्ते सीमन्तरत्ने ' इत्ययं श्लोकः काव्यप्रकाशे समुदाह्रियते । सोऽयं श्लोकः अन्ये च क्षेमेन्द्रेण औचित्यर्चादौ समुदाहृता परिमलनाम्नोपलक्षिताः श्लोका साहस्राङ्कचरिते न सन्ति, परमेते मालवाधीशस्तुतिपरा एवेति नवसाहस्राङ्कापरनाम्नःसिन्धुराजस्य योऽग्रजः श्रीवाक्प्रतिराजः, तस्मिन् प्रणयातिरेकमस्य कवे सूचयन्ति । अस्मिन्नेव नवसाहस्राङ्कचरिते पद्यानीमानि तस्मिन्मस्य कवेर्भक्तिं सूचयन्ति ।

‘ सरस्वतीकल्पलतैककन्द
बन्दामहे वाक्पतिराजदेवम् ।
यस्य प्रसादाद्द्वयमध्यनन्य
कवीन्द्रचर्णिं पथि सखरामः ॥ ’ १ ७

दिव चियासुर्ममवाचि मुद्रामदत्त या वाक्पतिराजदेव ।
तस्यानुजन्मा कविवान्धवस्य मिनत्ति ता सप्रति सिन्धुराज ॥ १ ८ ’

‘ श्रीमद्वाक्पति राजोऽभूत् अग्रजोऽस्याग्रणीः सताम् ।
सगरापत्यदत्ताब्धिपरिस्राया पतिर्भुव ॥
अतीति विक्रमादित्ये गतेऽस्त ज्ञातवाहने ।
कविभिन्ने विश्वभ्राम यस्मिन् देवी सरस्वती ॥ ’ ११ १२-१३
‘ न्यस्तानि यानि मयि सूक्तिमुखापृषन्ति देवेन तेन कतिचित् कविवान्धवेन ।
चन्द्रातपन्नपितमौक्तिकसौवराणां तेषामिदं विलसितं नवसाहस्राङ्क ॥
(काव्यान्ते ग्रन्थप्रशस्तौ)

इदमन्याह तत्रैव—

‘ लक्ष्मीलतानववसन्तमहतीलेन्द्र विद्याविलासमणिदुर्षण सिन्धुराज ।
एतन्मया घटितमुज्ज्वलकान्ति काव्यमाणिक्यकुण्डलमिह श्रवणे विचेहि इति
एतेनाय कवि श्रीवाक्पतिराज सिन्धुराजसमकालीन इति विनिश्चीयते (कैस्तदशमशत
कस्योत्तरार्धम्) (A D 950-1010)

पाणिनी.— कस्यचित्कवे कस्मिंश्चित्ते प्रागल्भ्यं वदन् क्षेमेन्द्रः प्राह सुवृत्ततिलके—
‘ स्पृहणीयत्वचरित पाणिनेरुपजातिभिः ।
चमरकारैकसाराभिरुपानस्येव जातिभिः ॥ ’ इति ।

किमयं महाकविर्व्याकरणशास्त्रप्रणेतुः पाणिनेरनन्य उतान्व इति भवति विप्रतिपत्तिः ।
नामैक्येन स्वरसत प्रतीयमानमनन्यत्व यावन्न बाध्यते बाधकल्लेनेन, तावत् अन्यत्व कथमिव
बहु सुज्ञकम् । राजशेखरश्च कण्ठरवेणानन्यत्व द्रढयति—

‘ स्वस्ति पाणिनये तस्मै यस्य रुद्रप्रसादत् ।
आदौ व्याकरण काव्यमनुजाम्बवतीजय ॥ ’ इति । सवु ४२

इदं च कस्यचित् कवीनुपवर्णयतः पद्यम्—

सुबन्धौभक्तिर्नः कइहरपुकारे न रमते
भूतिदीक्षीपुत्रे हरति हरिचन्द्रोऽपि हृदयम् । इति ।

जाववतीजयस्य कर्ता पाणिनिरित्यनेन गम्यते । सच व्याकरणस्य कर्तेति । काव्यालङ्कार-
व्याख्याया नमिसाधुर्महाकवीनामप्यपशब्दपात निदर्शयन् पाणिने श्लोकद्वयमुदाहरति—पाणि-
नेर्महाकाव्ये पातालविजये—‘सन्ध्यावधू गृह्यकरेण’ गतेऽर्धरात्रे ××× अपश्यती वत्समिवेन्दुबिम्ब’
मिति । अनेन च पातालविजयस्य कर्ता पाणिनिरिति विज्ञायते । येष व्याकरणप्रवर्तकादन्य-
स्य कथं ज्ञानं व्याकुर्वन् अपशब्द प्रयुज्जीत । येषोवमनस्यत्वे बाधक लिङ्गमुत्पश्याम, कथं राज
शेखरवचनस्य भ्रान्तिमूलकत्वं सहेमहि । किञ्च—जाम्बवतीजयात्पातालविजयोनस्य उतानस्यः विचारयन्तु
विमर्शकाः । पाणिने श्लोका. कवीन्द्रवचनसमुच्चय सदुक्तिकर्णामृत सुभाषितावली ध्वन्यालोका-
विषु समुदाहता नाम ।

पुनरुक्तपद — ‘पश्चादन्यत् पुरश्चान्यत् पुनरुक्तभयादिव’ इत्येष कवेरस्य श्लोक । अत्र
पुनरुक्तभयादित्यस्मिन् प्रयोगे दृष्टि समर्पयता केन चित् कृत साङ्केतिक नामेतत्-काऽयम् का चास्य
कृतिरिति न विज्ञायते ।

पुष्टिद्वार —अस्या सूक्तिमुक्तावल्या योऽस्यकवे. ‘इदानींतीत्रामि’ रित्येष श्लोकः समुदाहृत
स कवीन्द्रवचनसमुच्चये समुद्धृतः ।

प्रकाशवर्ष —अथ कवि शिशुपालवधव्याख्याकारात्वल्लभदेवाभारवाचीन । सहानस्य
शुर्व्यास्तनेति श्लोक (माघ १ स ३५ श्लो) व्याचक्षाणः प्राह—‘शाश्वतिकाभावादिति उपाध्याय
प्रकाशवर्ष’ इति । उपाध्यायशब्दप्रवणानेन प्रकाशवर्षं बलभदेवस्योपाध्याय केचन मन्यन्ते । अस्मद्
पाध्याय इत्यस्मत्पदप्रदितश्चेत्तुपाध्यायशब्दस्तदेव सभाव्येत । कवल्लोऽयमुपाध्यायशब्द उपा-
ध्यायपदसमलकृतता तस्यावेद्यतीत्यपि सभावन सुशक्यम् ।

‘श्रुत्वा प्रकाशवर्षात्तु व्याख्यात तावदीदृशम् ।

विशेषतस्तु नैवास्ति बोधोऽवानुभावाद्दे ॥’

इतीदं टिप्पणे कापि परिदृश्यमानमवलम्ब्य प्रकाशवर्षं वल्लभदेवसमकालमपरे मन्यन्ते
अन्येदेतत् । प्रकाशवर्षस्तस्मात्प्राचीन इतितु सिद्धम् । महिनाथ —अनन्यगुर्वीरिति श्लोके
सुरानित्यत्र बहुवचनस्य साङ्गत्य सपादयन्—‘सुरासुरविरोधस्य कार्थोपाधिकत्वेनाशाश्वति
कत्वात् × × × न इद्वैकवद्भाव इत्याहु’ इति प्रकाशवर्षाभिमत पक्षमेवानुवदति । अनेन
‘प्रकाशवर्षेण विरचिता शिशुपालवधव्याख्या काव्यस्तीत्यपि गम्यते । वल्लभदेवोऽयं महिनाथात्
प्राचीनः । महिनाथो हि द्वितीयसर्गे ‘अन्यद्’ (स १ श्लो ४) इति श्लोकव्याख्याने
‘वल्लभोक्त प्रत्युक्तमिति वदति । काव्यालङ्कारकर्तृरुद्रद्रादर्वाचीनोऽयं वल्लभ । यद्ये तत्र तत्र
रुद्रतनुस्मरति । न केवलमनुस्मरति । व्याख्यातारं च रुद्रतकाव्यालङ्कारस्यात्मानमवगमयति तत्रैव
‘अस्माभिः रुद्रालङ्कारे विवचितमिति ।’ (स ४ श्लो २१) आनन्दवर्धनाचार्यविरचित
देवीशतकव्याख्याकर्तृ. कैयटस्य पितामहो यो वल्लभदेव. स एवायमिति प्रत्यभिज्ञानता तस्यैव
कैयटस्य वचनेन समयोऽप्यस्य व्यक्त विनिश्चीयते—प्रायं कैस्तदशमशतकस्याथ पाद् इति
इदं च देवीशतक व्याख्यानावसाने कैयटस्य वचनम् ।

वह्मभदेवायनितश्चन्द्रादित्यादवाप्य जन्मेनाम् ।

कैयटनामाऽरचयत् विवृत्ति देवीशतकस्तोत्रे ॥

वसुमनिगमनोदाधिषमकाले यति कलेस्तथालोके । इति ।

कैयटस्य समय (कला ४०७८) (के ९७७) एवं च सति वह्मभस्यास्य समय' कैस्त दशमशतकस्याथ पाद् प्राय—स्यात् । स एव ततः प्राक्तनो वाऽस्य प्रकाशवर्षस्य समय इति सिद्धम् । अपर चेदमवधेयम् । माघव्याख्यानाव साने वह्मभदेवस्येद पद्यमेकमशुद्धसवलित समुपलभ्यते (चौसाबासीरियस् बनारसे)—

‘सुनुरानन्ददेवस्य रणभूम्योमतास्यव ? ।

व्यघत टीका कान्धेऽस्मिन् वह्मभ सूरिवह्मभाम्’ इति

अशुद्धिद्विधितेऽस्य द्वितीयपादे दीयता दृष्टि । अपाङ्कृत्याशुद्धिदोषमर्थोऽस्य समुच्चये । भौमित्यस्य व्योमेति सशोधन स्वरसम् । तथा रणेत्यस्य रसेति सशोबर्नच । एवच सति रसभूव्यो-
मेत्येतत्पदत्रय सख्याङ्कलक्षकमिति व्यक्त विशायते । रसेति षट् भूरित्येक, व्योमेति बिन्दुः । अङ्काना वामतो गतिरितिन्यायेन बिन्दुना गणनोपक्रमस्य दुर्घटतया ‘व्योमे’ त्यत परं विद्यमानेनापि सख्यापलक्षकेन भाव्यम् । तस्मात् तास्यव इति स्थाने तोयचाविति सशोधन समुचितमिति प्रतिभाति । तथाचायमर्थ — रसभूव्योमतोयध्युपलक्षिते (४०१६) कले समये टीका व्यघत्तेति । कैयट तत्पितामहयो षष्टिवर्षपरिमित व्यवधान न्याय्य नाम । परमियमाशङ्काऽत्र समुद्रवाति-
शिशुपालवधे परिसमाप्ते विंशतितमे सर्गे, समाप्तेच काव्ये वशवर्षनपर मङ्गिनायेनाव्याख्यात व्याख्यात वह्मभेन श्लोकपञ्चक समुपलभ्यते । तत्र पञ्चमश्लोकव्याख्याने ‘सुकविकीर्ति दुराशया-
सुकवीना श्रेष्ठ विद्रुषा वररुचि × × × × बिल्हण भारविबाणमयूरादीना’ इति व्याख्या समु-
पलभ्यते । अत्र बिल्हणग्रहण माघस्य बिल्हणाद्वाक्कनत्व स्फोरयति । इदत्तु वप्राहतं, माघस्य कुति-
रानन्दवर्धनेनानुपद्यते सचनवमशतकस्थ, बिल्हणस्त्वेकादशशतकस्थ, व्याख्याता वह्मभः
स्वहृष्ट्या कथयतीतिचेत् विभाव्येत, तदा वह्मभस्यास्य दशमशतकप्रथमपादे स्थिति. कथ-
सम्भाव्येत । कैयटस्य पितामहो वह्मभदेव इतोऽन्य एव किं न स्यादिति । वयमिह सभावयामः—
वशवर्षनपर श्लोकपञ्चक माघस्यकृतिरिति न विस्मम्भपदभवति । यन्मङ्गिनायेनाव्याख्यातम् ।
शैलीच न माघकृते । सुकविकीर्तिदुराशयेत्यत्रोपसर्गग्रहण व्यर्थम् । सुकवीना श्रेष्ठविद्रुषामिति-
व्याख्यान च न रमणीयम् । कवीनानित्यस्य विद्रुषामिति न पर्याय । काव्यरचनासामर्थ्यं वैद्रुष्या-
द्विशिष्यते । तत् बिल्हणेति वा लेखकप्रमादायातम् । यदि विस्मभो वशवर्षने व्याख्याने बिल्हणग्रहणे
च, तदा स्यादय वह्मभ बिल्हणाद्वाक्कन कश्चिदन्य । प्रकाशवर्षसमयस्यायमुपलक्षक इत्यविवादम् ।

प्रती[दी]पवसुन्धर — वसुन्धरादनन्योऽयम्, अस्यैव साङ्केतिक प्रदीपेत्युपपदम् । ‘विलासि-
ज्ञासीने त्वयि × × × प्रदीपो × × × तथा किं न शमित (सूक्ति १६९)’ इति प्रदीपश्रमनो
पायवर्णनावैचित्र्यमूलकमतत् । अपर चास्य श्लोका वसुन्धरानान्नोपलक्ष्यमाणा अस्यामेव सूक्तिमुक्ता-
वल्या सुमावितावलौ सद्युक्तिकर्णधृते च समुपलभ्यन्ते ।

फल्गुहस्तिनी—नास्या श्लोक एकोऽप्यस्या सूक्तिमुक्तावल्याम् । यस्तु एतन्नाम्ना समुपलक्ष्य-
माण. श्लोक सतु भर्तृहरिविचितनीतिशतकं वर्तते । तदस्या विचारो नेह प्रकृत ।

बङ्गलावर्त — अस्य नाम्ना समुदाह्रियमाणा अपि भर्तृहरिनीतिशतक एव ।

बाण.—स्तौति कविपुगैर्मेन राजशेखर —

बाणेन हृदि लग्नेन यन्मन्दोऽपि पदक्रम ।

प्रायः कविकुरङ्गाणा चापल तत्र कारणम् ॥ इति ।

स्तौति च गोवर्धनाचार्य —

जाता शिष्यण्डिनी प्राक् यथा शिष्यण्डी तथाऽत्रगच्छामि ।

प्रागल्भ्यमधिकमाप्तु वाणी बाणो बभूवेति ॥ ’ इति ।

धर्मदासोऽपि विदग्धमुसमण्डने—

‘ रुचिरस्वरवर्णपदा रसभाववती जगन्मनो हरति ।

तर्किं तरुणी नहि नहि वाणी बाणस्य मधुरशीलस्य ॥ इति ।

‘ बाण सृष्टिमपूर्ववस्तुविषयामेकोऽत्र निर्घ्यटवानिति च भवानन्दः । जन्मभूमिरस्याबहार प्रीतिकूटाल्य, पितरौ चास्य राजदेवीचित्रभानू । पुलिन्दो नाम कश्चित् कविरस्य मित्रमासीत् । आह च धनपाल --

केवलोऽपि स्फुरन् बाण करोति विमदान् कवीन् ।

किं पुन कृतसन्धान पुलिन्दकृतसन्निधि ॥ ’ इति

आसीदय श्रीहर्षस्य समायाम् । प्रथितः स मयूरकविरपि । अपरञ्च चण्डालदिवाकरः । आह राजशेखरः—

‘ अहो प्रभावो वाग्देव्या यच्चण्डालदिवाकर ।

श्रीहर्षस्याभवत् सभ्य समो बाणमयुरयोः ॥ ’ इति ।

अनेन विरचिता प्रबन्धा प्रथिता नाम । श्रीहार्षचरित कादम्बरी चण्डीशतक मकुटताडितक चेति । राजशेखरभेदमाह—

‘ सहर्षचरिताशम्भत् कृतकादम्बरीस्यदा ।

बाणस्य बाणयनार्थं स्वच्छन्दा चरति श्रितो ॥ ’ इति

पार्वतीपरिणयमप्यस्यैव कृति केचन मन्यन्ते । समयश्चास्य श्रीहर्षस्य य समय स एव (केस्त सतम शतकम्)

विज्ञाकः—अयमेव विज्ञाकभट्ट बीजक इत्यप्युच्यते । अस्य नाम्ना सूक्तिमुक्तावल्या समुद्राहतेष्वेक ‘ असौ मरुच्छुवित चारुकेसर ’ इत्येष श्लोक अपरे च श्लोका सुभाषितावली समुद्राहियन्ते । सङ्किकर्णाश्रिते चास्यस्य श्लोक ।

विज्ञाका—कोऽपि कविर्वर्णयतीमाम्—

‘ नीलोत्पलदलप्रथामा विज्ञाका तामजानता ।

वृथैव दण्डिनाऽप्युक्त सर्वशुक्ला सरस्वती । ’ इति । (सूक्ति ४७)

विज्ञाका विज्ञा विद्या विद्याका इत्यप्यस्या नामनिर्देशो दृश्यते । विज्ञाकाया नाम्ना सूक्तिमुक्तावल्या समुद्राहियमाणः ‘ दृष्टिं हे प्रतिवेदिनि ’ इति श्लोक कवीन्द्रवचनसमुच्चये सङ्किकर्णा-

इते च विद्याया इति निर्दिश्यते । सुभाषितावल्या चास्याः श्लोका बहव समुदाह्रियन्ते । धन्याऽसि या कथयसि' इत्येव विज्ञाकाया. श्लोक (सूक्ति २९९) काव्यप्रकाशे चतुर्थे उदासे समुदाह्रियते । तदिय शालीवाहनैकादशशतकस्यात् मम्मटात् प्राचीना ।

बिल्लण.—काश्मीर. कवीन्द्रोऽयमात्मनो जनपद जन्मस्थानमाप्रपितामहादन्वयकममा शल्यादेव काश्मीरेश्वेव समधिगत पाण्डित्य नानादेशसञ्चरण तत्र तत्र राजसदसिकविवरसमधिष्ठिते विजय निजकवितारसास्वादसन्तृप्तानेकक्षितिपालप्रसादलब्ध गजान्तमैश्वर्य कर्णाटैन्द्रात् चैलुक्य कुलतिलकात् सप्राप्त विद्यापतिपदमन्यच्चात्मन कीर्त्यावह चरित विक्रमाङ्कचरिते निजकृतं (अष्टादशेसर्गे) विशेषेण वर्णयति । कविरय चालुक्यकुलतिलक विक्रमाङ्कदेव प्रीणयन् तदीयचरितं द्वाभ्यरूपेण निबध्नन् काव्यान्ते नैज काश्मीरदेश, तदेशाधिपतिं च कलशं सात्मजं सजनकं समस्मरन्नुपवर्णयति विशेषेण । यस्यैव समये काश्मीरात् कर्णाटमभिप्रतस्थे स्वयम् । आत्मीयभावेन शत्रु मूलम् । प्रदर्शयतिचायं श्लोकः । आत्मीयेषु स्नेहविशेषम्—

‘ लब्धा लक्ष्मीर्विशिदिशि कृता सपद साधु भोग्या
प्राप्तायोग्यै सह कलहत कुत्र नोच्यैर्जयश्री ।
गोष्ठाबन्ध सपदि सुजनै सारनिष्कर्षदक्ष-
प्रज्ञालब्धस्तुतिभिरचिरादस्तु काश्मीरकैर्म ॥ इति ॥ स १८ १०३

लब्धप्रतिष्ठस्यास्यान्ते निर्वेदश्वैर्येषु—

‘ आरुक्षाम नृपप्रसादकणिकामद्राक्षम लक्ष्मीलवान्
किञ्चिद्वाङ्मयमध्यगीष्महि गुणै काञ्चित् पराजेष्महि ।
इत्यज्ञानमयीमकार्ष्ण कियतीं नानर्थकन्या मन-
स्वाधीनीकृतशुद्धबोधमधुना वाञ्छत्यमर्त्यापगाम् ॥’ इति ॥

समयश्चास्य एकादश शतकस्योत्तरार्धम् । कविरय मुक्तिकलशस्य नता, राजकलशस्य पौत्रो ज्येष्ठकलशस्य पुत्रः । कर्णसुन्दरीप्रभृतय. कृतयोऽप्यपरा कवेरस्य वर्तन्ते । विशेषो विक्रमाङ्कदेव चरितप्रस्तावनाया द्रष्टव्य । (Introduction of George Buhler)

भट्टजयन्त—न्यायमञ्जर्या प्रणेता वृत्तिकार इति प्रथित । सोऽयं मुक्तापीडसचिवस्य शक्तिस्वामिनोनता कल्याणस्वामिन. पौत्रश्चन्द्रस्य पुत्रः पिता कादम्बरीकथासारकर्तुरामिनन्दस्य अनेनानन्दवर्धनोपशोध्वनिमार्गो न्यायमञ्जर्या निरस्यते—

‘ एतेन शब्दसामर्थ्यमहिम्ना तन्निरस्यते ।
यमन्य. पण्डितमन्यः प्रपेदे कञ्चन ध्वनिम् ॥ ’
‘ मानान्तरपरिच्छेदवस्तुरूपोपदेशिनाम् ।
शब्दानामेव सामर्थ्यं तत्र तत्र तथा तथा ॥
अथवा नेदृशी चर्चा कविभिः सहशोभते ।
विदासोऽपि विमुह्यन्ति वाक्यार्थगहनेऽध्वनि ॥
तदलमनया शोष्ठ्या विद्वज्जनोचितया चिर
परमगहनस्तरङ्गज्ञानामभूमिरय नय. ।

प्रकृतमधुना तस्मात् दूमो न भात्यनुमानत

तनुमपि न तेष्वार्थापत्तेर्विशेष इति स्थितम् ॥' इति । प ५८

तस्यास्य जयन्तभङ्गस्य समय प्रायः क्रैस्त नवम शतकम् । आनन्दवर्धनस्य प्रायः समकालः स्यात् । यद्यपि जयन्तभङ्गस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणो यः श्लोकः स भर्तृहरिशतके समुपलभ्यते । अप्यापि तच्छतकभर्तृहरेरेव कृतिरिति न विश्वासस्य पदम् । यदम्पदीया अपि कुतयस्तत्र दृश्यन्ते तद्व्यमस्यां सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृत श्लोकोजयन्तस्य भवेत्तन्म ।

भट्ट गोविन्द्वराजः—कविभेन श्लाघते देवेश्वर —

' इन्द्रपभारसविद् विहग विहाय

कीरानने स्फुरसि भारति का रतिस्ते ।

आथ यदि श्रयसि जल्पतु कौमुदीना

गोविन्द्वराजवचसा च विशेषमेव. ॥' इति (शार्ङ्ग पर)

अपरे चास्य श्लोका सुभषितावल्या समुदाहृताः ।

भट्टनायक —अय द्दयदर्पणस्य कर्ता ध्वनिनिरसने प्रवृत्त । आचार्याभिनवगुप्त स्वकुतो ध्वन्यालोके तत्र तत्रास्य पक्षमनूय निरस्यति । तत्रथा—'तेन यद्भट्टनायकेन दिवचन दूषित तद्गु गजनिमीलिकयैव' इति । अनेनायमभिनवगुप्तात्प्राक्तन इत्यवगम्यते । दूषित यद्विचन तत्—
व्यङ्ग्यः काव्यविशेष स ध्वनिरिति सूत्रिभिः कथित ' (ध्वन्या उ १ का १३) इतिकारिकास्य व्यङ्ग्य इत्येतद्विचनम् । तदयमानन्दवर्धनात् प्राक्तन ।

' द्विजस्तयोर्नायकाख्यो गौरीशसुरसप्रणो ।

चातुर्विध कुतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरम् ॥ इति

राजतरङ्गिणीवचन प्रमाणयन् सुभाषितावलीप्रस्तावनाकार अवन्तिवर्मण पुत्रस्य शङ्कर-
वर्मण समयमस्य भट्टनायकस्य सभावयति । आनन्दवर्धनस्त्ववन्तिवर्मण सभायामासीदिति सुख्यवस्थितम् । मीमांसकआयमित्यपि गम्यते—यदस्य मत निरस्यन्नभिनवगुप्त सोपहासमिदमाह—
'भट्टनायकेन तु यदुक्त × × × तद् श्लोकार्थमपरामृश्य × × × नच निश्वासान्ध इवादर्श स इव चन्द्रमा इति कल्पना युक्ता । जैमिनीयसूत्रे श्लेष योजना, 'न काव्येऽपीत्यलम्' इति । (ध्वन्या प ६३) उपहसतीव श्लेष्म 'जैमिनीयसूत्रेष्वेव ईदृशी ते योजना शोभेत, त्वा काव्येऽपीति ।

भट्टमयूरशङ्करः—शङ्कर इति लेखकप्रमादकृत पाठ । शङ्कुक इत्येव पाठो युक्तः । श्रीमण्डारकर महासायैर्दृष्ट पाठस्तु मयूरपुत्रशङ्कुक इति । शङ्कुको मयूरपुत्र इतिविशेषणमेतद्विचार्यम् । अस्या सूक्तिमुक्तावल्या मयूरशङ्करनाम्ना समुपलक्ष्यमाण श्लोक सुभाषितावल्या शङ्कुकस्य नाम्ना समुदाह्रियते । शङ्कुक प्रथितः कश्चिदलङ्कारनिबन्धस्य कर्ता प्राक्तन इति विश्रायते । पुस्तकमट्टमः काव्यप्रकाशे रस निरूपयन् 'इति भट्टोल्लटप्रभृतयः, इति श्रीशङ्कुकः, इति श्रीभट्टनायकः, इति श्रीमदाचार्याभिनवगुप्तपादा । इति मतभेदान् निरूपयति । अनेन निर्देशक्रमेण भट्टनायकात्प्राक्तनत्वं गम्यते । भुवनाभ्युदयाख्यस्य प्रणेताऽयमिति च राजतरङ्गिणीतो विश्रायते—

‘अथ मम्मोत्पलयोरुद्भूत् दारुणो रण
रुद्रप्रवाहा यत्रासीत् वितस्ता सुभटैर्हते ॥
कविर्वधमन सिन्धुशशाङ्क सङ्ककुकाभिध ।
यमुद्दिभ्याकरोत् काव्य भुवनाभ्युदयाभिधम् ॥’ इति (राज)

समयश्चास्य क्रैस्त नवम शतकम् । परमत्र मयूरपुत्रनिर्देशः क मयूरमवलवते इति तु विचार्यम् । सूर्यशतककर्ता मयूरस्तु वाणसमकालः ।

भट्टवाचस्पति—कविरयमन्यो वाचस्पतिमिश्रेभ्य, ये. न्यासवार्तिकतात्पर्यटीकाप्रभृतयो बहवो दार्शनिका निबन्धा विरचिता. । अस्य श्लोका बहव सद्गुक्तिकर्णामृते समुदाहता । अस्या समुदाहत् ‘जनस्थाने भ्रान्त’ इति श्लोक सद्गुक्तिकर्णामृते शूलपाणेरित्युपलक्ष्यते । अयमेव श्लोक क्षेमेन्द्रेण कविकण्ठाभरणे ‘रामायणपरिचयो यथा—भट्टवाचस्पते’ इति समुदाहत् । यश्चायमपरः कवेरस्यश्लोक ‘सृगशिशुहृशस्तस्या’ इति, सद्गुक्तिकर्णामृते समुदाहत्; सदृशरूपके द्वितीयप्रकाशे समुदाहृतो वर्तते । तदय कविर्धनिकात्प्राचीन इति सभाव्यते ।

भट्टश्यामलः—कवेरस्य कृते. केचन श्लोका सुवृत्तिलके औचित्यचर्चायाच क्षेमेन्द्रेण समुदाह्रियन्ते । अय कवि प्रणेता पादताडिताख्यस्य भागस्य । राजशेखरेण काव्यमीमासायामेष श्यामदेव इति निर्दिश्यते ।

भट्ट सोमेश्वर—न्यायसुभाषायाः कर्ता भट्टसोमेश्वरो मीमांसक एक. अपरः काव्यप्रकाशिकाव्यख्यायाः कर्ता भट्टसोमेश्वरः, अपरस्तु सोमेश्वर सुरधात्सवस्य कीर्तिकौमुदाह्र कर्ता अपरस्तु सोमेश्वरदेवो मानसोद्भासकर्ता । एष्वन्यतमोवाऽन्यो वेतिविचार्यम् ।

भट्टस्वामी—अयमेव भट्टिरिति प्रथितो महाकविर्वैयाकरणाशिरोमणि । यस्य कृतिर्भट्टिकाव्यमिति प्रथते । अय श्रीस्वामिन ज्ञानुर्बाह्मण सौराष्ट्रेषु श्रीधरसेननरेन्द्रे राज्य प्रशासति वलभी पुरे समभूत् । काव्यस्यान्ते स्वयमिदमाह—

‘काव्यमिद विहित मया वलभ्या
श्रीधरसेननरेन्द्रपालितायाम् ।
कीर्तिरतो भवतात् नृपस्य तस्य
प्रेमकर क्षितिपो यत्. प्रजानाम्’ ॥ इति ॥

व्याख्याता आरम्भे प्राह—श्रीस्वामिसूनुर्भट्टिनामा कवि रामकथाश्रयमहाकाव्य चकार’ इति । अस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहत्तः ‘पीतौष्ठरागाणी’ति श्लोक (भट्टिकाव्ये एकादशसर्गे) (२१) समुपलभ्यते । सुभाषितावल्याम परे चास्य श्लोकाः समुपलभ्यन्ते । श्रीधरसेनशिलोलसत् क्रैस्तषष्ठशतकस्योत्तरार्धमस्य समयः स्यादिति सभाव्यते । (काव्यमालागुच्छे ८० प्राचीनलेखमालाया (३) द्वौ लेखौ (१६४-१६५) वर्तते)

भट्टेन्दुराजः—अभिनवगुप्तस्याथमुपाध्याय । क्रैस्तदशमशतके काश्मीरेष्वासीत् । ध्वन्यालोके मङ्गलमाचरन् अभिनवगुप्तो भट्टेन्दुराजचरणावनुस्मरति—‘भट्टेन्दुराजचरणाञ्जकृताधिवासे’ ति । उदाहरति चास्य श्लोकास्तत्र तत्र लोचने । ‘यथा अस्मदुपाध्यायभट्टेन्दुराजस्य—‘प्राणा येन समर्पिता’ इत्येवमादिभि । क्षेमेन्द्रेणास्य श्लोका औचित्यचर्चादौ समुदाहता ।

भट्टेन्द्रराजस्य—‘ य. कालागुरु ’ (सूक्ति २६५) (ध्वन्यालोकलोचन प ११६)

भट्टोत्कटः—कोऽसावुत्कट ? उद्भट इति तु भवेत् प्रसिद्धाश्चायमलङ्कारनिबन्धकार ।

भट्टोपमन्थुः—‘ सान्ध्यरागरुचिरारुणमारात् ’ इति श्लोक एक एवाय सूक्तिमुक्तावल्या सुभाषितावल्या च कवेरस्येति समुदाह्रियते । नेतोऽस्याधिक किमपि ज्ञापकमुपलभ्यते ।

भदन्तविशाखदेव —मुद्राराक्षसकर्तृविंशासदेवादन्वोऽयमिति समाव्यते । पूज्यवाचकस्य भदन्तशब्दस्यभूरिप्रयोग आर्हतसमयनिष्ठेष्वेव । मुद्राराक्षसकर्ता तु नतत्समयानुयायी । कोऽयमिति विचार्यम् ।

भदन्तहरिभट्टः—बहवोऽस्य कवे श्लोका सुभाषितावल्या समुदाहृता । अस्या तु सूक्तिमुक्तावल्या सूक्तिरस्यैकैव । सूक्तिश्चास्य प्राचा महाकर्त्रीना शैलीमनुसरति ।

भदन्तारोग्य —यदेव श्लोकद्वयमस्या सूक्तिमुक्तावल्यामस्य कवे कृतिरिति समुदाहृत तदेव सुभाषितावल्यामप्येतस्यैवेति समुदाहृतम् । कविमेन न विशेषतः प्रत्यभिजानीम ।

भर्तुः —भर्तुं भर्तुं इत्यपि नास्ति भेदः पठ्यते । कविरयः बाणस्य गुरुः । स्तौति च कादम्बरीं बाण एनम् ।

‘ न मामि भर्तुंभ्ररणांभुजद्वय
सशेसरैर्मौरवारिभिः कृतार्चनम् ।
समस्त सामन्तकिरीट वेदिका
विटङ्गपीठोल्लुठितारुणाङ्गुलि ॥ ’ इति । (कादम्बरी)

राजशेसरश्चैनं श्लाघते—

‘ अवन्ति काव्यमानर्चं भर्तुंमौसरिशेसरः
शिष्यो बाणश्च सङ्कातकान्तवेद्यवचा कवि । ’ (सूक्ति ४४)

कवेरस्य काव्य किमप्यस्तीत्यनेन श्लोकेन विशायते काव्यस्य नाम न व्यक्तम् । कवि काव्य च निरूपयन् राजशेसर काव्यनामन किं ज्ञ्यात् ? । अपि स्यादवन्तिकाव्यमित्येक पदम् ? । सुव्यक्तः समयोऽव्यस्य । अस्य श्लोका बहवः सुभाषितावली समुदाहृता ।

भर्तुहरिः—अथ वाक्यपदीयस्य प्रणेता प्रणेताच शतकत्रयस्य । यद्यपि भर्तुहरेः कृतिरिति स्यायमाने शतकत्रये सङ्कलितानाम परेषां श्लोकाः । अथापि प्राधान्यात् भर्तुहरिकृतिरेव सा । केचन मन्यन्ते—आचार्यामिनवगुप्तो ‘ यथाह भगवान् भर्तुहरि ’रित्यादिना य वाक्यपदीयकार निर्दिशति तस्मादन्वय एव शतककर्ता इति । अस्य समयः केन्तः सातम शतकम् ।

भर्तुमिण्डः श्लाघते धनपाल कविमेनम्—

‘ बक्रोत्था भर्तुमिण्डस्य बहन्त्या सृणिकरुपताम् ।
आविद्धा इव धून्वन्ति मूर्धान कविकुञ्जरा । ’ (सूक्ति ४४)

राजशेसरो बालरामायणे सबहुमानमन निर्दिशति—

‘ बभूव बलमीकभुव पुरा कवि—
स्ततः प्रपेदे भुवि भर्तुमिण्डताम् । इति ।

क्षेमेन्द्रध्वेदमुदाहरति सुवृत्ततिलके—आरम्भे यथा भट्टमिण्डस्य—

‘आसीद्वैत्यो ह्यग्रीव सुहृद्भ्रमसु यस्य ता ।

प्रथयन्ति बल बाह्यो. सितच्छत्रस्मिता श्रिय ॥’ इति

अयं कविर्ह्यग्रीववधस्य काव्यस्य कर्ता, यस्य सर्गारम्भे श्लोकोऽयम् । शाकुन्तलव्याख्याने
राधभद्रब्रह्मानुवदति—

‘उदाहृतच ह्यग्रीववधस्यम्—

‘य प्रेक्ष्य चिररूढापि निवासप्रतिरुद्धिता ।

मदेनैरावण मुत्से मानेन हृदये हरे. ॥’ इति ॥

अयं च काश्मीर । मातृगुप्तस्य समये आसीत् । तस्य च समयं कैस्त चतुर्थशतकस्य
प्रथमोभाग । अस्यापरे श्लोका. सङ्कति, कर्णामृते सुभाषितावल्या च समुदाहृता ।

भद्रहृत् — अस्य श्लोकान् बहून् समुदाहरति क्षेमेन्द्र । अभिनवगुप्तश्च लोचने श्लोकानस्यो-
दाहरति, तद्यमभिनवगुप्ताचार्यत. प्राकन. प्रायोऽस्य समयो नवमशतकात्प्राचीन ।

भवभूति—सुप्राधित एष महाकविः । महावीरचरितादिषु नाटकेषु कविरयमात्मानं ‘श्रीकण्ठ.
पदलाञ्छन’ पदवाक्यप्रमाणज्ञो भवभूतिर्नाम ’ ‘अस्ति सलु तत्रभवाच्च काश्यप. श्रीकण्ठपदला-
ञ्छन ’ ‘भद्रश्रीकण्ठपदलाञ्छनोभवभूतिर्नाम’ इति सूत्रधारवचनै सापयति । तत्र श्रीकण्ठ
इति पितृकृत नाम । ‘साम्बा पुनातु भवभूतिपवित्रमूर्ति ’ गिरिजाया स्तनौ बन्दे भवभूति सितान-
नौ’ इति भवभूतिपदपठिताद्वर्णनादस्य साङ्केतिक ‘भवभूति’ रितिनाम पृथक्प्रामिति केचित् ।
अपरे तु भवभूतिरित्येवास्व नाम । वस्ववाक्स्वलक्षणा सारस्वतश्रीः कण्ठे यस्य सोऽय श्रीकण्ठ इति
गुणकृतमभिधानमस्येति मन्यन्ते । अनुरूपं चैतत् श्रीकण्ठपदलाञ्छन इति प्रयोगस्य ।

‘कविर्वाक्यपतिराज श्रीभवभूत्यादिसेवित. ।

जितो ययौ यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्दिताम् ॥’

इत्यनेन राजतरङ्गिणीवचनेन यशोवर्मणः समकाल इति विज्ञायते । यशोवर्मण समयश्च
कैस्तसप्तमशतकस्यान्तिमोऽष्टमशतकस्यादिमश्च । (693-730 A D) अस्यैवोषवेक इत्यपि
नामान्तरम् । शिष्यश्चायं कुमारिलभद्रस्य । प्राचीने हस्तलिखिते मालतीमाधवे—‘ इति श्रीकुमारिलस्वा-
मिप्रसादप्रातवाग्वैभवश्रीमदुब्वेकाचार्यविरचिते मालतीमाधवे षष्ठोऽङ्क ’ इति वाक्यं हि समुपल-
भ्यते । आह च चित्सुसाचार्यस्तत्त्वप्रदीपिकाया (निर्णयसागरमुद्रिताया २६५ पत्रे) भवभूतिर्हि
उब्वेक इति । अनेन कुमारिलश्लोकवार्तिकस्य व्याख्या व्यरचीत्यपि विज्ञायते । ‘येनाम केचिविह न
प्रथयन्त्यवज्ञा ’ मित्येषश्लोको मालतीमाधवस्य. श्लोकवार्तिकव्याख्यायमपि हि समुपलभ्यते । मण्डन-
मिश्रविरचितभावनाविवेकस्य व्याख्याकाप्युब्वेकेन विरचिताऽस्ति । प्रसिद्धाश्चात्य हृष्यभबन्धा ।

भामवतजयवर्धन — अयं जयवर्धनादन्य । अस्य कबरेपेऽपि श्लोका सुभाषितावल्या
सङ्कतिकर्णामृते च समुपलभ्यन्ते ।

भारविः—किरातार्जुनीयस्य कर्ता कविकुलावतसभूतोऽयम् । श्लाघतेचैनं राजशेखर

‘कृत्स्नप्रबोधकृद्वाणी भारवेरिव भारवेः ।’ सू. ४४

समयश्चास्य कैस्त षष्ठ शतकम् । समाव्यते चैतत् द्वितीयपुलकेशिनोलेखेन (शक ५५६
A D 634)

‘ येनायोजिनवेश्म स्थिरमर्थविधौ विवेकिना जिनवेश्म ।

सविजयता रविकीर्तिं कविताभितकालिदास भारविकीर्तिं ॥ ’ इति ॥

अनेन लेखेन रविकीर्तिं कविताया भारविकालिदासयो समानकीर्तिं सप्तमे शतके आसीदिति गम्यते । तथा च तदानीं भारविकालिदासयो कीर्त्या विततया भाव्यम् । शतकव्यवधानं तु कीर्तिप्रसरणे समपश्यते । तद्वयं भारवि षष्ठे शतके इति समाव्यते ।

भासः—श्लाघते कविमेन राजशेखरः—

भासनाटकचक्रेऽपि छेके क्षिते परीक्षितुम् ।

स्वप्रवासवदत्तस्य दाहकोऽभूत् पावक ॥ (सूक्ति ४३)

तथा बाणश्च श्लाघते हर्षचरिते—

सूत्रधारकृतारम्भेनाटकैर्बहुभूमिकैः ।

सपताकैर्यशो लेभे भासो देवकुलैरिव ॥ (सूक्ति ४३)

कालिदासोऽपि सबहुमानं निर्विघ्नाति मालविकाग्निमित्रे—

पारिपार्श्वक —माताभक्त । प्रथितयज्ञसा भास-सौमित्रक कविपुत्रादीनां प्रबन्धानतिक्रम्य वर्तमानकवेः कालिदासस्य क्रियाया कथं बहुमानः । इति ॥ सोऽयं कालिदासादपि प्राक्तन । केचन कैस्तसमयत प्राक्तन मन्यन्ते । अनेन दृश्यप्रबन्धा बहवो विरचिता इति बाणराजशेखर-वचनतो व्यक्तं विज्ञायते । मामहवामनाभिनवगुप्तप्रभृतयो बहवः कवेरस्य कृते समुदाहरन्ति श्लोकास्तत्र तत्र स्वनिबन्धे । तत्र स्वप्रवासवदत्तास्य नाटकं सुप्रथितम् । ध्वन्यालोकलोचने आचार्याभिनवगुप्तः समुदाहरति—‘ यथा स्वप्रवासवदत्तास्ये नाटके—‘विकसितपद्मकपाट’ इति । नाट्यदर्पण-कारो रामचन्द्रश्चाह (नाट्यदर्पणे) ‘ यथा भासकृते स्वप्रवासवदत्ते’ इति । भोजोऽपि शुद्धारप्रकाशे स्वप्रवासवदत्तं प्रत्यभिज्ञापयति । शारदातनयो भावप्रकाशे—‘ स्वप्रवासवदत्तास्यमुदाहरणमत्र तु’ इत्यादिना स्वप्रवासवदत्तस्य प्रथमाङ्कविधिवयानुदाहरति । सर्वानन्द अमरटीकासर्वेस्वे शुद्धारभेवान् निरूपयन् ‘तृतीयः स्वप्रवासवदत्ते तस्यैव वासवतापरिणयः कामशृंगारः ।’ इति वदति । तदेव भासकृतेषु अभिवेक—प्रतिमा-ऊरुभङ्ग-पाञ्चरात्र-मध्यमव्यायोग-कर्णभार-दूतवाक्य-बालचरित-चारुदत्त-अविमारक-स्वप्रवासवदत्तादिषु नाटकेषु स्वप्रवासवदत्ते भूयानादरः प्राचा विज्ञायते । इदानीं तिरुवनन्तपुरराज्यप्रकाशितं संस्कृतप्राचीनग्रन्थमालायां (Trivandrum sanskrit series) प्रकाशिते भासनाटकचक्रे भासस्यैव वा अन्यस्य वा कृतिरिति विप्रति-केपाश्चिद्वर्तते । सूक्तिमुका-वलीप्रस्तावनाप्रसङ्गेन कविमिममवगमयन्तो वयं न तत्र विवादं अवतराम ।

भास्कर —अस्यैव ज्योतिषिकभट्टभास्कर इति भदन्तभास्कर इति च नामान्तरं सुभाषितावली प्रस्तावनायां सूच्यते । अन्यश्च भास्करदेवः सदुक्तिकर्णामृतो यो निर्दिश्यते । भास्करस्य श्लोकः अत्र सुभाषितावल्यां समुद्राह्वियन्ते । कोऽयम् ? ।

भीमपट्टित — अस्य नाम्नाऽस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतौ श्लोकौ सुभाषितावल्या भीम-
स्येति । समुदाह्रियेते । कोऽय भीम ? । सुभाषितावलीप्रस्तावनाया पीठरसन् महाशयो मन्यत
रावणार्जुनीयस्य कर्ताग् । नास्मिन् भीमभट्ट भूमभट्ट इति प्रयोगभेदान् प्रदर्शयन् भूमभट्ट इत्येव
स्थापयति । नदर्शयति प्रमाणतया वाक्यमिदम्—‘काव्येऽत्र भूमोदिते’ इति । काश्मीरध्यायमिति ।

भीमट्ट. — राजशेखरो वर्णयत्येनम्—

‘कालञ्जरपतिश्चक्रे भीमट्ट’ पञ्चनाटकम्

तेषु प्रबन्धराजत्वं प्राप स्वप्रदक्षाननम् ॥’ इति (सूक्ति ४६)

भूतिमाधवः—जयमाधवात् पूर्वं विचारितादन्य एवायम् । योऽयमस्या सूक्तिमुक्तावल्या-
मस्य नाम्नोपलक्षित श्लोक स सुभाषितावल्या सञ्चिकृष्णामृते च जयमाधवस्येत्युदाह्रियते ।

भेरिभांकार — कवेरस्य भेरीभाङ्गार इति साङ्केतिकमभिधानमिति प्रतिभाति । देशकाला-
वस्थ न ज्ञायते । सूक्तिमुक्तावल्या समुदाहृतान् कवेरस्य श्लोकान् पश्यता न प्रतिभाति कविरय कस्य
चित्रज्ञ सभायामात्मनो वय पूर्वं समतिवाह्य चरमे वयसि निर्बिण्णो वाराणस्या निवसन् ईश्वरपरा-
यणोऽभवत् । इति । इमे चास्य श्लोकाः ।

‘सप्तानामयुगान्तसद्भृतिरिहस्यादर्णवाना न किं’ (३४०) इ य च राज्ञः स्तुतिः ।

‘कतिपयपुरस्वामी कायव्ययैरपि दुर्ग्रह.

मितवितरिता मोहेनाहो मयाऽनुसृत पुरा ।

त्रिभुवनपतिर्वृद्ध्याऽऽराध्योऽधुना स्वपद प्रद. ।

पुनराधिगतस्तत्प्राचीनो दुनोति दिनव्यय ॥’ (४६०)

अय राजसेवा निर्वेदमवगमयति श्लोक ।

‘ये तृष्णालहरीपरीतमनसस्ते मानवा निर्भर

दशेऽन्यत्र वसन्तु हन्त सहसाऽवज्ञाय वाराणसीम् ।

अस्मामि पुनरत्र शङ्करपुरीमध्ये स्थिरं स्थायते

स्थातव्य त्रिदिवापगाजलमिलद्गण्डूष सन्तोषिणि । (३८०)

श्लोकोऽय कवेर्वाराणसीनिनिवासे दृढाध्यवसाय सूचयति ।

अन्याश्चास्य श्लोकानत्रोदाहृतान् परामृशता न प्रतिभाति वाराणस्यामवस्थितेन महादेव
स्तुतिरेका व्यरचीति ।

भोगवर्मा—(काश्मीरक भोगवर्मा) कोऽयम् ? । सूक्तिमुक्तावल्या सुभाषितावल्या सञ्चिकृष्ण-
कर्णामृते च श्लोकेनेकेनैवायमुपलक्ष्यते ।

भोजदेव — धारापीठ. सोय सरस्वतीकण्ठाभरणशृङ्गारप्रकाशयो’ कर्ता काव्यमीमासाका
रात् पञ्चानन भावप्रकाशकारात् शारदातनयात्प्राक्तन’ कैस्तैकाद्दशशतके आसीत् । अस्या
सूक्तिमुक्तावल्या कवीन्द्रवचनसमुच्चयादौ च सूक्तिसग्रहनिबन्धे भोजदेवनाम्ना समुपलक्ष्यमाणा
श्लोका सरस्वतीकण्ठाभरणशृङ्गारप्रकाशयो’नोपलभ्यन्ते तदस्य कृत्यन्तरेषु अन्वेषणीयाः । विशेषश्चास्य
कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनाया द्रष्टव्यः ।

मङ्गलणः—अयं काश्मीरो महाकवि, प्रवरास्य पुरमस्य जन्मस्थानम् । पिता विश्ववर्तास्य अग्रजावस्य शूद्रारालङ्कारनामानौ । अलङ्कारस्य लङ्क इति नामान्तरम् । सुस्सलदेवनन्दनेनश्रीजय-
सिंहमहाराजेन प्रजापरिपालनकर्मणि नियुक्तोऽयं मङ्गलकस्तस्यराज्ञ समये क्रैस्तद्वादशशतकस्य
पूर्वार्धे आसीत् । अस्य समये लङ्ककस्य सभायां बहवः पण्डिता अभूवन्, नन्दनं रम्यदेव रुच्यक
लोष्टदेव श्रीगर्भं मण्डन. श्रीकण्ठ गर्भं देवचर नामः त्रैलोक्य दामोदर जिन्दुक जल्हण
श्रीगोविन्द. कल्याण भुङ्गः श्रीवत्स श्यानन्द पधराज श्रीगुप्त लक्ष्मीदेव जनकराज प्रकटगुप्त
आनन्दः (शम्भुमहाकवे' सुत.) सुहल गोविन्दचन्द्र जोमराज अपरादित्य इत्यादयः ।
तदिदमसिल कवेरस्य मङ्गलणस्य कृतौश्रीकण्ठचरिते व्यक्तं समुपलभ्यते ।

महामनुष्य (काश्मीरक महामनुष्य) बहवः श्लोका कवेरस्य समुदाह्रियन्ते सुभाषिता
वल्याम् । सदुक्तिकर्णासृते च । नास्य देशकालादिपरिचायक किमपि ।

माघ —शिष्टपालवधस्य कर्ता सोऽयं महाकवि । श्लाघते चैन राजशेखर —

‘ माघेनेव च माघेन कम्प कश्च न जायते ।

माघेन विभ्रितोत्साहा न सहन्ते पदक्रमे (मम्) ।

स्मरन्तो भारेरेव कवयः कपयो यथा ’ इति । सू ४४

अस्य कवे' पिता दत्तक. सर्वाश्रय इति च पितुरस्य नामान्तरम्, पितामहश्चास्य सुप्रभ ।
सोऽयं सुप्रभ. श्रीवर्मलाख्यस्य राज्ञ सर्वाधिकारी समभूत् । तस्य राज्ञ समये क्रैस्तसप्तमशतकस्य
पूर्वार्धम् । (625 A D) सुप्रभदेवस्य चायमेव समयः । एतत्पौत्रस्य माघस्य ततः प्रायः
पञ्चाशद्वर्षैर्व्यवहितः समयः स्यात् । क्रैस्तसप्तमशतकस्यान्त्यो भाग इति तु निर्विवादम् । अस्य
कवे' श्लोका बहवः सुभाषितावल्यादिसूक्तिनिबन्धेषु समुदाह्रियन्ते । आनन्दवर्धनाचार्यध्वन्यालो
केऽस्य श्लोक' समुदाह्रियते ॥

मञ्जुघोषः—अस्य कवेर्नाम्नाऽस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुपलक्ष्यते श्लोक एक एव । सच
सोमप्रभाचार्यविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वर्तते प्रकाशितं चैतत् अस्माभि' कविनामानुक्रमिण्याम् ।
तत् नेह निबन्धे कवेरस्य कृतिः, सोमप्रभाचार्यस्यैव वा मञ्जुघोष इति नामान्तरं तदिति मन्तव्यम् ।

मदन.—अयममरुशतकव्याख्याकारस्यार्जुनवर्मदेवस्य गुरु । अर्जुनवर्मदेव. स्वकृताव
मरुशतकव्याख्यायामिदमाह—‘ यहुकमस्मदुपाध्यायेन बालसरम्बत्थपरनाम्ना मदनेन ’ इति ।
उदाहरति च तस्य श्लोकास्तत्र तत्र । ताश्च श्लोकानस्या सूक्तिमुक्तावल्या मदनकर्तृकतया निर्दि-
ष्टेषु पश्यन्तो वर्यं तमेनेमेव मदनं सम्भावयाम । अलङ्कारनिबन्धस्य कस्याचित् कर्ताऽयमित्यादि
विज्ञायते । समयश्चास्य क्रैस्तत्रयोदश शतकस्याधो विभाग इति समाच्यते ।

मायुराज. — राजशेखर. श्लाघते कविमेनम् —

मायुराजसमो जज्ञे नान्य' कलचुरि. कवि. ।

उदन्वत्. समुत्सङ्घः कति वा तुहिनाशव. ॥ इति (सूक्ति ४६)

अनेन राजशेखरवचनेन कविमेन कलचुरिकुठालङ्कारभूत चेद्विदेशसम्भव मन्थते महामहो-
पाध्यायो दुर्गाप्रसाद । सम्भावयति चैनं रामायणकथानुसारिणो नाटकस्य कर्तारम् । (कर्पूरमञ्जरी-
प्रस्तावनायाम्) राजशेखरात् प्राचीन इति तु व्यक्तम् । तत् नवमशतकतो नावाचीनः ।

मारुला—इय मारुला कदा कुत्रासीदिति न विज्ञायते । स्त्रीकविमालायामिष ग्रन्थते धनद्वयेन—

‘शीला—विज्ञा—मारुला—मोरिकायाः
काव्य कर्तुं सन्ति विज्ञा’ स्त्रियोऽपि ।
विद्या वेतुं वादिनो निर्विजेतु
विश्वं वक्तु य. प्रवीण स वन्द्य. ॥ इति । (शार्ङ्गधर)

माहिल—अस्या सूक्तिमुक्तावल्यां माहिलस्येत्यनूदित ‘कचग्रहमनुग्रहम्’ इत्ययं श्लोकः सुवृत्तिलके क्षेमेन्द्रेण साहिलस्येत्यनूयते । स्यादयं सारहिल. । क्षेमेन्द्रात्प्राक्तनोऽयमित्येतावदेव विज्ञायते ।

मुक्ताकाणः—कविरय काश्मीरेष्ववन्तिवर्मणोराज्यसमये आसीत् विज्ञायते चैतद्राज-तरङ्गिणीवचनेन—

‘मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः ।
प्रथा रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मण. ॥’ इति

समयोऽस्य कैस्त नवमशतकम् (855-884 A D) अस्य श्लोका बहवः क्षेमेन्द्रेण सुवृत्तिलकादावुदाहृताः ।

मुञ्जः—वाक्यतिराज इत्यस्यैव नामान्तरम् । धाराधीश्वरस्य श्रीभोजराजस्य यः पिता सिन्धुराजस्तस्यायमग्रजः श्री सीयकमहाराजस्यपुत्रः अनेककविवरसमलङ्कृतसमः स्वयं च सुललित त्वार्थैर्भवनिधिः कविलोकप्रियः । समयश्चास्य कैस्तदशमशतकस्योत्तरार्धम्

मुरारिः—अनर्षराघवस्य कर्ता । पितरावस्य तन्तुमतीवर्धमानकौ । रत्नाकरो हरविजये मुरारिमधिकृत्येदमाह—

‘अङ्कोत्थनाटक इवोत्तमायकस्य
नाश कविर्व्यथित यस्य मुरारिरित्थम् ।’ इति (हरविजय ६७)

तेनाय रत्नाकरात्प्राचीन । इति गम्यते । रत्नाकरस्य समयः कैस्त नवमं शतकम् ।

मोरिका—सुभाषितावल्यामपरे चास्या. श्लोकाः समुदाहृता । धनद कविरेना निर्दिशति—

‘शिलाविज्ञामारुलामोरिकाया’ इति ।

यशोवर्मा—अयं कान्यकुब्जाधीश्वरः कर्ता रामाभ्युदयनाटकस्य । गीयते चायं राजतरंगिण्याम् ।

‘कविवाक्यतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवित ।

जितो ययौ यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिवन्द्यताम् ॥’ इति ।

आनन्दवर्धनेन ध्वन्यालोके रामाभ्युदयनाटकात् कवेरस्य श्लोकोऽयमुदाह्रियते—

‘आक्रन्दाः स्तनितैर्विलोचनजलान्यभ्रान्तधाराम्बुभिः’ इति ।

‘कृतककुपितै’ रित्यादिश्लोकश्च । तथा लोचनेच—‘रामाभ्युदये यशोवर्मणा—स्थितमिति यथा शय्याम् ।’ इति । क्षेमेन्द्रेण च सुवृत्तिलकादावस्य श्लोकाः समुदाह्रियन्ते । भोजेनाभ्युदाह्रियन्ते शृंगारप्रकाशे । अस्य च यशोवर्मण. समयः कैस्ताष्टमशतकस्य प्रथमः पादः ।

योगेश्वरः—कविमेनं भवानन्दः श्लाघते

‘ बाण सुष्टिमपूर्ववस्तुविषयामेकोऽत्र निर्भ्यूटवाक्
निष्णातः कविकुञ्जरेन्द्रचरिते मार्गे गिरा वा गुह ।
वेधा विन्ध्यपुलिन्द पामर वधू भूगोल सक्ता निल
प्रायेऽर्थे वचनानि पल्लवयितु जानाति योगेश्वर ॥ ’ इति ।

तथा वसुकल्पश्च—

बाण प्राणिति केशट स्फुटमसौ जागर्ति योगेश्वर
प्रत्युज्जीवति राजशेसरगिरा सौरभ्यमुन्मीलति ।’ इति । (सङ् ५-२६. १-३)

कवीन्द्रवचनसमुच्चये सदुक्तिकर्णामृते चास्य श्लोकाः समुदाह्रियन्ते । विशेष कवीन्द्रवचन-
समुच्चयप्रस्तावनायाः सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनार्था च बोध्यः ।

रत्नाकरः—अस्य राजानकरत्नाकर इति रत्नाकरवागीश्वर इति रत्नाकरविद्याधिपतिरिति
च प्रथित नाम । कविरय हरविजयस्य वक्रोक्तिपञ्चाशिकायाश्च कर्ता, अवन्तिवर्मणः समये आसीत् ।
तथाच राजतरङ्गिण्याम्—

मुक्ताकाणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः ।
कवी रत्नाकरश्चागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मणः ।

श्लाघते चैन राजशेसरः—

मास्म सन्तु हि चत्वारः प्रायो रत्नाकरा इमे ।
इतीव स कृतो धात्रा कवी रत्नाकरोऽपरः ॥ इति । (घ. मु ४६)

समयोऽस्य कैस्त नवमं शतकम् (855 A D)

विशेषः सुभाषितावलीप्रस्तवनाया द्रष्टव्यः ।

रविगुप्तः—कविरयं चन्द्रप्रभावियकाव्यस्य कर्ता । आह च यशोधरो वात्स्यायन-
प्रणीतकामसूत्रव्याख्यायां जयमगलायाम्—‘ तथा आचार्यरविगुप्तेन चन्द्रप्रभावियकाव्ये
प्रकरण पृथक्कृतम् । यथोक्तम्—

महनप्रसन्नसर्वा कतिपयसुत्रामिमामनन्तमुसीम् ।
अनधीत्याक्षरमुद्रा वादसमुद्रे परिप्लवते ’ इति

अन्योऽप्यनेन लोकसध्यवहारनामक निबन्धोऽस्ति विरचितः । सोऽय यशोधरात् प्राक्तन

राजशेसरः—कविरय विद्धसालभञ्जिका बालभारत बालरामायण प्रभृतिनाटकाना कर्ता,
कर्ताच प्राकृतभाषात्मकस्य कर्पूरमञ्जर्याख्यस्य सहक स्य, प्रणेताच काव्यमीमासाया प्रथित
कविकुले । जन्म चास्य यायावरकुले । आह च स्वयम्—

‘ यायावरीयः सक्षिप्य मुनीना मतविस्तरम् ।
व्याकरोत् काव्यमीमासा कविभ्यो राजशेसरः ॥ ’ इति । (काव्यमी प. २)

गुरुध्याय महेन्द्रपालस्य । तथा च कर्पूरमञ्जर्याम्—

भाव कहिज्जवु एव कोभणई रअणिवल्लहसिहण्ठो ।
रहुउलच्चाभणिणो महेन्द्रपालस्स को अ गुरु ॥ इति

स्तुतश्चायमपराजितेन मृगाङ्गुलेसाकारेण—(कर्पूरमञ्जर्याम्)

बालकई कइराओणिम्भयराअसस तह उव ज्झाओ । इति—

अस्य कवेर्जाया भवन्ति सुन्दरी । आह च कवि कर्पूरमञ्जर्याम्—

चाउहाणकुलमौलिमालिया राअसेहरकइन्द्रेहिणी ।

भनुणो किदिमवन्ति सुन्दरी सापउज्ज इदुमेदमिच्छदि ॥

कवेरस्य पिता दुर्दक, माता शीलवती अकालजलद. प्रपितामह । पूर्वपुरुषा सुरानन्दतरल प्रभृतय तथाच बालरामायण नाटके प्रस्तावनायाम्—

‘समूर्तो यत्रासीद्विगुणगण इवाकालजलद.

सुरानन्द सोऽपि श्रवणपुटपेयेन वचसा ॥

न चान्ये गण्यन्ते तरलकविराजप्रभृतयो

महाभागस्तस्मिन्नयमजनि यायावरकुले ॥

तदामुष्यायणस्य महाराष्ट्रचूडामणेरकालजलदस्य चतुर्थो दौर्दुकिः शीलवतीसुनु उपा-
ध्यायभीराजशेखरः ।’ इति ।

‘सौजन्याद्दकुरकन्द × × × राजशेखरकवे दृष्टोऽसि यामो वयम्’ इति (सट्टु ३११’२)
वदति चाभिनन्द.—

अस्य कवे. कृतिभ्यः केचन श्लोकाः सरस्वतीकण्ठाभरण ध्वन्यालो-

कलोचन काव्यप्रकाश साहित्यदर्पणादिषु समुदाह्रियन्ते ।

अस्य समयः क्रैस्तनवमशकस्यान्तिमः आद्यश्च दशमशतकस्य ।

विशेषः कर्पूरमञ्जरीप्रस्तावनात् ‘काव्यमीमासा प्रस्तावनात्स्वावगन्तव्ये. ।

रामः—कोऽय कविः ? । ‘अमुष्मिन् लावण्यामृतसरसि’ इत्येक एव श्लोकोऽस्या सुकि-
मुकवत्या अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यते । अयमेव सुभाषितावल्यामप्यस्यैव नाम्ना समुपलक्ष्यते ।
काव्यप्रकाशे चायमनूयते । तदय कोऽपि कवि. काव्यप्रकाशकारात्प्राचीन इत्येतावद्व्यम्यते । ‘एका
गद्गा प्रयागे’ इत्येष एक. श्लोक. कवेरस्यैव समुदाह्रियते सट्टुकिकर्णामृते ।

रामिलसोमिलौ—द्वाविमौ शूद्रककथाकारौ । आह च राजशेखरः—

‘तौशूद्रककथाकारौ रम्यौ रामिलसोमिलौ ।

काव्य ययोद्दयोरसीर्धनारीश्वरोपमम् ॥’ इति (सूक्ति ४३)

कालिदासस्तयोरन्यतर सोमिल निर्दिशति मालविकाग्निमित्रे प्रस्तावनायाम् । ‘परपुरुषादिव
सवितुः’ इत्ययं रामिलश्लोक सुभाषितावल्यामुदाह्रियते । तावतौ कालिदासात्प्राचीनावित्येतावत्
व्यक्तमवगम्यते ।

रिस्तुकः—शेमेन्द्रः ‘विपरीत यथारिस्तोः’ इति नामनिर्देशपूर्वकं श्लोकमेकमुदाहरति—

आतु वाञ्छसि कि मुषेव धवल क्षीरोदफेनच्छटा-

च्छायाहारिणि वारिणि युसरितो ढिण्डीरविस्तारिणि ।

आस्ते ते कलिकालकल्मषमषीप्रक्षालनैकक्षमा

कीर्तिः सनिहितैवसप्तभुवनस्वच्छन्दमन्दाकिनी ।’ इति ।

सोऽयमेव रिःसुक. । अथ च श्लोकेनानेन कस्यचिद्राज्ञ सभायामासीदिति विज्ञायते ।

रुद्रीब्राह्मण.—

‘ विश्रान्तो दिवसस्तटीमयमटत्यस्ताचलस्याशुभान्
सप्रत्यङ्कुरितान्धकारपट लैलम्बालका यौरभूत् ।
एह्यन्तविश्व वेद्मन शशिमुसि द्वारस्थलीतोरण-
स्तम्बालम्बितबाहुवह्नि रुद्री कि त्व पथ पश्यसि ॥ (सुक्ति १४०)

इत्थयमेकएव श्लोकोऽस्य नाम्ना समुदाह्रियते । रुद्री कि त्व पथ पश्यसीति श्लोकसमाप्तौ दृष्टि विदधता केनचित्कवेरस्य कृत साङ्गिक नामैतत् । नेतो विज्ञायते किमप्यधिकम् ।

रुद्र — सुक्तिमुक्तावल्या रुद्रस्य नाम्ना निर्दिश्यमाना बहव श्लोका शृङ्गारतिलकात् काव्यालङ्कारादपि समुदाह्रियन्ते । सदुक्तिकर्णाद्युते शृङ्गारतिलकस्य श्लोका बहवो रुद्रटस्य नाम्ना समुदाह्रियन्ते । तत् विज्ञायते काव्यालङ्कारस्य कर्ता शृङ्गारतिलकस्य च कर्ता एक एवेति । रुद्रस्यैव रुद्रट इति च नामिति । अत्र केचन मन्यन्ते — काव्यालङ्कारस्य कर्ता ‘ रुद्रट ’ इति स्वनाम काव्यालङ्कारे (७, ५) अष्टमि श्लोकैः सपादिते महाचक्रे श्लोकनिबद्धं ज्ञापयति । सचाय श्लोक.—

शतानन्द्रापरारुयेन भद्रवामकसुनुना ।
साधित रुद्रटेनेद् सामाजा धीमता हितम् ॥ इति ।

व्याख्याता नमिसाधुरपि—

पूर्वमहामतिविरचितवृत्त्यनुसारेण किमपि रचयामि ।
सक्षिप्ततरं रुद्रट काव्यालङ्कार टिप्पणकम् ॥
एव रुद्रटकाव्यालङ्कृतिटिप्पणकविरचनापुण्यम् ।

आदावन्ते च रुद्रट इत्येव नाम निर्दिशति । काव्यप्रकाशे साहित्यवर्षणे च रुद्रटमतमनूयते । रुद्रट इत्येव च तत्रापि नाम्नो निर्देश । भोज सरस्वतीकण्ठाभरणे काव्यालङ्कारस्य ‘ कि गौरिमा प्रति कथा ’ इति श्लोक समुदाहरति । तद्य दशमशतकतो नार्वाचीनः । व्याख्याता नमिसाधु कैस्ते-कादशशतकोत्तरार्धे आसीदिति तस्यै व व्याख्यान्ते वर्तमानेन

‘ पञ्चविंशतिसयुक्तैरेकादशसमाश्रितैः
विक्रमात् समतिकान्ते प्रावृषीद् समर्थितम् ।

इत्थनेन वचनेन विज्ञायते । स एव उदति व्याख्यारम्भे पूर्वमहामति विरचितवृत्त्यनुसारेण किमपि रचयामीति । ततश्च विज्ञायते काव्यालङ्कारवृत्तिकाराभमिसाधो प्राक्तनात् काव्यालङ्कार-कागे रुद्रट. प्राक्तन इति । तत् प्रायो रुद्रटो नवमशतकाभार्वाचीन । शृङ्गारतिलकस्य कर्ता तु रुद्रा रुद्रटादन्य एव, नाम्न्येव भेदात् । अथ हि रुद्र । तथा च शृङ्गारतिलकान्ते—

त्रिपुरवधादेव गतामुष्ठासमुमा समस्तदेवनताम् ।

शृङ्गारतिलकविधिना पुनरपि रुद्र प्रसाधयति । इति ।

अनेन श्लोकेनाय रुद्र त्रिपुरवधालयस्य कस्याचित् काव्यस्थापि कर्तेति विज्ञायते । यदि काव्यालङ्कारस्य कर्ता अद्यमेव स्यात् किमिति त्रिपुरवधस्येव तस्य सूचन नाकरिष्यत् । यदि

काव्यालङ्कार- पश्चात्तन, तस्मिन् अङ्गारतिलक त्रिपुरवध वा किमिति न सूचितवान् । प्रथमे च काव्यालङ्कारो रुद्रट्टकतिरिति । रुद्रकृतिरित्येव तु प्रथमे शृंगारतिलकम् । सङ्किकर्णासृतादि सूक्तिसमूहग्रन्थेषु क्रियमाणो नामनिर्देशस्तु प्रस्खलनभूयिष्ठतया नातीव प्रामाण्यमर्हति । नामनिर्देशो हि पश्चात्तनैरप्युल्लिखितः स्यात् । निबन्धकारास्तु काव्यालङ्कारकार रुद्रटनाम्नैव निर्दिशन्ति । तथाच काव्यप्रकाशे- 'तथास्तु रुद्रटेन' (४२५ प उ ९) इति । साहित्यदर्पणच- 'रुद्रट्टस्तु' () इति । रुद्रश्चाय पञ्चतन्त्रसमूहकारात् विष्णुशर्मण प्राचीन । शृंगारतिलकस्थ 'सार्ध मनोरथशतैरित्यथश्लोक पञ्चतन्त्रे चतुर्थे तन्त्रे अनूयते । त्रिष्णुशर्मा तु कैस्ताष्टमशतकमध्यभागतो न प्राचीन । यत् जयापीडसमकालिकदामोदरविरचितकुहिनीमतस्थ पर्यङ्कस्वास्तरण इत्येव श्लोकः पञ्चतन्त्रे प्रथमे तन्त्रे अनूयते । जयापीडश्च काश्मीरेषु अष्टमशतकोत्तरार्धे आसीत् । इति ।

लक्ष्मणः—सेनकुलतिलको वङ्गदेशार्थी लक्ष्मण किमन्यो वा ?

लक्ष्मीधरः—कोसलेषु कोऽप्यस्य कवेर्ग्राम । कुल चास्य भट्टावटङ्कम् । भट्टनरवाहनस्य पुत्रो भट्टाजित । तस्याय प्रपौत्र, वैकुण्ठस्य पौत्र, श्रीस्तम्भस्य पुत्र कर्ता चक्रपाणिविजयास्यस्य काव्यस्य । भोजसमकालिकश्चायम् । तथाच स्वयं चक्रपाणिविजये (स १) वदति—

'ग्रामोऽस्ति शाब्दिककुलोद्गताना गौडेषु भट्टाङ्कितकोसलेषु ।
गङ्गेव भैवोज्जसति यत्प्रसूतिरेकान्तत केशवपादसेवाम् ॥
तत्राननश्रेणिशुचौ विरिचिर्बभूव भट्टो नरवाहनाख्य ।
श्रुते समस्कन्धतयाऽऽश्रितानि श्रुत्यन्तराणीव वचासि यस्य ॥
देवो विवस्वानिव कम्पपस्य तस्याजितो नाम बभूव सनु ।
त्रयीमयस्य ज्वलतस्तपोभिर्धस्यार्धभादत्त समस्तलोकः ॥
आकण्ठगुप्त प्रशमासूतैः स वैकुण्ठनामानमकुण्ठविद्यम् ।
असूत सनु स बभूव यस्य विद्यातपोधामसु तत्सनामा (?)
नत्वोपनीतामपि पार्थिवेन्द्रैर्गुणानिय न क्षमते शठेति ।
द्वारिश्रिय स्तम्भयतो बभूव श्रीस्तम्भ इत्येवहि यस्य नाम ॥
लक्ष्मीधरो नाम तदाचसुनुरुप्रविष्ट सुजनस्य कक्षाम् ।
ओजोविहीनाऽपि विनाऽपि कान्ति कृता हरे कीर्तिसमाधिनेति ।
चन्द्रोदयध्यानपरायणेव कुमुदती यस्य न नीरसागीः ।
श्रीभोजदेवेन्दुविराजिताया तस्या सभापञ्चदशीनिशायाम् ।
विनाऽपि मुद्रामतिबाह्यमेव (?) दूरीकृत दुर्जनतस्करेण ।
आकर्ण्यता काव्यमिदं तदीय जित यदप्यादिकविप्रबन्धैः इति
इतश्चास्य समयं कैस्तमेकादशशतकम् ॥

लीलाशुकः—कृष्णकर्णासृतस्य कर्ता कर्ता च बालगोपालस्तुते नाम्ना चित्त्वमङ्गल कैस्ते एकादशशतके आसीत् । विशेषेण A B कीचमहाज्ञेयन विरचिते सस्कृतग्रन्थचरिते द्रष्टव्य ।

लोष्टसर्वज्ञः—महत्सक स्वकृते श्रीकण्ठचरितस्यान्ते स्वसमकाल य लोष्टदेव रम्यदेवसूनु
राक्षसी वर्णयति—

‘ वाग्देवतालिनीलीलाधुतपक्षतिचातुरीम् ।
वदनाम्बुकोहे यम्य भाषा षडतिशेरते ॥
सलाना यत्प्रबन्धेषु दृढव्युत्पत्तिवर्त्मसु ।
प्रोथचोयमया दूरेकुण्ठिता इव पत्रिणः ॥ ’ इति ।

स एवाय सर्वज्ञपदविशेषितो लोष्टकमहाकविः । श्रीमान् दुर्गाप्रसाद् पण्डितप्रवर, प्राह—‘ जल्हण-
सकलितसूक्तिमुक्तावली च

प्रकृत्यैवातिवकेण गुणवैर्ध्वं वितन्वता ।
मया क्षरासनेनेव बाणो दूर निरस्यते ॥

इत्यथ श्लोको लोष्टदेवनाम्ना समुद्धृतो वर्तते ’ इति । अस्मदुपलब्धेषु पुस्तकेषु लोष्टदेवस्येति स्थान
लोष्टसर्वज्ञ इति । तत् लोष्टदेवात् लोष्टसर्वज्ञोऽनन्य एव । समयध्वास्य स एव महत्सकस्य ।

वत्सराज—कविरय रूपकषट्कस्य कर्ता । समयध्वास्य 1163-1203 A. D रूपक-
षट्कप्रस्तावनाया विशोषो द्रष्टव्य (G O S No 8)

वाररुचि—असौ शब्दशास्त्रप्रवर्तकेषु त्रिषु मुनिषु पाणिनिप्रभृतिष्वन्यतम प्रथिता वार्तिक-
कारः—वार्तिक च सूत्रमनुप्रवृत्त शब्द शास्त्रम् । अनेन काव्यमप्येक व्यरचीति ख्यायत नाम ।
आह राजशेखरः—

‘ यथार्थता कथ नाम न स्याद्द्वारुचरिह ।
व्यवसकण्ठाभरण य सदारोहणप्रिय । इति (सू ४२)

तथा—महाभाष्ये ‘ वाररुचि कव्य ’ मितिच पतञ्जलेर्निर्देशः । सुभाषितावलीप्रस्तावनाया विशेषा
द्रष्टव्य । प्रायः पाणिने समकालो वा पश्चात्तनो वा महाभाष्यकारात् पतञ्जले प्रागन । कस्तत
पूर्वं शतकत्रयतो नार्वाचीनः ।

वराहमिहिरः—प्रथितोऽय निबन्धकारो ज्योति शास्त्रविदामग्रेसरा बृहज्जातकस्य बृहत्स हिता-
याश्च कर्ता । अस्य समय कैस्त षष्ठ शतकम् (587 A D) अस्यैवाचार्यस्य बृहत्सहितास्य
‘ आर्तस्य यानप्रश्न च बुभुक्षितस्य ’ इत्येष श्लोक एक अस्मदुपलब्धेषु सूक्तिमुक्तावल्या. पुस्तकेपु
नकस्मिन्पुस्तक-यमान श्रीमद्भिर्मण्डरकरमहाशयै क्वचन सूक्तिमुक्तावलीपुस्तके परिदृष्ट प्रकाश्यते ।
(Collected Works of Sir R G Bhandarkar Vol II Page 401)

वर्धमानः—कोऽयम् ? यो वर्धमानसुरिरार्हत उपदेशपद्मीकाकार. पञ्चाधिकपञ्चाशत्पुके
सवत्सरसहस्रे आसीत् । उत मुरारे. पिता वर्धमान ?

वल्लभदेवः—यो व्याख्याता देवीशतकस्यानन्दवर्धनविरचितस्य, तस्य कैयटस्य
पितामहोऽय प्रायोऽय स्यात् । स ब्रूह—देवीशतकव्याख्यानान्ते—‘ वल्लभदेवायनि-
तध्वन्द्वावित्यादवाप्य जन्मेमाय । कैयटनामाऽरचयत् व्याख्या देवीशतकस्यान्ते । वसुमुनि

गगनोदधिसमकाले याते कलेस्तथालोके । द्वापञ्चशे वर्षे रचितेय भीमगुप्तनुपे ।' इति अनन विज्ञायते कैयटसमय कैस्त दशम शतकमिति । (977 A D) अस्य पितामहेनानेन वल्लभदेव (300 A D) समये भाव्यम् । सूक्तिमुक्तावन्या सङ्ग्रहकारो वल्लभदेवस्त्वितोऽर्वाचीन यस्तु वल्लभदेवो माघादिव्याख्याकार प्रायोऽयस्यात् । स एवायमिति न किममप्यवधारक लिङ्गमुपलभ्यते । प्राक् प्रकाशवर्षत्रिचारावसरे माघव्याख्यान्तिमश्लोकमशुद्धिसवलितमवलम्ब्य कथमपि सशो थ कालसभावनामत्रेण प्राय कैयटस्य पितामहो माघव्याख्याता भवितुमर्हतीत्येतावत् समावितमस्मादि अत्र विशेषः सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायामवलोकनीयः ।

वल्लालसेन.—अय वल्लभदेशार्थीश पिता लक्ष्मणसेनस्य अद्भुतसागरस्य निबन्धस्य रचयिता, असमाप्त एव निबन्धे पुत्रे लक्ष्मणसेने विन्यस्तराज्यमरोद्धि ययौ । सच लक्ष्मणसेन तन्मनोरथ पूर्यामास तथा च श्लोकाः—

“ शाके नवसेन्द्रब्दे आरेमेऽद्भुतसागरम् ।
गोलेन्द्रकुञ्जराजानस्तम्भबाहुर्महीपति ।
ग्रन्थेऽस्थिभ्रसमाप्त एव तनय साम्राज्यरक्षामहा—
दीक्षापर्वणि दीक्षक्षणाभिजकृते निष्पत्तिमभ्यर्थ्य स
नानादानचिताम्बुसचलनत सूर्यात्मजासगम
मगाया विरचय्य निर्जरपुर भार्यानुयातो गतः ।
श्रीमल्लक्ष्मणसेनमुपातिरतिश्लाघ्यो यदुद्योगते
निष्पन्नोऽद्भुतसागर कृतिरसौ वल्लालभूमिभुज ॥ इति ।

समयश्चस्य कैस्तमेकादशशतकम् । विशेष सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनायमवलोक नीय ॥

वसुनाग—एतन्नाम्ना समुपलक्ष्यमणः श्लोक एकएव । सच राजशेस्वरकृतावुपलभ्यते । आकरेऽवलोक्यताम् । अथैव सति कवेरस्य विमर्शे न नः प्रयोजनम् ।

वसुन्धर—कवेरस्यापरेऽपि श्लोका श्रीधरदासेन सदुक्तिकर्णामृते सगुह्यन्ते । तद्य श्री 1/ दासाल्लक्ष्मणसेनसमकालात्प्राक्तन इत्येतावद्दुक शक्यते । नेतोधिकम् ।

वस्तुपाल—अथ गुर्जरमण्डलेश्वरस्य वीरधवलदेवस्य प्रधानामात्य, धातास्य तेज पाल वैकमे (स) त्रयोदशशतके आसीत् । विज्ञायते चैतत् गिरिनारपर्वतस्थशिलालेखे (काव्य माला ८० प्राचीनलेखमालाभाग ३ लेखाङ्क — १६८-१७३)

वाक्कूटः—अस्य श्लोका सदुक्तिकर्णामृते कवीन्द्रवचनसमुच्चये च समुदाहृता नाए देशकालादिविशेषो विज्ञायते । कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनाया सदुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनाय च द्रष्टव्यम् ।

वाक्पतिनाथ—कोऽयम् वाक्पतिराज एव वा अन्योवा ? परमस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाणा श्लोकाः खण्डप्रशस्तौ हनुमत्कृताया समुपलभ्यन्ते । तदिह वाक्पतिनाथ कोऽयमिति विचारोऽपि नापेक्ष्यते ।

वाग्भट —अलङ्कार शास्त्रस्य प्रणेता वाग्भट्टक, अपरो वाग्भट अष्टाङ्गहृदयास्यस्य वैद्यशा-
स्त्रस्य प्रणेता । तथोरलङ्कारशास्त्रप्रणेता वाग्भट. अणहिल्लपाठकपुराधीश्वरस्य जयसिंहदेवस्य कर्णदेववृष-
मनो अमात्य कविप्रवरश्चासीत् । अस्यैव वाहट्ट इति च नामान्तरम् । पिताऽस्य सोम । 'बभण्ड सुचित्सिपुड
, × × सिरिबाहड्डेसि तणयो आसि बुहोतस्स सोमस्स ।' इतीम वाग्भटालङ्कारस्य सङ्करालङ्कारो-
द्गाहरण व्याचक्षाणेन दिनवर्धनसुरिणा इदमभिहितम्—'एतन्नृगन्धकरणे रानामसहित सङ्करालङ्का-
राद्गाहरण भणितम् ।' इति । समुच्चयालङ्कारोद्गाहरणे नगरीं राजान च वर्णयति—'अणहिल्ल-
पाठकपुरमवनिपति कर्णदेववृषसूनु' इति । प्रभावचन्द्रमुनीन्द्रविरचितप्रभाविकचरित्रे विशेषतोऽस्य
चरित्रमुपवर्णयते । समयश्चास्य क्रैस्त द्वादशशतकम् (1123 A D) अष्टाङ्गहृदयप्रणेता
वाग्भटस्तु सिहगुप्तसूनु क्रैस्तसप्तमशतकपूर्वार्धतोनार्वाचीन । (671) सप्तमशतकोत्तरार्धे भारतदेश
प्रथमम् इत्सिङ्गनामकृस्तेमेन वाग्भटं प्रस्तौतीति कथं महाशयो वदति ।

वात्स्यायन —कामसूत्रस्य प्रणेता सोऽय प्रायः क्रैस्ताब्दीत. प्राकन इति सभाव्यते ।

वादीश्वरकाञ्चन —धनञ्जयविजयव्यायोगस्य कर्ता काञ्चन, वादी श्वरापरनाम्नो नारायणस्य
प्रनूर्जयदेवनाम्नो राज्ञ समायामासीत् ।

वामन —अय काव्यालङ्कारसूत्राणां प्रणेता भवभूतेः कुतीरुदाहरति, ध्वन्यालोकलोचने
प्रथमोद्योते ' वामनाभिप्रायेणायमाक्षेप भामहाभिप्रायेणतुसमासोक्तिरित्यमुपमाशय हृदये गृहीत्वा
समासोक्त्याक्षेपयोरिदमेकमेवोदाहरण व्यतरत् ग्रन्थकृत् ' इति व्याचक्षते अभिनवगुप्ताचार्या,
ननाय भवभूते पश्चात्तन प्राक्तनश्चानन्दवर्धनात् इति विज्ञायते । 'मनोरथ शङ्खसदृशश्वटक
मन्धिमास्तथा । बभूवु कवयस्तस्य वामनायाश्च मन्त्रिण ' इति राजतरङ्गिणीवचनतो जयापीड-
समये सोऽयमासीदिति च विज्ञायते । जयापीडस्य समयः क्रैस्तमष्टमशतकम् । काशिकाशुनिकारस्तु
स्तोऽन्य । यत् काशिकावृत्ते पठनपाठनप्रचार सप्तमशतकएवासीत्, भारततीर्थयात्रार्थचीनादेशत
परमागतस्य ह्युपगत्सङ्गान्नश्चरिते चेतद्विज्ञायते । पण्डितमहामहोपाध्यायवर्गुणप्रसादविरचित
ध्वन्यालङ्कारप्रस्तावनाया व्यक्तम् ।

विकटनितम्बा—राजशेखरो वर्णयत्येनाम्

' कं वेकटनितवेन गिरागुम्फेन रञ्जिता ' ।

निन्दन्ति निजकान्तानां न मोग्य मयुर वच ॥ ' इति । (सूक्ति ५७)

इममेव राजशेखरश्लोक भोजः श्रुद्धारप्रकाशे ' पुन भूविषये यथेत्युदाहरति । सुभाषि-
तावलीप्रस्तावनाया कवीन्द्रवचनसमुच्चयप्रस्तावनाया च विशेषो द्रष्टव्य ।

विक्रमादित्य —यस्य सभाया कालिदासो महाकविरासीत् अस्य समयदेशादि प्राक् निरू-
पितेन कालिदासंद्शकालविमर्शनेवध्यतम् ।

विज्ञानात्मा—अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाण. ' रम्य हर्म्यतलमिति श्लोक सवुक्तिकर्णा-
न्तेऽपि अस्यैव नाम्ना समुपलक्ष्यते । भर्तृहरिशतके चायमुपलभ्यते ।

विद्यापति —अनेन हाहालाधीश्वरस्य कर्णमहाराजस्य सदसि समवस्थितेन लब्धविद्या-
पतिपदेन केनचित् कविना भाष्यम् । यत् स्तीति विद्यापति कर्णम्—

च द्वित्राणि पदनि गच्छसि महीमुल्लङ्घ्य यान्ति द्विष
त्व बाणान् दृश पञ्च मुञ्चसि बहुन्यस्त्राणि मुञ्चन्ति ते ।
ते देवीपतय' तवासिनिहता त्व मानुषीणा पति
ते निन्द्यास्तव वर्णनं कथमिति श्रीकर्णं निर्णीयताम् ॥

(विद्यापते सङ्-३ १२४)

कर्णं चक्षुरजीगण—तव पितुस्तात. पिता ते पुन
शून्याधारकुमारमध्यजगणत्त कातरत्वेन स. ।
देवो मां महिषीति पश्यति, जगत्तत्त्व विवेक्त पुन
प्रागल्भ्य प्रथयन्ति वस्तदपि च प्रज्ञापनाः साधव ॥ इति ॥

(विद्यापते' सङ् प्र ३. वी. ५४ श्लो २)

कर्णसभाया प्रधान कवि. कोऽपि विद्यापतिरासीदित्येत् ज्ञापयत्यय च श्लोक —

'वल्मीकप्रभवेण रामदृपतिव्यासेन धर्मात्मजो
व्यास्यात् किल कालिदासकविना श्रीविक्रमाङ्गे दृष ।
भोजक्षिप्तप बिल्हण (?) प्रभृतिभि कर्णोऽपि विद्यापते ।
ख्याति यान्ति नरेश्वरा कविवरा स्फारैर्न भेरीरवै ॥ इति ।

(मुभाषितावली १८६)

आस्मिन् श्लोके बिल्हणेति प्रामादिक पाठ प्रतिभाति । भोजसमये बिल्हणो यथप्यासीत्
किन्तु तस्य समागम एव नासिदिति बिल्हणवचनेनैव विज्ञायते । तथाच विक्रमाङ्गदेवचरिते
श्लोक — (सर्ग १८ श्लो ९६)

भोजः इमाभूत् स सलु न सलेस्तस्य साम्य नरेन्द्रे
तत्प्रत्यक्ष किमिति भवता नागत हा हताऽस्मि ।
यस्य द्वारोद्भ्रमरशिसरक्रोडपारावताना
नादस्थानादिति सकरुण व्याजहारेव धारा ॥ इति ।

अथैव सति क प्रसङ्गो बिल्हणस्य भोजदेवोपवर्णने । कर्णश्चाय हाहालक्ष्मापति, अस्य
सभाया गङ्गाधरो नाम कविरासीत्, स च मया जित, इति बिल्हणो वदति —

'कान्त कालञ्जरगिरिपते. य. प्रयागे धरित्री
तुकसाराणा स्त्रपुटरवै. क्षमापञ्चन्या चकार ।
श्रीढाढालक्षितिपरिवृद्ध सोऽपिय प्राप्य वृत्त
कर्णं कर्णाभूत् रसास्वादमन्तस्ततान ॥ (वि. १८. ९३)

“नरिवा गङ्गाधरमधरतां ढाढलाधीशघाम्नि
क्रीडाक्रान्तप्रतिभटकवेः पूर्वदिकोदरेषु ।
निर्जित्यैरावतमदजलध्वान्तभृङ्गीलनादां
सुनाम्णोऽपि श्रवण लुठित यस्य शङ्के कथामि. इति (१८, ९५)

तस्यास्य कर्णस्य समयएवास्य विद्यापते । कै एकादशशतकस्योत्तरार्धमिति ।

विभाकरवर्मा—अय कदा कुत्राभूदिति न विज्ञायते । अस्य श्लोका सदुक्ति कर्णामृते
भाषितावल्या च समुदाह्रियन्ते ।

विशाखदेव—मुद्राराक्षसनाटकस्य कर्ता कश्चिन्महाराज, पृथो पौत्र केश्वरदत्तस्य
पत्र, विशासदत्त इत्यपि नामान्तरम् । अस्य श्लोक. काव्यप्रकाशे समुदाहृत । तमेव अष्टमशत
कस्य सभावयन्ति ।

विश्वेश्वर—वाराणस्या कश्चित् विश्वेश्वरनामा कवि वैकमत्रयोद्दशशतकप्रथमभागे
आसीत् । विज्ञायते चैतत् मेरुतुङ्ग सूरिविरचिते प्रबन्धचिन्तामणौ । तथाहि तत्रत्य वाक्यम्—‘ कस्मि-
न्न्यवसरे विश्वेश्वरनामाकविर्वाराणस्या श्रीपत्तनमुपागत श्रीहेमसूरिणा ससदि प्राप्त, तत्र
कुमारपालदृपती विद्यमाने स ’ इत्यादि । तथा कुमारपालचरितमहाकाव्ये—

‘ पञ्चलक्षणि द्रम्माणा दशचोच्चैस्तुरगमान् ।
विश्वेश्वराय करये तुष्ट’ श्रीकुमरो ददौ ॥
सार्धं नृपतिना सोऽथ विश्वेश्वरकविर्ययौ ।
श्रीहेममूरिशालाया विद्वद्गोक्षीरसेरित ॥ ’ इति ।

कुमारपाल नृपतेश्च समय क्रैस्त द्वादशशतकम् ।

वैद्यभानुपण्डित—सूक्तिमुक्तावल्या अस्या. जल्हणस्य नाम्ना प्रथिताया प्रणेता । आक-
रसून्या अस्य श्लोका सूक्तिमुक्तावल्यामेव वर्तन्ते । अत उषगाकरो न प्रदर्शित । अस्य काल-
देशादि प्रस्तावनाग्रम्भे निरूपितम् ।

शकवृद्धि—अस्य श्लोका सुभाषितवल्या शार्ङ्गभरपद्धतौ च समुपलभ्यन्ते ।

शङ्करगण—कवेरस्यापरांऽपि श्लोक सुभाषितावल्यामुपलभ्यते सरस्वतीकण्ठाभरणे
श्लोकाऽस्य समुदाहृत* ।

शङ्करवर्मा—अयमवन्तिवर्मण पत्र, अस्य नाम्ना समुपलक्ष्यमाण श्लोकस्तु राजशेखर-
दृतो बालरामायणे वर्तते । तदत्रास्य न प्रसङ्ग ।

शाण्डिल्य—अस्य नाम्ना अस्या सूक्तिमुक्तावल्या समुपलक्ष्यमाण श्लोक सुभाषिताव-
ल्यामप्यस्ति नेतोऽधिक विज्ञायते ।

शिलाभट्टारिका—राजशेखरः समुपवर्णयत्येनाम् ।

‘ शब्दार्थयोः समो गुफ पाञ्चालीरीतिरुच्यते ।
शिलाभट्टारिकावाचि वाणोक्तिषु च सा यदि ॥ ’ इति (सू ५७)

धनददेवश्च प्रसूति—शीला बिजा मारुला मोरिकायाः इति । विशेष सुभाषितावलीप्रस्ताव-
नाया सदुक्तिकर्णामृत प्रस्तावनाया च द्रष्टव्य ।

शिवस्वामी—अयमवन्तिवर्मण सभायामासीत् ।

‘मुक्ताकाण शिवस्वामी कविरानन्दवर्धन ।
प्रया रत्नाकम्भागात् साम्राज्येऽवन्तिवर्मण ॥’

इति राजतरंगिण्याम् । समयश्चास्य 855-885 A D

श्रीपालकविराज — अयमार्हतमतानुयायी कविराज कविचक्रवर्ती च ख्यात गुर्जरेश्वरस्य
सिद्धराजापरनाम्नो जयसिंहदेवस्य बालमित्र समयश्चास्य सवत् ११५१-१२१० केस्त द्वादशशतक
पूर्वार्धम् । समुपवर्णितश्चाय कविः ।

‘प्राग्वाटान्द्वयसामरेन्दुगसमप्रज्ञः कुतश् क्षमी
वाग्मीसूक्तिमुखानिधानमजनि श्रीपालनामा कवि ।
य श्लोकोत्तरकाव्यरजितमति साहित्यविप्रारति
श्रीसिद्धाधिपति कवीन्द्र इति च भ्रतेति च न्याहत् ।’

इति कुमारपालप्रतिबोधप्रान्ते ।

एकाहनिष्पन्नमहाप्रबन्ध श्रीसिद्धराजप्रतिपन्नबन्धु ।
श्रीपालनामा कविचक्रवर्ती सश्रीग्मि शोयितयान् प्रबन्धम् ॥

इति च हेमचन्द्रसूरीयद्विसन्धानकाव्यप्रान्ते ।

श्रीहर्ष — अय हर्षदेवोमहाराजः कविकुलमणि रत्नावल्पादेर्नाटकस्य कर्ता, यस्य सभाया
बाणमयूगादय कवयः आसन् । विप्रतिपद्यन्त केचन नाय रत्नावल्यादे कर्ता, किन्तु बाणोमहाराज
प्रीणयन् स्वय विरच्य तन्नाम्नाख्यापितवानिति । इत् तु न मन्यन्ते प्रमातार । विल्हणश्च विक्रमाङ्क-
देवचरिते १८ सर्ग ६४ श्लोके हर्ष वर्णयन् काव्यगचनाया श्रीहर्षादप्यधिकनिपुण कथयति ।
सुभाषितावली—सद्भुक्तिकर्णामृत—कवीन्द्रवचनसमुच्चय प्रस्तावनासु विशेषो द्रष्टव्य ।

श्रीहर्षपण्डित — अय नेषधीयचरितस्य सण्डहनखण्डसायस्य च कर्ता पण्डितकुलमण्डन
कविप्रवर, पिताऽस्य श्रीहरि, माता मामल्लदेवी, कान्यकुब्जादीश्वरेण जयन्तचन्द्रेण
आसनताम्बूलप्रदोनेन समानित । समयश्चास्य (1169 A D) केस्त द्वादश
शतकम् । इति नेषधीयचरितप्रस्तावनाया श्रीमान् शिवदत्तलर्मा । केचन नवम शतक दशम
शतक वा मन्यन्ते, सर्वमेतत् तस्यामेव प्रस्तावनाया विस्तरशो निरूपितम् । सुभाषितावलीप्रस्ता
वनाया सद्भुक्तिकर्णामृतप्रस्तावनाया च विशेषो द्रष्टव्य ।

भ्रतधर. — अय कविर्वासीक इति स्वनाम्ना ख्यातो लक्ष्मणसेनस्य वङ्गदेशाधीश्वरस्य
समये आसीत् ।

‘गोवर्धनश्च शरणो जयदेव उमापति ।
कविराजश्च रत्नानि समितौ लक्ष्मणस्य च ॥’

इति श्लोकेन निरूपितान् लक्ष्मणसेनसभाया समवस्थितान् कवीश्वतुरोऽपि वर्णयन्नय
श्लोक प्रवर्तते—

‘वाच पल्लवयत्युमापतिघर , सन्दर्भशुद्धि मिरा
जानीते जयदेव एव, शरण श्ल.घ्या दुरुह वृते ।
श्रुमारोत्तरसत्प्रवन्वरचनेराचार्यगोवर्धन
स्पर्धा कोऽपिन, विश्रुत श्रुतघरो धोयी कविकुमापति ॥’ इति ।

अनेन श्लोकेन गीथीकवि, श्रुतघर इति कविराज इति विश्रुत इति च विज्ञायते । सद्युक्ति-
वर्णामृतप्रस्तावनाया च शीयता दृष्टि । समयोऽस्य लक्ष्मणसेनस्येति व्यक्तम् ।

सीत्काररत्नम्—कोऽयम् ?

समादिष्ट शिष्टे परममिहयन्त्रिर्दृष्टिपदम्

× × × स सीत्कार. पायादमृतविजयी सुन्दरदशाम् ।’ सु १७७

इति सीत्कारवर्णनवचिन्त्यमूलकमिदं सीत्काररत्न इति मादकेतिक नाम ।

सुबन्धु—वासवदत्ताख्य काव्यस्य कर्ता प्रथित कवि वासवदत्ताया धर्मभक्तिविरचित
वाद्दसगतिग्रन्थोऽन्यते । षष्ठशतकस्याद्धर्मकीर्त पञ्चानन समयोऽस्य सप्तमशतकपूर्वार्धम्
सुभाषितावलीप्रस्तावनाया सद्युक्तिकर्णामृतप्रस्तावनाया चावलोच्यताम् ।

सोमकवि—अथमेव सोमदेव इत्यपि प्रथित । कथासगित्सागरस्य कर्ता काशमीरमहा-
राजस्य समकाल समयश्चात्स्यकेस्तमेकादश शतकम् । सुभाषितावलीप्रस्तावनायामालाभ्यताम् ।

सोमप्रभसूरि (सोमप्रभाचार्य) सक्तिमुक्तावल्या कर्ता च कर्ता च कुमारपालप्रतिबोधस्य ।
समयोऽस्य कैस्तद्वादशशतकस्यान्तर्गर्भम् ।

हनुमान्—महानाटकस्य सण्टप्रश्नस्तम्भ कर्ता प्रथित । सद्युक्तिकर्णामृतादावस्य श्रद्धा
समुपलभ्यन्ते ।

हरिहर—शिवदत्तशर्मविरचितनेष रायचरितप्रस्तावनायामिदमनृतम्—‘राजशररोऽपि स्वय
व्येकसण्डे प्रसङ्गतोऽवर्णयत, नेषवीयस्य प्रथमपस्तक हरिहर गजगतेति रुयातदेव वीर
धवलनामानि राजनि वसुमती शासत्यानयत, तत्पस्तकाच्च वीरववल प्रानामात्या वस्तुपाला
नामान्यदेक पुस्तकमवतारयामासेति, तेनास्य समयो वस्तुपालसमय पंथति विज्ञायत । वस्तुपाल-
समयश्च प्राकृतिरूपित ।

हेमचन्द्रसूरि—अय प्रख्यात अर्हतमतानुयायी साधुग्रन्थ समधिगताचार्यपद । अयमव
हेमसूरि । समयोऽस्य कस्तेकादशशतकस्यान्तर्गर्भम्’ द्वादशशतकप्रथमभागश्च । असौ सिद्धराज
समय कुमारपालसमयेचासीत् । अनेन बहवोनिबन्धा विरचिता ।

एतावता निबन्धेन विचारपद्धतीमुपनीतभ्य कविभ्योऽन्येऽपि कवयोऽस्या सक्तिमुक्तावल्या-
निर्दिष्टानाम, पर येषा देशकालकृत्यादि न किञ्चित्पुलभ्यते तान् निर्दिश्य ‘न किञ्चिद्विज्ञायते’ इति
विलेखने न ल्हाभ इति तेऽस्मिन् सन्दर्भे न गृहीता । आकरानुक्रमणया तेषा नामानि व्यक्तानि नाम ।
यद्यपि सूच्या सूचीपत्रे (Catalogus Catalogorum) अवगत्याना कोपाचिदस्ति नामनिर्देश, नाम्ना

सजातीया अपि बहवः स्युः । परं ते जल्हणात् प्राक्तना पश्चात्सनावेति यावन्न निश्चेतुं शक्नुमः ताः
नातीव प्रयोजनं ततः । अतस्तदन्वेषणप्रयासाः नादृताऽस्माभिः । विमर्शकुशलैर्महाशयैस्तत्र न-
प्रविश्य समुत्प्रेयमित्याशास्महे । अथ प्रक्रान्ता प्रस्तावनाम् परिसमापयन्तो वयमश्नतः प्रसरामः ।

अस्याः सञ्चोधने सहायतया समाहृतानि पुस्तकानि पञ्च, एकं च सञ्चितं यदुगिरेसपत्कुमाः
श्रीयतिराजस्वामिनाम् अपरं च सञ्चितं मद्रास ओरियण्टल् लैब्रेरीतः समाजीतम्, अपरं च सञ्चितं
महीशूर राजकीयपुस्तकालयरस्थम्, अन्यत् च सञ्चितं बडोदराराजकीयप्राच्यविद्यालयस्य
(गयकवाड ओरियण्टल् इन्स्टिट्यूटस्थं) सूक्तिमुक्तावलीसंग्रहाख्यं पुस्तकम्, इतरतः पूनाभण्डारकः
पुस्तकालयतः समानीतं सूक्तिमुक्तावलीसंग्रहाख्यं पुस्तकम् इति । तान्येतान्यवलम्ब्य परिशोधितमेत-
सत्यपि प्रामादिके प्रस्खलने गच्छतः स्खलनमिति न्यायेन सहृदये पण्डितैर्दोषमपश्यन्नि-
सन्तोऽष्टव्यमित्यम्यर्थं याम् । श्रीमता चिदम्बरनगरस्थेन वेदान्तशिरोमणिना. ए विजयराघवाचार्येण
आकरान्तेणणे महत् साहाय्यं कृतम्, अभिनन्दामश्नतदीयं साहाय्यम् ।

पं. कृष्णमाचार्यः (श्रीराम) वटताल,

संस्कृतपाठशालाप्रधानपण्डित

विषयानुक्रमणी

अनुक्रमणिकाप्रकरणम्	१-७	कमलपद्मति	१०५-१०६	
नमस्कारपद्मति	८-१५	शुद्धसामान्यपद्मति	१०७-१०८	
शास्त्रीर्वादपद्मतिः	१६-३५	शुद्धविशेषा	१०९-११७	
नुभाषितप्रशसा	३६	दावानल पद्मति	११८	
नामान्यकविक्राव्यप्रशसा	३७-४१	मरुपद्मति	११९-१२०	
विशेषकविक्राव्यप्रशसा	४१-४९	सर्कीर्णवस्तु प	१२१-१२९	
कुक्विपद्मति	५०-५१	शुद्धारपद्मति	१३०-३०५	
सजनपद्मति	५२-५५	द्वयितागमन पद्मति	१३०-१३२	
मनास्विपद्मति	५३	विरहिष्यवस्था पद्मति	१३३-१३७	
पुर्जनपद्मति	५७-६०	सर्सीप्रश्न प	१३८-१४०	
रूपणपद्मति	६१-६२	वियोगिनी प्रलाप पद्मति	१४०-१४३	
अन्योक्तयः	६३-१२९	द्वृतीयेषण प	१४४-१४५	
गविपद्मति	६३-६४	वियोग्यवस्था पद्मति	१४६-१४७	
चन्द्रपद्मति	६५-६७	वियोगिप्रलाप पद्मति	१४८-१५५	
शयुपद्मति	६८	द्वृत्युक्ति पद्मति	१५६-१६१	
मषपद्मति	६९-७०	विरहिसन्देश पद्मति	१६२-१६३	
कोकिलपद्मति	७१-७३	विरह्यवस्थाकथनम्	१६४-१६५	
हंसपद्मति	७४-७५	नायिकाप्रश्न पद्मति	१६५	
मथूरपद्मति	७६	द्वृत्युपहास पद्मति	१६६	
काकपद्मति	७७-७८	नायिकावलोकनम्	१६७-१७०	
बकपद्मति	७९-८०	नायिकाबलाकनम्	१७०	
भ्रमरपद्मति	८१-८२	स्त्रीवर्णने बाल्यावस्था	१७१-१७२	
एयोतपद्मति	८३	वय सन्धि	१७३-१७५	
चातकपद्मति	...	८४-८५	तारुण्य पद्मति	१७६-१७७
सिंहपद्मति	८६-८७	स्त्रीणामद्ववर्णनम्	१७८-१८९	
गजपद्मति	८८-८९	स्त्रीस्वरूपवर्णनम्	१९०-१९१	
करमपद्मति	९०-९१	नायकातिथयम्	१९२-१९३	
उलपद्मति	९२	मानिन्यवस्था पद्मति	१९४-१९५	
हरिणपद्मति	९३-९४	सरूपनुनय प	१९६-१९७	
समुद्रपद्मति	९५-९७	नायिकानायकयो }	१९८-२०३	
रत्नपद्मति	...	९८-९९		कृत्तिकप्रत्यर्का }
शङ्खपद्मति	१००-१०१	प्रसादवर्णन पद्मति	२०४-२०५	
नदीपद्मति	१०२	वसन्तवर्णनपद्मति	२०६-२१२	
सर पद्मति	१०३-१०४	श्रीध्वपद्मति	२१३-२१८	
		वर्षापद्मति	२१९-२२१	

शरत्पद्धतिः	२२६-२३१	राजवर्णनम्	३३५-३४०
हेमन्तप	२३१-२३५	चित्रपद्धति	३४८-३५१
शिशिर पद्धति	... २३६-२३८	वक्रोक्तिपद्धति	३५५-३५६
कुसुमापचय	२३९-२४१	रथवर्णनपद्धति.	... ३५०
मदनपूजा पद्धति	२४१-२४२	गजवर्णनम्	३५८-३५९
डोळकलि पद्धतिः	२४२	अश्ववर्णनपद्धति	३६०-३६१
कन्दुककांडा	२४३-२४४	पर्वतवर्णनम्	३६२-३६८
जलक्रीडा पद्धति	.. २४५-२४७	समुद्रवर्णनपद्धतिः	३६७-३६८
सूर्यास्तमय वर्णनम्	२४८-२५१	नदीवर्णनपद्धति	३६९-३७४
अन्धकार वर्णनम्	२५२-२५४	सरोवर्णनम्	३७५-३७६
कामिजनप्रलाप प	.. २५४-२५६	नगरीवर्णनम्	३७७-३८१
अमिसारिका पद्धतिः	२५७-२५९	भैरवादिस्तवनम्	३८२
चन्द्रोदयवर्णनम्	२६०-२६५	सर्वपदार्थसस्तुति	३८३-४००
पानमाष्टी	२६६-२६७	नीतिपद्धति	४०३-४१०
म्रियचाटु पद्धति	२६८-२७०	विद्यापद्धति	४११-४१२
सुरतप्रशंसा	२७१-२७२	द्वेषपद्धति	४१३-४१४
सस्त्रीवाक्य पद्धति	२७३	पुरुषकारप	४१५
नववधुरत पद्धति	.. २७४-२७५	साहसपद्धति	४१६
सुरतकैलि पद्धति	२७६-२७९	श्रीवर्णनप	४१७-४१९
विपरीतरत पद्धति	२८०-२८१	पानपद्धति	४१९-४२१
सुरतनिवृत्ति	२८२-२८३	कुलर्त्विपद्धति	४२२-४२३
नाथकानुनय.	२८४-२८५	कुलवधवृत्तम्	४२४-४२४
प्रभातवर्णनम्	२८६-२९१	अपर्यपद्धति	४२५-४२६
प्रभातवायु.	२९२	मित्रपद्धति	४२७-४२८
कलहान्तरिताप्रलाप	२९३-२९४	गुणपद्धति	४२९-४३०
नायकशिक्षा प	२९५-२९६	कलापद्धति	४३१
सभोगाविष्करणम्	२९७-२९९	सेवापद्धति	४३२-४३६
कुलटा पद्धति	३००-३०२	धर्मपद्धति	४३५-४३६
सकीर्णपद्धति	३०१-३०५	अर्थप्रशंसापद्धति	४३७
हासपद्धति	३०६-३११	तृष्णापद्धति	४३८-४४०
करुणपद्धति	३१३-३१६	दारिद्र्यपद्धति	४४१-४४२
रोद्रपद्धति	३१७	सन्तोषपद्धति	४४३-४४४
वीररसपद्धति	३१८-३२५	क्षमापद्धति	४४५
भयानक प	३२६-३२७	दयापद्धति	४४६
बीभत्सपद्धतिः	३२८-३२९	वैराग्यपद्धति	४४७-४५६
अद्भुतपद्धतिः	३३०-३३१	हरिस्तुति पद्धति.	४५७-४५८
जातिपद्धति	३३२-३३३	हरस्तुतिपद्धति	४५९-४६३

सूक्तिमुक्तावली

यत्पादान्भोजसेवारुचिशुचिमनसां प्रातिभं तत्तिरश्वां
 चक्राङ्गानामपि द्वाग्बिलसति मिलितक्षीरनीरप्रभेदे ।
 उद्दामाङ्गानरूपप्रबलतपतमःस्तोमसोमस्वभावां
 देवीमानन्दकन्दां विधुमणिविशदां शारदा ता नमामि ॥ १ ॥
 जनयतु नतिभाजामेष सन्तोषपोषं
 कुवलयदलकान्तिः कालिकायाः कटाक्षः ।
 प्रकटयति पुरारेः केतकीगर्भपत्र-
 त्विषि वपुषि लिपिं यः पञ्चबाणप्रशस्तेः ॥ २ ॥
 लसन्मृणालाङ्कुरकोमलानि स्फुरत्सुधाधामकलामलानि ।
 पीयूषसारैकानिकेतनानि जयन्ति सूक्तानि महाकवीनाम् ॥ ३ ॥
 गीर्वाणामुरमौलिरत्ननिकरप्रेङ्गन्मयूखाम्भसः
 संसेकादिव पादमूलकलितैः म्लिष्टैः प्रभापल्लवैः ।
 आम्भासं कृपयेव शश्वदकरोन्मुग्धैणसार्थस्य यः
 सोऽभूद्भ्रूत्सम्भुनिः पवित्रचरणन्यासेन पूतावनिः ॥ ४ ॥
 तस्यान्वयेऽभूत्करिवृन्दनाथो दादाः सदा दाननिदानभूतः ।
 यस्येक्षणद्विज्जणभूपसैन्यं दैन्यं गतं संयति विक्रमेण ॥
 चत्वारस्तस्य सञ्जातास्तनया नयशालिनः ।
 भुजा इव हरेः शश्वदिक्रमश्रीविभूषिताः ॥ ५ ॥
 चतुर्मुखसुखोद्गीर्णा निगमा इव ते वभुः ।
 ख्यातो महीधरो जल्हः साम्बगङ्गाधरावपि ॥ ६ ॥
 उपायैरिव तैः काले चतुर्भिः सुप्रयोजितैः ।
 मैलुगिणोणिर्पालस्य राज्यं जातं सदोन्नतम् ॥ ७ ॥

विज्जणवलजलराशिं विमर्ध्वं भुजमन्दरेण यः कृतवान् ।
वीरभियमङ्कस्थां स न कस्य महीधरः स्तुत्यः ॥ ८ ॥

किं चित्रं यदि भोगीन्द्रोऽनन्तस्तत्तनयो बहून् ।
आनीय बलिसन्नस्यान्नागान् स्वस्वामिने ददौ ॥ ९ ॥

विजित्य विज्जणं याते सुरलोकं महीधरे ।
निनाय भिल्लमं जल्हो राजतां क्षयवर्जिताम् ॥ १० ॥

घूर्जरभूभृत्कटके कण्ठकविषमेऽतिदुर्गमे येन ।
भगदत्तकीर्तिभाजा दुष्टगजः स्वेच्छया नीतः ॥ ११ ॥

मैल्लः पल्लवितोरुभीतिरभितस्त्रस्यद्भलो मैल्लुगि-
मुञ्जः खञ्जितविक्रमस्त्रिभुवनब्रह्मा किल ब्राह्मणः ।

अन्नो नुन्नपराक्रमो विजितभूर्बभू रणप्राङ्गणे
येनाकारि मुरारिविक्रमभृता किं किं न तस्योर्जितम् ॥ १२ ॥

हारं हारं रिपूणां समिति गजघटा भिल्लमायादितासा-
वाशामाशागजानामपि हरणविधौ साम्प्रतं श्नी विधत्ते ।

स्मारं स्मारं मुराणामधिपतिरिति यद्विक्रमाणां स्म भीत-
शङ्के सङ्केतभूमौ नियमयति निजं कुञ्जरं कुञ्जरन्ध्रे ॥ १३ ॥

यदसिनिहतदन्तिव्रातरक्ताक्तमुक्ता-
फलविहितविभूषा मत्तवेतालयोषाः ।

रिपुनुपतिकबन्धान्नृत्यतोऽपि दृष्ट्वा
करकलितकपालास्ताल^{१३}बट्टयन्ति ॥ १४ ॥

आसीद्गङ्गाधरस्तस्य भ्राता गङ्गाधरोपमः ।

एकान् बबन्ध यो व्यालान् मुमोषैकान् यहच्छया ॥ १५ ॥

सङ्गं द्विजिह्वेन चकार दुष्टैरुवाह मूर्ध्ना न जडं कदाचित् ।

ददाह कार्भं न जनस्य रुष्टस्तथाऽरि गङ्गाधर एव सोऽभूत् ॥ १६ ॥

तस्याभवत्सुनुरनूनसत्त्वे! जनाईनाहः करिवाहिनीशः ।
समुद्रवद्यो भुवनं बभार सह श्रिया चित्रमशेषमेतत् ॥ १७ ॥

उत्पन्नं सुधियां कुले यदस्त्रिलैस्त्यक्तं बुधैर्न क्षणं
यन्नो त्वस्मृतमेकदाऽपि मुन्नैर्यद्यन्न युक्तं स्वलैः ।
दौर्गत्यस्य तथाविधस्य महत्तन्तस्यापि केनापि नो
यद्दानाम्बुसरित्प्रवाहपतितस्याकारि इस्तार्पणम् ॥ १८ ॥

सिंहोऽप्यध्यापितस्तेन गजशिक्षां तदद्भुतम् ।
यथाऽर्जुनं लसत्पन्नं समूलमुदमूलयत् ॥ १९ ॥

विश्वत्राणपरायणः स्फुरद्गुरुस्वर्णाचिंतार्थिद्रज
स्तस्मादद्भुतविक्रमः समभवच्छीलक्ष्मदेवः सुधीः ।
मन्त्रैर्निर्जितदेवमन्त्रिषिषणैर्गर्जन्नर्योपक्रमै
राज्यं कृष्णमहीपतेरविकलं दत्त्वा स्थिर यो व्यधात् ॥ २० ॥

अगस्त्य इव यस्यासिन्ध्यञ्चितक्षितिभृद्भ्रमौ ।
चित्रं सोऽप्यकरोन्वृत्यत्कवन्धं समरार्णवम् ॥ २१ ॥

यद्रचितोद्यानश्रीः परिपाकस्फुटितद्राडिमव्याजात् ।
विहसत्पथनेकरम्भा प्रकटितदशनेव नन्दनं विपिनम् ॥ २२ ॥

जटोत्कटं लसत्कुल्यं नीलकण्ठोपशोभितम् ।
भाति यद्रचिताद्यानमुत्तमाङ्गमिवैश्वरम् ॥ २३ ॥

तत्क्षारत्वं पण्डितमहो दूरमूरीकृता द्राक्
पीयूषस्य प्रकृतिसुभगा माधुरी सा धुरीणा ।
इत्थं यानः सरिदधिपतिर्लुप्तवेधोऽन्यदेशं
भीत्याऽगस्त्यादिति जनदैस्तर्क्यते यत्तदङ्गः ॥ २४ ॥

तस्यास्ते तनयो नयोदधिविधुर्वन्धुर्वुधानां सुधीः
सारासारविचारणासु चतुरः श्रीजल्लृणाख्यः क्षिता ।
यद्दानोदकवाहिनीभवनवाम्भोर्धेर्यशश्चन्द्रमा
जातोऽन्यः सततोदितो धवलयत्युच्चैर्जगन्त्युल्बणः ॥ २५ ॥

मत्पित्रा दक्षमस्मै प्रतिहतबलबद्धेषिवर्गोपसर्गं
 राज्यं प्राज्यप्रभावप्रथितगुणभृता कृष्णराजाय भवत्या ।
 तन्निर्वाहं मयेति द्विगुणितधिषणाशेषितभक्तिर्विधत्ते
 सर्वे यः स्वामिकार्यं हितमनयद्गता भावुकेनानुजेन ॥ २६ ॥

ध्रुवं यस्यास्ति इस्ताब्जे मदान्धा करिवाहिनी ।
 दानोदकमवाहोऽत्र दृश्यते कथमन्यथा ॥ २७ ॥
 यद्वृणैर्ग्रथितः शुद्धैरमितैर्ब्रह्मगोलकः ।
 विषत्ते कीर्तिकन्यायाः क्रीडाकन्दुकाविभ्रमम् ॥ २८ ॥

ब्रूमहे किमगाधत्वं यत्कृपाणपयोनिधेः ।
 मैत्रा यत्रारिवाहिन्यो न लक्ष्यन्ते परःश्रुताः ॥ २९ ॥
 निर्दलितराजमापैरार्द्रकखण्डैः ससैन्धवज्ञोदैः ।
 यदसिगुणो रसवत्यां संयति भैक्ष्यं करोति कालस्य ॥ ३० ॥

न्यञ्चद्भ्रुवल्यं चलत्सितिधरं क्षुभ्यत्समस्तार्णवं
 अस्यद्वैरिवधुविलोचनजलप्रारब्धवर्षोद्गमम् ।
 प्रोदञ्चत्तुरगावलीसुरपुटव्याधूतधूलीपट-
 च्छन्नादित्यपथं कथं न विदितं यज्जैत्रयात्रादिनम् ॥ ३१ ॥

यद्वैरिवीरैरसिखण्डिताङ्गैः समुत्सुकाभिः सुरसुन्दरीभिः ।
 वैशीक्रियाचूर्णमिव प्रकीर्णमाभाति धूलीपटलं समीके ॥ ३२ ॥

क्षणं कान्तारौगप्रकटितमनोवैकृतपुतः
 क्षणं शालोत्सङ्गे द्विजकुलरवाकृष्टहृदयः ।
 क्षणं पत्रध्वानश्रुतिपुलकितो यद्भयभरा-
 द्रसन् प्राप्तोऽरण्ये रिपुरवनिपालस्थितिमिव ॥ ३३ ॥

याञ्चादन्यलधूकृतास्तृणमिव क्षिप्रं निरालम्बना
 नीयन्ते प्रतिसन्न मार्गणगणा दौर्गत्यवातेन ये ।
 तेषां येन तथाकृतोऽतिगरिमा स्वर्णोच्चपुञ्जार्पणै-
 र्यस्मात्सम्प्रति तेऽपि चित्रकटकैर्भूर्भूतुलां विभ्रति ॥ ३४ ॥

कोऽप्यन्यः कल्पवृक्षोऽयं चकास्ति वसुधातले ।
 यत्पाणिपल्लवोऽप्येकः कुरुतेऽथः सुरद्रुमम् ॥ ३५ ॥
 कीर्त्या यस्य जगत्त्रये धवलिने सद्वाचले मन्दरे
 विन्ध्ये हेमगिरौ हरक्षितिधरे नो भाति रूपान्तरम् ।
 नो चेदधिजनाय तेन ददता स्वर्णं जगत्पूजितं
 विख्यातः कनकाचक्षः कथमिव स्वैरं न विश्राणितः ॥ ३६ ॥

तेनेयं क्रियते वीक्ष्य सत्सुभाषितसङ्ग्रहान् ।
 सूक्तिमुक्तावली कण्ठकदलीभूषणं सताम् ॥ ३७ ॥
 विबुधैः सन्निवेशैः सङ्गृहीतान्यनेकशः ।
 सुधारससनौभीनि सन्ति सूक्तानि यद्यपि ॥ ३८ ॥
 तथाऽपि स्वर्वतां नीत्वा विबुधैर्गर्वपर्वतम् ।
 शश्वदालोकनीयोऽयं मत्सरः किं गुणेष्वपि ॥ ३९ ॥
 साहित्यविद्याहृदयं ज्ञातुमिच्छसि चेतसुखम् ।
 तत्पश्य जलहणकृतां सूक्तिमुक्तावलीमिमाम् ॥ ४० ॥
 नाङ्गुलीयैर्न केयूरैर्न ग्रैवेयैर्न कङ्कणैः ।
 तथा भाति यथा विद्वान् कण्ठसङ्गन्तयाऽनया ॥ ४१ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्यैते ।

आदौ नमस्कृतिः पश्चादाशंसावचनानि च ।
 सुभाषितप्रशंसा च कविकाव्यस्तुतिस्ततः ॥ ४२ ॥
 कुकवीनां ततो निन्दा सन्मनस्विस्वलास्ततः ।
 कदर्यपद्धतिरथो द्विविधाऽन्योक्तिपद्धतिः ॥ ४३ ॥
 कृताः खेचरभूचारिभेदास्तेष्वादितो रविः ।
 खेचरेषु ततश्चन्द्रवातमेघास्ततः खगाः ॥ ४४ ॥
 तेषु प्राक् कोकिलो हंसः शिखिध्वांश्वकालयः ।
 खद्योतश्चातकः पश्चादित्युक्ताः खेचरास्ततः ॥ ४५ ॥

भूचरास्तेषु सिंहः प्राक् ततः कुञ्जरपद्धतिः ।
 दासेरकवलीवर्दसृगपद्धतयः पृथक् ॥ ४६ ॥
 जलधिमणिशङ्खतटिनीसरभीषद्यद्रुमाश्च शिखिमरवः ।
 सङ्कीर्णवस्तुवर्णनमित्यन्योक्तिद्विधाऽथ शृङ्गारः ॥ ४७ ॥
 प्रथमोऽत्र विगलम्भस्तदनु च सम्भोगशृङ्गारः ।
 तत्र वियोगः प्रथमं प्रियसङ्गः स्त्रीषु मर्दनजाऽवस्था ॥४८ ॥
 प्रश्नः सखीनां विविधाः प्रलापा वियोगिनीनामथ दूतिकायाः ।
 सम्प्रेषणं मन्मथजाऽप्यवस्था सह प्रलापेन वियोगिनश्च ॥ ४९ ॥
 दूतीवचः प्रियं प्रति सन्देशो विगृहिणः प्रियतमायाः ।
 तस्या विरहावस्था कथन दूत्या प्रियाप्रश्नः ॥ ५० ॥
 दूत्युपगमस्तदनु प्रियस्य कान्तावल्ोकने वाचः ।
 बाल्यं वयसः सन्धिर्यौवनमखिलाङ्गवर्णनं क्रमशः ॥ ५१ ॥
 माने मानिन्यवस्था तु नायिकातिथ्यपूर्विका ।
 सरुया चानुनयः पश्चाद्भक्तिप्रत्युक्तयस्ततः ॥ ५२ ॥
 प्रसादोऽथ च सम्भोगे ऋतवः कुमुमोच्चयः ।
 कन्दुकोदकयोः क्रीडा रवेश्वास्तमयस्ततः ॥ ५३ ॥
 प्रलापाः कामिनामादावभिसारेऽभिसारिका ।
 चन्द्रोदयः पानगोष्ठी प्रियाचाटुरतः परम् ॥ ५४ ॥
 सुरतेषु तत्प्रशंसा नवयोषित्सङ्गमे सखीवाक्यम् ।
 निधुवनमथ नववध्वा रतिकेली रतिविपर्यासः ॥ ५५ ॥
 निवृत्तिः सुरतस्यादौ कलहः प्रणयस्य च ।
 नायि फानुनयः पश्चात् प्रभातं तन्समीरणः ॥ ५६ ॥
 कलहान्तरिताप्रलपनमतः परं नायकस्य शिष्या च ।
 सम्भोगाधिष्करणं कुलटा सङ्कीर्णमिति च शृङ्गारः ॥ ५७ ॥

रसा हास्यादयो जातिस्ततो भुपतिवर्णनम् ।
 क्रियागुप्त्यादिचित्राणि तथा वक्रोक्तिपद्धतिः ॥ ५८ ॥
 रथकरिगिरिवारिधिनदीसरोनगरवर्णनं क्रमशः ॥
 कूर्मादीनां स्तवनमर्थं सर्वपदार्थसंस्तुतिर्विधा ॥ ५९ ॥
 [भैरवकूर्मादीनां स्तवनं मृगयादिवर्णनं चाथ ।]
 नीतिर्विद्या दैवं सपुरुषकारं च साहसं लक्ष्मीः ।
 दानं कुलजा नारी तद्भृत्तमपत्यकं च मित्रगुणौ ॥ ६० ॥
 कला सेवाऽथ धर्मार्थो नृष्णादारिद्र्यपद्धती^१ ।
 सन्तोषशान्तिकरुणा वैराग्यं तदनु स्तुतिः ॥ ६१ ॥
 हरीशयोस्त्रयस्त्रिंशत्पद्धतीनामिदं शतम् ।
 श्रीमता भगवत्सेन जल्हणेन व्यरच्यत ॥ ६२ ॥

इति श्रीमदारोहकभगवत्तजल्हणेदेवविरचितायां सूक्तिमुक्ता
 चल्यामनुक्रमणिकाप्रकरणम् ॥

१ मुपानाभ्रमनगरमुप्यादे अ २ निबन्धवादीरपर्यास्त्रेचने ईशोमैव पाठेन भाव्यमित्य प्रतिभाति
 ३ वृत्ति स, ४ ति क

(१)

नमस्कारपद्धतिः

शिवः

नमस्तुन्नशिरःसुम्बिचन्द्रचामरचारवे ।
त्रैलोक्यनगरारम्भमूलस्तम्भाय शम्भवे ॥ १ ॥

भट्टनाणस्य ।

सुप्तद्रुहिणगोविन्दचन्द्रेन्द्रधनदादिषु ।
कल्पान्तरात्रिषु नमो यामिकाय यमारये ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

आदाय चापमचलं कृत्वाहीनं गुणं विषमदृष्टिः ।
यश्चिन्नमच्युतशरो लक्ष्यमभाङ्गीभ्रमस्तस्मै ॥ ३ ॥

श्रीमोजदेवस्य ।

बाष्पीभूतपुराणपूरुषधृतिप्रत्याशया धाविते
विद्रा [तीक्ष्णगा] शुशुक्षणिकणकलान्ते शङ्कुन्तेश्वरे ।
नम्रोन्नम्रसुजन्नपुङ्गवगुणव्याकृष्टवाणासन-
सिन्नास्त्रस्य पुरद्रुहो विजयते सन्धानसीमाभ्रमः ॥ ४ ॥

नमस्तुभ्यं देवासुरमकुटमाणिक्यकिरण-
प्रणालीसम्भेदस्लपितचरणाय स्मरजिते ।

महाकल्पस्वाहाकृतध्रुवनचक्रेऽपि नयने
निरोद्धुं भ्रूयस्तत्पसवमिव कामं हुतवते ॥ ५ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

चूडोचांसितचारुचन्द्रकलिकाचञ्चल्लिखाभासुरो
लीलादग्धविलोककामश्लभः श्रेयोदशाग्रे स्फुरन् ।

अन्तर्गूढदुरन्तमोहतिमिरप्राग्भारमुच्छेदयं-
श्वेतःसञ्चानि योगिनां विजयते बोधप्रदीपो हरः ॥ ६ ॥

अर्धनारीश्वरः

सन्ध्यानतौ नैतपुरन्ध्रितनोः सरोपस्रुत्सारिते गिरिजया निजपाणिपद्मे ।
उत्सर्पिकङ्कणफणीन्द्रफणार्पणेन पूर्णोऽञ्जलिर्जयति बालमृगाङ्कमालेः ॥ ७ ॥

वन्दे तदेकं शिबयोः शरीरं यद्दामभागे कुचकुम्भदम्भात् ।
अवाप्तमृत्युः किल लिङ्गरूपी वीरः स्वयम्भूरभवन्मनोभूः ॥ ८ ॥

करस्पर्शारम्भात्पुलकितपृथुरोजकलैश्चे

श्रमाम्भो वामार्द्धे वमति मदनाकूर्तिसुलभैश्च ।

विभोर्वारं वारं कृतसमधिकोद्धूलनविधे-

स्तनौ भस्मस्नानं कथमपि समाप्तं विजयते ॥ ९ ॥

मौनादस्तमितैव चाटुभणितिः स्रस्तैकहस्ताद्गतं

दूरेऽप्यञ्जलिवन्धनं प्रणमनं स्तब्धार्द्धमूर्ध्नः कुतः ।

इत्थं सङ्घटितैकविग्रहतया व्यग्रो गिरिग्रामणीः

जातां जातरुपं जयत्यनुनयन् देवस्त्रिलोकीगुरुः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

देहार्द्धं कुरु पार्वति स्थिरपदं [हंस्ते] धनुर्धारय

स्वेदार्द्धं यदि मृचयतां करतलं भस्मान्नरागेण मे ।

एवं जल्पत एव बाणशिखिनि प्रोङ्गीय शिञ्जाफणि

श्वासैः प्रज्ज्वलिते पुरेषु जयति स्मेरं पुरारेर्ध्वत्वम् ॥ ११ ॥

निवृत्तस्य ।

हरस्य जटाभरणं पल्लवः

कण इव धुरां वल्लेर्भस्मावधूलनसङ्गतो

जयति बहलालोकस्फागवधृतनिशोदयः ।

स्मरहरजटाबन्धग्रन्थिर्धुजङ्गफेणामर्णि^१

स्त्रिंशत्तटिनीपूरानीतः स्फुरन्निव तारकः ॥ १२ ॥

मदृप्तोमेश्वरस्य ।

१ अरु शार्ङ्गधरपद्धती २ श क ३ त ल ४ भः ल ५ ते ल ६ णीर्जाया क ७ देहै क ल ८ रा. ल.
९ क ल १० शिखा क ल ११ गे. क. ल १२ स्मर क ल.

हरस्य ताण्डवम्

उच्चैरुत्थान्स्वेलङ्गुजवनपवनोद्भूतशैलौघपात-
स्फारोदञ्चत्पयोधिप्रकटितमकुटस्वर्धुनीसङ्गमानि ।

जीयामुस्ताण्डवनि स्फुटविकटजटाकोटिसङ्घट्टभूरि-
भ्रम्यन्नसन्नचक्रव्यवहितमुमनोवृष्टिपातानि शम्भोः ॥ १३ ॥

मेरीभाङ्कारस्य ।

हरस्य ललाटलोचनम्

नीललोहितललाटलाञ्छने लोचने जयति कोऽपि पावकः ।

रक्षितस्य जगदन्तहेतवे यस्य संज्वलनमात्मभूरभूत् ॥ १४ ॥

मुरारेः ।

हरस्य जटा

जयति हरजटाभरो यदन्तर्वहति निराकुलमेव देवसिन्धुः ।

लहरिषु तरलेन्दुराजहंसा विततविरिञ्चिकपालफेनमाला ॥ १५ ॥

हरविलेचने

प्रणमत नयने हरस्य पृजाकमलकुल पदयोः कृतं कृतार्थैः ।

विकसनविनिमीलने विचित्रं युगपदुपैति ययोर्विलोकनेन ॥ १६ ॥

सूक्तिमहत्वादेतौ ।

हरजटाभरणं चन्द्रकला

स जयति हिमकरलेखा चकास्ति यस्योमयोन्मूर्खी विहिता ।

नयनप्रदीपकज्जलजिघृक्षया रजतशुक्तिरिव ॥ १७ ॥

सुवन्धोः ।

लसल्लीलाचन्द्रशरणगतमौलेः स्मरजितः

किरञ्जिः सुंज्योत्सनां नखमगिभिरापूरितकलः ।

व्यलीके पार्वत्याः परिलघुलवैरञ्जनजुषः

पतञ्जिर्वाण्यस्य क्रमलिखितलक्ष्मा विजयते ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

श्रीकण्ठस्य कपर्दबन्धनपरिवलान्तोरगग्रामणी-
 सन्दृष्टां मकुटावतंसकलिकां वन्दे कलामैन्दवीम् ।
 या विम्बप्रतिपूरणाय परितो निष्पीड्य संदंशिका-
 यन्त्रेणैव ललाटलोचनशिखिज्वालाभिरावर्त्यते ॥ १९ ॥
 मुरारेः ।

पार्वती

हरकण्ठग्रहानन्दमीलितार्शीं नमाम्युमाम् ।
 कालकूटविषस्पर्शजातमूर्च्छागमामिव ॥ २० ॥

बाणस्य ।

क्रीडासरोषगिरिजाचरणारविन्दं
 वन्दे यदग्रपतिता हरिणाङ्गुलेस्ता ।
 कामार्पणहस्तितट्टपञ्चजघैर्यलक्ष्मी-
 पातावभग्नवलयाद्दनिभा विभाति ॥ २१ ॥

गोत्रानन्दस्य ।

माताः कालाञ्जनपरिचितं वीक्ष्य जौमातुरोष्ठं
 कन्यायाश्च स्तनमुकुलयोरङ्गुलीभस्ममुद्राम् ।
 प्रेमोल्लासाज्जयति मधुरं सस्मितभिः सस्त्रीभि-
 र्गौरीमातुः किमपि किमपि व्याहृतं कर्णमूले ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

गजानन

उच्चैर्ब्रह्माण्डरैर्लेण्डद्वितयसहचरं कुम्भयुग्मं दधानः
 प्रेङ्गन्नागारिपक्षप्रतिभटविकटश्रोत्रतालाभिरामः ।
 देवः शम्भोरपत्यं भुजगपतितनुस्पर्द्धिवर्द्धिष्णुहस्त-
 स्त्रैलोक्याश्चर्यमूर्तिः स जयति जगतामीश्वरः कुञ्जरास्यः ॥ २३ ॥

विश्वेश्वरस्य ।

गङ्गा

गौरीविभ्रज्यमानार्दसङ्कीर्णं हरमूर्धनि ।
अम्ब द्विगुणगम्भीरे भागीरथि नमोऽस्तु ते ॥ २४ ॥

मन्मथः

कुलगुरुरवल्लानां केळिदीप्तामदाने
परमसुहृदनङ्गो रोहिणीवल्लभस्य ।
अपि कुसुमपृथक्कैर्देवदेवस्य जेता
जयति सुरतलीलानाटिकासूत्रधारः ॥ २५ ॥
राजशेखरस्य ।

स एष भुवनत्रयप्रथितसंघमः शङ्कुरो
विभक्तिं वपुषाऽधुना विरहकातरः कामिनीम् ।
अनेन किल निर्जिता वयमिति मियायाः करं
करेण परिताडयन् जयति जातहासः स्मरः ॥ २६ ॥
कस्यापि ।

रतिः

देवी रतिर्विजयते मृगनाभिचित्र-
पत्रावली पृथुपयोधरसीम्नि यस्याः ।
भाति त्रिलोकविजयोपनतस्वकान्त-
प्रकान्तसायकनिश्चातनकालिकेव ॥ २७ ॥
मदनस्य ।

हरिः

लैङ्गीलतासमाश्लिष्टं कौस्तुभस्तवकोज्ज्वलम् ।
स्वर्गापवर्गफलदं हरिकल्पद्रुमं नुमः ॥ २८ ॥
कस्यापि ।

जयति स नाभिसरोरुहमधुररपटलैरिवासिताकारः ।
शौरिः श्रीमृत्त्वचन्द्रे यत्कान्तिर्लाञ्छनच्छाया ॥ २९ ॥

शेमेन्द्रस्य ।

अतिविपुलं कुचयुगलं रदसि करैरामृशन् लक्ष्म्याः ।
तदपहृतं निजहृदयं जयति हरिर्मृगयमाण इव ॥ ३० ॥

असितठक्कुरस्य ।

कनककलशस्वच्छे राधापयोधरमण्डले
नवजलधरश्यामामात्मद्युतिं प्रतिबिम्बिताम् ।
असितसिचयमान्तभ्रान्त्या मृदुमृदुहृरुत्तिपन्
जयति जनितव्रीडाहासः मियाहसितो हरिः ॥ ३१ ॥

दृक्पातः कमलासनेऽस्तु भवतु ज्ञानं मनाङ् मारुते
श्रीकण्ठोऽयमितः सुरानिति नतास्ताक्ष्येण विज्ञापितः ।
प्रेयस्याः क्व तदासनं क्व च हृतं कण्ठः क्व चेत्युल्लपन्
लक्ष्म्यावासितमानसो विजयते सुप्तप्रबुद्धो हरिः ॥ ३२ ॥

कस्यापि ।

विरमति महाकल्पे नाभीपदैकनिकेतन-
स्त्रिभुवनपुरीशिलपी यस्य प्रतिक्षणमात्मभूः ।
किमिह करणं कीदृक् कस्य व्यवस्थितिरित्यसा-
बुदरमविशद्वर्णं तस्मै जगन्निधये नमः ॥ ३३ ॥

मुरारे ।

जीयासुः शकुलाकृतेर्भगवतः पुच्छच्छटाच्छोढना-
दुद्यन्तः शतचन्द्रिताम्बरतलास्ते विन्दवः सैन्धवाः ।
यैरुत्पत्य पतद्भिरोर्विशिखिनस्तेजोजटालं वपुः
पानाध्यानवशादरोचकरुजां चक्रे चिरायास्पदम् ॥ ३४ ॥

न पङ्कैरालेपं कलयति धरित्रीव्ययवशा-
न्न मृस्तामन्विष्यत्युरगनगरभ्रंशचकितः ।
न धत्ते ब्रह्माण्डस्फुटनभयतो घुर्घुररवं
वराहो माहात्म्यादिति जयति सङ्कोचितवपुः ॥ ३५ ॥

एतौ हनुमतः ।

जयन्ति नरसिंहस्य स्फुरन्नखशिरैस्वाङ्कुराः ।

हरिणक्रोधकृष्टेन्दुकलाखण्डैरिवाङ्किताः ॥ ३६ ॥

कस्यापि ।

दैत्यानामधिपे नखाङ्कुरकुटीकोणप्रतिष्ठात्मनि

स्फारीभूतकटारकेसरसटासङ्घातधोराकृतेः ।

सक्रोधं च सविस्मयं च सगुरुव्रीडं च सान्तस्मितं

क्रीडाकेसरिणो हरेर्विजयते तत्कालमालोकितम् ॥ ३७ ॥

इन्द्रकवेः ।

वपुर्दलनसम्भ्रमात् स्वनस्वरं प्रविष्टे रिपौ

क्व यात इति विस्मयात् प्रहितलोचनः सर्वतः ।

वृथेति करघृतिभिर्निपतितं पुनर्दानवं

निरीक्ष्य भुवि रेणुवज्जयति जातहासो हरिः ॥ ३८ ॥

कस्यापि ।

लक्ष्मीपाणिद्वयपरिचितं मूलमूर्द्धश्रुतीनां

व्यक्तं बन्दे कमलचरणद्वन्द्वमाथस्य पुंसः ।

यत्रैकस्य व्यधित बलिना पाद्यतोयैर्वितीर्णै-

रार्द्रस्यैव मणतितरलः क्षालनं पद्मयोनिः ॥ ३९ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

दिङ्मातङ्घटाविभक्तचतुरार्घाटा मही साध्यते

सिद्धा सा च वदन्त एव हि वर्यं रोमाञ्चिताः पश्यत ।

विप्राय प्रतिपाद्यते किमपरं रामाय तस्मै नमो

यस्मादाविरभूत् कथाद्भुतमिदं यत्रैव चास्तं गतम् ॥ ४० ॥

कस्यापि ।

खिन्नोऽसि मुञ्च भारं विभ्रमो वयमिति वदत्सु शिथिलशुभ्रजः ।

भरद्भुप्रवितथवाहुषु गोपेषु हसन् हरिर्जयति ॥ ४१ ॥

हरिहरस्य ।

हं यासि खलु चौरिके प्रमुषितं स्फुटं हश्यते
द्वितीयमिह मामकं वहसि कञ्चुके कन्दुकम् ।
त्यजेति नवगोपिकाकुचयुगं निमग्नन् बला-
ल्लसत्पुलकपिञ्जरो जयति गोकुले केशवः ॥ ४२ ॥

दीपकस्य ।

हेलोदस्तमहीधरस्य तनुतामालोक्य दोषेणो हरे-
हस्तेनासतटेऽवलम्ब्य चरणाधारोत्पतत्पादकर्मम् ।
शैलोद्धारसहायतां जिगमिषोरस्पृष्टगोवर्धना
राधाया गगने जयन्ति सुचिरं वन्ध्याः करभ्रान्तयः ॥ ४३ ॥

ब्रह्मा

तं वन्दे पद्मसद्मानमुपवीतच्छटाच्छलात् ।
गङ्गास्रोतस्त्रयेणेव यः सदैवाभिषिच्यते ॥ ४४ ॥

रानशेखरस्य ।

मूर्तिः स्मर्तृतमोहरा सहचरी वाचां परा देवता
व्याहाराः श्रुतयः कुटुम्बकमिदं विश्वं चरस्थावरम् ।
यस्यैतच्छ्रुतिमूलमूलकतया सन्दर्शितप्रक्रियं
स्वारम्भं भगवन्तमन्तरहित ब्रह्माणमीडामहे ॥ ४५ ॥

सारस्वतम्

सूक्ष्माय शुचये तस्मै नमो वाक्तस्वतन्त्रवे ।
विचित्रो यस्य विन्यासो विदधाति जगत्पटीम् ॥ ४६ ॥

अयं नयतुङ्गोदयात् ।

ज्योतिस्तमोहरमलोचनगोचरं त-
ज्जिह्वादुरासदरसं मधुनः प्रवाहम् ।
दूरं त्वचः पुलकबन्धि परं प्रपद्ये
सारस्वतं किमपि कामदुग्धं प्रपद्यम् ॥ ४७ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

इति सूक्तिमुक्तावल्यां नमस्कारपद्धतिः ।

(२)

आशीर्वादपद्धतिः

तत्र अष्टमूर्तेरम्मय वपुः

जगज्जीवनमन्याद्दः शम्भोरम्भोभयं वपुः ।
 ब्रह्माण्डमपि यस्यान्तस्तरज्जुम्बीफलायते ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

हरजटा

स धूर्जटिजटाजूटो जायतां विजयाय वः ।
 यत्रैकपलितभ्रान्तिं करोत्यद्यापि जाह्नवी ॥ २ ॥
 शिवस्वामिनः ।

शिवः

हिमगिरितनयार्मयार्द्धमूर्तिस्तुहिनशिलासृतसिन्धुबद्धमौलिः ।
 शिशिरकरकलाकृतावतंसो हरतु शिवः परितापमान्तरं वः ॥ ३ ॥
 उमापतिधरस्य ।

असोढा तत्काञ्छोल्लसदसहभावस्य तपसः
 कथानां विस्मम्भेष्वथ च रसिकः शैलदुहितुः ।
 प्रमोदं वो दिश्यात् कपटवदुवेषापनयने
 त्वराशैथिल्याभ्यां युगपदभियुक्तः स्मरहरः ॥ ४ ॥
 कस्यापि ।

पाणौ कङ्कणमुत्फणः फणिपतिर्नेत्रं उवलत्पावकं
 कण्ठः कुण्ठितकालकूटकुटिलो वस्त्रं गजेन्द्राजिनम् ।
 गौरीलोचनलोभनाय सुभगो वेषो हरस्येति मे
 गण्डोल्लासैविभावितः पशुपतेर्हासोद्गमः पातु वः ॥ ५ ॥
 रैद्रस्य ।

शैलेन्द्रप्रतिपाद्यमानगिरिजाहस्नग्रहप्रोक्षस-

द्रोमाञ्चादिविसंस्थुलाखिलि धिव्यासङ्गभद्राकुलः ।

इा शैत्यं तुहिनाचलरय कयोरित्यूचिवान सवेन-

इशैलान्तःपुरमात्रमण्डलमण्डेष्टोऽवताद्गः शिवः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

यदाभस्मकषाङ्कितविव जटापत्राञ्चलेनामृश्वन

नेत्राप्रियुतितापिताशिव रुग्ः सिञ्चन् नृवादीधितेः ।

नामस्वासकलाङ्के ताविव उरुगेहाजलैः क्षालयन्

मानिन्याथर्णो गिोन्द्रदुहितुर्भृत्यै गिरीशोऽस्तु वः ॥ ७ ॥

उमापतिधरस्य ।

दूरे दारुवनाभिसारव वृथाचाट्टनि मुञ्चाधुना

भूयस्तां पुनरप्यदं यदि तदा चन्द्रः क्षिति यास्यति ।

ऽस्युक्तः शशिमांरिद्रिमुतया चूडेन्दुभूलम्बन-

व्याजव्यञ्जितपादपद्मपतनेमी[त]मियः पातु वः ॥ ८ ॥

हर्षपण्डितस्य ।

सहस्राक्षैरङ्गैर्नममितगि नीलोत्पलमयी-

मिवात्मानं मालाभुपनयति पत्यां दिविपटाम् ।

जिघृक्षौ च क्रीडाव भमिनि कुमारे सह गर्ण-

ईर्सेन वो भद्राणि द्रवतयु मृदानीपरिवृढः ॥ ९ ॥

मुरारः ।

विदिल्लेष्टेऽभिनये रूपं रचयतः सम्पादिते शंसनो

गेमाञ्चं बहतः स्वहस्तरचितस्थानक्रियास्पर्शजम् ।

स्विन्नां श्वासयतश्च शैलतनयां गाढैः समालिङ्गनै-

र्नानाभावरसात्मकं पशुपतेराचार्यकं पातु वः ॥ १० ॥

मौलिस्त्रै[ग्य]हिणां दृगर्चिरुदयस्विन्नाद्दचन्द्रामृत-

प्रत्युज्जीवितदेवदेत्यशिरसामन्योन्याविद्वेषिणाम् ।

जाते वाक्कलहे प्रहासनपरे तन्द्राघितारे परं

किं कुर्यादिति(?)तद्वचःस्मितमुखः पायात्स वः शृङ्गारः ॥ ११ ॥

कयोरप्येतौ ।

कपालदाम

भूत्यै वोऽस्तु कपालदाम जगतां पत्सुर्येदीयां लिपि

क्वापि क्वापि गणाः पठन्ति पदशो नातिप्रसिद्धावराम् ।

विश्वं स्रक्ष्यति वक्ष्यति क्षितिमपामीशिष्यते शिष्यते

भोगै राशिषु रंस्यतेऽत्स्यति जगन्निर्वेक्ष्यति यामिति ॥ १२ ॥

छित्तपैस्य ।

निटिलनयनाग्नि

पायात्कृतानङ्गपतद्गदाहः खट्वाद्गिनो नेत्रशिखिप्रदीपः ।

यस्यान्तिके शुभ्रदशानिवेशश्रियं किरीटेन्दुकलाः श्रयन्ते ॥ १३ ॥

मङ्गणस्य ।

नेत्रत्रयम्

एकं ध्याननिमीलनान्मुकुलितं चक्षुर्द्वितीय पुनः

पार्श्वस्था वदनाम्बुजस्तनतटे शृङ्गारभारालसम् ।

अन्यद्दूरविकृष्टचापमदनक्रोधानलोद्दीपितं

शम्भोर्भिन्नरसं समाधिसमये नेत्रत्रयं पातु वः ॥ १४ ॥

कण्ठ

पायाद्दः शितिकण्ठस्य कण्ठः श्यामाम्बुदोपमः ।

गौरिशुजलता यत्र विद्युल्लेखेन राजते ॥ १५ ॥

कयोरप्येतौ ।

शिवस्याङ्गम्

ऋक्षाणां भूरिधान्नां श्रितमधिपतिना प्रस्फुरद्भीमतारं

स्फारं नेत्रानलेन प्रसभनियमितोच्चापमीनध्वजेन ।

रामायचं पुरारेः कुमुदशुचि लसन्नीलसुग्रीवमङ्गं
प्रावङ्गं सैन्यमन्यदशवदनशिरच्छेदहेतु श्रियं वः ॥ १६ ॥

धनपालस्य (हरवानरसैन्ययोः रूप)

अर्धनारीश्वर,

तद्गः पुनातु शिवयोरर्धनारीश्वरं वपुः ।
भवेदिव यदद्य श्वः शिव एव शिवैव वा ॥ १७ ॥

अर्धाङ्गनापुंवपुषः पुरान्नेर्मूर्तिः श्रियं नौरिव वस्तनोतु ।
प्रेमातिभारादपरं यदर्धं ममज्ज शृङ्गाग्रसाम्पुराशौ ॥ १८ ॥

वैरन्धर्म्ये ।

कल्याणमावहतु वः शिवयोः शरीरमेकं यद्वीयमसितच्छविकण्ठमूलम् ।
वामेतरेऽपि कुरुते सितभासि भागे प्राशब्धशैलतनयापरिणामशङ्काम् ॥ १९ ॥

उत्प्रेस्ताबल्लभस्य ।

स्वेदाद्रिवामकुचमण्डनपत्रभङ्ग-

संशोषिदक्षिणकराङ्गुलिभस्मरेणुः ।

स्त्रीपुंनपुंसकपदव्यतिलङ्गनी व [:]

शम्भोस्तनुः सुखयतु प्रकृतिश्वतुथी ॥ २० ॥

स्वच्छन्दैकस्तनश्रीरुभयमतमिलन्मालिचन्द्रः फणीन्द्र-

प्राचीनावीतवाही सुखयतु भगवानर्द्धनारीश्वरो वः ।

यस्यार्द्धे विश्वदाहव्यसनविसृमरज्योतिरैर्द्धे कृपोथ-

द्वाष्यं चान्योन्यवेगप्रहतिसिमिसिमाकारि चक्षुस्तृतीयम् ॥ २१ ॥

मृगरेतौ ।

आश्लेषाधरविम्बचुम्बनसुखालापस्मितान्यासना

दूरे तावदिदं मिथो न सुलभं जातं मूर्खालोकनम् ।

इत्थं व्यर्थकृतैकदेहघटनाविन्यामयोरावयोः

केयं प्रेमविडम्बनेत्यवतु वः स्मेगेऽर्द्धनारीश्वरः ॥ २२ ॥

शूरवर्मणः ।

निर्यन्मीळि विनिर्गताग्रचरणं प्रोळामिदोःपल्लवं
पायाद्दो बहिरम्भसः प्रविचलत्कूर्मायमाणं वपुः ॥ ३४ ॥

कूर्मवार्हतस्य ।

भद्रं चन्द्रकले शिवं सुरनदि श्रेयः रूपालावले
कल्याणं भुजगेन्द्रबालि कुशलं विप्वकूजटासन्तते ।
इत्याहुर्मिलिताः परस्परमम् यस्मिन् प्रशान्तिं गते
कल्पान्तारभटीनटस्य भवतात्तद्गः श्रियं ताण्डवम् ॥ ३५ ॥

कस्यापि ।

पार्वती

गोनासायं नियोजितागं [द] रजाः सर्पाय बद्धौषधिः
कण्ठस्थाय विषाय वीर्यमहतः पाणौ मणीन् विभ्रती ।
भर्तुर्भूतगणाय गोत्रजरतीसन्दिष्टमन्त्राक्षरा
रक्षत्वद्रिसुता विधाहसमयं मीना च भीता च वः ॥ ३६ ॥

राजशेखरस्य ।

प्रत्यासन्नविवाहमण्डनविधौ देवाचनव्यग्रया
दृष्ट्वाऽप्रे परिणेतुरेव लिप्विता भङ्गाधरस्याकृतिम् ।
उन्मादस्मितरोषलज्जितधिया गंगया रुथश्चिचिरात्
दृद्धस्त्रीवचनात् मिये विनिहितः पुष्पाञ्जलिः पातु वः ॥ ३७ ॥

पादाग्रस्थितया मुहुः स्तनभरणानीतया नम्रतां
शम्भोः सस्पृहलोचनत्रयपथं यान्त्या तदागधने ।
श्रीमत्या शिरसीहितः सपुलकस्वेदोद्रमोत्कम्पया
विश्लिष्यन् कुसुमाञ्जलिगिरिजया शिष्टोऽन्तरे पातु वः ॥ ३८ ॥

औत्सुक्येन कृतत्वंरा सहस्रुवा ध्यावर्त्तमाना द्विया
तैस्तैर्बन्धुवधूजनस्य वचनैनीताऽऽभिमुग्ध्यं पुनः ।
दृष्ट्वाऽप्रे धवमात्तसाध्वसरसा गौंगी नवे सङ्गमे
सरोहत्पुलका हरेण हसतां क्लिष्टा सुखायाम्तु वः ॥ ३९ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

व्यानम्रा दयितानने मुकुलिता शार्दूलचर्माभरे
सोत्कम्पा भुजगे निमेषरगिता चन्द्रेऽमृतस्यन्दिनि ।

मीलङ्कः सुरसिन्धुदशेनाविधौ म्लाना कपालोद्रे
पार्वत्या नवसङ्गमप्रणयिनी दृष्टिः शिवायास्तु वः ॥ ४० ॥

भासस्य ।

भ्रूलास्योत्सविनी सविभ्र । गनिमूर्च्छन्नितम्बम्यली
सङ्कीर्णे वयसि स्मिनाद्रेफणिनिः सा पार्वती पातु वः ।

यस्याः कर्णतटं दृशावगमता तूर्णं नदन्तःपथं
गत्वा द्रष्टुमिवेश्वरं हृदि कृताविष्टानयुत्कण्ठितम् ॥ ४१ ॥

मदनस्य ।

पण्मस्य

अचिप्मन्ति विदायं वनत्रकुहराण्यासृक्ततो वासुके-
स्तर्जन्या विपकवृगान् गणायनः सस्पृश्य दन्ताइरान ।

एकं त्रीणि नवाष्ट सप्त पडिनि प्रवृम्नसङ्गचाक्रमा
वाचः क्रौञ्चरिपोः शिशुत्वविकृलाः श्रेयांसि पुष्पन्तु वः ॥ ४२ ॥

स्वेच्छारम्यं लुटित्वा पितुरुरभि चिताभस्मपृलीसिताङ्गो
गङ्गावारिभ्यगाधे झटिति पृथुजटाजटनो दत्तशम्पः ।

सद्यः सीत्कारकारी जलजडिमरणहन्तपङ्क्तिर्गुहो वः
कम्पी पायादपायाज्ज्वालताशेग्विशिखे चक्षुषि न्यस्तहस्तः ॥ ४३ ॥

बाणस्यैतां ।

विकसदमरनारीनेत्रनीलाञ्जषण्डा-

न्यविवसति सदा यः संयमावःकृतानि ।

नवरुचिरकलापे वर्त्तते यो मयूरे
वितरतु स कुमारो ब्रह्मचर्यश्रियं वः ॥ ४४ ॥

विना५५

पायाद्रजेन्द्रवदनः स इमां त्रिलोकीं यस्याद्भूतेन गगने महता करेण ।

मूलाबलप्रासितदन्तविसाङ्कुरेण नालायितं तपनविम्बसरोरुहस्य ॥ ४५ ॥

(गणपतेः)

सुवर्णागिरिकर्णिके तरलतारकाकंभं

चलज्जलदपदपदे स्फुटदिगन्तपत्राष्टकं ।

स वः प्रथमनायकः प्रतिशतु त्रिभं यत्तर

करोति जगदम्बुजे वलितनालाल्यापितम् ॥ ४६ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

दानस्रोतस्तहस्रैर्देशनरुचिचयेः कृम्यसिन्द्रपुं -

रुद्रूतैरेककालं प्रकटिनगजनीयस्यैः यादित्वासाः ।

आस्फालस्फार्गघण्टावहलमलकलव्याकुलार्णद्रुदागः

हेरम्बस्याङ्गहारमचलदधनयः पान्तु ते वृत्तलीलाः ॥ ४७ ॥

कुंभो[पान्तात्पत]द्रिमेटजलानवहैर्ललासेकानिरेका

प्रोन्मीलद्बालचन्द्राकृतिदशनमिषाट्कुरं धारयन्ती ।

आलोलत्कर्णतालमचलमधुं रा शीकराभारपुष्पा

विस्तीर्णा हस्तबल्लो दिशतु गणपतेः प्राप्यमानं फलं वः ॥ ४८ ॥

ते दूरोदण्डशुण्डाकुहरकवलितोन्निक्षप्तसताब्धिलब्ध-

स्वेच्छामेकप्रमोदमभवनधरवद्राविताशागजेन्द्राः ।

देवस्याकाण्डकण्डकरकरटनटाटोपसङ्घट्टभग्न -

क्षोणीभृत्तुङ्गशृङ्गाः पुरमथनशिशोः पान्तु वो दुर्विलासाः ॥ ४९ ॥

विश्वेश्वरस्यैते ।

विघ्नेशो वः स पायाद्विहृतिषु जलध्यानं पुण्यनाश्रेण पीत्वा

यस्मिन्नुद्धृत्य तोयं वमति बहुतर इत्यत व्योम्नि देवैः ।

काप्यम्भः कापि विष्णुः क्वचन कमलभूः क्वाप्यनन्तः क्वचिच्छ्रीः

क्वाप्यौर्वैः क्वापि शैलाः क्वचन मणिगणाः क्वापि नक्रादिसत्त्वाः ॥५०

चन्द्रकला

दिश्यादूर्जेटिजूटकोटिसरिति ज्योन्स्नालवोद्भासिनी

चान्द्री वः कलिका जलभ्रमिवशाटाकृष्टनष्टा मुदम् ।

यां चञ्चलफरीभ्रमेण मुकुलीकुर्वन् फणाली मुहु-

र्मुह्यलक्षमहिर्जिघृक्षतितमामाकुञ्चनप्रोञ्चनैः ॥ ५१ ॥

देहमविष्टादिसुतामुखेन्दुद्वितीयखण्डार्धमिवागतो यः ।

अवाप्तुकामः परिपूर्णभावं स पातु वः शम्भुजटार्धचन्द्रः ॥ ५२ ॥

विग्रहणस्य ।

गङ्गा

सुस्ताभा नृकपालशुक्तिषु जटावल्लीषु मल्लीनिभा

वह्नौ लाजनिभा दृशो मणिनिभा भोगोत्करे भोगिनाम् ।

नृचावर्चविवर्चनेरितपयःसम्मूर्च्छनोर्ध्वाङ्गिताः

खेलन्तो हरमूर्ध्नि पान्तु भवतो गङ्गापयोविन्दवः ॥ ५३ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

जङ्गलस्फूर्जदूर्जस्वलकरिमकरमौढसम्मर्दखेळ-

त्कल्लोत्फुल्लचिन्दुस्तवकतिलांकतव्योमकुसिम्भरीणि ।

वारीणि स्वर्गसिन्धोस्त्रिपुरहरजटाजू रथध्वनीना-

न्युच्चैरुच्चण्डजात्रत्कलिकल्लुषमपीक्षीषमुत्पोषयन्तु ॥ ५४ ॥

वेदन्यासस्य ।

चण्डिकाशक्तिरिटी

देवी सूनुममृत नृत्यत गणाः किं तिष्ठतेत्युञ्जुजे

हर्षाद्भृङ्गिरिटाववैश्वितगिरा(?) चामुण्डयाऽऽलिङ्गिते ।

अव्यादो हतदेवदुन्दुभिघनध्वानातिरिक्तस्तयो-

रन्योन्यप्रचलास्थिपञ्जरजरत्कङ्कालजन्मा रवः ॥ ५५ ॥

सूर्य

सिन्दूरस्पृहया स्पृशन्ति करिणां कुम्भस्यमाधोग्णा

भिष्ठी पल्लवशङ्कन्या विचिनुते सान्द्रं द्रुमद्रोणिषु ।

कान्ताः कुकुमकाङ्कया करतले मृद्वन्ति लग्नं च यत्

तत्तेजः प्रथमोज्ज्वलं भ्रमकरं सौरं चिरं पातु वः ॥ ५६ ॥

त्रिविक्रमपट्टस्य ।

एकस्मिन्नयने भृशं तपति यः काले सै दाहकमो ।

येनातन्यत यत्प्रकाशसमये नैश्वं पदं दुर्लभम् ।

सन्धोमावयवस्य यस्य विदिता लोके प्रकाशस्थितिः

श्रीसूर्यः भगसेवितोऽपि हि महादेवः स वस्त्रायताम् ॥ ५७ ॥

(हरसूर्ययोः श्लेषः) कस्यापि ।

खं येऽन्युच्छ्वलयन्ति लूनतमसो ये चानैस्वोद्भासिनो

ये पुष्पान्ति सरोरुहश्रियमविज्ञिज्ञान्जभासश्च ये ।

ये मूर्धस्ववभासिनः शितिभृतां ये चामराणां शिरा-

स्याक्कामन्त्युभयेऽपि ते दिनपतेः पादाः श्रियै सन्तु नः ॥ ५८ ॥

आनन्दवर्चनस्य ।

अवतु वः सवितुःसुरमावली स्फुरति मध्यगतारुणनायका ।

समभिलम्भिततुङ्गपयोधरा मरकतैकलतेव नभश्श्रियः ॥ ५९ ॥

कस्यापि ।

पृथ्वी

भागीरथीहारलता कालिन्दीकवरीभरा ।

सुमेरुशेखरा पृथ्वी पातु वः सागराम्बरा ॥ ६० ॥

राजशेखरस्य ।

विष्णोराशिषः

हृदयं कौस्तुभोद्भासि हरेः पुष्पातु वः श्रियम् ।

राधाप्रवेशरोधाय दक्षमुद्रमिव श्रिया ॥ ६१ ॥

कुमुदस्य ।

प्रत्यग्रोन्मेषजिह्वा क्षणमनभिमुखी रत्नदीपवभाणा—
 मात्मव्यापारगुर्वी जनितजललवा जृम्भणैः साङ्गभङ्गैः ।
 नागाङ्कं भोक्तुमिच्छोः शयनमुरुफणाचक्रवालोपधानं
 निद्राच्छेदातिताम्रा चिरमवतु हरेर्दृष्टिराकेकरा वः ॥ ६२ ॥

विशाम्बदेवस्य ।

पाथोधेः परिमध्यमानसलिलादद्भौंत्वितायाः श्रियः
 सानन्दोल्लसितभ्रुवा कुटिलया दृष्ट्यैव पीताननः ।
 अज्ञातस्वकरद्वयीविगलितव्यालोलमन्योरग—
 शून्ये बाहुगतागतानि रचयन्मारायणः पातु वः ॥ ६३ ॥

भक्तिमङ्गलिलोकनप्रणयिनी नीलोत्पलस्पर्धिनी
 ध्यानालम्बनता समाधिनिरतैर्नीति हितप्राप्तये ।
 लावण्यस्य महानिधी रसिकता लक्ष्मीदृशोस्तन्वती
 युष्मार्कं कुरुता भवार्तिशमनं नेत्रे तनुर्वा हरेः ॥ ६४ ॥

(वचनश्लेष.) मार्गवतामृतदत्तस्य ।

वत्से मागा विषादं श्वसनमुरुजवं सन्त्यजोर्ध्वप्रदृशं
 कम्प्यः को वा गुरुस्ते भवतु बलभिदा जृम्भितेनात्र याहि ।
 प्रत्याख्यानं सुराणामिति भयन्नमनच्छब्दना कारयित्वा
 यस्मै लक्ष्मीमदाहः स ददतु दुरितं मन्यमूढां पयोधिः ॥ ६५ ॥

कस्यापि ।

मस्यः

आदिमत्स्यस्त जयताद्यः आसोद्धासितैर्जलैः ।
 विदधे गगनेऽम्भोधिं गगनं च महोदधी ॥ ६६ ॥

सेनेन्द्रस्य ।

कर्मः

यन्निःश्वास-मीरमेदुरतया दूरं समुच्छासिता
 धत्ते शेषभुजङ्गभोगकलिता भूरातपत्रश्रियम् ।
 स्तोत्रं यस्य चतुर्मुखी श्रुतिकवेः कुण्ठरवमभ्यस्यति
 क्रीडाकूर्मतनुर्नगन्ति स विभुः पायादपायाद्हरिः ॥ ६७ ॥

मेधी(?)भूय महाब्धिमन्थनविधौ पृष्ठे निजे भ्राम्यते
 माऽभून्मन्दरपर्वतस्य च परिभ्रंशः समुद्रस्य च ।
 इत्यङ्गः सह सञ्जहार किल यः श्वाभान् स वो रक्षतात्
 स्वेच्छावर्चितकच्छपायिततनुस्त्रैलोक्यरक्ष्यो हरिः ॥ ६८ ॥

कयोरप्येती ।

पृष्ठभ्राम्यदमन्दमन्दगिरिग्रावाग्रकण्ठयना-
 भिद्रालोः कमठ कृतेर्भगवतः श्वासानिलाः पान्तु वः ।
 यत्संस्कारकलानुवर्चनवशाद्द्वेलाच्छलेनाम्भसा
 यातायातमत्तन्द्रितं जलनिधेर्नाद्यापि विश्राम्बति ॥ ६९ ॥

हनूमतः ।

वराह

हरेर्लीलावराहस्य दंष्ट्रादण्डः स पातु वः ।
 हेमाद्रिकलशा यत्र धात्री छत्रश्रियं दधौ ॥ ७० ॥

वादीश्वरकाञ्चनस्य ।

मुक्तैर्यास्यति कुत्रचिद्वसुमनी दंष्ट्राङ्गुनरस्येयसी
 कुक्षौ [क्षौभ]मवाप्स्यति त्रिभुवनं रुद्धैरमीभिः किल ।
 इत्यस्वल्पविकल्पमीलितमतेः कण्ठे लुडन्नो ज्वल-
 त्कोलाकारधरस्य कैटभजितः श्वासोर्भयः पान्तु वः ॥ ७१ ॥

विभ्राणोऽभिनवेन्दुकाटिकुटिलं दंष्ट्राङ्गुरं लीलया
 क्रोडाकाधरो हरिः स भवतां भूयाद्विभूतिप्रदः ।
 यस्योत्सृप्तगतः क्षमाकमलिर्नापालम्बमानः क्षणं
 लोलज्वालमृणालन्तुर्तुर्ना भजे भुजङ्गेश्वरः ॥ ७२ ॥

पातु श्रीणि जगन्ति सन्ततमकूरात्समभ्युदरन्
 ध श्रीं कौलकलेवरः स भगवान् यस्यैकदंष्ट्राङ्गुरे ।
 कूर्मः कन्दति नालति द्विरसनः पत्रगति दिग्दन्तिनो
 मेरुः कौशति मेदिनी जलजाते व्योमापि लोलम्बति ॥ ७३ ॥
 हनुमत ।

लीने श्रोत्रैकदेशे नभसि नयनयोस्तेजसि कापि याते
 श्वासग्रासोपशुक्ते मरुति जलनिधौ पादरन्त्राद्दपीते ।
 पोत्रप्रान्तैकरोमान्तरविवरगता मार्गतः शार्ङ्गपाणः
 क्रोडाकारस्य पृथ्वीमविकलविभं [वं] वैभवं वः पुनातु ॥ ७४ ॥
 वराहमिहिरस्य ।

रुसिंह

चन्द्रार्धायितरिध्वयान(?)दशनो व्योमायितान्तर्ध्रुवो
 बालार्कायित शोचनः सुरधनुर्लीलायितध्रूलतः ।
 अन्तर्नादिनिरोधपीवरगलन्यक्कापनिर्यत्तदि-
 चारस्कारसटावरुद्धगगनः पायाश्रुसिंहो जगत् ॥ ७५ ॥
 हनुमत ।

किं किं सिंहस्ततः किं नरसदृशवपुर्देव चित्रं ग्रहीतो
 नैवाद्यापि प्रचण्डो द्रुतमुपनयतायं ननु प्राप्त एव ।
 चापं चाप नस्त्रौ [ग्रं] त्वरितमहदहा कर्कशत्वं नैत्वाना-
 मित्येवं दैत्यगर्जं निजनस्त्रकुलिशैर्जघ्निवान् यः स बोऽज्यात् ॥ ७६ ॥
 चटिच्चदिति चर्मणि च्छमिति चोच्चलच्छोणिते
 धगिद्धगिति मेदसि स्फुटरवेऽस्थिनि घ्टादिति ।
 पुनातु भवतो हरेरमरवैरिनाथोरसि
 ववणत्करत्रपञ्जरक्रकचकोपजन्मा रवः ॥ ७७ ॥
 वाक्पतिनाथस्यैतौ ।

क्वेदं गर्जितमेष किन्तु दलति स्तम्भो नृसिंहस्तत-
 स्सोऽत्रापावति कोऽत्र भो धनुरसी हुंहेति दैत्येश्वरम् ।
 जलपन्तं निजगर्जितेन बलवत् स्तम्भास्त्रिरीयावधी-
 देकस्मिन् क्षण एव हा नरहरिस्त्राता स एवास्तु वः ॥ ७८ ॥
 सूकितसहस्रात् ।

सन्ध्यारञ्जितशीतदीधितिकलासौन्दर्यभा गो नखाः
 ग्रीतिं पीवरयन्तु कैटभरिपोः क्रीडानृसिंहस्य वः ।
 दैत्योरस्थलपीठकुण्ठिततया दीनेन दम्भोलिना
 साम्भ्र्यं सकुतूहलं सविनयं साश्चर्यमालोकिताः ॥ ७९ ॥
 बाळसरस्तत्या ।

पूर्यन्ते जलराशयो वसुमती मज्जत्यधो लुप्यते
 पाताळं शतथा गतं निपतति ब्रह्माण्डस्वण्डं दिवः ।
 निक्षिप्तेन सुरद्विषोऽस्य वपुषा मत्वेति मन्ये वह-
 ष्टसङ्गेन इतं हिरण्यकशिपुं सिंहो हरिः पातु वः ॥ ८० ॥
 कस्यापि ।

वामनः

अपसर पृथिवि समुद्राः संदृशुताम्भूनि भूधरा नमत ।
 वामनहरिलक्ष्मुन्दे जगतां कलहः स वः पायात् ॥ ८१ ॥
 कस्यापि ।

आकृष्टः शिखया नखैर्विलिखितः स्पृष्टः कपोलस्थले
 मौलौ दामभिराहतः प्रतिदिशं क्रामन् सलीळं पथि ।
 इत्थं बारबिलासिनीकृतपरीडासस्य दैत्याध्वरे
 विष्णोर्बामनवेषविभ्रमभृतो हासोर्मयः पान्तु वः ॥ ८२ ॥

कस्त्वं ब्रह्मणपूर्वस्त्वदनुचरजनो नास्त्यनायोऽहमेकः
 किं दद्यामीप्सितं ते त्रिपदाविहरणस्थानमेतत् कियत्ते ।
 त्रैलोक्यं तद्विजातेर्मम शमनिरतस्येति संभू(गृ ?)डभावा
 विष्णोर्वाचः सुरारौ कृतकपटपदन्यासमुग्धाः पुनन्तु ॥ ८३ ॥

एतौ हनूमतः ।

त्रिविक्रमः

हरिपादः स वः पायाल्लम्भितो यः स्वयम्भुवा ।
यस्यासन्नरेवामीत् स्वदरेखेव जाह्नवी ॥ ८४ ॥

राजशेखरस्य ।

किं छत्र किञ्चु रत्नं तिलकद्रुत तथा कुण्डलं कौस्तुभो वा
चक्रं किं वारिजं वेत्यमरयुवतिभिर्व्यङ्गलिद्वेषिदेहे ।
ऊर्ध्वं मौलौ ललाटे श्रवसि हृदि करे नाभिदेशे च हृष्टं
पायाच्छदोऽर्कविम्बं स च दनुजरिपुर्वर्धमानः क्रमेण ॥ ८५ ॥

हनूमतः ।

ब्रह्माण्डच्छत्रदण्डः शतधृतिभवनाम्भोरुहो नालदण्डः
क्षोणीनौकूपदण्डः सरदमरसरित्पट्टिकाकेतुदण्डः ।
ज्योतिश्चक्राक्षदण्डस्त्रिभुवनभवनस्तम्भदण्डोऽङ्गिदण्डः
श्रेयस्त्रैविक्रमस्ते वितरतु विबुधद्वेषिणां कालदण्डः ॥ ८६ ॥

दण्डिनः ।

चन्द्राकौ यावदङ्गुथुद्भवदमरसरिचोयताम्यस्त्रिलोकी-
केदारे देवलक्ष्मीपुनरुदयविधौ बीजभावं भजन्त्यः ।
विश्वस्यद्भूर्युवः स्वाक्रमणकुतुकिनो निष्पतन्त्यः समन्ता-
धीयामुर्दानवारेः पदकमलरजोराजयो मङ्गलं वः ॥ ८७ ॥

देवबोधेः ।

परशुरामः

लीलोन्मूलितमौलिमस्तचरणं मूर्धस्वपि क्षमाभृता-
भास्कन्वादपवाहुशास्त्रमभितः कृत्वा सहस्रार्जुनम् ।
यश्चक्रे भुवने तमेव विजयस्तम्भं कुठारायुधो
इत्थां वः शिवमाहवैकरसिको रामः स राजान्तकः ॥ ८८ ॥

दाशरथी रामः

कूर्मो मूलवदालवालवदपां नाथो लतावदिशो
पेषाः पल्लववत्स्यसुनकलवभक्षभमूर्यादयः ।

स्वामिन् व्योमर्तहं ममाक्रमवतः श्रुत्वेति मां मारुतेः
सीतान्वेषणमादिशन् दिशतु वो रामः सलज्जः श्रियम् ॥ ८९ ॥

कृष्णः

गीतीर्विणवमैन्द्रगानमधुराः सम्भावयन्निर्भर-
स्वेदाम्बुस्नपिर्न विलोक्य पुरतो राधासुखाम्भोरुहम् ।
उत्कम्पस्त्रलदङ्कुलिः परिगलद्वेषुर्निमीलध्वानिः
स्विद्यत्पाणिरपाकरोतु दुरितं गोपालवेषो हरिः ॥ ९० ॥

रामो नाम नभुव हुं तदबला सीतेति हुं तां पितु-
र्वाचा पञ्चवटीवने विहरतस्तस्याहरद्रावणः ।
कृष्णेनेति पुरातनीं निजकथामाकर्ण्य मात्रेरितां
सौमित्रे क्व धनुर्धनुर्धनुरिति व्यग्रा गिरः पान्तु नः ॥ ९१ ॥

वसुधरस्य ।

यामिन्यां परिवृत्तिभाजि चरिते चाराय वृन्दे गवां
गोपानां च विषाणवेषुतुष्टुलध्वाने समुत्सर्षति ।
गाढालिङ्गितरक्षिकाभुजलताचक्षस्य कंसद्विषो
यातुं स्वातुमनीश्वरस्य मनसो डोलापितं पातु वः ॥ ९२ ॥

मदनस्य ।

दृष्ट्या केशव गोपरागर्भृतया किञ्चिन्न दृष्टं मया
तेनैव स्वलिताऽस्मि नाथ पतितां किन्नाम नालम्बसे ।
एकस्त्वं विपमेषु स्वन्नमनसां सर्वावलानां गति-
गोप्यैवं गदितः सलेशमवताद्रोष्ठे हरिर्विश्रितम् ॥ ९३ ॥

अपराधं न शृणुमो न चासत्यं त्वयोद्धितं ।
गोप्येति गदितः कृष्णस्तूर्णीं तिष्ठन् पुनातु वः ॥ ९४ ॥

कैयोरप्येती ।

बुद्धः

ध्यानव्याजमुपेत्य चिन्तयासि कामुन्मीलय चक्षुः क्षणं
पश्यानङ्ग-शरतुरं जनमिमं ज्ञाताऽपि नो रक्षसि ।
मिथ्याकारुणिकोऽसि निर्घृणतरस्त्वच्चः कुतोऽन्यः पुमा-
नित्यं मारवधूभिरित्यभिहितो बुद्धो हरिः पातु वः ॥ ९५ ॥

श्रीहर्षस्य ।

नेमिः—जिनाश्च

प्राज्यप्रभावप्रभवो धर्मस्यास्तरजस्तमाः ।
मुक्तात्मानः शिवं नेमिरन्येऽपि ददता जिनाः ॥ ९६ ॥

वचनश्लेषः । धर्मपालस्य ।

लक्ष्मीः

प्रायात्पयोभिदुहितुः कपोलामलचन्द्रमाः ।
यत्र संक्रान्तबिंबेन हरिणा हरिणायितम् ॥

कस्यापि ।

युक्तं मानद मामनन्यमनसं वक्षस्यलस्थायिनीं
भक्तामप्यवधूय कर्तुमधुना कान्तासहस्रं तव ।
इत्युक्त्वा फणभृत्फणामणिगतां स्वामेव मत्वा तनुं
निद्राच्छेदकरं हरेरवतु वो लक्ष्म्या विलसस्मितम् ॥ ९७ ॥

पीनश्रोणि गभीरनाभिनिभृतं भृष्टदृशोच्चस्तनं
पायाद्गः परिरब्धमब्धिदुहितुः कान्तेन कान्तं वपुः ।
स्वावासानुपघातनिर्हृतमनास्तत्कालमीलदृशे
यस्मै सोऽच्युतनाभिपद्मवसतिर्वेषाः श्रियं ध्यायति ॥ ९८ ॥

केवामप्येते ।

१ मान स २ जना क स ३ धनपालस्येति य च, पुस्तकयो पाठ ४ जय श्लोक सूक्तिमुक्तावली
५ दे य, पुस्तके दृश्यते, तदस्य सूक्तिमुक्तावली पाठो न्याय्य ।

रुक्मिणी

इलाहपाशेषतनुं मुदर्शनकरः सर्वाङ्गलीलाजित—

त्रैलोक्यां चरणारविन्दचलितेनाक्रान्तलोको हरिः ।

विभ्राणां मुखमिन्दुसुन्दररुचं चन्द्रार्द्धतुल्यालिकः

स्थाने यां स्वतनोरपश्यदधिकां सा रुक्मिणी बोऽवतात् ॥ ९९ ॥

आनन्दवर्धनस्य ।

राधा

राधा पुनातु जगदच्युतदत्तदृष्टि^१-

मन्यानिंकां विदधती दधिरिक्तपात्रे ।

तस्याः स्तनस्तवकचुचुकैलोलदृष्टि-

द्वेषोऽपि दोहनधिया द्वेषमं निरुन्धन् ॥ १०० ॥

लीलाङ्गकस्य ।

देवकी

अव्यात्स्वर्लोकचूडामणिपटलशिखाश्रेणिशोणीकृताङ्घ्रिः

सोणीभारं विनेतुं जठरजुषि जगद्भान्धवे देवकी वः ।

राज्ञामुद्दामदोष्णां रणश्चिरसि रणत्कीकसच्छेदभीमाः

शस्त्राणां स्वर्णकाराः प्रतिहतगुरवो यच्चुतेर्दोहदोऽभूत् ॥ १०१ ॥

कयोरप्येतौ ।

शङ्खः

गृहीतस्वण्डः शशिशेखरेण प्राप्तः शशीवोदरपूरणाय ।

भुजेन(पुञ्जेन ?) लक्ष्मीमुखचन्द्रभासां स पातु वः श्रीपतिपाञ्चजन्यः ॥ १०२ ॥

हरिहरौ

स्फटिकमरकतश्रीहारिणोः प्रीतियोगात्

तदवतु वपुरेकं कामकंसद्विधोर्वेः ।

भवति गिरिसुतायाः सार्द्धमग्धेर्हुहित्रा ।

सदृशमहसि कण्ठे यत्र सीमाविवादः ॥ १०३ ॥

कैविरत्नस्य ।

१ चित्ता क २ मन्यानामाकलभते. क सं. ३ चम्बललोचनालि ग ४ धवलं ग. ५ लीलाङ्गकस्येति क. पुस्तकीयपाठ ६ तादृशी ल ७ कैविरत्नस्येति ग पुस्तके

येन ध्वस्तमनोभवेन बलिजित्कायः पुरास्त्रीकृतो
 यश्चोद्वृत्तभुजङ्गहारबलयो गङ्गां च योऽधारयत् ।
 यस्याहुः शशिमच्छिरो हर इति स्तुत्यं च नामामराः
 पायात्स स्वयमन्धकक्षयकरस्त्वां सर्वदो माधवः ॥ १०४ ॥
 चन्द्रकस्य ।

ब्रह्मशिष

जातस्तेऽधरखण्डनात् परिभवः कापालिकादम्ब यत्
 तद्ब्रह्मादिषु कथ्यतामिति वचो बाल्याच्छिशौ जल्पति ।
 गौरीं पाणियुगेन षण्णुस्ववचो रोद्धुं निरीक्ष्याक्षमां
 वैलक्ष्याच्चतुराननस्य वदनावृत्तिश्चिरं पातु वः ॥ १०५ ॥
 आगस्कारिणि कैटभप्रमथने तत्ताडनार्थं रुषा
 नाभीपङ्कजमस्त्रतां गमयितुं जाते प्रयत्ने त्रियः ।
 स्वावासोन्मथनोपपादितभयभ्रान्तात्मनस्तत्क्षणा—
 दब्रह्मण्यपराः पुरातनमुनेर्वाग्भृत्तयः पान्तु वः ॥ १०६ ॥

सरस्वती

वचांसि वाचस्पतिमत्सरेण साराणि लब्धुं ग्रहमण्डलीव ।
 मुक्ताक्षमूत्रत्वमुपैति यस्याः सा सप्रसादाऽस्तु सरस्वती वः ॥ १०७ ॥
 बिलहणस्य ।

वारणः

कुम्भद्वयं तदमरद्विरदस्य वोऽभ्याहुर्द्विद्यमानमुदधेमथनावसाने ।
 मोघद्वितीयकमलाकुचशङ्खिनीभिः सेर्ष्यं यदैक्षत सुरासुरसुन्दरीभिः ॥ १०८ ॥
 भट्टेन्दुराजस्य ।

इति श्रीमवारोहकभगवत्तजलहृणवेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यामाशीःपद्धति
 समाप्ता ।

अथ सुभाषितप्रशंसा (३)

सुभाषितरसास्वादजातरोमाश्चकञ्चुकाः ।
विनाऽपि कामिनीसङ्गं कवयः सुखमासते ॥ १ ॥

कस्यापि ।

ह्रान्तमपोऽश्नति खेदं तप्तं निर्वाति बुध्यते मूढम् ।
स्थिरतामेति च सङ्कुलमुपयुक्तसुभाषितं चेतः ॥ २ ॥

कथमिह मनुष्यजन्मा सम्प्रविशतु सदसि विबुधगणनायाम् ।
येन न सुभाषितामृतमाह्लादि निपीतमातृप्तेः ॥ ३ ॥

तृष्टिर्न राज्ञो धनसञ्चयेन तृप्तिर्न [मी]नस्य महाजलेन ।
तृप्तिर्न सूरेषु सुभाषितेन तृप्तिर्न दृष्टयोः मियदर्शनेन ॥ ४ ॥

पुंसां तदेव भूषणमुपकारकमवसरे धनं मुख्यम् ।
सूक्तं दधति सुवर्णं कल्याणमनर्घमिह धन्याः ॥ ५ ॥

नृपसभसरसी परितः पूर्वाऽपि जटैर्न कान्तिमुद्ब्रहति ।
सूक्तकमलानि न यस्यां सूक्तालिकवणितमधुराणि ॥ ६ ॥

बल्लभदेवस्यैते ।

किं हारैः किमु कङ्कुणैः किमसमैः कर्णावतंसैरलं
केयूरैर्मणिकुण्डलैरलमलं साढम्बरैरम्बरैः ।
पुंसामेकमस्वण्डित पुनरिदं मन्यामहे मण्डनं
यकिष्पीदितपार्वणामृतकरस्यन्दोपमाः सूक्तयः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

इति भगवत्सजलहृणरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सुभाषितप्रशंसापद्धतिः ।

कविकाव्यप्रशंसा (४)

[तत्र—सामान्यकविकाव्यप्रशंसा]

कं पृच्छामः सुराः स्वर्गे निवसामो वयं भुवि
किं वा काव्यरसः स्वादुः किं वा स्वादीयसी मुधा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

तेभ्यो नमः कविभ्यो येषां विमलानि पद्यानि ।
श्रुतिमधिरोहन्ति सतां कण्ठेऽपि गुणैः पदं दधति ॥ २ ॥

वल्लभदेवस्य ।

कवीनां मानसं नौमि तरन्ति प्रतिभाम्भसि ।
यत्र हंसवयांसीव भुवनानि चतुर्दश ॥ ३ ॥

राजशेखरस्य ।

लङ्कनपतेः सद्गुचितं यशो यद्यत्कीर्तिपात्रं रघुराजपुत्रः ।
स सर्व एवादिकवेः प्रभावो न कोपनीयाः कवयः क्षितीन्द्रैः ॥ ४ ॥

महीपतेः सन्ति न यस्य पार्श्वे कर्वाभ्वरास्तस्य कुतो यशांसि ।
भूपाः कियन्तो न बभूवुरुर्व्या नामापि जानाति न कोऽपि येषाम् ॥ ५ ॥
विल्हणम्यैतौ ।

अयं चण्डाभ्यासे दधति कवयः केवलममी
नरेन्द्राणां वृत्तैः शुचिभिरुपयोगः स तु गिराम् ।
असौ बोहुं कण्ठः परमधिकृतः पक्ष्मलदृशा-
मलङ्कारो हारः कुचकलशयोरेव भवति ॥ ६ ॥

श्रीमुरारेः ।

श्रुतसम्पदः कवीनामृक्तिभिरेव प्रकाशतां यान्ति ।
सिन्धोरपारजलभरमुद्गरा एव कथयन्ति ॥ ७ ॥
वक्त्रार एव कवयः सूक्तानि महार्घतां नयन्त्यन्ये ।
प्रभवः पयोधिरूपचितिरीश्वरभवनेषु रत्नानाम् ॥ ८ ॥

अनवाहितः किमशक्तो विबुधैरभ्यर्थितः किमतिरसिकः ।
सर्वकपोऽपि कालस्तिरयति मूक्तानि न कवीनाम् ॥ ९ ॥

बल्लभदेवस्यैते ।

संस्पर्धिनः पीनपयोधराणां जयन्ति ते सत्कवयः सुवृत्ताः ।
अन्तर्मुखस्वत्वेन समुल्लसन्तो हरन्ति ये सर्वजनस्य चेतः ॥ १० ॥
असौ रसौचित्यगुणोज्ज्वलोऽपि गुम्फो न काव्यव्यपदेशयोग्यः ।
धत्ते खलस्यापि न दुर्विषयद्वेषग्रहोत्सारणमन्त्रतां यः ॥ ११ ॥

बिल्हणम् ।

कर्त्तव्या चार्थसारेऽपि काव्ये शब्दविचित्रता ।
विना घण्टाटणत्कार गजो गच्छन्न शोभते ॥ १२ ॥

राजशेखरस्य ।

अविदितगुणाऽपि सुकवेर्भणितिः कर्णेषु वमति मधुधारां ।
अनधिगतपरिमलाऽपि हि हरति दृशं मालतीमाला ॥ १३ ॥

सुकन्धो ।

पदबिल्ललता कापि स्पृहणीया भवति सत्कवीन्द्राणाम् ।
घनजघनस्तनमण्डलभारालसकामिनीनां च ॥ १४ ॥

मदनस्य ।

परितुष्यन्ति महान्तः काव्यैः सुकुमारमधुरसुश्लिष्टैः ।
कपटबकोटककीकटभटनटतुल्योद्भ्रैरपरे ॥ १५ ॥

काव्यं चार्वापि रसिकमीतिकरं भवति नैकरसबद्धम् ।
सुरतमनाहितकलहं हरिणदृशो नाभिनन्दयति ॥ १६ ॥

सुकविश्रमानभिज्ञे श्रोतरि वचनानि विफलतां यान्ति ।
भर्तारि मुग्धे श्रौढप्रमदारतविलसितानीच ॥ १७ ॥

दत्ता तेनै कविभ्यः पृथिवी सर्वैव कनकसंपूर्णा ।
अनवद्यमुक्तिरचनाश्रममेषां यो विजानाति ॥ १८ ॥

बल्लभदेवस्यैते ।

विपुलहृदयाभियोग्ये खिद्यति काव्ये जडो न मौख्ये स्वे ।
निन्दति कञ्चुकमेव प्रायः शुष्कस्तनी नारी ॥ १९ ॥

अर्घटस्य ।

व्याकरणादधिगतमपि ऋविचदने शब्दवृन्दमन्यादृक् ।
नटशिक्षितमपि करणं तरुणीकरणे तदन्यदिव ॥ २० ॥

मालतीमाधवस्य ।

जुगुप्सितमिदं धात्रा कृतं द्वितयमेव हि ।
खलोपसर्गः काव्यानां पद्यानां च हिमागमः ॥ २१ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

काव्ये भाव्यं गुणैस्तत्र दुर्जना दूषयन्ति यत् ।
न दुर्गतमृहे सन्धिर्दीयते जातु दस्युभिः ॥ २२ ॥

राजशेखरस्य ।

जटेषु जातप्रतिभाभिमानाः खलाः कवीन्द्रोक्तिषु के वराकाः ।
प्राप्ताग्निनिर्वापणगर्भवम्बु रत्नाङ्कुरज्योतिषि किं करोति ॥ २३ ॥

बिल्हणस्य ।

प्रियामुखं कोपकषायितं च जलावमृष्टश्च मणिप्रदीपः ।
खलाभियुक्ताऽपि कवीन्द्रवाणी सौन्दर्यमेवाधिकमुद्दहन्ति ॥ २४ ॥

सन्त्येव सूक्तिरसिका बहवो मनुष्याः
स्वर्गोक्तसो नवसुधारसनिर्दृताश्च ।
तौ दुर्लभौ कविवचःस्खलितस्य सोढा
मर्त्येषु सागरगरस्य च यः सुरेषु ॥ २५ ॥

उत्प्रेक्षाबल्लभस्य

सत्काव्यपीयूषसमुद्रमध्ये न वाडवाग्निर्न च कालकूटः ।
तस्यावगाहेन तथाऽपि चित्रं खलस्य तापः परमोऽभ्युदेति ॥ २६ ॥

वत्सराजस्य

कर्णामृतं सूक्तिरसं विहाय दोषेषु यत्नः सुमहान् खलस्य ।
 अवेक्षते केलिवनं प्रविष्टः क्रमेलकः कृष्टकिजालमेव ॥ २७ ॥
 कुण्डत्वमायान्ति गुणाः कवीनां साहित्यविद्याश्रमवर्जितेषु ।
 कुर्यादनाद्रेषु किमङ्गनानां केशेषु कृष्णागरुधूपवासः ॥ २८ ॥

बिल्हणस्यैतौ ।

निरवस्थानि पद्यानि यद्यनार्यस्य का क्षतिः ।
 भिक्षुकसविनिक्षिप्तः किमिक्षुर्नारसो भवेत् ॥ २९ ॥

मालतीमाधवस्य ।

क्वचिद्वस्तु स्फारं कतिपयपदैरर्पितगुणं
 क्वचित्सङ्घिष्येऽर्थे प्रचुरवचनैरेव रचना ।
 यथावाच्यं शब्दाः क्वचिदपि तुलायामिव धृता-
 स्त्रिभिः कल्पैरेवं कविषु खलु शब्दार्थनियमः ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

येषां कोमलकान्यकौशलकला लीलावती भारती
 तेषां कर्कशतर्कचक्रवचनोद्गारेण किं हीयते ।
 यैः कान्ताकुचमण्डले कररुहाः सानन्दमारोपिता-
 स्तैः किं मत्सकरीन्द्रकुम्भशिखरे नारोपणीयाः क्षराः ॥ ३१ ॥

अपि मुदमुपयान्तो वाग्विलासैः स्वकीयैः
 परभणितेषु तोषं यान्ति सन्तः कियन्तः ।
 निजरसमकरन्दस्यन्दपूर्णालवालः
 कलशसलिलसेकं नेहते किं रसालः ॥ ३२ ॥

शाणोत्कीर्णमिवोच्चलद्युति पदं बन्धोऽर्द्धनारीश्वर-
 शलाघालह्वनजाङ्घिको दिवि लतोद्भिन्नेव चार्थोद्गमः ।
 किञ्चित्स्वण्डितचन्द्रमण्डलगलत्पीयूषहृद्यो रस-
 स्तत्किञ्चित्कविकर्ममर्म न पुनर्वाक्किण्डिमाडम्बरः ॥ ३३ ॥

मदनस्य ।

यदेतद्वागर्थव्यतिकरमयं किञ्चिदमृतं
 प्रमोदप्रस्यन्दैः सहृदयमनांसि स्नपयति ।
 इदं काव्यं ध्राव्यं स्फुरति तु यदत्राणु परमं
 तदन्तर्बुद्धिनां स्फुटमथ च वाचामविषयः ॥ ३४ ॥

पदव्यक्तिव्यक्तीकृतसहृदयानन्दसरणां
 कवीनां काव्ये न स्फुरति बुधमात्रस्य विषणा ।
 नवव्रीडावेशैव्यसनपिशुनो यः कुलवधु-
 कटाक्षणां पन्थाः स खलु गणिकानामविषयः ॥ ३५ ॥

हरिहरस्य ।

अनुकृष्टः शब्दैरथ घटनतश्च स्फुटतरः
 पदानामर्थात्मा सुखयति न तूत्तानिचरसः ।
 यथा किञ्चित्किञ्चित्पवनचलचीनांशुकतया
 कुचाभोगः स्त्रीणां सुखयति न तूद्वाटितमुरः ॥ ३६ ॥

धैर्माशोकस्य ।

या केवलं सैरसता तदपण्डित्वं व्युत्पत्तिरेव यदि नीरसता तदा स्यात् ।
 योगस्तयोस्तु घनसारकुरङ्गनाभिमेलापवत्परिमलं कमपि प्रमृते ॥ ३७ ॥
 विद्यापते ।

वनजल[धि]महीभृन्सिंहमातंगपूर्वो
 भवति पुरुषभीमः प्रेक्षितो भाववर्गः ।
 ननु भवति स एव मीतिहेतुः कुतोऽपि
 श्रुतिपथमुपनीतः सूक्तिभिः सत्कवीनाम् ॥ ३८ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

इति सामान्यकविकाव्यप्रशंसा ।

विशेषकविकाव्यप्रशसा ।

यस्मादियं प्रथमतः परमाप्तौघनिर्घोषिणी सरससूक्तिरङ्गभङ्गिः ।
गङ्गेव धूर्जटिजटाञ्जलतः प्रवृत्ता वृत्तेन वाक्कमहमादिकर्षि प्रपद्ये ॥ ३९ ॥
वामननागस्य ।

व्यासादिभिः कविवरैरवसादितोऽपि
शून्यत्वमाप कलयाऽपि न वाक्प्रपञ्चः ।
आनन्दनिर्भरचकोरसहस्रापीतं
चान्द्रं महः क्षयमुपैति न मात्रयाऽपि ॥ ४० ॥
महत्सोमेश्वरस्य ।

चर्चाभिश्चारणानां शितिरमण परां प्राप्य संमोदलीलां
मा कीर्तेः सौविदल्लानवगणय कविप्रातवाणीविलासान् ।
गीतं ख्यातं न नाम्ना किमपि रघुपतेरद्य यावत्प्रसादा-
द्वाल्मीकेरेव धार्मी भवलयति यशोमुद्रया रामभद्रः ॥ ४१ ॥

तमूर्षि मनुष्यलोकप्रवेशविश्रामशास्त्रिनं वाचाम् ।
सुरलोकादवतारप्रान्तरस्वेदच्छिद्धं वन्दे ॥ ४२ ॥
एतौ(श्री)मुरारे ।

भास्वद्वंशवतंसकीर्तिरमणीरङ्गप्रसङ्गस्वन-
द्वादिप्रथमध्वनिर्विजयते बल्मीकजन्मा कविः ।
पीत्वा यद्गदनेन्दुमण्डलगलत्काव्यामृताब्धेः किम-
प्याकल्पं कविनूतनाम्नुदमयी कादम्बिनी वर्षति ॥ ४३ ॥
जयदेवस्य ।

सद्दाननेन्दोरमृतप्रवाहिनी विनिस्सृता पञ्चमवेदचन्द्रिका ।
तेमश्च तापं च निहन्ति देहिनां ननु श्रुतीनां व्यवसिता सै नैकञ्चः ॥ ४४ ॥
सूक्तिसहस्रात् ।

स्वस्ति पाणिनये तस्मै यस्य रुद्रप्रसादतः ।
आदौ व्याकरणं काव्यमनु जाम्बवतीजयः ॥ ४५ ॥

यथार्थता कथं नाम न स्याद्भररुचेरिह ।
व्यधत् कण्ठाभरणं यः सदारोहणप्रियः ॥ ४६ ॥

राजशेखरस्यैती ।

सपताकैर्यशो लेभे भासो देवकुलैरिव ॥ ४७ ॥

बाणमदृश्य ।

भासनाटकचक्रेऽपि च्छेकैः सिद्धे परीक्षितुम् ।
स्वप्रवासवदत्तस्य दाहकोऽभून्न पावकः ॥ ४८ ॥

तौ शूत्रिककथाकारौ रम्यौ रामिलसोमिलौ ।
काव्यं ययोर्द्वयोरासीदर्धनारीश्वरोपमम् ॥ ४९ ॥

राजशेखरस्यैती ।

सम्यक् बाणद्वितीयेन नमदाकारधारिणा ।
धनुषेव गुणाढ्येन निश्शेषो रञ्जितो जनः ॥ ५० ॥

त्रिविक्रममदृश्य ।

मन्ये बृहत्कथाम्भोषेर्विन्दुमादाय निर्मिता ।
तेनेतरकथाकन्या न विभान्ति तदग्रतः ॥ ५१ ॥

धनपालस्य ।

हुता शिखिनि गौणाढ्या स्तोकाशेषाऽपि सा कथा ।
सुरलीदेन्दुलेखेव लोके पूज्यतमाऽभवत् ॥ ५२ ॥

जगत्यां प्रथिता गाथाः शातवाहनभूभुजा ।
व्यधुर्द्धतेस्तु विस्तारमहो चित्रपरम्परा ॥ ५३ ॥

राजशेखरस्यैती ।

कवीनामगलद्वेषो नूनं वासववत्तया
शक्त्येव पाण्डुपुत्राणां गतया कर्णगोचरम् ॥ ५४ ॥

बाणस्य ।

श्रोत्रेतराणि ध्रुवने करणान्यसङ्ख्यै-
श्रुत्वारि तृप्तिमहतां विषयैर्लभन्ते ।

श्रोत्राय एकमुकृतस्य जनस्य पुण्याः

श्रीकालिदासगिर एव दिशन्ति तृप्तिम् ॥ ५५ ॥

अन्तरं कियदाख्यान्ति सन्तो रघुकिरातयोः
अन्तरं तावदाख्यान्ति सन्तो रघुकिरातयोः ॥ ५६ ॥

शूरशशास्त्रविधेर्ज्ञाता साहसाङ्कः स भूपतिः ।
सेव्यं सकललोकस्य विदधे गन्धमादनम् ॥ ५७ ॥

कस्यापि ।

कृत्स्नप्रबोधकृद्वाणी भा रवेरिव भारवेः ।
माघेनेव च माघेन कम्पः कस्य न जायते ॥ ५८ ॥

माघेन विधितोत्साहा न सहन्ते पदक्रमम् ।
स्मरन्ति भारवेरेव कवयः कपयो यथा ॥ ५९ ॥

एकोऽपि जीयते हन्त कालिदासो न केनचित् ।
शृङ्गनरे ललितोद्गारे कालिदासप्रयी किम्बु ॥ ६० ॥

राजशेखरस्यैते ।

वक्रोक्तया भर्तृमेण्ठस्य बहन्त्या सृणिरूपताम् ।
आविद्धा इव धून्वन्ति मूर्धानं कविकुञ्जराः ॥ ६१ ॥

धनपालस्य ।

कीर्तिः प्रवरसेनस्य प्रयाता कुमुदोज्ज्वला ।
सागरस्य परं पारं कपिसेनेव सेतुना ॥ ६२ ॥

बाणस्य ।

दृष्ट्वा वाक्पतिराजस्य शक्तिं गौडवधोद्धुराम् ।
बुद्धिः श्वासोपरुद्धेव वाचं न प्रतिपद्यते ॥ ६३ ॥

धनपालस्य ।

अवन्तिः काव्यमानर्च भर्चोर्माँखरिशेखरः (१) ।
शिष्यो बाणश्च संक्रान्तैकान्तवेद्यवचाः कविः ॥ ६४ ॥

सहर्षचरिता शश्वद्धृतकादम्बरीस्येदा ।
बाणस्य बाण्यनार्येव स्वच्छन्दा चरति सितौ ॥ ६५ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

केवलोऽपि स्फुरन् बाणः करोति विमदान् कवीन् ।
किं पुनः कृत्तसन्धानः पुलिन्दकृतसन्धिभिः ॥ ६६ ॥

घनपालस्य ।

बाणेन हृदि लग्नेन यन्मन्दोऽपि पदक्रमः ।
प्रायः कविकुरङ्गणार्णां चापलं तत्र कारणम् ॥ ६७ ॥

दर्पं कविभ्रुजङ्गणार्णां गता श्रवणगोचरम् ।
विषविद्येव मायूरी मायूरी वाङ्मनिक्रन्तति ॥ ६८ ॥

सरस्वतीपवित्रार्णां जातिस्तन्त्रं न देहिनाम् ।
व्यासस्पर्धी कुलालोऽभूत् यद्गोणो भारते कविः ॥ ६९ ॥

अहो प्रभावो वाग्देव्या यच्चण्डौलद्विवाकरः ।
श्रीहर्षस्याभवत् सभ्यः समो बाणमयूरयोः ॥ ७० ॥

कर्तुं त्रिलोचनादन्यो न पार्यविजयं क्षमः ।
तदर्थः शक्यते द्रष्टुं लोचनद्वयिभिः कथम् ॥ ७१ ॥

अथो गणपतिं वन्दे महामोदविधायिनम्
विद्याधरगणैर्यस्य पूज्यते कण्ठगर्जितम् ॥ ७२ ॥

प्रद्युम्नान्नापरस्येह नाटके पटवो गिरः ।
प्रद्युम्नान्नापरस्येह पौष्पा अपि शराः स्वैराः ॥ ७३ ॥

त्रयोऽग्नयस्त्रयो देवास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणाः ।
त्रयो दण्डिप्रबन्धाश्च त्रिषु लोकेषु विश्रुताः ॥ ७४ ॥

राजशेखरस्यैते ।

जाते जगति वाल्मीकौ शब्दः कविरिति स्थितः ।
व्यासे जाते कवी चेति कवयश्चेति दण्डिनि ॥ ७५ ॥

कालिदासस्य ।

जानकीहरणं कर्तुं रघुवंशे स्थिते सति ।
कविः कुमारदासश्च रावणश्च यदि क्षमः ॥ ७६ ॥

मा स्म सन्ति हि चत्वारः प्रायो रत्नाकरा इमे ।
इतीव सं कृतो धात्रा कवी रत्नाकरोऽपरः ॥ ७७ ॥

ध्वनिनाऽतिगभीरेण काव्यतत्त्वनिवेशिना ।
आनन्दवर्धनः कस्य नासीदानन्दवर्धनः ॥ ७८ ॥

राजशेखरस्यैते ।

रत्नावलीपूर्वकमन्यदास्तामासीमभोगस्य वचोभयस्य ।
पयोधरस्येव हिमाद्रिजायाः परं विश्रुषा भवभूतिरेव ॥ ७९ ॥

वाक्यं च द्विपदीशतान्यथ महाकाव्यानि सप्त क्रमात्
त्र्यक्षमत्यहनिर्मितस्तुतिकथालसाणि चैकादश ।
मृत्वा नाटकनाटिकाप्रकरणमायान्मचन्धान्वहन्
विश्राम्यत्यधुनाऽपि नातिशयिता वाणी शिवस्वामिनः । ८० ॥
कयोरप्येतौ ।

कालञ्जरपतिश्चक्रे भीमटः पञ्चनाटकीम् ।
प्राप प्रबन्धराजत्वं तेषु स्वप्नदशाननम् ॥ ८१ ॥

मायुराजसमो जज्ञे नान्यः कलञ्चुरिः कविः
उदन्वतः समुत्तस्युः कति वा तुहिनांशवः ॥ ८२ ॥

अकालजलवेन्दोः सा हृथा वदनचन्द्रिका ।
नित्यं कविचकोरैर्वा पीयते न च हीयते ॥ ८३ ॥

अकाण्डजैल्लदश्लोकैश्चित्रमात्मकृतैरिव ।
जातः कादंबरीरामो नाटके प्रवरः कविः ॥ ८४ ॥

अनुप्रासिनि सन्दर्भे गोमन्दनसमः कुतः ।
यथार्थनामतैवास्य यद्वा वदति चारुताम् ॥ ८५ ॥

दूरादपि सतां चित्ते लिखित्वाऽऽश्चर्यमञ्जरीम् ।
कुलशेखरर्वर्माऽऽख्यां चकारार्थमञ्जरीम् ॥ ८६ ॥

द्विःसन्धाने निपुणतां स तां चक्रे धनञ्जयः
यया जातं फलं तस्य सतां चक्रे धनं जयः ॥ ८७ ॥

नदीनां मेखलसुता वृषाणां रणविग्रहः ।
 कवीनां च सुरानन्दश्रेदिमण्डलमण्डनम् ॥ ८८ ॥
 यायावरकुलश्रेणेर्मुक्तायष्टेश्च मण्डनम् ।
 सुवर्णबन्धरुचिरस्तरलस्तरलो यथा ॥ ८९ ॥
 स्थिता माध्वीकपाकत्वान्निसर्गमधुराऽपि हि ।
 किमपि स्वदते वाणी केषाञ्चिद्यदि शौङ्गिणी ॥ ९० ॥
 शब्दार्थयोः समो गुंफः पाञ्चाली रीतिरुच्यते ।
 शीलामट्टारिकावाचि बाणोक्तिषु च सा यदि ॥ ९१ ॥
 के वैकटनितंभेन गिरां गुंफेन रञ्जिताः ।
 निन्दन्ति निजकान्तानां न मौग्ध्यमधुरं वचः ॥ ९२ ॥
 सरस्वतीव कर्नाटी विजयाङ्कन जयत्यसौ ।
 या वैदर्भगिरां वासः कालिदासादनन्तरम् ॥ ९३ ॥
 मूक्तीनां स्मरकेलीनां कलानां च विलासभूः ।
 प्रभुर्देवी कविलार्टीगताऽपि हृदि तिष्ठति ॥ ९४ ॥
 पार्थस्य मनसि स्थानं लेभे लघु सुभद्रया
 कवीनां च वचोवृत्तिचातुर्येण सुभद्रया ॥ ९५ ॥
 राजशेखरस्यैते ।
 नीलोत्पलदलश्यामां बिज्जाकां तामजानता ।
 वृथैव दण्डिनाऽप्युक्तं सर्वशुक्ला सरस्वती ॥ ९६ ॥
 कविरमरः कविरचलः कविरभिनन्दश्च कालिदासश्च ।
 अन्ये कवयः कपयश्चापलमात्रं पदं दधति ॥ ९७ ॥
 यद्योगः परविग्रहे निज इवै स्वेच्छामवेशावधि—
 र्यद्दधानं व्यपनिद्राचिन्मयरसज्योतिःप्रबोधान्नाधि ।
 यद्गान्धर्वघनोदयो रसनदीकलोललीलावधि—
 स्तस्यास्मिन्पदि देवचोधियमिनः को वा गुणस्थावधिः ॥ ९८ ॥

पातुं श्रोत्ररसायनं रचयितुं वाचस्सतां सम्मता
 व्युत्पत्तिं परमामवाप्तुमवधिं लब्धुं रसस्रोतसि ।
 भोक्तुं स्वादु फलं च जीविततरोर्यथास्ति ते काँतुकं
 तत् भ्रातः शृणु राजशेखरकवेस्मृक्तीस्तुधास्यन्दिनीः ॥ ९९ ॥
 श्रीशकरवर्मणः ।

भवभूतिमनादृत्य निर्वाणमतिना मया ।
 मुरारेः पदचिन्तायामिदमाधीयते मनः ॥ १०० ॥

अमरुककवित्वटमरुकनादेन विनुद्धता न सञ्चरति ।
 शृंगारभणितिरन्या धन्यानां श्रवणविवरेषु ॥ १०१ ॥
 अर्जुनदेवस्य ।

वपुर्यामावासः कुचपरिवृतश्रेदिनृपतिः (?)
 परिभ्रान्ता रत्नाकरपरिधिरेषा वसुमती ।
 न मुक्त्वा रामाणां पदमिह शिरोऽन्यस्य नमितं
 कवीन्द्रै राजेन्द्रैर्ललितमियती बिल्हणकथा ॥ १०२ ॥

वासश्शुभ्रमृतुर्वसन्तसमयः पुष्पं शरन्मल्लिका
 धानुष्कः कुसुमायुधः परिमलः कास्तूरिकोऽस्त्रं धनुः ।
 वाचस्तर्करसोज्ज्वलाः प्रियतमा श्यामा वपुर्नूतनं
 मार्गस्सौगत एव पञ्चमलया गीतिः कविर्बिल्हणः ॥ १०३ ॥

साहित्ये सुकुमारवस्तुनि हृदय्यायग्रहग्रन्थिले
 तर्के वा मयि सन्निधातरि समं लीलायते भारती ।
 शय्या वाऽस्तु मूढूत्तरच्छदवती दर्भाङ्कुरैरास्तृता
 भूमिर्वा हृदयगमो यदि पतिस्तुल्या रतिस्सुभ्रुवः ॥ १०४ ॥
 सोमकवेः ।

किं वीणाकणितेन किं मधुकरीशंकारितेनापि किं
 कंदर्पायुधार्थिजितेन तरुणीहुङ्कारितेनापि किम् ।
 श्रीमञ्चितपसत्कवेर्यदि वचो हेरम्बकुंभस्थली—
 मुक्ताम्भस्सुभगं मुधासहचरं कर्णोदरं गाहते ॥ १०५ ॥

विन्दुद्वंद्वतरंगिताग्रसराणिः कर्ता शिरोविन्दुकं
 कर्मेति क्रमशिक्षितान्वयकथा ये केऽपि तेभ्यो नमः ।
 ये तु ग्रन्थसहस्रशाणकषणत्रुटयत्कलकैर्गिरा-
 म्बुल्लेखैः कवयन्ति रत्नहणकविस्तेष्वेव सन्नखते ॥ १०६ ॥
 प्रकृत्यैवातिवक्त्रेण गुणदैर्घ्यं वितन्वता ।
 मैया शरासननेव बाणो दूरं निरस्यते ॥ १०७ ॥
 केचिद्भ्रवगलग्रहेण विषमद्वेषज्वरेणापरे
 केचिन्मौर्ख्यमलेन सन्ततममी मीलन्ति श्रान्तोत्तराः ।
 तद्भो मन्दिरभित्तयो भवत नस्सूक्तेषु सभ्याः पुन-
 स्तपाठे वरमस्ति वो घम्युघम्यायं किमप्युत्तरम् ॥ १०८ ॥
 लोष्टसर्वज्ञस्यैतौ ।
 नव्या न व्याकरणसरणिर्धस्य माधुर्यधुर्यं
 नो सौन्दर्यं नैव नवरसस्रोतसो न प्रवाहः ।
 याहकप्रत्या कथयति गिरां देवता देव तादृक्
 काव्यं श्राव्यं कवयति भिषक् भानुनामा स एषः ॥ १०९ ॥
 इत्थं कविकुटुम्बस्य वचांसि विचिनोति यः ।
 अनिद्रवचनस्यापि तस्य वदया सरस्वती ॥ ११० ॥
 भासो रामिलसोमिलौ वररुचिः श्रीसाहसाकः कवि-
 र्मेण्डो भारविकालिदासतरलाः स्कन्दैः मुबन्धुश्च यः ।
 दण्डी बाणदिवाकरौ गणपतिः कान्तश्च रत्नाकरः
 सिद्धा यस्य सरस्वती यदि भवेत्के तस्य सर्वेऽपि ते ॥ १११ ॥
 यस्याश्चौरश्चिकुरनिकरः कर्णपूरो मथुरो
 हासो भासः कविकुलगुरुः कालिदासो विलासः ।
 हर्षो हर्षो हृदयवसतिः पञ्चबाणस्तु बाणः
 केषां नैषा कविषु कविताकामिनी कौतुकाय ॥ ११२ ॥

जयदेवस्य ।

ति श्रीमदारोहकभगवत्तज्जलहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विशेषकविप्रशसा ॥

१. कल्यन्ति. ख २. विहण. ख. ३. माया. ख ४. नै. क ख व ५. न च नव क ६. कामिलसोमिलो
 व ७. स्कन्ध इति शार्ङ्गपरीवपाठः ।

कुकविनिन्दा (५)

द्राघीयसा धाट्ठर्धगुणेन युक्ताः कैरप्यपूर्वैः परकाव्यसन्धैः ।
आडम्बरं ये वचसा वहन्ति ते केऽपि कन्याकवयो जयन्ति ॥ १ ॥
क्षेमेन्द्रस्य ।

धिवत्सां रे कलिकाल याहि विलयं केर्य विपर्यस्तता
हा कष्टं श्रुतिशालिनां व्यवहृतिर्मूर्च्छोचिता दृश्यते ।
ए[कैः] वाक्यादेवता भगवती विक्रेतुमानीयते
निश्शङ्कैरपरैः परीक्षणविधौ सर्वाङ्गमुदाच्यते ॥ २ ॥
रहस्यस्य ।

शिशिरयति वस्त्रवसती कश्चित्सुकुमारपदसुधास्यन्दैः ।
तक्ष्णोतीव तथाऽन्योऽभीक्ष्णं तीक्ष्णाक्षरक्षारैः ॥ ३ ॥

काव्यं करोपि किमु ते सुहृदो न सन्ति
ये त्वामुदीर्णपवनं विनिवारयन्ति ।
गव्यं घृतं पिव निवातगृहं प्रविश्य
वाताधिका हि पुरुषाः कवयो भवन्ति ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

गाहन्ते कविचक्रवर्तिपदवीमेके बुधाः पंचपैः
श्लोकैरेव महाश्रमेण घटितैर्यत्तल्लघीयः पदम् ।
तादृग्वा मनसोऽज्वरोषकलया ध्यायन्ति चेदीश्वरं
तत्तेषां कर एव किं न विलसन्त्यष्टौ महासिद्धयः ॥ ५ ॥
हरिहरस्य ।

ध्यासादीन्कविपुङ्गवाननुचिताक्षेपं सलीलं हसन्
उच्चैर्जल्प निमील्य लोचनघुगं श्लोकान् सगर्वं पठ ।
काव्यं स्वीकुह यत्परैर्विरचितं स्पर्धस्व सार्धं बुधैः
यद्यभ्यर्थयसे श्रुतेन रहितः पाण्डित्यमाप्तुं वलात् ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

श्रीवास्तम्भभृतः परोक्षतिकथामात्रे शिरश्शूलिनः
 सोद्वेगभ्रमणैप्रलापविपुलसोभाभिभूताकृतेः ।
 अन्तर्द्वेषविषप्रवेशविषमक्रोधोष्णनिःश्वासिनः
 कष्टा नूनमपण्डितस्य विकृतिर्भामञ्ज्वरगम्भभूः ॥ ७ ॥

ये संसत्सु विवादिनः परयशश्शल्येन शूलाकुलाः
 कुर्वन्ति स्वगुणस्तेन गुणिनां यस्नात् गुणाच्छादनम् ।
 तेषां रोषकषायितोदरदृशां कोपोष्णनिःश्वासिनां
 दीप्ता रत्नशिल्पेव कृष्णफणिनां विद्या जनोद्वेजिनी ॥ ८ ॥

स्वाधीनो रसनाञ्जलः परिचिताः शब्दाः कियन्तः क्वचित्
 क्षोणीन्द्रो न नियामकः परिषदः शान्ताः स्वतन्त्रं जगत् ।
 तद्युर्यं कवयो वयं वयमिति प्रस्तावनाह (हु ?) कृति^१—
 स्वच्छन्दं प्रतिसन्नं गर्जत वयं मौनव्रतालम्बिनः ॥ ९ ॥
 उमापतिवरस्य ।

उक्तं च वक्ष्यमाणं च भर्त्सनं तिर्यगीक्षणम् ।
 कचिद्यथार्थकथनं व्याख्यातन्त्रस्य षड्विधाः ॥ १० ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या कुकविनिन्दा ।

सुजनपद्धतिः (६)

चन्दनं चंद्रिकाचक्रं विपञ्ची चंपकस्रजः ।

पञ्चमः पञ्चमथेति पञ्चभ्योऽजनि सज्जनः ॥ १ ॥

नूनं दुग्धाब्धिमध्येत्युत्थाविमौ सज्जनदुर्जनौ ।

किन्त्विन्दोस्तोदरः पूर्वः कालकूटस्य चेतारः ॥ २ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

गोत्रस्थितिं न मुञ्चन्ति सदा सन्नतिमाश्रिताः ।

उदन्वन्तश्च सन्तश्च महासत्त्वतयाऽनया ॥ ३ ॥

अञ्जलिस्थानि पुष्पाणि वासयन्ति करद्वयम् ।

प्रायस्सुपनसां वृत्तिर्वापदक्षिणयोस्समा ॥ ४ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्थित्यतिक्रान्तिभीरुणि स्वच्छान्याकुलितोन्यपि ।

तोयानि तोयराशीनां मनांसि च मनस्विनाम् ॥ ५ ॥

भारवेः ।

जहात्माऽपि भक्त्युच्चैराश्रयन्महतां पदम् ।

गंगौघः शंभुमूर्धानमाप विष्णुपदाश्रयात् ॥ ६ ॥

प्रह्लादनस्य ।

न मुखेनोद्गिरित्यूर्ध्वं हृदयाच्च नयस्यधः ।

जरयस्यन्तरे साधुर्दोषं विषमिवेश्वरः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

महात्मानोऽनुगृह्णन्ति भजमानान् रिपूनपि ।

सपत्नीः प्रापयन्त्यर्द्धिं सिन्धवो नगनिम्नगाः ॥ ८ ॥

मापस्य ।

अपक्वैश्चपि प्रायः प्राप्नोति महतः फलम् ।

और्ध्वं दहन्तमेवाग्निं सन्तर्पयति सागरः ॥ ९ ॥

सूचीदण्ड इवासौ कुपितस्सुजनो म्रुखे परं तीक्ष्णः
छिद्रपिधानैकपरः प्रगुणः पञ्चात्परं भवति ॥ १० ॥

अनुकुरंतः खलसुजनावग्रिमपाश्चात्यभागयोस्मृच्याः ।
एकः कुरुते छिद्रं गुणवानन्यश्च पिदधाति ॥ ११ ॥

गोभट्स्थैतौ ।

सुजनो न याति विकृतिं परहितनिरतो विनाशकालेऽपि ।
छेदेऽपि चन्दनतरुः सुरभयति म्रुखं कुठारस्य ॥ १२ ॥

अथत्रपि गुणाय महतां महदपि दोषाय दोषिणां सुकृतम् ।
तृणमपि दुग्धाय गवां दुग्धमपि विषाय सर्पाणाम् ॥ १३ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

सैव परं न विनश्यति तनुरपि या श्रीनिवेशिता सत्सु ।
अवाशिष्यते हिमांशोः सैव कला शिरसि या शंभोः ॥ १४ ॥

निवसन्नपि सममितरैरभिजातश्चिक्षते न दुर्वचनम् ।
ध्वांसविरावी न पिकः स्थितवानपि बलिभ्रुजां भवने ॥ १५ ॥

जगदुपकृतिषु सतां रतिरितरजनो विभवमात्रसन्तुष्टः ।
भ्रमति भुवनानि भास्वान् धनपतिरधिवसति कैलासम् ॥ १६ ॥

तरुमूलान्यनु निहितं जलमाविर्भवति पल्लवाग्रेषु ।
निभृतं यदुपक्रियते तदपि महान्तो बहन्त्युच्चैः ॥ १७ ॥

बल्लभदेवस्थैते ।

यदमी दक्षन्ति दक्षना रसना तत्स्वादुफलमवाप्नोति ।
प्रकृतिरियं ध्वेलानां क्लिश्यन्ति यदन्यकार्येषु ॥ १८ ॥

नैमेयस्य ।

यद्ब्रह्मनाहितमतिर्बहु चादुगर्भ
कार्योन्मुखः खलजनः कृतकं ब्रवीति ।
तत्साधवो न न विदन्ति विदन्ति किं तु
कर्तुं वृथाप्रणयमस्य न पारयन्ति ॥ १९ ॥

आरोम्यस्य ।

दानोन्नता श्रीः शुभमप्रमादं शक्तिर्दयार्द्रा विनयी प्रभावाः ।
निर्व्याजवैदग्ध्यनिधिस्सतां धीः परोपकाराभरणस्वभावा ॥ २० ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

ते साधवो भुवनमण्डलमौलिभूता
ये साधुतामनुपकारिषु दर्शयन्ति ।
आत्मप्रयोजनवशीकृतखिन्नदेहः
पूर्वोपकारिषु स्वलोऽपि हि सानुकंपः ॥ २१ ॥

रत्नाकरस्य ।

हृष्यंति चारुचरितैस्सुजनस्य सन्तः
धुद्रत्वमाशु पिशुनादपि सन्त्यजन्ति ।
रत्नं न केवलमलङ्करणाय लोके
क्रूरप्रहादिशमकं च भवेत्प्रभावैः ॥ २२ ॥

त्रिलोचनस्य ।

विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा
सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
यज्ञसि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ
प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥ २३ ॥

भृगुमेष्ठस्य ।

न च भवति वियोगः स्नेहविच्छेदेहेतु-
र्जगति गुणनिधीनां सज्जनानां कदाचित् ।
घनपटलनिरुद्धो दूरसंस्थोऽपि चन्द्रः
किमु कुमुदवनानां प्रेमभङ्गं करोति ॥ २४ ॥

कथमपि हि भवन्ति क्षेत्रसद्गीजयोगा-
ज्जगदुपकृतिहेतोर्नात्मवृत्त्यै फलन्ति ।
दधति फलसमृद्ध्या दूरमानम्रभावं
ननु जगति सुशुकाः साधवश्शालयथ ॥ २५ ॥

मङ्गलार्जुनस्य ।

व्यपगतजडिमानः क्षिप्तदोषाभिषङ्गाः

परिगलितकलंका वक्रभावा न जातु ।

समुदयमपि मित्रेणैव सार्धं दधाना-

स्तुहिनकिरणविम्बादन्य एते महान्तः ॥ २६ ॥

अन्तः कोपकषायितेऽपि हृदये साधोरसचेष्टितै-

र्भद्राण्येव बहिः क्रियासु वचनान्याविर्भवन्त्यर्थतः ।

मध्येऽन्यन्तरालवादवशित्वाशोषेऽपि वारानिधेः

कल्लोलाः प्रकटीभवन्ति सततं मुक्ताफलोद्धारिणः ॥ २७ ॥

कयोरप्येतौ ।

अभेदेनोपास्ते कुमुदमुदरे वा स्थितवतो

विपलादम्भोजादुपगतवतो वा मधुलिहः ।

अपर्याप्तः कोऽपि स्वपरपरिचर्यापरिचय-

प्रबन्धस्साधूनामयमनभिसन्धानरसिकः ॥ २८ ॥

श्रीमुरारेः ।

मज्जन्तोऽपि विपत्पयोधिगहने निस्सङ्गवीरव्रताः

कुर्वन्त्येव परोपकारकरणं सन्तो यथाशक्तितः ।

राहोरुग्रकरालबक्रकुहरग्रासाभिभूतोऽप्यलं

चन्द्रः किं न जनं करोति सुखिनं ग्रस्तावशेषैः करैः ॥ २९ ॥

ये दीनेषु दयालवः स्पृशति यामल्योऽपि न श्रीमदो

व्यग्रा ये च परोपकारकरणे हृष्यन्ति ये याचिताः ।

स्वस्यास्सन्ति च यौवनोदयमहाव्याधेः प्रकोपेऽपि ये

तैः स्तंभैरिव सुस्थिरैः कलिभरक्रान्ता धरा धार्यते ॥ ३० ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्लणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सुजनपद्धतिः ॥

मनस्विपद्धतिः (७)

ब्रह्माण्डमण्डलीमात्रं किं लोभाय मनस्विनः ।
शफरीस्फुरितैर्नाम्बेः क्षुब्धता जातु जायते ॥ १ ॥

कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
मृद्धिं वा सर्वलोकस्य विज्ञीर्येत वनेऽथवा ॥ २ ॥

मर्तृहरेरैतौ ।

भूत नूतनकूष्माण्डफलानां के भवन्त्यमी ।
अङ्गुलीदर्शनाद्येन न जीवन्ति मनस्विनः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

अत्यन्तविद्युत्खे दैवे व्यर्थयत्येव पौरुषम् ।
मनस्विनो दरिद्रस्य वनादन्यत्कुतस्सुखम् ॥ ४ ॥

पुंसामुन्नतचिन्तानां सुखावहमिदं द्वयम् ।
सर्वसङ्गनिवृत्तिर्वा विभूतिर्वा सुविस्तृता ॥ ५ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

नाल्पीयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः ।
येषां भुवनलाभेऽपि निःसीमानो मनोरथाः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

श्रसमानमिषौजासि सभायां गौरवेरितम् ।
नाम यस्याभिनन्दन्ति द्विषोऽपि स पुमान् पुमान् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

अभिमानवतो मनस्विनः प्रियमुच्चैःपदमारुरुक्षतः ।
विनिपातनिवर्तनक्षमं मतमालम्बनमात्मपौरुषम् ॥ ८ ॥

अभिमानधनस्य गत्वरैरसुभिः स्यास्तु यशश्चिचीपतः ।
अचिरांशुविलासचञ्चला ननु लक्ष्मीः फलमानुषङ्गिकम् ॥ ९ ॥

भारवेरैतौ ।

कचित्कन्याधारी^१ कचिदपि च दिव्याम्बरधरः
कचिद्भूमौ शेते कचिदपि च पर्यङ्कशयनः ।

कचिच्छाकाहारः कचिदपि च मृष्टाशनरुचिः
मनस्वी कालज्ञो गणयति न दुःखं न च सुखम् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तनल्ल्णविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां मनस्विपद्धतिः ॥

दुर्जनपद्धतिः (८)

यथा यथैव स्नेहेन भूयिष्ठमुपचर्यते ।

धत्ते तथा तथा तापमहो वैश्वानरः स्वलः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

अर्पवादादभीतस्य समस्य गुणदोषयोः ।

असङ्गचेरहो घृत्तं दुर्विभाव्यं विधेरिव ॥ २ ॥

भारते ।

नौश्च दुर्जनजिह्वा च प्रतिकूलविसर्पिणी ।

परमतारणायैव निर्मिता केन दारुणा ॥ ३ ॥

रिसुकस्य ।

छिद्रवृन्दावृतेऽप्यन्तःशून्येऽपि स्वलचेतासि ।

चित्रमेकोऽपि मात्यन्तर्न गुणावयवोऽपि हि ॥ ४ ॥

इगोविन्दराजस्य ।

विभेति दुर्जनाल्लोकः सौजन्येऽपि क्षणं स्थितान् ।

कः सौनिकस्य प्रत्येति क्रीणतो दोग्धुमप्यजाम् ॥ ५ ॥

नीचस्समुत्थितोऽवश्यमनवाप्य पराश्रयम् ।

छिद्रं न रतिमाप्नोति दृष्टान्तोऽत्र कटीभवः ॥ ६ ॥

स्वभावकठिनस्यास्य कृत्रिमां विभ्रतो नतिम् ।

गुणोऽपि परार्हिसायै चापस्य च स्वलस्य च ॥ ७ ॥

केनामप्येते ।

अपकारमसंप्राप्य तुष्येत्साधुरसाधुतः ।

एष लामो भ्रुजङ्घनेन वेष्टितो यन्न दश्यते ॥ ८ ॥

मगध्द्व्यासमुनेः ।

सवर्षाशनिराकाशः ससज्जनस्वला मही ।

गुणा दोषाश्च विद्यन्ते हन्त भो महतामपि ॥ ९ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

बन्दितोऽप्येष दोषाय तद्वरं निन्दितः खलः ।
स्तुतोऽप्यहिर्दंष्टत्येव न ददं पीडिताननः ॥ १० ॥

अपूर्वः कोऽपि कोपाग्निः सज्जनस्य खलस्य च ।
एकस्य शाम्यति स्नेहाद्धर्षतेऽन्यस्य वारितः ॥ ११ ॥

गोमटस्य ।

वैरस्यैकनिधेः क्रूरसत्वस्य च जडात्मनः ।
पयोऽन्यपेयं भवति क्षारांभोधेः खलस्य च ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

पश्चादन्यत्पुरश्चान्यत् पुनरुक्तभयादिव ।
परापवादविद्वांसो वदन्यविकलाः खलाः ॥ १३ ॥
पुनरुक्तपदस्य (पण्डितस्य) ।

पीडनं बहुधान्यस्य विधातुं लब्धजन्मनाम् ।
खलानामुचितं ग्रामात् बहिरेव निवेक्षणम् ॥ १४ ॥

ये वर्धयन्ति पापार्धिकौतुकं पृथिवीपतेः ।
विशेषः कतरस्तेषां पिष्टुनानां शुनामिषं ॥ १५ ॥

श्रुतभररामस्यैतौ ।

खलः सत्क्रियमाणोऽपि दधाति कलहं सताम् ।
दुग्धधौतोऽपि किं याति वायसः कलहंसताम् ॥ १६ ॥

स्नेहेन भूतिदानेन कृतस्वच्छोऽपि दुर्जनः ।
दर्पणश्चान्तिके तिष्ठन् करोत्येकमपि द्विधा ॥ १७ ॥

दर्पणस्य खलु दुर्जनस्य च ब्रूत हन्त मुजनाः किमन्तरम् ।
यावदेव पुरतो वसेज्जनस्तावदेव हृदयेऽस्य वर्तते ॥ १८ ॥

केशामप्येते ।

अन्यस्माच्छोष्या क्षुद्रः प्रायेण दुस्सहो भवति ।
रविरपि तपति न तादृग्याहकसन्तप्तसिकतौघः ॥ १९ ॥

दुर्वचनमनभिजाताः स्वजनं प्रस्युत्सृजन्त्युपेत्यापि ।
अश्वतरास्तीर्याभसि बूरादागत्य मेहन्ति ॥ २० ॥

बल्लभदेवस्यैतौ ।

अप्यात्मनो विनाशं गणयति न खलः परव्यसनहृष्टः ।
पायस्तदहङ्गनाथे समरमुखे नृत्यति कबन्धः ॥ २१ ॥

स्वगुणानिब परदोषान् वक्तुं न सतोऽपि शक्नुवन्ति बुधाः ।
स्वगुणानिब परदोषानसतोऽपि खलास्तु कैथयन्ति ॥ २२ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

उज्ज्वलगुणामप्युदितं क्षुद्रो द्रष्टुं न कथमपि क्षमते ।
हित्वा तनुमपि श्लभः शुभ्रं दीपाचिरपहरति ॥ २३ ॥

श्लभदेवस्य ।

ऋजुरेष पक्षवानिति काण्डे प्रीतिं खले च माकार्षीः ।
प्रायेण त्यक्तगुणः फलेन हृदयं विदारयति ॥ २४ ॥

एते स्निग्धतमा इति मा मा क्षुद्रेषु यात विश्वासम् ।
सिद्धार्यानामेषां स्नेहोऽप्यंशूणि पातयति ॥ २५ ॥

सुचिगोमटस्यैतौ ।

विध्वस्तपरगुणानां भवति खलानामतीव मलिनत्वम् ।
अन्तरितशशिरुचामपि सलिलमुचां मलिनिमाऽभ्यधिकः ॥ २६ ॥

विषधरतोऽप्यतिविषमः खल इति नै मृषा वदन्ति विद्वांसः ।
यदयं नकुलद्वेषी स कुलद्वेषी पुनः पिशुनः ॥ २७ ॥

हस्त इव भूतिमलिनो लंघयति यथा यथा खलस्सुजनम् ।
दर्पणमिव तं कुरुते तथा तथा निर्मलच्छायम् ॥ २८ ॥

सुचन्धोरेते ।

शिरसि निहितोऽपि नित्यं यत्नार्दपि सेवितो बहुस्नेहैः ।
तरुणीकच इव नीचः कौटिल्यं नैव विजहाति ॥ २९ ॥

विकसितवदनः पिशुनः श्रोत्फुल्लविलोचनो यदा भ्रमति ।
मन्ये तदाऽस्य जातस्सदहितकरणश्रमस्सफलः ॥ ३० ॥

अहमेव गुरुः सुदारुणानामिति हाहाहल मास्म तात हृष्यः ।
 ननु सन्ति भवादृशानि भूयो भुवनेऽस्मिन् वचनानि दुर्जनानाम् ॥ ३१ ॥
 केषामप्येते ।

समर्पितास्तेन न कस्य दोषाः इठावृणा वा न हृताः खलेन ।
 तथापि दोषैर्न विद्युज्यतेऽसौ सन्तोऽपि नैकेन गुणेन चित्रम् ॥ ३२ ॥
 कर्षमानस्य ।

ते तावत्कृतिनः परार्थघटकाः स्वार्थान्परित्यज्य ये
 सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतस्स्वार्थाविरोधेन ये ।
 तेऽप्री मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय निघ्नन्ति ये ।
 ये तु भ्रन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ ३३ ॥
 कस्यापि ।

जाख्यं हीमिति गभ्यते धृतरुचौ दंभः शुचौ कैतवं
 शूरे निर्घृणता मुनौ विमतिता दैन्यं भियालापिनि ।
 तेजस्विन्धबलिप्लता ह्यस्वरता वक्तव्यशक्तिः स्थिरे
 तत्को नाम गुणो भवेत्स विदुषां यो दुर्जनैर्नाकितः ॥ ३४ ॥

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजह्णविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या दुर्जनपद्धतिः ।

कृपणपद्धतिः (९)

असंभोगेन सामान्यं कृपणस्य धनं परैः ।
अस्येदमिति संबंधो हानौ दुःखेन गम्यते ॥ १ ॥

व्यासस्य ।

वीणेव श्रोत्रहीनस्य लोलाक्षीव विचक्षुषः ।
व्यसोः कुसुममालेव श्रीः कदर्यस्य निष्फला ॥ २ ॥

यत्करोत्यरुचिं क्लेशं तृष्णां मोहं प्रजागरम् ।
न तद्दनं कदर्याणां हृदयव्याभिरेव सः ॥ ३ ॥

उक्तं परस्यामिषतामनुक्तं यात्यदृश्यताम् ।
हृदये शल्यतां धत्ते निघने धनिना धनम् ॥ ४ ॥

व्यर्थं श्रुतमञ्जीलस्य बलं कापुरुषस्य च ।
व्युत्थानं मन्दभाग्यस्य धनं कृपणजीविनः ॥ ५ ॥

यदर्ज्यते परक्लेशैरर्जितं यन्न भुज्यते ।
विभज्यते यदन्तेऽन्यैः कस्यचिन्मास्तु तद्दनम् ॥ ६ ॥

शेमेन्द्रस्यैते ।

शृहमध्यनिखातेन धनेन रमते यदि ।
सतु तेनानुसारेण रमते किं न मेरुणा ॥ ७ ॥

कृपणेन श्वेनेव मृतेनापि न दीयते ।
मांसं वर्धयता तेन काकस्योपकृतिः कृता ॥ ८ ॥

प्रायेण धनिनामेव धने तृष्णा गरीयसी ।
पश्य कोटिद्वयोपेतं लक्षाय प्रवर्णं धनुः ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

मृत्युश्शरीरगोप्तारं धनरसं वसुन्धरा ।
दुश्चारिणीव हसति स्वपतिं पुत्रवत्सलम् ॥ १० ॥

साधुना दीनमनसा प्रार्थितो विभवे सति ।
ददाति यदि नो तस्मै पृष्टस्यास्य किमुत्तरम् ॥ ११ ॥

व्यासस्यैते ।

शरणं किं प्रपन्नानि विषवन्मारयन्ति किम् ।
न त्यज्यन्ते न ह्युज्यन्ते कृपणेन धनानि यत् ॥ १२ ॥

रिसुकस्य ।

हृदतरनिबद्धद्वष्टेः कोशनिषण्णस्य सहजमस्त्रिनस्य ।
कृपणस्य कृपाणस्य च केवलमाकारतो भेदः ॥ १३ ॥

सूचिगोपटस्य ।

धनमर्थिनामभोग्मं चिरसंचयदूषितं कदर्याणाम् ।
स्रोतोजलमिव रुचिरं सततागमनिर्गमं महताम् ॥ १४ ॥

न परं धनानि ढारास्तनुरप्यन्योपकरणतां याति ।
कृपणस्य नन्दनरपतिरत्रार्थे स्पष्टदृष्टान्तः ॥ १५ ॥

नन्दनरेन्द्रविणैर्दुष्कृतमिव किंपि विहितमैतिघोरम् ।
वसुधातलोष्पपाको विरमति नाथापि यत्तेभ्यः ॥ १६ ॥

[चौ] इजणकरपरंपरपरिवत्तणस्वेयवसणपरिसन्ता ।
अत्या किवणघरत्या सत्थावत्या सुवन्ति विय ॥ १७ ॥

अभ्युपयुक्तास्सद्भिर्गतागतैरहरहः प्रखिन्दानाः ।
कृपणजनसन्निकर्षं प्राप्पार्थाः प्रस्वपन्तीव ॥ १८ ॥

बह्मदेवस्यैते ।

प्राप्तानपि न लभन्ते भोगान् भोक्तुं स्वकर्मभिः कृपणाः ।
द्राक्षामपाकसमये ह्युस्वपाको भवति काकानाम् ॥ १९ ॥

रविगुप्तस्य ।

निद्राच्छेदसखेदबान्धवजनः सोद्वेगवैद्योज्झितः
पक्कायकदर्थितः परिजनैस्तन्त्रीभयात्सोभितः ।
भग्नस्वास्थ्यमनोरथः मियतभावष्टब्धपादद्वयः
पर्यन्ते कृपणः करोति विवशः किं श्लथतुल्यैर्धनैः ॥ २० ॥

शेमेन्द्रस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजह्णुण्देवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां कृपणपद्धतिः ।

अन्यापदेशः ।

खेचराः ।

रविपद्धतिः (१०)

उत्पाद्य यत्स्वयमपि प्रबलानुरागभाजस्तथाऽनुसरतोऽपि दिवाकरस्य ।
छाया प्रसर्पति सुदूरमनेन मन्ये क्लृप्तं तथा सदृशमेव कुलीनतायाः ॥ १ ॥
श्रीभोगदेवस्य ।

देवो हरिर्विहृतु वक्षसि कौस्तुभं तमन्यैव काचन पुनर्धुमजेः प्रतिष्ठा ।
यत्पादसंगतितरंगितसौरभाणि धत्ते स एव शिरसा सरसीरुहाणि ॥ २ ॥
श्रीराजपितामहमहादेवस्य ।

तुच्छस्यापि समेभ्यतोऽस्य तमसो दृष्ट्वाऽपि तेजस्विता-
गुण्मुच्य त्यजति स्वमण्डलमहो यस्सोऽपि भासां पतिः ।
शूरःशूर इति स्वतन्त्रवचसा लोकेषु यत्कीर्त्यते
ख्यातिस्तत्र गरीयसी न बलबद्रूपं पुनर्वास्तवम् ॥ ३ ॥
श्रीभोगदेवस्य ।

यत्पादाः शिरसा न केन विष्टताः पृथ्वीभृतां मध्यत-
स्तस्मिन्भास्वति राहुणा कवचित्ते लोकत्रयीचक्षुषि ।
खद्योतैः स्फुरितं तमोभिरुदितं ताराभिरुज्ज्वलितं
धूकैरुत्थितमाः किमत्र करवै किं केन नो चेष्टितम् ॥ ४ ॥
श्रीभोगस्य ।

पातः पूष्णो भवति महतो नोपतापाय यस्मात्
काले प्राप्ते क इह न ययुर्यान्ति यास्यन्ति चोस्तम् ।
एतावद्बु व्यथयतितरां लोकबाह्वीस्तमोभि-
स्तस्मिन्नेव प्रकृतिमहति व्योम्नि लब्धोऽवकाशः ॥ ५ ॥

गते तस्मिन् भानौ त्रिभुवनसमुन्मेषविरह-
व्यथा चन्द्रो नेष्यत्यनुचितमतो नास्ति किमपि ।

इदं चेतस्तापं जनयतितरामत्र यदमी
प्रदीपाससञ्जातास्तिमिरहतिबद्धोद्गरशिखाः ॥ ६ ॥

भट्टमल्लटस्यैतौ ।

आगत्यैव कुतश्चिदेव गगनाभोगं च कृत्वाऽऽत्मसात्
भावाभाषबिलोकनास्पदममूषीत्वेन्दुमुख्यानपि ।
जाज्वल्यं जगतो विधाय किमपि प्राप्तः प्रियोऽज्ञां पति-
र्यात्वस्तं प्रविशत्वयाब्धिमयवा मेरौ परिभ्राम्यतु ॥ ७ ॥

श्रीकल्याणस्य ।

न्याय्यं यच्चमसः समूलदलनं भास्वत्तया तन्यते
नैतच्चाह परं सजातिसकलज्योतींषि मृष्णासि यत् ।
युक्तं वाँऽखिललोकमूर्धपदवीमादातुमिच्छोर्यतः
किन्तेजः किमु पूर्णता किमुदयस्तुल्ये परे जीवति ॥ ८ ॥

विद्येशानस्य ।

न तेजस्तेजस्वी प्रसृतमपरेषां विषहते
स तस्य स्वो भावः प्रकृतिनियतत्वादकृतकः ।
मयूखैरश्रान्तस्तपति यदि देवो दिनकरः
किमायेयो ग्रावा निकृत इव तेजो वि [कि] रति ॥ ९ ॥

भवभूतेः ।

साम्यं निम्नोन्नतानामभवदपहता नेत्रनिर्वाणसंप-
न्मार्गालोके न लोकः प्रभवति विदधे ध्वान्तमेकातपत्रम् ।
कालेनाशेषमेवाप्रकृतिमिति (?) दिनाधीश्वरस्योपकारा-
दस्य द्वीपान्तरेऽपि प्रसभसरभसं किन्तु तेजस्तदेव ॥ १० ॥

वस्तुपालस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्लहणदेवराचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां रविपद्धतिः ।

चन्द्रपद्धतिः (११)

आलोकवन्तस्सन्धेव भूर्यासो भास्करादयः ।
कलावानेव तु ग्रावद्रावकर्माणि कर्मठः ॥ १ ॥

प्रहादनस्य ।

दैवाद्यद्यपि तुल्योऽभूत् भूतेशस्य परिग्रहः ।
तथाऽपि किं कपालानि तुलां यान्ति कलानिधेः ॥ २ ॥

मालतीमाधवस्य ।

राजशब्दं स एवैकः कामिन्दुर्निषेवताम् ।
कलङ्कुकल्पमप्येणमाश्रितं न जहाति यः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

पीयूषं वपुषोऽस्य हेतुरुदयो विश्वस्य नेत्रोत्सवः
प्लुष्टं भानुकरैरयं त्रिभुवनं ज्योत्स्नाजलसिञ्चति ।
सर्वाशाप्रतिरोधकान्धतमसध्वंसाय बद्धोद्यमो
धिग्धातारमिहापि लक्ष्य लिखितुं यस्य प्रवृत्तं मनः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

यद्यपि शिरोऽधिरोहति शैद्रः क्रोधेन सिंहिकातनयः ।
तदपि न शरणं यातं सागरसूनुर्मृगं त्यजति ॥ ५ ॥

मदनस्य ।

विरम तिभिर साहसादमुष्माद्यदि रविरस्तमितः स्वतस्ततः किम् ।
कलयासि न पुरो महामहोर्मिद्युतिनिधिरभ्युदयत्ययं शशाङ्कः ॥ ६ ॥

बल्लाळसेनस्य ।

एकैव साऽमृतमयी सुतरामनर्घ्या
काऽप्यस्त्यसौ हिमकरस्य कला ययैव ।
आरोपितो गुणविदा परमेश्वरेण
चूडामणौ न गणितोऽस्य कलङ्कुन्दोषः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

रत्नाकरो जनयिता सहजश्च वर्गः
 किं कथ्यताममृतकौस्तुभपारिजाताः ।
 किन्तैरचिन्त्यमिह तत्पुनरन्यदेव
 तत्त्वान्तरं कुमुदचन्द्रपुरसो यदिन्दुः ॥ ८ ॥

श्रीमुरारेः ।

नानाविधं विदधतोऽपि जगद्विधातु-
 रेकं चिरात्किमपि सच्चरितं बभूव ।
 मित्रोदयद्विषि विकासिनि तद्विपत्तौ
 दोषाकरे शशिनि यन्निहितः कलङ्कः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

किमत्रेणो पुत्रः किमु न हरचूडामणिरसौ
 न किं हन्ति ध्वान्तं जगदुपरि किं वा न वसति ।
 यदेतस्यान्तस्सा विलसति लघुर्लक्ष्मकणिका
 विधातुर्दोषोऽयं न तु गुणनिधेस्तस्य किमपि ॥ १० ॥

वह्नुभस्य ।

आशाः पूरयति श्रियं वितरति त्रैलोक्यतापं हर-
 त्यव्याजामृतसेचनं विदधति प्रीतिं परां तन्वति ।
 एतेन प्रसभं चिरं जलमुचा कालेन दूरीकृते
 पूर्णे राजनि जातमृत्वगतमस्तोमावशेषं जगत् ॥ ११ ॥

हरिहरस्य ।

खेदं ये जनयन्ति ये विदधति क्षिप्रं जगन्नीरसं
 ये रूक्षाः स्थितिभेदिनः सुमनसां तिग्मद्युतेरंशवः ।
 कृत्वा तानपि निर्भरामृतमुचस्तापं त्वया छिन्दता
 विश्वस्यास्य सुधामपूत्र महतामात्मा धुरि स्थापितः ॥ १२ ॥

श्रीभोजस्य ।

प्रमलानि दधते दिशः परिमलाकुष्टालिगुंजारवैः
 क्रन्दन्ते कुमुदानि सोमदृषदः स्वेदं त्यजन्त्याकुलाः ।
 एकोऽयं हरिणस्तुषारकिरण त्वद्भासकाले पुनः
 स्वर्भानूत्कटदन्तपीडनभवं धत्ते न चित्ते भयम् ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

उच्चैःस्थानकृतोदर्यैर्बहुविधैर्ज्योतिभिरुत्प्रभैः
 शुक्राद्यैः किममीभिरत्र विततां शौढिं दधानैरपि ।
 यावल्लोकतमोपहेन भवता लक्ष्मीर्न विस्तार्यते
 तावच्चन्द्र कथं प्रयाति परमामृद्धिं स रत्नाकरः ॥ १४ ॥

त्रिलोचनस्य ।

चन्द्रार्कौ ।

कः पश्यति खरमहसः सम्मुखमपि तेजसां सहस्रस्य ।
 कलितं शशभृ[द्धौ]म्नो यो मण्डलखण्डनं सहते ॥ १५ ॥

श्रीवल्लभदेवस्य ।

रविरविकलश्लघापात्रं किमत्र विचार्यते
 सकलजगतः सत्तामृज्जीवयन्ति यदंशवः ।
 पुनरितरथा तापैः पापः स केन विलुप्यता-
 मयमपि सुधारस्मिस्तस्मिन्न संरभते यदि ॥ १६ ॥

॥ इति चन्द्रपद्धतिः ॥

वायुपद्धतिः (१२)

वरतरुविघटनपटवः कटवश्चञ्चन्ति वायवो बहवः ।
तत्कुसुमबहलपग्मिळगुणविन्यासे कृती त्वेकः ॥ १ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

परमो मरुत्सखाऽग्नेस्तेजोवृद्धिं तनोति संज्ज्वलतः ।
दीपं हरति तदस्य ज्ञातं प्रतिपन्ननिर्वहणम् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

अलिपटलैरनुयातां सहृदयहृदयञ्चरं किलुम्पन्तीम् ।
मृगपदपरिमलहरां समीर पामरेषु रे किरसि ॥ ३ ॥

मालतीमाधवस्य

स्वार्थानपेक्षं जनतापश्चान्त्यै नित्योदितास्सन्ति पयोम्लुचोऽमी ।
विवर्षिणस्तानवगृह्णते ये सन्त्येव ते केऽपि महानुभावाः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

ये जात्या लघवः सदैव गणनां प्राप्ता न ये कुत्रचित्
पद्मचामेव विमर्दिताः प्रतिदिनं भूमौ विलीनाश्चिरम् ।
उत्सिक्ताश्चपलाशयेन मरुता पश्यान्तरिक्षे सखे
तुङ्गनाम्नपरि स्थितिं क्षितिभृतां कुवन्त्यमी पांसवः ॥ ५ ॥

भल्लटस्य ।

कोऽयं भ्रान्तिप्रकारस्तव पवन पदं लोकपादाहतीनां
तेजस्विव्रातसेव्ये नभसि नयसि यत्पांसुपूरं प्रतिष्ठाम् ।
तस्मिन्नुत्थाप्यमाने जननयनपदव्यापदस्सन्तु ताव-
त्केनोपायेन सखा वपुषि मलिनतेत्येष दोषस्तवीच ॥ ६ ॥

अमृतदत्तस्य ।

श्वाखाभिः [पौरितो] दिशः कलयताच्छ्रीसंविभागोत्सवं
तां रोलेबकुटुम्बके प्रथयतात्पान्यातिथेयीमसौ ।
इत्थं [पौन्य] मनोरथप्रथिमभिस्सार्धं प्रवृद्धे मुदा
हा दुर्वात किमाततान तदिदं बाले रसाले भवान् ॥ ७ ॥

प्रह्लादनस्य ।

॥ इति वायुपद्धतिः ॥

मेघपद्धतिः (१३)

चातकः [स्वोस्य] मानेन जलं प्रार्थयतेऽन्वुदम् ।

स [तूदौर] तथा नित्यं प्लावयत्यम्बुना महीम् ॥ १ ॥

नभसि निरवलम्बे सीदता दीर्घकाळं त्वदभिष्टुत्स्वनिषण्णोत्तानचञ्चुपुटेन ।

जलधर जलधारा दूरतस्तावदास्तां ध्वनिरपि मधुरस्ते न श्रुतश्चातकेन ॥२॥

कयोरप्येतौ ।

एकस्य तस्य मन्ये घन्यामभ्युन्नतिं जलधरस्य ।

विश्व सशैलकाननमाननमालोकते यस्य ॥ ३ ॥

प्रह्लादनस्य ।

जलदस्समुद्रसेवामाचरति समग्रभुवनभरणाय ।

कुरुते तामपि हतमतिरात्मम्भरिरनिशर्मावांशिः ॥ ४ ॥

यल्लभेवस्यै ।

संप्रति न कल्पतरवो न सिद्धयो नापि देवता वरदाः ।

जलद त्वयि विश्राम्यति सृष्टिरियं भुवनकोशस्य ॥ ५ ॥

वस्तुपालस्य ।

जलधर जलभरनिकरैः परिहर परितापमुद्धरं जगतः ।

नो चेदपसर दूरं हिमकरकरदर्शनं वितर ॥ ६ ॥

चन्द्रकवेः ।

आयि जलद यदि न दास्यसि कतिचिच्चवं चातकाय जलकणिकाः ।

तद्यमचिरेण भविता सलिलाञ्जलिदानयोग्यस्ते ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

यद्भुतां लघु [तैरे] रपि वद्धमूलमासादितानि सप्तसर्व तृणैश्चिरांसि ।

अम्भोऽधुचः प्रचुरवर्षविशृङ्खलस्य तच्चेष्टितं दुरववारगतेर्जलस्य ॥ ८ ॥

भागवतजयवर्धनस्य ।

१ खलु क ख ग घ २ लोदार्ये, क ख ग घ ३ Bhandarkar's Report ascribes this to Prahladana ४ तृणे क ख गुणैरिति सुभाषितावली पाठ ५ Bhandarkar's Report ascribes the verse to Prakāsavarsha

एतदत्र पथिकैकजीवितं पश्य श्रुष्यतितरां महत्सरः ।
रे मुधाऽम्बुधर रुद्धसद्गतिर्विधिता किमिति घट्टवाहिनी ॥ ९ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

स क्षारो जलधिससरांसि बितरन्त्यभ्यागतेभ्यो मितं
शृण्वन्ते सरितः श्रमेण परितोऽप्याधाय बन्धं बलात् ।
प्राप्यं कूपकतः कथंचन किमप्यारोप्य कण्ठे पदं
तत्त्वां त्यागिनमेकमेव (भगव) न्यर्जन्य मन्यामहे ॥ १० ॥

प्रह्लादनस्य ।

हृद्या नद्यः कमलसरसी राजहंसावतंसा
पुण्यं स्रोतो हिमगिरिश्रुवस्त्वत्कृते येन मुक्ताः ।
सम्प्राप्तेऽस्मिन् जलद दहनोच्चण्डदाहे निदाघे
पर्जन्य स्वीकुरु तमधुना चातकं पातकं वा ॥ ११ ॥

दीपकस्य ।

अये हेलावेलाकुलितकुलशैले जलनिधौ
कुतो वारामोघं बत जलद मोघं वितरसि ।
समन्ताद्दुत्तालज्वलदनलकीलाकबळनळमो-
पेतानेतानुपचर पयोभिर्विदपिनः ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

अष्टुं कालक्षेपं न्यज जलद गम्भीरमधुरैः
किमेभिर्बिद्योपैः सृज झगिति झूत्कारि सलिलम् ।
अये पश्यावस्थामकरुण समीरव्यतिकर-
ज्वलद्वावज्वालावलिजटिलमूर्तेर्विदपिनः ॥ १३ ॥

अचलस्य ।

सद्यः क्षिप्तं व्रजति सलिलं यत्र मुक्तामयत्वं
ख्यातस्सोऽयं जगति जलधिर्वल्लभस्ताम्रपर्ण्याः ।
शुक्तिव्याजाद्विद्वृतवदनेऽप्यत्र वीतादरस्त्वं
कष्टं स्वातीजलद स्वदिरारण्यसेकाकुलोऽसि ॥ १४ ॥

मल्लस्य ।

इति मेघपद्धतिः ।

पक्षिणः

कोकिलपद्धतिः (१४)

तदेतद्वाचि माधुर्यं जाने कोकिलं कृत्रिमम् ।

यैः पोषितोऽसि तानेव जातपक्षो जहासि यत् ॥ १ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

चूते समीपवर्तिनि मधुकरकुलकलितमंजरीनिबधे ।

कोकिलं वृत्तिमार्द्वं मूढं त्वां मन्यते लोकः ॥ २ ॥

श्रीविद्यमानुपण्डितस्य

श्रुत्वा कर्णज्वरदं करटकदंबस्य कर्कशं विरुतम् ।

सुस्वरवैदग्धीमपि कोकिलपोतो विसस्मार ॥ ३ ॥

श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

मलिनात्मना विरागः प्रकटीकृत एव कोकिलखलेन ।

जीवनदानामुभ्रतिसमये वाचंयमीभवता ॥ ४ ॥

क्वचिज्जिह्वीनादः क्वचिदपि च काकोलकलहः

क्वचित्काकारावः क्वचिदपि कपीना कलकलः ।

क्वचिद्वोरः पेरुध्वनिरयमहो दैवघटनात्

कयंकारं तारं क्वणति चकितः कोकिलयुवा ॥ ५ ॥

कयोरप्येतौ ।

अकेकी किं केकी वचसि चतुरः किन्न कुरैरः

शुकः किंवा मूकः स च कलरवः किं क्षतरवः ।

त्वयाऽगण्यैः पुण्यैः पिक मधुरिमा धीरगरिमा

यतो लब्धः स्तब्धः किमासि रुचिरं नेह सुचिरम् ॥ ६ ॥

अपि स्वैस्सर्वस्वैः पुनरप[धि]नैः कैरपि [धि]नैः
 परित्राणैः प्रार्णैर्यदपि च विधेयं परहितम् ।
 तदर्थतच्छब्दात्परभृत भवत्येव भवत-
 स्ततश्शब्दालस्यं कथमपि निरस्यं क्षणमपि ॥ ७ ॥

अन्धवैद्यनाथस्यैतौ ।

अमृतवचनलीलाविभ्रमैरन्नपानं
 रचय चतुर कीर भ्रान्तचित्तेषु तेषु ।
 अकलितपरसेवातापपापः पिकोऽसौ
 भजतु विपिनवाटीमेव पीयूषकण्ठः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

परभृतश्शिशो मौनं तावद्विधेहि नभस्थलो-
 त्पतनविधये पक्षौ स्यार्ता न यावदिमौ क्षमौ ।
 ध्रुवमितरथा द्रष्टव्योऽसि स्वजातिविच्छक्षण-
 ध्वनितकुपितध्वाक्षत्रोटीपुटाहातिजर्जरः ॥ ९ ॥

अचलस्य ।

रे रे काक वराक साकममुना पुंस्कोकिलेन ध्वनि-
 स्पर्धाबन्धमुपेयुषस्तव कथं वक्षो न याति द्विधा ।
 यस्याकर्ण्यं वचस्सुधाकवचितं वाचंयमानामपि
 व्यग्राणि ग्रथयन्ति मन्मथकथां चेतांसि चैत्रोत्सवे ॥ १० ॥

भल्लटस्य ।

उद्याने सहकारकोरकरसमत्याश्रया कोकिलः
 स्थातुं वाञ्छति चित्तजन्मनृपतेर्मित्रञ्च मन्त्री यतः ।
 किन्तु ध्वांसविजृम्भितेषु च पिकप्रारब्धगानेषु च
 क्रैकारेषु च पञ्चमध्वनिषु च श्रोता न वेत्त्यन्तरम् ॥ ११ ॥

उत्कूजन्तु वटे वटे वत वकाः काका वराका अपि
 क्रैकुर्वन्तु सदा निनादपटवस्ते पिप्पले पिप्पले ।
 सोऽन्यः कोऽपि रसालपल्लवलवग्रासोल्लसत्पाटव-
 क्रीडत्कोकिलकण्ठकूजनकलालीलाविलासक्रमः ॥ १२ ॥

कयोरप्येतौ ।

येनानन्दमये वसन्तसमये सौरभ्यहेलामिलद्-
 भृङ्गनालीमुखरे रसालशिखरे नीताः पुरा वासराः ।
 आः कालस्य वशेन कोकिलयुवा सोऽप्यथ सर्वा दिशो
 भ्राम्यद्वायसचञ्चुघातविदलन्मूर्धा मुहुर्धावति ॥ १३ ॥

भेगीमाकारस्य ।

दात्पूहास्सरसं रसन्तु सरसं गायन्तु केकाभृतः
 कादम्बाः कलमालपन्तु मधुरं कूजन्तु कोयट्टयः ।
 देवाथावदसौ रसालविद्यपिच्छायामनासादय-
 त्त्रिर्विण्णः कुटजेषु कोकिलयुवा संजातमौनव्रतः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

तुष्णीं तिष्ठ चकोरं संहर गिरं त्वं कीरं पागावत
 त्वद्वाचो विरमन्तु बर्हिणं भवत्कंठोऽपि विश्राम्यतु ।
 एतन्नूतनचूतपल्लवलवग्रासोल्लसन्मञ्जुल-
 व्याहारः कलकण्ठ एष किरति श्रोत्रे सुधाशीकरान् ॥ १५ ॥

॥ इति कोकिलपद्धति ॥

THE KILIKI
 RESEARCH INSTITUTE,
 94, R. H. ROAD, MADRAS-4.

हंसपद्धतिः (१५)

गाङ्गमम्बु सितमम्बु याम्बुनं कज्जलाभम्बुभयत्र मज्जतः ।

राजहंस तव सैव शुभ्रता चीयते न च न चापचीयते ॥ १ ॥

अम्भोजिनीवननिवासविलासमेव हंसस्य हन्तु नितरां कुपितो विधाता ।

न त्वस्य दुग्धजलभेदविधौ प्रसिद्धां वैदग्ध्यकीर्तिमपहर्तुमसौ समर्थः ॥ २ ॥

तरो तीरोद्भूते क्वचिदपि दलाच्छादिततनुः-

पतद्द्वारासारां गमय विपमां प्राट्टषमिमाम् ।

निवृत्तायां त्वस्यां सरसि सरसोत्फुल्लनलिने

स एव त्वं हंसः पुनरपि विलासास्त इह ते ॥ ३ ॥

केषामप्येते ।

यस्सन्तापमपाकरोति जगतां यश्चोपकारक्षमः

सर्वेषाममृतात्मकेन वपुषा प्रीणाति नेत्राणि यः ।

तस्याप्युन्नतिमंबुदस्य सहसे यन्न त्वमेतावता

वर्णेनैव परं मराल धवलः कृष्णश्चरित्रैरसि ॥ ४ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

इस त्वं शरदिन्दुधामधवलः पक्षद्वयभोजतो

धात्रीमण्डलमण्डनस्थिरपदः श्लाघ्यं न वा किं तव ।

किं त्वैक्यं गतयोर्यदङ्ग कुरुषे भेदं च दुग्धाम्भसो-

नूनं सर्वगुणोन्नतस्य भवतस्तत्रैव युक्तं मनाक् ॥ ५ ॥

अन्या सा सरसी मराल मुनिभिर्चत्तीरसोपानिका-

विन्यस्तान् वलितण्डुलान् कवलयन्ट्टोऽसि हृद्यैर्मुखैः ।

एषा पक्कणवापिका कमलिनीखण्डेऽत्र गुप्तात्मभि-

र्व्याधैस्त्वद्विधुग्धवन्धनविधौ किं नाम नामुच्यते ॥ ६ ॥

प्रम्लाना नलिनी जलानि किरणैस्सूर्यस्य शोषं ययु-

र्नाशं प्राप विहंगमावलिरीयं तृष्णाविशीर्षेक्षणा ।

एते तीरमहीरुहा अपि पतत्पत्रश्रियोऽद्यापि रे

कोऽयं राजमराल शुष्कसरसीतीरे रतिप्रक्रमः ॥ ७ ॥

गतं तत्रांभीर्यं तटमपि वृत्तं जालिकशतैः सखे हंसोत्पिष्ट प्रथमममुतो धाव सरसः ।

न यावत्पङ्काम्भःकलुषितवपुर्भूरिति लपन् वकोऽसौ वाचाटश्रणयुगलं मूर्ध्नि कुरुते ॥ ८ ॥

यो दिव्याम्बुजलीनपक्षमधुपमोद्गीतिरम्यं सर-
स्त्वक्त्वा मानसमल्पवारिणि पदं वधाति केदारके ।
तस्यालीकमुखाशया परिभवक्षेत्रीकृतस्याधुना
हंसस्योपरि टिट्ठिभो यदि पदं धत्तेऽत्र को विस्मयः ॥ ९ ॥

विन्वाभीष्टरसं प्रबन्धविधृति स्नेहस्य पात्रं जहै-
र्युक्तं यद्यपि कुर्वते हतभियो दुग्धं विमुग्धाशयाः ।
तिष्ठन्त्यत्र तथापि केचन गिरा गत्या च लोकोत्तरा
नीरक्षीरविवेकधीरधिषणास्ते राजहंसाः कृतः ॥ १० ॥

काके कार्ण्यमलौकिकं धवलिमा हंसे निसर्गस्थितो
गाभीर्ये महदन्तरं वचसि यो भेदस्स किं कथ्यते ।
एतावत्सु विशेषणेष्वपि सत्वे यत्रेदमालोक्यते
के काकाः खलु के च हंसश्शिवो देशाय तस्मै नमः ॥ ११ ॥

सन्त्यन्यत्रापि वीचीचयचकितचलत्कौञ्चचञ्चुप्रभिन्न-
प्रोन्निद्राम्भोजरेणुप्रकरविरचनाहारिवारिप्रबन्धाः ।
किन्तु स्वच्छाशयत्वं जगति न सुलभं तेन गत्वा विदूरं
बद्धोत्कण्ठानुरागादनुसरति सरो मानसं राजहंसः ॥ १२ ॥

आकारः कमनीयताकुलमृहं लीलालसा सा गति-
स्संपर्कः कमलाकरैः कलतया लोकोत्तरं कूजितम् ।
यस्येयं गुणसंपदस्ति महती तस्यापि भव्यस्य ते
संरब्धत्वमसद्वैमङ्गकलहे नाहं सहे हंस हे ॥ १३ ॥

केषामप्येते ।

गतमनुतटं पद्मे पद्मे निवेशितमाननं
प्रतिकमलिनीपत्रच्छायं मुहुर्मुहुर्दुरासितम् ।
नयनसलिलैरुष्णैः कोष्णाः कृता जलवीचयो
जलदमलिनां हंसेनाशां विलोक्य गमिष्यता ॥ १४ ॥

इति हंसपद्धतिः ।

मयूरपद्धतिः (१६)

व्यजनैरातपत्रैश्च भूत्वा पिच्छैः कलापिनाम् ।
स्थानभ्रष्टैरपि कृतं परेषां तापवारणम् ॥ १ ॥

क्रमगलितैश्शिखिपिच्छैर्मण्डनमास्तां वधेन किं शिविनः ।
कुतुकिनि पुनर्न लाभो विषधरगहनं वनं भविता ॥ २ ॥

गोविन्देयिकविराजयोः ।

रे रे मयूर शबरीकरतालिकाभिः किं मृग्य नृत्यसि वृथा विततोरुर्बहः ।
त्वद्गर्हविस्तृतिरोहितमूर्तयोऽमी त्वां घातयन्ति निभृतं कितवाः किराताः ॥ ३ ॥

भ्रातर्जीवनदायिनस्तु जगतामेते घनास्त्वल्पिया
बन्धुस्ते हरनन्दनस्स च सखा कण्ठश्रिया शंकरः ।
इन्द्रश्चापि सुहृत्तवाङ्मनयनैरेतेषु मित्रेष्वपि
प्रायो वायुसुजो मयूर भवतो ग्रासाय किं कल्पिताः ॥ ४ ॥

भ्रातः पत्रयेश्वरोऽसि कटके त्वं भूभृतोऽप्यग्रणी-
नीच्ये नेत्रसहस्रदर्शनपटुस्त्वं नीलकण्ठोऽपरः ।
भद्र श्रीशमुजङ्गवन्दिघटना गीतैस्त्वया छिद्यते
शुक्लापाङ्ग तथापि कालवशतो मान्यास्तवैते गुणाः ॥ ५ ॥
केशामप्येते ।

एतस्मिन्मलयाचले बहुविधैः किं तैरकिञ्चित्करैः
काकोलककपोतकोकिलकुलैरेकोऽपि पार्श्वस्थितः ।
केकी कूजति चेचदा विषाटितव्यालावलीवन्धनः
सेव्यः स्यादिह सर्वलोकमनसामानन्दनश्चन्दनः ॥ ६ ॥

अस्मान्विचित्रवपुषधिरपृष्ठलग्नान् को वा विमुञ्चति सखे यदि वा विमुञ्च ।
हा हन्त केकिवर हानिरियं तवैव भूपालमूर्धनि पुनर्भविता स्थितिर्नः ॥ ७ ॥

अये नीलग्रीव क्व कथय सखे तेऽथ मुनयः
परं तोषं येषां तव वरविलासो वितनुते ।
अमी दूरात्कूराः कणितमिदमाकर्ण्य सहसा
त्वरन्ते हन्तुं त्वामहह शबराः पुङ्खितशराः ॥ ८ ॥

कन्यापि ।

॥ इति मयूरपद्धतिः ॥

काकपद्धतिः (१७)

अहो मोहो वराकस्य काकस्य यदसौ रसात् ।
नरीनर्ति सरीसर्ति समीपे शिखिहंसयोः ॥ १ ॥

आमरणादपि विरुतं कुर्वाणाः स्पर्धया सह मयूरैः ।
किं जानन्ति वराकाः काकाः केकारवं कर्तुम् ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

श्रुतराजहंसवचसो युक्ता तूष्णीकतैव काकस्य ।
आकर्णितकलकोकिलरुतमपि मुखरं च चिक् ध्वांसम् ॥ ३ ॥

श्रीवल्लभदेवस्य ।

काक त्वं फलनभ्रमाभ्रविपिनं दैवात्समासादयन्
किं कर्णौ बधिरीकरोपि परुषैः क्रेकारकोलाहलैः ।
मौनं चेदवलम्बसे रतभरमकान्तपुंस्कोकिल-
भ्रान्त्याऽपि त्वयि सञ्चरन्ति न कथं मुग्धाकटाक्षछटाः ॥ ४ ॥

हरिभट्टस्य ।

चित्रं चित्रं बत बत महच्चित्रमेतद्विचित्रं
जातो दैवाद्दुचितरचनासंविधाता विधाता ।
यस्मिन्वानां परिणतफलस्फैतिरास्वादनीया
यच्चैतस्याः कवलनकलाकोविदः काकलोकः ॥ ५ ॥

कम्यापि ।

पथि निपतितां शून्ये दृष्ट्वा निरावरणाननां
यदि दधिघटीं गर्वोत्तन्धः समुद्गुरकन्धरः ।
निजसमुचितास्तास्ताश्चेष्टा विकारशताकुलो
यदि न कुरुते काणः काकः कदा नु विधास्यति ॥ ६ ॥

भल्लटस्य ।

रध्यावस्करचत्वरिवटवह्निभूर्मीवठभीक्ष्णं

सञ्चार्यैकमितस्ततो भ्रमिवशात्प्राप्यैकमास्तुं मृतम् ।

काकः पश्यत कोटरे कटु रटन् संग्रामभग्नमर-

मत्यज्ञापहृतामृतेन समतां ताक्ष्येण संश्लापते ॥ ७ ॥

मद्वरुद्रनैपस्य ।

किं केकीव सिस्त्रष्टमष्टिततलुः किं कीरवत्पाठकः

किं वा हंस इवाङ्गनागतिगुरुः शारीव किं सुस्वरः ।

किं वा हन्त शकुन्तपालविकवत् कर्णामृतस्पन्दनः

काकः केन गुणेन काञ्चनमध्ये व्यापारितः पञ्जरे ॥ ८ ॥

मो धारू चरणौ न चापि रुचिरा चञ्चुर्न वाच्यं वचो

नो लीलाललिता गतिर्म च शुचिः पक्षग्रहोऽयं तथ ।

क्रूरक्रैकृतदुर्भगां गिरमिह स्थाने सतामुद्गिरन्

मूर्खे ध्वांस न लज्जसे विसदृशं हंसत्वमुभाटयन् ॥ ९ ॥

इति

बकपद्धतिः । (१८)

जीवतोपि गिलन्मत्स्यान्मुनिवद्दृश्यते बकः ।
मृतानपि न गृध्रोऽपि धिगाकारदुरन्तताम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

निजकुलोचितचेष्टितमात्मनो यदपट्टाय यियाससि हंसताम् ।
बक बकव्रतमेव तथाऽपि ने चलति चेत्तदिमां त्यज यन्त्रणाम् ॥ २ ॥

भट्टगोविन्दराजस्य ।

किरिति मुखगृहीतं भुक्तशेषं पुरीषं
बिलिखति चरणाग्रैर्देवतानां शिरांसि ।
विहरति हतमानः साधुमूर्धस्वशङ्कं
किमिव न कुरुतेऽयं प्राप्य त्वं कङ्कपोतः ॥ ३ ॥

हंहो बकोट यदिहोद्धरकन्धरत्वं त्वं नाटयन् बहसि रे धवलत्वमेतत् ।
ग्रासातिमात्रघटनाकुलितोदकोऽसि चञ्च्वा न किं ब्रुहुरनेन समोऽस्तु कस्ते ॥४॥

आधाय द्रुतमाकृतेरुपशमाद्विश्वासनं सन्निधा-
वेकैकं क्षफरं बकोट कपटाचार्यो जिघृक्षन्ब्रुहुः ।
औदासीन्यनिवेदनाय निदधद्विभु क्षणं चक्षुषी
चञ्च्वा किञ्च परामृशन वपुरयं गार्भर्यमभ्यस्यति ॥ ५ ॥

श्रीभो

रेरे शिष्ट बकोट नाकतटिनीतीरे तपस्विव्रतं
ध्यानेनानिमिषोपभोगमनसा युक्तं करोषीदृशम् ।
एवं यत्किल मानसस्य पदवीं कांसस्ययुक्तं हि त-
क्षीरक्षीरविवेकनिर्मलधियो हंसस्य नान्यस्य सः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

निरानन्दः कान्धे मधुनि विधुरो बालवकुले
 न साले सालम्बे लवमपि लवङ्गे न रमते ।
 मियङ्गौ नो सङ्गं रचयति न चूते विचरति
 स्मरन् लक्ष्मीढीलाकमलमधुपानं मधुकरः ॥ ८ ॥

छित्तपस्य ।

यस्यास्सङ्गमवाञ्छया न गाणिता बाप्यो विनिद्रोत्पलाः
 यामालिङ्ग्य समुत्सुकेन मनसा यातः परां निर्द्वेतिम् ।
 भग्नां तामवलोक्य चन्दनलता भृङ्गेण यज्जीव्यते
 धैर्यं नाम तदस्तु तस्य न पुनः स्नेहानुरूपं कृतम् ॥ ९ ॥

दूरादुज्झति चम्पकं न च भजत्यम्भोजराजीरजो
 नाजिघ्रत्यपि पाटलापरिमलं धत्ते न चूते रतिम् ।
 मन्दारे यदनादरो विचकिलमान्ते न सन्तृप्यते
 तन्मन्ये क्वचिदङ्गं भृङ्गन्तरुणेनास्वादिता माञ्जरी ॥ १० ॥

कयोरप्येतौ ।

सोऽपूर्वो रसनाविपर्ययविधिस्तत्कर्णयोश्चापलं
 दृष्टिस्ता मदविरमृतस्वपरदिक् किं भूयसोक्तेन वा ।
 सर्वं विरमृतवानसि भ्रमर हे यद्वारणोऽद्याप्यसा-
 वन्तश्शून्यकरो निषेव्यत इति भ्रातः क एष ग्रहः ॥ ११ ॥

इति शृङ्गपद्धतिः ।

खद्योतपद्धतिः (२०)

सूर्यादन्यत्र यच्चन्द्रेऽप्यर्थासंस्पर्शिं तत्कृतम् ।
खद्योत इति कीटस्य नाम दुष्टेन केनचित् ॥ १ ॥

मह्यस्य ।

क्वापि गतः पतिरह्नां जलदान्तरितः शशी सनक्षत्रः ।
शून्ये नभसि भवानपि खद्योत द्योततां नाम ॥ २ ॥

इन्दुः प्रयास्यति विनङ्क्ष्यति तारकश्रीः स्यास्यन्ति लीढतिमिरा न मणिप्रदीपाः ।
अन्धं समग्रमपि कीटमणे भविष्यत्युन्मेषमेभ्यति भवानिति दूरमेतत् ॥ ३ ॥

युष्मादृशाः कृपणकाः कुमयोऽपि यत्र भान्ति स्म सन्तमसमय्यगमन्निशाऽसौ ।
सूर्यांशुदीपदशदिग्दिवसोऽधुना तु भात्यत्र नेन्दुरपि कीटमणे किमु त्वम् ॥ ४ ॥
केषामप्येते ।

भ्राजिष्णवो नभसि मेघकृतान्धकारे स्वल्पप्रभा अपि परैरनिरुद्धभासः ।
खद्योतकाः प्रकटितोरुतरप्रभावास्तावन्न सप्ततुरगस्समुदेति यावत् ॥ ५ ॥
हेविघनेसोरस्यै ।

अष्टाष्टिव्यापारं गतवति दिनानामधिपतां
यशश्शेषीभृते शशिनि गतधाम्नि ग्रहगणे ।
तथैऽन्धं सञ्जातं जगदुपनते मेघसमये
यथाऽमी गण्यन्ते तमसि पटवः कीटमणयः ॥ ६ ॥

आनन्दवर्धनस्य ।

तेजो दर्शयसि त्वमीदृशमपि क्षुद्र स्फुरन्यास्तु ताः
स्वल्वन्याः प्रततातिसान्द्रतिमिरच्छम्भावकाशा निशाः ।
खद्योतोऽत्र स कोऽपि तिष्ठति पुनस्तेजस्विनामग्रणी-
रन्येषां भुवनेऽपि यस्य पुरतः शाम्यन्ति तेजःकथाः ॥ ७ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

इति खद्योतपद्धतिः ।

गजपद्धतिः (२३)

कौपे पयसि लघीयसि तापेन करः प्रसारितः करिणा ।
सोऽपि न पयसा लिप्तो लाघवमात्मा परं नीतः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

यादि मचोऽसि मतङ्गञ्ज किमभीभिरसारसरलतरुदलनैः ।
हरिमनुसर खरनखरं व्यपनयति स करटकण्डूतिम् ॥ २ ॥

भद्रां जातिं बहतो मदकरिणश्चेन्न डिण्डिमस्तत्किम् ।
मदसुदितमधुकराकीञ्जद्वितिकोलाहलेनालम् ॥ ३ ॥

मालतीमाधवस्य ।

त्यक्तो विन्ध्यगिरिः पिता भगवती मातेव रेवा नदी
त्यक्ताः स्नेहनिबन्धवन्धुरधियस्तुल्योदया दन्तिनः ।
त्वल्लोभान्मनु हास्तानि प्रतिदिनं बन्धाय दत्त वपु-
स्त्वं दूरे ध्रियसे लुठन्ति च शिरःपीठे कठोराङ्कुशाः ॥ ४ ॥

काकारो गिरिसन्निभः क्व च गतिर्वेगेऽपि लीलालसा
हेलाकुञ्जालितेक्षणाः क्व तु दृशः किं वा क्व ते वृंहितम् ।
वप्राघातरसः क्व ते क्व च करैः कष्टं यदेवंविधं
त्वामारुह्य शिशुः पदा परवशं संचारयत्याज्ञया ॥ ५ ॥

कयोरप्येतौ

कर्णे चामरचारुकम्बुकलिका कण्ठे मणीनां गणः
सिन्दूरप्रकरश्शिरःपरिसरे पार्श्वान्तिके किङ्किणी ।
लब्धश्चेन्नृपवाहनेन करिणा बद्धेन भूषाविधि-
स्तर्किकं भूषरधूलिधूसरतनुर्मान्यो न बन्धः करी ॥ ६ ॥

१ ।

यत्प्रत्यग्रदलावलीकवलनैर्जातोऽसि शैलोपमो
 यच्छायासु कदर्थितोऽसि न कदाऽप्यर्काशुभिः कर्कशैः ।
 घोराघातकिरातपत्रिपतने यैर्वारवाणायितं
 तान्मातङ्ग मदान्ध पाटयसि किं विन्ध्याटवीपादपान ॥ ७ ॥

पीतं यत्र हिमं पयः कवलिता यस्मिन्मृणालाङ्कुरा-
 स्तापार्तेन निमज्ज्य यस्य सरसो मध्ये विद्युक्तः श्रमः ।
 धिक्तस्यैव जलानि पङ्क्तिन्लयतः पाथोजिनीर्मग्नतः ।
 कृळान्युत्स्वनतः करीन्द्र भवतो लज्जाऽपि नोज्जागैरः ॥ ८ ॥

दूरे यूथकथा प्रिया सकृलभा साऽपि क्वचिद्विदुता
 सा विन्ध्याद्रिवनावली विधिवशाद्दयानावशेषाऽभवत् ।
 प्राप्तो बन्धपराभवस्तदपि रे दन्तीन्द्र धन्यो भवान्
 यदन्तव्यवसौयसंश्रयवशात्साम्राज्यभाजो नृपाः ॥ ९ ॥

केशामप्येते ।

तापो नापगतस्तृषाऽपि न कृशा धौता न धूली तनो-
 र्ने स्वच्छन्दमकारि कन्दकवलः का नाम केलीकथा ।
 दूरोन्मुक्तकरेण हन्त करिणा स्पृष्टा न वा पश्चिनी
 प्रारब्धो मधुपैरकारणमयं शंकारकोलाहलः ॥ १० ॥

उमापतिधरस्य ।

॥ इति गजपद्धतिः ॥

करभपञ्चतिः (२४)

तुभ्यं दासेर दासीयं बदरी यदि रोचते ।
एतावत्येव किं द्राक्षा न साक्षादमृतप्रपा ॥ १ ॥

कर्पूरकवेः ।

वपुर्विषमसंस्थानं कर्णज्वरकरो रवः ।
करभस्याशुगत्या सा छादिता दोषसंगतिः ॥ २ ॥

भङ्गटस्य ।

आकारालापसंभोगैर्यदीयैर्लज्जते जनः ।
अहो वक्रोद्गुरग्रीवस्तैरेव करभोऽधमः ॥ ३ ॥

दीपकस्य ।

रूक्षं वपुर्न च विलोचनहारि रूषं
न श्रोत्रयोस्सुखदमारटितं कदापि ।
इत्थं न साधु तव किञ्चिदिदं तु साधु
तुल्ये रतिः करभ कण्टकिनि द्रुमे यत् ॥ ४ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

अस्याननस्य भवतः खलु कोटिरेषा
कण्टारिका यदि भवेदविशीर्णपर्णा ।
योग्या क ते करभ कल्पतरोर्लताया—
स्ते पल्लवा विमलविद्रुमभङ्गभाजः ॥ ५ ॥

न भवति मिथुनानां प्रेम लावण्ययोगा—
ज्जनयति सुखमन्तः कस्यचित्कोऽपि दृष्टः ।
पतति ज्ञप्तिरिति दृष्टिर्दग्धदाशेरकाणां
जरठभुरुठवल्लीपिञ्जरासु स्वर्लीषु ॥ ६ ॥

कयोरप्येतौ ।

कुमुदशबलैः फुल्लाम्भोजैः सरोभिरलङ्कृतां
 मरकतमणिश्यामाशङ्कानां विहाय वनस्थलीम् ।
 स्मरति करभो यदूक्षाणां चरन् मरुवर्त्मनां
 परिचयरतिः सा दुर्वारा न सा गुणवैरिता ॥ ७ ॥

नितनागस्य ।

करभदयिते^१ यत्तत्पीतं सुदुर्लभमेकदा
 मधु वनगतं तस्यालाभे विरौषि किमुत्सुका ।
 कुरु परिचितैः पीळोः पत्रैर्धूर्तिं मरुगोचरै-
 र्जगति सकले कस्यावाप्तिस्तुखस्य निरन्तरा ॥ ८ ॥

करभ रभसात् क्रोधुं वाञ्छस्यहो श्रवणज्वरं
 शरणमथवाऽनृज्वी दीर्घां तवैव शिरोधरा ।
 बहुगलबिलाट्टत्तिश्रान्तोच्चलिष्यति बाह्यमुखा-
 त्कियति समये को जानीते भविष्यति कस्य किम् ॥ ९ ॥

यस्यास्संभृतमालवालवलयं भूपालशृङ्गारिणी-
 भृङ्गारोदरविप्रलम्भविधुरैर्नरैस्सुधाबन्धुभिः ।
 तामेतां मृदुलप्रचालललितां द्राक्षालतामारट-
 लुट्टीवः प्रकटीकृतार्धदशनो दाशेरकः कृन्तति ॥ १० ॥

उमापतिधरस्य ।

इति करभपद्धतिः ।

धवलपद्मतिः (२५)

गुणानामेव दौर्जन्याद्दुरीणो यो नियुज्यते ।
असञ्जातकिणस्कन्धः सुखं स्वपिति गौर्गच्छिः ॥ १ ॥

व्यासमुनेः ।

अध्वा न यदि निस्सङ्गपङ्कसङ्कुलितो भवेत् ।
ततः कुतस्ते धौरेय धुर्यता व्यज्यतामियम् ॥ २ ॥

वसुपालस्यः ।

नास्य भौरग्रहे शक्तिर्न च बौहगुणः क्वचित् ।
देवागारबलीबर्दस्तथाऽप्यश्नाति शोभनम् ॥ ३ ॥

दन्तास्सप्त चलं विषाणयुगलं पुच्छाञ्चलः कर्चुरः
कुक्षिश्चन्द्रकितो वपुः कुसुमिर्तं सत्त्वान्युतं चेष्टितम् ।
अस्मिन् दुष्टवृषे वृषाग्रिमगुणग्रामानभिज्ञात्मनो
ग्रामीणस्य तथाऽपि चेतसि चिरं धुर्यभ्रमः स्फूर्जति ॥ ४ ॥

गुरुर्नार्यं भारः क्वचिदपि न पन्थाः स्थफुटितो
न ते भग्ना शक्तिर्वहनमपि नाङ्गेन विकलम् ।
इह द्रेङ्गे नान्यस्तव गुणसमानस्तदधुना
धुनानेन स्कन्धं धवल किम्मु मुक्तः पथि भरः ॥ ५ ॥

यथा भग्नः पन्थाः परुपविषमग्रावगहनो
गैलीनां मात्राणि स्पृशति च यथा सारथिरयम् ।
यथा चैते दृष्टाः खुरलितश्रुवो यान्ति वृषभा-
स्तथा दूरीभूतस्स खलु धवल्लो नूनमधुना ॥ ६ ॥

यस्यासीद्वज्रमण्डनस्य वहतो दुर्गेऽपि गुर्वी धुरां
धौरेयैः प्रगुणीकृतो न युगपत्स(त्क)न्धस्समस्तैरपि(?) ।
तस्यैव श्लथकंबलस्य धवलस्योत्थापने सांप्रतं
द्रङ्गेऽत्रैव जरावसादिततनोर्गोपप्यमुह्यते ॥ ७ ॥

१ फाले ख च २ दाह, ख ग च ३ क्षितौ ख च ४ तेऽङ्गे शाङ्गभरपद्वतीय पाठ ५ गङ्गे
ख च लङ्गे, क द्रङ्गे इति शाङ्गभरपद्वतीय पाठ । ६ गलामान्त्राणि क ख च ७ मुने, क, ख, च,

पूतः [श्रौतसुसं] स्क्रियाभिर [नैधी] भावाय यो दीक्षितै-
 देवेन त्रिपुरारिणा च हरिणा यः स्वीकृतोऽस्त्राङ्कनैः ।
 यत्क्षिप्तैः पदपांसुभिः पितृगणा गीर्वाणलक्ष्मीञ्च जो
 धिक् दैवं स तुरुष्कसञ्चनि पुरा कण्ठालवाही वृषः ॥ ८ ॥
 केषामप्येते ।

इति धवल्यद्भतिः ।

हरिणपद्धतिः (२६)

कामं वनेषु हरिणास्तृणेन जीवन्त्ययत्नमुलभेन ।
 धनिषु न दैन्यं विदधति ते किल पशवो वयं सुधियः ॥ १ ॥
 तृणबाणस्तृणधन्वा तृणघटितः कपटपुरुषोऽयम् ।
 तदपि च कुरङ्गशावक केदारे कलममञ्जरीं त्यजसि ॥ २ ॥
 कयोरप्येते ।
 स्वच्छन्दं हरिणेन या विहरता देवात्समासादिता
 भद्रमस्रुतदुग्धविन्दुमधुरा शालेर्नवा मञ्जरी ।
 निःश्वासानलदग्धकोमलतृणप्रख्यापितान्तर्व्यथ-
 स्तामेनां प्रतिवासरं मुनिरिव व्यायन वने श्रुप्यति ॥ ३ ॥
 धर्मकीर्ते ।
 कति कति न पुनश्चरन्ति हन्त प्रतिशिरखरं प्रतिकाननं कुरङ्गाः ।
 तदपि जनमनोविनोदहेतुर्विलसति केष्वपि कोऽपि नाभिगन्धः ॥ ४ ॥
 रोमन्थमारचय मन्यरमेत्य निद्रां
 मुञ्च श्रमं तदनु सञ्चर रे यथेच्छम् ।
 दूरे स पामरजनो मुनयः किलामी
 निष्कारणं हरिणपोत विभेषि कस्मात् ॥ ५ ॥
 कयोरप्येते ।

सेयं स्थली नवतृणाङ्कुरजालमेत-
 स्सेयं मृगीति हृदि जातमदः कुरङ्गः ।
 नेदं तु वेत्ति यदिहान्तरितो लताभि-
 रायाति सज्जितकठोरशरः किरातः ॥ ६ ॥

इन्द्रकवेः ।

पार्तुशुण्णखुरस्य बाणपतनप्रव्यक्तरक्तच्छटा-
 च्छन्नाङ्गस्य दवाभिदाहविकलस्यासेदुषोऽप्याश्रमम् ।
 धिम्दैवं विषमो मृगस्य दिवसाः सर्वानुकम्पामयो
 मा मैषीरिति भाषणेऽपि यद्भृद्वाचंयमोज्यं मृनिः ॥ ७ ॥

व्योमार्धे ज्वलितो रविः कवलितं दावानलैः काननं
 धूम्याभिर्न दिशः स्फुरन्ति परितः पन्थाः शिलादन्तुरः ।
 इत्थं लोहितसिक्तसृक्कणि यथाप्राणं मृगे धावति
 व्याधेनापि शरासने करुणया नारोपिताः पत्रिणः ॥ ८ ॥

निरालम्बं व्योमाप्ययमशरणो हन्त हरिणः
 क यातु क्वायातु क च विहरतु क प्रविशतु ।
 दिशो जाज्वल्यन्ते [सुँ] गुणिगण [शैल्या च वसुधा]
 मिषाकांक्षी कालः प्रहरति पुनः पामरपतिः ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति हरिणपद्धतिः ॥

समुद्रपद्धतिः (२७)

जीवानामपि जीवनस्य महत्स्त्वं चाश्रयः सर्वदा
 मर्यादां न जहासि सन्ति भवतो गर्भे मणीनां गणाः ।
 एवं ते महिमा महान् जलनिधे मध्ये किमर्थं कृतः
 पापीयांस्तव जीवनक्षयकरस्त्वैर्वैः स्वकुक्षिभरिः ॥ १ ॥

नावज्ञा नाप्यवैदग्ध्यमुदधेर्महिमैव सः ।
 यत्तीरपङ्कमग्नानि महारत्नानि शेरते ॥ २ ॥

कस्यापि ।

न पाळयति मर्यादां वेलाख्यामम्बुधिस्तथा ।
 तृण्यतां नोपकर्तव्यमितीमामपरां यथा ॥ ३ ॥

भागवतामृतदत्तस्य ।

यद्यपि बद्धः शैलैर्यद्यपि गिरिमयनमुषितसर्वस्वः ।
 तदपि पविभीतभ्रूधररक्षायां दीक्षितो जलाधिः ॥ ४ ॥

आदाय वारि परितस्सरितां म्रुखेभ्यः किं तावदजितमनेन दुरर्णवेन ।
 क्षारीकृतं च बढवावदने हुतं च पातालकुक्षिकुहरे विनिवेशितं च ॥ ५ ॥
 रीमुकस्य ।

स्वस्त्यस्तु विद्रुमवनाय नमो मणिभ्यः
 कल्याणिनी भवतु मौक्तिकशुक्तिमाला ।
 प्राप्तं मया सकलमप्यमुतः पयोधे—
 र्यद्धारुणैर्जलचरैर्न विदारितोऽस्मि ॥ ६ ॥

इन्द्रकवे ।

लज्जामहे भृशमहो वयमप्यनेन
 सांयात्रिकास्सलिलराशिममी विशन्ति ।
 स्कन्धाधिरोपिततदीयतटोपकण्ठ—
 कौपेयकाम्बुहतयो यदुदीर्णतृष्णाः ॥ ७ ॥

पाथोनाथ जगत्यहङ्कृतिभृतो लोकत्रयीघस्मराः
 सन्त्यन्येऽप्यपकारिणः किमु भवानेकोऽत्र तेषां धुरि ।
 आकाक्षन् जगतः क्षयाय समयं दोषाकरैकप्रियो
 यस्तं हन्त सदा बहस्यगणितस्वाङ्गव्ययो वाडवम् ॥ ८ ॥
 श्रीभोजदेवस्य ।

यच्चन्द्रार्धविभूषणः पशुपतिर्यच्च श्रियाऽलङ्कृतो
 विष्णुर्यच्च दिवाकैसां पातिरभूदैरावताधिष्ठितः ।
 प्राप्तं प्रीतिविकासितेक्षणयुगेर्यच्चापरत्वं सुरै-
 स्तन्सर्वं हि परोपकारवसतेः सिन्धोः प्रभावाद्भुतम् ॥ ९ ॥
 इन्द्रकवेः ।

लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातमदिरानागाश्वखङ्गामृत-
 त्यागिन् को भुवनेश्वरोऽत्र भवता नार्थी कृतार्थीकृतः ।
 किन्तु क्षीरानिधे यदिन्दुकुसुमेनाभ्यर्च्य देवं शिवं
 पार्श्वस्थं प्रतिपादितोऽसि गरलं तेनैव द्रूयामहे ॥ १० ॥

अये वारांराशे कुलिशकरकोपप्रतिभया-
 दसौ पक्षे प्रेम्णा गिरिवरसुतस्त्वामुपगतः ।
 त्वदन्तर्वास्तव्यो यदि पुनरयं वाडवशिखी
 शिखाभिः प्रत्यङ्गं ग्लपयति तदा कोऽस्य शरणम् ॥ ११ ॥

हे हेलाजितबोधिसत्त्व वचसा किं विस्तरैस्तोयधे
 नास्ति त्वत्सदृशः परः परहिताधाने गृहीतव्रतः ।
 तृष्यत्पान्थजनोपकारघटनावैमुख्यलब्धायशौ-
 भारप्रोद्गहने करोषि कृपया साहायकं यन्मरोः ॥ १२ ॥

किं व्याप्तास्खिलदिकृतटेन विसरद्गर्जलुठद्विस्फुर-
 त्संक्षुभ्यन्मदुन्नमत्परिवहद्दीचीविलासेन ते ।
 श्रीधोष्मग्लपिताध्वगस्य भवतो जातं न त्रैदृशान्तये
 धिक्ते धर्मविचारि वारि जलधे क्षारं महत्केवलम् ॥ १३ ॥

यद्वीचीभिः स्पृशसि गगनं यच्च पातालमूलं
 रत्नैरुद्धीपयसि पयसा यत्पिपत्से धरित्रीम् ।
 धिक् सर्वं तत्तव जलनिधे यद्विमुच्यश्रुधारां
 तीरे नीरग्रहणरसिकैरध्वगैरुज्झितोऽसि ॥ १४ ॥

धामारोहति वाञ्छति स्यगपितुं तेजोऽपि तेजस्विना—
 मुच्चैर्गर्जति पूरयन्नपि महीमम्भोभिरम्भोधरः ।
 काञ्चिद्भागुपजीव्य तोयजुलकान् सिन्धो भवत्सन्निधेः
 पानीयप्रचयेषु सत्स्वपि न ते तेजोविकारः क्वचित् ॥ १५ ॥

कासारेऽपि पयः पिबन्ति पथिका न क्वापि वारि त्वयि
 क्षारत्वादुदधेस्समुद्र इति ते नामैतदेवोचितम् ॥
 न त्वेतानि निरर्थकानि भवतो नामान्यनर्थान्तरा—
 प्यम्बोधिर्जलधिः पयोधिरुदधिर्वारानिधिर्वारिधिः ॥ १६ ॥

केषामप्येते ।

विस्तारो यदि नेहश्चो यदि न तत्रांभीर्यमम्भोनिधे—
 न स्याद्वा यदि सर्वसत्त्वविषयस्तादृग्दयानुग्रहः ।
 अन्तः प्रज्वलता पर्यासि दहता ज्वालावर्त्ती मुञ्चता
 [के न स्यु]र्वडवानलेन बलिना भस्पावशेषीकृताः ॥ १७ ॥

केटसस्य ।

अयं वारामेको निलय इति रत्नाकर इति
 श्रितोऽस्माभिस्तृष्णातरलितमनोभिर्जलनिधिः ।
 क एवं जानीते निजकरपुटीकोटरगतं
 क्षणादेनं ताम्यत्तिमिनिवहमापास्यति मृनिः ॥ १८ ॥

वररुचेः ।

॥ इति समुद्रपद्धतिः ॥

रत्नपद्धतिः (२८)

काचाः काञ्चनभूषिताः कति न वा मुष्णन्ति रत्नश्रियं
 मौलौ वा कति नोद्ग्रहन्त्यपधियस्तानेव रत्नभ्रमात् ।
 अक्षणां ये पुनरुन्मृजन्ति तिमिरं यैर्नाम रत्नाकरः
 सिन्धुस्ते पृथगेव हन्त मणयस्तेष्वप्यभिज्ञाः पृथक् ॥ १ ॥

लाक्षाभिः कुरु कङ्कणं रचय वा काचेन चूडामणिं
 शिल्पिन्कैतवकोविदोऽसि विपणी ग्नाम्बेयमज्ञः प्रभुः ।
 नन्वेतच्च साहसिक्यमधिकं निष्कम्प्य यत्तत्त्वतो
 दाहारोपणशाणघर्षणविदामग्रेऽपि गर्वायसे ॥ २ ॥

एतौ विमलसरस्वत्या ।

विद्युद्धिः कीदृशी तस्य जडस्य स्फटिकाश्मनः ।
 भिद्यतेऽनु प्रविश्यान्तर्यो यथारुच्युपाधिना ॥ ३ ॥

मल्लटस्य ।

सोमकान्तो मणिः स्वच्छस्मूर्यकान्तस्तथा न किम् ।
 उद्गारे तु वि[१]शेषोऽस्ति त्रयोरमृतवाल्मिभिः ॥ ४ ॥
 समजनि तदेकमेव हि रत्नं रत्नाकरेऽपि जलराशौ ।
 स्थितमुरासि यन्मुरारेर्न भ्रमति कुतृपतिभवनेषु ॥ ५ ॥

अमृतांशोः किरणेभ्योऽजायत वृद्धिर्भहोदधेरुदरे ।
 कथयन्ति हारमणयो हृदि तापमुषः स्पृशन्तोऽपि ॥ ६ ॥

बल्लभदेवस्यैतौ ।

बधुःपरीणाहरुगेनै तेभ्यो यश्चस्विनः किं मणयो भवन्ति ।
 तथापि चूडामु महीपतीनां त एव खेलन्ति न गण्डशैलाः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

किं मूढ ताडयसि तापयसे किमन्ध किं वा हताश परिपीडयसीन्दुरत्नम् ।
 एतस्य केवलमनल्परसप्रसूतिभ्र्नातस्सुधामयकरप्रणयैकसाध्या ॥ ८ ॥

इन्द्रकने ।

अङ्गीकृताः [क्ष] तिमिमामपि ये विष्ण
 गोप्तुं गुणान् किमिति बाञ्छसि तान्मुधैव ।
 मृक्तामणे [वि] मलरूपतया नितान्त-
 मेते तव स्वयमपि प्रकटीभवन्ति ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

अमीषां मोहाद्वा धरणिबरचूडाञ्चलभ्रुवा-
 [मै] भाग्याद्वा कैश्चिन्भरकतमणिश्चेन्न गणितः ।
 तथाऽसौ रथ्यायामपि निपतितः किं न कुरुते
 समुन्मीलशीलद्युतिलहरिलिप्ता इव दिशः ॥ १० ॥

जयदेवस्य ।

केनासीनस्सुखमकरुणेनाकरादुद्धृतस्त्वं
 विक्रेतुं वा समभिक्षितः केन देशान्तरेऽस्मिन् ।
 यस्मिन् वित्तव्ययभरसहो ग्राहकस्तावदास्तां
 नास्ति भ्रातर्भरकतमणे त्वत्परीक्षाक्षमोऽपि ॥ ११ ॥

सर्ववर्मणः ।

यार्भस्ते शुभमस्तु रोहणगिरे मत्तः स्थितिप्रच्युता
 वर्तिष्यन्त इमे कथं कथमपि स्वप्नेऽपि मैवं कृयाः ।
 भ्रातस्ते मणर्यो वर्यं यदि भवन्नाम(न्ना)प्रसिद्धास्ततः
 के शृङ्गारपरायणा नृपतयो मौलौ न धास्यन्ति नः ॥ १२ ॥

सिंहपेयस्य ।

यत्रानुल्लिखिताख्यमेव निखिलं निर्माणमेतद्विधे-
 रुत्कर्षप्रतियोगिकल्पनमपि न्यङ्कारकोटिः परा ।
 याताः प्राणभृतां मनोरघगतीरुल्लङ्घ्य यत्सम्पद-
 च्छायामात्रमणीकृताश्मसु मणेस्तस्याश्मतैवोचिता ॥ १३ ॥

१ क्षि. क ख च २ विं क ख च ३ महो भा क ख च ४ म स्वस्ति तत्रास्तु ५ मिति ६ धर्मस्ते
 कर्त्तुं प्रतिज्ञा ८. मोक्षिन्दराजस्य, धुभाषितावलीया पाठ ।

यस्य वज्रमणेर्भेदे भिद्यन्ते लोहसूचयः ।
करोति तत्र किं नाम नारीनखविकेखनम् ॥ १४ ॥

स्वच्छस्यास्य प्रथितमहसः शृङ्गजातेरतुल्यं
वज्रस्यैव स्फुरतु भ्रुवने दाढ्यमेकस्य तस्य ।
यस्य छिद्रप्रणयनविधौ सप्रयत्नोऽपि नित्यं
सर्वः कुण्ठीभवति विकटस्पष्टदुःखोऽपि लोकः ॥ १५ ॥

श्रीभोजवेवस्य

इति रत्नपद्धतिः ।

शङ्खपद्धतिः (२९)

अन्तः कुटिलतां विभ्रच्छङ्खस्स खलु निष्ठुरः ।
हुंकरोति यदा ध्मातस्तदैव बहु गण्यताम् (ते) ॥ १ ॥

कस्यापि ।

किं चुम्बितेन जड श्लाघिक नीरसोऽयं ।
किं पाण्डियुग्मपरिपीडनलालनाभिः ।
प्राणैरपि प्रतिदिनं परिपूर्यमाणो
हुङ्कारमेव हि परं विदधाति शङ्खः ॥ २ ॥

सर्वाशापरिपूरि हुङ्क [तमहो] जन्मापि हुग्धोदधे-
गोविंदाननचुम्बि सुन्दरतरं पूर्णेन्दुविम्बाद्गुः ।
श्रीरेषा सहजा गुणाः कति परं गण्यन्त एते हि यत्
कौटिल्यं हृदि पाञ्चजन्य भवतस्तेनातिलज्जामहे ॥ ३ ॥

भट्टेन्दुराजस्यैतौ ।

तातः क्षीरनिधिः स्वसा जलधिजा, भ्राता सुरेशद्रुमः
 सौजन्यं सह कौस्तुभेन शुचिता यस्य द्विजेशादपि ।
 धिक्कर्माणि स एव कम्बुरधुना पाषण्डकान्ताकरे
 विश्रान्तः प्रतिवासरं प्रतिगृहं भैक्षेण कुक्षिभरिः ॥ ४ ॥

जन्मस्थानं मणिगणनिधिर्वारिधिर्बन्धुरिन्दु-
 र्जामिः पथा वपुषि शुचिता विश्वबन्धो निनादः ।

भ्रातः ४

गेहं गेहं भ्रमसि यदहो नापराधस्तवायम् ॥ ५ ॥

कयोरप्येतौ ।

प्रबलतरतरङ्गैर्दूरमुत्सारितोऽपि
 मथयति तव कीर्तिं दक्षिणावर्तशङ्खः ।

परिकलय पयोधे पद्मनाभार्च्ययोग्य-

स्तव निकटनिपण्णैः क्षुल्लकैः श्लाघ्यता का ॥ ६ ॥

पद्मनाभस्य ।

शङ्खास्सन्ति सहस्रशो जलनिधेर्वीचिच्छटाघटिताः
 पर्यन्तेषु लुठन्ति ये दक्षशतैः कल्माषितश्मातलाः ।

एकस्तेषु स पाञ्चजन्य उदभूदाश्चर्यभूतः सर्वा
 यस्संवर्तभरक्षमैर्मधुरिपोः श्वासानिलैः पूर्यते ॥ ७ ॥

कविरत्नस्य ।

इति शाङ्खपद्धति

नदीपद्धतिः (३०)

कुरु गम्भीराशयतां दिनानि कतिचिद्भवाधृष्या ।
विगतपयोधरलक्ष्मीः कस्य न चरणैर्विलङ्घ्याऽसि ॥ १ ॥

कतिपयदिवसस्थायी पुरो दूरोन्नतोऽपि चण्डरवः ।
तटिनि तटद्रुमपातनपातकमेकं चिरस्थायि ॥ २ ॥

पायंपायं पिब पिब पयस्सिञ्च सिञ्चाङ्गमङ्गं
भूयो भूयः कुरु कुरु सखे मज्जनोन्मज्जनानि ।
एषाऽशेषभ्रमशमपदुर्दुःखिताध्वन्यबन्धुः
१ भवतो मारवः पान्य पन्थाः ॥ ३ ॥

प्रशान्ताः कल्लोलाः स्तिमितमसृणं वारि विमलं
विनीतेऽयं वेपः शममिव नदीनां कथयति ।
तथाप्यासां तैस्तैस्तरुभिरभितस्तीरपतितै-
स्स एवाग्रे बुद्धौ परिपेतति रुद्धोऽप्यविनयः ॥ ४ ॥

आजन्मस्थितयो महीरुह इमे कामं समुन्मूलिताः
कल्लोलाः क्षणभङ्गुराः पुनरमी नीताः परासुभतिम् ।
अन्तर्ग्राहपरिग्रहो बहिरपि भ्राम्यन्ति गन्धद्विषाः
आतः शोण न सोऽस्ति यो न इसति त्वत्सम्पदो विष्टवान् ॥ ५ ॥
केषामप्येते ।

नदीतीरे शाखिन्नभिनवतरङ्गाग्रसखिलै-
र्मुद्गुर्मूले सिक्तः कलयासि दैलाडम्बरमिदम् ।
न चैवं जानीषे सरल यदलं लूनधरणिः
सुखस्पर्शच्छन्नो गुरुपतनहेतुर्व्यतिकरः ॥ ६ ॥

सिंहपैयस्ये ।

इति नदीपद्धतिः ।

सर.पद्धतिः (३१)

अयमवसरः सरस्ते सखिलैरुपकर्तुमर्थिनामनिशम् ।
इदमपि च सुलभमम्भो भवति पुरा जलधराभ्युदये ॥ १ ॥

कृष्णदेवस्य ।

कस्य तृपं न क्षपयसि पिवति न कस्तव पयो निमज्ज्यैतत् ।
यदि सन्मार्गसरोवर नको न क्रोडमधिवसति ॥ २ ॥

कस्यापि ।

आगच्छतां च तुच्छानामतुच्छानां च गच्छताम् ।
यदध्वानि न सङ्घट्टो घटानां तद्वृथा सरः ॥ ३ ॥

हरिहरस्य ।

बीचीविमर्दशीतैर्यत्सुखयत्यनिलैरपि ।
सरसस्तस्य माधुर्यं ज्ञातमेवावगाहने ॥ ४ ॥

यद्द्वलस्यभितो वृथा तटभ्रुवो बीचीशतैस्ताडयन्
लब्ध्वा काश्चिदपि क्षणं जलधरोद्गन्ताः पयोविप्लुषः ।

तन्मन्ये भवतस्तडाग निबिडकीटार्करोचिश्चय-

प्लुष्टाम्बुप्रसरो मनागपि न स ग्रीष्मः स्मृतिं रोहति ॥ ५ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

सौवर्णः कमलाकरश्शशिशिलास्तोपानवद्भ्रुवः

वारि क्षीरसहोदरं तटतरुश्रेणीसुखाः क्षोणयः ।

सर्वं ते रुचिरं सरोवर परं निन्द्यः कुतोऽयं विधिः

क्रूरग्राहभयात्प्रयान्ति विमुखाः पान्था निदाघेऽप्यमी ॥ ६ ॥

वैद्यनाथपण्डितस्य ।

विषन्नं पञ्चिन्या मृतमनिमिषैर्यातमलिभिः

स्वगैरप्युड्डीनं रथचरणहंसप्रभृतिभिः ।

दशां दीनां नीते सरसि विषमग्रीष्मदिवसैः

कुलीनत्वादास्ते तटरुहतरुः कोऽपि तदपि ॥ ७ ॥

नागपैथ्यस्य ।

रे पञ्चाकर यावदस्ति भवतो मध्ये पयः पूरितं
 तावच्चक्रचकोरहंसङ्कररश्रेणीत्समुल्लासय ।
 पञ्चात्त्वं समद्वन्द्वकोटचतुल्लजोटीपुटव्याहृति-
 त्रुट्यत्कर्कटकर्परव्यतिकरैर्निन्दास्पदं यास्यसि ॥ ८ ॥

बलीयांसो हंमान् प्रसभमपहत्य प्रभृतया
 बभूवुर्यत्काकाः कमलवनवासव्यसनिनः ।
 तदस्थः पाठीनः परिलुठति कङ्कणन् कवलयन्
 न जाने किं भाव्यं सरसि विपरीतव्यतिकरे ॥ ९ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्तोकाम्भःपरिवर्तिताङ्गशफरग्रासार्यिनः सर्वतो
 लप्स्यन्ते बकटिट्टिभप्रभृतयः स्वल्पेऽपि साधुस्थितिम् ।
 सद्यश्शोषमुपागतेऽद्य सरसि श्रीसङ्गपद्माकरे
 तस्मिन् पङ्कजिनीबिलासरुचयो हंसाः क यास्यन्त्यमी ॥ १० ॥

इन्द्रकनेः ।

माद्यद्दिग्गजदानदिग्धकरटप्रक्षालनात्क्षोभिता
 व्योम्नस्सीम्नि विचेरुरमतिहता यस्योर्मयो निर्मलाः ।
 कष्टं भाग्यविपर्ययेण सरसः कल्पान्तरस्थायिन-
 स्तस्याप्येकवकप्रचारकलुषं कालेन जातं जलम् ॥ ११ ॥

विज्ञाकायाः ।

उपाध्वं तत्यान्थाः कथमपि सरोमार्गतिलकं
 यदासाद्य स्वच्छं विलसद्य विलीनल्लमभराः ।
 इतस्तु क्षाराब्धेर्जरटमकरश्लुण्णपयसो
 निवृत्तिः कल्याणी न पुनरवतारः कथमपि ॥ १२ ॥

यायाकस्य ।

इति सरःपद्धतिः ॥

कमलपद्धतिः (३२)

अन्तश्छिद्राणि भ्रूयांसि कण्टका बहवो बहिः ।
कथं कमलनालस्य माभूवन् भङ्गुरा गुणाः ॥ १ ॥

भङ्गुरस्य ।

लक्ष्मीसंपर्करूपोऽयं दोषः पद्मस्य निश्चितम् ।
यदेष गुणसन्दोहधामनीन्दौ पराङ्मुखः ॥ २ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

प्रसारितकरे मित्रे जगद्द्योतकारिणि ।
किञ्च कैरव लज्जा ते कुर्वतः कोशसंतृप्तिम् ॥ ३ ॥
एते हि गुणाः पङ्कज सन्तोऽपि न ते प्रकाशमायान्ति ।
यल्लक्ष्मीवसतेस्तव मधुपैरुपजीव्यते कोशः ॥ ४ ॥
किं कुप्यसि कस्मैचित्सौरभसाराय कुप्य निजमधुने ।
यस्य कृते शतपत्र प्रतिपत्रं मृग्यते मधुपैः ॥ ५ ॥

दह्येत नाम्नुगतमिति पश्चिन्या संश्रितं सरस्तत्र ।
दहतीमां हिममथवा क नु याति विधेरवस्कन्दः ॥ ६ ॥
किं वर्ष्यतेऽम्बुजस्य श्रियो निवासो यदन्वहं देव्याः ।
यत्सेष्यतेऽर्थिभृङ्गैर्विकसति मित्रोदये यच्च ॥ ७ ॥

युक्तं मित्राभ्युदये प्रीतिं द्वेषं सद्बुद्धन्त्वनिशम् ।
कमलानि कैरवाणि च भवन्ति सश्रीण्यपश्रीणि ॥ ८ ॥
मकरन्दरसस्यन्दिनि पश्चिनि मन्ये तवैव सुभगत्वम् ।
पुष्पवतीमपि भवतीं त्यजति न वृद्धः श्लुचिर्हंसः ॥ ९ ॥

कामं भवन्तु मधुलम्पटपट्पदौघ-
संघट्टुंशुमघनध्वनयोऽञ्ज [संज्ञाः] ।
गायत्यतिश्रुतिसुखं विधिरेव यत्र
भृङ्गन्तस्स कोऽपि धरणीधरनाभिपन्नः ॥ १० ॥

श्रुतधरस्य ।

यन्माता विष्णुनाभिः पतिरपि च सुतो वस्य साक्षात्प्रजानां
 लक्ष्मीर्यत्संश्रयाऽभूद्यदपि करतले भारती संबभार ।
 भानुर्यस्यापि मित्रं तदपि सरसिर्जं क्षीणमिन्दोर्भयूखै-
 स्त्रातुं नैवोत्सहन्ते गतसुकृतफलं प्राप्तकालं सहायाः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

न पङ्कनदुःश्रुतिर्न जडसहवासव्यसनिता
 वपुर्दिग्धं कान्त्या स्थलनलिन रत्नद्युतिश्रुषा ।
 व्यधास्यद्भुवेषा हृदयलघिम्भनं यदि न ते
 त्वमेवैकं लक्ष्म्याः परममभविष्यः पदमिह ॥ १२ ॥

नयवर्षनस्य ।

मित्रोन्मुक्तस्य विमलस्य गुणान्वितस्य
 लक्ष्मीपदस्य पुरुषोत्तमबल्लभस्य ।
 केनाशयेन जडयोगमयोग्यमस्य
 धाता करोति कमलस्य वर्यं न विन्नः ॥ १३ ॥

वृक्षपद्धतिः (३३)

[तत्र वृक्षमात्रवर्णनम्]

शाखाशतधितवियतस्सन्ति कियन्तो न कानने तरवः ।

परिभळभरमिलदळिकुळदलितदळाः शाखिनो विरलाः ॥ १ ॥

नैऋत्यनुगण्डितस्य ।

दीर्घो निदास्यप्रथो बहुषधिकजगध धारवः पन्थाः ।

मार्गस्यस्तरुकः कियदां संतापमपहरतु ॥ २ ॥

पान्याधार इति द्विजाश्रय इति स्यान् गुणानामिति

स्निग्धच्छाय इति प्रियो दृश इति श्लाघ्यस्तरुणामिति ।

पर्यालोच्य महातरो तव घनच्छायां वयं संश्रिताः

तच्चत्कोटरवासिनो द्विरसमा दूरीकरिष्यन्ति नः ॥ ३ ॥

नै ।

छन्नश्वेत्कलितोऽसि किं फलभरैराढ्योऽसि किं सन्नतः ।

हे सदृष्टस्य स्रस्व संप्रति सखे शाखाश्लिखाकर्षण-

श्लोभामोटनभञ्जनानि जनतः स्वैरेव दुश्चेष्टितैः ॥ ४ ॥

मदन्तज्ञानवर्मणः ।

गतास्ते विस्तीर्णस्तवकभरसौरभ्यलहरी-

परीतव्योमानः प्रकृतिधुरवः केऽपि तरवः ।

इहोद्याने संप्रत्यहह परिशिष्टाः क्रमवशा-

दमी बल्मीकाद्या भुजगकुळलीलावसतयः ॥ ५ ॥

कल्याणं नः किमधिकमितो जीवनार्थं यदस्मान्

लूत्वा वृक्षानहह दशसि भ्रातरङ्गारकार ।

नन्वेतस्मिन्नश्चनिषिञ्चुर्नैरातपैराकुलाना-

मध्वन्यानामशरणमरुमान्तरे कोऽभ्युपायः ॥ ६ ॥

आमोदैर्मरुतो मृगाः किसल [योद्भिदै] स्त्वचा तापसाः
 पुष्यैः षट्चरणाः फलैश्शकुनयो घर्मादिताश्छायया ।
 स्कन्धैर्गन्धगजाश्च विंशमरुचः शशद्विमक्तास्त्वया
 प्राप्तस्त्वं द्रुम बोधिसत्वपदवीं सत्यं कुजाताः परे ॥ ७ ॥

केचामप्येतौ ।

सोढमौडहिमङ्गमानि शनकैः पत्राण्यधः कुर्वते
 संभाव्यच्छदवाञ्छया हि तरवः केचित्कृतघ्नव्रताः ।
 नामन्यन्त तदातनीमपि निजच्छायासतिं तैः पुन-
 स्तेषामेव तले कृतज्ञचरितैः शुष्यद्भिरेवास्यते ॥ ८ ॥

विस्वहणस्य ।

शुक्तानि यैस्तव फलानि पचेच्छिमानि
 क्रोडस्थितैरहह क्षीतभयैः प्रसुप्तम् ।
 ते पक्षिणो जलरयेण विकृष्यमाणं
 फल्यन्ति पादप भवन्तममी तदस्थाः ॥ ९ ॥

राजपितामहैमहादेवस्य ।

इति वृक्षमात्रवर्णनम् ।

[वृक्षविशेषवर्णनम्]

कल्पवृक्षः

श्लाघ्या ध्वस्ताध्वगगळानेः करीरस्य मरौ स्थितिः ।
 विम्बोरौ कल्पवृक्षाणामवसन्नार्थिनां श्रियः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

स्वर्णैः स्कन्धपरिग्रहो मरकतैरुल्लासिताः पल्लवाः
मुक्ताभिः स्तम्बकभियो मधुलिहां वृन्दानि नीलोत्पलैः ।
संकल्पानुविधायि यस्य फलितं कस्तस्य धत्ते तुलां
धिग्जातिं द्रुमसंकथामु यदयं कल्पद्रुमोऽपि द्रुमः ॥ ११ ॥

रक्त्तस्य ।

पारिजातः

परे परश्वतास्सन्ति महान्तो भव्यभूरुहाः ।
पारिजात त्वयैकेन नन्दनं नन्दनं पुनः ॥ १२ ॥

प्रह्लादनस्य ।

परिमळ्मुरभितनभसो बहवः कनकाद्रिपरिसरे तरवः ।
तदपि सुमनसां नन्दनमिति सत्यं पारिजातेन ॥ १३ ॥

वल्गुभदेवस्य ।

चूतः

गाता कोकिल एव ज्ञाता च रसाल एव नियतमिदम् ।
यः पञ्चममुद्रायति यस्यास्थिषु पुलकमुकुलानि ॥ १४ ॥

बहसि बलिभुजां कुलानि मौलौ यदि सहकार तदत्र को निषेद्धा ।
परमुदयति पल्लवाञ्चलेषु स्फुरदलिभिस्तव सौरभप्रसिद्धिः ॥ १५ ॥

कयोरप्येती ।

उचंसकौतुककरसेन विलासिनीनां लूनानि यस्य न नखैरपि पल्लवानि ॥
उद्यानमण्डनतरो सहकार स त्वमङ्गनरकारकरगोचरतां गतोऽसि ॥ १६ ॥ *

यो हृष्टः स्फुटदस्थिसंपुटमुत्वारिष्यत्पवालाङ्कुरो
दैवात्स द्विदलादिकञ्जमवशादारूढशास्वाशातः ।

स्निग्धं पल्लवितो घनं मुकुलितः स्फारच्छटं पुष्पित-
स्सोत्कर्षं फलितो भृशं विनमितः कोऽप्येष चूतद्रुमः ॥ १७ ॥

हर्षस्य ।

मूर्तिनेत्ररसायनं यदि कृतः छायेयमच्छेतरा
 चक्रे साऽपि ततः कृतः फलभरः पीयूषगंजाष्टहम् ।
 एवं सर्वगुणान्मृतं यदि भवानाम्रद्रुमं निर्ममे
 सर्वत्र प्रगुणीकृतः कथमसौ दुर्दैव दावानकः ॥ १८ ॥

प्रह्लादनस्य ।

अर्काः केचन केचिदसतरवः केचिद्वल्गुमारुहाः
 निंबाः केचन केचिदत्र विपिने क्रूराः करीरद्रुमाः ।
 माकन्दो मकरन्दतुन्दिलमिलद्भृङ्गालिशृङ्गारितः
 कोऽप्यत्रास्ति न मित्र यत्र तनुते कर्णामृतं कोकिलः ॥ १९ ॥

उमापतिधरस्य ।

एतस्मिन्वनमार्गभूपरिसरे सौन्दर्यमुद्राङ्कितः
 श्लोघन्निः फलपत्रपुष्पनिवहैः चृतस्स एकः परम् ।
 यं वीक्ष्य स्मितवक्रमुद्रतमहासंतोषमुल्लासित-
 स्फारोत्कण्ठमङ्गुष्ठितक्रममयी भावन्ति पान्यव्रजाः ॥ २० ॥

विशालशशास्वाभिः किमपि कमनीयः किसलयैः
 फलैरप्यानम्रः स्तवकमधुगन्धैस्सुरभितः ।
 त्वमेवैकः श्लोणीरुहकुलधुरीणोऽसि तदयं
 रसाल प्रस्तावादिह हृदि निधेयः पिकयुवा ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

चन्दनः

षिक् चेष्टितानि परशो परिशोचनीयबालप्रबालमलयान्द्रिरुहद्रुहस्ते ।
 निर्भिद्यमानहृदयोऽपि महाप्रभावः स त्वन्मुखं पुनरभीस्सुरभीकरोति ॥२२॥
 वासश्चैलशिलान्तरेषु सहजस्सङ्गने भुजङ्गैस्सह
 प्रेङ्खत्सारपपोषिवीचिभिरभूदुञ्जुतिसेकक्रिया ।
 जानीमो न वयं प्रसीदतु भवान् श्रीखण्ड तत्कथ्यतां
 कस्माचे परतापखण्डनमहापाण्डित्यमभ्यागतम् ॥ २३ ॥

आमोदैस्ते दिशि दिशि गतैर्दूरमाकृष्यमाणा-
स्तासाह्वर्षी तव मलयज द्रष्टुमभ्यागताः स्मः ।

किं पश्यामस्सुभग भवतः क्रीडति क्रोड एव
व्यालस्तुभ्यं भवतु कुशलं मुञ्च नः साधयामः ॥ २४ ॥

भ्रातश्चन्दनपादप प्रतिदिनं पश्येद्माचेष्टितं
यस्त्वां सिञ्चति शीतनीरनिकरैस्तस्यावकेशी सदा ।

एवं यस्तु परम्भैः शकलयत्युग्रेष्वथ द्रावसु
प्रौढं चानुपिनाष्टि तस्य हि भैवेः सर्वाङ्गमाह्लादकः ॥ २५ ॥

केयामप्येते ।

भ्रातश्चन्दन किं ब्रवीमि विकटस्फूर्जत्फणाभीषणा
गन्धस्यापि महाविषाः फणभृतो गुप्त्यै यदेते कृताः ।

दैवात्पुष्पफळान्वितो यदि भवानग्रेऽभविष्यत्तदा
नो जाने किमकल्पयिष्यदधिकं रक्षार्थमस्यात्मनः ॥ २६ ॥

श्रीशोभदेवस्य ।

सा छाया [स चै] सुन्दरः परिमलस्ते कोमलाः पल्लवा
भ्रातश्चन्दनपादपस्य शतशः सन्त्येव किन्तैर्गुणैः ।

सर्पदुष्टभुजङ्गसङ्गतिवशादापादमूलं गते-
रानीतं फलमन्यतोऽपि पथिकैः साशङ्कन्मास्वाद्यते ॥ २७ ॥

कस्यापि ।

चंपकः

कुन्दे कुण्ठय कौतुकं त्यज रुचिं न्यग्रोधरोपग्रहे
मा यत्नं करवीररोहेणविधौ कार्षीस्सपयौचिते ।

भ्रातः काननपाल चंपकतरुः कुत्राप्यसौ मृग्यतां
यस्यामोदवशात् स्मरमियतमा माद्यन्ति चैत्रश्रियः ॥ २८ ॥

वैद्यनाथपण्डितस्य ।

केनापि चंपकतरो बत रोपितोऽसि कुग्रामपामरजनान्तिकवाटिकायाम् ।
यत्र प्ररूढनवशाकविहृद्दलीभाद्रोभग्नवाटघटनोचितपल्लवोऽसि ॥ २९ ॥

विज्जाकाम्याः ।

साधारणतरुबुध्या न मया रचितस्तवाळवाळोऽपि ।
लज्जयसि मामिदानीं चंपक सौरभ्यनिर्भरैः कुसुमैः ॥ ३० ॥

अशोकः

अव[केशि]नोऽस्य युक्तं जानामि तरोरशोक इति नाम ।
फलपाकविधुरितात्मा यतोऽन्यथाऽसौ सशोकः स्यात् ॥ ३१ ॥

कस्यापि ।

किन्ते नम्रतया किमुन्नततया किं वा घनच्छायया
किं वा फलवलीलया किमनया चाशोक पुष्पश्रिया ।
यत्त्वन्मूलनिषण्णाखिन्नपथिकस्तोमः स्तुवन्नन्वहं
न स्वादूनि मृदूनि स्वादति फलान्याकण्ठमुत्कण्ठितः ॥ ३२ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

पनसः

गरीयस्सौरभ्यं रसपरिचये नर्हति सुधा
मुधा मृद्वीकाऽपि प्रथिमनि निमग्नः फलभरः ।
परायं कोशश्रीरिति पुलकितः कण्ठकमिषा-
दहो ते चारित्रं पनस मनसः कस्य न मुदे ॥ ३३ ॥

नालिकेरः

प्रथमवयसि पीतं तोयमल्पं स्मरन्तः
शिरसि निहितभारा नालिकेरा नराणाम् ।
सँल्लिखममृतकल्पं दद्युराजीवितान्तं
न हि कृतमुपकारं साधवो विस्मरन्ति ॥ ३४ ॥

कदली

ताळीतरोरनुपकारि फलं फलित्वा
लज्जावशादुचित एव विनाशयोगः ।
एतच्चु चित्रमुपकृत्य फलैः परेभ्यः
प्राणाग्निजान् क्षण्डति यत्कदली जहाति ॥ ३५ ॥

दाडिमः

आपुष्पप्रसवान्मनोहरतया विश्वास्य विश्वं जनं
 हंहो दाडिम तावदेव सहसे वृद्धिं स्वकीयामिह ।
 यावन्नैति परोपभोगसहतामेषा ततस्तां तथा
 ज्ञात्वा ते हृदयं द्विधा दलति यत्तेनैव बन्धो भवान् ॥ ३६ ॥
 श्रीभोजदेवस्य ।

भूर्जः

कुर्वन्तु नाम जनतोपकृतिं प्रसून-
 च्छयाफलैरविकलैस्सुलभैर्द्रुमौषाः ।
 सोढास्तु कर्तनरुजः पररक्षणार्थ-
 मेकेन भूर्जतरुणा करुणापरेण ॥ ३७ ॥
 श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

अगरुः

अगरुरिति वदति लोको गौरवमत्रैव पुनरहं मन्ये ।
 दर्शितगुणैव वृत्तिर्यस्य जने जनितदाहेऽपि ॥ ३८ ॥
 वल्लभदेवस्य ।

मालती

कुसुमस्तषकानम्राः सन्त्येव परितो लताः ।
 अथापि भ्रमरभ्रान्तिं हरत्येकैव मालती ॥ ३९ ॥
 कल्याण ।

किं मालतीकुसुम ताम्यसि निष्ठुरेण
 केनापि यत्किल विलूनमितो लताव्रात् ।
 एतेन शुद्धमधुराकृतिगौरवेण
 को नाम मूर्धनि निज न कारेष्यति त्वाम् ॥ ४० ॥
 नम्पैयस्य ।

केतकी

एतासु केतकि लतासु विकासिनीषु
 सौभाग्यमद्भुततरं भवती विभर्ति ।
 यत्कण्टकैर्व्यथितमात्मवपुर्न जानं-
 स्वाभेव सेवितुमुपक्रमते द्विरेफः ॥ ४१ ॥

ताल'

अध्वन्यध्वनि भूरुहः फलभृतो नम्रानुपेक्ष्यादरा-
 दुरादुन्नतसंश्रयव्यसनिनः पान्थस्य मुग्धात्मनः ।
 यन्मूलं समुपागतस्य स वृथाच्छायः फले का कथा
 शीर्णेनापि हि नोपयोगमगमत्पर्णेन तालद्रुमः ॥ ४२ ॥
 कस्यापि ।

अश्वत्थः

वर्धितैस्सेवितैः किं तैस्सत्यश्वत्थेऽन्यपादपैः ।
 वर्धितो नरकाद्रक्षेत्स्पृष्टो रिष्टानि हन्ति यः ॥ ४३ ॥
 माधवमागधस्य ।

न्यग्रोधः

फलभरविततसमुन्नतशाखाशतलीनशकुनिसार्थेन ।
 जननी क्षितिः प्रकामं न्यग्रोधेनास्तु सच्छाया ॥ ४४ ॥

तत्तेजस्तरणेर्निदाघसमये तद्द्वारि मेयागमे
 तज्जाड्यं शिशिरे मदेकशरणैस्सोढं पुरा यैदेलैः ।
 आयातोऽप्यधुना फलस्य समयः कोऽयं विना तैरिति
 स्मृत्वा तानि शुचेव रोदिति गलत्पुष्पैर्मधूकद्रुमः ॥ ४५ ॥

कस्या

शास्मलिः

कायः कण्टकद्रुषितो न च घनच्छाया कुतः पल्लवाः
 पुष्याणि च्युतसौरभाणि न दलद्रोणी मनोहारिणी ।
 किं ब्रूमः फलपौकमस्य यदुपन्यासेऽपि लज्जामहे
 तज्जोः केन गुणेन शाल्मलितरो जातोऽसि सीमद्रुमः ॥ ४६ ॥

निर्गन्धं कुसुमं फलं क्षुधि वृथा पत्रं न कार्यक्षमं
 बाह्वैः कण्टककर्पूरैः परिवृतं निस्सारमेतद्द्रुपुः ।
 वृद्धिर्गृध्रपरिग्रहाय किमहो वक्तव्यमस्मात्परं
 भ्रातश्शाल्मलिदृक्ष नास्ति भवतः किञ्चिन्महत्त्वोचितम् ॥ ४७ ॥

कयोरप्येती ।

वञ्जुल.

स्वयमफलवान् छेदं भेदं क्षितौ च विकर्षणं
 कुहरपतनं वञ्जुलोऽयं विषस्य वृतीभवन् ।
 खल इव फलान्यन्यस्यापि प्रभूततराण्यहो
 न दिशति सतां भोक्तुं युञ्जान्वितः पदुकण्टकैः ॥ ४८

निम्बः ।

निम्ब । किं बहुनोक्तेन फलानि विफलानि ते ।
 यानि संजातपाकानि काका निश्शेषयन्त्यमी ॥ ४९ ॥
 यश्च निम्बं परशुना यश्चैनं मधुसर्पिणा ।
 यश्चैनं गन्धमाल्याभ्यां सर्वस्य कटुरेव सः ॥ ५० ॥

केषामप्येते ।

खदिरः

चन्दने विषधरान् सहामहे वस्तु सुन्दरमगुप्तिमत्कुतः ।
 रक्षितुं वद किमात्मसौष्ठवं कण्टकाः खदिर संचितास्त्वया ॥ ५१ ॥

मल्लटस्य ।

पदं तदिह नास्ति यन्न खदिरैः खरैरावृतं
 न तेऽपि खदिरा न ये कुटिलकण्टकैरावृताः ।
 न ते कुटिलकण्टकाः किमपि ये न मर्मच्छिद-
 स्तदुज्ज्वल वृथा श्रमं वत सहध्वमश्वश्रमम् ॥ ५२ ॥

शालिः

शाखासन्ततिसभिरुद्धनभसो भूयास एवावनौ
 विद्यन्ते तरवः फलैरधिकलैरार्तिच्छिदः प्राणिनाम् ।
 इन्ततनोः शालेः स्तुमस्तुङ्गतां
 शिरस्सुकृतिना को नाम न प्रीणितः ॥ ५३ ॥

नभ्येयस्य ।

येन स्पो जनिता वयं प्रतिदिनं स्नेहेन संवर्धिता
 येनास्मास्तृणपीडनादपि पुरा सोढुं न शक्तस्तु यः ।
 ज्ञात्वा सोऽप्यधुना फलस्य समयं छेतुं शिरो वाञ्छति
 क्रन्दन्तीषु तुषारवाष्पविगलद्विन्दूत्करैः शालयः ॥ ५४ ॥

कार्पासः

श्लग्ध्यं कार्पासफलं यस्य गुणैः स्वीकृतानि विमलानि ।
 मुक्ताफलानि तरुणीकुचकलशे सुष्ठु विलसन्ति ॥ ५५ ॥
 निष्पेषोऽपि च यस्य दुस्सहतरः कष्टं तुलारोहणं
 ग्राम्यस्त्रीनखलुञ्छनव्यतिकरस्तन्त्रीप्रहारव्यथा ।
 मातङ्गोक्षितमण्डवारिकाणिकापानञ्च कूर्चाहतिः
 कार्पासेन परार्थसाधनधिया किं किं न चाङ्गीकृतम् ॥ ५६ ॥

केषामप्येते ।

शणः

भूर्जः परोपकृतये निजकवचविकर्तनां सहते ।
 परबन्धनाय तु शणः प्रेक्षध्वमिहान्तरं कीदृक् ॥ ५७ ॥

धत्तः

महेशस्त्वां घचे शिरसि रसराजस्य जयिनी
 विशुद्धिस्त्वत्सङ्गत्कनकमयमेतन्निष्ठवनम् ।
 तनोति त्वत्सेवा ननु कनकदृष्टं त्वदपरः
 परस्तत्को नु स्याद्यदि न सुलभीभावमभजः ॥ ५८ ॥

प्रह्लादनस्य ।

उन्मत्तं कष्टकिफलप्रतियोगिबुध्या
 वैरं दृष्ट्वैव कुरुषे पनसेन सार्धम् ।
 सन्तो हसन्ति न भजन्ति भजन्ति चेत्त्वा
 भ्रान्ता भवन्ति सहसा न पुनर्भजन्ति ॥ ५९ ॥

तृणम्

जातस्य सिन्धुतटमनु तस्य तृणस्यापि जन्म रमणीयम् ।
 यत्सलिलमज्जदाकुञ्जजनहस्तालम्बनं भवति ॥ ६० ॥

वृद्धमदेवस्य ।

स्तम्भः

पर्शुभि-

र्धन्योऽसौ नितरामुलूषविटपो नद्यास्तटे तिष्ठति ।
 एवं यः कृतबुद्धिरुत्थितजलव्यालोत्तवीचीवशा-
 न्मज्जन्तं जनमुद्धरामि यदि वा तेनैव मज्जाम्पदम् ॥ ६१ ॥

राणकस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगवत्तजलहणवेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां वृक्षपद्धतिः ।

१ ननी क. ख म. घ व जयिनी शार्ङ्गधरपद्धती २. अय ओक क पुस्तके अधिकपाठतया दृश्यते । पुस्तके ।

दावानलपद्धतिः (३४)

हे दावानल शैलाग्रवासिनः साधुशास्त्रिनः ।

मुग्ध व्यर्थ त्वया दग्धाः प्रेरितेन प्रभञ्जनैः ॥ १ ॥

वनमनिवारितसत्रं द्विजसार्थानां विभिन्नजातीनाम् ।

दहतः कृपीटयोने [शी] तं माहात्म्यमेतस्य ॥ २ ॥

यस्या महस्त्वभाजो भवन्ति गुणिनोऽपिता धनुर्दण्डाः ।

दहतस्तां वंशालिं को वनवह्नेर्विवेकोऽस्य ॥ ३ ॥

अभ्युन्नतेऽपि जलदे जगदेकसारसाधारणप्रणयहारिणि हा यदेते ।

षट्सासलास्यललितं तरवो न यान्ति हे दावपावक स तावक एव दोषः ॥४॥

विध्वस्ता मृगपक्षिणो विधुरता नीताः स्थलीदेवता

धूमैरन्तरिताः स्वभावमलिनैराशा मही तापिता ।

मस्मीकृत्य सपुष्पपल्लवफलानेतान् महापादपा-

नुद्धतेन दवानलेन विपिनं कल्मीकशेषं कृतम् ॥ ५ ॥

दिकूचक्रं तृणभस्मना मलिनितं मूलान्यपि क्षमारुहा

निर्दग्धानि न चार्भकोऽपि हरिणीयूथेऽवशेषीकृतः ।

हा कष्टं विपिनौकसोऽपि मुनयः प्लुष्टाः कृतान्तक्रियां

कृत्वेत्यं वनवह्निना किममुना शान्तेन टीप्तेन वा ॥ ६ ॥

उमापतिधरस्य ।

आरोहत्यवनीरुहः प्रविशति श्वभ्रं नमैः स्पर्धते

स्व व्यालेडि विचेष्टते सितितले कुञ्जोदरे लीयते ।

अन्तर्ध्राम्यति कोटरस्य विवरे व्यालम्बते वीरुधः

किं तद्यत्न करोति मारुतवशं यातः कृशानुर्वने ॥ ७ ॥

वसुन्धरस्य ।

दिग्दाहैकरते वनान्तकर ते ज्वाला न मे रोचते
 दग्धुं स्वाश्रयमुद्यतस्य भवतो नेच्छन्ति वृद्धिं जनाः ।
 मृळान्यस्य महीभृतो वैल्यितुं दुर्वैधसा निर्मिते
 को वा न त्वयि शङ्कते स्म जगतः श्वेदावहे दाव हे ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दायानल्पद्वतिः ॥

मरुपद्धतिः (३५)

इतः काकानीकं प्रतिभयमितः कौशिकरुता—
 दितो गृध्रव्यूहः कुलमिदमितः कङ्कनवयसाम् ।
 श्मशानावस्थेऽस्मिन्नास्त्रिलगुणवन्ध्ये इतमरा—
 वपि द्वित्राः केचिन्न खलु कलवाचः शकुनयः ॥ १ ॥

गतमतिजवाद्धान्तं सर्वं समुत्सविता च भू—
 श्रितरमहो निःश्वोसास्त्रैः सदन्यमवस्थितम् ।
 किमेव न कृतं पान्येनेत्यं तथाऽपि श्रुतो मरु-
 प्रकृतिविरसः कष्टं यातो मनागपि नार्द्रताम् ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

किमासि विमनाः किञ्चोन्मादीं क्षणादपि लक्ष्यसे
 पुनरपि पुनः प्रेक्षापूर्वा न काश्चन ते क्रियाः ।
 म्वयमजलदां जानानोऽपि प्रविश्य मरुस्थलीं
 शिशिरमधुरं वारि प्राप्तुं यदध्वग वाञ्छसि ॥ ३ ॥

नरसिंहस्य ।

दिनमवसितं विश्रान्ताः स्मस्त्वया मरुकूप रे
 परमुपकृतं शेषं वक्तुं हिया न वर्यं क्षमाः ।
 भवतु सुकृतैरध्वन्यानामशोषजलो भवा-
 नियमपि घनच्छाया भूयाच्चवोपतटं शमी ॥ ४ ॥

कर्यापि ।

परार्थे यः पीढामनुभवति भङ्गेऽपि मधुरो
 यदीयस्सर्वेषामिह खलु विकारोऽप्यभिमतः ।
 न संप्राप्तो वृद्धिं यदि स शृशमक्षेत्रपतितः
 किमिक्षोर्दोषोऽसौ न पुनरगुणाया मरुद्भवः ॥ ५ ॥

इन्दुराजस्य ।

यो भोः किं किमकाण्ड एव पतितस्त्वं पान्य काऽन्या गति-
 स्तच्चाहकृतृषितस्य ते खलमतिस्सोऽयं जलं गूहते ।
 अस्थानोपनतामकालमुलभां तृष्णां प्रति कुध्य भोः
 त्रैलोक्यप्रथितप्रभावमहिमा पन्याः पुनर्मरवः ॥ ६ ॥

अभिनवगुप्तस्य ।

आम्नाः किं फलभारनम्रशिरसो रम्याः किमूष्मच्छिदः
 सच्छायाः कदलीद्रुमाः सुरभयः किं पुष्पिताश्रम्यकाः ।
 एतास्ता निरवग्रहोप्रकरभोल्लीदावरूढाः पुरः
 शम्यो आम्यसि मूढ निर्भरुति किं मिथ्यैव मर्तुं मरौ ॥ ७ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगवन्तजह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां मरुपद्धति ।

सङ्कीर्णवस्तुवर्णनपद्धतिः (३६)

त्वञ्चेत्संचरसे वृषेण लघुता का नाम दिग्दन्तिनां
 व्यालैः कङ्कणकुण्डलानि कुरुषे हानिर्न हेम्नः पुनः ।
 मूर्धा चेद्दहसे जडांशुमयशः किं नाम लोकत्रयी-
 दीपस्याम्बुजबान्धवस्य जगतामीशोऽसि किं ब्रूमहे ॥ १ ॥

उमापतिघरस्य ।

विष्णो त्वया द्विजपतिं विमलद्विपक्ष
 हित्वा महान् द्विरसने निहितस्स्वभारः ।
 प्रायो विमोहितधियो न विदन्ति लक्ष्म्या
 निस्संशयं किमिति कार्यमकार्यमेतत् ॥ २ ॥

चतुर्मुखमहादेवस्य ।

उदस्योच्चैः पुच्छं शिरसि निहितं जीर्णजटिले
 यदृच्छाव्यापन्नद्विपपिशितलेशाः कवलिताः ।
 गुहागर्भे शून्ये सुचिरमुपितं जंत्रुक सखे
 तदेतत्किं कुर्मो यदसि न गतः सिंहसमताम् ॥ ३ ॥

भट्टेन्दुराजस्य ।

कान्तारं परितो ज्वलत्यतिबले दावानले दैवतो
 गोमायोर्गहनां गुहां परिपतन् दर्पोद्दुरः केसरी ।
 यत्र्यापादयति स्म तं न कृपया तेनैष तस्मिन्वने
 सिंहानामभयमदोऽहमधुनेत्युत्पुच्छमुद्धावति ॥ ४ ॥

अभिनवगुप्तस्य ।

तत्पञ्चाननकानने विलसितं त[^१ष्टी]र्णदन्तिद्रव-
 न्मेदःकर्दमकुर्देनं कृतमलं तत्पानलीलासरः ।
 आयुःशेषतया त्वया कलुषितं तत्कोल मन्ये क्षणं
 तस्मिन् कापि गते तदीयशयने स्वापः पुनर्नोचितः ॥ ५ ॥

निष्कन्दामरविन्दिनीं स्थफुटितोद्देशां कशेरुस्थलीं
जम्बालाविलमम्बु कर्तुमितरा मृते वराही सुतान् ।
दंष्ट्रायां चतुर्णबोर्मिपटलैराप्लावितायामियं
यस्या एव शिशोः स्थिता वसुमती सा पुत्रिणी पोत्रिणी ॥ ६ ॥

जम्भारिरेव जानाति रम्भासंभोगविभ्रमम् ।
घटचेटीविटः किञ्च जानात्यमरकामिनीम् ॥ ७ ॥

केशामप्यंते ।

दामोदरमुदराहितभ्रुवनं यो वहति लीलया गरुडः ।
कस्य तरोरुपरिष्ठात् खिन्नोऽसौ श्रान्तिमपनयतु ॥ ८ ॥

मालतीमाधवस्य ।

रतिरसवर्धननन्दनचन्दनतरुदलनदुर्नयशतानि ।
संसहते हरिरनिशं केनापि गुणेन सुरकरिणः ॥ ९ ॥
अहिराहिरिति संभ्रमपदमितरजनः किमपि कातरो भवतु ।
विहगपतेराहारः स तु सरसमृणालदलरुचिरः ॥ १० ॥

यद्यपि विलसति वामुकिरधिरूढः शिरसि नाम गिरिशस्य ।
श्लाघ्यतरो भ्रुवनानां तथाऽपि खलु भरसहः शेषः ॥ ११ ॥

वल्लभदेवस्य ।

रोहणाचल शैलेषु कस्तुलां कलयत्तव ।
यस्य पाषाणखण्डानि मण्डनं मेदिनीभृताम् ॥ १२ ॥

प्रह्लादनस्य ।

रत्नानां न किमालयो जलनिधिः किञ्च स्थिरा मेदिनी
किञ्च व्योम महत्पदं सुकृतिनां किं नाम नैवोन्नतम् ।
हंहो रोहण किन्तु याचकचमूनिश्शङ्कटङ्कशक्ति-
श्रान्तिस्वीकरणेन गोत्रतिलक प्रैलोक्ष्यवन्द्यो भवान् ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

ये सन्तोषसुखप्रबुद्धमनसस्तेषामभिन्नो मृदः
केचिये धनलोभसंकुलधियस्तेषां तु दूरे नृणाम् ।
इत्थं कस्य कृते कृतस्स विधिना तादृक्पद सम्पदां
स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा मेरुने मे रोचते ॥ १४ ॥

विद्यापने ।

एकस्यायमुदेति मूर्धनि गिरेरन्यस्य चैव क्रमा-
दस्तं याति कलानिधिस्तदुभयोरस्तः प्रशस्तोऽचलः ।
को नामोदयिनं करोति न शिरोमाणिक्यमस्त पुन-
र्यातं यः कुरुते भवानिव स दुष्पापोऽयमुर्ध्वंशिशराः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

श्लाघ्यं महत्त्वमेकस्य नभसो भुवनत्रये ।
परस्य वृद्धयै यन्नैव गणयन्त्यात्मनः क्षयम् ॥ १६ ॥
महत्त्वं धिग्धिगेतस्य गगनस्यात्मवृद्धये ।
उद्वीक्षमाणमेवास्ते यत्परस्य परिक्षयम् ॥ १७ ॥

यः पीयूषसहोदरैः स्नपयति ज्योत्स्नाजलैस्सर्वतो
यश्च त्वामधिकाधिकं ज्वलयति प्रोक्षामतापैः करैः ।
भ्रातर्व्योम तयोरपि स्थितिमिह व्यातन्वतो विक्रिया-
निर्मुक्तस्य महत्त्वमेतदसमं दूरेऽभिरूढं तव ॥ १८ ॥

श्रीभोजदेवम्यैतौ ।

अब्जं त्वब्जमथाब्जभूस्तत उदं ब्रह्माण्डमण्डात्पुन-
र्विश्वं स्थावरजंगमं तैदितरच्वन्मूलमित्थं पयः ।
धिक् त्वां चोर इव प्रयासि निभृतं निर्गन्त्य जालान्तरं-
वैद्ध्यन्ते विवशास्त्वदेकशग्णास्त्वामाश्रिता जन्तवः ॥ १९ ॥

शैत्यं नाम गुणस्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वच्छता
किं ब्रूमः शुचितां व्रजन्त्यशुचयस्सङ्गेन यस्यापरे ।
किंवाऽतः परमस्ति ते स्तुतिपदं त्वं जीवनं प्राणिनां
त्वं चेन्नीचपथेन गच्छसि पुनः कस्त्वा निरोद्धुं क्षमः ॥ २० ॥

को हि तुलामधिरोहति शुचिना दुग्धेन सहजमधुरेण ।
तप्तं विकृतं मथितं केवलमुद्गिरति यत्स्नेहम् ॥ २१ ॥

केयामप्येते ।

सद्वृत्तस्य च वंशजस्य च गुणश्लिष्टस्य च क्षुब्धक
स्नेहं प्रन्यसमस्स एष किमपि द्वेषोऽत्र जागर्ति ते ।
स्वीकृत्य भ्रमिमभ्युपेत्य निविडं तद्गन्धनं सन्तता-
मङ्गीकृत्य च तृप्तिमत्र यदमु प्रोद्धर्तुमेवाग्रहः ॥ २२ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

कष्टा वेधव्यथा कष्टो नित्य च वहनरुमः ।
श्रवणानामलङ्कारः कपोलस्य तु कुण्डलम् ॥ २३ ॥

श्रीमुरारे ।

यत्पूर्वं पवनाग्निशस्त्रसलिलैश्चीर्णं तपो तुष्करं
तस्यैतत्फलमीदृशं परिणतं यज्जातरूपं वपुः ।
मुग्धापाण्डुकपोलचुवनसुखं सङ्गश्च रत्नोत्तमैः
प्राप्तु कुण्डल वाञ्छयते किमपरं यन्मूढ डोलायसे ॥ २४ ॥

कम्यापि ।

लक्ष्मीकौस्तुभचन्द्रमःप्रभृतिभिर्जातैः किमेभिर्द्वया
देवानेव विनोदयन्ति यदमी जन्माश्रय मथ्नतः ।
श्लाघ्यं तद्विषमेव येन बहुलज्वालाविलोपद्रव-
द्राग्विद्रावितनाकनायकचमूभद्रस्समुद्रः कृतः ॥ २५ ॥

लक्ष्मीचरस्य ।

शुभ्रत्वं यदिदं य एष गरिमा स्वच्छत्वमेतच्च यत्
भ्राजत्येतादिहोपकारानिरते सर्वं रसेन्द्र त्वयि ।
मूर्च्छामप्यनुभूय यो हुतश्चाजि न्यस्यापि च स्वं वपुः
स्वीकृत्यापि मूर्तिं करोष्यविरतं वस्तून्यवस्तून्यपि ॥ २६ ॥

वर्द्धिं विशाम्मसि निमज्ज सहस्रव टङ्कन्छेदं तुलां समधिरोह भवातिशुभ्रम् ।
अन्तस्तथाऽपि दधतः कलधौत काण्ठ्यं दर्बर्णमित्ययमपैति न ते प्रवादः ॥२७॥

ते सन्ति हन्त बहवो भुवि ये परेषां
 रन्ध्राण्यवाप्य विदधत्यपकाग्मुद्राम् ।
 छिद्रेण यः परमुपेत्य पुनर्निजेन
 पीडां करोपि हतश्रृङ्गक स त्वमेकः ॥ २८ ॥

स्नेहाद्यत्त्वमिहावसज्य निविडं कर्षस्यमृष्टेहिना—
 मन्तःशून्य न काश्चिदेव भवतस्स्वार्योऽमुना सेत्स्यति ।
 सम्यक्पूर्णमवेत्य हन्त निपुणं लोकः पुरा तद्यत—
 स्वामुद्रालयति प्रसह्य विगतातङ्कः क्षणात्तुम्बक ॥ २९ ॥

अमी तिलास्तैलिक नूनमेतां स्नेहादवस्थां भवतोपनीताः ।
 द्वेषोऽभविव्यद्यदमीषु नूनं तदा न जाने किमिवाकरिष्यः ॥ ३० ॥

यत्सद्गुणोऽपि सरलोऽपि तदस्थितोऽपि
 वंशोन्नतोऽपि विदधासि नृशंसकर्म ।
 वक्रात्मनो षडिशदण्ड तदेतदस्य
 जानामि संगतिफलं तव कण्ठकस्य ॥ ३१ ॥

सद्वंशस्य प्रविततगुणश्लाघिनः सन्नतम्य
 त्वं चापस्य त्यजसि यदहो सङ्गमङ्गीकृतोऽपि ।
 तेन भ्राताविंशिख नियतं भीतिकर्तुः परेषां
 मर्मच्छेदि प्रकृतिकठिनं युक्तमेतत्फलं ते ॥ ३२ ॥

अस्पृश्यसंगतिमिह प्रविधाय सोढा
 दण्डाहृतीः पटह बन्धमपि प्रपद्य ।
 दोषं प्रकाशयसि यत्पनिरन्ध्यमेव
 लोकस्य तद्विद्युस्वतां प्रकटीकरोपि ॥ ३३ ॥

गम्भीरस्य महाशयस्य सहजस्वच्छस्य सेव्यस्य ते
 सर्वं साध्विह कूप किन्तु तदपि स्तोत्रं किमप्युच्यते ।
 पात्रं दूरमन्त्रः करोपि गुणवद्यः सोऽपि [तृष्णाश्रम—]
 प्रौढिप्रोन्मथने भवानतिपटुर्यत्तेन लज्जामहे ॥ ३४ ॥

भीमश्यामप्रतनुवदनकूरपातालकुक्षि-

कोडप्रान्तोपहितविभवस्याथ ते किं ब्रवीमि ।

येन त्वत्तस्समभिलषतो वाञ्छितं क्षुद्र कूप-

ह्याभ्यन्मूर्तेर्भवति सहसा कस्य नाधोमुखत्वम् ॥ ३५ ॥

सान्द्रज्योतिःपटलदलितध्वान्तचक्रोऽपि बाढं

तस्माल्लोके भवसि न खलु स्पर्शयोग्यः प्रदीप ।

प्राप्नोषि त्व नियतमधिकं येभ्य एवात्मलामं

तेषामेव प्रज्ञमविधिना यत्तनोषि स्वतेजः ॥ ३६ ॥

श्रीभोजदेवस्यैते ।

न यत्र गुणवत्पात्रमेकमप्यस्ति सन्निधौ ।

ततस्ते पान्थ कः कूपाज्जीवनग्रहणे ग्रहः ॥ ३७ ॥

रक्ष पात्रगतं स्नेहं प्रदीप श्रीविवर्धनम् ।

प्रयास्यन्ति विनाऽनेन भस्मभूर्यं भवन्तुणाः ॥ ३८ ॥

एतौ राजपितामहमहादेवस्य ।

इदमपट्ट कपाटं जर्जरः पञ्जरोऽयं

विरमति न गृहेऽस्मिन् क्रूरमार्जारियात्रा ।

शुक मुकुलितजिह्वं स्थीयतां किं वचोभि-

स्तव वचनविनोदे नादरः पामराणाम् ॥ ३९ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

अमुष्मिन्नुद्याने विहगस्त्रल एष प्रतिकर्लं

विलोलः काकोलः कणति कटु यावत्पटुतरम् ।

सखे तावत्कीर द्रढय हृदि वाचंयमकलां

न मीनेन न्यूनीभवति गुणभार्जां गुणगणः ॥ ४० ॥

किं सीत्कृतैर्मधुमुधानिधिभिर्मुवैव

किं कूजितैः कलरवैरलमायताक्षि ।

जानात्युलुम्बपृथुकामलकालमेर्य-

भेदानयं नवधनश्चिरपामरोऽयम् ॥ ४१ ॥

वक्रां नैष तनुविवर्तनगतिं जानाति साचिस्मित-
स्निग्धैर्दृग्बलनैरमुष्य न मनाक्चेतः परावर्तते ।
पाणौ त्वं मुनिदारकस्य पतिता कल्याणि तन्नीयतां
वेदीमार्जनवर्तिरर्पणवषट्कतेव्यपाकैर्वयः ॥ ४२ ॥

ऐषं चर्म पलाशवेश्म पुरतो दृष्टैव कृष्णाभिन
मित्तार्थी क्षुधितस्तपोवनधिया किं धार्मिक भ्राम्यसि ।
एनां भिल्लपुरीमवैहि सुरभीश्रुङ्गेण यत्र स्थितैः
पीयन्ते वनवह्निदग्धमहिषीमांसोपदंशं सुराः ॥ ४३ ॥

वंशः प्रांशुरयं घुणत्रणयुतो जीर्णा वरत्रा रमाः
कीलाः कुण्ठतया विशन्ति न महीमाहन्यमाना अपि ।
आरोह्यवसायसाहसमिदं शैलष सन्त्यज्यतां
दूरे श्रीर्निकटे कृतान्तमटिपत्रैवेयघण्टारवः ॥ ४४ ॥

दुर्गा नदी शिथिलबन्धविडम्बिनी नौ-
रभ्युन्नता जलमुचो विपमस्समीरः ।
आरूढवाग्निजकुटुम्बघुतोऽध्वनीन-
स्तत्कर्णधार कुरु यत्सदृशं कुलस्य ॥ ४५ ॥

शुक्लो वा मलिनोऽस्तु वा मृगमदः किं तावता नादृशः
कोऽप्यस्यानवधिश्चमत्कृतिनिधिः सौरभ्यमेको गुणः ।
येनायं स्मरविभ्रमैकवसतिः फाले कपोलमथले
दोर्मूले कुचमण्डले च लभते सङ्गं कुरङ्गीदृशः ॥ ४६ ॥

केषामप्येते

जन्मस्थानं न खलु विमलं वर्णनीयो न वर्णो
दूरे पुंसां वपुषि रचना पङ्कशङ्कं करोति ।
यद्यप्येव सकलसुरभिद्रव्यगर्वापहारी
को जानीते परिमलगुणः कोऽपि कस्तूरिकायाः ॥ ४७ ॥

विद्यापते ।

अलमन्ध भुजायष्टिभ्रान्त्या भ्रातर्जडस्य ते ।
दंशाय दंदशूकोऽयं दंशमुद्रां न मुञ्चति ॥ ४८ ॥

कस्यापि ।

किं नाम दर्दुर दुरभ्यवसाय सायं
कार्यं निपीड्य निनर्दं कुरुषे रूपेव ।
एतानि केलिरसितानि सितच्छदाना-
माकर्ण्य कर्णमधुराणि न लज्जितोऽसि ॥ ४९ ॥

मङ्गणम्य ।

उच्चैर्देवादिह पशुपतौ भूषणीभूय तिष्ठन्
कालव्याल प्रथयसि फणां भीषणां तावदेव ।
देवे दूरादविनयभयाद्यावदेवं गरुत्मान्
कोपाद्येषं कथमपि तिरोभावयन् मौनमास्ते ॥ ५० ॥

पृथ्वीधरस्य ।

पापव्याल परोपकारकरणे नामापि ते दूरतः
शक्तिश्चैव परापकारजनने निष्पाणिपादस्य ते ।
इत्यञ्चेद्विधिरेव तालुनि जगद्द्रुचापन्कर कण्ठकं
नाधास्यत् ध्रुवमेवमेतदपि ते जन्माऽभविष्यद्वृथा ॥ ५१ ॥

अध्यापितोऽसि केनैतां मशक क्षुद्रतामिह ।
यस्यैव कर्णे लगसि पीडां तस्य करोषि यत् ॥ ५२ ॥

श्रीभोजदेवस्यैतौ ।

सिंहिकासुतसन्त्रस्तः शशशशीतांशुमाश्रितः ।
अग्रसत्साश्रयं तत्र तमन्यर्स्सिंहिकासुतः ॥ ५३ ॥
वामन फलमत्युच्चात्तरुतो मरुतोपनीतमुपलभ्य ।
युक्तं त्वं यत्प्यसि ह्यसि चैतत्तु हास्यतरम् ॥ ५४ ॥

वररुचेः ।

एष रविस्तेजस्वी स्वद्योतोऽप्येष हन्त तेजस्वी ।
एष रसालश्शास्वी शास्वी शास्वोटकोऽप्येषः ॥ ५५ ॥

पिब पयः प्रसर क्षितिपान्तिके कलय काञ्चन काञ्चनशृङ्खलाम् ।
इदमवद्यतमं तु यदीहसे भषक संपनि केसरिणस्तुलाम् ॥ ५६ ॥

श्रीभीमसिंहपाण्डितस्यैतौ ।

शतपदी सति षाट्शते क्षमा यदि न गोप्यद्रमप्यानिवर्तितुम् ।
किमियता द्विपदोऽस्य हनूमतो जलनिधेः क्रमणे विवदामहे ॥ ५७ ॥

मल्लस्य ।

सततमुलूखलमुसलव्रीह्याघातादिकी श्रुतिस्सुलभा ।
कान्ताकरतलताडितवीणारणितं तु दुरवापि ॥ ५८ ॥

वेदव्यासस्य ।

अचिन्त्याः पन्थानः प्रकृतिमहतामन्धरुरिषो—
र्यदक्ष्णोऽभूत्तेजस्तदकृत कथामप्यमदनाम् ।
मुनेर्नेत्रादत्रैर्यदजनि घनज्योतिरहह
प्रतेने तेनेदं मदनमयमेतन्निभुवनम् ॥ ५९ ॥

कस्यापि ।

भ्रातः काञ्चनलेपगोपितवह्निस्ताम्राकृते सर्वतो
मा भैर्षाः कलश स्थितो भव चिरं देवालयस्योपरि ।
ताम्रत्वं गतमेव काञ्चनमयी कीर्तिः स्थिरा तेऽधुना
नान्तस्सारविचारणप्रणयिनो लोका वहिर्बुद्धयः ॥ ६० ॥

आदित्यभट्टस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजलह्णणदेवविरचिताया सूक्तिमुत्तरवल्या सङ्कीर्णवस्तुवर्णनपद्धतिः ।

शृङ्गारपद्धतयः

दयितगमनपद्धतिः (३७)

अनङ्गेनावलासङ्गज्जिता येन जगच्चयी ।

स चित्रचरितः कामः सर्वकामप्रदोऽस्तु वः ॥ १ ॥

क्षेमेन्द्रन्य ।

दद्या दग्धं मनसिजं जीवयन्ति दृशैव याः ।

विरूपाक्षस्य जयिनीस्ताः स्तुवे वामलोचनाः ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

तत्र कवेरुक्तिः—

गन्तुर्विष्वस्वदुदये हृदयेश्वरस्य भ्रूत्यूषपासिनिनदश्रवबद्धकम्पा ।

निद्रां जलैरशिशिरैर्नयनान्तवान्तैः कान्ता तदंसशिखरे पतितैर्जहार ॥ ३ ॥

शक्रोमि नासितुमहं विरहाभितप्ते तप्तायसीव वपुषि क्षणमप्यमुष्याः ।

इत्थं मनो निर्षदनाक्षमवन्मृगाक्ष्याः प्रातिष्ठत प्रवसता सह बल्लभेन ॥ ४ ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

लग्ना नांशुकपल्लवे भुजलता न द्वारदेशेऽर्पिता

नो वा पादयुगे तथा निपतितं तिष्ठेति नोक्तं वचः ।

काले केवलमम्बुदालिमलिने गन्तुं प्रवृत्तश्शठ-

स्तन्या बाष्पजलौघकल्पितनदीपूरेण रुद्रः प्रियः ॥ ५ ॥

दृष्टः कातरनेत्रया चिरतरं बध्वाऽञ्जलिं याचितः

पश्चादंशुकपल्लवेन विवृतो निर्व्याजमालिङ्गितः ।

इत्याक्षिप्य यैदा समस्तमघृणो गन्तुं प्रवृत्तश्शठः

पूर्वं प्राणपरिग्रहो दयितया मुक्तस्ततो बल्लभः ॥ ६ ॥

अमरुकस्यैतौ ।

प्रहरविरतौ मध्ये बाह्वस्ततोऽपि परेऽथवा

किमुत सकले याते बाह्वि प्रिय त्वमिहैष्यसि ।

इति दिनशतप्राप्यं देशं प्रियस्य यियासतो

हरति गमनं बाला वाक्यैस्सबाष्पक्षलज्जलैः ॥ ७ ॥

शल्लज्जलवासुदेवस्यै ।

कान्ते कथंचित्कथितप्रयाणे क्षणं विनम्रा विरहादिताङ्गी ।
ततस्तमालोक्य कदाऽऽगतोऽसीत्यालिङ्ग्य मुग्धा मुदमाससद् ॥ ८ ॥

नायिका प्रति नायकोक्तिः—

दुःखानि मे निरवशेषमपघ्नतीं त्वां दुःखे निधाय किमहं कलयामि गन्तुम् ।
पातोऽम्भसामयमदृष्टचरस्तबाक्ष्णोः पाताय मे नियतमद्य भवेदमूनाम् ॥ ९ ॥
कुर्वाणस्सुकृतानि रक्ष्यमखिलं रक्षन्निगूहन् द्विष—

स्तन्वानश्च यश्चस्सुखेन विषयान् भुङ्क्ते पुमानुत्तमः ।

अन्यो जङ्गमकाष्ठमत्र नियतं तत्सर्वमुत्साहतो

छभ्यं तत्कतिचिद्दिनानि विरहस्सञ्ज्ञो भवत्या मम ॥ १० ॥

सूक्तिसहस्रादेती ।

स्मर्तव्या वयमिन्दुसुन्दरमुखि प्रस्तावतोऽपि त्वया
स्यादेवं यदि नाय दास्यति विधिर्जातिस्मरत्वं मम ।

एकस्मिन्नपि जन्मनि मियतमे जातिस्मरत्वं कुतः

प्राणाः पान्थ सह त्वयैव चक्षिताः काद्यापि जन्मैकता ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

नायकं प्रति नायिकोक्तिः—

लोलैर्लोचनवारिभिस्सशपथैः पादप्रणामैः परै—

रन्यास्ता विनिवारयन्ति कृपणाः प्राणेश्वरं प्रस्थितम् ।

पुण्याहं ब्रज मङ्गलं सुदिवसः प्रातः प्रयातस्य ते

यत्स्नेहोचितमीहितं मिय मया तन्निर्गतः श्रोण्यासि ॥ १२ ॥

अमरकस्य ।

नायिकासखीः प्रति नायकोक्तिः—

एतत्सर्वं शृणुत वचनं संग्रहादत्र सरल्यः

प्राणानां नः फलमविकलं नूनमेवा सखी वः ।

विश्लेषेऽस्मिन् प्रचलति भृशं दीपिकेव प्रवाते

सत्यामस्यां वयमतमसस्सर्वथा रक्षतैनाम् ॥ १३ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

नायकं प्रति सखीवाक्यम्—

अस्यात्प्राणमहो वियोगदुरितादस्मासु कृत्वा कृती

स्वैरं गच्छसि तच्च किं विमृशसि त्रासावहं हन्त नः ।

वाचालेषु दिनेषु कोकिलरुतैरुत्पञ्चमप्रक्रमैः

सज्योत्स्नासु च यामिनीष्वशरणाः किं नाम कुर्मो वयम् ॥ १४ ॥

किं भद्रं पाथि गच्छतस्तत्र वयं ब्रूमः किमस्याः स्वयं
 प्राणानामिह गच्छतामिति हि नः सन्देहमुग्धा धियः ।
 किन्तु स्वस्तिफलप्रवासमिह च प्रत्यागतं नः शुभै-
 स्त्वां पश्येम गताः पुनः कथय किं प्राणाः परावर्तिनः ॥ १५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

येद्विम्बोष्ठरुचिः क्व विद्रुममणिः स्वप्नेऽपि तां लब्धवान्
 हासश्रीसदृशैस्तपोभिरपि किं मुक्ताफलैर्भूयते ।
 तत्कान्तिः शतशोऽपि वद्विपतनैर्हेम्नः कुतस्सेत्स्यति
 त्यक्त्वा रत्नमयीं प्रयासि दयितां कस्मै धनायाध्वग ॥ १६ ॥

सूक्तिमहस्रात् ।

त्वं जीवितं त्वमसि मे हृदयं द्वितीयं
 त्वं कौमुदी नयनयोरमृतं त्वमङ्गे ।
 इत्यादिभिः प्रियशतैरनुरुध्य तन्वीं
 तामेव शान्तमथवा किमतः परेण ॥ १७ ॥

भवभूतेः ।

सखीं प्रति नायिकोक्तिः—

न यावद्विस्रम्भं चिरपरिचयाद्याति हृदयं
 मुखं हस्तोष्माणं न च निरवशेषं विसृजति ।
 अमी वेणीभङ्गनः प्रियसखि न यान्त्येव समतां
 तथाऽप्यथैवायं मयि निरनुकम्पः प्रवसति ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

स्वजीवितं प्रति नायिकोक्तिः—

प्रैस्थानं बलयैः कृतं प्रियसखैरस्रैरजस्रं गतं
 धृत्या न क्षणमासितं व्यवसितं चित्तेन गन्तुं पुनः ।
 यातुं निश्चितचेतसि प्रियतमे सर्वे समं प्रस्थिता
 गन्तव्ये सति जीवितं प्रियमुहृत्सार्धः किमुत्सृज्यते ॥ १९ ॥

इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्त्ररहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दयितगमनपद्धतिः ।

विरहिण्यवस्थापद्धतिः (३८)

निक्षिप्य काऽपि शयने विवशं शरीरं
संविश्य तत्र श्रुति स्वयमेव यत्नात् ।
उत्थाय सौधमधिरुह्य गवाक्षरन्ध्रैः
पत्युर्विलोक्य पदवीं भजति प्रमोहम् ॥ १ ॥

श्रुत्वा बहिः कचन कंचन काऽपि शब्दं
मत्वा निवर्तनमहो दयितस्य मुग्धा ।
तल्पाहुदीय च नियम्य च पार्श्वशब्दान्
धत्ते ततः श्रुतिमनल्पकुतुहलाक्षी ॥ २ ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

सा तोरणान्तिकमुपेत्य दिशो विलोक्य
निःश्वस्य दीर्घमुपधाय करं कपोले ।
मत्वाऽप्य तं पुरत एव ससंभ्रमाऽभूत्
ज्ञात्वा मृषा च लिखितेव न किं किमासीत् ॥ ३ ॥

पृथ्वीधरस्य ।

तस्याः स्तनान्तरे न्यस्तं चन्दनं तापशोषितम् ।
मनोभवाग्निदग्धस्य बभौ भस्मेव चेतसः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

खण्डिता मा भवन्त्वेताः कदाऽपीत्यनुकम्पया ।
नदीर्निनीषतीवाब्धि साऽश्रुपूरैर्निरन्तरैः ॥ ५ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

तापापनोददक्षाणि मृणालानि नतभ्रुवः ।
नाभूवन् दीर्घसूत्रेभ्यो वाञ्छितं प्राप्यते कुतः ॥ ६ ॥

महद्वृद्धेः ।

दक्षमानेऽपि हृदये मृगाक्ष्या मन्मथाग्निना ।
स्नेहस्तथैव यत्तस्थौ तदाश्चर्यमिवाभवत् ॥ ७ ॥

शकवृद्धेः ।

लिखति न गणयति रेखा निर्भरबाष्पाम्बुधौतगण्डतला ।
अवाधिदिवसावसानं माभूदिति शङ्किता बाला ॥ ८ ॥

मोरिकाया ।

दुःखानि सन्दिग्धन्त्यास्तस्याः कण्ठं मूर्धुर्मुहुर्बाष्पः ।
स्वल्पावशेषजीवितनिर्वाणभियेव निरुणद्धि ॥ ९ ॥

भट्टबाणस्य ।

नलिनीदलमाहितं सखीभिः परितापोपशमाय यद्यदङ्गे ।
अकृतप्रतिकारलज्जयेव परितो म्लानिमुपैति तत्तदस्याः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

मदकलकलकण्ठकण्ठनादव्यतिकरभैरवदिङ्मुखानि तन्वी ।
कथमिव गमयोद्विग्धमल्लीपरिमलकञ्चुकितानि बासराणि ॥ ११ ॥

तरुणबाणस्य ।

परिच्युतस्तत्कुचभारमध्यात् किं शोषमायासि मृणालहार ।
न सूक्ष्मतन्तोरपि तावकस्य तत्रावकाशो भवतः किमु स्यात् ॥ १२ ॥

श्रीहर्षस्य ।

विद्वद्धतापोपशमार्थमङ्गे न्यस्तं यदिन्दीवरदाम तस्याः ।
मुक्तेषुणा पञ्चशरेण भाति व्यापारितं धौतमिवासिपत्रम् ॥ १३ ॥

देवमातस्य ।

परिमृदितमृणालीम्लानमङ्गं प्रवृत्तिः
कथमपि परिवारप्रार्थनाभिः क्रियासु ।
कलयति च हिमांशोर्निष्कलङ्कस्य लक्ष्मी-
मभिनवकरिदन्तच्छेदगौरः कपोलः ॥ १४ ॥

भवभूतेः ।

मदनदहनशुष्यत्कान्तकान्ताकुचान्त-
 नैवमलयजपङ्के गाढवदाखिलाङ्गिः ।
 उपरि विवृतपक्षो लक्ष्यतेऽलिर्निमग्न-
 श्शर इव कुसुमेषोरेष पुङ्खावशेषः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

अस्त्रं विमुच्य सकलं प्रथमप्रयोगे
 भूयोऽपि हन्तुमबलां विहितोद्यमस्य ।
 पुष्यायुधस्य वपुरेव तदीयमेकं
 लक्षञ्च हन्त शरधिश्च तदा बभूव ॥ १६ ॥

स्थितमुरसि विशालं पद्मिनीपत्रमेतत्
 कथयति न तथान्तर्मन्मथोत्थामवस्थाम् ।
 अतिशयपरितापम्लापिताभ्यां यथाऽस्याः
 स्तनयुगपरिणाहं मण्डलाभ्यां ब्रवीति ॥ १७ ॥

परिम्लानं पीनस्तनजघनसङ्गादुभयत-
 स्तनोर्मध्यस्यान्तः परिमिलनमप्राप्य हरितम् ।
 इदं व्यस्तन्यासं श्लथभुजलताक्षेपवलनैः
 कृशाङ्गन्याः सन्तार्पं वदति विसिनीपत्रशयनम् ॥ १८ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

यदेतन्नेत्राम्भः पतदपि समासाद्य तरुणी-
 कपोले व्यासङ्गं कुचकलशमस्याः कलयति ।
 पुनः श्रोणीविम्बं समुचितविलासं तदुचितं
 स्वभावस्वच्छानां विपदपि सुखं दन्तुरयति ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

तन्वङ्गन्या गुरुसन्निधौ नयनयोर्यद्वारि संस्तंभितं
 तेनान्तर्गलितेन मन्मथशिखी सिक्तो वियोगोद्भवः ।
 मन्ये तस्य निरस्यमानकिरणस्यैषा मुखेनोद्भृता
 आसायाससमामतालिसरणिन्याजेन धूमावली ॥ २० ॥

एतस्या विरहज्वरः करतलस्पर्शः परीक्ष्यो न यः

स्निग्धेनापि सस्वीजनेन भयतः प्रस्थम्पचः पाथसाम् ।

निश्चक्तीकृतचन्दनौषधिविधौ तस्मिस्तद्वत्कारिणो

छाजस्फोटममी स्फुटन्ति मणयो विश्वेऽपि हारस्त्रजः ॥ २१ ॥

राजशेखरस्य ।

वक्त्रे यां मृगनाभिपङ्कजरचनां खिन्नेव धत्ते परं

यस्यास्सान्द्रमुरःस्थले निपातितं भारायते चन्दनम् ।

अङ्गान्यप्यतिलालसा बहति या क्लेशेन तस्यामपि

न्यस्तश्शोकभरोऽपरः कथमहो निखिंशता वेधसः ॥ २२ ॥

श्रीमानुषेणस्य ।

मुग्धा स्वप्नसमागते प्रियतमे तत्पाणिसंस्पर्शनं

रोमाञ्चाङ्कितया शरीरलतया संभाव्य रोषात्किल ।

मा मा बल्लभ संस्पृशेति सहसा शून्यं वदन्ती मुहुः

सख्या नो हसिता सचिन्तमसकृत्संशोचिता प्रत्युत ॥ २३ ॥

रुद्रस्य ।

अस्मिन्वर्षमहे न वर्तत इदं यत्कामदेवोत्सवे

स्येयं पुत्रि निरन्नया तदधुना किञ्चिन्मुखे दीयताम् ।

इत्युक्ते जरतीजनेन कथमप्यध्वन्यवध्वा ततः

पर्यस्तेऽहनि कल्पितश्च कवलो धीतश्च धाराश्रुभिः ॥ २४ ॥

कस्यापि ।

विश्रान्तो दिवसः प्रपञ्चितरुतैर्वाचालितः कोकिलैः

सख्यस्संप्रति निर्भयाऽस्मि जहत प्राणेषु मे संशयम् ।

इत्यन्ते दिवसस्य हन्त विगतत्रासामिवाभाषिणीं

ज्योत्स्नाकैरवभैरवो नयति तां मोहं प्रदोषो हतः ॥ २५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

शीघ्रं भूमिशुद्धे सुगण वमतिं प्राणैः भिमु क्रीडसि
 प्राप्तां पश्यसि नैव दैवहृतिके ज्योत्स्नां गवाक्षोदरे ।
 इत्थं मन्मथतीव्रसंज्वरजुषां गेहेषु वामभ्रुवा-
 मुद्रच्छन्ति कुरङ्गलाञ्छनभयार्दानास्सखीनां गिरः ॥ २६ ॥

विरहणस्य ।

भ्रातः पान्थ पथि त्वया नु पथिकः कश्चित्समासादितो
 बाले नैकशतानि कीदृश इति प्रख्याप्यता बल्लभः ।
 यं दृष्ट्वा प्रमदाजनस्य भवतः स्फारे मुदा लोचने
 स ज्ञेयो दयितो ममेति पथिकायावेद्य मांहं गता ॥ २७ ॥

कस्यापि ।

अभ्यर्च्य समणति मन्दिरमभ्युपेता
 देवी स्वयं भगवती पृथगेव तासाम् ।
 आसन्नवल्लभसमागमसूचनानि
 संजीवनानि वचनान्यपि वाचितानि ॥ २८ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

। इति श्रीमदारोहकभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावरुया विरहिण्यवस्थावर्णनपद्धतिः ॥

सखीप्रश्नपद्धतिः (३९.)

यत्संभाषणलालसेव कुरुषे वकेन्दुमर्धानतं
धत्से बाहुलतागलान् कुचतटे निष्क्रान्तिभीत्येव यत् ।
किं वा मन्त्रयते जनोऽयमिति यत्सर्वत्र शङ्कगकुला
तैर्ज्ञातं हृदि कोऽपि तिष्ठति युवा प्रौढश्च गूढश्च ते ॥ १ ॥

विह्वणम्य ।

यत्तालीदलपाकपाण्डु वदनं यन्नेत्रयोर्दुर्दिनं
गण्डः पाणिनिषेवणाश्च यदयं संक्रान्तपञ्चाङ्गुलिः ।
गौरी क्रुध्यंतु वर्तते यदि न ते तत्कोऽपि चित्ते युवा
धिक् धिक्त्वां सहपासुखेलनसखीलोकेऽपि यन्निन्दवः ॥ २ ॥

आहारे विरतिः समग्रविषयग्रामे निवृत्तिः परा
नासाग्रे नयनं यदेतदपरं यच्चकनिष्ठं मनः ।
मौनं चेदभिदं च शून्यमखिलं यद्विश्रमांभापसे
ब्रूयास्त्वं सखि योगिनी किमसि भोः किं वा विधोगिन्यसि ॥ ३ ॥

राजशेखरस्य ।

अलसवलितैः प्रेमाद्रिर्द्रेष्ठुर्दुर्मुकुलीकृतैः
क्षणमभिमूर्खैर्लज्जालोलैर्निमेषपराङ्मुखैः ।
हृदयनिहितं भावाकृतं वमद्भिरिवेक्षणैः
कथय सुकृती कोऽयं मुग्धे त्वयाऽथ विलोकयते ॥ ४ ॥

अमरकस्य ।

उज्जृम्भाननमुल्लसत्कुचतटं लोलञ्जमञ्जूलतं
स्वेदाम्भस्त्रापिताङ्गयष्टि विगलहीडं सरोमाञ्चया ।
धन्यः कोऽपि युवा स यस्य वदने व्यापारितास्सांप्रतं
मुग्धे दुग्धमहाब्धिफेनपटलप्रख्याः कटाक्षच्छटाः ॥ ५ ॥

धनिकस्य ।

१ तन्नामे ग २ कस्यद् क रा छ ३ माहाति के ख माभाति के ख च माभाति ते इति शार्ङ्गचर्य
४ अथ नामभिर्देशो ग, पु१३के

[अ]भ्यस्तेऽपि नितम्बभारफलके खेदालसेयं गतिः
 किञ्चित्संबलितार्धपक्षमविरलालोका दृशोऽन्तर्गताः ।
 तन्मन्ये निभृतं त्वयाऽद्य हृदये कश्चिद्धृतो बल्लभो
 निन्धासाः कथमन्यया द्विगुणतामेते तवैवं गताः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

भगिनि मदनः श्रीमानेष त्वया यदि लिख्यते
 [ि]कमपि सुमुखि व्यग्रासीति व्रजामि निजालयम् ।
 यदपि मकरोऽधस्तात् पौष्पं करे च शरासनं
 तदपि परितो दृष्टिर्देया जनः सखि नागरः ॥ ७ ॥

बाले मियेण विरहात्तव कर्षिताया
 हस्तच्युतं बलयमेतदलम्बदेशम् ।
 हस्ते पुनः स्थितिमगादिदमङ्गुलीयं
 स्थानच्युतिर्भहत एव भवत्यनर्थः ॥ ८ ॥

मुग्धे कं हृदये निधाय सुचिरं रोमाञ्चिताङ्गी मुहु-
 र्जृम्भामन्थरतारकां सललितापाङ्गां दधाना दृशम् ।
 सुप्तेवालिरितेव शून्यहृदया लेखावशेषीभव-
 स्यात्पद्मोद्दिशि किं हिया कथय मे गू[डो] निहन्ति स्मरः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

को धन्यस्सखि सुस्थितेन मनसा को वेधसा निर्मितः
 कः प्रेयान्मदनस्य कस्य फलितः प्राचीनपुण्यद्रुमः ।
 एतद्यस्य कृते दिवानिशर्भेश्वान्तस्खलद्वारिभि-
 मौनाल्लोचनगङ्गुगैः स्नपयसे वक्षोजलिङ्गद्वयम् ॥ १० ॥

पक्ष्माग्रग्रथिताश्रुविन्दुनिकरैर्मुक्ताफलस्पर्धिभिः
 कुर्वन्त्या हरहासहारि हृदये हारावलीभूषणम् ।
 बाले बालमृणालनालबलयालङ्कारकान्ते करे
 विन्यस्याननमायतासि सुकृती कोऽयं त्वया स्मर्यते ॥ ११ ॥

विश्रान्तो दिवसस्तटीमयमटत्यस्ताचलस्यांशुमान्
संपत्यङ्कुरितान्धकारपटलैर्लम्बालका द्यौरभूत् ।

एषन्तविंश वेष्मनश्शशिमुखि द्वारस्यलीतोरण-

स्तम्भालम्बितबाहुवह्नि रुदती किं त्वं पथः पश्यसि ॥ १२ ॥

रुदतिब्राह्मणस्य ।

गोपायन्ती विरहजनितं दुःस्वप्ने गुरुणां

किं त्वं मुग्धे नयनबिभ्रतं बाष्पपूरं रुणत्सि ।

नक्तं नक्तं नयनसलिलैरेष आर्द्रीकृतस्ते

शय्योपान्तः कथयति दशामातपे शोष्यमाणः ॥ १३ ॥

मारुलायाः ।

भूकीभूताः पिक्युवतयः किं वसन्तेऽपि तस्मिन्

किं जातोऽसौ मलयमरुतां दुष्पवेशः प्रदेशः ।

किं वा तस्मिन्नमृतमहसो न पुवन्ते मयूखाः

यत्रावासं कृशतनु तव स्वान्तचोरः करोति ॥ १४ ॥

बाले नैते पयोदास्सुरपतिकरिणो नो बकाः कण्ठशङ्खाः

सौदामिन्योऽपि नैताः कनकमयमिदं मण्डनं कुम्भीडे ।

नैतत्तोय विकीर्णं पतति मदजलं श्वासवातावधतं

तर्किं मुग्धे हृद्यैवं मलिनयसि मुखं प्रावृष्टित्यश्रुपातैः ॥ १५ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्फुरति यदिदद्दुर्बलैर्लोचनं सुभ्रु वामं

स्तनतटर्मपि धत्ते चारु रोमाश्चमालम् ।

कलयति च यदन्तःकम्पितामूहकाण्डं

ननु वदति तदथ प्रेयसा सगमं ते ॥ १६ ॥

इति श्रीमदारोक्तभगवत्तन्त्ररुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सखाप्रश्रयद्विति ।

वियोगिनीप्रलापपद्धतिः (४०)

शल्यानि मर्मण्यपि वीलितानि गलन्त्ययस्कान्तमणेः प्रभावात् ।
हृदि प्रविष्टस्य पुनर्जनस्य न लभ्यते निर्गमनाभ्युपायः ॥ १ ॥

त्रिहृगस्य ।

स्वयमज्ञातदुःखो यः स दुनोति न विस्मयः ।
त्वं स्मर प्राप्तदाहोऽपि दहसीति किमुच्यते ॥ २ ॥

अरतिरियमुपैति मां न निद्रा गणयति तस्य गुणान् मनो न दोषान् ।
विगलति रजनी न संगमाशा व्रजति तनुस्तनुतां न चानुराग ॥ ३ ॥

इदानीं तीव्राभिर्दहन इव भाभिः परिवृतो
ममाश्चर्य सूर्यः किमु सखि रजन्यामुदयते ।
अयं मुग्धे चन्द्रः किमिति पयि तापं प्रकटय-
त्यनाथानां बाले किमिव विपरीतं न भवति ॥ ४ ॥

पुष्टिकरस्य ।

कालं पुरा गरलमम्बुनिधेरुदस्था-
दद्येन्दुनाम धर्वलं विषमभ्युदेति ।
अथादिदं स गिरिशो यदि हन्त इत्यात्
कार्ण्यं स्वकण्ठानिहितं सखि मद्भयञ्च ॥ ५ ॥

उत्प्रेक्षावल्लभस्य ।

मुग्धस्य ते वद विधुन्तुद किं भणामि
किं मुक्तवानसि मुखे पतिनं शशाङ्कम् ।
अस्यैव विम्बगलितेन सुधारसेन
सन्धानमेष्यति कथं न जरत्कवन्धः ॥ ६ ॥

सोणीभृत्कटकप्रयाणसमये प्रेमाकुला प्रेयसी
हस्तन्यस्तविशुद्धतण्डुलकणान् टातुं शिरस्यागता ।
संस्वेदाद्विरहानलात् करयुगे ज्ञातं च पकोदनं
त हृष्टा गुरुसन्निधौ कृतवती नीराजनं लज्जया ॥ ७ ॥

चन्द्रो न चेद्वजति तत्सखि किञ्चिदेव चक्र कथञ्चिदपसारय तारकाणाम् ।
एताः कदाचिदशुभैः पतिखण्डितानां पिण्डरत्नमेत्य रचयन्ति विधुं द्वितीयम् ॥८॥

ज्योत्स्नां पिवेयुः कियतीं चकोराः किं नात्र धात्रा करिणो नियुक्ताः ।
शीघ्रं यदेषां करपूरणेन जायेत चन्द्रः प्रभया विहीनैः ॥ ९ ॥

विष्णुस्यैते ।

किं ते न सन्ति गिरयश्चिखरेषु येषा-
मृत्सङ्गम्लोत्तडितो विहरन्ति मेघाः ।
किं तस्य वर्त्मनि न सन्ति वनानि तानि
प्रस्थानसाहसरसैकपरायणस्य ॥ १० ॥

अय [जय] तुङ्गोदयात् ।

निष्वासैस्सह सांप्रतं सखि गता वृद्धिं ध्रुवं रात्रयः
सार्धं लोचनवारिणा विगलितं तत्पाक्तनं मे सुखम् ।
प्राणाशा तनुतामुपैति च मुहुर्नूनं तनुस्पर्द्धया
कन्दर्पः परमेक एव विजयी यातेऽत्र कैान्ते]स्थितः ॥ ११ ॥

रुद्रस्य ।

श्वासो बाष्पतरङ्गिन्तस्सकरुणा मार्गे च नेत्रापेणा
केनेदं न कृतं प्रियस्य विरहे कस्यासवो निर्गताः ।
सरुयेवं यदि तेन नास्मि कथिता पान्थः कथं प्रोषितः
प्राणास्संप्रति मे कलङ्कमलिनास्तिष्ठन्तु वा यान्तु वा ॥ १२ ॥

यास्यामीति समुद्यतस्य गदितं विस्रब्धमाकर्णितं
गच्छन्दूरमुपेक्षितो मुहुरसौ व्यावृत्य तिष्ठन्नपि ।
तच्छून्ये पुनरास्थिताऽस्मि भवने प्राणास्त एते दृढा-
स्सख्यस्तिष्ठत जीवितव्यसनिनी दम्भादहं रोदिमि ॥ १३ ॥

यात्रामङ्गल [सैन्वि] धानरचनाव्यग्रे सखीनां गणे
बाष्पाम्भःपिहितेऽग्रे गुरुजने तद्दत्सुहृन्मण्डले ।
प्राणेशस्य मदीक्षणार्पितदशः कृच्छ्रादतिक्रामतः
किं व्रीडाजडया मया भुजलतापाशो न कण्ठेऽर्पितः ॥ १४ ॥

स्वप्नेनाद्य मया पुरः प्रियतना दृष्टश्चिदागतो
 यत्नेनाप्यनुकूलयन्त्रपि मया मानान्न संभावितः ।
 पश्चाद्या [वेदुषामि] मन्मथपथारूढा तमाञ्जितुं
 तावन्मे सहसैव मृत्युसदृशः प्राप्तः प्रबोधोदयः ॥ १५ ॥

केशामध्येते ।

गतोऽस्तं घर्माश्रुर्व्रज सहचरीनीदमधुना
 सुखं सुप्या भ्रात' स्वजनचरितं वायस कृतम् ।
 मयि स्नेहात् वाप्यस्थगितनयनार्या गतघृणो
 रुदन्त्यां यो यातस्त्वयि स विरपत्येप्यति कथम् ॥ १६ ॥

शिवस्वामिन ।

दुर्वाराः स्मरसायकाः प्रियतमो दूरे मनोऽत्युत्सुकं
 गाढं प्रेम नवं वैयोऽतिकठिनाः प्राणाः कुलं निर्मलम् ।
 स्त्रीत्वं धैर्यविरोधि मन्मथसुहृत्कालः कृतान्तोऽक्षमी
 सोढव्याः सखि सांप्रतं कथममी सर्वेऽग्नयो दुस्सदाः ॥ १७ ॥

भट्टमयूरशकरस्य ।

प्रसरशिशिरामोदं मैन्दं समीर समीरय
 प्रकटय शशिन्नाशाः कामं मनोभव जृंभताम् ।
 अवधिदिवसः पूर्णस्सरुयो विमृञ्चत तत्कर्यां
 हृदयमधुना किञ्चित्कर्तुं ममान्यदिहेच्छति ॥ १८ ॥

रुद्रस्य ।

अवधिदिवसः प्राप्तश्चार्यं तनोर्विरहस्य वा
 रविरयमुपैत्यस्तं सरुयो ममापि च जीवितम् ।
 तदलमफलैराशाबन्धैः प्रसीद नमोऽन्तु ते
 हृदय सहसा पाकोत्पीडं विदम्बय दाढिमम् ॥ १९ ॥

लेभेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विरहिणीप्रलापपद्धतिः ॥

दूतीप्रेषणपद्धतिः (४१)

दुर्वारां कुसुमशरव्यर्थां वहन्त्या तन्वङ्ग्या यदभिहितं पुरस्सखीनाम् ।
तद्भ्रूय शुक्रशिशुसारिकाभिरुक्तं धन्यानां श्रवणपथातिथित्वमेति ॥ १ ॥

श्रीहर्षस्य ।

विरक्तमन्यमदानुरक्तं विमुक्तदाक्षिण्यलवं शठं च ।
या संवृणीते खलु दूतिका सा कोऽस्याः समप्रेम्णि जने प्रकर्षः ॥ २ ॥

आपूर्जितैवास्तु गिरीन्द्रकन्या किं पक्षपातेन मनोभवस्य ।
यद्यस्मिन् दूती सरसोक्तिदक्षा नाथः पतेत्पादतले वधूनाम् ॥ ३ ॥

तस्य त्वया कर्कशवादिनोऽपि प्रकाशनीयं मसृणत्वमेव ।
प्रेम्णोऽस्ति भग्नस्य न हि प्ररोहः पुण्यस्य वृन्तादिव विच्युतस्य ॥ ४ ॥

सां दूति धत्ते यदि रोपणत्व तद्दुपणत्वेन न शङ्कनीयम् ।
सौधुत्वमायाति रसान्तरेण करम्बिता पुण्ड्रकशर्कराऽपि ॥ ५ ॥

वृथा गाथाश्लोकैरलमलमलीकां मम रुजं
कदाचिद्दूर्तोऽयं कविवचनमित्याकलयति ।
इदं पार्श्वे तस्य प्रहिणु सखि लग्नाञ्जनलव-
स्रवद्भाष्पोत्पीडग्रथितलिपि ताटङ्कन्युगलम् ॥ ६ ॥

विल्हणस्यैते ।

प्राणेश विज्ञप्तिरियं मदीया तत्रैव नेया दिवसाः कियन्तः ।
सम्प्रत्ययोग्यस्थितिरेष देशः करा यदिन्दोरपि तापयन्ति ॥ ७ ॥

उत्प्रेसावह्वलमस्य ।

उल्लङ्घ्याऽपि सखीवचस्समुचितामुन्मूल्य लज्जामलं
भित्वा भीतिभरं निरस्य च निजं सौभाग्यगर्वं मनाक् ।
आज्ञां केवलमेव मन्मथगुरोरादाय नूनं मया
त्वं निःशेषविलासिवर्गगणनाचूडामणिः संश्रितः ॥ ८ ॥

रुद्रस्य ।

पत्रं न श्रवणेऽस्ति बाष्पगुरुणो नो नेत्रयोः कज्जलं
 रागो नाधरपल्लवे चरणयोर्युग्मे न चालक्तकः ।
 वार्तोच्छिचिषु निष्ठुरेति भवता मिथ्यैव संभाव्यते
 सा लेखं लिखतु च्युतोपकरणा न्यायेन केनाधुना ॥ ९ ॥

अमरकस्य ।

जीवामीति वियोगिनी यदि लिखेत्तेनैव वृत्ताः कथाः
 अद्य श्वोऽथ मरिष्यतीति मरणे कालात्ययः किं कृतः ।
 आगन्तव्यमिहेति संप्रति पुनः सभावना निष्फला
 दूति त्वं तमुपैहि नास्ति लिखितं तद्गृहि यत्तन्क्षमम् ॥ १० ॥

लोहितकस्य ।

दूति त्वं तरुणी युवा स चपल श्यामास्तमोभिर्दिश-
 स्सन्देशस्स रहस्य एव विजने सङ्केतकावायकः ।
 भूयोभूय इमे वसन्तमरुतश्चेतो नयन्त्यन्यतो
 गच्छ क्षिप्रसमागमाय निपुणं गन्तु ते देवताः ॥ ११ ॥

शिलाभट्टारिकाया ।

॥ इति विप्रलम्भे द्वितीयप्रकरणपद्धति ॥

वियोग्यवस्थापद्धतिः (४२)

भियाविरहितस्यास्य हृदि चिन्ता समागता ।
इति मत्वा गता निद्रा के कृतघ्नमुपासते ॥ १ ॥

कम्यापि ।

गमनमलसं शून्या दृष्टिश्चरीरमसौष्टवं
श्वसितमधिकं किंवा(न्वे)तत्स्यात् किमन्यदतोऽथवा ।
भ्रमति भ्रुवने कन्दर्पाङ्गा विकारि च यौवनं
ललितमधुरास्ते ते भावाः क्षिपन्ति च धीरताम् ॥ २ ॥

यदिन्दावानन्दं प्रणयिनि जने वा न भजते
व्यनक्त्यन्तस्तापं तदयमतिधीरोऽपि गहनम् ।
प्रियङ्गुश्यामाङ्गप्रकृतिरपि चापाण्डुमधुरं
वपुः क्षाम क्षामं वहति रमणीयञ्च भवति ॥ ३ ॥

घत्ते चक्षुर्भुक्लिनि रणत्कोकिले बालचूते
मार्गे गात्रं क्षिपति वैकुलामोदगर्भस्य वायोः ।
दैवभेम्णा सरसविसिनीपत्रमात्रान्तरेयी-
स्ताम्यन्मूर्तिः श्रयति बहुशो मृत्यवे चन्द्रपादान् ॥ ४ ॥

एते भवभूतेः ।

प्रत्यादिष्टविशेषमण्डनविधिर्वामप्रकोष्ठे श्रुथं
विभ्रत्काञ्चनमेकमेव वलयं श्वासापरक्ताधरः ।
चिन्ताजागरणप्रतान्तनयनस्तेजोगुणादात्मन-
स्संस्कारोल्लिखितो महामणिरिव क्षीणोऽपि नो लक्ष्यते ॥ ५ ॥

रम्यं द्वेष्टि यथा पुरा प्रकृतिभिर्न प्रत्यष्टं सेव्यते
शय्योपान्तचिर्वर्तनैर्विगमयत्युभिद्र एव क्षपाः ।

दाक्षिण्येन ददाति वाचमुचितामन्तःपुरेभ्यो यथा
गोत्रेभ्यस्त्बलितस्तथा भवति च श्रीदावनम्रश्चिरम् ॥ ६ ॥

कालिदासम्भैतौ ।

दुद्योद्यानमरुत्तरङ्गितसरस्तीरे तरुणामध-

स्तल्पेऽनलवसरांजिनीनवदल्पप्रायेऽपि त्विज्जान्मनः ।

धीरस्यापि मनाङ्गनस्तृणकुटीकोणान्तरगले वला-

ल्लग्नोऽस्येति विभाव्यते परवर्षमङ्गैरनद्वानलः ॥ ७ ॥

कर्पूराम्बुनिपेकभाजि सर्गसैरम्भोजिनीना दन्ते-

रास्तीर्णेऽपि विवर्तमानवपुषोः सस्तम्भजि सस्तरे ।

मन्दोन्मेषदृशो किमन्यदभवत्सा काऽप्यवस्था तयो-

र्यस्यां चन्दनचन्द्रचम्पकदलश्रेण्यादि बद्धीयते ॥ ८ ॥

त्रिविक्रममदृश्येता ।

सा तन्वीति घनस्तनीनि विक्रमहृष्टीलाञ्जनेत्रेति च

स्वैरं संचरतीति वक्ति मधुग वाचं विचित्रामपि ।

इत्थं विद्रुमपाटलाधरपुट्य सीमन्निर्ना व्यायतो

रोमाञ्चो रुद्रितं स्मिन्नं प्रलपितं पान्थस्य संजायते ॥ ९ ॥

देशैरन्तरिनः शतैश्च सगितामुर्वासैर्ह्य काननै-

र्यस्तेनापि न याति लोचनपथं कान्तेति जानन्नपि ।

उद्धीवध्वरणाधरैर्द्ववसुधः कृन्वाऽश्रुपूणे दृशौ

तामाशा पथिकस्तथाऽपि किमपि व्यायन् मुहुर्वासते ॥ १० ॥

अमरकम्य ।

॥ इति विप्रलम्भे त्रियोगिनोऽवस्थापद्धति ॥

वियोगिप्रलापपद्धतिः (४३)

वाणाः पञ्च मनोभवस्य नियतास्तेषामसङ्गयो जनः

प्रायोऽस्मद्विध एव लक्ष्यमिति यल्लोके प्रसिद्धिं गतम् ।

दृष्टं तत्त्वयि विप्रतीपमधुना यस्मादसङ्गधैरय

विद्धः कामिजनशरैरशरणो नीतस्त्वया पञ्चताम् ॥ १ ॥

श्रीहर्षस्य ।

अहो अहं नमो मह्य यदहं वीक्षितोऽनया ।

बालया त्रस्तसारङ्गचपलायतनेत्रया ॥ २ ॥

विद्याकस्य ।

सा दृष्टा यैर्न दृष्टा वां मृषितास्सममेव ते ।

दृष्टं हृदयमेकेषामन्येषां चक्षुषः फलम् ॥ ३ ॥

प्रभाकरदेवस्य ।

दिव्यचक्षुरहं जातः सरागेणापि चेतसा ।

इहस्थो येन पश्यामि देशान्तरगतां मियाम् ॥ ४ ॥

वैर्यमित्रस्य ।

स्त्रीति श्रुते गतं धैर्यं सुरूपेति किमुच्यते ।

कष्ट सहृदया सा चेत्सस्पृहेत्यतिदुस्सहम् ॥ ५ ॥

साभिप्रायं प्रणयसरसं प्रौढमारूढरागं

पश्यन्ती मां विकचकमलश्रीमुषा लोचनेन ।

सख्याः कर्णे किमपि किमपि व्याहरन्ती हसन्ती

मन्दं मन्दं ललितललितं मन्दिरं सा जगाम ॥ ६ ॥

वैर्यचक्रवर्तिनः ।

अविदितपरवेदनो मनोभूर्ध्रुव[मर्यमेव]मनङ्ग एव नित्यम् ।

यदि पुनरभविष्यदस्य चाङ्गं न खलु तदाऽव्ययायिष्यदन्यदेहम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

अभिमुखे माये सहतमीक्षितं

हसितमन्यनिमित्तकथोदयम् ।

विनयवाधितवृत्तिरतस्तया

न विवृतो मदनो न च संवृतः ॥ ८ ॥

स्निग्धं वीक्षितमन्यतोऽपि नयने यन्प्रेरयन्त्या तथा

यातं यच्च नितम्बयोर्गुरुतया मन्दं विलासादिव ।

मागा इत्यवरुद्धया यदपि सा सामूयमुक्ता सखी

सर्वं तत्किञ्च मत्परायणमहो कामी स्वतां पश्यति ॥ ९ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

किं पङ्कं सुकृतं किमंह इति मे नाद्यापि संवेष्टत]

तन्व्याश्चेतसि किंस्विदस्मि कल्पितः किं नेति नैव स्फुटम् ।

एतत्किञ्चिदभूत्तदा मयि सकृत् कृत्वा कदासं ततः

स्निग्धव्याकुललोचनं तरलया सख्यस्तया वीक्षिताः ॥ १० ॥

मदालसकुतलयाज्ञातकृत ।

लीलाताण्डवितभ्रु विभ्रमचलद्रुक्कं कुरङ्गीदृशा

साकृतं च सकौतुकं च सुचिरं न्यस्ताः किलास्मान् प्रति ।

नीलाञ्जव्यतिमिश्रकेतकिदलद्राघीयसीनां सजां

सोदर्यस्सुहृदः स्मरस्य सुधया [दि]ग्धाः कदाभञ्छटाः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

तरचारं तावत्प्रथममथ चित्रार्पितमिव

क्रमादेवापाङ्गे सहजमिव लीलामुकुलिनम् ।

ततः किञ्चित्फुल्लं तदनु घनवाष्पाम्बुलहरी-

परिस्रामं चक्षुः पततु मयि तस्या मृगदृशः ॥ १२ ॥

वीर्यमित्रस्य ।

प्रेमाद्राः प्रणयस्पृशः परिचयादुद्गाढरागोदया-

स्तास्ता मृग्धदृशो निसर्गमधुगश्रेष्ठा भवेयुर्मयि ।

यास्वन्तःकरणस्य बाह्यकरणव्यापाररोधी क्षणा-

दाशंसापरिकल्पितास्वपि भवत्यानन्दसान्द्रो लयः ॥ १३ ॥

संभूयैव सुखानि चेतसि परं भूमानमातन्वते

यत्रालोकपथावतारिणि रतिं प्रस्ताति नेत्रोत्सवः ।

यद्गालेन्दुकलोचयादपचित्तैस्सारैरिवोत्पादितं

तत्प्रभयेयमनङ्गमङ्गलमृदं भूयोऽपि तस्या मुखम् ॥ १४ ॥

एतौ भवमूतेः ।

यदैवारभ्यान्तः पदस्युपहितं पक्षमलदृशा

तदैवेदं चेतः क्वचिदपि [न रम्येऽपि] रमते ।

इदं चान्यज्जातं स्मरणपुनरुक्तव्यसनिन-

स्तदाकाराः सर्वे मम खलु पदार्थाः परिणताः ॥ १५ ॥

यत्सारैरिव पङ्कजस्य घटितं यच्चन्द्रगर्भादिव

प्रोत्कीर्णं यदनङ्गसायकशिखाभागेन संवर्धितम् ।

यत्संसिच्य सुधारसैरिव रतेरास्थानभूमीकृतं

तद्भूयोऽपि कदा सरोरुहदृशः पश्यामि तस्या मुखम् ॥ १६ ॥

रुद्रस्य ।

तैस्तैश्चातुभिराज्ञया किल तदा वृत्ते रतिव्यत्यये

लज्जापन्धरया तथा निवासिते भ्रान्त्या मदीयेऽशुके ।

तत्पट्टांशुकमुद्गहृन्नहमपि स्मित्वा यदुक्तोऽधुना

वेषो युज्यत एष एव हि तवेत्येतन्न विस्मर्यते ॥ १७ ॥

अमरुकस्य ।

मियायाः प्रत्युषे [गं] लितकबरीबन्धनविधा-

बुदञ्चदोर्बलीदर [गं] लितचेलाञ्चलमुरः ।

यनाकृतं पन्थन्यथ मयि समन्दाङ्गहसितं

नमन्त्यास्तद्वक्त्रं यदि लिखितुमीशो मनसिजः ॥ १८ ॥

उमापतिपरस्य ।

पादाङ्गुष्ठेन भूमि किसलयसूचिना सापदेश लिखन्ती
 भूयोभूयः श्लिपन्ती मयि सितशबले लोचने लोलतारे ।
 वक्त्रं हीनभ्रमीषत्स्फुरदधरपुटं वाक्पगर्भं दशाना
 यन्मां नोवाच किञ्चित्स्थितमपि हृदये मानसं तदुनोति ॥ १९ ॥

कस्यैपि ।

याताः किञ्च भिन्नन्ति सुन्दरि पुनश्चिन्ता त्वया मत्कृते
 नो कार्या नितरा कृशाऽसि कथयत्येवं सवाप्ये मयि ।
 लज्जामन्धरतारकेण निपतत्स्फीताश्रुणा चक्षुषा
 दृष्ट्वा मा हसितेन भाविमरणोत्साहस्तया सूचितः ॥ २० ॥

अमरकम्य

व्रीडायोगान्नतवदनया सन्निधाने गुरूणां
 बद्धोत्कम्पं स्तनकलशयोर्मन्युमन्तर्निरुध्य ।
 तिष्ठेत्पुक्तं किमिव न तथा यत्समुत्सृज्य बाष्पं
 मय्यासक्तश्चकितहरिणीहाऽरिनेत्रत्रिभागः ॥ २१ ॥

कस्यैपि ।

वागान् संहर मुञ्च कार्मुकलतां लक्ष्यं तव त्र्यम्बकः
 के नामात्र वयं शिरीषकलिकाकल्पं यदीय मनः ।
 तत्कारुण्यपरिग्रहात् कुरु दयामस्मिन्निधेये जने
 स्वामिन्ममथ तादृशं पुनरपि स्वप्नामूर्तं दर्शय ॥ २२ ॥

राजशेखरस्य ।

अस्थाने जनसङ्घटे मयि मनाक् कार्त्वा समास्कन्दनि
 व्यालोले रक्षणांशुके विगलिते नीते च नाभेरधः ।
 धन्योऽयं स करः कुरङ्गकदशा तस्मिन्नवस्थान्तरे
 कम्पातङ्गुकरविताङ्गलतया यस्यावकाशः कृतः ॥ २३ ॥

निकारकणिका कृता हरिणलोचने नो मया
 मुधैव करसंपुटे मुखविधुः किमावासितः ।

द्वितीयति मयोदिते तरलिताङ्गुलीकोटरै-

र्विलोक्य विहितस्तया रभसहासकण्ठग्रहः ॥ २४ ॥

भट्टवामनस्य ।

जाने कोपपराङ्मुखी प्रियतमा स्वप्नेऽथ दृष्टा मया

मा मा संस्पृश पाणिनेति रुदती गन्तुं प्रवृत्ता ततः ।

नो यावत्परिरभ्य चादुशतकैराश्वसयामि क्षणं

भ्रातस्तावदहं शठेन विधिना निद्रादरिद्रीकृतः ॥ २५ ॥

निद्रादरिद्रीस्य ।

निद्रार्धमीलितदृशो मदमन्थराणि

नात्यर्थवन्ति न च यानि निरर्थकानि ।

अद्यापि मे मृगदृशो मधुराणि तस्या-

स्तान्यक्षराणि हृदये किमपि ध्वनन्ति ॥ २६ ॥

कलशस्य ।

पुरस्तन्व्या गोत्रस्वलनचकितोऽहं नतमुखः

प्रवृत्तो वैलक्ष्यात्किमपि लिखितुं दैवह(त)कः ।

स्फुटो रेखान्यासः कथमपि स तादृक् परिणतो

गता येन व्यक्तं पुनरवयवैः सैव तरुणी ॥ २७ ॥

शिभोकस्य ।

प्रथमविरहस्वेदव्यापिनी यत्र बाला

वसति नयनवान्तैरश्रुभिर्धौतगण्डा ।

प्रहतमुरजवृन्दभ्रानवज्जिः पयोदैः

कथमलिकुलनीलैः साऽपि दिक्संनिरुद्धा ॥ २८ ॥

बियाकस्य ।

सन्तापो हृदय स्परानलकृतः स प्रत्यहं सख्यतां

नास्त्येवोपशमोऽस्य संप्रति पुनः किं त्वं मृधा ताम्यसि ।

यन्मूढेन मया तथा कथमपि प्राप्तो गृहीत्वा परं

विन्यस्तस्त्वयि सान्द्रचन्दनरसस्पर्शो न तस्याः करः ॥ २९ ॥

श्रीहर्षस्य ।

काकार्यं शश्वलक्ष्मणः क च कुलं भूयोऽपि दृश्येत सा
 दोषाणां प्रशमाय मे श्रुतमहो कोपेऽपि कान्तं मुखं ।
 किं बक्ष्यन्त्यपकल्पपाः कृतधियः स्वप्नेऽपि सा दुर्लभा
 चेतस्स्वास्थ्यमुपैहि कः सल्लु युवा धन्योऽधरं पास्यति ॥ ३० ॥
 कौलियासस्य ।

हे यामिनीश जडिमा कतमस्तवैष
 सैर्घर्षमावहसि येन मुखेन तस्याः ।
 त्वं वक्त्रिमुद्गिरसि तद्विरहे करोति
 पीयूषवर्षमिह तद्भवता विनापि ॥ ३१ ॥

गोत्रानन्दनम्य ।

पञ्चस्वं तनुरेतु भूतनिवहाः स्वांशं विशन्तु प्रभो
 त्वां याचे द्रुहिण मणम्य शिरसा भूयोऽपि मे सन्निवति ।
 तद्वापीषु पयस्तदीयमुकुरे ज्योतिस्तदीयालय
 व्योम्नि व्योम तदीयवर्त्मनि धरा तत्तालवृन्तेऽनिलः ॥ ३२ ॥

आकाशपेले ।

आक्रन्दाः स्तनितैर्विलोचनज नान्यश्रान्त शराम्बुभि-
 स्तद्विच्छेदभवाश्च शोकशिखिनस्तुल्यास्तडिद्विभ्रमैः ।
 अन्तमें दयितामुखं तव शशी वृत्तिस्समैवाचयो-
 स्तकिं मामनिशं सखे जलधर त्व दग्धुमेवाद्यतः ॥ ३३ ॥

यशोवर्मण ।

भ्रमय जलदानम्भोगर्भान् प्रमोदय चातकान्
 कलय शिखिनः कैकागर्भान् कठोरय केतकान् ।
 विरहिणि जने मूर्च्छां लब्ध्वा विनोदयति व्यथा-
 मकरुण पुनस्संज्ञाव्याधिं विधाय किमीहसे ॥ ३४ ॥

[भवभूतेः ।]

रक्ताशोक कृशोदरी क्व नु गता त्यक्त्वाऽनुरक्तं जनं
नो दृष्टेति मुधैव कम्पयसि किं वातावधृतं शिरः ।

उत्कण्ठाघटमानषट्पदघटासंघट्टदष्टच्छद-

स्तत्पादाइतिमन्तरेण भवतः पुष्पोद्गमोऽयं कुतः ॥ ३५ ॥

वसुनागस्य ।

मृणालीहारोऽयं न भुजगपतिश्चन्दनरसो

न भस्मेद कण्ठे कुवलयदलाली न गरलम् ।

सिताम्भोजं पाणौ लसति न कपालं मयि मुधा

पुरारातिक्रोधात् स्पर्शं किमनभिज्ञः प्रहरसि ॥ ३६ ॥

उमापतिधरस्य ।

ज्योत्स्नां श्यामलिमानमानयत भोः सान्द्रैर्मषीर्चकै-

र्मन्त्रं तन्त्रमथ प्रयुज्य हरत श्वेतोत्पलानां स्मितम् ।

चन्द्रं चूर्णयत क्षणाच्च कणशः कृत्वा शिलापट्टके

येन द्रष्टुमहं क्षमे दशदिशस्तद्द्रक्कमुद्राङ्किन्ताः ॥ ३७ ॥

राजशेखरस्य ।

स सन्तापः क्रूरः कुसुमसुभगा साऽङ्गमलतिका

विपलात्तत्तावत् भयमतनु लज्जासहचरम् ।

कथं तन्न प्राणानहह दयिता शान्तमथवा

शिवं शिल्पाश्रयेण नियतमिह [निर्] ध्यास्यति विधिः ॥ ३८ ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

दलति हृदयं गाढोद्देगं द्विधा तु न भिद्यते

बहति विकलः कायो मोहं न मुञ्चति चेतनाम् ।

ज्वलयति तनूमन्तर्दाहः करोति न भस्मसात्

प्रहरति विधिर्मर्मच्छेदी न कुन्तति जीवितम् ॥ ३९ ॥

परिच्छेदातीतः स किल वचनानामविषयः

पुनर्जन्मन्यस्मिन्ननु भवपथं यो न गतवान् ।

विवेकप्रसंसादुपचितमहामोहगहनो

विकारः कोऽप्यन्तर्जडयति च तार्यं च कुरुते ॥ ४० ॥

एतौ भवभूते ।

धर्माशुभगवानमृत यमुनां ताप्या (?) कृतं गङ्गाया

पाथोऽस्याः कथितं पुरारिमुकुटे नेत्रानलज्वालाया ।

स्यन्दैश्चन्दनशाखिनां शतमुखैः किम्भीरनीरोर्मयः

सेवायै मलयाचलेन्द्रसरितः संभूय तिष्ठन्तु मे ॥ ४१ ॥

प्रालेयाद्रिस्त्वरितमुरसि क्षिप्यतां शैत्यहेतो-

रास्ता यद्वा स खलु निम्बिलः स्याद्विलीया[श्मै,शेषः

त्यक्त्वा क्षारं जलधिसलिलं जाह्नवीतोयपूर्णा-

स्तूर्णं गात्रे मम जलमुचः कञ्चुकत्वं प्रयान्तु ॥ ४२ ॥

विरहणर्भ्यतो ।

शीतांशोरमृतच्छटा यदि करास्तः(क)स्मान्मनो मे दृशं

स[प्लु]प्यन्त्यथ कालकूटपटन्नीसंवाससंदूषिताः ।

किं प्राणान्न हरन्त्युत प्रियतमासज्जल्पमन्त्राक्षरं

रक्ष्यन्ते किमु मोहमेमि दृहहा नो वेद्मि केयं गतिः ॥ ४३ ॥

श्रीमदभिनवगुप्तस्य ।

विलीयेन्दुस्साक्षादमृतमयवापी यदि भवेत्

कलङ्कस्तत्रत्यो यदि च विकचेंद्रीवग्बनम् ।

ततः स्नानक्रीडाजनितजडभावरवयवैः

कटाचिन्मुञ्चेयं मदनशिखिपीडापरिभवम् ॥ ४४ ॥

राजशेखरस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्त्ररहणविरचिताया स्तुतिमुक्तावल्या वियोगिप्रलापप्रकरणस्य ॥

नायकस्याग्रे दूत्युक्तिः (४४)

स्मरदवयुनिमित्तं गूढमुञ्चेतुमस्याः

सुभग तव कथायां प्रस्तुतायां सखीभिः ।

वदति विततपृष्ठोदस्तपीनस्तनाग्रा

वत वलयितबाहुज्जृम्भितैस्साङ्गभङ्गैः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

मा गच्छ प्रमदाभिय प्रियशतैरभ्यर्थितस्त्वं मया

बाला प्राङ्गणमागतेन भवता प्राप्नोत्यवस्थां पराम् ।

किं चास्याः कुचकुम्भपीठनपरैरङ्गैरनङ्गानुरै-

सुव्यक्तञ्चुकजालकैरनुदिनं निस्सूत्रमस्मद्गृहम् ॥ २ ॥

मोरिकायाः ।

गन्तुं प्राङ्गणतो ददाति न मुहुःस्तम्भः कुरङ्गीदृशः

साकूर्तं स्वरभङ्गविभ्रमकला दत्ते न वक्तुं कियत् ।

मार्गे यान्तमवेक्षितुं न सहते त्वां वाष्पवारिप्लव-

स्तस्याः कञ्चुकिनो भवन्ति सुभग त्वदर्शने सात्त्विकाः ॥ ३ ॥

हरिहरस्य ।

श्वसैस्तुष्यति बेगिभिर्नयनयोरुष्णाम्बुभिः क्लाम्यति

श्वेदाम्भोलववाहिना करतलेनावर्जिता म्लायति ।

इत्यालोक्य तया चलद्गदनया तिर्यक्पतत्रेत्रया

दूरोत्सारितहस्तया तव सखे क्रीडालता सिच्यते ॥ ४ ॥

रत्नचन्द्रस्य ।

त्वदेशागतमारुतेन मृदुना सञ्जातरोमाञ्चया

त्वद्रूपाङ्कितचारुचित्रफलकेनावर्जयन्त्या दृशम् ।

त्वन्मामामृतसिक्तकर्णपुटया त्वन्मार्गवातायने

नीचैः पञ्चमगीतिगर्भितगिरा नक्तं दिवं स्थीयने ॥ ५ ॥

त्रिविक्रमस्य ।

अङ्गेऽनङ्गज्वरहुतवहश्चक्षुषि ध्यानमुद्रा
 कण्ठे जीवः करकिसलये दीर्घशायी कपोलः ।
 अंसे वेणी कुचपरिसरे चन्दनं वाचि मौनं
 तस्यास्सर्वं स्थितमिति नतु त्वां विना कापि चेतः ॥ ६ ॥

राजशेखरस्य ।

विलिम्पत्येतस्मिन्मलयजरसद्रोणमहसा
 दिशां चक्रं चन्द्रे सुकृतमथ तस्या मृगदृशः ।
 दृशोर्वाष्यः पाणौ वदनमसवः कण्ठकुहरे
 हृदि त्वं ह्रीः पृष्ठे वचसि च गुणा एव भवतः ॥ ७ ॥

राजशेखरस्य ।

श्वासेषु प्रथिमा मुखं करतले गण्डस्यले पाण्डिमा
 मुद्रा वाचि विलोचनेऽश्रुपटलं देहे च दाहोदयः ।
 एतावत्कथितं यदस्ति हृदये तस्याः कृशाङ्गथाः पुन-
 स्तज्जानासि ननु त्वमेव सुभग श्लाघ्या स्थितिस्तत्र या ॥ ८ ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

चन्द्रं चन्दनकर्दमेन लिखितं सा माहिं दृष्टाधरा
 कामः पुष्पशरः किलेति सुमनोवर्गान् लुनीते च यत् ।
 वन्द्यं निन्दति यच्च मन्मथमसौ भङ्गत्वाऽग्रहस्ताह्वली-
 स्तत्कामं सुभग त्वया वरतनुर्वातूलतां शिक्षिता ॥ ९ ॥

नन्दनस्य ।

अस्मिन् चन्द्रमसि प्रसन्नमहसि व्याकोचकुन्दत्वेषि
 प्राचीनं स्वप्नेषुपि त्वयि गते दूरं निजप्रेयसि ।
 श्वासः कैरवकोरकीयति मुखं तस्यास्सरोजीयति
 क्षीरोदीयति मन्मथो दृगपि च द्राक् चन्द्रकान्तीयति ॥ १० ॥

भीमैटस्य ।

निवसति यदि तव हृदये सा बाला सुभग वज्रघटितेऽस्मिन् ।
तत्त्वलु कुशलं तस्या मदनशरैस्ताड्यमानायाः ॥ ११ ॥

तस्याः स्मरन्त्याः सुभग त्वदीयं मुहुर्मुहुर्मन्मथचेष्टितं तत् ।
वभूव दृष्टिः क्षणमात्तन्नम्पा क्षणं प्रफुल्ला क्षणमश्रुमिश्रा ॥ १२ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्यैतौ ।

उन्मीलन्ति नखैर्लुनीहि वहति क्षौमाञ्चलेनाट्टणु
क्रीडाकाननमाश्रयन्ति बलयकणैस्समुन्नासय ।
इत्थं वञ्जुलदक्षिणानिलकुहूकण्ठीषु साङ्केतिक-
व्याहारास्सुभग त्वदीयविरहे तस्यास्सखीनां मिथः ॥ १३ ॥

कर्त्तव्यपि ।

वाचस्तावदपेक्षते पिकयुवा लम्बालकानां श्रियः
भृङ्गाली विरुणद्धि चूतकलिका सौभाग्यमाशंसति ।
किञ्चान्यत्कथयामि निर्दय दशा तस्यास्तथा वर्तते
निश्वासानपि हन्तुमिच्छति यथा क्रूरो वसन्तानिलः ॥ १४ ॥

परशुरामस्य ।

धत्ते दृष्टिमधीतविभ्रमलवां सा पुष्पलावीजने
चैत्रस्य क्षणमादरेण महता मौहूर्तिकान् पृच्छति ।
श्येना[त् ?]तुप्यति कोकिलध्वनिरुषा सन्त्यज्य लीलाशुकान्
निश्शोक त्वयि दुर्लभे किमपरं शक्यं वराक्या तया ॥ १५ ॥

नीरागा मृगलाञ्छने मुखमपि स्वं नेक्षते दर्पणे
त्रस्ता कोकिलकूजितादपि गिरं नोन्मुद्रयत्यात्मनः ।

चित्रं दुस्सहदाहदायिनि धृतद्वेषाऽपि पुण्याधुधे
मुग्धा सा सुभग त्वयि प्रतिपदं भ्रेमाधिकं पुप्यति ॥ १६ ॥

स्पृशन्त्याः क्षामत्वं मदनशरटङ्कव्यतिकरान्
 कुरङ्गाक्ष्यास्तस्याभृणु सुभग कौतूहलमिदम् ।
 अपूर्वेति प्रासात् परिहरति तां केलिहरिणीं
 न विश्वेऽप्याश्वासं दधति गृहलीलाशकृनयः ॥ १७ ॥

गृहीतं ताम्बूलं परिजनवचोभिः कथमपि
 स्मरत्यन्तः शून्या सुभग विगतायामपि निशि ।
 तथैवास्ते हस्तः कलितफणिवल्लीकिसलय-
 स्तथैवास्य तस्याः क्रमुकफलपालीपरिचितम् ॥ १८ ॥

तीव्रः कोऽपि विजृम्भते वरतनोस्त्वद्विप्रयोगञ्चरः
 किं भ्रूमः सुभग त्वया परिजनः कौतूहलाद्दृश्यताम् ।
 कण्ठे शेषमथैर्यगद्गिरा कृत्वा सखीनां तथा
 गौराङ्गित्वमनङ्गतापसुहृदः सर्वाः परित्याजिताः(?) ॥ १९ ॥

गलत्येका मूर्च्छा भवति पुनरन्या यदनयोः
 किमप्यासीन्मध्यं सुभग निखिलायामपि निशि ।
 लिखन्त्यास्तत्रास्याः कुमुमशरलेखं तव कृते
 समाप्तिं स्वस्तीति प्रथमपदभागोऽपि न गतः ॥ २० ॥

विह्वलस्येते ।

चित्राय त्वयि चिन्तिते तनुध्रुवा सज्यं वितेने वनु-
 र्वर्ति धर्तुमुपागतेऽङ्गुलिगुणे वाणा गुणे योजिताः ।
 आरब्धे तव चित्रकर्मणि धनुर्मुक्तास्त्रभिः(खि)भा भुशं
 भिचिं द्रागवलम्ब्य निर्दय चिरं सा तत्र चित्रायते ॥ २१ ॥

सिंहल्पते ।

त्वामन्तः स्थिरभावनापरिणतं मत्वा पुरोऽवस्थितं
 यावदोर्वलयं करोति रभसान्मुग्धा समालिङ्गितुम् ।
 तावत्तां निजमेव देहमचिरादालिङ्ग्य बाधातुर्गं
 दृष्ट्वा दृष्टिजलच्छलेन रुदितं मन्ये पयोदैरपि ॥ २२ ॥

त्वां चिन्तापरिकल्पितं सुभग सा संभाव्य रोमाञ्चिता
 शून्यालिङ्गनसञ्चलज्जुजयुगेनात्मानमालिङ्गति ।
 किञ्चान्यद्विरहव्यथाभ्रमनीं संप्राप्य मूर्च्छां चिरात्
 प्रत्युज्जीवति कर्णमूलपतितैस्त्वन्नामन्त्राक्षरैः ॥ २३ ॥

तन्वङ्गघास्त्वमिति भसादविशदं नासीति खेदालसं
 चक्षुर्द्वारपथावतारिणि जने व्यापारयन्त्या मुहुः ।
 हर्षार्चिमभवाः प्रतिक्षणभ्रुवः स्वेदाम्बुदाहृष्वरे
 नेत्राम्भःकणिकाः पयोधरतटे पुष्यन्ति शुष्यन्ति च ॥ २४ ॥

केशामप्येते ।

तस्यास्तापमहं नृशंस कथयाम्येणीदृशस्ते कथं
 पश्चिन्यास्सरसं टळं विनिहितं यस्यास्सतापोरसि ।
 आदौ शुष्यति संकुचत्यनु ततश्चूर्णस्वमापद्यते
 पश्चान्मुर्मुरतां दधद्वहति च श्वासावधूतं सखीम् ॥ २५ ॥

[ने]हादङ्गणमङ्गणादपि बहिर्वाङ्माचलन्ती गृहं
 तामार्तिं यदि बेचि सैव सुमुखी किञ्चान्यदाचक्ष्महे ।
 पर्यङ्कोऽपि तवाङ्गसङ्गसुभगः स्वेदाम्भसां निर्झरै-
 र्धारामण्डपतामनीयत तथा तस्मिन्दुठन्त्या मुहुः ॥ २६ ॥

तस्यास्सदा विरहवङ्गिशिखाकलाप-
 तप्ते स्थितोऽसि हृदये सततं प्रियापाः ।
 भालेयशीकरसमे हृदि सा कृपालो
 बाला क्षणं वसति नैव खलु त्वदीये ॥ २७ ॥

सखीभिर्क्षां याचे बत नतशिरास्त्वामियमहं
 न चेदस्ति प्रेमा कुरु तदपि कारुण्यकणिकाम् ।
 अवस्था सा तस्यास्सुकुतमय यस्याः किमपरं
 प्रमोहे विश्रामस्त्वमथ मरणं वा प्रतिकृतिः ॥ २८ ॥

केशामप्येते ।

अच्छिन्नं नवनाश्रु बन्धुषु कृतं तापस्सखीष्वाहितो
 न्यस्तं दैन्यमशेषतः परिजने चिन्ता गुरुभ्योऽर्पिता ।
 अद्य श्वः किल निर्द्विंतिं व्रजति सा श्वासैः परं खिद्यते
 विस्रग्भो भव विमयोगजनितं दुःखं विभक्तं तया ॥ २९ ॥

अमरकस्य ।

संप्राप्तेऽवधिवासरे क्षणमसौ त्वद्वर्त्मवातायनं
 वारं वारमुपेत्य निष्कृप तया निश्चित्य किञ्चिद्विरम् ।
 संप्रत्येव निवेद्य केलिकुररीः सास्रं सखीभ्यः शिक्षां-
 माधव्यास्सहकारकेण करुणं पाणिग्रहो निधितः ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

विलासिन्नासीने प्रतिवसतिमध्यं त्वयि तदा
 दशां दीप्तां कृत्वा गृहमनु पदान्येत्य कतिचित् ।
 मरु[रव]न्तर्वाति द्रुतमिति भवदर्शनधिया
 मदीपो [द्वा]राणां शत[ैमिति] तया किं न शमितः ॥ ३१ ॥

प्रदीपवमुन्वस्य ।

तन्वी सङ्केतवेश्मन्यतनुतरुतले सा त्वदर्थं शयाना
 जानीते नोपधानीकृतमपि सुजगं कुण्डलीभूतमन्तः ।
 तस्या धम्मिल्लवान्तप्रसवपरिमलश्वाससौरभ्यलोभात्
 सोऽपि श्रीखण्डलीलां सुचिरमनुभवन्नाविरासीटकम्पः ॥ ३२ ॥

चित्रोत्कीर्णादपि विषधराद्गीतिभाजो निशायां
 किं तद्भ्रमस्त्वदभिसरणे साहसं नाथ तस्याः ।
 ध्वान्ते यान्त्या यदतिनिभृतं मुग्धयाऽऽप्तमप्रकाश
 त्रासात्पाणिः पथि फणिफणारत्नरोधी व्यधायि ॥ ३३ ॥

हरिहरस्यैती ।

॥ इति श्रीभगवत्तन्महणविरचिताया मृत्किमुक्तावल्या विप्रलम्भे द्युक्तिः ॥

नायिकां प्रति विरहिसंदेशः (४५)

जीमूतप्रथमाम्बुश्रीकरचहश्रीतः पुरो माहृतः
 पृथ्वीं प्रौढनिदाघचण्डकिरणश्लोषावसन्नामिव ।
 तामाश्वसमलम्भयत्कृशतनुं प्रस्थापितः प्रेयसा
 सन्देशः परिपीडितः प्रणतिभिस्तस्याः सखीनामपि ॥ १ ॥

वेणीबन्धनशेषितैर्विलुलितैरुत्तंसितः कुन्तलै-
 र्विन्यस्तः कुचकुम्भयोरशिशिरैर्बाष्पाम्बुभिस्तप्तयोः ।
 अक्ष्णोस्सन्ततरोदनादरुणयोराश्लेषितः श्लाघितो
 लेख किं तदकारि यन्न सहस्रं प्रेम्णोऽतिसीम्नस्तया ॥ २ ॥

उद्वेष्ट्य स्वयमेव लेखमुदितप्रस्वेदकम्पाङ्गुलि-
 स्तस्मिन्सेकविलुप्तशेषशिथिलं दृष्ट्वा लिपिप्रक्रमम् ।
 एतत् किञ्चु हताऽस्मि सम्पति दशा तस्यैवमासीदयं
 बाष्पो हन्त करस्य कम्पितमिदं हन्तेति सा रोदिति ॥ ३ ॥

बाष्पस्तस्य न जायते किम्बु न किं लेखे करः कंपते
 जानीषे किम्बु सांपतं त्वयि तथा निघ्नं तदीयं मनः ।
 इत्थं तामभिधाय तत्करतलादादाय पत्रं सखी
 काचिद्वाचयति प्रगल्भैवचना कौतूहलेऽपि क्रमात् ॥ ४ ॥

मार्गे मे निरपायतां परिणतिं कार्यस्य भद्रोत्तरां
 श्रुत्वा लेखहराननान्मम परावृत्तिं च नेदीयसीम् ।
 स्वस्थैवास्व तव ह्रमे मम दशा या पूर्वमुक्ता मया
 भूयस्संस्मर तां च मानिनि परो माभूद्द्विषामुत्सवः ॥ ५ ॥

शृगारकिञ्जराभाटकवदेते ।

स्थानाभिर्गत्य दूरं व्रजति माये चिरं मुक्तकण्ठं रुदित्वा
 पश्चादुन्मुञ्ज्य नेत्रे प्रणतिमुपगता वेपमानाङ्गुलिः ।
 कान्ते यन्मामबोचः प्रलयघनघटाटोपवद्धान्धकारे
 काले कापालिकोऽपि प्रवसति न गृहात्तन्मनो मे दुनोति ॥ ६ ॥

त्वद्रूपामृतपानदुर्ललितया हृष्टया क विश्रम्यता
 त्वद्वाक्यश्रवणाभियोगपरयोः श्राव्यं कुतः श्रोत्रयोः ।
 एभिस्त्वत्परिरम्भनिर्भररसैरङ्गैः कथं स्थापता
 कष्टं त्वद्विरहेण सम्प्रति वयं कष्टमवस्थां गताः ॥ ७ ॥

कयोरप्येतौ ।

यत्त्वक्नेत्रसमानकान्तिं सलिले मग्नं तदिन्दीवरं
 मेघैरन्तरितः प्रिये तव मुखच्छायानुकारी शशी ।
 येऽपि त्वद्गमनानुकारिगतयस्ते राजहंसा गता-
 स्त्वत्सादृश्यविनोदमात्रमपि मे दैवेन न क्षम्यते ॥ ८ ॥

श्रीवशोवर्मण ।

नित्यं त्वद्गुणकीर्तनेन निविडं रोमाञ्चितरङ्गकै-
 स्त्वद्दन्त्रेन्दुविलोकनैकमनसः कान्ते सुखेनास्महे ।
 किन्तु त्वद्विरहोत्थितौद्धुराश्रिज्वालाहृताङ्गे मयि
 मस्थाप्यः कृपया निजाङ्घ्रिकमलोदन्ताम्युदः शान्तये ॥ ९ ॥

कन्यापि ।

संक्षिप्यन्ते क्षणमिव कथं दीर्घयामास्त्रियामा-
 रसर्वावस्थास्वहरपि कथं मन्दमन्दातपं स्यात् ।
 इत्थं चेतश्चटुलनयने दुर्लभप्रार्थनं मे
 गाढोष्पाभिः कृतमशरणं त्वद्वियोगव्यथाभिः ॥ १० ॥

एतस्मान्मां कुशलिनमभिज्ञानदानाद्विदित्वा
 मा कौलीनादसितनयने मग्नविश्वासिनी भूः ।
 स्नेहानाहुः किमपि विरहे श्रंसिनस्ते श्रयोगा-
 दिष्टे वस्तुन्युपचितगसाः प्रेमराशीभवन्ति ॥ ११ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

॥ इति भगदत्तमहर्षणविरचिनाया मूक्तिमुक्तावल्या विरहिसंदेशपद्धतिः ॥

नायिकां प्रति विरहिणोऽवस्थाकथनम् (४६)

पृष्ठे लेखहरस्स निर्गमदिनादारभ्य यं प्रेयसो
 वृत्तान्तं तमखण्डितं मृगदृशो निर्व्याजमाह क्रमात् ।
 कुर्वाणः कथयैव तस्य करुणातङ्कप्रमोहोत्तरां
 तस्यास्तस्य सखीजनस्य च दशां प्रेमपकर्षोचिताम् ॥ १ ॥

ससक्तेषु दृढं मियस्तरुलताद्वन्द्वेषु चिन्तामयीं
 प्रायो बाष्पमयीं शकुन्तमिधुनक्रीडासु कुर्वन् दृशम् ।
 पश्यन्दुःखदशामिव प्रणयिनीऽन्योपकण्ठान्मृगान्
 कुर्वाणः करुणव्यथाभयमयानस्मान् स मार्गानगात् ॥ २ ॥

ब्रूमः किं परमत्यगात्तत्र पतिस्तास्ता निशाञ्चन्द्रिका-
 मल्लीकैरवगन्धमन्दमरुतां मध्येऽपि शान्तव्यथः ।
 त्वां सङ्कल्पपथे समक्षयति यद्वाधीयसी जागरा
 यच्चाहन्ति दुरन्तदुम्सहतरां मोहो मनोवेदनाम् ॥ ३ ॥

तत्रैकं करिणीवियुक्तमतटाघातक्रियाकौतुकं
 चिन्तादीनमसल्लकीकिसल्यग्रासाभिलाषं गजम् ।
 दृष्ट्वा लोचनवारि भूरि विसृजन् ब्रूते स्म ते बल्लभः
 माचीनं गजरात्र पातकमहो नो तुल्यमासीदिति ॥ ४ ॥

शृणु परमिदमन्त्ये यामिनीनां स यामे
 कथमपि सुकृतैर्नः किञ्चिदायातनिद्रः ।
 सुतनु किमिदमस्यास्त्वदृशः कापि नान्तः
 किमिति बलितबाहुर्व्याहरन् बोधमेति ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

पदशब्दलीनहृदयो रूपालङ्कारभावनानिपुणः ।
 कविरिव बञ्चितनिद्रस्तरुणि तवार्ये भृशं स युवा ॥ ६ ॥

॥ इति भगदत्तनरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विरहिणोऽवस्थाकथनम् ॥

दूर्ती प्रति नायिकाप्रश्नाः (४७)

किं त्वं दूति गता गताऽस्मि सुभगे तम्यान्तिकं कामिनः
 दृष्टः किं सुचिरं करोति किमसां वीणाविनोदक्रियाम् ।
 सौभाग्योदयगर्वितः किमवदन्वैवोत्तरं दत्तवान्
 किं गर्वान्न हि बाष्पगद्गदतया धूर्तस्य माया हि सा ॥ १ ॥

कथय निपुणे कस्मिन् दृष्टः कथं नु कियच्चिरं
 किमभिलिखितं किं तेनोक्तं कदा स इदृष्यति ।
 इति बहुविधमेमोह्लासमकल्पितविस्तराः
 मियतमकथाः स्वल्पेऽप्यर्थे प्रयान्ति न नैष्टताम् ॥ २ ॥

कथोरप्येतौ ।

अलमलमघृणस्य तस्य नाम्ना पुनरपि सैव कथा गतस्म कालः ।
 कथय कथय वा तथाऽपि दूति प्रतिवचनं द्विपतोऽपि माननीयम् ॥ ३ ॥

॥ इति भगदत्त जल्हणविरचिताया मूक्तिमुक्तवल्ग्या दूर्ती प्रति नायिकाप्रश्ना ॥

दूत्युपहासपद्धतिः (४८)

अनेन वीतरागेण बुद्धेनेवाधरेण ते ।

दूति निर्व्याजमारुयाता सर्ववस्तुषु छून्यता ॥ १ ॥

निशेषपन्थुतचन्दनं मनततं निर्मृष्टरागोऽधरो

नेत्रे दूरमनञ्जने पुलकिता तन्वी तवेयं तनुः ।

मिथ्यावादिनि दूति बान्धवजनस्याज्ञातपीडागमे

वार्षीं न तुमितो गताऽसि न पुनस्तस्याधमस्यान्तिकम् ॥ २ ॥

कयोरप्येतौ ।

अधरेणोन्नतिभाजा भुजङ्गपरिपीडितेन ते दूति ।

मंक्षोभितं मनो मे जलनिधिरिव मन्दरागेण ॥ ३ ॥

विशल्यस्य ।

बहुनात्र किमुक्तेन दूति मंत्कार्यसिद्धये ।

स्वमांसान्यपि दत्तानि वस्तुष्वन्येषु का कथा ॥ ४ ॥

वररुचेः ।

श्वासः किं त्वरितागतात्पुलकिता कस्मात्प्रसादः कृतः

स्रस्ता वेण्यपि पादयोर्निपतनात् नीवी गैमादागमात् ।

स्वेदार्द्रं मुखमातपाकुलतया क्षामा किमत्युक्तिमि

दूति म्लानसरोरुहद्युतिधरस्योष्ठस्य किं वक्ष्यसि ॥ ५ ॥

शिलाभट्टारिकाया ।

नायातो यदि तादृशं स शपथं कृत्वाऽपि दूति मिय-

स्तर्कि कोपनया त्वया स्वदमनैरश्रा ररः खण्डितः ।

स्वेदाम्भःकणदायि वेपिनामिदं त्यक्त्वा भज स्वच्छतां

को लोकस्य सखि स्वभावकुटिलस्यान्तर्गतं ज्ञास्यति ॥ ६ ॥

दिंबोकस्य ।

रंजन्धामन्यस्यां सुरतपरिवर्तादनुचितं

मदीयं यद्वासः कथमपि हृतं तेन सुहृदा ।

त्वया प्रत्यानीतं निजवसनदानात् पुनरिदं

कृतस्त्वाहक् दूति स्वलितशमनोपायनिपुणा ॥ ७ ॥

॥ इति भगवत्तन्त्ररहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विप्रलभे दूत्युपहासः ॥

नायिकानायकयोरवलोकनम् (४९)

तत्र नायिकावलोकनम्

नामापि क्लीति संह्लादि विकरोत्येव मानसम् ।
किं पुनर्दर्शनं तस्या विलासोल्लासितभ्रुवः ॥ १ ॥

कामन्दकस्य ।

प्रियादर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनान्तरैः ।
प्राप्यते तेन निर्वाणं सरागेणापि चेतसा ॥ २ ॥
अस्यां नेत्रपथं मन्ये गतायां लालचक्षुषि ।
भवन्ति पञ्चबाणस्य स्ववागा एव वरिणः ॥ ३ ॥

कयोरप्येती ।

यन्निष्पीड्य विरिञ्चन स्यन्दितैपा मधुसूतिः ।
मन्ये तत्सौद्रपटलं त्यक्तं तेनेन्दुमण्डलम् ॥ ४ ॥
तापकाठिन्यचलतापरिमलानीरकल्पयत् ।
दीपरत्नतटित्पुष्पेष्वस्याः प्रव्यक्तये विधिः ॥ ५ ॥
कैस्तुरैः केन शैलेन कुतोऽब्धेर्भयनादियम् ।
अजायत नवा लक्ष्मीरभृतेन्दुकण्ठामयी ॥ ६ ॥
न त्वरा श्रेयसे पुंसां किमद्य क्रियता इतिः ॥
इमामजानन्नेष्यन्ती जग्राह सहसा श्रियम् ॥ ७ ॥
हन्त मोहादिमामर्लवं कालप्रतिपालयन् ।
स्मरदशम्भौ विचक्राम गौरीमात्रावलम्बनः ॥ ८ ॥

एते पञ्चेन्दुलंकायाम् ।

क्षीरसागरकल्लोललोललोचनयाऽनया ।
असारोऽपि हि संसारः सारवानिव लक्ष्यते ॥ ९ ॥

आकाशपोलेः ।

लीलावधूतपद्मा कथयन्ती पक्षपातमधिकं नः ।
मानसमुपैति केयं चित्रगता राजहंसीव ॥ १० ॥

श्रीहर्षस्य ।

अये केयं लीलाधवलमृद्दवातायनतले
तुलाकोटिकाणैः कुमुमधनुष जागरयति ।
अहो नेत्रद्वन्द्वं विलसति विलङ्घ्य श्रुतिपथ
कथं न त्रैलोक्यं जयति मदनः स्मेरवदनः ॥ ११ ॥

पुरः स्थित्वा किञ्चिद्भ्रूलितमुखमालोक्य सखे
सखेदाः स्थास्यन्ति ध्रुवमिदमदृष्टास्तव दृशः ॥
इतश्चञ्चत्काञ्चीरणितमुरारान् सौभशिखरा-
नराकार्यां केयं कवचयति चान्द्रेण महसा ॥ १२ ॥

विल्हणस्यैतौ ।

वपपाकाराग्रं शङ्खिणु नयने तर्क्य मना-
गनाकाशे कोऽयं गलितहरिणशशीतकिरणः ।
सुधावद्ग्रासैरुपवनचकोरैरनुसृतां
किरन्व्योत्सामच्छां नर्बलवल्लिपाकप्रणयिनीम् ॥ १३ ॥

राजशेखरस्य ।

विनैवाम्भोवाहं बहलरुचिलिप्ताम्बरतला-
त्तदिलेखा हेमश्रुतिविततिरम्या विलसति ।
विनैव स्वर्गङ्गां नभसि रभसव्यग्रशफरी-
परिवर्तेस्सार्धं स्फुरति विकचेन्दीवरवनम् ॥ १४ ॥

नयदेवस्य ।

अमृतममृतं चन्द्रश्चन्द्रस्तथाऽम्बुजमम्बुजं
रतिरपि रतिः कामः कामो मधूनि मधून्यपि ।
इति न भजते वस्तु प्रायः परस्परसंकर्यां
तदियमबला लक्ष्मीं धत्ते कुतस्सकळात्मिकाम् ॥ १५ ॥

राजपुत्रविजयपालस्य ।

कमलमनम्भसि कमले कुवलयमेतानि कनकलतिकायाम् ।

सा च सुकुमारसुभगेत्युत्पातपरम्परा केयम् ॥ १६ ॥

श्रीशंकरगणस्य ।

लावण्यसिन्धुरपरैव हि केयमत्र यत्रोत्पलानि शशिना सह संप्रवन्ते ।

उन्मज्जति द्विरदकुम्भतटी च यत्र यत्रापरे कमलकाण्डमृणालदण्डाः ॥ १७ ॥

विक्रमादित्यस्य ।

उभौ रम्भास्तम्भावुपरि विपरीतौ कमलयो-

स्तदूर्ध्वं रत्नाभ्यस्थलमथ दुर्लभं किमपि तत् ।

ततः कुम्भौ पश्चाद्विसाकिसलये कन्दलमयो

तदन्विन्दाविन्दीवरमधुकराः किं पुनरिदम् ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

तमस्तोमः पूर्वं तदनु सकलश्रीतलरुचिः

ततः कोकद्वन्द्वं तदनु न च किञ्चित् पुनरभूत ।

अनम्भस्यावर्तस्तदनु कदलीकाण्डयुगलं

ततोऽप्याञ्चौ पद्मौ किमिदमतिचित्रैव रचना ॥ १९ ॥

देवभोषेः ।

मन्ये पार्वणचन्द्रमध्यशकलेनासूत्रितेषा चिरा-

दङ्गैरञ्जुतमङ्गिभिः परिणतव्युत्पत्तिना वेधसा ।

योषित्सर्गविलक्षणाकृतिरियं यहृष्यते भाति च

छिद्रद्वारविलोक्यमानगगनेवाद्यापि चान्द्री तनुः ॥ २० ॥

विरहणस्य ।

सरस्यामेतस्यामृदरबलिबीचीविलुम्बितं

यथा लावण्याम्भो जघनपुलिनोल्लङ्घनपरम् ।

यथा लक्ष्यधारायं चलनयनमीनव्यतिकर-

स्तथा मन्ये मग्नः प्रकटकुचकुम्भः स्मरगजः ॥ २१ ॥

कृच्छ्रेणोर्युगं विलङ्घ्य सुचिरं भ्रान्त्वा नितम्बस्थले
 मध्येऽस्यास्त्रिवलीतरङ्गविषमे निष्पन्दतामागता ।
 महष्टिस्तृषितेव संप्रति शनैरारुह्य तुङ्गै स्तनीं
 साकांक्षं मुहुरीक्षते जललवप्रस्यन्दिनी लोचने ॥ २२ ॥

श्रीहर्षस्य ।

आनन्दोर्मिव्यतिकरदरस्मेरसंसक्तपक्ष्म
 प्रेमोद्गारप्रवणमसृणारेचितस्निग्धतारम् ।
 अन्तश्चिन्ताभरपरिचयाकुञ्चितभ्रूलतान्तं
 चक्षुश्चेतो हरति हरिणीलोचनायास्तदेतत् ॥ २३ ॥

कल्याणि ।

जगति जयिनस्ते ते भावा नवेन्दुकलादयः
 प्रकृतिमधुरास्सन्त्येवान्ये मनो मदयन्ति ये ।
 मम तु यदियं याता लोके विलोचनचन्द्रिका
 नयनविषयं जन्मन्येकस्स एव महोत्सवः ॥ २४ ॥

भवभूतेः ।

इति नायिकावलोकनम्

अथ नायकस्यावलोकनम् ।

कृच्छ्रेण कापि गुरुणैव जनेन रोधाद्बुद्धय नायकसमीपश्रुवं प्रतस्थे ।
 हा हन्त शीघ्रगमनप्रतिरोधहेतुस्तस्या घनस्तनतटोऽपि गुरुर्बभूव ॥ २५ ॥
 काचिन्निवारितवर्हिर्गमना जनन्या द्रष्टं मियं भवनजालकमाससाद ।
 तस्या विलोचनमदृश्यत दाशदत्तयन्त्रोपरुद्धशफरोपमितं क्षणेन ॥ २६ ॥
 काचिद्दिहत्य किञ्च कन्दुककेलिरङ्गाञ्जुरेषुभूषिततनुर्निरगामृगाक्षी ।
 उत्फुल्लपङ्कजवने सुचिरं विहृत्य किञ्जल्करेषुपरिधूसरितेव लक्ष्मीः ॥ २७ ॥
 उत्प्रेक्षावल्लभस्यैते

॥ इति श्रीभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नायिकानायकयोरवलोकनप्रकरणम् ॥

स्त्रीवर्णने वाल्यावस्था (५०)

अमन्दानन्दनिष्पन्दमपास्तान्यक्रियाक्रमम् ।
 जगज्जन्मोत्सवे तस्याः पीतामृतमिवाभवत् ॥ १ ॥
 सर्गव्यापारखिन्नस्य बहोः कालाद्विधेरपि ।
 आसीदिमां विनिर्माय श्लाघ्यः शिल्पपरिश्रमः ॥ २ ॥
 दग्धो विधिर्विधत्ते न सर्वगुणसुन्दरं जनं कमपि ।
 इत्यपवादभयादिव हरिणाक्षी वेधसा विहिता ॥ ३ ॥
 लावण्यपुण्यपरमाणुदण्डं तदन्यदन्यस्स चापि निपुणः खलु कोऽपि वेधाः ।
 येनाद्भुता कृतिरियं विहिता विशिष्टकार्येषु कारणविश्लेषगुणोऽनुमेयः ॥ ४ ॥
 त्रिविक्रमस्यैते ।

घुणाक्षरन्यायतया विधात्रा विनिर्मितेयं मृगशावकाक्षी ।
 जाने पुनः कौशलमेतदीयमेतादृशीं यद्यपरां विधत्ते ॥ ५ ॥
 कस्यापि ।

चित्रे निवेश्य परिकल्पितसस्त्वयोगा
 रूपोच्चयेन विधिना मनसा कृता नु ।
 स्त्रीरत्नसृष्टिरपरा प्रतिभाति सा मे
 धातुर्विभ्रुत्वमनुचिन्त्य वपुश्च तस्याः ॥ ६ ॥
 कालिदासस्य ।

वक्रं निर्मलमुन्नता कुचतटी मध्यप्रदेशः कुशः
 श्रोणीमण्डलमङ्गनाकुलगुरोर्देवम्य सिंहासनम् ।
 कृत्वा चारुदृशश्चतुष्टयमिदं तुष्टाव मन्ये विधि-
 र्हीर्षाद्भद्रदग्धपथरचनागर्भश्चतुर्भिर्भ्रुवैः ॥ ७ ॥
 बिल्हणस्य ।

दृशः पृथुतरीकृताः जितनिजाब्जपत्रत्विध-
 श्चतुर्भिरपि साधु साध्विति भ्रुवैः समं व्याहृतम् ।
 शिरसि चलितानि विस्मयवशाद्भ्रुवं वेधसा
 विधाय ललनां जगज्जयललामभूतामिमाम् ॥ ८ ॥

लावण्यद्रविणव्ययो न गणितः क्लेशो महान् स्वीकृतः
 स्वच्छन्दस्य सुखं जनस्य वैसतश्चिन्ताज्वरो निर्मितः ।
 एषाऽपि स्वयमेव तुल्यरमणाभावाद्दराकी हता
 कोऽर्थश्चेतसि वेधसा विनिहितस्तन्व्यास्तनुं तन्वता ॥ ९ ॥
 मदन्तुधर्मकीर्तिः ।

आस्यप्रोञ्छि[ञ्छि]तपार्वणेन्दुयशसं नेत्रावधूतोत्पल-
 श्रीगर्भा दशनच्छदव्यवहिताशोकप्रवालद्युतिम् ।
 एतां दृष्टिसुधाप्रपां त्रिजगतः शिल्पी विधाय स्वयं
 मन्ये हर्षवशादजायत निजस्तोत्रमचण्डः कविः ॥ १० ॥

एकान्तमुन्दरविधानजडः क वेधाः सर्वाङ्गकान्तिचतुरं क च रूपमस्याः ।
 मन्ये महेश्वरभयान्मकरध्वजेन प्राणार्थिना युवतिरूपमिदं दृशीतम् ॥ ११ ॥

लावण्यामृतदीर्घिका कुलगृहं सौभाग्यसौन्दर्ययो-
 ल्लोकयाकररत्नकन्दलिरियं जीयात्सहस्रं समाः ।
 लोकालोकनकौतुकाय बहुना शिल्पश्रमेणादरा-
 मन्ये यां विधिना विधाय विहितं सृष्टिध्वजारोहणम् ॥ १२ ॥
 केषामप्येते ।

भजन्नासीभिद्रापरिचयद्युपेन्द्रः खलु तदा
 यदा नाभीपङ्केरुहवसतिनाऽसर्जि विधिना ।
 इयं यद्यायाता क्षणमपि भवेद्धोचनपर्यं
 कथं तम्य स्वान्ते निवसति तदद्यापि कमला ॥ १३ ॥
 त्रिविक्रमस्य ।

निर्मालयं नयनभ्रियः कुबलयं वक्रस्य दासदशशी
 भ्रूयुग्मस्य सनाभि मन्मथधनुर्ज्योत्स्ना स्मितस्याश्वलः ।
 सङ्गीतस्य च मत्तकोकिलरुतान्युच्छिष्टमेणीदृश-
 रसर्वाङ्गीणमहो विधेः परिणतं विज्ञानचित्रं चिरात् ॥ १४ ॥
 राजशेखरस्य ।

इति श्रीभगदत्तमहर्षणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या [ली]नालयप्रकरणम् ॥

वयसन्धिपद्धतिः (५१)

अनाकृतैरेव मियसहचरीणां शिशुतया

वचोभिः पाञ्चालीमिधुनमधुना सङ्गमयितुम् ।

उपादत्ते नो वा विरमति न वा केवलमियं

कपोलौ कल्याणी पुलकमुकुलैर्दन्तुरयति ॥ १ ॥

मुरारेः ।

समं विलासोऽङ्कुरितः स्तनाभ्यां त्रया विद्यासेन सहावतीर्णा ।

अवर्त्ततास्यास्त्रपयैव सार्धं कान्तः प्रकारो वचसां कृशाङ्गघाः ॥ २ ॥

जयतुङ्गोदयात् ।

परिहरति वयो यथा यथाऽस्याः स्फुरदुरुकन्दलशालि बालभावम् ।

द्रवयति धनुषस्तथा तथा ज्यां स्पृशति शरानपि सज्जयन्मनोभूः ॥ ३ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

लीलाताण्डवितभ्रु चारुवदनं किञ्चित्प्रगल्भे दृशौ

स्तोकोद्भेदनिवेदितस्तनमुरो मध्यं दरिद्राति च ।

अस्या यज्जघनं घनं च कलया प्रत्यङ्गमेणीदृशः

सत्यं [चां ?] र इव स्मरैकसुहृदा तद्यौवनेनार्पितः ॥ ४ ॥

आकण्ठापितकञ्चुकाञ्चित्तमुरो हस्ताङ्गुलीमुद्रणा-

मात्रासूत्रितहास्यमास्यमलसाः पाञ्चालिकाकेलयः ।

तिर्यग्ग्लोचनवलिगतानि वचसां छेकोक्तिसंक्रान्तयः

तस्यास्सीदति शैशवे प्रतिकलं कोऽप्येष केलिक्रमः ॥ ५ ॥

दृष्टिदशैशवमण्डना प्रतिकलं प्रागल्भ्यमभ्यस्यते

पूर्वाकारमुरस्तथापि कुचयोश्शोभां नवापीहने ।

नो धत्ते गुरुतां तथाऽप्युपचिताभोगा नितम्बस्थली

तन्व्याः स्वीकृतमन्मथं विजयते नैत्रैकपेयं वयः ॥ ६ ॥

१ कारयति ख. च कार इव क २ इत वारभ्य श्रीणामभववर्णनपद्धतौ मुखवर्णने 'विषायापूर्वं
पेन्दु' मिति श्लोक यावत् ख. च. पुस्तकयो मूरान् प्रन्वो विर्गलित ।

भ्रुवोः काचिच्छीला परिणतिरपूर्वा नयनयोः
 स्तनाभोगो व्यक्तस्तरुणिमानि संरम्भसमये ।
 इदानीं बालायाः किममृतमयः किं विषमयः
 किमानन्दस्साक्षाद्भूतितमधुरः पञ्चमरवः ॥ ७ ॥

लब्ध्वा मण्डलमुन्नतं कुचतटं स्फीता जघन्यश्रिय—
 स्ताः क्रान्ता बलिभिश्च मध्यमभ्रुवो भ्रूभ्यां धृतो वक्रिमा ।
 पञ्चेषुर्विभिगीषते त्रिजगतीं तद्बाल्यतारुण्ययो—
 द्वैराज्ये समुपस्थिते मृगदृशः किं केन नारभ्यते ॥ ८ ॥

प्रेमाशङ्कि च भङ्गि च प्रतिवचोऽप्युक्तं च गुप्तं तथा
 यत्नायाचितमाननं प्रति समार्धाने च हाने च धीः ।
 इत्यन्यो मधुरस्स कोऽपि शिशुतातारुण्ययोरन्तरे
 वर्त्तिष्युर्मृगचक्षुषो विजयते द्वैविध्यमुग्धो रसः ॥ ९ ॥

दरोत्तानं चक्षुः कलितविरलापाङ्गचपळं
 भविष्यद्विस्तारिस्तनयुगलगर्भालसमुरः ।
 नितम्बं संक्रान्ताः कतिपयकला गौरवपुषो
 वपुर्मुञ्चद्बाल्यं किमपि कमनीयं मृगदृशः ॥ १० ॥

कलितगरिमा शोणिर्मध्यं विवृद्धबलित्रयं
 हृदयमुदयल्लज्जं मज्जच्चिरन्तनचापलम् ।
 मुकुलितकुचं वक्षद्वक्षुर्भनाग्भृतवक्रिम
 क्रमपरिगलद्बाल्यं तस्या वपुस्तनुते श्रियम् ॥ ११ ॥

केषामप्येते ।

गण्डे मण्डनमात्मनैव कुरुते वैदग्ध्यमर्वादसौ
 त्यक्त्वा हेमविभूषणानि तनुते तालीदलेष्वाग्रहम् ।
 मन्दा कन्दुकग्वेलनाय भजते शारीषु शिक्षारसं
 तन्व्या चित्रमकाण्ड एव लटभाभावे निबद्धो भरः ॥ १२ ॥

लास्याभ्यासमिषेण चित्रमनया गात्रार्पणं शिक्षितं
 लीलापञ्चमदोलनेन दलिता कण्ठस्य कुण्डा गतिः ।
 किं व्यावर्णनया समस्तलटभालङ्कारतामेध्यति
 स्वल्पेनैव परिश्रमेण रमणी देवस्य रामागुरोः ॥ १३ ॥

दोलायां जघनस्थलेन चञ्चता लोलेक्षणा लज्जते
 धचे दिक्षु निरीक्षणं स्मितमुखी पारावतानां हतैः ।
 स्पर्शः कण्ठककोटिभिः कुटिलया लीलावने नेष्यते
 सज्जं मौग्ध्यविसर्जनाय सुतनोः शृङ्गारमित्रं वयः ॥ १४ ॥

बिल्हणस्यैते ।

कुरङ्गीवाङ्गानि स्तिमितयति गीतध्वनिषु य-
 त्सखीं कान्तोदन्तं श्रुतमपि पुनः प्रश्नयति यत् ।
 अनिद्रा यच्चान्तः स्वपिति तदहो वेदेष्यभिनवां
 मृत्तोऽस्यास्सेक्तुं हृदि मनसिजः प्रेमलतिकाम् ॥ १५ ॥

त्रिविक्रममृत्स्य ।

पाञ्चालीमिथुनेषु नातिरसिका लोला विभूषाविधौ
 सोत्कण्ठा कलगीतिषु प्रियतमालापेषु लज्जालसा ।
 स्मारंस्मारमहर्निशं प्रियसखीसंभोगवार्ता पुन-
 स्सन्दिष्टा मदनेन तत्र विदुषा बाला चिरं लीयते ॥ १६ ॥

आकाशपोलेः ।

प्रायो दास्यति नो पयोधतरती गन्तुं पुरस्तादिति
 ध्यानेनैव चकास्ति साचिगमने शिक्षारसश्चक्षुषोः ।
 अन्तःस्थानमिव प्रदातुमधुना कस्यापि पुण्यात्मनो
 निर्गन्तुं बहिरुन्नतं स्तनतटं विस्तारि सन्नयते ॥ १७ ॥

इति श्रीभगदत्तनल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वयससन्धिपद्धति ।

तारुण्यपद्धतिः (५२)

दशोस्सीमावादः श्रवणयुगलेन प्रतिकलं
 स्तनाभ्यां संरुद्धे हृदि मनसिजास्तिष्ठति बलात् ।
 नितम्बः साक्रन्दं क्षिपति रक्षणादाम परितः
 प्रवेशस्तन्बद्ध्या वपुषि तरुणिम्नो विजयते ॥ १ ॥

विरहणस्य ।

पर्याप्तस्तनभारपीडितमुरस्तेनैव मध्यो हतः
 पुंसां चित्रवर्धं धृतेर्विदधते काश्चित् दशोर्द्वयः ।
 किं भ्रुयः कथितेन पक्ष्मलदृशः पूर्णे तथा यौवने
 बन्दर्पः परिपूर्णविश्वविजयः किं दर्पतो नाचरेत् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

मुरं विकसितस्मितं वलितवक्रिम प्रेक्षणम्
 समुच्छ्वसितविभ्रमा गतिरपास्तंसंस्था मतिः ।
 वैरो मुकुलितस्तनं जघनमण्डलं बन्धुरं
 वतेन्दुवदनातनौ तरुणिमोद्गमो मोदते ॥ ३ ॥

रुमस्य ।

पद्मया मुक्तास्तरलगतयस्संश्रिता लोचनाभ्यां
 श्रोणीविम्बस्यजति तनुतां सेवते मध्यभागः ।
 धत्ते वक्षः कुचसचिवतापद्वितीयं च वक्त्रं
 तद्गात्राणां गुणविनिमयः कल्पितो यौवनेन ॥ ४ ॥

शारीश्रुतकलाकुतूहास्त्रि मनश्छेकोक्तिशिक्षारतिः
 हृद्यं दर्पणपाणिना स्वकवरीवन्धेन चाचार्यकम् ।
 मौदस्त्रीचरितानुवृत्तिषु रसो बाल्ये च लज्जा मनाक्
 स्तोकारोहिणि यौवने मृगदृशः कोऽप्येष केलिक्रमः ॥ ५ ॥

रांशेखरस्यैतौ ।

तरन्तीवाङ्गानि स्वलदमललावण्यजलघो
 मथिन्नः प्रागल्भ्यं स्तनजघनमुन्मुद्रयति च ।
 दृशोर्लीलारम्भास्फुटमपवदन्ते सरलता-
 महो सारङ्गाक्ष्यास्तरुणिमनि गाढः परिकरः ॥ ६ ॥

कुम्भकस्य ।

गतं कर्णाभ्यर्णं प्रसरति तथाऽप्याक्षियुगलं
 कुचौ कुम्भारम्भौ तदपि चिवुकोत्तम्भनरुची ।
 नितम्बप्राग्भारो गुरुरपि गुरुत्वं मृगयते
 कथञ्चिन्नो तृप्तिस्तरुणिमनि मन्ये मृगदृशः ॥ ७ ॥

रुद्रस्य ।

ऊरुद्वन्द्वमनिन्दितं प्रथयता श्रोणीं समातन्वता
 रोमालीं सृजता समागमयता नाभिं गभीरश्रिया ।
 मध्यं क्षामयता स्तनौ घनयता कान्त्या मुखं लिम्पता
 तन्वङ्गन्या नवयौवनेन किमपि प्रत्यङ्गमुन्मीलितम् ॥ ८ ॥

तरत्तारं चक्षुः क्षपयति मुनीनामपि दृशः
 कुचद्वन्द्वाक्रान्तं हृदयमहृदः काञ्च कुरुते ।
 गतिर्मन्दीभूता हरति गमनं मन्मथवता-
 महो तुल्यं तन्व्यास्तरुणिमनि सर्वं विजयते ॥ ९ ॥

रुद्रस्य ।

भ्रुभङ्गः कुटिलः स्तने च गरिमा दृष्टेर्गतिर्मन्थरा
 विस्रब्धं हसितं कपोलफलके वैदग्ध्यवक्रं वचः ।
 नोदिष्टं गुरुणा न बन्धुकथितं दृष्टं न शास्त्रे क्वचित्
 बालायास्स्वयमेव मन्मथकलापाण्डि-यमुन्मीलति ॥ १० ॥

स्मितपरिवृता वृत्तिर्वाचामपाङ्गतरङ्गितं
 नयनचरितं पादन्यासो नितम्बभरालसः ।
 हृदह सुतनोर्लीलामूत्रैः कृतं पदमङ्गके
 बहतु मदनः शोभामात्रं धनुर्ननु संग्रति ॥ ११ ॥

धोरकस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तनरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या तारुण्यवर्णनपद्धतिः ॥

स्त्रीणामङ्गवर्णनपद्धतिः (५३)

तत्र प्रथम केशपाशः ।

स्नेहं परित्यज्य निर्णीय धूमं तन्व्याः कचा मोक्षपथं प्रपन्नाः ।
नितम्बसङ्गात्पुनरेव बद्धा अहो दुरन्ता विषयेषु सक्तिः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

स्नानार्द्रमृक्तेष्वनु धूपवासं विन्यस्तसायन्तनमल्लिकेषु ।
कामो वसन्तात्ययमन्दवीर्यः केशेषु लेभे पदमङ्गनानाम् ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

उन्मीलद्दनेन्दुकान्तिविसरैर्दूरं समुत्सारितं
भयं पीनकुचस्थलस्य च रुचा हस्तप्रभाभिर्हितम् ।
एतस्याः कलर्विककण्ठकदलीकल्पं मिलत्कौतुका-
दप्राप्ताभिमुखं रूपेव सहसा केशेषु लभं तमः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

हृतं यद्यपि नीलाब्जं हृता मदमयी गजात् ।
अलकानां तथाऽप्यस्याः प्रापुः कान्तिं न षट्पदाः ॥ ४ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

कौटिल्याच्छभमाहात्म्यस्तदीवोऽलकसञ्चयः ।
कृष्णद्युतिः पुरस्तिष्ठन्नादधे कं समाकुलम् ॥ ५ ॥

शकवृद्धेः

ललाटम् ।

अस्या ललाटे रचिता सखीभिर्विभाव्यते चन्दनपत्रलेखा ।
आपाण्डुरक्षामकपोलमिचावनङ्गवाणव्रणषट्किव ॥ ६ ॥

भासस्य ।

भ्रुवौ ।

भ्रूलेखासुमलं भाति तस्याश्चदुलचक्षुषः ।
पत्रद्वयीव हरिता नासावंपीविनिर्मता ॥ ७ ॥

विस्वहस्य ।

जडस्येन्दोर्लक्ष्मीं गत्वमपि मदान्धस्य करिणः

[किं] शोरेस्य छायां हरतु हरिणस्येक्षणकृताम् ।

इदं तु श्यामाङ्गन्याः किमपि ललितं यन्मदनतः

समस्तं भ्रूक्षेपैर्धनुरपि विदग्धावपहृतम् ॥ ८ ॥

यत्रैता लहरीचलाञ्चलदृशो व्यापारयन्ति भ्रुवं

यच्चत्रैव पतन्ति सन्ततममी मर्मस्पृशो मार्गणाः ।

तच्चक्रीकृतचापसंश्रितशरभेङ्गत्करः कोचनो

धावत्यग्रत एव शासनधरस्सज्यं यदासां स्मरः ॥ ९ ॥

नेत्रे-

नूनमाज्ञाकरस्तस्यास्तुभ्रुवो मकरध्वजः ।

यतस्तत्रैत्रसंचारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ १० ॥

यथा यथाऽस्याः स्तनयोः समुन्नतिस्तथा तथा खोचनमेति वक्ताम् ।

अहो सहन्ते वत नापरोदयं निसर्गतोऽन्तर्मलिना मनागपि ॥ ११ ॥

कथोरप्येती ।

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां

लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ।

भ्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथजुषो नीलपक्ष्माण एते

याबल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिवाणाः पतन्ति ॥ १२ ॥

बाणस्य ।

नासा-

पुराणबाणत्यागाय नृतनास्त्रकृतुहलात् ।

तन्नासा भाति कामेन नृणीवाधोमृत्वीकृता ॥ १३ ॥

मिहृणस्य ।

पुण्डरीकमिवाभाति नासावंशगमौक्तिकम् ।

कुचसिंहासनस्यस्य स्मरभ्रुपस्य सुभ्रुवः ॥ १४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य

नासाऽदसीया तिलपुष्पतुणं जगन्नायन्यस्तशरत्रयस्य ।
 श्वासानिलामोदभरानुमेयां दधद्विवाणीं कुसुमायुधस्य ॥ १५ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

ललाटे लोलाक्ष्यास्तिलकमिषधारी विधुरयं
 स्वमापूर्णं वाञ्छन्नभरसुधया देवहितकृत् ।
 अतो नासाग्रेऽसौ तदुपहतये मौक्तिकमिषात्
 स्फुटं दैत्यामात्योऽधरशशभृतोरन्तरगतः ॥ १६ ॥

कर्णापाशः—

सौन्दर्यपात्रे वक्रेन्दौ कुरङ्गासङ्गभीतया ।
 सूचितौ श्रोत्रपाशाभ्यां पाशाविव मृगीदृशा ॥ १७ ॥

बिल्हणस्य ।

कपोलौ—

आषध्नन्परिवेषमण्डलमलं वक्त्रेन्दुविम्बाद्बहिः
 कुर्वन्मपकजृम्भमाणकलिकाकर्णावतंसक्रियाम् ।
 तन्वङ्ग्याः परितृत्यतीव हसतीवोत्सर्पतीवोल्बणं
 छावण्यं ललतीव काञ्चनशिलाफान्ते कपोलस्थले ॥ १८ ॥

त्रिविक्रमस्य ।

वेत्रत्वचा तुल्यरुचां वधूनां कर्णाग्रतो गण्डतलागतानि ।
 शृङ्गाः सहेलं यदि नापतिष्यन् कोऽवेदयिष्यन्नवचम्पकानि ॥ १९ ॥

अधरः—

द्विजसङ्गतिमासाद्य सर्वो रागाद्विमुच्यते ।
 रक्तस्तथाऽपि तन्वङ्ग्या विम्बोष्ठः केन हेतुना ॥ २० ॥

रक्ष्मणस्य ।

रसवदमृतं कस्सन्देहो मधूनि मधून्यधो
 मधुरमधिकं चूतस्यापि प्रसन्नरसं फलम् ।
 सकृदपि पुनर्मध्यस्थस्सन् रसान्तरविज्जनो
 वदतु यदिहान्यत्स्वाद् स्यात्त्रियारदनच्छदात् ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

अधरक्षतम्—

सर्वस्यैव हि रत्नस्य व्रणेऽर्घ्यः परिहीयते ।
दयिताधररत्नं तु व्रणितं यात्यनर्घतां ॥ २२ ॥

अयि मृगासि तवाधरपल्लवे दयितदन्तपदं न भवत्यदः ।
शुवनमोहनमन्त्रपदाङ्कितं किमुत यन्त्रमिदं स्मरयोगिनः ॥ २३ ॥

कयोर्प्येतौ ।

दन्ताः—

भाति दन्तच्छदेनास्यास्वच्छ दशनमल्लिका ।
सरस्वत्यक्षमालेव पूजापद्मदलाञ्जिता ॥ २४ ॥

बिल्हणस्य ।

द्विधा विधाय शीतांशुं कपोलौ कृतवान्निधिः ।
तन्व्यास्तद्रसनिष्यन्दविन्दवो रदनावली ॥ २५ ॥

कपोलकवेः ।

कपोलौ लोलाक्ष्या मधुमुकुललीलाविजयिना-
बुरोजौ रेजाते कनककलशाभोगसुभगौ ।

दृशौ वातोत्खेलचरलतरनीलोत्पलरुचौ

वचो नो जानीमः किममृतमयं किं विषमयम् ॥ २६ ॥

मुलम्र—

तस्या वदनचन्द्रस्य कान्तिरन्यैव जायते ।
कलङ्कतुलनां घृते यत्र नासाग्रमौक्तिकम् ॥ २७ ॥

भानुपण्डितस्य ।

विधायार्पूर्वपूर्णेन्दुं मुखमस्या अभूच्छुभम् ।
धाता निजासनाम्भोजविनिमीलितदुःस्थितः ॥ २८ ॥

श्रीहर्षस्य ।

आरब्धे दयितामुखप्रतिसमे निर्मातुमस्मिन्नपि
व्यक्तं जन्मसमानकालमिच्छितामंशुच्छटां वर्षति ।

आत्मद्रोहिणि रोहिणीपरिवृष्टे पर्यङ्कपङ्केरुहः

सकोचादतिदुःस्थितस्य न विधेस्तच्छिल्पमुन्मीलितम् ॥ २९ ॥

मुरारेः ।

विभ्राणो मृगसख्यमेव किमपि शौर्धं तपस्तप्यता-
 माराधोतु निरन्तरं दिविपदः पीयूषसन्धेण च ।
 देहार्धेन पुनः करोतु यदि वा भूतश्वरस्यार्चनं
 तद्वक्त्रेण समस्तथापि भविता शङ्के न शीतद्युतिः ॥ ३० ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

यदपि विबुधैस्सिन्धोरन्तः कथञ्चिदुपाजितं
 तदपि सकलं चारु स्त्रीणां मुखेषु विभाव्यते ।
 सुरसुमनसः श्वासामोदे शशी च कपोलयो-
 रमृतमधरे तिर्यग्भूते विषं च विष्णोचने ॥ ३१ ॥

भोसस्य ।

अनाकाशे चन्द्रस्सरसिजदलद्वन्द्वसहितो
 गृहीतः पश्चार्धे कुटिलकुटिलैस्सोऽपि तिमिरैः ।
 सुधां मुञ्चत्युच्चैरनिशमय संमोहजननीं
 किमुत्पातालीयं वदत जगतः कर्तुमुदिता ॥ ३२ ॥

जनानन्दश्चन्द्रो भवति न कथं नाम सुकृती
 प्रयातोऽवस्थाभिस्तिष्ठभिरपि यः कोटिमियतीम् ।
 भ्रुवोर्लीलां बालः श्रियमलिकवट्टस्य तरुणो
 मुखेन्दोस्सर्वस्वं हरति हरिणाक्ष्याः परिणतः ॥ ३३ ॥
 वक्त्रं जेष्यामि चन्द्रः प्रतिदिवसमसौ कान्तिमभ्येति गुर्वी
 नेत्रच्छायां हरिष्याम्यहमिति विकसत्युत्पलं दीर्घिकायाम् ।
 कुर्वाणे ते तथापि श्रियमधिकतरां वीक्ष्य लोलेक्षणया
 वैलक्ष्यात् स्त्रीण एको विघटितमपरं मत्सरे नास्ति भद्रम् ॥ ३४ ॥
 साधु चन्द्रमसि पुष्करैः कृतं मीलितं यदभिरामताधिके ।
 उद्यता जयिनि कामिनीमुखे तेन साहसमनुष्ठितं पुनः ॥ ३५ ॥

अभिन्दस्य ।

मैकं तमस्तवकमुर्ध्वमक्षकुवास्त्वमेणं त्यजास्य विषले नयने सुहाण ।
 लोलालकं तरलवीक्षितमापताक्ष्यास्ताज्ञान्मुखं यदि भवान्नुर्ध्वकामः ॥ ३६ ॥

केवामप्येते ।

कण्ठः—

कण्ठस्य विदधे कान्तिं मुक्ताभरणता यथा ।
तस्यास्त्वभावरम्यस्य मुक्ताभरणता तथा ॥ ३७ ॥

शकवृद्धेः ।

मातङ्गकुम्भसंस्पर्शजातपातकशङ्कन्या ।
स्नातीव मुक्ताहारोऽस्याः स्फुरत्कान्तिजले गले ॥ ३८ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

अयं त्रयाणां ग्रामाणां निधानं मधुरध्वनिः ।
रेखात्रयमितीवास्याः सूत्रितं कण्ठकन्दले ॥ ३९ ॥

विहृणस्य ।

बाहू—

दयिताबाहुपाशस्य कुतोऽयमपरो विधिः ।
जीवयत्यर्पितः कण्ठे मारयत्यपवर्जितः ॥ ४० ॥

शब्दवद्भिरलङ्कारैरुपेतमतिकोमलम् ।
सुवृत्तं काम्यबद्रेजे तद्बाहुलतिकाद्वयम् ॥ ४१ ॥

शकवृद्धेरेतौ ।

सरले अपि दोर्लेखे चित्रं चञ्चलचक्षुषः ।
अमृगधाभ्यो मृणालीभ्यः कथमानहतुः श्रियम् ॥ ४२ ॥

विहृणस्य ।

हस्ततलम्—

कान्तिप्रकर्षं दशनच्छदेन सन्ध्याघने बद्धपर्दं हरन्त्याः ।
तस्या मृहोद्यानसरोगतस्य हस्तस्थ एवाम्बुरुहस्य रागः ॥ ४३ ॥

कुमारदासस्य ।

अङ्गुल्य —

अङ्गुलीभिः कुरङ्गाक्ष्याः शोभते मुद्रिकावली ।
प्रातेव बाणैः पञ्चेषोः सुस्मा लक्ष्यपरम्परा ॥ ४४ ॥

विहृणस्य ।

सुदीर्घा रागशास्त्रिन्यो बहुपर्वमनोहराः ।
तस्या विरेजुरङ्गुल्यः कामिना संकथा इव ॥ ४५ ॥

शकवृद्धेः ।

स्तनौ—

मुखेन्दुचन्द्रिकापूरग्लव्यमानौ पुनः पुनः ।
शीतभीताचिवान्योन्यं तस्याः पीडयतः स्तनौ ॥ ४६ ॥

तत्कुचौ चरतः किञ्चिन्नूनं मनसिजव्रतम् ।
नित्योन्मुखौ यदासाते मौलिरत्नस्य भास्वतः ॥ ४७ ॥

विरहणस्यैतौ ।

तस्याः स्मितप्रणयिपूर्णमुखेन्दुविम्बा—
भिर्गच्छच्छदशनाशुसुधा निधातुम् ।
पीनस्तनद्वयमिषाचपनीयकुम्भौ
छोभादधः प्रगुणिताविव पञ्चजेन ॥ ४८ ॥

नाचिराजस्य ।

नायं शशी तत्प्रतिरूपमन्यशस्मान्न विश्लेषयति द्वयं नौ ।
इति स्म तर्कादिब पश्यतस्तौ तस्या मुखेन्दुं कुचचक्रवाकौ ॥ ४९ ॥

कुमारदासस्य ।

पङ्कजेन्द्रवत्वपरिवादभयान्मृगाक्ष्या जातं सरोजयुगलं कुचवेषधरि ।
शक्यं न धातृविहितं परिहर्तुमस्य भूयोऽपि येन घनचन्दनपङ्कयोगः ॥५०॥

उत्प्रेक्षाच्छम्भस्य ।

तदात्वमोन्मीलन्म्रदिमरमणीयात् कठिनतां
विचित्य प्रत्यङ्गनादिव तरुणभावेन घटितौ ।
स्तनावाभिन्नाणाः क्षणविनयवैयात्यमसृण-
स्मरोन्मेषाः केषामुपरि न रसानां युवतयः ॥ ५१ ॥

श्रीमुरारेः

निखिलैर्निरस्तमङ्गैरङ्गीकृत्यापि भाविपरिमर्दम् ।
शरणागतमिव रक्षति काठिन्यं कुचयुगं तन्ध्याः ॥ ५२ ॥

माछतीमाधवस्य

धृतघनरुचिरद्युतिना विलसद्दारेण मण्डलाग्रेण ।
दलयति कं नाभिमुखं बाला कुचमण्डलाग्रेण ॥ ५३ ॥

विजयशर्मणः ।

स्तनराजौ तथाऽन्योन्यं मण्डलाक्रमणोद्यतौ ।
कर्तुं यथैतयोस्सन्धिर्विधात्राऽपि न शक्यते ॥ ५४ ॥

तन्वङ्गयाः स्तनयुग्मेन मुखं न पक्रीकृतम् ।
हाराय गुणिने स्थानं न दत्तमिति लज्जया ॥ ५५ ॥

काठिन्यमङ्गैर्निखिलैर्निरम्तं स्तनौ कृशाङ्गयाः शरणं जगाम ।
अधः पतिष्याव दतीव भीत्या न शक्नुतस्तावपि हातुमेतत् ॥ ५६ ॥

केशमप्येते ।

मध्यम्—

निर्णेतुं शक्यमस्तीति मध्यं तव नितम्बिनि ।
अन्यथा नोर्षयेत् पयोऽरभरास्थितिः ॥ ५७ ॥

कम्यापि ।

अंशुकेन जपनं तिरोदधे कञ्चुकेन च कुचौ मृगीदृशाम् ।
पीयमानमनिशं भियेक्षणैः क्षामतामिव जगाम मन्वयम् ॥ ५८ ॥

माधवमागचन्वय ।

बपुःपकर्षाद्दुपचीयमानस्तनद्वयस्योद्बहनश्रमेण ।
अत्यन्तकार्थं वनजायताक्ष्याः मध्यो जगामेति मर्मेष तर्कः ॥ ५९ ॥

कुमारिदासस्य ।

सुहृत्तमावेकत उन्नतौ स्तनौ गुरुनितम्बोऽप्ययमन्यतः स्थितः ।
कथं भजे कान्तमितीव चिन्तया ततान तन्मध्यमतीव तानवम् ॥ ६० ॥

चन्द्रसूरे ।

मध्येन तस्या विजितः कृशाङ्ग्याः पञ्चाननः काननलब्धवासः ।
तस्याः स्तनद्वन्द्वतटीधियेव कुम्भीन्द्रकुम्भौ कुपितो भिनात्ति ॥ ६१ ॥

असिठक्कुरस्य ।

वलित्रयम् ।

तन्निविष्टपमाख्यातं तन्वङ्ग्या यद्वलित्रयम् ।
येनानिभिषट्छित्वं नृणामप्युपजायते ॥ ६२ ॥

विशासदेवस्य ।

दरिद्रमुदरं दृष्ट्वा चक्रे लावण्यपूर्णयोः ।
पन्थानं स्तनयोस्तन्व्यास्त्रिवलीविषमं विधिः ॥ ६३ ॥

बिहृणस्य ।

तनुत्वरमणीयस्य मध्यस्य च भुजस्य च ।
अभवन्नितरामस्या वलयः कान्तिवृद्धये ॥ ६४ ॥

(वचनश्लेषः) कस्यापि ।

मध्येन्निवलित्रिपथं पीवरकुचचत्वरे च धवलदृशाम् ।
दलयति मदनपिशाचः पुरुषं हि मनागपि स्वलितम् ॥ ६५ ॥

त्रिक्रममभट्टस्य ।

रोमावली—

भाति रोमावली तस्याः पयोधरभरोत्तौ ।
जाता ररनशलाकेव श्रोणीवैदूर्यभूमितः ॥ ६६ ॥

बिहृणस्य ।

आनीलचूचुकशिलीमुखमृत्तकर्तकरोमावलीविपुलनालमिदं मियायाः ।
उत्तुङ्गसङ्गतपयोधरपद्मपुग्मं नाभेरधः कथयतीव महानिधानम् ॥ ६७ ॥

कस्यापि ।

गम्भीरनाभिहृदसन्निवेशे रराज तन्व्या नवरोमराजिः ।
मुखेन्दुभीतस्तनचक्रवाकद्वन्द्वोज्जिता शैबलमञ्जरीव ॥ ६८ ॥

लक्ष्मीधरस्य ।

अमृष्यिन लावण्यामृतसरसि नूनं मृगदृशः
स्मरश्शर्वशुष्टः पृथुजघनभागे निपतितः ।
यदङ्गाङ्गाराणां प्रशमपिशुना नाभिकुहरे
शिरसा धूमम्येर्यं परिणमति रोमावलिर्वपुः ॥ ६९ ॥

रामस्य ।

नामि —

मन्ये समाप्ते लावण्यसारसैर्गे मृगीदृशः ।
अपूरयित्वेव गतो नाभिरन्ध्रं चतुर्मुखः ॥ ७० ॥

विल्हणस्य ।

कुचकुम्भौ समालम्ब्य तरन्ती कान्तिनिम्नगाम् ।
प्रमादतस्ततो भ्रष्टा दृष्टिर्नाभौ निमज्जति ॥ ७१ ॥
नार्यं हारस्य मध्ये तरलमरकतो नाभिदेशे कृशाङ्गयाः
नैषाऽप्यत्र त्रियामारमणशुचिरुचिः पद्धतिर्मांक्तिकानाम् ।
नाभीलावण्यवाप्यामयमसमशरस्यक्षकोपाग्निदग्धो
मग्नस्तस्यापि क्षम्पापतनसमृदिता शीकरश्रेणिरेषा ॥ ७२ ॥

नितव'—

तन्नितम्बस्य निन्दन्ति वृद्धिं परिजनाङ्गनाः ।
काञ्चीनवनवग्रन्थिग्रथनेन कर्द्धिताः ॥ ७३ ॥
स कथं न स्पृहणीयो विषयरतैस्तन्नितम्बविन्यासः ।
शान्तात्मनाऽपि विहितं विश्वसृजा गौरव यत्र ॥ ७४ ॥

कस्यापि ।

अमृतमधुरैः काञ्चीनादैः कृताभयार्दिदिमे
श्रिवलिलहरीलावण्याम्भःकणोत्करकर्बुरे ।
विषमनयनज्वालाजालावलीदपराक्रमो
लुठति मदनस्तन्वङ्गीनां नितवशिलालले ॥ ७५ ॥

महसोमेश्वरस्य ।

जघनम्—

वपुरनुपमं नाभेरूर्ध्वं विधाय मृगीदृशो
 ललितललितैरङ्गन्यासैः पुरा रभसादिव ।
 तदनु सहसा खिन्नेनेव प्रजापतिना भुशं
 पृथुलपृथुला स्थूलस्थूला कृता जघनस्यली ॥ ७६ ॥

जघनस्यलीवटकस्य ।

तस्याः पद्मपलाशाक्ष्या स्नान्त्यास्तज्जघनं घनम् ।
 दृष्टं सखीभिर्वाभिरताः पुंभावं मनसा ययुः ॥ ७७ ॥

बाल्मीकेः ।

मुक्तेरपि मियतमाजघनोपभोगः श्रेयान्न मृग्यमिह वस्तुनि नः प्रमाणम् ।
 यत्पश्यतायतदृशो रशनाकलापे मुक्ता अपि स्वयमहो पुनरेव वद्धाः ॥ ७८ ॥
 उत्प्रेक्षाबद्धमस्य ।

ऊरू—

मन्ये तदूरू संभाव्य हस्तसर्वस्वहारिणी ।
 बहन्त्यस्पृश्यताहेतोर्मातङ्गत्वं मतङ्गजाः ॥ ७९ ॥

बिहृणस्य ।

पदपन्दतो मनमथबाणपातैः शक्तो विधातुं न निमलिय चक्षुः ।
 ऊरु विधात्रा नु कथं कृतौ तावित्पास तस्यास्सुमतेर्वितर्कः ॥ ८० ॥

कुमारदासस्य ।

जवे—

हेममञ्जीरमालाभ्यां भाति जह्वालताद्वयम् ।
 लावण्याय कृतं स्थानं कुङ्कुमेनेव सुभ्रुवः ॥ ८१ ॥

बिहृणस्य ।

लीलागतिस्तत्र निसर्गसिद्धा मत्तो न दन्ती मुषितो न हंसः ।
 इतीव जह्वायुगलं यदीयं चक्रे तुलाकोट्याधिरोहणानि ॥ ८२ ॥

कस्यापि ।

तदीयजह्ने सन्तापं यज्जनस्यातिरागिणः ।
जनयाञ्चक्रतुस्तीव्रं तत्र हेतुर्विलोमता ॥ ८३ ॥

शकवृद्धेः ।

चरणयुगलम्—

अमूल्यस्य मम स्वर्णतुलाकोटिद्वयं कियत् ।
इति रोषादिवाताम्रं पादयुग्मं मृगीदृशः ॥ ८४ ॥

जाग्रतः कमलालङ्घनीं यज्जग्राह तदद्भुतम् ।
पादद्वयस्य मत्तेभगतिस्तेये तु का स्तुतिः ॥ ८५ ॥

यस्याः पादनखश्रेणी शोभते लटङ्गभ्रुवः ।
रत्नावलीव लावण्यरत्नाकरसमुद्भृता ॥ ८६ ॥

भिरहणस्यैते ।

प्रसीद मैवं परिभूदखण्डं ताराधिपं ते वदनामृतांशुः ।
इतीन्दुमुख्याः पतितेव पादे ताराततिर्दक्षिणस्वच्छलेन ॥ ८७ ॥

कुमारदासस्य ।

गतम्—

सलीलमियमायान्ती कामिनी गजगाभिनी ।
उन्नताङ्गिनखज्योतिःपुष्पैर्भ्रुवमिवार्चति ॥ ८८ ॥

कस्यापि ।

दूरयन्त्या जनं सर्वं निरागसमवज्ञया ।
मातङ्गर्नानां गतिर्यादृक् तादृगासीदसंशयम् ॥ ८९ ॥

शकवृद्धेः ।

कान्ति —

अवयवेषु पश्यपरविवितेष्वतुल्लनिर्मलकान्तिषु तत्तनोः ।
अयमयं प्रविभाग इति स्फुटं जगति निश्चिनुते चतुरोऽपि कः ॥ ९० ॥

श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

तदा तदङ्गस्य विभर्ति विभ्रमं विलेपनापोदमृचः स्फुरद्गुचः ।
दरस्फुटस्काञ्चनकेतकीदलात्सुवर्णमभ्यस्यति सौरभं यदि ॥ ९१ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य

आकारस्सुमनोहरस्स महिमा तद्वैभवं तद्वयः
सा कान्तिस्स च विश्वविस्मयकरस्सौभाग्यभाग्योदयः ।
एकैकस्य विश्लेषवर्णनविधौ तस्यास्स एव क्षमो
यस्यास्मिन्पुरगप्रभोरिव भवेज्जिह्वासहस्रद्वयम् ॥ ९२ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

इति अवयववर्णनम् ।

सामान्यतः स्त्रीस्वरूपवर्णनम् ।

पदे वाक्ये प्रमाणे च परां काष्ठामुपागता ।
अतो विद्वज्जनस्यापि स्पृहणीया मृगेलणा ॥ ९३ ॥

गुरुणा स्तनभारेण मुखचन्द्रेण भास्वता ।
शनैश्चराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ ९४ ॥

प्राणानां च प्रियायाश्च मूढास्सादृश्यकारिणः ।
प्रिया कण्ठगता रत्यै प्राणा मरणहेतवः ॥ ९५ ॥

स्तनतटमतीव तुङ्गं मध्यो निम्नः समुल्लतं जघनम् ।
विषमे मृगशावाक्ष्या वपुषि नवे क इव न स्वलति ॥ ९६ ॥

केवामप्येते ।

मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलैश्शिशिरोरुहैः ।
पादाभ्यां पद्मरागाभ्यां रेजे रत्नमयीव सा ॥ ९७ ॥

गतिर्वेणी च नागेन वपुरूरू च रभया ।
पाणी प्रवालैरोष्ठौ च तस्यास्तुल्यत्वमाययुः ॥ ९८ ॥

शकवृद्धेरेतौ ।

स्वभ्यस्तरूपाऽपि नवैव नित्यं विनाऽपि हासं हसतीव कान्त्या ।
मदाहतेऽपि स्खलतीव भावैर्वाचं विना व्याहरीतीव दृष्ट्या ॥ ९९ ॥

मगक्तो व्यासस्य ।

तद्वक्त्रं यदि मुद्रिता शशिकया तच्चेत्स्मितं का सुधा
तच्चक्षुर्यदि हारितं कुबलयैस्ताथेद्रिरो पिच्छधु ।
धिकन्दर्पधनुर्भुवौ यदि च ते किं वा बहु ब्रूमहे
यत्सत्यं पुनरुक्तवस्तुविर्षयस्सर्गक्रमो वेधसः ॥ १०० ॥

राजशेखरस्य ।

तद्वक्त्रस्य कलङ्क एव तुलना पीयूषधाम्नाऽपि यत्
कन्दर्पस्य धनुर्निदर्शनमिदं निन्दास्पदं तद्भ्रुवोः ।
सा तल्लोचनयोस्त्रया कुबलयैस्साधर्म्यचिन्ताऽपि या
तस्यास्तत्प्रतिबिम्बयेव नियत मात्राविसंवादिनी ॥ १०१ ॥

गोशानन्दस्य ।

सौरभ्यं मृगलाञ्छने यदि भवेदिन्दीवरे वक्रता
माधुर्यं यदि विद्रुमे तरलता कन्दर्पचापे यदि ।
रम्भायां यदि विप्रतीपवलनं प्राप्तोपमानं तदा
तद्वक्त्रं तदुदीक्षणं तदधरस्तद्भ्रुवस्तदूहयम् ॥ १०२ ॥

कस्यापि ।

कमलशरधिरंभासैकतानुक्रमाढ्यं कनककलशभाराक्रान्तसौदामिनीकम् ।
किसलयितमृणालं हारगर्भमवालं कुबलयितशशाङ्कं कांशलं सा विधातुः १०३

सूक्तिसहस्रात् ।

यतो यतोऽङ्गदपयाति कञ्चुकस्ततस्ततस्स्वर्णमरीचिचीचयः ।
यतो यतोऽस्या निपतन्ति दृष्टयस्ततस्ततः श्यामसरोजदृष्टयः ॥ १०४ ॥

॥ इति सामान्यतः श्रीस्वरूपवर्णनम् ॥

इति श्रीभगवदत्तमहर्षिपरिचिताया सूक्तिमुक्तावल्या अलिख्यवर्णनपद्धतिः ॥

नायकातिथ्यम् (५४)

स्फुरसि बाहुलते किमनर्गकं त्वमपि लोचन वाम भव स्थिरम् ।
तमहमागतमप्यपराधिनं न परिरब्धुमलं न च वीक्षितुम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

श्रुत्वा गर्जितमम्बरे जलमुचः सद्यो भयादुन्मुखी
यावन्मुञ्चति नाश्रु मुञ्चति तथा यावन्न मेघो जलम् ।
तावद्वाहनपांसुसूचितपतिप्रत्यागतिस्स्वां तनुं
रोमोज्जेदवतीं निषिञ्चति वधूरानन्दवाष्पोर्मिभिः ॥ २ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

बाला वन्दनमालिकाकिसलयग्रन्थीनधः कुर्वती
श्रुत्वा शब्दमभीष्टवाहनविभोर्दाशेरकस्याङ्गणे ।
आक्रन्दात्सुहृदो वनाद्गुरुजनं नासाग्रसङ्गादमून
कान्तं स्त्रीवधपातकात्स्मरमसत्कीर्त्तः परावर्तयत् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

आयाते दयिते मरुस्थलध्रुवाम्बुत्प्रेक्ष्य दुर्लभ्यतां
गेहिन्या परितोषवाष्पतरलामासज्य दृष्टिं मुखे ।
दत्त्वा पीलुशमीकरीरकवलान् स्वेनाञ्जलेनादरा
दुन्मृष्टं करभस्य केसरसटाभारावलग्नं रजः ॥ ४ ॥

अद्भुतपुण्यस्य ।

आगच्छन् सूचितो येन येनानीतो गृहं प्रति ।
प्रथमं सखि कः पूज्यः किं काकः किं क्रमेणकः ॥ ५ ॥

सोमकवेः ।

दीर्घा वन्दनमालिका विरचिता दृष्ट्यैव नेन्दीवरैः
पुष्पाणां प्रकरः स्मितेन रचितो नो कुन्दजात्यादिभिः ।
दत्तं स्वेदमुखा पयोधरभरेणार्थं न कुम्भाम्भसा
स्वैरेवावयवैः मियस्य विशतस्तन्व्या कृतं मङ्गलम् ॥ ६ ॥

अमरुकस्य

किञ्चित्कम्पितपाणिकङ्कणरवैः पृष्टं ननु स्वागतं
व्रीढानम्रमुखान्जया चरणयोर्न्यस्ते च नेत्रोत्पले ।

द्वारस्थस्तनयुग्ममङ्गलघटे दत्तः प्रवेशो हृदि

स्वामिन् किं न तवातिथेःसमुचितं सख्याऽनयाऽनुष्ठितम् ॥ ७ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

येनैव सूचितनवाभ्युदयमसंज्ञा मीनाइतिस्फुरितताम्रसोपमेन ।

अन्यं निर्मल्य नयनं मुदितेव सुभ्रूर्वामेन तेन नयनेन ददर्श कान्तम् ॥ ८ ॥

उत्प्रेक्षावल्लभस्य ।

आनन्दोद्गतवाष्पपूरपिहितं चक्षुः क्षमं नेसितुं

बाहू स्वेदितयेव कपविधुर्गं शक्तौ न कण्ठग्रहे ।

वाणी सावसगद्रदाक्षरपदा संज्ञोभलोलं मनः

सत्यं यत्प्रियसङ्गमोऽपि सुचिराज्जातो वियोगायते ॥ ९ ॥

कम्पापि ।

केयूरीकृतकङ्कणावलिरसौ कर्णावनंसीकृत-

व्यालोलालकपद्धतिः पथि पुगे वद्धाञ्जलिः पृच्छति ।

यावत्कञ्चिदुदन्तमात्मकमितुस्तावत्स एषेत्येव

व्रीढावक्रितकण्ठकाण्डमवला भिक्षा न कः क रसः ॥ १० ॥

गानशेखरस्य ।

॥ इति श्रीमगदत्तजह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विप्रलभे नायकातिथ्यप्रकरणम् ॥

माने मानिन्यवस्थापद्धतिः (५५)

स्फुटतु हृदयं कामः काम करोतु तनुं तनुं
 न सखि चदुलप्रेम्णा कार्यं पुनर्दयितेन मे ।
 इति सरभसं मानावेज्ञादुदीर्यं वचस्तया
 रमणपदवीं सारङ्गक्षया निरन्तरमीक्षिता ॥ १ ॥

चलतु तरला दृष्टिभ्रंशं खला सखि भेलला
 स्वलतु कुचयोरुत्कम्पान्मे विदीर्यतु कञ्चुकम् ।
 तदपि न मया संभाव्योऽसौ पुनर्दयितः शठः
 स्फुटति हृदयं मौनेनान्तर्न मे यदि तत्क्षणात् ॥ २ ॥

धूरादुत्सुकमामते विवलितं संभाषिणि स्फारितं
 संश्लिष्यत्यरुणं गृहीतवसने कोपाश्रितभ्रूलतम् ।
 मानिन्याश्वरगानतिव्यतिकरे बाष्पाम्बुपूर्णं क्षणा-
 चक्षुर्जातमहो प्रपञ्चचतुरं जातागसि प्रेयसि ॥ ३ ॥

ध्रुभेदो गुणितक्षिरं नयनयोरभ्यस्तमाभीक्षितं
 रोदुं शिखितमादरेण हसितं मौनेऽभियोगः कृतः ।
 धैर्यं कर्तुमपि स्थिरीकृतमिदं चेतः कथंचिन्मया
 बद्धो मानपरिग्रहे परिकरस्सिद्धिस्तु दैवे स्थिता ॥ ४ ॥

तद्वक्त्राभिमुखं मुखं विनमितं दृष्टिः कृता पादयो-
 स्तत्सल्लापकुतूहलाकुलतरे श्रोत्रे निरुद्धे मया ।
 पाणिभ्यां च तिरस्कृतस्सपुलकः स्वेदोद्भ्रमो गण्डयोः
 सख्यः किं करवाणि यान्ति शतधा मत्कञ्चुकीसन्धयः ॥ ५ ॥

एकत्रासनसङ्गतिः परिहृता प्रत्युद्गमाद्भूरत-
 स्ताम्बूलानयनच्छलेन रभसाश्लेषोऽपि संविघ्नितः ।
 आलापोऽपि न मिश्रितः परिजनं व्यापारयन्त्यान्तिके
 कान्तं प्रत्युपचारतश्चतुरया कोपः कृतार्थीकृतः ॥ ६ ॥

अमरुकस्य ।

अमरानन्दस्य ।

भ्रूभङ्गे सहस्रोदतेऽपि वदनं नीतं पराहूनम्रता-
मीषत्तं प्रति भेदकारि हसितं नोक्तं वचो निष्ठुरम् ।
अन्तर्बाष्पजटीकृतं प्रभुतया चक्षुर्न विष्कारित
कोपश्च प्रकटीकृतो दयितया मुक्तश्च न प्रथयः ॥ ७ ॥

श्रीहर्षस्य ।

भ्रूभङ्गे रचितेऽपि दृष्टिरधिकं सोत्कण्ठमुद्गीक्षते
रुद्रायामपि वाचि सस्मितमिदं दग्धाननं जायते ।
कार्कश्यं गमितेऽपि चेतासि तनू रोमाश्चमालम्बते
दृष्टे निर्बहणं भविष्यति कथं मानस्य तस्मिन् जने ॥ ८ ॥

भद्र-तारोग्यस्य ।

किञ्चिद्वाप्यजलावलिप्ललिते नेत्रे मनाकुञ्चिते
रामो विस्फुरणानुबन्धरुचिरः सन्दर्शितो गण्डयोः ।
कम्पन्नाधरपल्लवे विरचितः कामं कुरङ्गीदृशा
नो जाने किमयं मिय प्रति कृतः कोपोऽभिलापोऽथवा ॥ ९ ॥

यावन्नो सरित् गोचरं नयनयोरायाति ताषद्भुवं
गत्वा ब्रूहि यथाऽथ ते दयितया मानस्समालम्बितः ।
दृष्टे धूर्तविचेष्टिते तु दयिते तरिमन्नवश्यं मम
स्वेदांभःप्लुतरोधनिर्भरतनोः स्मेरं मुखं जायते ॥ १० ॥

वर्धकस्य ।

आशङ्कन् प्रणतिं पटान्तपिहितौ पादौ करोत्यादरा-
द्वयाजेनागतमावृणोति हसितं न स्पष्टमुद्गीक्षते ।
मय्यालापवति प्रतीपवचना सरुया समं भापते
तस्यास्तिष्ठतु निर्भरप्रणयिता मानोऽपि रम्योदयः ॥ ११ ॥

भीमस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तनरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या मानिन्यवस्थापद्धतिः ॥

माने मानिन्यवस्थापद्धतिः (५५)

स्फुटतु हृदयं कामः काम करोतु तनुं तनुं
 न सखि चटुलप्रेम्णा कार्यं पुनर्दयितेन मे ।
 इति सरभसं मानावेशादुदीर्यं वचस्तया
 रमणपदवी सारङ्गनृत्या निरन्तरमीक्षिता ॥ १ ॥

चलतु तरला दृष्टिर्भ्रष्टा स्वला सखि भेखला
 स्वलतु कुचपोरुत्कम्पान्मे विदीर्यतु कञ्चुकम् ।
 तदपि न मया संभाव्योऽसौ पुनर्दयितः शठः
 स्फुटति हृदयं मौनेनान्तर्न मे यदि तत्सणात् ॥ २ ॥

हूरादुत्सुकमागते विवर्लितं संभाषिणि स्फारितं
 संश्लिष्यत्यरुणं गृहीतवसने कोपाश्रितभ्रूलतम् ।
 मानिन्याश्वरणानतिव्यतिकरे बाष्पाम्बुपूर्णं क्षणा-
 चक्षुर्जातमहो प्रपञ्चचतुरं जातागसि प्रेयसि ॥ ३ ॥

भ्रूभेदो गुणितक्षिरं नयनयोरभ्यस्तमापीलितं
 रोद्धुं शिशितमादरेण इसितं मौनेऽभियोगः कृत ।
 धैर्यं कर्तुमपि स्थिरीकृतमिदं चेतः कथंचिन्मया
 बद्धो मानपरिग्रहे परिकरस्सिद्धिस्तु दैवे स्थिता ॥ ४ ॥

तद्वक्त्राभिमुखं मुखं विनमितं दृष्टिः कृता पादयो-
 स्तत्सल्लापकुतूहलाकुलतरे श्रोत्रे निरुद्धे मया ।
 पाणिभ्यां च तिरस्कृतस्सपुलकः स्वेदोद्गमो गण्डयोः
 सख्यः किं करवाणि चान्ति शतभा मत्कञ्चुकीसन्धयः ॥ ५ ॥

अमरुकस्य ।

एकःवासनसङ्गतिः परिहृता प्रत्युद्गमाद्भूरत-
 स्ताम्बूलानयनच्छलेन रभसाश्लेषोऽपि संविश्रितः ।
 आलापोऽपि न मिश्रितः परिजनं व्यापारयन्त्यान्तिके
 कान्तं प्रत्युपचारतश्चतुरया कोपः कृतार्थीकृतः ॥ ६ ॥

औमरानन्दस्य ।

भ्रूभङ्गे सहसोद्गतेऽपि वदनं नीतं पराङ्मनता-
 मीषत्तं प्रति भेदकारि हसितं नोक्तं वचो निष्ठुरम् ।
 अन्तर्बाष्पजडीकृतं प्रभुतया चक्षुर्न विष्फारित
 कोपश्च प्रकटीकृतो दयितया मुक्तश्च न प्रभयः ॥ ७ ॥

श्रीहर्षस्य ।

भ्रूभङ्गे रचितेऽपि दृष्टिरधिकं सोत्कण्ठमुद्गीक्षते
 रुद्धायामपि वाचि सस्मितमिदं दग्धाननं जायते ।
 कार्कश्यं गमितेऽपि चेतासि तनू रोमाश्चमालम्बते
 दृष्टे निर्बहणं भविष्यति कथं मानस्य तस्मिन् जने ॥ ८ ॥

भदन्तारोम्पस्य ।

किञ्चिद्बाष्पजलावलिमललिते नेत्रे मनाक्श्रिते
 रागो विस्फुरणानुबन्धरुचिरः सन्दर्शितो गण्डयोः ।
 कम्पश्चाधरपल्लवे विरचितः कामं कुरङ्गीदृशा
 नो जाने किमयं प्रिय प्रति कृतः कोपोऽभिलाषोऽथवा ॥ ९ ॥

यावन्नो सखि गोचरं नयनयोरायाति ताषद्भुवं
 गत्वा ब्रूहि ययाऽथ ते दयितया मानस्समालम्बितः ।
 दृष्टे धूर्तविचेष्टिते तु दयिते तरिमन्नवश्यं मम
 स्वेदांभःप्लुतरोधनिर्भरतनोः स्मेरं मुखं जायते ॥ १० ॥

वर्षकस्य ।

आशङ्कन्थ प्रणतिं पटन्तपिहितौ पादौ कगेत्यादरा-
 द्वाजेनागतमावृणोति हसितं न स्पष्टमुद्गीक्षते ।
 मय्यालापवति प्रतीपवचना सख्या समं भापते
 तस्यास्तिष्ठतु निर्भरप्रणयिता मानोऽपि रम्योदयः ॥ ११ ॥

भीमस्य ।

॥ इति श्रीभगवत्तजस्वणभिरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या मानिन्यवस्थापद्धतिः ॥

सख्यनुनयपद्धतिः (५६)

यत्वादं प्रणतः प्रियः परुषया वाचा स निर्घाटितो
 यत्स [ख्याप्त] कृतं वचो जटतया यन्मन्युरेको धृतः ।
 पापस्यास्य फलं तदेतदधुना यच्चन्दनेन्दुद्युति-
 प्रालेयाम्बुसमीरपङ्कजविसैर्गात्रं मुहूर्दथते ॥ १ ॥

रुद्रस्य ।

स्मितज्योत्स्नाभिस्ते घवलयाति विश्वं मुखशशी
 दशस्ने पीयूषद्रुतमिव विमुञ्चन्ति परितः ।
 वपुस्ते छावण्यं किरनि मधुरं दिक्षु तदिदं
 कुतस्ते पारुष्यं सुतनु हृदयेनाद्य गुणितम् ॥ २ ॥

पादानते प्रणयपेशलवाचि कान्ते त्यक्तस्त्वया यदतिकोपनया न मन्युः ।
 तीव्रानुतापगलितः स्वयमेव मन्ये निर्याति ते तदयमश्रुजलच्छलेन ॥ ३ ॥

कयोरप्येतौ ।

विमुञ्चामुं मानं सकलय वचस्साधु सुहृदां
 मुधा सन्तापेन ग्लपयसि किमङ्गं स्मरभ्रुवा ।
 प्रियं पादमान्तप्रणतमधुना मानय भृश
 न मुग्धे प्रस्येतुं प्रभवति गतः कालहरिणः ॥ ४ ॥

रुद्रस्य ।

लिखन्नास्ते भूमिं बहिरवनतः प्राणदयितो
 निराहारास्सस्यस्सततरुदितोऽननयनाः ।
 परित्यक्तं सर्वं हसितपठित पञ्जरशुकै-
 स्तवावस्था चेयं विसृज कठिने मानमधुना ॥ ५ ॥

सन्त्येवात्र गृहे गृहे युवतयस्ताः पृच्छ गत्वाऽधुना
 प्रेर्यासः प्रणमन्ति किं तव पुनर्दासो यथा वर्तते ।
 आत्मद्रोहिणि दुर्जनैः प्रलपितं कर्णे वृथा मा कृथाः
 छिन्नस्नेहरसा भवन्ति पुरुषा दुःखानुवृत्त्या पुनः ॥ ६ ॥

अद्भुत्यग्रनखेन बाष्पसलिलं विक्षिप्य विक्षिप्य किं
 तूर्ष्णीं रोदिषि कोपने बहुतरं फूत्कृत्य रोदिष्यसि ।
 यस्वास्ते पिशुनोपदेशवचनैर्मानेऽतिभूमि गते
 निर्विण्णोऽनुनयं प्रति मियतमो मध्यस्थतामेष्यति ॥ ७ ॥
 पादासक्ते सुचिरमिह ते वामता कैव मुग्धे
 मन्दारम्भे प्रणयिनि जने कोऽपराधांपरोधः ।
 इत्थं तस्याः परिजनकर्थांकोमलान्तापवेगे
 बाष्पोद्भेदस्तदनु सहसा न स्थितो न प्रवृत्तः ॥ ८ ॥

अमरकृत्य ।

अनालोच्य प्रेम्णाः परिणतिमनादृत्य सुहृद-
 स्त्वया कान्ते मानः किमिति सरले संप्रति कृतः ।
 समाकृष्टा एव प्रलयदहनोद्भासुरशिखाः
 स्वहस्तेनाङ्गारास्तदलमधुनाऽरण्यरुत्तितः ॥ ९ ॥

वाक्यम् ।

असद्वृत्तो नायं न च खलु गुणैरेव रहिनः
 प्रियो मृक्ताहारस्तव चरणमूले निपतिनः ।
 गृहाणैनं मुग्धे व्रजतु तव कण्ठप्रणयिना-
 मुपायो नास्त्यन्यस्तव हृदयसन्तापशमने ॥ १० ॥

पुरश्चक्षुरागस्तदनु मनमोऽनन्यपरता
 तनोर्भर्तानिर्यस्य त्वयि समभवद्यत्र च तव ।
 युवा सोऽयं प्रेयानिह सुवदने मुञ्च जडतां
 विधातुर्वेदग्ध्रं विलसतु सकामोऽस्तु मदनः ॥ ११ ॥

मवभूते ।

प्रकारो मानस्य मियसखि यदीदृक् कचिदपि
 श्रुतो वा दृष्टो वा कथयतु तदाऽयं परिजनः ।
 प्रियं पादप्रान्नप्रणतमवधूय त्वमधुना
 वृत्तिच्छिद्रैः पश्यन्त्यपसर हस्मिपन्त्यसुहृदः ॥ १२ ॥
 ॥ इति श्रीभगवत्तत्रहृणविरचितमूक्तिमुक्तावल्या सख्यनुनयः ॥

नायिकानायकयोरुक्तिप्रत्युक्तिवर्णनपद्धतिः (५७)

बाले नाथ विमुञ्च मानिनि रुषं कोपान्मया किं कृतं
 खेदोऽस्मास्तु न मेऽपराध्यति भवान् सर्वेऽपराधा मयि ।
 तर्कि रोदिपि गद्गदेन वचसा कस्याग्रतो रुद्यते
 नन्वेतन्मम का तवास्मि दयिता नास्मीत्यतो रुद्यते ॥ १ ॥

श्रीकुमारदासस्य ।

नयननिपातेऽङ्कुरितः पल्लवितो वचसि पुष्पितो हसिते ।
 फलतु कृशाङ्गि तवाङ्गस्पर्शेन मनोरथोऽस्माकम् ॥ २ ॥

यद्वाचः प्रचुरोपचारचतुराः यत्साग्रहं दूरतः
 प्रत्युत्थानमिदं स्वहस्तनिहितं यन्निभमप्यासनम् ।
 उत्पश्यामि यदेवमेव च मुहुर्दृष्टिस्सखीसंमुखं
 तच्छङ्को तव पङ्कजाक्षि वरुवान् कौपमसादोदर्यः ॥ ३ ॥

रुद्रस्य ।

तथाऽभूदस्माकं प्रथममविभेक्ता तनुरियं
 नतो नु त्वं प्रेयान् वयमपि हताशाः प्रियतमा ।
 इदानीं नाथस्त्वं वयमपि कलत्रं किमपरं
 मैयाप्तं प्राणानां कुलिशकठिनानां फलमिदम् ॥ ४ ॥

अमरुकस्य ।

येन श्रोत्ररसायनं मम इटाद्वाचस्तवामीलिताः
 भ्रमं येन तव भ्रुवोर्विलसितं नेत्रोत्सवारम्भि मे ।
 मञ्चेतोनिलयश्च यस्त्वदधरः श्वासानिलैर्बाध्यते
 प्रत्यर्था स मम प्रिये कथमयं मानस्त्वया स्वीकृतः ॥ ५ ॥

गोत्रानन्दनस्य ।

भवतु विदितं व्यर्थात्पैरलं प्रिय गम्यतां
 तनुरपि न ते दोषोऽप्यमार्कं विधिन्तु पराङ्मुखः ।
 तव यदि तथा रूढं प्रेम प्रपन्नमिमां दशां
 मङ्कवितरले का नः पीडा गते हतजीविते ॥ ६ ॥

धर्मकीर्तः ।

व्यावृत्तं खलु सर्वतो विषयतस्त्वरयेव लीनं मनो
 नित्यं च त्वदर्धीनमेव नियतं मञ्जीवितं मानिनि ।
 मत्सर्वं मयि नूनमन्यविषयाशङ्कः त्वया त्यज्यतां
 किं वाऽन्यत्र निशाकरोऽभिरपते त्यक्त्वा लणं कौशुदीम् ॥ ७ ॥

कृतं मिथ्यावादैर्विरम विदितः कामुक चिरात्
 मियां तामेवोच्चैरभिसर यदीयैर्नस्त्वपदैः ।
 विलासैश्च प्राप्त तव हृदि पदं रागवहुलै-
 र्भया किं ते कृत्यं ध्रुवमकुटिलाचारपरया ॥ ८ ॥

रुद्रस्य ।

अकरवमधिमौलि पादपद्मावपनय मानिनि मानितामकाण्डे ।
 यदि पररमर्णां गतस्तदाऽर्धं स्तनयुगलिङ्गयुगं स्पृशामि तन्वि ॥ ९ ॥
 कस्यापि ।

कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना विग्रहो यत्र मौन
 यत्रान्वोन्यस्मितमनुनयो हृष्टिपातः प्रसादः ।
 तस्य प्रेम्णस्तदिदमधुना वैशसं पश्य जातं
 त्वं पादान्ते लुठसि न च मे मन्युमोक्षः खन्यायाः ॥ १० ॥

वामनस्य ।

दासे कृतागसि भवेदुचितः प्रभुणां पादप्रहार इति सुन्दरि नास्मि दूये ।
 उद्यत्कठोरपुलकाङ्कुरकण्टकाग्रैर्यस्त्वियते तव पदं ननु सा व्यथा मे ॥ ११ ॥
 श्रीमुंजस्य ।

वधुनां सवासां चरणहरणैर्दूषितमिदं
 शिरस्ते स्पर्शाहं सकृदपि न पादस्य हि मम ।
 प्रहारः पादैस्त्वां रमयति स मत्तो न मुलभ-
 स्तदुच्छिष्ट स्वामिन् भवतु तव सौभाग्यमतुलम् ॥ १२ ॥

सर्वदास्य ।

आताम्रतामपनयामि विलस एष
 लालाकृतां चरणयोस्तव तन्वि मूर्ध्ना ।
 कोपोपरागजनितां तु मुखेन्दुधिम्बे
 हर्तु क्षमा यदि परं करुणा मयि स्यात् ॥ १३ ॥

श्रीहर्षस्य ।

किं पादान्ते पतसि विमनाः स्वामिनो हि स्वतन्त्राः
 कैश्चित्कालं क्वचिदभिरतस्तेन कस्तेऽपराधः ।
 आगस्कारिण्यदमिह यया जीवितं त्वद्वियोगे
 भर्तुः प्राणास्त्रिय इति ननु त्वं ममै(यै?)वानुमे(ने?)यः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

हामस्यापि शराहतिर्न गणिता त्वं जीवनं संस्मृता
 नो दग्धो विरहानलेन झटिति त्वत्सगमाशाश्रुतैः ।
 नीतोऽयं दिवसो विचित्रस्त्रिखितैस्सङ्कल्परूपैर्मया
 किञ्चान्यन्मनसि स्थिताऽस्ति भवती [तत्र] स्वयं साक्षिणी ॥ १५ ॥

रानपुत्रयशोवर्मणः ।

सार्धं मनोरथशतैस्तव धूर्त कान्ता सैव स्थिता मनसि कृत्रिमभावरम्या ।
 अस्माकमस्ति न कयञ्चिदिहावकाशस्तस्मात्कृतं चरणपातविडम्बनाभिः ॥ १६ ॥
 रुद्रस्य ।

सुभ्रु त्वं कुपितेत्यपास्तमशनं त्यक्त्वाः कथा योषितां
 दूरादेव मयोज्जितास्सुरभयः स्रगन्धधूपदयः ।
 कौपं रागिणि भुञ्ज मद्यवनते दृष्टे प्रसीदाधुना
 संयस्त्वद्विरहे^१ भवन्ति सुभगे सर्वा ममान्वा दिशः ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

१ किञ्चिच्च च २ ताऽसि क पाठभेद ३ वार्ता क पाठभेद . ४ राग क स च ५ सत्व ल .
 हान् ७. दधिते क पाठभेद।

प्रातः प्रातरुपागतेन जनिता निर्निद्रता चक्षुषोः
 मन्दाया मम गौरवव्यपनयादुत्पादितं लाघवम् ।
 किन्तद्यन्न कृतं त्वया मरणभीर्मुक्ता मया गम्यतां
 दुःखं तिष्ठसि यच्च पथ्यमधुना कर्ताऽस्मि तच्छोभ्यसि ॥ १८ ॥

अमरकस्य ।

शीतांशुर्मुखमृत्पले तव दृशौ पद्मालुकारौ करौ
 रम्भास्तम्भनिभं तदूरुयुगळं बाहू मृणालोपमौ ।
 इत्याह्लादकराखिळाङ्गि रभसाग्निःशङ्कनमाङ्गिङ्ग मौ-
 मङ्गनानि त्वमनङ्गतापविधुराण्येवोहि निर्वापय ॥ १९ ॥

श्रीहर्षस्य ।

यदा त्वं चन्द्रोऽभूर्हिमकरकलापेशलवपु-
 स्तदाऽहं जाता द्राक् शशधरमणीनां प्रतिकृतिः ।
 इदानीमर्कस्त्वं खररुचिसमृत्सारितरस-
 किरन्ती कोपाधीनहमपि रविग्रावघटिता ॥ २० ॥

अचलस्य ।

कठिनहृदये मृञ्च भ्रान्ति व्यधीककथाश्रिता
 पिशुनवचनैर्दुःखं नेतुं न युक्तमिमं जनम् ।
 किमिदमथवा सत्यं मृग्ये त्वयाऽथ विनिश्चितं
 यदभिरुचितं तन्मे कृत्वा मिये सुखमास्यताम् ॥ २१ ॥

अमरकस्य ।

त्वं तावद्बहुबल्लभो नववयाः कान्तस्सुखी निर्धृणो
 नो जानासि परव्यथां शठमते नैवासि दुःस्त्री यतः ।
 किं त्वन्याः परिपृच्छ मन्मथश्चरैः पीडामसन्नामिमां
 किं वा (प्राता) नो भव येन सज्जन जनैः कापालिको नोच्यसे ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

प्रसादे वर्तस्व प्रकटय मुदं^१ सन्त्यज रुषं
 मिये शुष्यन्त्यङ्गन्यमृतमिव ते सिञ्चतु वपुः ।
 निर्धानं सौर्यानां क्षणमभिमुखं स्थापय मुखं
 न मुग्धे प्रत्येतुं प्रभवति गतः कालहरिणः ॥ २३ ॥

चन्द्रकंस्य ।

कृतककृतकैर्मायाशाठ्यैस्त्वयाऽप्यतिवर्तितं
 निभृतनिभृतैः कार्यालापैर्भयाऽप्युपलसितम् ।
 भवतु विदितं नेष्टा तेऽहं वृथा परिखिद्यसे
 त्वहमसहना त्वं निस्नेहः समेन समं गतम् ॥ २४ ॥

किं कण्ठे शिथिलीकृतो भ्रुजलतापाशः प्रमादान्मया
 निद्राच्छेदविवर्तनेष्वभिमुखं नाद्यापि संभावितम् ।
 अन्यस्त्रीजनसङ्कन्थालघुरहं स्वप्ने त्वया लक्षितो
 दोषं पश्यसि किं मिये परिजनोपालम्भयोग्ये मयि ॥ २५ ॥

निशानारायणस्य ।

अधोक्ते भयमागतोऽसि किमिदं कण्ठश्च किं गद्गद-
 आटोरस्य न च क्षणोऽयमनुपक्षितेयमास्तां कथा ।
 ब्रूहि प्रस्तुतमस्तु संप्रति महत् कर्णे सखीनां मुखै-
 स्तृप्तिर्निर्भरमेभिरक्षरपदैः प्रागेव मे संभृता ॥ २६ ॥

कस्यापि ।

विनिश्चेतुं शक्यो न सुखमिति वा दुःखमिति वा
 प्रमोदो निद्रा वा किमु विषविसर्पः किमु मदः ।
 तव स्पर्शे स्पर्शे मम हि परिमूढेन्द्रियगणो
 विकारः कोऽप्यन्तर्जडयति च तार्यं च कुरुते ॥ २७ ॥

भवभूतेः ।

यत्रार्कायितमिन्दुना सरसिजैरङ्गारपुञ्जायितं
 क्रुद्धार्या मयि नाथ ते कदलिकास्तण्डैरलातायितम् ।
 कालोऽप्यः खलु कोऽपि सोऽमृतमयो जातो विषाक्तोऽधुना
 धिक्राणानिति निर्यदश्रुरबला मोहं वदन्ती गता ॥ २८ ॥

रुद्रस्य ।

दृष्टिं रुषा क्षिपसि भामिनि यद्यपीमां
 स्निग्धेयमेष्यति तथापि न रुद्रभावम् ।
 त्यक्त्वा त्वरां ब्रज तद(व?) स्वलितैरयं तु
 खेदं करिष्यति गुरुर्नियतं नितम्बः ॥ २९ ॥

यद्रम्यं गुरुगौरवस्य सुहृदो यस्मिन् लभन्तेऽन्तरं
 यद्वास्निग्धवशाद्भयाच्च सहते मन्दोपचारानपि ।
 यल्लज्जा निरुणद्धि यत्र श्लथैरुत्पाद्यते प्रत्यय-
 स्तत्किं प्रेम स उच्यते परिचयस्तत्राऽपि मानेन किम् ॥ ३० ॥

अमरुक्तस्य ।

एवं यथाह भवती मम सर्वदोषाः
 कः स्वामिना कुवल्यासि सहानुबन्धः ।
 एषोऽञ्जलिर्विरचितः कुरु निग्रहं मे
 दासेऽपराधवति कोऽवसरः क्षमायाः ॥ ३१ ॥

मान निराधारस्त्वं गच्छास्तु शिवस्तु पन्थास्ते ।
 अमुना वद्वाञ्जलिना हृदयमशेषं निपीतं मे ॥ ३२ ॥

कयोरप्येतौ ।

सुतनु जहिहि कोपं पश्य पादानतं मां
 न खलु तव कदाचित् कोप एवंविधोऽभूत् ।
 इति निगदति नाये तिर्यगामीलिताक्षया
 नयनजलमनल्पं मुक्तमुक्तं न किञ्चित् ॥ ३३ ॥

अमरुक्तस्य ।

इति विप्रलभे उक्तिप्रत्युक्तिवर्णनपद्धति ।

प्रसादवर्णनपद्धतिः (५८)

परिमलाने माने मुखशशिनि तस्याः करघृते
 मयि क्षीणोपाये प्रणिपतनमात्रैकशरणे ।
 तथा पक्षप्रान्तध्वजैपटनिरुद्धेन सहसा
 प्रसादो बाष्पेण स्तनतटविशीर्णेन कथितः ॥ १ ॥

अमरकृत्य ।

दृष्टे लोचनवन्मनाङ्गमुकुलितं पार्श्वस्थिते वैक्रव-
 न्यग्भूतं बहिरासितं पुलकवत् स्पर्शं समातन्वति ।
 नीवीचन्धवदागतं शिथिलतां संभाषमाणे क्षणा-
 न्मानेनापसृतं द्वियेव सुदृशः पादस्पृशि प्रेषसि ॥ २ ॥

कस्यापि ।

सत्यं दुर्लभं एष बल्लभतमो रागो ममास्मिन्पुनः
 कोपोऽस्यातिगुरुर्न चातिनिपुणास्सख्योऽपि संबोधने ।
 सञ्चिन्त्येति मृगीदृशा प्रियतमे दृष्टे श्रृयां मेखलां
 बध्नन्त्या न गतं स्थितं न च चलद्वासो न वा संद्वैतम् ॥ ३ ॥

सत्यं भामिनि दुर्जनोऽस्मि दयिते पाल्यस्तथाऽपि त्वया
 तदोषश्शतशो मृगासि नियतं दीने मयि क्षम्यताम् ।
 इत्थं जल्पति बल्लभे मृगदृशा चञ्चुर्लसत्संभृतं
 रक्तत्वं विरलीकृतं च वदने दत्तं न किञ्चिद्द्वचः ॥ ४ ॥

रुद्रस्यैतौ ।

आगत्य प्रणिपातसान्वितसखीदचान्तरे सागसि
 स्वैरं कुर्वति तल्पपार्श्वनिभृते धूर्तेऽङ्गसंवाहनम् ।
 ज्ञात्वा स्पर्शवशात्तर्यां किल सखीभ्रान्त्या स्ववक्षदशनैः
 स्त्रिन्नाऽसीत्याभिधाय मीळितदृशा सानन्दमारोपितः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

वाचो वामिनि किं तवाद्य परुषाः सुभ्रु भ्रुवोर्विभ्रमो-
 ऽभ्युन्नान्तः कृत एष लोलनयने किं लोहिते लोचने ।
 नास्त्यागो मयि किं मुधैव कुपितेत्युक्ते पुर प्रेयसा
 मानिन्या जलचिन्दुदन्तुरपूढा दृष्टिस्सखीष्वाहिता ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

चक्षुर्हृत्समषीकृणं कवलितस्ताम्बूलरागोऽधरे
 विश्रान्ता कवरी कपोलफलके ध्वस्ता च गात्रात् शुतिः ।
 जाने संप्रति भौमिनि प्रणयिना कैरप्युपायक्रमै-
 र्भक्षो मानमहातरुस्तरुणि ते चेतस्स्थलीवर्धितः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

सा यावन्ति पदान्यलीकवचनैरालीजनैः पाठिता
 तावन्त्येव कृतागसो द्रुततरं संलप्य पत्युः पुरः ।
 प्रारेभे परतो यथा मनसिजस्येच्छा तथा वर्तितुं
 प्रेम्णो मौग्ध्यविभूषणस्य सहजः कोऽप्येष कान्तः क्रमः ॥ ८ ॥

भट्टेन्दुराजस्य

॥ इति प्रसादवर्णनपद्धतिः ॥

संभोगपद्धतयः । तत्र ऋतुषट्कम् ।

वसन्तवर्णनपद्धतिः (५९)

तत्र ऋतुत्वभावः—

आताम्राः किरणा रवेर्नवदलत्वपल्लवाः पादपाः
 बल्लथस्तारकतुल्यकान्तिमुमनस्सौरभ्यसंभाविताः ।
 वात्यस्मिन्मधुमत्तषट्पदपदव्याधृतचूतद्रुम—
 प्राग्भारप्रपतत्परागपटलामोदी मरुद्वाक्षिणः ॥ १ ॥

विष्कूर्जत्फालनेत्रानलबहलशिखासञ्चयैर्दक्षिणैर्दक्षिणैः
 प्रोन्मीलनीलकण्ठद्युतिभिरभिनवाम्भोदलीला दधानः ।
 चञ्चलदाग्रजाग्रजुहिनकरकरोद्दीर्घशैत्यस्समन्ता—
 दित्यं प्रोच्छासिकालत्रितयमयवपुः पातुवञ्चन्द्रमौलिः ॥ २ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्यैतौ ।

यत्पारम्भविजृम्भितो रतिपतिः शृङ्गारसञ्जीवनीं
 धत्ते हृद्यविशृङ्खलां त्रिभुवनप्रक्षोभणीं प्रक्रियाम् ।
 उत्सर्पत्सहकारपुष्पमधुरामोदपञ्चाञ्चिते
 तस्मिन्सन्तु वसन्त एव सुलभस्थानाः कवीनां गिरः ॥ ३ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

असौ मरुच्चुंबितचारुकेसरः प्रसन्नतारापतिमण्डलाग्रणीः ।
 वियुक्तरामातुरदृष्टिधीक्षितो वसन्तकालो हनुमानिवागतः ॥ ४ ॥

महृविज्जाकस्य ।

गर्भग्रन्थिषु वीरुषां सुमनसो मध्येऽङ्कुरं पल्लवाः
 बाञ्छामात्रपरिग्रहः पिकवधूकण्ठोदरे पञ्चमः ।
 किञ्च शीणि जगन्ति जिष्णु दिवसैर्द्विर्भैर्मनोजन्मनो
 देवस्यापि चिरोज्जितं यदि भवत्यभ्यासवर्ष्यं वनुः ॥ ५ ॥

राजशेखरस्य ।

माकन्देषु न यद्यपि प्रतिदिनं गर्भाङ्कुरग्रन्थयो
 भिद्यन्ते न च यद्यपि प्रतनुते पुष्पाण्यशोकद्रुम ।
 घचे नान्यभृतस्य यद्यपि कलः कण्ठे पदं पञ्चमो
 भ्रातः पश्य तथाऽप्ययं हतमधुश्वेतः करोत्पुत्सुकम् ॥ ६ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

बाणानङ्कुरयन्ति पुष्पधनुषो वीरस्य चूतद्रुमाः
 वासन्तीमुकुलानि संभति मुखैर्भिन्दन्ति भृङ्गाङ्गनाः ।
 गण्डूषं प्रतिपालयन्ति सुदृशां पुष्पोद्गमे केसर-
 स्तासां च स्तनमण्डलैः कुरवका गाढं तदालिङ्गनम् ॥ ७ ॥

नाथकुमारस्य ।

अग्रे स्त्रीनखपाटलं कुरवकं श्यामं द्वयोर्भागयो-
 बालाशोकमुपोदरागसुभगं भेदोन्मुखं तिष्ठति ।
 ईषद्वद्धरजःकणाग्रकपिशा चूते नवा मञ्जरी
 मृगधत्वस्य च यौवनस्य च सखे मध्ये मधुश्रीः स्थिता ॥ ८ ॥

कालिदासस्य ।

मन्दोऽयं मलयानिलः किसलयं चूतद्रुमाणां नव
 माद्यत्कोकिलकूजितं विचकिलामोदः पुराणं मधु ।
 बाणानित्युपदीकरोति सुरभिः पञ्चैव पञ्चपवे
 यूनामिन्द्रियपञ्चकस्य युगपत्संमोहसंपाटिनः ॥ ९ ॥

श्रीराजकविरानस्य ।

उद्यद्विद्रुमकान्तिभिः किसलयैस्ताम्रां त्विषं विभ्रतो
 शृङ्गालीविरुतैः कलैरविशदव्याहारलीलाभृतः ।
 घूर्णन्तो मलयानिळाहातिचलैः शाखासमूर्धैर्द्वु-
 भ्रार्तिं प्राप्य मधुमसङ्गजनितानां मत्ता इवामी द्रुमाः ॥ १० ॥

श्रीहर्षस्य ।

मालतीविरहाकान्ताः पश्य भृङ्गान् मुमूर्षवः ।
 आत्मानं प्रक्षिपन्तीव किंशुकप्रभवानले ॥ ११ ॥

कस्यस्यपि ।

किंशुककलिकान्तर्गतमिन्दुकलास्पर्धि केसरं भाति ।
रक्तनिचोलकपिहितं धनुरिव जतुमुद्रितं वितनोः ॥ १२ ॥

विज्ञाकायाः ।

निर्वाणङ्गारसंघैरिव मधुपकुलैः कालिमानं बहुद्वि-
र्भस्त्रावातैरिवोद्यन्मलयगिरिगुहानिर्गतैस्तैर्मरुद्भिः ।
उक्षीप्योद्घापमन्तर्विरहदुतभुजं निर्मिमीतेऽत्र पौष्पान्
बाणानक्षुण्णधारान्मधुरयमधुना लोहकारः स्मरस्य ॥ १३ ॥

नाचिराजस्य ।

स्थाने स्थाने मलयमरुतः पूरयन्त्यङ्कपालीं
पुष्पालीषु स्मरगजरजस्त्रानयोग्याः परागाः ।
जातं चूते मधु मधुकरमेयसीजानुदघ्नं
निर्विघ्नत्वं सपदि भजते रागराज्याभिषेकः ॥ १४ ॥

मानग्रन्थिकदर्थनाय कथितास्सर्वत्र पुंस्कोकिलाः
क्रीडाकर्मणि दाक्षिणात्यमरुतामध्यक्षभौवोऽर्पितः ।
पुण्यास्त्रस्य जगद्भयेऽपि विरहिमत्पूहहेवाकिनः
सम्पद्भ्योऽयमसाध्यसाधनविधौ साम्राज्यमन्त्री मधुः ॥ १५ ॥

विरहणस्यैतौ ।

कोकिलालपः—

स्तोत्रं चैत्रगुणोदयस्य विरहिप्राणप्रयाणानक-
ष्टंकारः स्मरकार्मुकस्य सुहृदां शृङ्गारदीक्षागुरुः ।
दोलाकोलिकलासु मङ्गलपदं वन्दी वनान्तभ्रियां
नादोऽयं कलकण्ठकण्ठकुहरप्रैस्खोलितः श्रूयते ॥ १६ ॥

श्रीपालकविराजस्य ।

यः श्रोत्रामृतनिर्झरैकवसतिं निर्व्याजमारुढवान्
यस्सञ्जीवनमन्त्रितां त्रिणयनप्लुष्टस्य चेतोभ्रुवः ।
वीणावन्मसृणो ध्वनिश्चतसृणां पात्रं श्रुतीनामभू-
त्सोऽयं कोकिलकण्ठवेषुविवरभ्यापारितः पञ्चवः ॥ १७ ॥

विरहणस्य ।

यच्चूताङ्गुरकन्दलीकवलनात् कर्णासुतश्रामणी-
 च्छयामात्रपरिग्रहोऽपि जगृहे पञ्चपुञ्जेषुताम् ।
 ताम्यचालुविटङ्कसङ्कन्दवटीसंचारितः पञ्चमः
 सोऽर्ज्यं कोकिलकामिनीमलविद्यादामूळमुन्मीलति ॥ १८ ॥

चूतः—

सृष्ट्वां वयं यदि ततः किमियं मृगाक्षी सेयं वयं यदि ततः किमयं वसन्तः ।
 सोऽप्यस्तु नाम जगतः प्रतिपक्षभूतधूतद्रुमः किमिति निर्मित एष धात्रा ॥१९॥
 कस्यापि ।

किं द्वारि दैवहस्तिके सहकारकेण
 संवर्धितेन विषष्टक्षक एष पापः ।
 धस्मिन्मनागपि विकासविकारभाजि
 घोरा भवन्ति मदनज्वरसन्निपाताः ॥ २० ॥

विकटनितमाया ।

नेयं चूतलता विराजति धनुर्लैखा स्थितेयं पुरो
 नासौ गुञ्जति भृङ्गपद्धतिरियं मौर्वी टणत्कारिणी ।
 नैते नूतनपल्लवाः स्मरभटस्यामी स्फुटं पत्रिणः
 श्लोणास्तरक्षणभिन्नपान्यहृदयप्रस्यन्दिभिश्श्लोणितैः ॥ २१ ॥

श्रीपालकविरामस्य ।

षत सखि किञ्चदेतत् पश्य वैरं स्मरस्य
 मियविरहकृत्रेऽस्मिन् रागिलोके तथाहि ।
 उपवनसहकारोद्भासिभृङ्गच्छलेन
 प्रतिविश्विखमनेनोदञ्चितं कालकूटम् ॥ २२ ॥

पुष्पेषोरस्रकोशः श्लुकपठनमठः स्वस्तिवासः पिकाना-
 धाम्नः साम्राज्यलक्ष्मीमनुभवतुतमामत्र कान्ते वसन्ते ।
 पाकभास्त्रिमकर्षारुणगुणगुरुणा यत्फलानां रसेन
 श्रीसौभाग्येन जिग्ये मरकतकुतुपकोढजाम्बूनदाम्बु ॥ २३ ॥

कयोरप्येतौ ।

मदमधुरविलासानल्पभृङ्गाभिरामा
ललितमुकुललीलोन्निभदन्ताद्गुरश्रीः ।

मलयपवनवेह्लत्पर्णकर्णाग्रिभागा
लसति वत वसन्ते मञ्जरी कुञ्जरीव ॥ २४ ॥

वामननामस्य ।

वसन्तवायवः—

कृतप्रकोपाः पवनाशनानां निवासदानादिव पक्षगानाम् ।
विनिर्ययुश्चन्दनशैलकुञ्जादाञ्चासुदीर्घां प्रति गन्धवाहाः ॥ २५ ॥

मलयगिरिसमीराः सिंहलद्वीपकान्ता-
मृत्परिचयलब्धस्फारकर्पूरवासाः ।

द्रविडयुवतिदोलाकेलिलोललितम्ब-
स्थलशिथिलितवेगास्सेव्यतामाप्नुवन्ति ॥ २६ ॥

पानीयं नालिकेरीफलकुहरकुहकारि कल्लोलयन्तः
कावेरीतीरताळद्रुमचरितसुराभाण्डभाङ्गारचण्डाः ।
एते तन्वन्ति बेलावनललितलताताण्डवं द्राविडस्त्री-
कर्पूरापाण्डुगण्डस्थललुलितरया वायवो दाक्षिणात्याः ॥ २७ ॥

तन्वानश्रीतलत्वं जलधितटवनोच्चालतालासवानां
दोलाव्यालोलचोलीगुरुरमण(चरण?)भरोत्फालहेलासहायः ।
धायुर्वात्येष दन्तव्रणमधरदले लालयन् केरलीना-
मुम्पीललक्ष्यशिक्षाश्रमकुसुमधनुर्दक्षिणो दाक्षिणात्यः ॥ २८ ॥

बिल्हणस्यैते ।

ये दोलाकेलिकाराः किमपि मृगदृशां मानतन्तुच्छिदो ये
सद्यःभृङ्गारदीक्षाव्यतिकरगुरवो ये च लोकत्रयेऽपि ।
ते कण्ठे लोलयन्तः परभृतवयसां पञ्चमं रागराजं
षान्ति स्वैरं समीराः स्मरविजयमहासाक्षिणो दाक्षिणात्याः ॥ २९ ॥

सुरतभरस्त्रिभ्रगविद्यासिनीपानकेलिजर्जरितः ।
पुनरिह विरहश्वासैर्मलयमरुन्मासलीक्रियते ॥ ३० ॥

रानशेखरस्यैतौ ।

सललितमलकानां वल्लीरिर्नर्तयन्तो
मधुसुरभिष्टुत्वाब्जोच्छ्वासगन्धानुबन्धाः ।
उपरिसुरतभार्जा योषितां स्वेदविन्दून्
सतृष इव पिबन्तो वान्ति मन्दं समीराः ॥ ३१ ॥

स्मेराम्भोरुहपत्तने परिमलस्तेयी वसन्तानिल—
स्तत्रत्यैरपि यामिकैर्मधुकरैरारब्धकोलाहलः ।
निर्यातस्त्वरया ब्रजभिपतितः श्रीखण्डपङ्कद्रवै-
लिङ्गे पिच्छिलकेरलीकुचतटे खञ्जन् शनैर्गच्छति ॥ ३२ ॥

कयोरप्येतौ ।

कावेरीवारिवेहल्लहरिपरिकरकीटन[क्रान्त]शीताः
स्फीतश्रीखण्डपण्डभ्रमणभरभवद्भूरिसौरभ्यगर्भाः ।
चोलस्त्रीलोलचेलाश्चलचलनकलाक्रान्तकान्तास्तनान्ता
वान्ति प्रेयोवियोगानुरतरमणीर्विरिणोऽमी समीराः ॥ ३३ ॥

वसन्तपथिका —

लतानामेतासामुदितकुसुमानां मरुदयं
मत्तं लास्यं दत्त्वा भ्रयति भृशमामोदमसमम् ।
लतास्त्वध्वन्यानामहह दृशमादाय सहसा
ददत्त्याधिव्याधिभ्रमिरुदितमोहव्यतिकरम् ॥ ३४ ॥

कस्यापि ।

सा व्याधेः कृशता क्षतस्य रुधिरं दृष्टस्य लालास्रुतिः
सर्वं नैतदिहास्ति तत्कथमसौ पान्थस्तपस्वी मृतः ।
आः ज्ञातं मधुलम्पटैर्मधुकरैरारब्धकोलाहले
नूनं साहसिकेन चूतमुकुले दृष्टिस्तमारोपिता ॥ ३५ ॥

रामिल्लसोमिलयोः ।

अमी हेलोन्मेषव्यसनिषु पलाशेषु परितः
 पिबन्ति स्वच्छन्दं मधु मधुलिहो माधति जनः ।
 अयं च मत्स्यग्रं दशति सहकारं परमृतो
 यदीदं मर्मान्तिर्विदलति क एष व्यतिकरः ॥ ३६ ॥

अध्वन्यस्य वधूर्वियोगविधुरा भर्तुस्स्मरन्ती यदि
 प्राणानुञ्जति तस्य तत्सबलु महत्सञ्जायते पातकम् ।
 यावन्नो कृतमध्वगेन हृदये तावत्तरोर्मूर्द्धनि
 मोद्बुष्टं परपुष्टया तव तवेत्युच्चैर्वचोऽनेकशः ॥ ३७ ॥

अस्थिसोदवतीव कुन्दमुकुलैः फुल्लैः पलाशद्रुमैः
 साङ्गारमकरैव धूमकलुषैवोत्पातिभिः षट्पदैः ।
 रक्ताक्षद्युतिभिस्सशेषदहनालातेव पुंस्कोकिलै-
 र्दृष्टा प्राणसमाचितेव पथिकैराराद्नान्तस्थली ॥ ३८ ॥

कयोरप्येतौ ।

बधिरितच्चतुराशा मीति (त) हारीतनादै-
 बंहलवकुलपुष्पैरन्धपुष्पन्धयाऽसौ ।
 निर्धुवनविधिर्मोहान्मूककोका वनश्रीः
 कयमिव पथिकानां नैव [वैक] ल्यहेतुः ॥ ३९ ॥

श्रीपालकविराजस्य ।

अध्वन्यैर्मकरन्दश्रीकरसुरामत्तकणत्कोकिले
 मार्गे मार्गनिरोधिनी परिहृता शङ्केऽशुभाशङ्कन्या ।
 पान्धस्त्रीवधपातकादुपगतं चण्डाळिचिह्नं मधो-
 रेषा किङ्किणिकेव षट्पदमयी शङ्कारिणी संहतिः ॥ ४० ॥

कस्यापि ।

॥ इति भगदत्तमहर्षणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां वसन्तवर्णनपद्धतिः ॥

श्रीष्मपद्धतिः (६०)

तत्र अतुस्वभावः—

वर्षत्यधिकजानिवोष्णकिरणः काष्ठास्तु दाधानल-
ज्वालाजालजटालभूषरमिलद्रूम्यान्धकाराविलाः ।
हृत्ता जीर्णविशीर्णपर्णपटलाः शुष्यल्लतालिङ्गिता
नथस्तप्तकरिन्द्रकोलिकलुषा श्रीष्मे मरुर्जैर्कृतः ॥ १ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

ततः प्राविरभूद्वीष्मस्तपन्बसुमतीमिमाम् ।
सपिण्डः कालकृतस्य सप्तजिह्वस्य सोदरः ॥ २ ॥

तपनं विभ्रदाकाशो जगत्काथविशृङ्खलम् ।
स्फुरल्ललाटनयनं हरं नाटयति स्फुटम् ॥ ३ ॥

क्वापि क्वापि दिगन्ते कृशधवलः कोऽपि कोऽपि घनलेशः ।
तिन्मद्युतिदग्धानां ताराणां भस्मवद्भाति ॥ ४ ॥

सूक्तिरत्नाकरादेते ।

प्रतिगतमर्षिजनानां विच्छिन्नाशं समूहमवलोक्य ।
स्फुटितमपयशस्तापादिव हृदयतलं तटागस्य ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

रवेस्समस्तसिद्धिभयं रसं निपीय पीनत्वमतीव विभ्रतः ।
भरेण वाजिष्विव मन्दगामिषु क्रमेण दैर्घ्यं दिवसाः प्रपेदिरे ॥ ६ ॥

विष्णुणस्य ।

भ्रमन्त्यः परितच्छायाः पततां भ्राम्यतां दिवि ।
विभ्रान्ति घर्मतप्तोर्षीस्पर्शजातव्यथा इव ॥ ७ ॥

सूक्तिरत्नाकरादे ।

तप्ता मही विरहिणामिव चित्तवृत्ति-
 रतृष्णाऽध्वगेषु कृपणेष्विव वृद्धिमिति ।
 सूर्यः करैर्दहति दुर्वचनैः खलो नु
 छाया सतीव न विद्युञ्चति पादमूलम् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

पच्यन्ते स्थलचारिणः क्षितिरजस्यङ्गारभूयंगते
 कृध्यन्ते जलजन्तवः प्रतिनदं तापोलवणैर्वारिभिः ।
 भर्ज्यन्ते श्वि(खच)राः स्वरातपश्चिखापुञ्जे तदेभिर्दिनै-
 र्मासा(स्या)कः (१) क्रियते दिनेऽथ नियमाद्वैवस्वताय ध्रुवम् ॥ ९ ॥

श्रीपालकविरामस्य ।

अङ्गारैः स्वचितेव भूर्वियदपि ज्वालाकराल[लैः]करै-
 स्तिग्मांशोः किरतीव तीव्रमभितो वायुः कुंकालानलम् ।
 अप्यग्भांसि नस्वम्पचानि सरितामाशा ज्वलन्तीव च
 ग्रीष्मेऽस्मिन्नववह्निदीपितमिवाशेषं जगद्वर्तते ॥ १० ॥

श्रीमोजदेवस्य ।

निजा कायच्छायां श्रयति महिषः कर्दमधिया
 च्युतं गुञ्जापुञ्जं रुधिरमिति काकः कलयति ।
 समुत्सर्पन् सर्पः सुषिरविवरं तापविवशः
 ससीत्काराधूतं प्रविशति करं कुञ्जरपतेः ॥ ११ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

विशुष्यचोयान्तश्शयितमहिषघ्नाणकुहरं
 प्रतिश्यायलिभ्रं विशति शफरस्तापविवशः ।
 अनिच्छन्तो घर्मकथनपरुषं वारि सरितां
 लिहन्ति स्वाङ्गानि श्रमजलकणार्द्राणि हरिणाः ॥ १२ ॥

तापावसन्नशयितं सरणौ तरङ्गुल्लङ्घ्य धावति मृगे मृगतृष्णिकायै ।
 तत्कोपितो मुखमुदञ्चितमेष घर्मश्लोषाङ्गसन्नवनमय्य तगैव शेते ॥ १३ ॥

सर्वदासस्यैतौ ।

कानि स्थानानि दग्धान्यतिशयगहनास्सन्ति वा के प्रदेशाः
 किं वा शेष वनस्य स्थितमिति पवनासङ्ग-विस्पष्टतेजाः ।
 चण्डज्वालावलीदस्फुटिततरुलताग्रन्यिमुक्तादृहासो
 दाबाग्निशुष्कदृसे शिखरिणि गहनेऽधिष्ठितः पश्यतीव ॥ १४ ॥
 भीमस्य ।

उद्धूय धूलीर्धबला रसातला-
 द्वात्या लगन्ती गगने व्यवर्तत ।
 फूत्कारयन्त्येव भ्रुवोद्धृता भ्रुजा
 निदाघतापाकुलया तपात्यैये ॥ १५ ॥

कविकेलेः ।

अपि तरुवनान्यूष्मायन्ते तपत्यपि यामिनी
 दहति सरसीवातोऽप्येष ज्वलन्ति जलान्यपि ।
 इति समधिकं ग्रीष्मे भीष्मे न पुण्यवर्ता भयं
 मलयजरसैर्दिग्धं लब्ध्वा वधूस्तनमण्डलम् ॥ १६ ॥
 श्रीपालकविराजस्य ।

अस्यच्छं सितमंशुकं शुचि मधु प्रच्छायमच्छं रजः
 कर्पूरं विधृतार्द्रचन्दनकुचद्वन्दाः कुरङ्गीदृशः ।
 धारावेश्म सपाठलं विचकिलस्मदाम चन्द्रत्विषो
 धातस्त्रष्टिरियं वृथैव तव न ग्रीष्मोऽभविष्यद्यदि ॥ १७ ॥

मध्याह्नः—

दुस्सहसन्तापभयात्संप्रति मध्ये स्थिते दिवसनाथे ।
 छायामिव वाञ्छन्ती छायापि गता तरुतलानि ॥ १८ ॥

आदौ मानपरिग्रहेण गुरुणा दूरं समुत्सारिता
 पश्चात्तापभरेण तामतिकृष्णा नीता परं लाघवम् ।
 ज्वत्सङ्गान्तरवर्तिनीमनुगता संपीडिताङ्गीमिमां
 सर्वाङ्गप्रणयप्रियामिव तरुच्छायार्था समालम्बते ॥ १९ ॥

[अनङ्गहर्षस्य]

उद्धामधुमणिधुतिव्यतिकरप्रकीर्यकोपल—

उमलाज्जलज्जलज्जलज्जलतटीनिष्कृजकोमधुयः ।

भौमोध्युवमानसूरकिरणभूरमकारां हसो-

रायुःकर्म समापयन्ति धिगमूर्ध्याकक्षन्या विश्वः ॥ २० ॥

श्रीमुरारेः ।

धत्ते पङ्कजिनीदलेच्छुरपरि स्वं कर्णतालं द्विपः

शष्पस्तम्बधिया नियच्छति शिखी मध्येशिरवर्णं शिरः ।

मिथ्या लेदि मृणालकोटिकुटिलं दंष्ट्राङ्गुरं सूकरो

मध्याङ्गे महिषश्च वाञ्छति निजच्छायामहाकर्दमम् ॥ २१ ॥

राजशेखरस्य ।

सौहित्यस्तिमितैरुदञ्चदलसत्रीवामिरामं मृदु-

मध्याङ्गे स्फुरदर्ककर्मकक्षरुचि मान्तस्थलीवर्तिभिः ।

दत्ताः सिन्धुषु माहिषैः कमकृषस्रोतस्सु पङ्कोदरे

निद्रामीलितपक्ष्मपद्धतिपरिव्यक्तारुणा हृष्टयः ॥ २२ ॥

सर्पद्वारिणि वारिशीतलतले विन्यस्तपुष्पोत्करे

नीरन्ध्रे कदलीवने गुरुदलच्छायाहताकृत्विषि ।

कर्पूरमरुपङ्कनपिच्छिलघनोपुङ्गस्तनालिङ्गिभिः

कान्ताकेलिरतैरहो मुकुतिभिर्मध्यन्दिनं नीयते ॥ २३ ॥

कयोरप्येतौ ।

कारञ्जीः कृजयन्तो निजजठररवव्यञ्जिता बीजकोशी-

रुत्याकान्कृष्णलानां पृथुसुषिरगतान् शिम्बिकान् पाड्यन्तः ।

श्लिष्टीकाश्लिष्टरीणां वधिरितधुवनं श्लेकृतं स्वे क्षिपन्तः

शिञ्जानावत्पपन्नमकरश्लणश्लणारान्निनो वान्ति वातः ॥ २४ ॥

यदृवाणस्य ।

आध्मातोद्धतदावबहिसुहृदः कीर्णोष्णरेणूत्कराः
सन्तप्तध्वगमुक्तखेदविषमम्बासोष्पसंवादिनः ।

तृष्णातीजगरायतास्यकुहरक्षिमपवेशोत्कटाः
भ्रूभङ्गैरिव तर्जयन्ति पवनाः पुष्टस्थलीकज्जलैः ॥ २५ ॥

सेमेन्द्रस्य ।

सर्वाश्चारुधि दग्धवीरुधि सदा सारङ्गबद्धक्रुधि
क्षामस्मारुहि मन्दमुन्मधुलिहि स्वच्छन्दकुन्दद्रुहि ।
शुष्यत्स्रोतसि तप्तभूरिरजसि ज्वालायमानार्णसि
ग्रीष्मे मासि ततार्कतेजसि कथं पान्थं व्रजन् जीवसि ॥ २६ ॥

ग्रीष्मोष्मप्लोषशुष्यत्पयसि बकभयभ्रान्तपाठीनभाजि
प्रायः पङ्कैकश्लेषं गतवति सरसि स्वल्पतोये लुटित्वा ।
कृत्वा कृत्वा जलाद्र्द्रीकृतमुर्परि जरत्कर्पटार्थं प्रपायां
तोयं पीत्वाऽपि पान्थः पथि वहति हहादेति कुर्वन् पिपासुः ॥ २७ ॥

भ्राम्यन्तीत्कारिचक्रभ्रमपरितघटीर्यत्रचक्रममुक्त-
स्रोतःपूर्णमणालीपथसरणिसिरासारिसीत्कारि (?) वारि ।
कौपं पान्थाः प्रकामं सितमणिमुसलाकारविस्फारिधारं
विक्षिप्तशुष्णमुक्ताकणनिकरनिभासारपातं पिवन्ति ॥ २८ ॥

मट्टमाणस्यैते ।

वाताकीर्णविशीर्णवीरणतृणश्रेणीप्लणत्कारिणि
ग्रीष्मे सोष्मणि चण्डसूर्यकिरणप्रकाध्यमानार्णसि ।
विचारोपितकामिनीमृत्स्वश्लिज्योत्सनाहृतह्लान्तयो
मध्याह्नेऽपि सुखं प्रयान्ति पथिकाः स्वं देशमुत्कण्ठिताः ॥ २९ ॥

प्रपापालिका—

अङ्गुल्यग्रवि(नि)रोधतस्तनुतरां धारामियं कुर्वती
 कर्कर्या [सुचिरं] पयो निपुणिका दातुं प्रपापालिका ।
 विश्लिष्टाङ्गुलिना करेण दशनापीडं शनैः पान्थ हे
 निष्पन्दोर्ध्वविलोचनस्त्वमपि तज्जानासि पातुं पयः ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

पिवन्नम्भः प्रपापालीमनुरक्ता विलोकयन् ।
 भगस्त्यं चिन्तयामास चतुरस्साऽपि सागरान् ॥ ३१ ॥

कस्यापि ।

दृशं प्रपापालिकया प्रकाशिते
 निवेशयन् कुम्भधिया कुचद्वये ।
 विवेद पान्थः कलशात्परिच्युता
 न वारिधारां ह्रस्वसङ्गिनीमपि ॥ ३२ ॥

निस्वृणस्य ।

दूरादेव धृतोऽञ्जलिर्न तु पुनः पानीयपानोचितो
 रूपालोकनकौतुकात्प्रचलितो मूर्धा न शान्त्या तृषः ।
 रोमाञ्चोऽपि निरन्तरं प्रकटितः प्रीत्या न शैत्यादपा-
 मक्षुण्णो विधिरध्वगेन विहितो वीर्य्य प्रपापालिकाम् ॥ ३३ ॥

कस्यापि ।

॥ इति भगदत्तजह्णविरचितायां सूक्तिमुक्तावरुया संभोगभृंगारे श्रीष्मवर्णनपद्धतिः ॥

वर्षापद्धतिः (६१)

विद्युत्पङ्कजषण्टपङ्कपटङ्गी व्योमस्थलीशाद्वलः
केदारः कलमाङ्कुरप्रतिष्ठुवां धारातलानामयम् ।

शैवालावलिरद्रिमूर्ध्नि सरितां सूर्येन्दुकारागृहं
कन्दर्पोत्सववैजयन्ति भवतु प्रीत्यै तवाम्भोधरः ॥ १ ॥

बिल्हणस्य ।

व्याप्तं भिन्नेन्द्रनीलद्युतिभिरिव धर्मेयजालैर्विंशालै-
रुद्यद्विद्युद्विलासैः सुरधनुःसुगैर्व्योम वेष्टद्वलाकैः ।

उर्वीं गुर्वीं शिलीन्द्रार्जुनकुटजतृणैर्भाति सस्यैः प्रशस्यैः
कादम्बामोदवाही जलधरसमये वारुणो वाति वातः ॥ २ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

अथ मनसिजदिग्जयाभिर्शंसी जलधरदुन्दुभिराततान शब्दम् ।
तदनु तदनुजीविभिः कदम्बैः कवचित्तुन्मदषट्पदच्छलेन ॥ ३ ॥

शीतलादिव संत्रस्तं प्राहृपेभ्यान्नभस्वतः ।
नभो बभार नीरन्ध्रं जीमूतकुलकम्बलम् ॥ ४ ॥

अर्धेन जलदभ्यामर्धेनातपपिङ्गलम् ।
अर्धनारीश्वराकारं न को मन्येत वासरम् ॥ ५ ॥

सर्वदासस्यैतौ ।

कशाभिरिव हैमीभिर्विद्युद्भिरिव ताडितम् ।
अन्तस्तनितनिर्घोषं सवेदनमिवाम्बरम् ॥ ६ ॥

मेघकुण्ठाजिनधरा धारायज्ञोपवीतिनः ।
मारुतापूरितगुहाः प्राधीता इव पर्वताः ॥ ७ ॥

श्रीवास्मीकिरेतौ ।

दिङ्गनारीकवरीभरभ्रमकराः प्रावृट्टुधूटीनटी-
नीलीरक्तपटाः प्रमूनधनुषः कार्णायसाः कंकटाः ।
व्योमोच्चालतमालमांसलदलभ्यामायमाना घनाः
प्रोन्मीलन्ति सतैलकज्जलमपीजम्बालजालस्विषः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

वज्रेण त्रिजगत्पनेर्बलरिपोरच्छिन्नवक्त्राः पुरो(रा)
ये भीता निममञ्जुरदिग्जठरे ते लूनपक्षान् गिरीन् ।
आन्धास्य व्रणदुःस्वजां श्रमयितुं तेषामुदन्त्यां जलै-
रुत्तस्थुर्जलदच्छलेन जलधेरुद्दाम्भसः पर्वताः ॥ ९ ॥

सूक्तिमहस्तात् ।

पञ्चषोर्जयघोषणागुणनिधिस्त्रैलोक्यचिन्ता(चा ?)तिथि-
स्तूर्यं ताण्डवसविधामु शिखिनां हंसप्रवासानकः ।
सूतिस्वस्त्ययनं विड्वरवसुधारैत्नाङ्कुराणामयं
गंभीरैस्तनितध्वनिर्जलमृचां रोदागृहं गाहते ॥ १० ॥

गन्धिकमुल्लेकस्य ।

गम्भीरोद्गर्जितेन त्रिभुवनविवरं व्याप्य भूकम्पदेन
प्राचीमाक्रम्य विश्वं परिपिचति पयोमेदुरे कालमेघे ।
दृष्टा धाराकदम्बस्तवकधवलिताः प्रोषितैरुन्मयूरा
मूर्च्छाश्यामायमाना यममाहिषकुलाकृष्यमाणा इवाशाः ॥ ११ ॥

मट्टबाणस्य ।

स्फुरद्गीमाभोगस्तरुणमहिषस्कन्धमलिनो
ललद्विद्युज्जिह्वः कृतकटकैटध्वाननिनदः ।
दिशश्चुद्यन्नापञ्चुकुटिघटनाभिः प्रतिभयं
घनर्तुः प्रारंभे ब्रसितुमिव विश्वं व्यवसितः ॥ १२ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

मन्दं मुद्रितपासवः परिपतज्जंकारिसंज्ञामरु
 द्वेगध्वस्तकुटीरकाग्रनिपतच्छिद्रेषु लब्धान्तराः ।
 कर्मव्यग्रकुटुम्बिनीकुचभरस्वेदच्छिदः प्रावृषः
 प्रारम्भे मदयन्ति कन्दलदलोह्लासाः पयोविन्दवः ॥ १३ ॥

अमरकस्य ।

किञ्चिन्मुद्रितपांसवः शिखिकुलैरुत्पद्ममालोकिता
 जीर्णावासरुदहरिद्राशुहिणी]श्वासानि' लैर्जर्जराः ।
 एते ते निपतन्ति नूतनघनाः प्रावृद्समारम्भिणो
 विच्छायीकृतविप्रयुक्तवनितावक्रेन्दवो विन्दवः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

आकर्ष्य स्मरयौवराज्यपटहं जीमूतनूतनध्वनिं
 नृत्यत्केकिकुटुम्बकस्य ददते मन्त्रां मृदङ्गक्रियाम् ।
 उन्मीलन्नवनीलकन्दलदलव्याजेन रोमाञ्चिता
 हर्षेणेव समुच्छितान्वसुमती दध्रे शिलीन्ध्रध्वजान् ॥ १५ ॥

श्रिकमभट्टस्य ।

दिग्भस्त्रामुखमुच्यमानपवनप्रेङ्गोलनावर्तित-
 ज्वालाजालजटालवैद्युतशिखिप्रद्योतमानात्मभिः ।
 नीरन्ध्र रसगर्भितैरक्लृषव्योमार्कचन्द्रान्मुहुः
 कालोऽयं धमतीव तोयदमहामूषासहस्रैर्दिवि ॥ १६ ॥

श्रीपालकविराजस्य ।

अस्थिरमनेकरागं गुणरहितं नित्यवक्रदुःखापम् ।
 प्रावृषि सुरेन्द्रचाप विभाव्यते युवतिचित्तमिव ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

क्षपाः क्षामीकृत्य प्रसभमपहृत्याम्बु सरितां
 प्रताप्योर्वी कृत्स्नां तरुगहनमुच्छेप्य सकलम् ।
 क संप्रत्युष्णांशुर्गत इति तदान्येकनपरा-
 स्तडिदीपाश्लोका दिशि दिशि चरन्तीव जलदाः ॥ १८ ॥

पाणिने ।

जलधिवारि निपीतवतो भृशं वनमुचो रुधिरस्रवलोहिताः ।
अतिभरस्फुटितोदरनिर्गता विचभ्रुरन्त्रलता इव विद्युतः ॥ १९ ॥

जलधरस्य तटे तडितो बभ्रु-
ग्रहगणग्रसनानि वितन्वतः ।
उदरमाशु विभिद्य विनिर्गता
रविकरा इव काञ्चनरोचिषः ॥ २० ॥

कुमारदासस्यैतौ ।

देवे कुर्वति दुर्दिनव्यतिकरं नास्त्येव तन्मन्दिरं
यत्राहारगवेषणाय बहुशो नासीद्गता वायसी ।
किन्तु प्राप न किञ्चन काचिदपि प्रस्वापहेतोस्तथा-
ऽप्युद्भिन्नाभर्कचक्षुषु भ्रमयति स्वं रिक्तचञ्चूषुटम् ॥ २१ ॥

देवे वर्षत्यश्ननपचनव्यापृता बह्विहेतो-
र्गोडाद्ग्रेहं फलकनिचितैस्सेतुभिः पङ्कभीताः ।
नीध्रमान्तानविरलजलान् पाणिभिस्ताडयित्वा
शूर्पच्छत्रस्थगितशिरसो योषितस्सञ्चरन्ति ॥ २२ ॥

कयोरप्येतौ ।

यो गात्रापरमध्यमं निविशते मेघाम्बुधाराभया-
ञ्जातं पोतमचञ्चलैव करिणी तं वत्सला भ्राम्यति ।
तत्कुम्भस्थलपातिनं परिहरन्नासारमम्भोजिनी
पत्रच्छत्रमुदस्य गर्जति मुहुः कुप्यन् घनेभ्यो गजः ॥ २३ ॥

अम्भोदस्तनितं निशम्य करिणां ब्रूहेति रंघोयुत-
स्सद्यस्त्यक्तमहीध्रकन्दरगृहः कौतूहली निर्गतः ।
एतस्मिन् क्षण एव चण्डमशनेराकर्ण्य शब्दं क्रुधा
तं प्रत्युत्पतति स्वगर्जितजितं धीरो मृगाणां पतिः ॥ २४ ॥

अन्योन्यवारिघटितौ घनवारिपाता-
 ज्रीतौ भृशं मृगवधूर्सुगयुयपथ ।
 वित्तस्तया घटनया कृतसौख्यमोहौ
 नैवा[म्बु]वाहजलशीकृपातपीडाम् ॥ २५ ॥

स्कन्धं तरोर्यनदलस्थगितोर्ध्वभाग-
 मध्यास्य नादककितिशिशुबलभाभ्याम् ।
 अम्भो यतः पतति मूर्ध्नि निजे कपिस्त-
 त्वत्रं विलोकयति हुंकृतिपूर्वलोत्थः ॥ २६ ॥

गुं कसह भयन

प्रसरदलकाकीर्णे कर्णे न केकिरुतं श्रुतं
 श्वसितविजितो वातो घ्रातो नवा कुटजोत्कटः ।
 न च परिचिता शंपासेम्पत्सुताश्रुणि लोचने
 तदपि किमपि प्रावृद् पापा दुनोति वियोगिनीम् ॥ २७ ॥

कस्यापि ।

सोत्साहा नववारिभारिगुरवो मृञ्चन्तु नादं घना
 वाता वान्तु कदम्बरेणुशबला नृत्यन्त्वमी बर्हिणः ।
 मघ्रा कान्तवियोगदुःखजलधौ दीनां विलोकयाङ्गनां
 विश्रुत्स्फुरसि त्वमप्यकरुणा स्त्रीत्वेऽपि तुल्ये सति ॥ २८ ॥

विज्ञाकथाः ।

वर्षावायवः—

धाराधौतं ध्रुवानाशशधरधवलं केसरं केतकीनां
 कैलासे किन्नरीणां चलदलकलतालास्यलीलां दधानाः ।
 आमूलं मानिनीनां मनसि विनिहितं मानमुन्मूलयन्तो
 वान्धेते वारिवाहव्यतिकरशिशिराः प्रावृषेष्वाः समीराः ॥ २९ ॥

कस्यापि ।

एते केतकसूचिसौरभजुषः पौरप्रगल्भाङ्गना-
 व्यालोलालकवल्लरीविलुलनव्याजोपभुक्ताननाः ।
 किञ्चोभिद्रकदम्बकुङ्कुलकुटीधूलीलुठत्पट्पद-
 न्यूहव्याहृतिहारिणो विरहिणः कर्षन्ति वर्षानिलाः ॥ ३० ॥
 १ ।

आमोदेन कदम्बकन्दलभुवा लिम्पन्नशेषं नभः
 प्रीतिस्फीतमयूरवृन्दनटनप्रस्तावनापण्डितः ।
 अम्भोदप्रथमोदविन्दुरचनानिर्घृष्टधर्मज्ञानै-
 र्वाशुर्वाति भयङ्करः प्रवसतां मेघङ्कराडम्बरः ॥ ३१ ॥
 कस्यापि ।

एते ते दुरतिक्रमकममिललक्ष्मोर्मिमर्षच्छिदः
 कादम्बेन रजोभरेण ककुभो रुन्धन्ति जंशानिलाः ॥
 गाढारम्भनिरुद्धनीरदघटासंघटनीलीभव-
 द्योमक्रोडकटाहपातुकपयोवेणीकण्णः ॥ ३२ ॥
 कृष्णापिल्लस्य ।

प्रावृट्पथिकः—

उपरि घनं घनपटलं तिर्यग्गिरयोऽपि नर्तितमयूराः ।
 क्षितिरपि कन्दलधबला दृष्टिं पथिकः क पातयतु ॥ ३३ ॥
 मर्तुहरेः ।

उपरि पयोधरमाला दूरे दयिता किमेतदापतितम् ।
 हिमवति दिव्यौषधयः कोपाविष्टः फणी शिरसि ॥ ३४ ॥
 श्रीभोजदेवस्य ।

निशीथे लीनानां झटिति तडितां वीक्ष्य विषयं
 घनानामामोगं रसिकपथिकेनोन्मुखदृशा ।
 न गीतं सोत्कण्ठं न च रुदितमुत्कम्पतरलं
 न निश्वासा मुक्ताः स्फुटदनुमतं किन्तु हृदयम् ॥ ३५ ॥

का तारैर्मम गर्जितैरुपरता धाराम्बुभिः का हना
 का मोहं गमिता वियोगविधुरा का वा कदम्बानिलैः ।
 नीता का च विलोलतां मदकलैः केकारवैर्वाहिणा-
 मित्थं पान्थसृहेषु पश्यति घनो विद्युत्पदीपैरिव ॥ ३६ ॥
 कयोरप्येती ।

वाता बान्तु जलस्पृशो नवघनो विद्युद्भिरुद्योततां
 बाष्पं मार्जय पान्थ हे त्वरयतां द्रष्टाऽसि लम्बालकाम् ।
 बालां गर्भसृहोपितां परिजनप्रारब्धकर्णद्वय-
 च्छिद्रामुद्रणकर्मणः श्लथतया गर्जा न चेच्छोष्यति ॥ ३७ ॥
 श्रीरुद्रस्य ।

रात्रौ वारिभरालसाम्बुदरवेद्विधेन जाताश्रुणा
 पान्थेनात्मवियोगदुःखपिशुनं गीतं तथोत्कण्ठया ।
 आस्तां जीवितहारिणः प्रवसनालापस्य सकीर्तनं
 मानस्यापि जलाञ्जलिस्सरभसं लोकेन दत्तो यथा ॥ ३८ ॥
 अमरुकस्य ।

यथा रन्ध्रं व्योन्नश्चलजलदधूमः स्थगयति
 स्फुलिङ्गानां रूपं दधति च यथा कीटमणयः ।
 यथा विद्युज्जालेऽसनपरिपिङ्गाश्च ककुभ-
 स्तथा मन्ये लग्नः पथिकतरुषण्डे स्मरदवः ॥ ३९ ॥

उद्यद्दहिषि दर्दुगारवपुषि प्रक्षीणपान्थायुषि
 श्च्योतद्दिपुषि चन्द्ररुद्धयुषि सखे हंसदिषि प्रावृषि ।
 मा मुञ्चोन्वक्तु वाग्रसन्ततपतद्राध्याकुलां बालिकां
 काले कालकरालनीलजलद्रव्यालुप्तभास्वत्त्विषि ॥ ४० ॥
 भट्टवाणस्य ।

तडिदुल्कामुखा मेघाश्चर्वितानां वियोगिनाम् ।
 उद्गमन्त्यस्थिरवण्डानि करकाशमच्छलादमी ॥ ४१ ॥
 मदनस्य ।

इति वर्षावर्णनपद्धतिः ।

शरद्वर्णनपद्धतिः (६२)

ऋतुस्वभावः—

शुभ्राभ्रं व्योम सोमः स्फुरदमलकलः पिङ्गलस्तिग्मरोचि-
र्मेघव्यूहव्यपायाल्लसदसिसदृशः सावकाशा इवाशाः ।

कासाराः स्वच्छनीराः कमलवनमिलद्भृङ्गचद्दान्धकाराः
मेघान्ते वान्ति समच्छदकुसुमरजोवाहिनो गन्धवाहाः ॥ १ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

आसादितप्रकटनिर्मलचन्द्रहासैः

प्राप्तशरत्समय एष विशुद्धकान्तिः ।

उत्त्वाय गाढतमसं घनकालमुग्रं

रामो दशास्यमिव संभृतबन्धुजीवः ॥ २ ॥

तीव्रं रविस्तपति नीच इवाचिराढ्यः

पिच्छं शिखी त्यजति मित्रमिवाकृतङ्गः ।

तोयं प्रसीदति मूनेरिव चिचवृत्तिः

कामी दरिद्र इव शोषमुपैति पङ्कः ॥ ३ ॥

अतिश्लथालम्बिपयोधरेयं शुभ्रीभवत्काशविकासिकेशा ।

अतीतलावण्यजलप्रवाहा प्रावृट् जरां प्राप शरच्छलेन ॥ ४ ॥

कयोरप्येती ।

अयोपगूढे शरदा शशाङ्के प्रावृट्थयौ शान्ततदित्कटाक्षा ।

कासां न सौभाग्यगुणोऽङ्गनानां नष्टः परिभ्रष्टपयोधराणाम् ॥ ५ ॥

विरूढस्य ।

कदा नु कन्यागमनप्रवादं प्रक्षालयेयं जगति प्ररूढम् ।

इतीव भास्वान् परिवृद्धतापस्तुलां विशुद्धवर्धमिवाकरोह ॥ ६ ॥

भास्करस्य ।

जीमूतेषु महत्सु लोकमपरं यातेषु तद्गान्धवाः
 केचिद्वारिमुचः कृशाः प्रवलतस्तन्नाशशोकादिव ।
 मौनस्था इव शान्तगर्जिततया भस्मानुलिप्ता इव
 श्वेताः प्राप्य तपोमयीमिव दशामाशान्तभाजोऽभवन् ॥ ७ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

अपामुहृत्तानां निजमुपदिशन्त्या स्थितिपर्दं
 ददत्या शालीनामवनतिमुदारे सति फले ।
 मयूराणामुग्र विषमिव हरन्त्या म[र्दम]हो
 कृतः कृत्स्नस्यार्यं विनय इव लोकस्य शरदा ॥ ८ ॥

विशालवेकस्य ।

चेतः कर्षन्ति सप्तच्छदकुसुमरसासारसौरभ्यलभ्य-
 ऋङ्गीसङ्गीतभङ्गीश्रुतिसुभगदिशां वासराः शारदीनाः ।
 किञ्च व्याकोचपङ्केरुहमधुरमूर्त्ती संचरच्चञ्चरीक-
 श्रेणीवेणीसनाथां रमयति तरुणः पद्मिनीमंशुमाली ॥ ९ ॥

श्रुतधरराजस्य ।

यशसो वर्धमानस्य जयतामिव भृष्टजाम् ।
 अवकाशाय वैपुन्यं प्रापुर्वीतघना दिशः ॥ १० ॥
 शोणैः परिवृतः पद्मैर्हंसो हव्यवहैरिव ।
 चरन्निव तपो भाति लब्धुं वरवधूगतिम् ॥ ११ ॥

व्योम्नि विश्रान्तजीमूते तारकाः प्रचकाशिरे ।
 प्रणिधानहृतध्वान्ते चेतसीव शशि(चित्ति ?)प्रभा ॥ १२ ॥

सूक्तिसहस्राद्येते ।

विद्युद्गङ्गिशिखावलीविलसितं निर्वाप्य सर्वात्मना
 भित्वा कज्जलकालिकाप्रणयिनीमम्भोदमूषामपि ।
 उन्मीलकवचन्द्रमण्डल [मिषां]त्संक्रान्तरागोज्वल
 श्रीभाजं रसपिण्डमेष सहसा वर्षात्ययः कर्षति ॥ १३ ॥

दूरं तोयधरान्धकारकरिणां युथेषु नष्टेष्वितो
 निष्कामन्नुदयाद्रिकन्दरञ्जवः कृत्वैकमङ्क्रे मृगम् ।
 तत्सोदस्रतजैरिवारुणकरप्राप्तमकृष्टोदयः
 पन्थायं शरदिन्दुरद्य कुरुते शार्दूलविक्रीडितम् ॥ १४ ॥

सिद्धचक्रवर्तिना जयसिंहदेवस्यैतौ ।

क्षुण्णमौक्तिकपरागपाण्डुरः शोभते स्म दिवि चन्द्रिकाभरः ।
 मेघबन्धनविमुक्तमीक्षितुं क्षीरनीरधिरिवेन्दुमागतः ॥ १५ ॥

इतश्चन्द्ररसान्द्रः स्मरमयवयस्सन्धिमधुरः
 स्फुरन्मुग्धाकेलिस्मितमिव मयूरवैः सुखयति ।
 चकोराणां चक्रं कुमुदसमुदायोऽपि च शर-
 भिशारम्भेऽमुष्मिन् समसमयमन्तर्विकसति ॥ १६ ॥

मयूरवैरेकद्वैः कलभदशनच्छेदविशद्वै-
 लिंस्वद्भिर्मेषान्ते तिमिरमरसा प्रेर्यमधुना ।
 हरिन्माहेन्द्रीयं नवनिकषणियुंहरजत-
 स्फुरद्दतीवर्णैः कथयति निशाभर्तुरुदयम् ॥ १७ ॥

समं पान्थैः कान्तैर्धनसमयसङ्केतघटितै-
 श्चिरोत्कण्ठापौनःपुनिकरतनिर्व्यूढमनसाम् ।
 करैः पीयूषार्द्रैश्शरदि शरदण्डद्युतिहरै-
 र्मुगाक्षीणा क्षीणां तनुमुपचरत्योषधिपतिः ॥ १८ ॥

मदनस्यैते ।

नीलनीरदनिचोलकोज्जिते व्योमदर्पणतले शरद्वधूः ।
 चन्द्रमाननमिव व्यलोकयत्तत्सणोन्मिषितकैरवेक्षणा ॥ १९ ॥

बिलहणस्य ।

नद्यो वहन्ति कुटिलक्रमयुक्तिशुक्तिरेस्वाङ्गुवालपुलिंनोदरसुप्तकूर्माः ।
 एतास्तरङ्गितनुतोयपलायमानमीनानुसारिबकदत्तकरालफालाः ॥ २० ॥

कस्यापि ।

पूर्वं वारिधरप्रमङ्गसमयेनापूरितैः कुक्षिभि
र्या गर्भिण्य इवातिभारगुरवो निस्सेव्यतामागताः ।
एतारसंप्रति ता विभान्त्यकलुषाः क्षामाभिरामाङ्गिकाः
कूजत्सारसपोतपीतपयसो नद्यः प्रमृता इव ॥ २१ ॥

श्रीभोगवर्मणः ।

कापि कापि तिरोहितं भ्रुवि भयादम्भोमुचामागते-
[ज्यौं] स्नासश्चयमिन्दुना गतघनास्कन्दाय तस्मै [हुनः]
पृथ्वी मर्वमदीदृशत्त [तै] मिव प्रक्षीयमाणाम्भसा
सिन्धूनां पुलिनच्छलेन कुमुदप्रस्ताररूपेण च ॥ २२ ॥

कस्यापि ।

द्वयमिदमत्यन्तसमं नीचप्रभविष्णुता शरच्चयम् ।
क्षेत्रेभ्योऽप्यास्य फळं खलेषु विशिष्यते यस्याम् ॥ २३ ॥

जयगुप्तस्य ।

केदार एव कलमाः परिणामनम्राः
माचीनमामलकमर्घ (मृध्व ?) ति बालनीलम् ।
उर्वारुकं स्फुटति निर्गतगर्भगन्ध-
मल्लीभवन्ति च जरञ्जपुसीफलानि ॥ २४ ॥

कस्यापि ।

चञ्चत्कादम्बपक्षप्रचलितकुमुदस्तोमसौरभ्यलुभ्य-
ज्जाम्यजृङ्गप्रसङ्गप्रकटितयुगपत्कौमुदीध्वान्तपूरे ।
कासारे क्षालिताङ्गः शुचिसिन्धुहिमोक्षीरकर्पूरमुक्ता-
मालाशाली प्रदोषे शरदि शशिकरानाश्रयत् सौधपृष्ठे ॥ २५ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

शरदायुः—

इसितकमलगन्धाकर्षिणो वासरेषु स्फुटितकुम्भदगर्भामोदवन्तः क्षपासु ।
जगदभिरमयन्तः शारदा वान्ति सद्यस्फुटितयुवतिमानग्रन्थयो गन्धवाहाः ॥२६॥

गतो यो वर्षासु ककचनिश्चिनां केतकवनी—
मिदानीं खञ्जत्वं दधदिव समालम्ब्य निभृतम् ।
करान् पीयूषांशोः किमपि पवनः शारदनिशा—
स्रुत्वेऽगुधिन् सप्तच्छदमृदुलमार्गे विलसति ॥ २७ ॥

मदनस्य ।

कुर्वाणाः कैरवाणां मधुकणहरणं कूजितं रञ्जयन्तो
इंसालीकण्डनालीष्वविकलकलमामोदमैत्रीपवित्राः ।
शेफालीफुल्लपालीपरिमलमिलनाच्चुम्बिताश्चञ्चरीकैः
कलहाराह्लादकाराः कुबलयसुहृदश्शारदा वान्ति वाताः ॥ २८ ॥

राजशेखरस्य ।

शरत्पथिकः—

पङ्कननुषङ्गं भ्रुवि विस्मरन्त्यां कयावशेषे च पयोददृन्दे ।
मार्गेषु चन्द्रातपपिच्छिलेषु पदे पदे चस्वलुरध्वनीनाः ॥ २९ ॥

शरच्छालिगोप्यः—

इह निचुलनिकुञ्जे वंशसंभारभाजि
स्वपिमि यदि मुहूर्ते पश्यसि क्षेत्रमेतत् ।
इति पथिकमकस्मान्मार्ग एवापविष्टं
वदति तरुणकान्तं गोपिका साङ्गभङ्गम् ॥ ३० ॥

विगतसस्यजिघत्समघट्टयत्कलमगोपवधूर्नं मृगव्रजम् ।
श्रुततदीरितकोमलगीतकध्वनिमिषेऽनिमिषेक्षणमग्रतः ॥ ३१ ॥

माघस्य ।

कलमखण्डिनी —

विलासमसृणोच्छसन्मुसललोलदोःकन्दली—
 परस्परपरिस्खलद्वलयनिस्वनोद्धन्धुराः ।
 लसन्ति कलहुंकृतिप्रसभैकम्पितोरस्थल—
 जुटद्गमकसङ्कुलाः कलमखण्डिनीगीतयः ॥ ३२ ॥

विज्ञाकायाः ।

गीतं पान्थमनोहरं वत शरत्काले विनन्वत्यलं
 सोत्कण्ठस्तनभारबन्धुरगलत्रुव्यथतिव्याहृतिः ।
 शालिं ग्रामवधु[र्ननृत्तैस]मपि व्याञ्चोकयन्ती दशा
 सथः कोकनदच्छदच्छविजुषा नोत्कण्ठनं मुञ्चति ॥ ३३ ॥

कस्यापि ।

इति जलहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या (सं)भोगशृंगारे शरद्दर्शनपद्धतिः ।

हेमन्तपद्धतिः (६३)

ऋतुस्वभावः—

मांशुः मालेयपूरः प्रसरति गगने प्राट्टताशार्कचन्द्र-
स्तोयाधाराः सवाष्पास्तुद्दिनघर्नघटाळीनमीनद्विजौघाः ।
दत्तास्सस्त्रीभकोलच्छगलबलिभुजः कुन्दपुष्पागलोध्राः
प्रोत्फुल्लाः शीतकाले हिमकणगणभृद्वात्युदीच्यस्समीरः ॥ १ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

शरत्कालातपक्लान्तकान्तावक्रेन्दुवल्लभः ।
आजगामाय हेमन्तः सामन्तरमरभूभुजः ॥ २ ॥

बिस्लहणस्य ।

अच्युरपक्षस्वभावानां नारीणामिव सांपतम् ।
सीत्काराचार्यकं कर्तुमयं प्राप्तो हिमागमः ॥ ३ ॥

महामनुष्यस्य ।

द्वित्रिभुचुकुन्दमुकुलस्त्रिचतुरकुसुमक्रमेण लवलीषु ।
पञ्चपफलिनीकलिको जयति हिमर्तुर्नवावतरः ॥ ४ ॥

अभिनववधूरोषस्वादुः करीषतनूतपा—
दसरलजनाश्लेषक्रूरस्तुपारसमीरणः ।
गलिताविभवस्याज्ञेवाय द्युतिर्मसृणा रवेः
विरहिवनितावक्रैर्ब्यं विभर्ति निशाकरः ॥ ५ ॥

कत्यापि ।

हिमधवलदन्तकेशी मन्दद्युतितारका श्रुत्तिमिरा ।
द्विगुणीभूता रजनी वृद्धेव शनैश्शनैर्याति ॥ ६ ॥

भट्टबीजकस्य ।

जहात्माऽपि स्वकाश्रोत्यः क्लिश्नाति बलिनोऽप्यरीन् ।
आक्रामति सहस्रांशुं द्विमो हेमन्तजृभितः ॥ ७ ॥

समस्तमपि सूर्यस्य पर्यभूयत पथिनी ।
तेजस्विनोऽपि कुर्वन्ति किं कालवशमागताः ॥ ८ ॥

मद्वैरिणः कठोरांशोरियं प्रणयभूरिति ।
रोषादिव तुषारेण पर्यभूयत पथिनी ॥ ९ ॥

विलहणस्यैते ।

आसत्पलोकादाभूमेः स्वैरचारकृतश्रमाः ।
तेनुरिन्दुकराः स्वेदं द्रुतनीहारभूमिकम् ॥ १० ॥

अहो कथमस्मीद हिमनाम विजृम्भते ।
चरत्येव सहस्रांशौ धवलं तिमिरान्तरम् ॥ ११ ॥

गिरन्ति ननु कल्पान्ते जलानां निधयो जगत् ।
कल्पमध्ये गिरत्येष कथमन्यो महार्णवः ॥ १२ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

न प्रस्तावस्तपनमहर्षां ना[र्ने] लस्यावकाशो
नैव क्षेमं किमपि च घनैः कंबलैः कञ्चुकैर्वा ।
नैवान्योन्यं प्रभवति जनो वीक्षितुं वीतसीमा
हैमः पूरो हरति भ्रुवनव्यक्तिमा[ः] किञ्चु कुर्मः ॥ १३ ॥

सर्वदासस्य ।

अभवन्ननुतोष्माणः शीतव्याप्ते जगन्नये ।
स्तनोत्सगा मृगास्त्रीणां स्थानं मन्मथतेजसः ॥ १४ ॥

विलहणस्य ।

लघुनि तृणकुटीरे क्षेत्रकोणे यवानां
नवकलमपलालप्रस्तरे सोपधाने ।
परिहरति सुषुप्तं हालिकद्वन्द्वमाराव-
कुचकलशमहोष्णावद्धरेकस्तुषारः ॥ १५ ॥

कमलायुषस्य ।

अन्ये हि दुःखमृतवः प्रथयन्त्यहोभिः
 सूर्याशुल्लसतिमिरैरभिसारिकाणाम् ।
 हेमन्त एष हिमरुद्धसहस्रधामा
 कामं करोति दिवसेष्वपि शर्म तासाम् ॥ १६ ॥

सर्वदासस्य ।

कम्पन्ते कपयो भृशं कृतजडं गोजालकं म्लायति
 श्वा चुल्लीकुहरोदरं क्षणमपि प्राप्नोऽपि नैवोज्जति ।
 शीतार्तिव्यसनातुरः पुनरयं दीनो जनः कूर्मव-
 त्सवान्यङ्गानि शरीर एव हि निजे निहोतुमाकाक्षति ॥ १७ ॥

लक्ष्मीधरस्य ।

हेमन्तवायुः—

हूणीसीमन्तघृद्रां सपदि तरलयन् केरकान्ताकुचान्त
 स्वच्छन्दस्तवस्त्राञ्चलचपलतया लोलयन् हारवल्लीम् ।
 प्रालेयावासपृथ्वीधरशिखरचलचारुवारिप्रवाह-
 प्रक्षोभप्रातिभन्त्रीः प्रसरति परितो हैमनो गन्धवाहः ॥ १८ ॥

कलिगस्य ।

अन्तर्गृहं नयति वर्धितरोमहर्षं
 स्पर्शेन सीत्करणगर्भमूर्खीः करोति ।
 किञ्चाधरव्रणवतीः कुरुते पुरन्ध्रीः
 किं बल्लभः किमुत हैमन एष वातः ॥ १९ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

आग्नेयीमेति शीतादिव दिश्रमरुणो वासरास्संकुचन्ती-
 वासंस्तर्षेऽपि तोयाद्ग्रहति तनुशिखी शीतपीठं प्रमार्ष्टि (?) ।
 तल्पेऽनल्पप्रकोपप्रविदलितहृदालिङ्गनग्रन्थिवन्धे
 लब्ध्वा सन्धानरन्ध्रं निविडयति जडो दम्पती मातरिश्वा ॥ २० ॥

नीत्वोच्चैर्निक्षिपन्तः कृततुहिनकलासारशङ्कान् परामान्
 कौन्दानां नन्दितालीनतिभरसुरभीन् भूरिशो दिङ्मुखेषु ।
 एते ते कुङ्कुमाङ्गुस्तनकलशतटास्फालनादुच्चलन्तः
 पीत्वा सीत्कारि वक्रं हरिणशिञ्जुदशा हैमना वान्ति वाताः ॥ २१ ॥

अमरुकस्य ।

गौरीविभ्रमधूपधुमपटलश्यामायमानोदराः
 कण्ठक्षोदभयाश्च ये कवलिताः श्रीकण्ठकण्ठोरगैः ।
 स्फारोन्मीलितशारदाद्युहबृहद्वाराग्रघण्टारवा-
 स्ते श्लाघामलभन्त संततममी कैलासशैलानिलाः ॥ २२ ॥

बिल्हणस्य ।

हेमन्तपथिकः—

आहूतोऽपि सहायैरेमीत्युक्त्वा विमुक्तनिद्रोऽपि ।
 आर्गन्तुकोऽपि पथिकः शैथिल्यं नैव विजहाति ॥ २३ ॥

मर्चो ।

शीतार्तिप्रसरश्लथाकुलपदन्यासैस्समुत्कम्पिभिः
 पान्थैर्निर्यदतुच्छगोधननदद्गण्टारवैस्सूचिताः ।
 प्राप्यन्ते हिमपिण्डितातिनिभृतप्रोद्गाढधूम्याघन-
 स्तोकालक्ष्यकुटीरकाः कथमपि प्रातर्गिरिग्रामकाः ॥ २४ ॥

मोजदेवस्य ।

अन्योन्याहतदन्तनादमुस्वरमलं मुखं कुर्वता
 नेत्रे साश्रुकणे निमील्य पुलकव्यासक्तिं कर्णहृयता ।
 हाहेति स्वलितां गिरं विदधता बाहू प्रसार्य क्षणं
 पुण्याग्निः पथिकेन पीयत इव ज्वालाहतश्मश्रुणा ॥ २५ ॥

बाणस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तमल्हणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या हेमन्तवर्णनपद्धतिः ।

शिशिरवर्णनपद्धतिः (६४)

ऋतुत्वभावः ।

बह्वेशक्तिर्जलमिव गता दर्शनादाहृष्टतेः
 नित्योद्गन्धे नवमरुवके वर्तते पुष्पकार्यम् ।
 शीतत्रासं दधदिव रविर्याति पार्श्वं कृशानोः
 नीहारार्तो इव च दिवसाः सांमत सकुचन्ति ॥ १ ॥

राजशेखरस्य ।

शिशिरमासमपास्य गुणोऽस्य नः क इव शीतहरस्य कुचोष्मणः ।
 इति धियाऽस्तरुषः परिरेभिरे घनमतो नमतोऽनुमतान् प्रियाः ॥ २ ॥

माघस्य ।

अङ्गारहांसिषु विलासगृहोदरेषु तल्पेषु तूलपटकल्पितवेष्टनेषु ।
 लण्णेषु च प्रणयिनीकुचमण्डलेषु शान्तिं जगाम शिशिरस्य तुषारवर्गः ॥३॥

विरहस्य ।

कारणोत्पन्नकोपोऽपि सांमतं प्रमदाजनः ।
 निश्चि शीतापदेशेन गाढमालिङ्गति प्रियम् ॥ ४ ॥

महामनुष्यस्य ।

धूपितेषु पुरन्ध्रीणामलकेषु कृतास्पदाः ।
 यान्ति शीतालवः स्मेरमपि कुन्दं न षट्पदाः ॥ ५ ॥

विरतसुकृतपाका चान्दनी हन्त चर्चा
 भवति वरतनूनां दूर एव स्तनेभ्यः ।
 उपनतफलपुण्यस्तेषु लब्धप्रतिष्ठो
 मदयति युवलोकं कुकुमालेप एव ॥ ६ ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

खट्वा नितान्तलघुका शिथिलप्रताना
 द्वेष्यः पतिस्स च निरन्तरचाटुकारी ।
 तत्रापि दैवहतिकाः खलु माघरात्र्यो
 हा सहातां कथमयं व्यसनमपञ्चः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

शिशिरवायवः—

केशानाकुलयन् दृशो मुकुलयन् वासो बलादासिपन्
 [व्या] तन्वन् पुलकोद्रमं प्रकटयन्नेहो मुहुर्वेपथुम् ।
 वारंवारमुदारसीत्कृतरवैर्दन्तच्छदं पीडयन्
 प्रायश्शैशिर एष संप्रति मरुत् कान्तासु कान्तायते ॥ ८ ॥

सुम्बन्तो गण्डभिर्चीरलकवति मुखे सीत्कृतान्यादधाना
 धुन्वन्तः कञ्चुकानि स्तनभरपुलकोद्भेदमापादयन्तः ।
 ऊरुनाकम्पयन्तः पृथुजघनतःस्तस्यसयन्तोऽशुर्काश्व-
 व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितभृत्शैशिरा वान्ति वाताः ॥ ९ ॥

बंकलावर्तकस्यैतौ ।

स्पृष्टाः स्तोके वितस्तातटतुहिनिकणैः पिण्डयन्तः पयोष्णीं
 चञ्चन्तश्चन्द्रभागाळहरिषु यमुनावीचिमैत्रीपवित्राः ।
 ध्रुवानास्सिद्धसिन्धोरुभयतटगतां देवदारुद्रुमालिं
 लोकप्रीत्यै बभ्रुवस्तुहिनगिरित [टी] केलिकारास्सपीराः ॥ १० ॥

विच्छेष्यस्य ।

शिशिरपथिकः—

पृष्ठारोपितकर्षटस्य विसरद्वाष्पाम्बुसिक्तात्मनः
 कुब्जीभूततनोर्निविष्टवदनस्याभ्यन्तरे जानुनोः ।
 निस्सङ्गं भ्रुजधुम्मपीडनवशान्छम्बत्कवोष्णो रसः
 पान्थस्योद्गतवज्जिराशिनिचये याति क्षपा शैशिरी ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

पुण्याग्नौ पूर्णवाञ्छः प्रथममगणितप्रोषदोषः प्रदोषे
 पान्थस्सुप्त्वा यथेष्ट तदनु तनुतृणे धामनि ग्रामदेव्याः ।
 उत्कंपी कर्पटाधे जरति परिजडे छिद्रिणि छिन्ननिद्रो
 वाते वाति प्रकामं हिमकणिनि रणन् कोणतः कोणमेति ॥ १२ ॥

बाणस्य ।

सांविष्टो ग्रामदेव्याः कटघटितकुटीकुल्यकोणैकदेशे
 शीते संवाति वायौ हिमकणिनि[र]णहन्तपद्भिद्रपात्रः ।
 पान्थः कन्यां निशीथे परिकुथितजरत्तन्तुसन्तानगुर्वी
 ग्रीवापादाग्रजानुग्रहणचटचटरूपं प्राहृणोति ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्सजल्लणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या शिशिरवर्णनपद्धति ॥

इति सभोगशृगारे षड्दुर्गनम् ॥

कुसुमापचयादिपद्धतिः (६५)

उच्चित्य प्रथममधः स्थितं मृगासी पुष्पौघं श्रितविटपं ग्रहीतुकामा ।

आरोहुं चरणमदादशोकयष्टेरामूलं पुनरपि तेन पुष्पितोऽसौ ॥ १ ॥

जयमाधवस्य ।

आस्कन्दितो भुजलतावलिताग्रशाखमालिङ्गितो युवतिभिः कलिकार्थिनीभिः ।

धन्योऽसि चम्पकतरो कुसुमानुरूपैरासां घनस्तनफलैः फलितोऽसि यच्च ॥ २ ॥

सन्तु द्रुमाः किसलयोत्तरपुष्पभाराः प्राप्ते वसन्तसमये कथमित्थमेतत् ।

न्यासैर्नल्लघुतिमतोः पदयोस्तदेयं भूः पुष्पिता तदनु पल्लविता च भाति ॥ ३ ॥

एषा जिगीषति पृथुस्तवका लता त्वां

पर्याप्तपीननिबिडस्तनभारस्त्रिभ्राम् ।

अस्याः प्रिये विचिनुमः स्तवकांस्तथाऽन्याः

कर्तुं यथा न हि तथा(कदा)ऽपि लताः स्मरेयुः ॥ ४ ॥

आरादसौ तक्षरस्तव कुन्ललानामाकल्पमात्मकुसुमैरभियाचमानः ।

भूयस्समाह्वयति या कलकण्ठनादैरारोहभारमृदुगामिनि तत्र यामः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

अताडयत्पल्लवपाणिनैकां पुष्पोच्चये राजवधूमशोकः ।

तच्छेदहेतोरलिपङ्क्तिमङ्गल्या व्याकृष्यतेवासिलता स्मरेण ॥ ६ ॥

असङ्गद्यपुष्पोऽपि मनोभवस्य पञ्चैव वाणार्थमयं ददाति ।

एवं कदर्यस्वमिवावधार्य सर्वस्वमग्राहि मधोर्वधुभिः ॥ ७ ॥

बिहृणस्येती ।

चलापाङ्गं दृष्टः स्पृशसि बहुशो वेपथुमती

रहस्याख्यायीव स्वनसि मृदु कर्णान्तिकचरः ।

करौ व्याधून्वन्त्याः पिवसि रतिसर्वस्वमधरं

वयं तत्त्वान्वेषान्मधुकर हतास्त्वं खलु कृती ॥ ८ ॥

अलिष्टवालतरुपल्लवलोभनीयं
पीतं मया सदयमेव रतोत्सवेषु ।
विम्बाधरं दशसि चेद्भ्रमर मियायाः
त्वां कारयामि कमलोदरबन्धनस्थम् ॥ ९ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

पाणौ पद्मधिया मधुककुसुमभ्रान्त्या तथा गण्डयो-
र्नीलेन्दीवरशङ्कुभ्या नयनयोर्बन्धूकनुध्याऽधरे ।
लीयन्ते कबरीषु चान्धवजनव्यामोहजातस्पृहा
दुर्वारा मधुपाः कियन्ति सुतनु स्थानानि रक्षिष्यासि ॥ १० ॥

कस्यापि ।

कर्णोत्पलान्नयनमाप गतिच्युतात्ते
तन्मीलने मुखमयं न जहाति भृङ्गः ।
येनैवमद्य विनिवारयसि प्रमत्ते
तस्मिन्करेऽपि न किमम्बुजसाम्यदोषः ॥ ११ ॥

पूर्वं द्विरेफपरिभूतिभयाद्भवत्या
यस्केनपुष्पभरणं हरिणासि मुक्तम् ।
व्यर्थं तदद्य पुनरप्यलकेषु भृङ्गाः
पुञ्जीभवन्निजकुलभ्रमतः पतन्ति ॥ १२ ॥

उत्प्रेक्षाबल्लभस्यैतौ ।

यतो यतः षट्चरणो विवर्तते ततस्ततः प्रेरितलोललोचना ।
विवर्तितभूरियमद्य शिक्षते बलादकामाऽपि हि दृष्टिविभ्रमम् ॥ १३ ॥

लोला दृष्टिमितस्ततो [वितनुते] सभ्रूलताविभ्रमा-
माभ्रुप्रेन विवर्तते बलिमता मध्येन कम्पस्तनी ।
हस्ताग्रं विधुनोति पल्लवनिभं सीत्कारधूताधरा
जातेर्यं भ्रमरालिलङ्घनभयाद्दार्ढ्यविना नर्तकी ॥ १४ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

आकर्षन्ति न केपामन्तःकरण प्रवालशालिन्यः ।

ललना इवात्र लतिकाः कुसुमेषु शिलीमुखनिचिताः ॥ १५ ॥

अत्रास्मिन् सुतनु लतागृहंऽस्ति रम्यं

मालत्याः कुसुममनुषितं परेण ।

इत्युक्त्वा मृदुकरपल्लवं गृहीत्वा

मृगधार्सी रहसि निनाय कोऽपि धूर्तः ॥ १६ ॥

भूतिमाधवस्य ।

अपचितकुसुमा विहाय बलीर्युवतिषु क्रोमलमाल्यभारिणीषु ।

पदमुपदधिरे कुलान्यलीनां न परिचयो मलिनात्मनां प्रधानम् ॥ १७ ॥

मुद्गरुपदसितामिवालानादैर्वितरसि नः कालिकां किमर्थमेताम् ।

वसतिमुपगते न धाम्नि नस्याः शठ कलिरेष महान्स्वयाऽद्य दत्तः ॥ १८ ॥

माषस्यैतौ ।

सुभ्रु त्वन्मुखपङ्कजेन शशिनश्शोभातिरस्कारिणा

पश्यान्जानि विनिर्जितानि सहसा गच्छन्ति विच्छायताम् ।

श्रुत्वा ते परिवारवारवनितागीतानि भृङ्गाङ्गना

लीयन्ते मृकुलान्तरेषु शनकैः सञ्जातलज्जा इव ॥ १९ ॥

श्रीहर्षस्य ।

॥ इति कुसुमापचयः ॥

मदनपूजा—

प्रत्यग्रमज्जनविशेषविविक्तकान्तिः कौमुम्भरागरुचिरस्फुरदंशुकान्ता ।

विभ्राजते मकरकेतनमर्चयन्ती बाला प्रवालविटपिप्रभवा लतेषु ॥ २० ॥

कुसुमसुकुमारमूर्तिर्दधती नियमेन तनुतरं मध्यम् ।

आभाति मकरकेतोः पार्श्वस्था चापयष्टिरिव ॥ २१ ॥

स्पृष्टस्त्वयैव दयिते स्मरपूजाव्यापृतेन हस्तेन ।

उद्भिन्नापरमृदुतरकिसलय इव लक्ष्मणेऽशोकः ॥ २२ ॥

अनङ्गोऽयमनङ्गत्वमद्य निन्द्यति ध्रुवम् ।
यदनेन न संमाप्तः पाणिस्पर्शोऽस्वस्तव ॥ २३ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

विचलितमणिहारं किञ्चिदुन्न(दान)भ्रमर्ध्वं
कणितवलयमीषहृष्टसीमन्तरेस्वम् ।
अलसनयनमर्धस्त्रस्तकर्णावतंसं
युगपदुरसि बद्धं मन्मनश्चाञ्जलिश्च ॥ २४ ॥

श्रीहर्षस्य ।

इत मदनपूना ।

डोलाकेलिः—

चलत्कुचतटाशुकश्रवणपत्रहारा गुणाः
पतत्कुसुममुत्क्रमभ्रमरपङ्किलोलालकाः ।
उदीर्णमणिमेखलारणितमिभ्रगीताः कथं
हरन्ति हरिणीदृशो न हृदयानि डोलाजुषः ॥ २५ ॥

प्रत्यासन्नसस्वीकराम्बुजयुगमेङ्गोलितां भेङ्गिका-
मारुह्येयमुदस्तहारलतिका व्याविद्धतुङ्गस्तनी ।
दृष्टादृष्टमुखी गतागतवशादालोलमानालका
तन्वङ्गी परितः करोति गगने शतहृदं विभ्रमम् ॥ २६ ॥

नाथकुमारस्य ।

सौन्दर्यमिन्दीवरलोचनानां डोलासु डोलासु यदुल्लास ।
यदि प्रमादाल्लभते कवित्वं जानाति तद्वर्णयितुं मनोभूः ॥ २७ ॥
प्रसार्य पादौ विहितस्थितीनां डोलासु लोळांशुकपल्लवानाम् ।
मनोरथानामपि यन्न गम्यं तद्ब्रह्मपुस्तुदृशां युवानः ॥ २८ ॥
उन्नम्य दूरं मुहुरानमन्त्यः कान्ताः श्लथीभूतनितम्बजाङ्घ्याः ।
डोलाविळासेन जितभ्रमत्वात्मकर्षमापुः पुरुषायितेष ॥ २९ ॥

विल्हणस्यैते ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तज्जलहणदेवविरचितार्या सूक्तिमुक्तावल्यां कुसुमापचयाविपद्भ्यति ॥

कन्दुकक्रीडापद्धतिः (६६)

भेङ्गत्कुण्डलभारशीर्णकुसुमोद्भ्रान्ताद्विरेफः कण-
त्काञ्चीनूपुरपारिहार्यमुखरो भ्रातः कथं कथ्यते ।
अस्याः कन्दुककेलिरेष करयोर्दृष्ट्योश्च नानाविधैः
क्षेपैर्जङ्गमपल्लवोत्पलमयीश्चक्रे दिशस्साम्बराः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

चञ्चलेलाञ्चलानि प्रतिसरणि रयव्यग्रवेणीनि बाहो-
र्विक्षेपादक्षिणस्य प्रचलितवलयस्फालकोलाहलानि ।
श्वासत्रुट्यद्वचांसि द्रुतमितरकरोत्क्षिप्तलोलाकानि
स्रस्तस्रज्जि प्रमोदं दधति मृगदृशां कन्दुकक्रीडितानि ॥ २ ॥

राजशेखरस्य ।

संश्लेषे कुचयोर्मुखोपगमने कर्णान्तिकाभ्यागमे
स्पर्शे कुण्डलमण्डलस्य परतो याने च तन्व्याः करः ।
निघ्नं कन्दुकमाशु हन्ति किमु वा तस्मात्करादन्यतः
साध्यं तस्य तदेकसङ्गफलिते प्राचीनपुण्यद्रुमे ॥ ३ ॥

किं वात्याचलिता लता मणिमयी लौट्यं निजं गृह्ण(बिभ्र)ती
बिभ्रत्यक्षणनश्वरीमपि दशां विशुक्तिमुर्वीं गता ।
नैवं नाम नतोद्भ्रतांसचलिता पर्यन्तपश्चात्पुर-
श्चारीवारिविशृङ्खला वरतनू रोहत्यसौ कन्दुकम् ॥ ४ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

पयोधराकारधरो हि कन्दुक करेण रोषादपहन्यते मूढुः ।
इतीव नेत्राकृतिभीतमृत्पलं तस्याः प्रसादाय पपात पादयोः ॥ ५ ॥

कालिदासस्य ।

अमन्दमणिनुपुरकणनचारुचारकर्म
 झणञ्जणितमेखळं स्वलिततारहारच्छटम् ।
 इदं तरलकङ्कणावलिविशेषवाचालितं
 मनो हरति सुभ्रुवः किमपि कन्दुकक्रीडितम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

वनिताकरतामरसाभिहतः पतितः पतितः पुनरुत्पतसि ।
 ध्रुवमस्ति हि कन्दुक ते हृदयं प्रमदाधरसङ्गमलुब्धमिव ॥ ७ ॥

दण्डिनः ।

एकोऽपि त्रय इव भाति कन्दुकोऽसौ कान्तायाः करतलरागरक्तः ।
 भ्रूमौ तक्षरणनखांशुगौरगौरः सख्ख(स्वस्थ ?)स्तन्नयनमर्चाचिनीलनीलः ॥ ८ ॥

भारवे ।

भ्रमरक्रीडा—

चेलाञ्जलेन चलहारलताप्रकाण्डैर्वेणीगुणेन च बलाद्बलयीकृतेन ।
 हेलाहितभ्रमरकभ्रममण्डलीभिः छत्रैत्रयं रचयतीव चिरं नतभ्रूः ॥ ९ ॥

रानशेखरस्य ।

निमीलनक्रीडा—

न पाणिवच्छाद्य नयनयुगमत्यायतामिदं
 नितम्बस्यौदार्याच्चरितगतियोगोऽप्यमुलभः ।
 अपि स्वल्पौ पाणी स्तनभरनिरोधान् मिलितौ
 निमीलक्रीडायां कलुषयसि मूर्ध्ने किमिति नः ॥ १० ॥

इति श्रीमदारोहकभगवत्तमरहणदेवाविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या वन्दुकभ्रमरनिमीलनक्रीडावद्धतिः ।

जलक्रीडापद्धतिः (६७)

प्रथममनुसरन्तीष्वम्भसि प्राणनाथं

प्रतियुवतिषु सेर्ष्याद्वृत्तयस्सुभ्रुवोऽपि ।

सललितमवतेरुस्सङ्कमन्यासमीत-

स्त्रलितचरणगुञ्जलपुराः कौतुकेन । १ ॥

अथ कृतकविहङ्गैः पार्थिवोद्दलयन्तै (द्व्यूतयन्त्रैः) (?)

स्तुम्लमृपरिपातादम्बुवर्षाञ्चसन्त्यः ।

अविगलितसपत्नीगात्रसम्मर्ददुःखाः

प्रणयिनमभि[पि]तुर्हानिनादेन देव्यः ॥ २ ॥

प्रणयिनि सति सिञ्चत्यम्युभिः काचिद[न्यां-]

मुखञ्चशिनमसूयासाचि वक्त्रं निवर्त्य ।

निकटकमलगन्धाघाणनिघ्ना किलोच्चैः

श्वसिततरलिताङ्गी तत्स्त्रवाण्यैस्सिषेच ॥ ३ ॥

ललितमभिहतैका तेन राजीवपत्रैः

प्रतिहननविहारं नैव यावत्करोति ।

अकरुणमभिजध्नुस्तावदेवापरास्तं

कुटिलगतिभिरुद्यत्कोवरागैः कटासैः ॥ ४ ॥

सूक्तिमहलादिते ।

विशन्तीनां स्नातु जघनपरिणाहैर्मृगदशां

यदम्भस्संप्राप्तुं प्रमदवनवाप्यास्ततद्भुवम् ।

गभीरे तन्नाभीकुहरपरिणाहाव्यनि सरत्कुहूकारः

स्फारं रमयति च नादञ्च कुरुते ॥ ५ ॥

राजशेखरस्य ।

अन्तर्जलावारितमूर्तिं यातो बाल्यपरिष्वङ्गसुखाय पन्थुः ।

विघ्नाय वैमल्यमर्षां बभूव व्यर्थः [प्रैसादोऽ] पि जडाज्ञयानाम् ॥ ६ ॥

कुमारदासस्य ।

लीलातामरसाहतोऽन्यवनितानिशङ्कुन्दष्टाधरः

कश्चित्केसरद्रूपितेक्षण इव व्यामीलय नेत्रे स्थितः ।

मृग्धा कुब्जलिताननेन दधती बाष्पं स्थिता तस्य सा

भ्रान्त्या धूर्ततयाऽथवा नतिमृते तेनानिशं चुंबिता ॥ ७ ॥

अमरकस्य ।

तथा न पूर्वं कृतभूषणाधरः प्रियानुरागेण विलासिनीजनः ।

यथा जलाद्रौ नखमण्डर्नश्रिया ददाह दृष्टीः प्रतिपस्योपिताम् ॥ ८ ॥

प्रियेण संग्रन्ध्य विपन्नसन्निधावुपाहिता वक्षसि पीवरस्तने ।

स्रजं न काचिद्विजहौ जलाविलां वसन्ति हि मेग्नि गुणाय वस्तुनि ॥९॥

करौ धुनाना नवपल्लवाकृती पयस्यगाधे किञ्च जातसंभ्रमा ।

सखीषु निर्वाच्यमधाष्ट्यद्रूपितं प्रियाङ्गुसंश्लेषमवाप मानिनी ॥ १० ॥

भारवेरेते ।

आत्तमात्तमधिकान्तमृक्षितुं कातरा शफरशङ्किनी जहौ ।

अञ्जलां जलमधीरलोचना लोचनप्रतिशरीरलाञ्छितम् ॥ ११ ॥

कलशस्य ।

अविरतमिदमम्भः स्वेच्छयोच्चालयन्त्या

विकचकमलकान्तोत्तानपाणिद्वयेन ।

परिकलित इवार्घ्यः कामवाणातिथिभ्यः

सलिलमिव वितीर्णं बाललीलामुखानाम् ॥ १२ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

निजनयनप्रतिविम्बैरम्बुनि बहुशः प्रतारिता काऽपि ।

सत्योत्पलेऽपि विमृशति करमर्पयितुं पुरः पत्युः ॥ १३ ॥

गोविन्दोयिकविराजयो ।

ललितमुरसा तरन्ती तरलतरङ्गौघचालितनितम्बा ।

विपरीतरतासक्तेव दृश्यते सरसि सा सख्या ॥ १४ ॥

अमरकस्य ।

एतस्याः [क] रिक्कुम्भसन्निभकृचपाग्भारपृष्ठे लुठद्—
गुञ्जागर्भगजेन्द्रभौक्तिकसरश्रेणीमनोहारिणि ।

दुरादेत्य तरङ्ग एष पतितो वेगाद्विलीन कथं
को वाऽन्योऽपि विलीयते न सरसः सीमन्तिनीसङ्गमे ॥ १५ ॥

निम्ननाभिकुहरेषु यदम्भः प्र्यावितं चञ्चदृशां लहरीभिः ।

तद्भवैः कुहुरतैर्नतमव्या [:] स्मारिता [:] सुरतकण्ठरुतानाम् ॥ १६ ॥

प्रच्योतद्भिः परिमलभवैः केशपाशाग्रपाथो—

लेशव्याजैरमृतपृषतैः सुध्रुवः स्नानसीम्नि ।

शंभोः कोपज्वलनशिखया दीप्तया भस्मशेषां
नीत काष्ठां कुसुमविशिखं जीवयन्त्यो जयन्ति ॥ १७ ॥

केषामप्येते ।

जलनिविडितवस्त्रव्यक्तनिम्नोन्नताभिः

परिगततटभूमिः स्नातमात्रो[त्थि]ताभिः ।

रुचिरकनककुम्भश्रीमदाभोगतुङ्ग—

स्तनविनिहितहस्तस्वस्तिकाभिर्वधूभिः ॥ १८ ॥

भवन्ते ।

मन्दायते दिनमिदं मदनोऽपि सज्जस्तत् किं न गच्छत घृहानिति पद्मिनीभिः ।

मीलत्सरोजगतभृङ्गरैर्वैरिचोक्ताः स्नात्वा शनैरनुसरन्ति पुरं तरुण्यः ॥१९॥

इति श्रीमदारोहकभगवत्तज्जलहणदेवविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या जलकीटापद्धति ।

सूर्यास्तमयवर्णनम् (६८)

यातास्मि पञ्चनयने समयो ममैष
 सुप्ता मयैव भवती प्रतिबोधनीया ।
 प्रत्यायनामयमितीव सरोरुद्दिण्याः
 सूर्योऽस्तमस्तकनिविष्टकरः करोति ॥ १ ॥

श्रीहर्षस्य ।

सैरन्ध्रीकरकृष्टपत्रकसरत्तारध्वनिः सञ्चर-
 द्भूतीमूत्रितसन्धिविग्रहविधिः सोल्लासलीलाभरः ।
 बारस्त्रीजनसज्जमानशयनः सञ्चद्रपुष्पापुषः
 श्रीखण्डद्रवधौतसौधशिखरो रम्यक्षणो वर्तते ॥ २ ॥

रानशेखरस्य ।

अनुरागवन्तमपि लोचनयोर्दधत् वपुस्सुखमतापकरम् ।
 निरकासयद्रविमपेतवसुं वियदालयादपरदिग्गणिका ॥ ३ ॥

मावस्य ।

शुचिरिति परितः प्रसिद्धिभाजि प्रकटिततेजसि दुर्जये कृशानौ ।
 निजवसुनिकुरुम्बमस्तवेलाव्यतिकरवाग्निदधे सरोजबन्धुः ॥ ४ ॥

बिल्हणस्य ।

पूर्वाऽहं विहितोदयाऽहमसकृत्तन्मां विहायाधुना
 यस्यामस्तम्रुपैति तां कथमसौ रागी जघन्यामगात् ।
 इत्येवं श्लथितांशुके दिनपतौ याते दिक्षं पश्चिमा-
 मीर्ष्यारोषविषादिनीव तमसा प्राची ककुब्जक्ष्यते ॥ ५ ॥

श्रीत्रिविक्रमभट्टस्य ।

पृथुगगनकबन्धस्कन्धचक्रं किमेतत्
 किमु रुधिरकपालं कालकापालिकस्य ।
 कललभरितमन्तः किं नु ताक्षर्याण्डखण्डं
 मजनयति वितर्कं सान्ध्यामर्कस्य विम्बम् ॥ ६ ॥

द्वावप्येतावभिनवजपापुष्पभासो निवासौ
 तिष्ठत्येतद्वयमपि वियन्मण्डलस्योपसन्ध्यम् ।
 अस्तं को यात्युदयति च कः को रविः कः शशाङ्कः
 का च प्राची तदिह न वयं का प्रतीचीति विद्यः ॥ ७ ॥
 कयोऽप्येतौ ।

अस्तावलम्बिरविविम्बतयोदयाद्रि-
 चूडोन्मिषत्सकलचन्द्रतया च सायम् ।
 सन्ध्यामनृचहरहस्तमृहीतकांस्य-
 तालद्वयेव समलक्ष्यत नाकलक्ष्मीः ॥ ८ ॥

ररनाकरस्य ।

विश्लेषाकुलचक्रवाकमिधुनैरुत्पक्षमाक्रन्दितैः
 कारुण्यादिव मीलितासु नलिनीश्वस्तं च भिन्ने गते ।
 शोकेनेव दिगङ्गनाभिरभितः श्यामायमानैर्मुल्लै-
 र्निःश्वासानलधूमवर्तय इवोद्गीर्णास्तमोराजयः ॥ ९ ॥

मिविक्रममदृश्य ।

पचेलिमं दादिममर्कभिम्वमुत्तार्य सन्ध्या त्वगिचोऽङ्गिताऽस्य ।
 तारावलिर्बाजस्रुजाऽदसीयं कालेन निःश्रुतमिवास्ति घृयम् ॥ १० ॥
 दिनावसाने तरणेरफस्माभिमज्जनाद्विश्वविलोचनानि ।
 अस्य प्रसादादुडुपस्य नूनं तमोमयद्वीपवती तरन्ति ॥ ११ ॥

श्रीहर्षपण्डितम्येतौ ।

षकेनाक्षणा प्रविततरुपा पाटलेनास्तसंस्थं
 पश्यत्यर्कं सजललुलितेनापरेण स्वकान्तम् ।
 अङ्गश्लेधे दधितविरहाशङ्किनी चक्रवाकी
 द्वौ सङ्कीर्णौ रचयति रसौ नर्तकीव प्रगल्भा ॥ १२ ॥

चन्द्रकस्य ।

आपृष्टाऽसि व्यथयति मनो दुर्बला वासरश्री-
 रेलालिङ्ग क्षपय रजनीमेकिका चक्रवाकि ।
 नान्यासक्तो न खलु कुपितो नानुरागच्युतो वा
 दैवाधीनस्तदिह भवतीमस्वतन्त्रस्त्यजामि ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

मित्रे क्वापि गते सरोरुहवने वद्भानने ताम्यति
 क्रन्दत्सु भ्रमरेषु वीक्ष्य दयितास्त्रिष्टं पुरस्सारसीम् ।
 चक्राङ्गेन वियोगिना विसलता नास्वादिता नोज्झिता
 वक्त्रे केवलमर्गलेव निहिता जीवस्य निर्गच्छतः ॥ १४ ॥

मद्वयामनस्य ।

उद्गाढप्रणये रुचां परिशुद्धे विस्रंसमानः(ने?)म्बरै-
 श्रीचूडामणिभूमिकामधिगते चक्षुःपर्यं म्रुञ्चति ।
 मीलत्तामरसप्रविष्टमधुपच्ययाजेन हालाहल-
 ग्रन्थीनम्बुजिनी विधाय कवलान्मूर्च्छामिवागच्छति ॥ १५ ॥

गोत्रानन्दस्य ।

दिनभर्तुरस्तमयतः स्यन्दनतुरगेषु घनतमोमहिषः ।
 घातावसरमिवेच्छन् पृष्ठे निभृतं परिभ्रमति ॥ १६ ॥

मदनस्य ।

सान्ध्यरागशुचिरारुणमाराश्लिष्यपात रविमण्डलमन्धौ ।
 क्रूरकालकरवालविलुनं वासरस्य सहसैव शिरो जु ॥ १७ ॥

मद्वेपमन्यो ।

प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ विफलत्वमेति बहुसाधनता ।
 अबलम्बनाय दिनभर्तुरभूत् पतिष्यतः करसहस्रमपि ॥ १८ ॥

माघस्य ।

चूडारत्नैः स्फुरद्भिर्विषधरविवराप्युज्ज्वलानुज्ज्वलानि
 प्रेक्ष्यन्ते चक्रवाकीमनसि निविशते सूर्यकान्तात्कृशानुः ।
 किंचामी श्लथ्ययन्तस्तिभिरमुभयतो निर्भराहस्तमिस्रा-
 संघट्टोत्पिष्टसन्ध्याकणनिकरपरिस्पर्धिनो भान्ति दीपाः ॥ १९ ॥
 श्रीमुरारे ।

नो रविर्न च तमो नतमीशो न द्युतिर्ग्रहगणो न च सन्ध्या ।
 यादृशं प्रथमतः किञ्च सृष्टं तादृगेव भुवनं श्रियमुदे ॥ २० ॥
 कस्यापि ।

निश्शेषपीते शर्वर्या सन्ध्यारागासवे शनैः ।
 नभःपात्रतलालक्ष्यनक्षत्रकुसुमं वभौ ॥ २१ ॥
 संमेन्द्रस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगदत्तजरहणदेवरचिताया सूक्तिमुक्तावरुया

सूर्यास्तमयवर्णनपद्धतिः ॥

अन्धकारवर्णनम् (६९)

अविज्ञातविशेषस्य सर्वतेजोऽपहारिणः ।
स्वामिनो निर्विशेषस्य तमसश्च किमन्तरम् ॥ १ ॥

श्रीमद्वन्तिवर्मणः ।

शुद्धमाविलमवस्थितं चल वक्रमार्जवगुणान्वितं च यत् ।
सर्वमेव तमसा समीकृतं धिक्पहृष्यमसतां हतान्तरम् ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

लिम्पतीव तमोऽङ्गानि वर्षतीवाञ्जनं नभः ।
असत्पुरुषसेवेव दृष्टिर्निष्फलतां गता ॥ ३ ॥

विक्रमादित्यस्य ।

नीताः क्वाप्यभिसारिका इव दिशोऽप्युद्गाढरागोदया
येनोत्लावितमन्मथेन तदिदं निःशङ्कमुत्कृम्भते ।
संभोगान्तश्यालुशैलवनयादोःपाशनिर्भर्त्सितो-
न्मीलनीलिमनीलकन्धरगलस्पर्धावलिम् तमः ॥ ४ ॥

मदनस्य ।

उन्मुक्ताभिर्दिवसमधुना सर्वतस्ताभिरेव
स्वच्छायाभिर्निचुलितमिव प्रेक्ष्यते विश्वमेतत् ।
पर्यन्तेषु ज्वलति जलधौ रत्नसानौ च मध्ये
चित्राङ्गीयं रमयति तमःस्तोमनीला धरित्री ॥ ५ ॥

मुरारेः ।

इदं नभसि भीषणभ्रमदुल्लूककोलाहले
निश्चाचरविलासिनीनिवहृदचनेत्रोत्सवे ।
परिस्फुरति निर्भरप्रचुरपङ्कममोल्लस-
द्राहकुलमांसलं प्रबलबन्धमन्धं तमः ॥ ६ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

चिन्वचोरचिकीर्षितानि घटयद्वेतालगोष्ठीसुखं
 तन्वानं श्रवसाधनोत्सवरसं निर्व्याजिधीरात्मनाम् ।
 कुर्वत्कामकृशानुतप्तमनसां गुप्ताङ्गनासङ्गमं
 शर्वर्यास्तिमिरं परोपकृतये बद्धक्रमं धावति ॥ ७ ॥

किं भूमौ परितः स्फुरन्ति करिणः कस्तूरिकाया रसैः
 सिक्ताः किं निखिला दिशः किमखिलं लिप्तं मधीभिर्नभः ।
 किं व्याप्तं भ्रुवनं समस्तमपि च श्रीकण्ठकण्ठात्विषा
 कालिन्दीजलकान्तिभाजि निबिडे जातेऽधकारेऽधुना ॥ ८ ॥

कयोरप्येतौ ।

यद्येदम्भुधिमामनन्ति कवयस्तद्विन्दुतां विभ्रते
 वैकुण्ठान्तककालकायजलदश्रीकण्ठकण्ठादयः ।
 लुप्तालोकम्लूकदृष्टितिमिरभ्रंभंसिसिद्धाञ्जनं
 तद्रण्डूपितभूदिगन्तरमिदं नैशं तमो जृम्भते ॥ ९ ॥

भवति हरिरगूढः कौस्तुभीर्यैर्मयूखैः
 पतिमपि च पशूनां शेरखरेन्दुर्व्यनक्ति ।
 इति मनसि न कश्चिन्नित्ययो यत्तदन्य-
 ज्जगदिह तम तैव ग्रस्तमव्यक्तमास्ते ॥ १० ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

नाकाशं न दिशो न भूधरकुलं नाम्भोधयो न क्षितिः
 न धौर्नाम्बुधरा न तीव्रकिरणो नेन्दुर्न तारागणः ।
 एतैः षट्पदकायकान्तिपटलीपाण्डित्यवैतण्डिकैः
 कल्लोलैस्तमसामसाम्प्रतमर्यं विश्वव्ययः कल्प्यते ॥ ११ ॥

वेदन्यासस्य ।

सद्यस्सान्द्रमधीविलिप्तकङ्कभः स्निग्धेन्द्रनीलद्रव-
 व्यामीलक्षमसो निरन्तरमिलक्षीलीरसच्योतिनः ।
 एते कोकिलकायकालिमभृनो लुम्पन्ति वृत्तिं दृशो-
 रुषिद्राञ्जनपुञ्जमेचकरुचो भीमास्तमःप्रक्रमाः ॥ १२ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

घनतरतिमिरघुणोत्करजम्बानामिव पतन्ति काष्ठानाम् ।
छिद्रैरमीभिरुद्भुभिः किरणव्याजेन चूर्णानि ॥ १३ ॥

श्रीमुरारेः ।

आभाति धूसरतरं तिमिरं पुरस्ता-
दन्तःस्फुरद्विरलतारकभारमेतत् ।
दग्धुं वियोगिविपिनं सितरश्मिवह्ले-
र्धूमो उवल्लिष्यत इवानुगतस्फुलिङ्गः ॥ १४ ॥

लघुवल्लभवासुदेवस्य ।

इति श्रीमदारोहकभगवत्तज्जलरूपदेवविरचिताया मूक्तिमुक्तावल्या अन्वकारवर्णनपद्धतिः ।

अभिसारे कामिजनप्रलापः (७०)

यद्यल्लोकविरोधि यच्च बहुशः क्लेशावहं सर्वथा
यच्चात्यन्तसुदुर्लभं यदपि वा पापमघानं सदा ।
तत्तत्कामिजनस्य वाञ्छति मनः स्वैरप्रचारोत्सुकं
युक्तापुक्तविचाररोधि तदहो वामं मनः कामिनाम् ॥ १ ॥

मधुर्मासो रम्यो विपिनमज्जनं त्वं च तरुणी
स्फुरत्कामावेशे वयसि वयमप्याहितभराः ।
व्रज त्वं वा मृगधे क्षणमिह विलम्बस्व यदि वा
पुनस्तावज्जातः पिशुनवचसामेष विषयः ॥ २ ॥

बिल्हणस्य ।

किङ्कु कुबलयनेत्राः सन्ति नो नाकनार्यः
त्रिदशपतिरहल्यां तापसीं यत्सिषेवे ।
हृदयतृणकुटीरे दीप्यमाने स्मराग्ना-
बुचितमनुचितं वा वेत्ति कः पण्डितोऽपि ॥ ३ ॥

विकलयति कलाकुशलं हसति श्रुचिं पण्डितं विदम्बयति ।
अधरयति धीरपुरुषं क्षणेन मकरध्वजो देवः ॥ ४ ॥

न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भेषज्यविषयो
 न चापि प्रध्वंसं व्रजति विहितैः शान्तिकशतैः ।
 भ्रमावेशादङ्गे कमपि विदधद्रङ्गमसमं
 स्मरापस्मारोऽयं भ्रमयति दृशं घूर्णयति च ॥ ५ ॥

पौष्पाः पञ्च शराः शरासनमपि ज्याशून्यमिक्षोर्लता
 जेतव्यं जगतां त्रयं प्रतिदिनं जेताऽयनङ्गः किल ।
 इत्याश्चर्यपरम्पराघटनया चेतश्चमत्कारयन्
 व्यापारः सुतरां विचारपर्दवीचन्धो विधेर्वे[र्ध^१]ताम् ॥ ६ ॥
 त्रिविक्रममहर्हयेतौ ।

पङ्कः कुङ्कुमकर्दमः किसलयश्रेणी स्फुरत्कण्टकाः
 पाषाणा विषमा मृणालवलयान्यन्धं तमश्चन्द्रिका ।
 भूमिर्गोसुरकर्कशा प्रवितता शय्या तथा कोमला
 सङ्केतोत्सवकामिनां पुनरहो वामा हि कामस्थिति ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

चेतः कातरतां जहीहि हृदय स्थैर्यं दधीयाः क्षणं
 प्राप्ता सा स्मरमार्गव्रणगणत्राणांपथिः प्रेयसी ।
 येन श्वासतरङ्गसौरभमिलद्भृङ्गावलीवारण-
 क्रीडान्दोलितबाहुकङ्कणरणत्कारो मुहुर्मूर्च्छति ॥ ८ ॥

गोत्रानन्दस्य ।

समारूढप्रीतिः प्रणयबहुमानादनुदिनं
 व्यलीकं वीक्ष्येदं कृतमकृतपूर्वं खलु मया ।
 मिया मुञ्चत्यद्य स्फुट[र्मे]सह[नो] जीवितमहो
 प्रकृष्टस्य प्रेम्णः स्खलितमविषयं [हि^१]भवति ॥ ९ ॥

श्रीहर्षस्ये ।

प्रणयविज्ञदां वक्त्रे दृष्टिं दर्शति न शङ्किता
घटयति घनं कण्ठाश्लेषे बैलान्न पयोचरौ ।
वदति बहुशो गच्छामीति प्रयत्नधृताऽप्यहो
रमयतितरां सङ्केतस्था तदाऽपि च कामिनी ॥ १० ॥

अमरकस्य ।

आयाताऽसि विष्टुञ्च वेपथुभरं दृष्ट्वाऽसि किं केन चि-
ञ्जीलं चोलमर्मुं विष्टुञ्च हरतु स्वेदं निशीथानिलः ।
इत्यन्तर्भयसन्नकण्ठमसकृद्यामीति तल्पातिथि-
र्जल्पन्ती परिरभ्यते सुकृतिना स्वैरं नवस्वैरिणी ॥ ११ ॥

आकाशपोलेः ।

तद्विद्धा पङ्कजे वा तिमिरमथवा गर्जिरथवा
निशा वा दृष्टिर्वाऽभिनवसरितां श्रेणिरथवा ।
यथेष्टं चेष्टन्तां यदि न दयितः प्रेमविष्टुखः
मदीपः स्नेहाढयो न खलु पवनाद्यैर्विरपति ॥ १२ ॥

श्रीठनकुरस्य ।

कृत्वा नूपुरमूकतां चरणयोः संयम्य नीवीमणी-
नुद्दामध्वानिषण्डितान् परिजने किञ्चिच्च निद्रायिते ।
कस्मात् कुप्यसि यावदस्मि चलिता तावद्विधिभेरितः
काश्मीरीकुचकुम्भविभ्रमघरः शुभ्रांशुरभ्युद्यतः ॥ १३ ॥

काश्मीरीनिलहणस्य ।

इति श्रीभगदत्तभरहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यामपिसारे कामिजनप्रलापपद्धतिः ।

अभिसारिकापञ्चतिः (७१)

हृदये दयितेन हृते वपुषि सवेपथुनि पथि निरालम्बे ।
अथि कथय कथमनङ्गं प्रियगृहमभिसारिकां नयसि ॥ १ ॥

मार्गे पङ्कनचिते घनान्धतमसे निःशब्दसञ्चारया
गन्तव्याऽथ मया प्रियस्य वसतिर्भुग्धेति कृत्वा मतिम् ।
आजानुद्धृतनृपुरा करतलेनाच्छाय नेत्रे भृशं
कृच्छ्रेणात्तपदस्थितिः स्वभवने पन्थानमभ्यस्यति ॥ २ ॥

मूर्तिर्नीलदुकूलिनी मृगमदैः प्रत्यङ्गप्रक्रिया
बाहू मेचकरत्नकङ्कणभृतौ कण्ठेऽम्बुसागवली ।
व्यालम्बालकमञ्जरीकमलिकं कान्ताभिसारोत्सवे
यत्सत्यं तमसा मृगाक्षि विहितं वेपे तवाचार्यकम् ॥ ३ ॥

जनो दुर्वच्योऽयं कुलममलिनं वर्त्म विषमं
पतिविल्लिद्रान्वेषी मणयिवचनं दुष्परिहरम् ।
अतः काचिन्नवी रतिविहितसङ्कन्तगतये
गृहाद्वारं वारं निरसरदथ प्राविशदथ ॥ ४ ॥

लिद्रान्वेषणतत्परः प्रियमखि प्रायेण लोकोऽधुना
रात्रिश्चापि घनान्धकारबहुला गन्तुं न ते युज्यते ।
मा मैवं सखि बल्लभः प्रियतमस्तस्योत्सुका दर्शने
युक्तायुक्तविचारणा यदि भवेत् स्नेहाय दत्तं जलम् ॥ ५ ॥

तमः शान्तं शाम्यत्वयमुदित एवेन्दुदिया-
ःमया गम्यं तत्र प्रियसखि स यत्र प्रियतमः ।
गृहग्राहोत्सङ्गे शतमिव युगानां गतमहो
निशा चेदेवं स्यादथि कथय को मृत्युरपरः ॥ ६ ॥

निरीक्ष्य विशुभयनैः पयोदो मुखं निशायामभिसारिकायाः ।
गरानिर्घातः सह किन्तु वान्तश्चन्द्रोऽयमिभ्यार्ततरं ररास ॥ ७ ॥

मन्दं निरेहि चरणौ परिधेहि वासो
नीलं पिधेहि बलयावलिमंशुकेन ।
मा जल्प साहसिनि शारदचन्द्रका-त-
दन्तांशवस्तव तर्मांसि समापयन्ति ॥ ८ ॥

हरिहरस्य ।

अभिसरणरमः कृशाङ्गयष्ट-
रयमपरत्र न वीक्षितः श्रुतो वा ।
अहिमपि यदियं निरासता(ना?)ङ्के-
निचिदितनूपुरमात्पनीनबुद्ध्या ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

नयस्व पारं पुलिनद्वयानुगां तङ्गडोलापधिराप्य मामितः ।
प्रसीद यावन्न निशा प्रदीर्यते यशांसि ते गायतु पांसुलाजनः ॥ १० ॥

बिल्हणस्य ।

अग्रे धनुश्शरकरः स्वयमस्ति कामः
पञ्चात्स्वरा शशधरोदयसंशयोत्था ।
ध्वान्तं दिनान्तविकसद्विभवं समन्तात्
किं केवला पथि बधूर्दयिताभिसारे ॥ ११ ॥

सूक्तिरत्नाकरात् ।

वातोद्धूतमुखैर्मणघृतिलका तोयार्द्रनीलांशुका
मेघानां निनद्रेण भीतहृदया गत्वा म्रियस्थालयम् ।
द्वारं नेच्छति लज्जया प्रलपितुं दंहीति वर्षाहता
पादौ नूपुरकर्दमप्रतिहतौ संशब्दयन्ती स्थिता ॥ १२ ॥

अम्भोजाक्ष्याः पुरवनलताशाम्नि संकेतभाज—

श्वेतोनाथे चिरयति भृशं मोडनिद्रां गतायाः ।

स्वच्छं नाभिद्वादवलयितं कान्तरत्नांशुजालं

तोयभ्रान्त्या पिबति हरिणीं विस्मयं च प्रयाति ॥ १३ ॥

ज्ञातं ज्ञातिजनैः प्रघुष्टमयशो दूरं गताऽधीरता

त्यक्ता धीः प्रतिपादितोऽप्यविनयः साध्वीपदं प्रोज्झितम् ।

लुप्ता चोभयसाधुलोकपदवी दत्तः कलङ्कः कुले

भूयो दूति किमन्यदस्ति यदसावद्यापि नागच्छति ॥ १४ ॥

उत्तिष्ठ दूति यामो यामो यातस्तथाऽपि नायातः ।

याऽतः परमपि निष्ठेज्जीवितनाशो भवेत्तस्याः ॥ १५ ॥

केषामप्येते ।

इति श्रीभगदत्तजरूढविरचिताया मूर्च्छिमुक्तावल्यामभिसारिकापद्धति ॥

चन्द्रोदयवर्णनम् । (७२)

शेतेऽद्यापि न पश्चिनी कुमुदिनी सान्तःरिमता वर्तते
 रागात् किञ्चन किञ्चिदेव गणयत्येष स्पृशत्यम्बरम् ।
 इत्युद्भिन्नमृणालकोमलकरे शीतशुतौ तत्क्षणा-
 द्यामिन्या नवयोषितेव शमितो दीर्घैस्त्वषामीश्वरः ॥ १ ॥

विलहणस्य ।

उदयतटान्तरितमियं प्राची सूचयति दिद्विज्ञानाथम् ।
 परिपाण्डुना मुखेन मियमिव हृदयस्थितं रमणी ॥ २ ॥

श्रीहर्षस्य ।

क्रमादेकस्त्रिभिः[प्रभृति]परिपाठ्या प्रकटयन्
 कलाः स्वैर स्वैरं नवनलिनकन्दाङ्कुररुचः ।
 पुरन्ध्रीणां प्रेयोविरहदहनोद्दीपितदृशां
 कटाक्षेभ्यो बिभ्यन्निभृत इव चन्द्रोऽभ्युदयति ॥ ३ ॥

प्रथममरुणच्छात्प्रस्तावत्ततः कनकप्रभ-
 स्तदनु विरहोत्ताम्यत्तन्वीकपोलतलयुतिः ।
 प्रभवति ततो ध्वान्तभ्रंसक्षमः क्षणदासुरे
 सरस्प्रविसिनीकन्दच्छेदच्छविर्मृगलाञ्छनः ॥ ४ ॥

कयोरप्येतौ ।

उपोहरागेण विलोलतारकं
 तथा गृहीतं शशिना निशासुरवम् ।
 यथा समस्तं तिमिरांशुकं तथा
 पुरोऽपि रागाद्गलितं न लक्षितम् ॥ ५ ॥

पाणिनेः ।

अद्यापि स्तनदुर्गैलविषमे किं मानिनीनां हृदि
 स्यातुं वाञ्छति मान एष श्रुतिं क्रोधादिवालोहितः ।
 उद्यद्हरतरमसारितकरः कर्षत्यसौ तत्क्षणा
 त्कुलत्कैरवकोशानिस्सरदलिश्रेणीकृपाणं शशी ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

अमुष्मिन् पञ्चेषोस्त्रिभुवनजिगीषोस्सहचरे
 मुसं रात्रेरत्रेस्तनु[भ्रुवि] रद्वद्भुम्बति सति ।
 उवलन्तीर्ष्यारोषोदयमयतयेवोषधिलताः
 पतद्भृङ्गीभङ्ग्या दधति कुमुदिन्यः कलुषताम् ॥ ७ ॥

शुचीनां हंसानां हरति मलिनानां मधुलिहां
 मनो वेद्यादेश्वा द्रविणमखिलं या कमलिनी ।
 तमस्येवाद्रव्ये भवति विमुखी तच्छ्रियमसौ
 कलावानादत्ते प्रथममनुरागप्रकटनैः ॥ ८ ॥

समुन्मीलत्पूर्वाचलशिखरदूर्वावनमृगी-
 परी (म्भक्रीडारसपुलकितोत्सङ्गहरिणः ।
 पुलिन्दीकन्दर्पकमपनयक्षेत्रुपटलैः
 पतिर्नक्षत्राणामहह भगवानभ्युदयते । ९ ॥

मदनस्यैते ।

इन्दुर्यशुदयाद्रिमूर्धिन न भवत्यद्यापि तन्मास्मभू-
 आसीरेऽपि तमःसमुच्चयममूरुन्मूलयन्ते त्विषः ।
 अप्यक्ष्णोर्मुदमुद्गिरन्ति कुमुदैरामोदयन्ते दिशः
 संप्रत्यूर्ध्वमसौ तु लाञ्छनमभिव्यङ्गं प्रकाशिष्यते ॥ १० ॥

उन्मीलन्ति मृणालकोमलरुचो राजीवसंवर्चिका-
 संवृत्तव्रतवृत्तयः कतिपये पीयूषभानोः कराः ।
 अप्यस्रैर्ध्वलीभवत्सु गिरिषु क्षुब्धोऽयमुन्मज्जता
 विश्वेनेव तमोमयो निधिरपामलाय फेनायते ॥ ११ ॥

यत्पीयूषमपूरुखमालिनि तमःस्तोमावलीढायुषां
 नेत्राणामपमृत्युहारिणि पुरः सूर्योद एवातिथौ ।
 अम्भोजानि पराश्चि तन्निजमघं दस्वेव तेभ्यस्ततो
 गौराङ्गीवदनोपमासुकृतमादत्ते पतिर्यज्वनाम् ॥ १२ ॥

एते मुरारेः ।

रुयाता वयं समधुपा मधुकोशवत्य-
 इचन्द्रः प्रसारितकरो द्विजराज एषः ।
 अस्मत्समागमकृतोऽस्य पुनर्द्वितीयो
 माभूत् कलङ्क इति सङ्कुचिता नलिन्यः ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

तन्तुभ्रमेण रशनामणिगुम्फनाय
 विद्याधरीभिरभितः क्षणवृक्षमाणैः ।
 आशोभते शकवधूवदनांशुकल्पैः
 प्राचीमुत्सवं शशभृतः प्रथमैर्मयूयैः ॥ १४ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

सद्यःपाटितकेतकोदरदलश्रेणीभिर्यं विभ्रती
 येयं मौक्तिकदामगुम्फनविधौ योग्यच्छविः प्रागभूत् ।
 उन्मेया कलशीभिरञ्जलिपुटैर्ग्राह्या मृणालाङ्कुरैः
 पातव्या च शशिन्यमुग्धविभवे सा चन्द्रिका वर्तते ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

कैलासायितमद्रिभिर्विटापिभिः श्वेतातपत्रायितं
 मृतपङ्केन दधीयितं जलनिधौ दुग्धायितं बारिभिः ।
 मुक्ताहारलतायितं व्रततिभिः शङ्खायितं श्रीफलैः
 श्वेतद्वीपजनायितं जनपदैर्जले शशाङ्कोदये ॥ १६ ॥

त्रिविक्रमस्य ।

कपाले मार्जारः पय इति करंल्लिष्टि शशिन-
 स्तरुच्छिद्रपोतान् विसमिति करेणुः कलयति ।
 रतान्ते तल्पस्थान्हरति वनिताऽप्यंशुकमिति
 मभामत्तश्चन्द्रो जगदिदमहो विप्लवयति ॥ १७ ॥

भासस्य ।

जाते यौवनपीनघाम्नि शशनि भ्राम्यन्तमारादपि
 भ्रान्त्या श्वेतपतत्रिणं सहचरं कोकाङ्गना मुञ्चति ।
 कुर्वन्स्तमितोपलम्भविधुरो हंसः प्रियान्वेषणं
 हर्षोत्सङ्गितमानसः पुनरिमामान्त्रोक्त्य सञ्जायते ॥ १८ ॥

गोत्रानन्दस्य ।

एकिकेव निजवृन्दमन्वगाऽप्युच्युक्कृज सभयं सितच्छदी ।
 दन्तमूलमसकृच्च संशयादाममर्शं करिणः करेणुका ॥ १९ ॥
 लोचनैर्न कुमुदं स्म पीयते चन्द्रिकातपनिरोदितच्छदम् ।
 प्रादुरास परमुत्पिबशलिः सौरभं निरवलम्बमम्बुनि ॥ २० ॥

अभिनन्दस्यैती ।

दूरमंशुप्रभाजाल प्रसारयति चन्द्रभाः ।
 रात्रौ नववयाः कामी मनोरथमिवावनः ॥ २१ ॥
 कुमुदेष्वधिकं भान्ति पतिताश्चन्द्ररश्मयः ।
 अतिमकृष्टशिलेषु कुलेष्विव समृद्धयः ॥ २२ ॥

महामनुष्यस्यैती ।

पिनष्टीव तरङ्गाग्रैरुदधिः फेनचन्दनम् ।
 तदादाय करैरिन्दुलिम्पतीव दिगङ्गनाः ॥ २३ ॥

(भगवतो) व्यासस्य ।

यथा ताराचक्रं चरति परितः शीकरनिर्भ्रं
 कलङ्कभ्याजेन स्फुरति यदयं धूमनिवहः ।
 तथा मन्ये चण्डीपतिनयनचण्डाशिवशग-
 श्वकारास्मिन् शम्पां हिमकरतटाके मनसिजः ॥ २४ ॥

विरहः ।

किञ्चु ध्वान्तपयोधिरेव कतकसोदैरिवेन्दोः करै-
 रस्यच्छोऽयमधश्च पङ्कमखिलं छायापदेशाद्भूत् ।
 किं वा तत्करकर्तरीभिरभितो निस्तक्षणादुज्ज्वलं
 व्योमेवेदमधश्चलन्ति पतिताश्रयाच्छलेन त्वचः ॥ २५ ॥

कमितुरभिसृत्वरीणां गौराङ्गीणामिहेन्दुधवलासु ।
 उड्डयमानानामिव रजनिषु परमीक्ष्यते छाया ॥ २६ ॥

मृगराजकरजभङ्गरकिंशुककुसुमावतंसिकाः सुदृशः ।
 भयसङ्कुचदङ्कुभृगं बह्लोज्ज्वलमिन्दुमीक्षन्ते ॥ २७ ॥

एतस्य कलामेकाममृतमयूखस्य पार्वतीरमणः ।
 वर्णावलिमिव वहति प्रतिमासं घट्यमानस्य ॥ २८ ॥

इन्दोरेककलाया रुद्रेणोद्धृत्य मूर्धनि धृतायाः ।
 स्थानमिव तुच्छमेतत् कलङ्करूपेण परिणमति ॥ २९ ॥

पीपुषाश्रयणं जगच्चयदृशामालातलेस्खालवो
 विश्वोन्मादहृताशनस्य ककुभामुद्घाटिनी कुञ्चिका ।
 वीरेषु प्रथमा च पुष्पधनुषो रेखा मृगाक्षीमृत्स्व-
 श्रीणां च प्रतिराजबीजमधिकानन्दी नवश्चन्द्रमाः ॥ ३० ॥

एते श्रीमुरारेः ।

विद्यापीठं स्मरस्य त्रिपुरहरजटावह्निसन्तानवान-
 प्रस्थो मानहुषाणामुपशमपरशुः पामुलावन्दिकारः ।
 नेशाणां चन्द्रुरधुर्गगनमरुद्भुवः कोकलोकराणाड-
 स्वाध्यायाध्यापकोऽयं विलसति कुलटाकालपाशो हिमाशुः ॥ ३१ ॥
 कस्यापि ।

यः कालागरूपत्रभङ्गरचनावासैकसारायते
 गौराङ्गीकुचकुम्भभूरिमुभगाभोगे सुधाशामनि ।
 विच्छेदानलदीपितोत्कवनिताचेनोऽधिवासोद्भवं
 स[न्तर्प] विनिनीपुरेप विततैरङ्गैर्नता[ङ्गि] स्मरः ॥ ३२ ॥
 भट्टन्दुरानस्य ।

अवाप्य प्रागल्भ्यं परिणतरुचः त्रैलतनय
 कलङ्को नवायं विलमति शशाङ्कस्य त्रपुपि ।
 अमुप्येयं मन्ये विगलदमृतस्यन्दशिशिरे
 रतश्रान्ता शेते रजनिरमणी गाढमुरसि ॥ ३३ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकमगदन् लहणेदेविरवागा सूक्तिमुक्ताख्या चन्द्रोदयपद्धतिः ॥

पानगोष्ठीपद्धतिः (७३)

हावहारि हसितं वचनानां कौशलं दृष्टि विकारविशेषाः ।
चक्रिरे भृशमृजोग्पि बध्वाः कामिनेव तरुणेन मदेन ॥
दत्तमिष्टतमया मधु पत्युर्गाढमाप पिबतो रसवत्ताम् ।
यत्सुवर्णमकुटांशुभिरासीच्चेतनाविरहितैरपि पीतम् ॥ १ ॥

माषस्यैतौ ।

न म[ये] संस्कारं कुसुममपि वाला विषहते
न निःश्वासेः सुभ्रूर्जनयति तरङ्गव्यतिकरम् ।
नचोढा पश्यन्ती लिखितमिव भर्तुः प्रतिमुखं
प्ररोहद्रोमाञ्चा न पिबति न पात्रं चलयति ॥ २ ॥

पिपि प्रिय ससस्वयं मृगु मृत्वासर्वं देहि मे
ततत्यज दुदु द्रुतं भभजभाजन काञ्चनम् ।
इति स्वलितजल्पितं मदचशात्कुरङ्गीदृशः
प्रगे हसितहेतवे सहचरीभिरध्यायत ॥ ३ ॥

कयोरप्येतौ ।

स्रस्तः स्रग्दामशोभां त्यजति विरचितामाकुलः केशपाशः
क्षीवाया नृपुरौ च द्विगुणतरमिवाक्रन्दतः पादलघ्नौ ।
व्यस्तैः कम्पानुबन्धादनवरतमुरो हन्ति हारोऽयमस्याः
क्रीडन्त्याः पीडयेव स्तनभरविनमन्मध्यभागानपेक्षम् ॥ ४ ॥

श्रीहर्षस्य ।

कान्तानवाधररसामृततृष्णयेव
 चिम्बं पपात शशिनो मधुभाजने यत् ।
 निःशेषिते मधुनि लज्जितचित्तवृत्ति
 तत्तन्मुखापजितकान्तितयेव नष्टम् ॥ ५ ॥

विभाकरवर्मणः ।

निषत्तमिह पतन्ति दन्तवारा
 मदनमदोद्धतयोरितीव भीत्या ।
 अधरकिसलयं विहाय यूनो-
 र्मधु पिवतोर्नयनान्युपास्त रागः ॥ ६ ॥

कुमारदासस्य ।

दृश्यते पानकेलीषु कान्तावक्रगतं मधु ।
 स्मरं सहायमासाद्य ग्रस्तो राहुरिवेन्दुना ॥ ७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजह्णदेवविरचिताया सूक्तिमूक्तप्रबन्धा पानगोष्ठीपद्धति ॥

THE KUPPIASWAMY SASTRI
 RESEARCH INSTITUTE,
 84, R. H. ROAD, MADRAS - 4.

प्रियचाटुपद्धतिः (७४)

यथा वहिः कण्टकितं वपुस्तव नितम्बिनि ।
तथा निष्कण्टकं राज्यं वर्ततेऽन्तर्मनोभुवः ॥ १ ॥

लघुबल्लभवासुदेवस्य ।

उद्भिन्ना कलकण्ठकण्ठकुहरात् कर्णामृतस्यन्दिनी
हृद्या यद्यपि मार्देवैकवसतिः सा काकलीहुंकृतिः ।
अन्यस्तन्वि तथाऽपि ते त्रिणयनप्लुष्टस्य जीवार्पणः
पञ्चेषोरुचितप्रपञ्चितरसः पाकाञ्चितः पञ्चमः ॥ २ ॥

लोष्टसर्वज्ञस्य ।

स्मितपुष्पोद्गमोऽयं ते दृश्यतेऽधरपल्लवे ।
फलं तु जातं मुग्धाक्षि चक्षुषोर्मम पश्यतः ॥ ३ ॥

उदयोर्बीभृत्संस्थस्त्वद्ददनापहतकान्निःसर्वस्वः ।
फूत्कर्तुमिवोर्ध्वकरः स्थितः पुरस्तान्निशानाथः ॥ ४ ॥

किं पद्मस्य रसं न हन्ति नयनानन्दं विषत्ते न किं
वृद्धिं वा क्षपकेतनस्य कुरुते नालोकमात्रेण किम् ।
वज्रेन्दौ तव सत्ययं यदपरः शीतांशुरभ्युद्यतो
दर्षः स्यादमृतेन चेदिह तदप्यस्त्येव विम्बाधरे ॥ ५ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

यत् पद्ममादिस्तु तवाननीयां कुरङ्गलक्ष्मा च मुगाक्षि लक्ष्मीम् ।
एकार्यलिप्साकृत एष मन्ये शशाङ्कपङ्केरुहयोर्विरोधः ॥ ६ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

मुधामयोऽपि क्षयरोगशान्त्यै नासाग्रमुक्ताफलकच्छलेन ।
अनङ्गसञ्जीवनदृष्टशक्तिं मुत्तामृतं ते पिवतीव चन्द्रः ॥ ७ ॥

वैद्यनाथस्य ।

द्वेषा विधाय विधुमण्डलमानताङ्गि
 कर्तुं विधातरि कपोलयुगं प्रवृत्ते ।
 तत्स्वण्डयुग्मगालितामृत [बिन्दु] पङ्क्ति-
 सन्दोहवत्तव विराजति द्वारबली ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

लावण्यपूरपरिपूरितदिङ्मुखेऽस्मिन्
 स्मेरेऽधुना तव मुखे तरलायतासि ।
 क्षोभं यदेति न मनागधि तेन मन्ये
 सुव्यक्तमेव जहराशिरयं पयोधिः ॥ ९ ॥

भोगवत्प्रयवर्धनस्य ।

न तावद्विम्बोष्ठः स्फुरति न च रागोऽयमधरे
 न चामी ते दन्ताः सुदति जितकुन्देन्दुमहसः ।
 इमां मन्ये मुद्रामतलुतराँन्दिन्द्रसुभगा-
 मिदं मुक्त्वारत्नं मदनवृपतेर्द्विद्रितमिव ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अनेन रम्भोरु तवाननेन तुषारभानोस्तुलया धृतस्य ।
 ऊनस्य नूनं परिपूरणाय ताराः स्फुरन्ति प्रतिमानस्वण्डाः ॥ ११ ॥

गोत्रे साक्षादजनि भगवानेष यत्पद्मयोनिः
 शय्योत्थार्यं यदाखिलमहः प्रीणयन्ति द्विरेफान् ।
 एकाग्रं यद्वधति भगवत्पुष्पभानौ च भक्ति
 तत्प्रापुस्ते सुतनु वदनौपम्यमम्भोरुहाणि ॥ १२ ॥

एतौ मुरारेः ।

उन्मेषं यो मम न सहते योऽतिर्वैरी निश्चाया-
 मिन्दोरिन्दीवरदृष्टशा तस्य सौन्दर्यदर्पः ।
 नीतः शान्तिं प्रसभमनया वक्त्रकान्त्येति हर्षा-
 लुप्रा मन्ये ललिततनु ते पादयोः पद्मलक्ष्मीः ॥ १३ ॥

विसृज दयिते हासज्योत्स्नां निमीलतु पङ्कजं
 विकिर नयने नष्टच्छायं भवत्वसितोत्पलम् ।
 वद सुवदने लज्जामूका भवन्त्वपि कीकिलाः
 परपरिभवो मानस्थाने न मानिनि सङ्गते ॥ १४ ॥

कयोरप्येतौ ।

तरङ्गन्य दृशोऽङ्गणे भवतु भिन्नमिन्दीवरं
 स्फुटीकुरु रदच्छर्दं व्रजतु विद्रुमः श्वेतताम् ।
 क्षणं चपुरपावृणु स्पृशतु काश्चनं कालिका-
 मुदश्चय सुखं मनाग्भवतु च द्विचन्द्रं नभः ॥ १५ ॥

राजशेखरस्य ।

तल्लोकोऽतिशयोक्तिमेव वदतु स्तोत्रं पुनर्भन्यतां
 स्रष्टुं त्वां सुभगे चकार मदनो भूतानि चैतानि यत् ।
 पृथ्वी चम्पकवारिजातममृतं पाथो महः शारदः
 मालेर्याशुरयानिलो मलयभूर्ज्योत्स्नाऽलिप्तं नभः ॥ १६ ॥

हरिहरस्य ।

अन्तेनार्जुनतां दधति नयनं मध्ये तथा कृष्णतां
 द्वैरूप्यं दधताऽमुना विरचितः कर्णेन ते विग्रहः ।
 तत्कर्णार्जुनकृष्णविग्रहवती साक्षात्कुरुक्षेत्रतां
 यातासि त्वदवाप्तिरेव तरुणि श्रेयः परं गण्यते ॥ १७ ॥

मुग्धे धानुष्कता केर्यमपूर्वा तवै दृश्यते ।
 यया विध्यसि चैतांसि गुणैरेव न सायकैः ॥ १८ ॥

कयोरप्येतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तमल्लहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या प्रियचाटुपद्धतिः ॥

सुरतप्रशंसापद्धतिः (७५)

यत्र न मदनविकारः सद्भावसमर्पणं च गात्राणाम् ।
तस्मिन्नुद्धृतभावे पशुकर्मणि पशव एव रउयन्ते ॥ १ ॥

यत्र स्वेदजलैरलं विलुलितैर्व्यालुप्यते चन्दनं
सच्छेदैर्मणितैश्च यत्र रणितं निहूयते नौपुरम् ।
यत्रायान्त्यचिरेण सर्वविषयाः कामं तदेकाग्रतां
सख्यस्तत्सुरतं भणामि धृतये शेषा तु लोकस्थितिः ॥ २ ॥

रुदस्येती ।

गिरो यत्राधीरा भुजपुगलमाश्लेषचतुरं
लुठद्वाष्पापीडं प्रसरति च चक्षुस्सरभसम् ।
न तन्मन्ये प्रेम प्रणयिनि चिराद्वाष्टिपथगे
क्षणं मूकोऽथो वा भवति न जडो यत्प्रियजनः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

इन्दुर्यत्र न निन्यते न च कलं द्रुतीवचः श्रूयते
नोच्छ्वाससा हृदयं दहन्त्यशिशिरा नो याति कार्श्यं वपुः ।
स्वाधीनामनुकूलिनीं प्रियतमामालिङ्ग्य यत्सुप्यते
तत्किं प्रेम गृहाश्रमव्रतमहो कष्टं हि तर्चयते ॥ ४ ॥

आश्लेषे प्रथमं क्रमेण विजिते हृयेऽधरस्यार्पणे
केलिद्यूनविधौ पणं प्रियतमे कान्तां पुनः पृच्छति ।
सान्तर्हासनिरुद्धसंभृतरसोद्भेदस्फुरद्गण्डया
स्वैरं सारिविसारणाय निहितः स्वेदाम्बुगर्भः करः ॥ ५ ॥

अक्षयूतजिताधरग्रहविधावीशोऽसि तत्खण्डना—

दाधिक्ये वद को भवानिति मृषा कोपाञ्चितभ्रूलतम् ।

स्विद्यत्स्वभ्रकरा[शंकुद्म]लपरायचीकृतांस्यस्य मे

मु[ग्धाक्षी] प्रतिकृत्य तत्कृतवती द्यूतेऽपि यन्नाभितम् ॥ ६ ॥

गोपादित्यस्य ।

आश्लेषचुम्बनरतोत्सवभूषणानि

क्रीडादुरोदरपणः प्रतिभूरनङ्गः ।

भोगः स यद्यपि जये च पराजये च

यूनोर्भनस्तदपि वाञ्छति जेतुमेव ॥ ७ ॥

श्रीमुरारेः ।

अक्षदेवनपणीकृतेऽधरे कान्तयोर्ययपराजये सति ।

अत्र वक्तु यदि वेत्ति मन्मथः कस्तयोर्ययति जीयतेऽपि वा ॥ ८ ॥

भागवतजयवर्धनस्य ।

गाढान्ङ्गनपूर्वमेकमनया द्यूते जितं चुम्बनं

तत्किञ्चित्परिरभ्य दत्तममुना प्रत्यर्पितं चानया ।

नैतच्चाहागिर्दं न तादृशमिति प्रत्यर्पणप्रक्रमै—

यूनोश्चुम्बनमेकमेव बहुधा रात्रिर्गता तन्वतोः ॥ ९ ॥

उद्धीयकवेः ।

चक्षुःप्रीत्या प्रसक्ते मनसि परिचये चिन्त्यमानाभ्युपाये

रागे याते गुरुत्वं श्रेविशति नितरां गोचरे दूतिकायाः ।

आस्तां दूरेण तावत्सरमसदयितालिङ्गनानन्दलाभ—

स्तद्रेहोपान्तरध्याभ्रमणमपि परां निर्दृतिं सन्तनोति ॥ १० ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तगण्डेणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सुरतप्रशासापद्धतिः ॥

नववधूसङ्गमे सखीवाक्यपद्धतिः (७६)

कण्ठकिततनुशरीरा लज्जामुकुलायमाननयनेयम् ।
तव कुमुदिनीष वाञ्छति नृचन्द्र बाला करस्पर्शम् ॥ १ ॥

यत्तापयन्ति शिशिरांशुरुचो यदंते
त्वां मोहयन्ति च विनिद्रसरोजवाताः ।
यन्त्विष्यते तनुरियं च तदेष दोषः
सत्यं तवैव सुतनु प्रचुरत्रपायाः ॥ २ ॥

रुद्रम्य ।

बाला तन्वी कृशतनुरिति त्यप्यतामत्र शङ्का
दृष्टा काचिच्छमरभरतौ बह्वरी भज्यमाना ।
तस्मादेषा रहसि भवता निर्दयं पीडनीया
मन्दाक्रान्ता विसृजति रसं नेक्षुयाष्टिः समग्रम् ॥ ३ ॥

विकटनितम्बायाः ।

नीरन्ध्रं परिरभ्यते प्रियतमो भूयस्तरा चुम्ब्यते
तद्गाढं कियते यदस्य रुचिरं चाट्टकरैः स्तूपते ।
सख्या मुग्धवधूरसौ रतिविधा यत्नेन संश्लिप्ता
निभ्रान्तं गुरुणा पुनः शतगुणं पुण्येपुणा कारिणा ॥ ४ ॥

रुद्रम्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजस्रहणदेवविरचिताया मुक्तिमुक्तावल्या
नववधूसङ्गमे सखीवाक्यपद्धति ॥

नववधूरतपद्धतिः (७७)

पायो नववधूः कान्तमालिङ्गति शनैः शनैः ।
चित्ताद्भुरितकन्दर्पकदलीभङ्गशङ्कया ॥ १ ॥

कस्यापि ।

दृष्टा दृष्टिमधो दधाति कुरुते नालापमाभाषिता
शय्यायां परिवृत्त्य तिष्ठति बलादालिङ्गिता वेपते ।
निर्यान्तीषु सखीषु वासभवनाभिर्गन्तुमेवेहते
बाला वामतया मियस्य सुतरां प्रीत्यै नवोढा प्रिया ॥ २ ॥

श्रीहर्षस्य ।

हर्षादुत्पुलकं विकासि रभसादुन्नामितं कौतुका-
१ छृङ्कारादलसं भयात्तरलदृङ्गं च लज्जाभरात् ।
आसीत्तन्नवसङ्गमे मृगदशः कान्तार्पणायोत्सुकं
किञ्चित्काञ्चनगौरगण्डगलितस्वेताम्बु रम्यं मुखम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

विरम नाथ विमृश्व ममाञ्चल शमय दीपमिमं स[मिधै] सखीम् ।
इति नवोढवधुवचसा युवा मुदमगादधिकां सुरतादपि ॥ ४ ॥

रुद्रस्य ।

समाकृष्टं वासः कथमपि हठात्पश्यति तदा
कामादूरुद्वन्द्वं जरठशरगौरं मृगदशः ।
तया दृष्टिं दत्त्वा महति मणिदीपे निपुणया
निरुद्धं हस्ताभ्यां श्रगिति निजनेत्रोत्पलयुगम् ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

दृढनिविडनव्याजात् काञ्चीलता शकलीकृता
मियनयनयोर्न्यस्तौ हस्तौ तदा तरलाङ्गुली ।
जघननिहितो रुद्धः पाणिः श्लथं न निवारितः
प्रथितमुभयं लज्जारागागमौ नवयोषिता ॥ ६ ॥

भट्टेन्दुराजस्य ।

पटालग्रे पत्यौ नमयति मुखं ज्ञातविनया
 हठाश्लेषं वाञ्छत्यपहरति गात्राणि निभृतम् ।
 न शक्नोत्याख्यातुं स्मितमुखसस्त्रीदत्तनयना
 द्विया ताम्यत्यन्तः प्रथमर्पतिभोगे नववधुः ॥ ७ ॥

अमरकृत्य ।

निर्वाणतां नयसि किं हरिणाक्षि द्वीप-
 माविर्भवन्नवरतत्रपया विलोला ।
 ज्योत्स्नां वितन्वति सदा तत्र वक्त्रचन्द्रे
 गौराङ्गि तर्कय कुतस्तिमिरावकाशः ॥ ८ ॥

त्रिलोचनस्य ।

अङ्गनकृष्टदुकूलया सरभसं गूर्वा भुजाभ्यां स्तना-
 वाकृष्टे जघनांशुके कृतमतः संमक्तमूर्द्धयम् ।
 नाभीमूलनिवद्धचक्षुषि तया व्रीहाननाङ्ग्या पिये
 दीपः फूत्कृतिवानवेपितशिसः कर्णोत्पलेनाङ्गनः ॥ ९ ॥

कर्णोत्पलस्य ।

सुम्बनेष्वधरदानवर्जितं सन्नहम्भमदयापगूढने ।
 क्लिष्टमन्मथमपि धियं सदा दुर्लभप्रतिकृतं वधूरतम् ॥ १० ॥

कालिदासस्य ।

काञ्च्या गाडतरावचद्रवसनप्रान्ना क्रिमर्ध पुन-
 मुग्धाक्षी स्वपितीति तत्पग्जिनं श्वरं पिये पृच्छति ।
 मातः सुप्तिमपीह लुम्पसि(नि?) ममेत्यारोपितक्रोधया
 पर्यस्य स्वपनच्छलेन शयने दत्तोऽवकाशस्तया ॥ ११ ॥

अमरकृत्य ।

१ परिहासे क ख च २ रुद्धौ ऋ पाटनेऽ - पुम्बनपु परिहर्तिताधर हस्तरौपि रशनाविषहने । विभि-
 लेच्छमपि तस्य सर्वतो मन्मथेनममभूद्गूरुन्म ॥ इति शाङ्ग-श्रीय पाठ

प्रयच्छाहारं मे यदि तव रहोवृत्तमखिलं
 मया वाच्यं नोचैरिति गृहशुके जल्पति शनैः ।
 वधुव(र्व?)वत्रं व्रीडाभरनमितमन्तर्विकसितं
 हर(वह?)त्यर्धोन्मीलन्नलिनमलिना वर्जितमिव ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमगदत्तमहर्षणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नववधूरतपद्धतिः ॥

सुरतकेलिपद्धतिः (७८)

टङ्कारः स्मरकार्मुकस्य सुरतक्रीडापिकीनां रवो
 शङ्कनरो रतिमञ्जरीमधुलिहां केलीचकोरीस्वनः ।
 तन्व्याः कञ्चुलिकापसारणभुजाक्षेपस्फुरत्कङ्कण-
 क्वाणः प्रेम तनोतु वो नववयोलास्याय वेणुध्वनिः ॥ १ ॥

प्रतिक्षणसमुल्लसन्नवकलाकलापान्वित-
 क्षपाकरविलोकने यदि तवास्ति कौतुहलम् ।
 विलोकय तदा सखे सुरतसङ्गरामृत्रण-
 प्रहृष्टदयितामूर्खं निविडकञ्चुकोत्तारणे ॥ २ ॥

महसोमेश्वरस्य ।

तृषितः स्पृशति प्रेयान्यद्यदङ्गं मृगीदृशः ।
 तच्चत्सङ्कुचति स्वैरं मन्मथः प्रसरत्यहो ॥ ३ ॥

वसुधरस्य ।

नान्दीपदानि रतिनाटकविघ्नशान्ता-
 बाङ्गाक्षराणि परमाण्यथवा स्मरस्य ।
 दष्ट्रेऽधरे प्रणयिना विधुताग्रपाणेः
 सीत्कारवन्ति [रेणि]तानि जयन्ति तन्व्याः ॥ ४ ॥

वामनस्य ।

समादिष्टं शिष्टैः परममिह यन्निवृत्तिपदं
 पुनर्दग्गोऽप्याशु प्रभवति यतो मन्मथतरुः ।
 श्रुते यस्मिन् कामी भवति कृतकृत्यो रतिमुखं
 स सीत्कारः पायादमृतविजयी सुन्दरदशाम् ॥ ५ ॥

सीत्कारतनस्य ।

आयाते दायिते मनोरथशतैर्नात्वा कथंचिद्दिनं
 वैदग्ध्यापगमाज्जडे परिजने दीर्घा कथां कुर्वति ।
 दष्टाऽस्मीत्यभिधाय सत्वरपदं व्याधूय चीनांशुकं
 तन्वद्ग्या रतिकातरेण मनसा नीतः प्रदीपः शमम् ॥ ६ ॥

अद्भुतपुण्यस्य ।

कचग्रहमनुग्रहं दशनखण्डनं मण्डनं
 दृगञ्जनमवञ्चनं मुखरसार्पणं तर्पणम् ।
 नखार्दनमर्दनं निविडपीडनं क्रीडनं
 करोति रतिसङ्गमे मकरकेतनः कापिनाम् ॥ ७ ॥

माहिलस्य ।

स्वैरं पश्यति बल्लभे सरभसं हृत्वा दुर्गलं बला-
 दङ्गनां रतिसङ्गरव्यतिकरे सौन्दर्यरेखाक्रमम् ।
 यत्तन्व्याः परिरभ्यमाणमदनव्रीडाविलासालसै-
 रङ्गैरङ्गपिधानमुत्पलदृशः कस्यापि तत्रोचरम् ॥ ८ ॥

रुस्यापि ।

स्वेदजलपिच्छलाभिस्तनुभिर्धुनां च शिथिलषाश्लेषम् ।
 विपुलं पुलकशलाकापटलं श्रावति प्रतिकरोति ॥ ९ ॥

श्रीमुरारे ।

सन्दष्टाभरपल्लवा सचकितं हस्ताग्रमाधुन्वती
 मा मा मुञ्च शठेति कोपवचनैरानर्तितभ्रूलता ।
 सीत्काराञ्चितलोचना सपुलकं यैश्चुम्बिता मानिनी
 प्राप्तं तैरमृतं श्रमाय मथितो मूढैस्पुरैस्मागरः ॥ १० ॥

अमरकस्य ।

दीपितस्मरमुरस्युपपीडं बल्लभे घनमभिधजमाने ।
वक्रतां न ययतुः कुचकुम्भा सुभ्रुवः कठिनतातिशयेन ॥ ११ ॥

मावस्य ।

नैषा वेगं मृदुतरतनुस्तावकीनं विसोडु
शक्ता मैनां चपल सुहृदं खेदयेन्दीवरासीम् ।
रत्यभ्यासं विदधत इति प्राणनाथस्य गत्वा
कर्णोपान्ते निभृतनिभृतं नूपुरं शंसतीव ॥ १२ ॥

धूर्तस्य ।

दशा सपदि मीलितं दशनरोचिषा निर्गतं
करेण परिवेषितं बलयकैरथाक्रन्दितम् ।
प्रियैः समदयोषिता ननु विखण्ड्यमानेऽधरे
परव्यसनकातराः किमु न कुर्वते साप्रवः ॥ १३ ॥

शिवम्बामिनः ।

पाणिः कम्पमवाप काञ्चिरपतत् [वस्तां त्रपा] नूपुरै-
राक्रन्दाच्चिकुरैर्दधे विधुरता यत्रातिशीर्णोऽधरः ।
एको वीरतरस्स कामसमरे वल्लोभनः सुभ्रुवां
येनात्याहातिजर्दरेण न मनाकूशैथिल्यमालम्बितम् ॥ १४ ॥

धम्मिल्लो भङ्गमेतु प्रविशतु तिलकः केशपाशान्धकारं
पत्राली गण्डपालीं त्यजतु च विवरं कर्णयोर्गन्तुकामा ।
वामायाः कान्तदन्तक्षतततिसहने त्वेक एवाधरोऽसौ
वीरः कामाद्भवेऽस्मिन्निति वदति चलन्नूपुरक्वाणभङ्ग्या ॥ १५ ॥

पूर्णे मन्मथसङ्गरे रणजितां सत्कारमातन्वती
वासोऽदाज्जघनस्य पीनकुचयोर्हारं श्रुतेः कुण्डलम् ।
विम्बोष्ठस्य च वीटिकां मणिमये पाण्यो रणत्कङ्कणे
पृष्ठालम्बिनि केशपाशनिचये युक्तो हि बन्धकमः ॥ १६ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

पश्यन्नर्धनिमीलितास्त्रियुगलं वक्त्रारविन्दं मुहुः
 विम्बोष्णामृतमाषिचन्द्रगदशो जिघ्रन्मुखे सारभम् ।
 आलिङ्गन्नतिनिर्भरं स्तनतटं सीत्कारमाकर्णय—
 भेवं पञ्चभिरिन्द्रियैर्निधुवने प्राप्नोति धन्यो मुदम् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

चिरविरहिणोरुत्कण्ठार्त्या श्लथीकृतगात्रयो—
 नैवमिव जगज्जातं भूयश्चिरादपिनन्दनोः ।
 कथमपि दिने दीर्घं याते निशामभिरुदयोः
 प्रसरति कथा बह्वी धूनोर्यथा न तथा रतिः ॥ १८ ॥

अमरकस्य ।

अकृत्रिमविलासाङ्गमशिभितकलाक्रमम् ।
 अविभागाङ्गसुभगं वभूव सुरत तयोः ॥ १९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

नखदशननिपातजर्भराङ्गी रनिकलदे परिपीडिता प्रहारैः ।
 सपदि मरणमेव किं न यायाद्यदि न पिवेदधरामृत मियस्य ॥ २० ॥

तस्यैव ।

किमपि किमपि मन्दं मन्दमासक्तियोगा—
 दविरलितकपोलं जलपतारक्रमेण ।
 सपुलकपरिरम्भव्यापृतैकैकद्रोष्णो—
 रविदितमतयामा रात्रिरेव व्यरंसीत् ॥ २१ ॥

भवभूते ।

गाढोपसृंहंनरसालसलोचनाना—
 मेणीदृशां पुलकदन्तुरकुड्मलेषु ।
 गण्डस्थलेषु वदनानि निवेशयन्तो
 वन्याः सुखेन दिवभानतिवाहयन्ति ॥ २२ ॥

नाथकुमारस्य ॥

॥ इति श्रीमदारोहकप्रमदस्तजल्लहणदेवविगचिनाया सूक्तिमुक्तावहया सुरतकेलिपद्धति ॥

॥ विपरीतरतपद्धतिः ॥ (७९)

विपरीतरतायासजनिताः स्वेदविन्दवः ।
पतन्तु तव गात्रेषु कामिनीवदनच्युताः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

पततु तवोरसि सततं दयिताधम्मिलमल्लिकानिकरः ।
रतिरसरभसकचग्रहलुलितालकवह्वरीगलितः ॥ २ ॥

बाणस्य ।

गाढाश्लेषविशीर्णचन्दनरजःपुञ्जमकर्षादियं
श्रय्या संपति कोमलाङ्गि परुषेत्यारोप्य मां वक्षसि ।
गाढोष्ठग्रहपूर्वमाकुलतया पादाग्रसन्दंशके—
नाकृष्याम्बरमात्मनो यदुचितं धूर्तेन तत्प्रस्तुतम् ॥ ३ ॥

अमरकस्य ।

आहतं कुचतटेन रमण्याः साधु सोढममुनेति पपात ।
त्रुध्यतः मियतमोरसि हारात्पुष्पवृष्टिरिव मौक्तिकवृष्टिः ॥ ४ ॥

माषस्य ।

लीलाचामरदम्बरो रतिपतेर्नीलाम्बुवाहागैमो
रागोद्गारशिखण्डिनो मुखविधूद्रुतस्तमोविभ्रमः ।
तारुण्योन्मददन्तिदानविसरो रोलम्बमालाकुलो
धम्मिल्लो हरिणीदृशां विजयने स्रस्तो रतिव्यत्यये ॥ ५ ॥

वामननागैस्य ।

मृग्धे तवास्मि दयिता पुरुषो भव त्व—
मित्युक्तीया नहि नहीति शिरो विधुय ।
स्वंस्मीत् करात् मियकरे बलयं क्षिपन्त्या
वाचं विनोऽभ्युपगमः कथितो मृगाक्ष्या ॥ ६ ॥

आचम्याभरसिन्धुवारि कवरीसंभारसम्मार्जिते
 स्वेदाम्भःस्त्रपिते कपोलविगलत्काश्मीरपङ्कनेज्ज्वले ।
 काञ्चीमन्त्ररुतेन निर्भरगलन्मुक्ताकलापस्रजा
 घन्यस्योरसि घूर्णमाननयना पञ्चेषुमभ्यर्चति ॥ ७ ॥

चलहारलताश्रिया चिरं रमणोरःस्थलरङ्गनर्तनेन ।
 मणितभ्वनिदम्बरेण सा कृतवाद्येव बभूव कामिनी ॥ ८ ॥

कचित्ताम्बूलाक्तः क्वचिदगरुपङ्कनङ्कमलिनः
 क्वचिच्चूर्णोद्गारी क्वचिदपि च सालक्तकपदः ।
 बलीभङ्गनभोगैरलकपतितैः कीर्णकुसुमैः
 स्त्रियाः सर्वावस्थं प्रथयति रतं प्रच्छदपटः ॥ ९ ॥

केशामप्येते ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तजल्हणदेवविगितायां सूक्तिमुक्तावल्या विपरीतरतपद्धति ॥

सुरतनिवृत्तिः (८०)

वीनोष्ठरागाणि हृताञ्जनानि भास्वन्ति लोलैरलकैर्मुखानि ।
 प्रातः कृतार्थानि यथा विरेजुस्तथा न पूर्वेषुरलङ्कृतानि ॥ १ ॥

मदम्बामिन. ।

नैपथ्यादपि राजते किमपि सा व्यालुप्तभूषा तनुः
 सभोगश्रममीलितं विजयते चक्षुः कटाक्षादपि ।
 गाढालिङ्गनकौतुकादपि नवं दोर्वलिचिस्रंसन
 मीत्यालापरसादपि मियतमं मौनं कुरङ्गीदृषाः ॥ २ ॥

हरिहरस्य ॥

करकिसलयौ धृत्वा धृत्वा विमागति वाससी
 क्षिपति सुतनुर्मालाशेष प्रदोपशिखां प्रति ।
 स्थगयति मुहुः पत्युर्नेत्रे विहस्य समाकुला
 सुरतविरतौ रम्यं तन्व्या मुहुर्मुहुरीक्षितम् ॥ ३ ॥

सुरतविरतौ व्रीडावेशश्रमश्लथहस्तया
 रहसि गलितं तन्व्या प्राप्तुं न पारितमंशुकम् ।
 रतिरसजडैरङ्गैरङ्गं पिधातुमशक्तया
 मियतमतनौ सर्वाङ्गीणं प्रविष्टमधृष्टया ॥ ४ ॥

अमरकस्यैतौ ॥

आवृण्वाना झटिति जघनं सा दुकूलाञ्चलेन
 प्रेङ्खत्क्रीडाकुलितकवरीबन्धनव्यग्रपाणिः ।
 ऊर्ध्वोच्छ्वासस्फुटनखपटैश्चिह्निताभ्यां स्तनाभ्यां
 दृष्टा धाष्ट्येस्मृतिनतमुखी मोहनान्ते मियेण ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

स्वामिन् भङ्गरयालकं सतिलकं फालं विलासिन् कुरु
 प्राणेश्च त्रुटितं पयोधरतटे द्वारं पुनर्योजय ।
 इत्युक्त्वा सुरतावसानसुखिता संपूर्णचन्द्रानना
 स्पृष्ट्वा तेन तथेति जातपुलका प्राप्ता पुनर्मोहनम् ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

मियकृतपटस्तेयक्रीः विडम्बनविलला
 किमपि कृपणालार्पां बालां विलोक्य ससंभ्रमः ।
 अपि विचलितस्कन्धावारो गते मुरताहणे
 त्रिभुवनमहाधन्वी स्थाने व्यवर्तत भन्मथः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

व्याधूतहारमणयः परिधूतमाल्याः
 मन्दस्मितप्रसरसत्रपटाष्टिपाताः ।
 तस्या जयन्ति लुलितश्रमवारिलेशाः
 सीत्कारमुग्धमणितध्वनयो रतान्ताः ॥ ८ ॥

मर्वज्ञवामुदेवस्य ।

लुलितकुसुमसम्पत्केशपाशस्तरुण्या
 मुकुलितनयनान्तं व्रीडया नम्रमास्यम् ।
 करतलपरिधानं नाभिमूर्लं रतान्ते
 पुनरपि रतलीलां प्रेयसः सन्तनोति ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

इति श्रीमदारोहकमपदत्तजल्हणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या
 सुरतनिवृत्तिपद्धति ।

प्रणयकलहे नायकानुनयः (८१)

क्षीणांशुः शशलाञ्छनः शशिमुखि क्षीणो न कोपस्तव
स्मेरं पद्मवन मनागपि न ते स्मेरं मुखाम्भोरुहम् ।
पीतं श्रोत्रपुटेन षट्पदरुतं पीतं न ते जल्पितं
रक्ता शक्रदिगङ्गना रविकरैर्नाथापि रक्तासि किम् ॥ १ ॥

प्रहिणु रमणि मानं मौनमुन्मुच्य साची-
कृतशिरसि ममास्मिन्नर्पयस्वाङ्घ्रियुग्मम् ।
अयि सुमुखि मयूखाः पश्य पीयूषभानो-
र्वरुणनगरनारीनेत्रपात्रीभवन्ति ॥ २ ॥

गतप्राया रात्रिः कृशतनु शशी शर्यत इव
प्रदीपोऽयं निद्रावशमुपगतो घूर्णत इव ।
प्रणामान्तो मानस्त्यजसि न तथापि क्रुधमहो
कुचप्रत्यासक्त्या हृदयमपि ते चण्डि कठिनम् ॥ ३ ॥

माणिव्यैर्दशनश्रियं घटयता विम्बाधरं विद्रुमै-
र्मुक्ताभिः स्मितमिन्द्रनीलशकलक्षोदैश्च केशोत्थयान् ।
इत्थं रत्नमयं विधातुमखिलं दुर्मेधसा वेधसा
तेनैवावनताङ्गवह्निं विहितं वज्रेण चेतस्तव ॥ ४ ॥

अस्तं याति शशी शशाङ्कवदने मानं विमुञ्चाधुना
किं मानेन मृधा नतभ्रु गगनाद्भ्रक्ष्यन्त्यमूस्तारकाः ।
इत्थं स्वामनुशिक्षयन् सितितलादुत्स्रम्य पादं शनैः
क्षीणां वीक्ष्य निशां निसर्गसुभगं गायत्यसौ कुक्कुटः ॥ ५ ॥

जाते केलिकलाकृते कमितरि व्यर्थानुनीतौ चिरा-
न्माने म्छायति मन्मथे विकसति क्षीणे क्षपानेहसि ।
स्वप्नव्याजमुपेत्य तन्निपुणया निद्रान्धमाचेष्टितं
मानम्लानिरभूत्त येन च नचा[प्या]सीद्रहःस्वण्डनम् ॥ ६ ॥

केवामप्येते ।

एकस्मिन् शयने विपक्षरमणीनामग्रहे मुग्धया
 सद्यः कोपपराङ्मुखम्लपितया चाट्टनि कुर्वन्मपि ।
 आवेगादवधीरितः मियतमस्तुष्णीं स्थितस्तत्क्षणं
 माभूत् सुप्त इवेत्यमन्दवलितग्रीवं पुनर्वीक्षितः ॥ ७ ॥

एकस्मिन्शयने पराङ्मुखतया वीतोचरं ताम्यतो-
 रन्योन्यस्य हृदि स्थितेऽप्यनुनये संरक्षतोर्गौरवम् ।
 दम्पत्योः शनकैरपाङ्गवलनान्मिश्रीभवच्चक्षुषो-
 र्भग्नो मानकलिः सहासरंभसव्यावृत्तकण्ठग्रहम् ॥ ८ ॥

अमरुकस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगदत्तनरहणाविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नायकानुनयपद्धति ॥

॥ प्रभातवर्णनम् ॥ (८२)

द्वित्रैर्व्योम्नि पुराणमौक्तिकमणिच्छायैः स्थितं तारकैः

ज्योत्स्नापानभरालसेन वपुषा मुप्ताश्चकोराङ्गनाः ।

यातोऽस्ताच्छूलचूलमुद्गसमधुच्छत्रच्छविश्चन्द्रमाः

प्राची बालविडाललोचनरुचां जाता च पात्रं ततः ॥ १ ॥

राजशेखरस्य ।

यः सैन्ये स्मरपार्थिवस्य विरहिप्रत्यर्थिनामग्रणीः

ज्योत्स्नानिर्झरमुज्जति स्म जगतां यस्तापनिर्वापणम् ।

सोऽयं तारकनायकः किमपरं शृङ्गारसञ्जीवनं

जातः पिष्टपरागपाण्डुरजरत्क्रुष्माण्डपिण्डाकृतिः ॥ २ ॥

विलहणस्य ।

पत्यां पात्रे कलानां व्रजति विधिवशादस्तमिन्दौ क्रमेण

क्रन्दन्ती पत्रिनादैविंगलिततिमिरस्तोमवम्मिल्लभारा ।

प्रभ्रश्यत्स्थूलमुक्ताफलनिकरपरिस्पर्धिताराश्रुविन्दुः

प्रोन्मीलत्पूर्वसन्ध्याद्भुतभ्रुजि रजनी पश्य दह जुहोति ॥ ३ ॥

कस्यपि ।

तमोभिः पीयन्ते गतवयसि पीयूषवपुषि

ज्वलिष्यन्मार्ताण्डोपलपलधुर्मरिव दिशः ।

सरोजानां कर्षन्मलिमयमयस्कान्तमणिवत्

क्षणान्तःशल्य तपति पतिरद्यापि न रुचाम् ॥ ४ ॥

श्रीमुरारेः ।

भिन्दानो मानिनीनां पतिषु रुषमयं हर्म्यपारावतेभ्यो

वाचालत्वं ददानः कवितृषु कविनापतिभं सन्दधानः ।

प्रातस्त्यस्तूर्यनादः स्थगयति गगन मांसलः पांसुतल्या-

दस्वल्पादुत्थिताना नरवरकरिणां शृङ्खलाशिञ्जितेन ॥ ५ ॥

राजशेखरस्य ।

ये कुण्ठीकृतवल्लभप्रणतयः शस्त्ररनङ्गस्य ये
 न प्राप्ताश्च निशीथिनीपतिकरैः शोधिल्यत्रीथीमपि ।
 ते निश्शङ्कविटङ्कान्तालुतुमुलप्लोतप्लुतप्लाविनैः
 छिन्नाः कुक्कुटकृजितैर्मृगदृशा मानग्रहग्रन्थयः ॥ ६ ॥

विस्तणस्य ।

उत्थायोन्नतवासयष्टिशिखरे विस्तारिताकुञ्चिनं
 बिभ्रत्पादमुदस्तकेसरसटः किञ्चिद्विनिद्रेक्षणः ।
 दूरादञ्चितकन्वरः शमवशाद्दद्याध्रुव पलद्वयं
 मानम्लानिकरः कुरङ्गकदशां कौकूपते कुक्कुटः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

चिरतररतस्वेदप्राप्तनिद्रागुस्वाना
 चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रबुद्धाः ।
 अपरिचलितगात्राः कुर्वते न मियाणा-
 मशियिलभुजचक्राश्लेषभेदं तरुण्यः ॥ ८ ॥

अधिरजनिमुखे यः सान्द्रलाक्षानुरार्ग-
 व्यतिकरित इषोच्चैःपाटलत्वं दधानः ।
 उषसि स खलु दीपः पाननिर्धूतरागः]
 स्फुरदधर इवायं धूसरत्वं विभर्ति ॥ ९ ॥

माषम्य ।

आद्ये जगृषि ताम्रचूडरटिते श्रोत्र प्रबुद्धा जवान्
 किञ्चिद्वासवदिङ्मुखं प्रविकरुदृष्ट्वा गवाक्षा-वना ।
 सन्नासेन समीरिता प्रियतमप्रमृणा च रुद्धा शन-
 रुस्थानोपनिवेशनानि कुरुते तल्पे मृशुः पांसुला ॥ १० ॥

निर्यान्त्या रतिवेम्पनः परिणतप्रायां विलोक्य क्षपां
 गाढालिङ्गनचुम्बनानि बहुशः कृत्वाऽप्यसन्तुष्टया ।
 एकं भूमितले निधाय चरणं तल्पे प्रकल्प्यापरं
 तन्वह्न्या परिवर्तिताङ्गलतया प्रेयाश्चिरं चुम्बितः ॥ ११ ॥

कयोरप्येतौ ।

इतः शोचिः प्राच्यां दिशि दिशति भानोररुणता—
 मितो भृङ्गः कूजन्नभिकमलिनीं प्रोचलति च ।
 इतो निर्यान्त्युच्चैर्विहितसुरतकान्तिश्रियिल—
 स्वल्पत्पादन्यासक्षणरणितमञ्जीरमबलाः ॥ १२ ॥

श्रीमुरारेः ।

प्रियवसतेरपयान्त्यो मिथः करम्बितकराम्बुजन्मानः ।
 करजव्रणपदविरलस्तनपुलकममूः किमपि विवदन्ते ॥ १३ ॥

तत्रै (स्यैः) व ।

मालेर्याशुरितश्चकोरविपदामार्द्रमरोहैर्जरत्-
 काश्मीरीवदनादनाकुलतया दौर्भाग्यमभ्यस्यति ।
 भासां भर्तुरितश्च कोकसुकुतैरुड्डीविकां विभ्रति
 द्विप्राः कुङ्कुमकेसरैकमुद्गदो मन्दं मयुरवाङ्कुराः ॥ १४ ॥

अपयान्तीनामधुना सङ्केतनिकेतनान्यग्राक्षीणाम् ।
 वासस एव न केवलमभवन्मनसोऽपि परिवर्तः ॥ १५ ॥

मदनस्यैती ।

चन्दन स्तनतटेऽधरविम्बे यावकं घनतरं च सपत्न्याः ।
 प्रातरीक्ष्य कुपिताऽपि कामिनी सागसि प्रियतमे परितुष्टा ॥ १६ ॥

लासालक्ष्म ललाटपट्टमभितः केयूरमुद्रा गले
 वक्त्रे कज्जलकालिमा नयनयोस्ताम्बूलरागोऽपरः ।
 दृष्ट्वा कोपविधायि मण्डनमिदं प्रातश्चिरं प्रेयसो
 लीलातामरसोदरे मृगदृशः श्वासाः समाप्तिं गताः ॥ १७ ॥

अमरकल्प ।

स्तोकारक्तनखव्रणा स्तनतटी क्वापि स्वल्पचन्दनं
 वक्षः कर्बुरिताञ्जने च नयने विश्रान्तरागोऽधरः ।
 आयासोदयमन्धरं च गमनं प्रातः प्रभङ्गालसं
 जीयादङ्गमनङ्गसङ्गपरिच्छेदे कुरङ्गीदृशः ॥ १८ ॥

उयापतिधरस्य ।

प्रयातवति यामिनीरमणचन्द्रिकापाथसि
 प्रशान्तमिव भासते सरसकर्दमाभं नभः ।
 प्रवेष्टुमिह शङ्कितैरिव रवेस्तुरङ्गधृतः
 क्षणं त्यजति नोदयाचलविटङ्कवीर्यं रयः ॥ १९ ॥

लुठत्यपरवारिधौ कमठनिर्विशेषः शशी
 प्ररुढमुदयाचले चुलकमात्रमुष्णं महः ।
 क्षणं गगनवेदिकाभिदमनङ्कुशं गाहते
 कलिन्दगिरिकन्यकातटतमालनीलं तमः ॥ २० ॥

निरुहणस्यैतौ ।

व्रजत्यपरवारिधिं रजतपिण्डपाण्डुः शशी
 नमन्ति जलबुद्बुदद्युतिसपङ्कयस्तारकाः ।
 कुरण्डकविपाण्डुरं दधति धाम दीपाङ्कुर-
 श्चकोरनयनारुणा भवति दिक् च सौत्रामणी ॥ २१ ॥

राजशेखरस्य ।

उत्फालं हेलयैव द्रुतमभिपततः पूर्वपृथ्वीधराग्रा-
 दुच्चैरक्षिभ्येटाहतिभिरिव हरेर्ध्वान्तदन्ती विदीर्णः ।
 रक्ताः कुम्भैर्विमुक्ता इव सकलदृशां विस्मय सन्दधानाः
 सन्ध्याशोणत्विषस्ताः सपादि निपतितास्तारकास्ताः समस्ताः ॥ २२ ॥

नाभिराजस्य ।

निभ्रांशुकावृतां प्राचीं चुम्बत्यर्केऽतिरागिणि ।
 लज्जयेव ययौ क्वापि श्यामा मीलिततारका ॥ २३ ॥

कविदर्पणराचकस्य ।

आसीस्त्वं निशिराजरक्तहृदयेतीर्यालुना वज्रिणा
 प्रातः शङ्कितयेव दिव्यपदवीं गत्वाऽऽत्मनः शुद्धये ।
 और्वोत्तापितवार्षितापकतलादादाय मुक्तो बहिः
 प्राच्याऽसौ दिवि तप्तमाषक इव मथांतनो द्योतते ॥ २४ ॥

कत्यापि ।

चरमगिरिकुरङ्गीशृङ्गकण्ठयनेन
 स्वपिति सुखमिदानीमन्तरिन्दोः कुरङ्गः ।
 परिणतरविगर्भन्याकुला पौरुहृती
 दिगपि घनकपोतीहुंकृतैः क्रन्दतीव ॥ २५ ॥

चञ्चत्काञ्चनकान्तिभिर्जलजिनीजीवेश्वरज्योतिषा—
 मोघैर्माघवती ककुप् कपिलतामालम्बते संप्रति ।
 यामुद्रीक्ष्य गवाक्षवर्त्मनि मनाङ्मानान्तश्चान्तज्वराः
 कामिन्यः कुचकुम्भसीम्नि दयितान् गाढग्रहं गृह्णते ॥ २६ ॥

प्रत्यग्रज्वलितैः पतङ्गमणिभिर्नीराजिता भानवः
 सावित्राः कुरुविन्दकन्दलरुचः प्राचीमलङ्कर्वते ।
 प्रौढध्वान्तकरालितस्य वपुषश्छायाच्छलेन क्षणा—
 दप्रक्षालितनिर्मलं जगदहो निर्मोकमुन्मुञ्चति ॥ २७ ॥

पीत्वा भृशं कमलकुङ्कुलशुक्तिकोशात्
 दोषातनी तिमिरवृष्टिमथ स्फुटन्तः ।
 निर्यन्मधुव्रतकदम्बमिषाद्गमन्ति
 विभ्रन्ति कारणगुणानिव मौक्तिकानि ॥ २८ ॥

विकासितमङ्कुचितपुनर्विकस्वरेष्वम्बुजेषु दुर्लक्षाम् ।
 कालिकां कथयति नूतनविकासिनीं मधुलिहामर्षः ॥ २९ ॥

एते मुरारेः ।

यद्रात्रौ रहसि व्यपेतविनयं वृत्तं ररः कामिनो-
 रन्योन्यं शयनीयमीहितरसावाप्तिप्रवृत्तसृष्टम् ।
 तत्सानन्दमिलहृशोः कथमपि स्मृत्वा गुरुणां पुरो
 हासोऽत्रेदनिरोधमन्यरमिलत्तारं कथञ्चित्स्थितम् ॥ ३० ॥

यद्भ्रमं गदितं रतिमणयतो रात्रौ विलोलभ्रुवा
 तत्संस्मारयति मिये स्मरमयं प्रातः प्रतिच्छन्दकैः ।
 लोलाक्ष्या स्मितधौतगण्डफलके पत्रावलीतूलिका-
 व्यापारैर्विनिवारणाक्षरभराकारा विकीर्णा दृशः ॥ ३१ ॥

भट्टवामनस्य ।

नक्तं निरङ्कुशतया कुशमूचिभेद्यो
 यः सर्वतस्त्रिभुवनेऽपि ममौ कथञ्चित् ।
 माति स्म सोऽपि दृष्टि घृकविहङ्गमस्य
 भानोर्भयाज्जाटिति सङ्कुचितोऽन्धकारः ॥ ३२ ॥

अरसिठक्वत्रस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरहणविरचिताया स्क्तिमुक्तावल्या प्रभातवर्णनपद्धतिः ॥

प्रभातवायवः (८३)

रामाणां रमणीयवक्त्रशशिनः स्वेदोदविन्दुप्लुत-
 व्यालोलालकमञ्जरीः प्रचलयन्धृन्वक्षितम्बांशुकम् ।
 प्रातर्वाति नवातिकृष्टविकसद्राजीवराजीरजः-
 पुञ्जामोदमनोहरो रतिरसग्लानिं हरन्मारुतः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

विकचकमलगन्धैरन्धयन् भृङ्गमालाः कवलितमकरन्दं मन्दमावाति वायुः ।
 प्रमदमदनमायधौवनोद्दामरामारमणरभसस्वेदस्वेदविच्छेददक्षः ॥ २ ॥
 मावस्य ।

अङ्गैरनङ्गसवरश्रममृद्ग्रहद्भिः संप्रार्थितोऽप्यनुसरन् सरलः समीरः ।
 निन्दापदं भवति सप्रति सुन्दरीणामम्भोजगन्धकथितक्षणदावसानः ॥ ३ ॥
 कृष्णपिङ्गस्य ।

प्रातः सीमन्तिनीनां निधुवनलुलितान् लासयन् केशपाशा-
 नुन्मीलत्पङ्कजान्तःपरिमलसुरभिः स्फारयन् कामलीलाः ।
 स्वच्छावश्यायविन्दून्दिशि दिशि विकिरन् स्थूलमुक्ताफलाभान्
 धूलीभिः केतकीनां घवलितश्रुवनो वाति मन्दं नभस्वान् ॥ ४ ॥

मनसि निविशते स कोऽपि तापः प्रणयिनि बाहुलनान्तरस्थितेऽपि ।
 सकमलमकरन्दगन्धबन्धुर्वहति यदेष शनैः शनैः समीरः ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या प्रभातवातवर्णनपद्धतिः ॥

कलहान्तरिताप्रलापाः (८४)

गंते प्रेमाबन्धे प्रणयबहुमाने विगलिते
 निवृत्ते सद्भावे जन इव जने गच्छति पुरः ।
 तदुत्प्रेक्ष्योत्प्रेक्ष्य प्रियसस्त्रि गतांस्तांश्च दिवसा-
 न्न जाने को हेतुर्दलति शतधा यन्न हृदयम् ॥ १ ॥

कथमपि सस्त्रि क्रीडाकोपाद्भजेति मयोदिते
 कठिनहृदयस्त्यक्त्वा शय्यां बलाद्गत एव सः ।
 इति सरभसध्वस्तप्रेम्णि व्यपेतघृणे स्पृहां
 पुनरपि हतव्रीहं चेतः करोति करोमि किम् ॥ २ ॥

इदं कृष्णं कृष्णं प्रियतम ननु श्वेतमथ किं
 गमिष्यामो यामो भवतुं भवने नाथ भवतु ।
 पुरा येनैवं मे चिरमनुसृता चित्तपदवी
 स एवान्यो जातः सस्त्रि परिचिताः कस्य पुरुषाः ॥ ३ ॥

अमरुकरयैते ।

मया तावद्भोत्रस्खलितहतकोपान्तरितया
 न रुद्धो निर्गच्छन्नयमतिविलक्षः प्रियतमः ।
 अयं त्वीकृतज्ञः परिणतिपरामर्शकुत्रालः
 सखीलोकोऽप्यासील्लिखित इव चित्रेण किमिदम् ॥ ४ ॥

पदोपान्ते कान्ते लुठति तमनाहत्य भवना-
 न्यया निष्क्रामन्त्या सस्त्रि किमपि नालोचितमभूत् ।
 अय श्रोणीभारः स्तनयुगामिमौ निर्भग्गुरु
 तदानीमेताभ्यां कथमिव विलम्बो न विहितः ॥ ५ ॥

मानोन्नतेत्यसहनेत्यतिपण्डितेति
 मरयेव धिक्कृतिरनेकमुखी सखीनाम् ।
 दासिण्यमात्रमसृणेन विचेष्टितेन
 धूर्तस्य तस्य हि गुणानुपवर्णयन्ति ॥ ६ ॥

कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना निग्रहो यत्र मौनं
 यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो दृष्टिपातः प्रसादः ।
 तस्य प्रेम्णस्तदिदमधुना वैश्वसं पश्य ज्ञातं
 त्वं पादान्ते लुठसि न च मे मन्युमोक्षः स्वलायाः ॥ ७ ॥

केषामप्येते ।

इति श्रीभगदत्तनरूढणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या कलहान्तरिता प्रलापपद्धतिः ॥

नायकाशिक्षा (८५)

सालक्तकेन नवपल्लवकोमलेन

पादेन नूपुरवता मदलालसेन ।

यस्ताड्यते दयितया प्रणयात्कोपा-

भ्रोपेक्षितो भगवता मकरध्वजेन ॥ १ ॥

अमरकर्म्य ।

कोपात् किञ्चिदुपानतोऽपि रभसादाकृष्य केशेष्वलं

नीत्वा मोहनमन्दिरं दयितया हारेण बध्वा दृढम् ।

भूयो यास्यसि तद्गृहानिति मुहुः कण्ठार्धरुद्धाक्षरं

जल्पन्त्या श्रवणोत्पलेन सुकृती कश्चिद्रहस्ताड्यते ॥ २ ॥

रुद्रस्य ।

कोपात् कोमललोलबाहुलतिकापाञ्चनेन बध्वा दृढं

नीत्वा मोहनमन्दिरं दयितया स्वैरं सखीनां पुरः ।

भूयो नैवमिति स्वलन्मूर्धदुगिरा संसूच्य दुश्चेष्टितं

धन्यो हन्यत एव निह्नुतिपरः प्रेयान् रुदन्त्या हसन ॥ ३ ॥

अमरकर्म्य ।

सा बाढं भवतेक्षितेति निविडं संयम्य बाहोः स्रजा

भूयो द्रक्ष्यसि तां शठेति निविडं सन्तर्ज्यं सन्तर्ज्यं च ।

आलीनां पुर एव निह्नुतिपरः कोपाद्रणन्नुपुरं

मानिन्या चरणप्रहारविधिना प्रेयानशोकीकृतः ॥ ४ ॥

(रुद्रस्य) ।

पादे मूर्धनि ताम्रताम्रपगते कर्णोत्पले चूर्णिते

छिन्ने हारलतागुणे करतले संपातजातव्रणे ।

अप्राप्तमियताडनव्यतिकरा हन्तु पुरञ्चेतसा

वाञ्छन्ती मुहुरेणशाबनयना पर्याकुला रोदिति ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

अधिरजनि जगाम धाम तस्याः
 मियतमयेति रुषा स्रजाऽवबद्धः ।
 पदमपि चलितुं युवा न सेहे
 किमिव न शक्तिहरं सस्त्रध्वसानाम् ॥ ६ ॥

करजदशनचिह्नं नैशमङ्गोऽन्यनारी-
 जनितमिति सरोषामीर्षया शङ्कमानाम् ।
 स्मरसि न खड्ग दत्तं मत्तयैतत्त्वयैव
 स्त्रियमनुनयतीत्यं व्रीडमानां विलासी ॥ ७ ॥

माषत्यैतो ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तनरुहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नायकशिक्षापद्धतिः ॥

सम्भोगविष्करणम् (८६)

दर्पणेषु परिभोगदर्शिनी पृष्ठतः प्रणयिनो निषेदुषः ।

वीक्ष्य विम्बमनुविम्बमात्मनः कानि कानि न चकार लज्जया ॥ १ ॥

कालिदासस्य ।

ताडीदलं काचन कर्णपाशे निवेशयन्ती सुतनुः कराभ्याम् ।

रराज कर्णान्तविसर्पिदृष्टिः शाणे ददानेव कटाक्षवाणान् ॥ २ ॥

बिरहणस्य ।

यावद्यावत्कुबलयदृशा मृज्यते दन्तपाली

तावत्तावद्विगुणमधरच्छायया शोणरोचिः ।

प्रत्यासन्नप्रियसहचरीदर्शितादर्शभित्तौ

दर्शं दर्शं न विरमयते पाणिमद्यापि चाला ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

एकावलीकलितमौक्तिककैतवेन कस्याश्चिदुन्नतपयोधरयुग्मसेवाम् ।

चक्रुर्मर्नासि यमिनामतिनिर्मलानि कन्दर्पमुक्तशरपातकृतान्तराणि ॥ ४ ॥

न्यस्तानि शङ्खवलयाणि करे कयाचित् तानीन्दुखण्डघटितानि मयैष तर्कः ।

अस्या निसर्गमृदुपाणिसरोजमेषामामोचने झटिति यन्मुकुलीबभूव ॥ ५ ॥

हारेण च स्तनयुगं परिवृत्य पीन-

प्रत्यायतं च जघनं रशनागुणेन ।

मध्यस्य मण्डनविधिं न चकार काचि-

द्विक्तः सनाभिरपि नैव हि माननीय ॥ ६ ॥

लाक्षां विधातुमबलम्बितमात्रमेव

सरूपाः करेण तरुणाम्बुजकोमलेन ।

कस्याश्चिदग्रपदमाश्रु बभूव रक्तं

लाक्षारसः पुनरभूत् पुनरुक्तदूष्यः ॥ ७ ॥

अर्काभिमुख्यसलिलस्थितिसाधनानि
 रक्ताम्बुजस्य फलितान्यधुना तपांसि ।
 यद्गं ह तस्य परिभूतिकरं पदं त्वं
 लाक्षारसाङ्कुरितरागमिमं करोषि ॥ ८ ॥

यानि द्रवन्ति विरहे विदलन्ति यानि
 योगे हरेण सखि किं बलयैः फलं ते ।
 नैवास्ति यैर्विपारि सम्पदि चोपयोग-
 सैः सङ्गमं न खलु वाञ्छति कोऽपि मर्त्यः ॥ ९ ॥

षडेते उत्प्रेक्षावल्लभस्य ।

मुग्धा त्वं सुभगे न चेत्सि मदनव्यापारमध्यापितं
 नूनं पद्मदलैषिणाऽयमलिना दह्ये न भर्त्राऽधरः ।
 सरुयेदं हसितं वधूं प्रति तदा सानन्दमाविर्भव-
 द्ब्रजान्तर्धनशीधुगन्धरसिकैर्भृङ्गैर्यदा गुञ्जितम् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अहं तेनाहूता किमपि कथयामीति विजने
 समीपे चासीना सरलहुदयत्वादवहिता ।
 ततः कर्णोपान्ने किमपि वदताऽऽघ्राय वदनं
 गृहीत्वा धम्मिल्ले मर्म सखि निपीतोऽधररसः ॥ ११ ॥

अमरकस्य ।

सख्यस्तानि वचांसि यानि बहुशोऽधीतानि युष्मन्मुखा
 दृक्ष्येऽहं बहुशिक्षिता क्षणमपि ध्यात्वाऽस्मि मौन गता ।
 धूर्तेनैव च मण्डलीकृतकुचं गार्ढं परिष्वज्य मां
 पीतान्येव सहाधरेण सहसा वक्रस्थितान्येव मे ॥ १२ ॥

जीवनागस्य ।

अयमेकोऽहमेकेति ज्ञानं तत्सङ्गमे न मे ।
 -राग एवाधिकस्तत्र हरिद्राचूर्णयोरिव ॥ १३ ॥

मा गर्वमुद्रह कपोलतले चकास्ति
 कान्तस्वहस्तलिखिता मम मञ्जरीति ।
 अन्यापि किं न सखि भाजनमीदृशाना
 वैरी न चेद्गुणेषु वेपथुरन्तरायः ॥ १४ ॥

कयोरप्येतौ ।

घन्याऽसि या कथयसि प्रियसङ्गमेऽपि
 नमोक्तिचाटुकञ्चतानि रतान्तरेषु ।
 नीवीं प्रति प्रणिहिते तु करे प्रियेण
 सरुयः श्रुयामि यदि किञ्चिदिह स्मरामि ॥ १५ ॥

विज्ञाकाया ।

पादग्यासं कृतवति बहिः श्रोत्रयोरस्मि लीना
 प्राप्ते दृष्टिप्रसरपदवीं दृष्टिरेवाहमासम् ।
 तल्यान्तस्ये हसितपुलकस्वेदकम्पाकुलाङ्गी
 संजाताऽहं तदनु सखि मे विमलुप्तो विवेकः ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

कान्ते तल्पमुपागते विगळिता नीवी स्वयं बन्धनात्
 वासश्च श्लथमेखलागुणधृतं किञ्चिन्नितम्बे स्थितम् ।
 एतावत् सखि वेद्मि केवलमहं तस्याङ्गसङ्गे पुनः
 कोऽसौ काऽस्मि रतं च किं कथयामि स्वल्याऽपि मे न स्मृतिः ॥१७॥
 कस्यापि ।

कान्ते सागसि यापिते प्रियसखीवेषं विधायगते
 भ्रान्त्याऽऽलिङ्गन्थ मया रहस्यमुदितं तत्सङ्गमाकाङ्क्षया ।
 मृग्ये दुष्करमेतदित्यतितरामुक्त्वा सदासं बला-
 दालिङ्ग्य च्छलिताऽस्मि तेन कितवेनाद्य प्रदोषागमे । १८ ॥

सुप्तोऽयं सखि सुप्यतामिति गताः सरुयस्ततोऽनन्तरं
 प्रेमावेशितया मया तरलया न्यस्तं मुखं तन्मुखे ।
 ज्ञातेऽलीकनिमीलने नयनयोर्धूर्तस्य रोमाञ्चतो
 लज्जाऽऽसीन्मम तेन साऽप्यपहृता तत्कालयोग्यैः क्रमैः ॥ १९ ॥

अमरुकस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगदत्तनल्लहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या सम्भोगाविष्करणपद्धतिः ॥

कुलटापद्धतिः (८७)

उद्भासः स्वण्डस्वण्डस्तरलितहृदये मूकतां भूषणाना-
 भुक्तिमत्पुक्तिबन्धोऽप्याभिनयविहितः पांसुला भ्रुस्तुशय्या ।
 तूष्णीमेव मसादानुनयनकलहाश्चुम्बनं शब्दशून्यं
 यत्रैतत् स्वस्ति तस्मै निभृतनिधुवनायेति नान्दी नमोऽस्तु ॥ १ ॥

अये को जानीते निजपुरुषसङ्गो हि न तथा
 यथा चेतस्स्त्रीणां परपुरुषसङ्गो रमयते ।
 अपि स्वैरं भुक्ता दिवसमखिलं वासरकृता
 करस्पर्शादिन्दोर्मुकुलयति नेत्राणि नलिनी ॥ २ ॥

देवराजस्य ।

भ्रुभेदैः कतिचिद्विरा कृटिलया काश्चित्कियत्यः स्मितैः
 स्वैरिण्यः प्रथयन्ति मन्मथशरव्यापारवह्यं मनः ।
 कासाचित्पुनरङ्गकेषु मसृणच्छायेषु गर्भस्थितो
 भावः काचपुटेषु पुष्करमिव प्रव्यक्तमालोक्यते ॥ ३ ॥

अभिनन्दनस्य ।

अये कोऽयं वृद्धो गृहपरिवृढः किं तव पिता
 न मे भर्ता किन्तु व्यपगतहृमन्यच्च बधिरः ।
 द्रुहुं श्रान्तोऽग्राहं शिशयिषुरिहैवापवरके
 क्व याभिर्न्यां यामि स्वपिमि ननु निर्दशमशके ॥ ४ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

शून्यं वेश्म चिराद्गतो गृहपतिर्जाताऽधुना शर्वरी
 स्थातुं नोचितमत्र गच्छ निपुणं लोकैरनालोकितः ।
 इत्थं लोलहृशा ह्यसावभिहितो दासीमुखेनाध्वगः
 स्मित्वा किञ्चिदिव क्व यामि रजनी यातेत्युदीर्य स्थितः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

आकारैर्न विदन्ति व[क]फणितीर्बोद्धुं न मेधाविन-
शब्दाख्येयनिजाशयं कुलवधूवर्गस्य नैतद्वृतम् ।
ग्रामेऽस्मिन् ऋजुवाच्यवाचकहतात्मानो युवानां जडा-
स्तत्त्वज्ञोपगताध्वगावधिरयं कामञ्जरः सख्यताम् ॥ ६ ॥

हरिहरस्य ।

दृष्टिं हे प्रतिवेशिनि क्षणमिहाप्यस्मद्गृहे दास्यसि
प्रायेणास्य शिशोः पिता न विरसाः कौपीरपः पास्यति ।
एकाकिन्यपि यामि तद्वनमितः स्रोतस्तमालाकुलं
नीरन्ध्रास्तनुमालिलखन्तु जरठच्छेदा नलग्नन्ययः ॥ ७ ॥

विजाकायाः ।

एषां गोपवधुविलाससुहृदां राधारहस्साक्षिणां
भद्रं भद्रकलिन्दशैलतनयातीरे लताशाखिनाम् ।
विच्छिन्ने स्मरतल्पकल्पनविधिच्छेदाय योगेऽधुना
ते जाने जरठीभवन्ति विलसन्नीलतिवषः पल्लवैः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

यः कौमारहरः स एव हि वरस्ताश्चन्द्रगर्भा निशाः
श्रोन्मीलवमालतीसुरभयः प्रौढाः कदम्बानिलाः ।
सा चैवास्मि तथाऽपि चौर्यसुरतव्यापारलीलाविधौ
रेवारोधसि वेतसीतरुतले चेतः समुत्कण्ठते ॥ ९ ॥

शिलाभट्टारिकायाः ।

व्यपेतव्याहारं गतविविधशिल्यव्यतिकर
करस्पर्शारम्भे विगलितदुकूलान्तवसनम् ।
मुहुर्बद्धोत्कम्पं दिशि दिशि मुहुः प्रेषितहशो-
रहल्यासुत्राम्णोः क्षणिकमिव तत्सङ्गतमभूत् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

एकाकिनी यदबला तरुणी तथाऽह-
 मस्मिन् गृहे गृहपतिश्च गतो विदेशम् ।
 के याचसे तदिह वासमियं वराकी
 श्वश्रूर्मेमान्धबधिरा ननु मूढ पान्थ ॥ ११ ॥

अम्बा शेतेऽत्र वृद्धा परिणतवयसाम्प्रणीरत्र तातो
 निःशेषागारकर्मश्रमश्लिथिलतनुः कुम्भदासी तथाऽत्र ।
 अस्मिन् पापाऽहमेका कतिपयदिवसश्रोषितप्राणनाथा
 पान्थायेत्थं तरुण्या कपितमवसरव्याहृतिव्याजपूर्वम् ॥ १२ ॥

रुद्रस्यैतौ ।

॥ इति श्रीभगदत्तजल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या कुलटापद्धतिः ॥

सङ्कीर्णपद्धतिः ॥ (८८)

नखपदशबलेषु कामिनीनां पृथुलतरेषु नितम्बमण्डलेषु ।
पुष्पकितमनसां जयन्ति यूनां नयनसरोजगतागतानि तानि ॥ १ ॥

नाथकुमारस्य ।

लक्ष्मीश्रामरभासिनी परिचयस्मेरा सुहृत्सङ्कथा
रूपं पुष्पशरोपमं [रतिपतेर्लीलो]पमं यौवनम् ।
पार्श्वे जीवितजीवितं प्रियतमाः श्यामाः शशाङ्कनाङ्किता
गेयं श्रोत्ररसायनं सुकृतिनां सम्पूर्णपुण्योत्सवः ॥ २ ॥

कुलाभिमाने विभवो विभवेऽभिनव वयः ।
यौवनेऽभिमता कान्ता भोगोऽयं भाग्यसम्पदाम् ॥ ३ ॥

उद्यानं कौमुदी गीतं कान्ता केलिः सुहृत्कथा ।
कृतिनां सुकृतक्रीतः स्वर्गभोगो भुवि स्थितः ॥ ४ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैतौ ।

अस्माकं सखि वाससी न रुचिरे श्रेयैकं नोज्ज्वलं
नो वक्रा गतिरुद्धतं न हसितं नैवास्ति कश्चिन्मदः ।
किन्त्वन्येऽपि जना वदन्ति सुभगो ह्यस्याः पतिर्नान्यतो
दृष्टिं पातयतीति विश्वमियता मन्यामहे दुस्थितम् ॥ ५ ॥

न्द्रस्य ।

मधु च विकसितोत्पलावैतसं शशिकरपल्लवितं च हर्म्यपृष्ठम् ।
मदनजनितविभ्रमा च कान्ता फलमिदमर्षवतां विभूतयोऽन्याः ॥ ६ ॥

मर्तृमेष्ठस्य ।

प्रतिरजनि प्रतिदिवसं बहिरबहिश्चण्डि डिण्डिमं दत्त्वा ।
काणबधूहम्बालितैर्विश्वं पुनराकुलीभूतम् ॥ ७ ॥

कोपं संवृणु कोपनेऽश्रुसलिलैर्धौताञ्जने किं दृशौ
 किं कोपादलकावली विलुम्बिता स्वित्नाऽसि किं मन्युना ।
 कर्णोच्चंसितपथरामशकलप्रत्यर्पितश्शोणिमा
 फालेऽस्मिन् सुभगस्य नान्यवनितापादाम्बुजालक्तकः ॥ ८ ॥
 हरिहरम्यैतौ ।

संसारः प्रतिभाति येन सरसः सर्वाण्यहानि क्षणा—
 यन्ते जीवितयौवने सफलता दत्तः सरूपश्रिणी ।
 चन्द्रोद्यानवसन्तकोकिलकुहूलापादिकानामृपा—
 देयत्वं कुरुते च यद्विजयते तत् प्रेम धूनोश्चिरम् ॥ ९ ॥
 श्रीभीमसिंहपण्डितस्य ।

नमस्यं तत्सस्वीप्रेम घण्टारणितसोदरम् ।
 क्रमक्रशिमनिःसारमारम्भगुरुदम्बरम् ॥ १० ॥
 दम्पत्योः पासिकात्प्रेम्णः प्रेमाभावः सुखावहः ।
 एककर्णस्थताटङ्कगदताटङ्कं वरं मुखम् ॥ ११ ॥
 कयोरप्येतौ ।

अन्यमुखे दुर्वादो र्यः प्रियवदने स एव परिहासः ।
 इतरेण्वनजन्मा यो धूमः सोऽगुरुभवो धूपः ॥ १२ ॥
 गोवर्धनाचार्यस्य ।

नद्या इव प्रवाहो विषमशिलासङ्कटस्खलितः ।
 विध्रितसमागममुखो मनसिज्ञयः शतगुणी भवति ॥ १३ ॥
 कालिदासस्य ।

स्वादूनां प्रथमाय रूपविभवं मिथ्या मियस्तन्वते
 प्रेम्णे स्वस्ति मनोभवैकसुहृदे यस्य प्रसादादिह ।
 दम्पत्योरनपेक्षितमियसस्वीचित्रप्रकारोक्तयो
 जायन्ते महरान्तरेऽपि शतशः कोपप्रसादादयः ॥ १४ ॥
 राजशेखरस्य ।

तारुण्यातिशयः स कोऽपि विकसत्सौन्दर्यमुद्राङ्कित-
 श्चातुर्थं नवभङ्गिन्सङ्गिः तदहो यस्यां समुज्जृम्भते ।
 एकाऽप्यस्ति किमीदृशीन्दुवदना सोऽप्यस्ति किं यत्कृते
 सास्रं श्रुष्यति मृष्यति प्रलपति प्रेम्णा तदप्यञ्जुतम् ॥ १५ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

वत्पराधीनयोः प्रेम देवात् किमपि जायते ।
 तत्रानुत्सृज्य लज्जां वा जीवितं वा कुतः सुखम् ॥ १६ ॥
 यत्रावकाशलेशोऽस्ति नोपचारविचारयोः ।
 तद्दधानं प्रेम चाशेषदुःखहयोगिभोगिनोः ॥ १७ ॥

प्रज्ञानन्दस्य ।

अवचनं वचनं मियसन्निधावनवलोकनमेव विलोकनम् ।
 अवयवावरणं च यदंशुकव्यतिकरेण तदङ्गसमर्पणम् ॥ १८ ॥

स्त्रीमुद्रां मकरध्वजस्य परमां सर्वार्थसम्पत्करी-
 मेनां ये प्रविहाय यान्ति कुधियः स्वर्गापवर्गेच्छवा ।
 तदोषैर्विनिहत्य ते द्रुततरं नप्रीकृता मुण्डिताः
 केचिद्रक्तपटीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ १९ ॥

एको चाणः स्फुरति बलितालोकनं कामिनीनां
 कामस्यान्यो मलयपवनः कामिनां मर्मभेदी ।
 वीणावेशुक्वाणितमपरश्चूतपुष्पं तुरीयः
 सर्वोत्कण्ठप्रथमसचिवः पञ्चमः पञ्चमोऽपि ॥ २० ॥

केशामध्येते ।

इति श्रीमदारोहकमगदत्तनरुहणदेवविरचितार्था सूक्तिमुक्तावल्या सङ्कीर्णपद्धतिः ॥

हासपद्धतिः (८९)

मातस्तातस्य मौलो निवसति किमिदं पुत्र शीतांशुलेखा
 फाले किं नेत्रमेतज्ज्वलितशिखिशिखं किं गले कालकूटः ।
 नाभेर्भ्रूले किमेतत्तादिति तनयजां भारतीं भावयित्वा
 तिर्यग्न्यामीलितार्क्षी करपिहितमुखी पार्वती वैः पुनातु ॥ १ ॥

॥ कस्यापि ॥

गत्वा द्वारवतीं नयामि दिवसानाराधयन्ती हरिं
 दृष्ट्वा चाऽनशनेन जीवितमिदं मुञ्चामि भागीरथीम् ।
 प्रातः प्रातरितिप्रवर्तितकथा निर्वेदमातन्वती
 रण्डा नक्तमनन्तनिर्भररतपीता सुखायास्तु वः ॥ २ ॥

ऋज्वी दृष्टिरनुलवणं विहसितं मन्दं परिस्पन्दितं
 द्वेषो नर्मणि दूरतीर्थगमने यत्नो रतिर्लिङ्गिषु ।
 यस्यास्त्यक्तमुखस्यूहं किल वपुः पीनाल्पलम्बस्तनी
 सक्षीरा विटचेटकैकमहिषी रण्डा शिवायास्तु वः ॥ ३ ॥

॥ हरगणस्य ॥

लभ्यान्यङ्गनविलेपनानि सुलभास्ताम्बूलसम्पत्तयः
 कलयन्ते च मृदूनि चीनवसनान्यभ्येति काऽपि ह्युतिः ।
 किं चोर्ध्वघटते विमर्दसुलभः संभोगलीलारसो
 रण्डा विचचतीति हन्त महतः पुण्यस्य पाकक्रमः ॥ ४ ॥

अभ्यस्तेऽपि हि नाम वस्तुनि चिराद्ज्ञानसंभावनं
 शौचाशौचविवादिता विशकलस्मृत्यसरावर्तनम् ।
 वारं वारमृणोपघातकथनं कोऽप्येष दम्भात्मना
 प्रायो दग्धदुरीशवञ्चनविधौ जागर्त्यपूर्वः क्रमः ॥ ५ ॥

भ्रातस्तर्कं कदर्थितोऽसि कविते याताऽसि दीनां दशां
 वीर्मासे सास्त्रि वञ्चिताऽसि सुहृदो वेदाः कुतः शर्म वः ।
 धूर्तैर्निःस्पृहताभिषेण भवतामाधाय मौलौ पदं
 ह्रत्वा विचवतां धनानि सुचिरं साम्राज्यमातन्यते ॥ ६ ॥

पाणौ ताम्रघटी कुशाः कर्तले धौतोऽञ्ज्वले वाससी
 फाले मृत्तिलकः सचन्दनरसो न्यस्तैकपुष्पं शिरः ।
 दूरोत्क्षिप्तपदा गतिर्दृढतरव्याश्लिष्टदन्ता गिरः
 सोऽयं बञ्चयितुं जगद्भगवतो इम्भस्य देहक्रमः ॥ ७ ॥

स्नायं स्नायमनारतं धनवतामग्रे निरीह्व्रताः
 प्रायो मृत्तिलदर्भसंग्रहधर्माः सम्मोहयन्तो जगत् ।
 अम्भःकेलिकृतावतारतरुणीनीरन्ध्रवक्षोरुह-
 द्रन्द्रालोकनकूणितेक्षणयुगं ध्यायन्त्यमी ढाम्बिकाः ॥ ८ ॥

वैराग्यभङ्गिन् रचनावचनैः प्रतार्य रण्डाशिराय विकटस्तनसन्नताङ्गीः ।
 ब्रह्मोपदेशमिषसङ्गतगण्डभिच्चि निःशङ्कचुम्बनरसैः कितवा द्रवन्ति ॥ ९ ॥

करकजलपूतभूतलनिहितपदो विहितविकृतहुकारः ।
 अपि वितथमन्त्रगणनाव्यग्रसमग्राङ्गुलीपर्वा ॥ १० ॥

वेश्यावेश्ममु सीधुगन्धिललनावक्रासवामोदितै-
 र्नात्वा निर्भरमन्मथोत्सवरतैरुभिद्रचन्द्राः क्षपाः ।
 सर्वज्ञा इति दीक्षिता इति चिरं प्राप्ताग्निहोत्रा इति
 ब्रह्मज्ञा इति तापसा इति दिवा भूतेर्जगद्भ्रयते ॥ ११ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

चेत्थः कदाचन कदाचन पण्यनार्यः
 कन्याः कदाचन कदाचन चण्डरण्डाः ।
 इत्थं चिरं विहरतोऽपि सखे परस्त्री-
 वाञ्छारसे न परितृप्यति चान्तरात्मा ॥ १२ ॥

केषामप्येते ।

न विद्या न च वक्तृत्वं नैषा काऽपि विदग्धता ।
तथाऽपि धत्ते पाषत्वमप्रतिग्रहभावना ॥ १३ ॥

सर्वज्ञत्वमुदेवस्य ।

स्नानं सिन्धुजले विधाय जनतासन्ने निषण्णस्तटे
काषायेण घनावकुण्ठिततनुः प्राप्तः परिव्राजकः ।
मूपापूपघृतोचरा मधुमती भिक्षा यतो लभ्यते
यस्मिन् वा गतभर्तृका युवतयस्तत्तद्गृहं ध्यायति ॥ १४ ॥

सक्तिसहस्रात् ।

कन्यां वहसि दुर्बुद्धे गर्दभैरपि दुर्बुद्धाम् ।
शित्वायज्ञोपवीतान्यां भारः कस्ते भविष्यति ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

प्रामाण्यमाक्षिपति साधयतां शिवादीन्
देवानभीः किमपि दुर्मतिरागमानाम् ।
पुत्रे शिशौ विकृतिभीषदवेक्ष्य भीतो
धावत्ययं प्रतिनिशं सबालिः श्मशानम् ॥ १६ ॥

श्रमणः श्रावकद्वद्धासुरतविधौ दक्षति नाधरं दत्तम् ।
मदिराक्षि मांसभक्षणमस्मत्समये विरुद्धमिति ॥ १७ ॥

केशोल्लुङ्घनसाम्येऽपि हन्त पश्यैतदन्तरम् ।
उपस्थाः कैंटमश्नन्ति घृतभक्तं दिगम्बराः ॥ १८ ॥

केषामप्येते ।

वन्दे पद्मिनि धर्मलाभ भवती प्राप्ता जिनेन्द्रालयं
किं मेऽन्यत्र किमुच्यते तव मनःश्रद्धा भवन्तो विदुः ।
इत्याकृतमृदुस्मितेन [वच]सा जल्पन्ति ये श्रावर्क्या
तन्नामीनिपतद्दृशः करचटेतेसेबडेकेपटे (?) ॥ १९ ॥

मदनस्य ।

अभ्यस्य पवनविजयं व्याख्याय च शैवसंहिताः सकलाः ।
धरणसमये गुरुणां पर्दवदसवो विनिष्क्रान्ताः ॥ २० ॥

इच्छालस्य ।

कृषीवकानां भ्रुवि काळवर्षादकालवर्षाद्भिषजां प्रमोदः ।
सस्यप्रवृद्धिं कुरुते हि पूर्वः प्रजासु रोगप्रचयं द्वितीयः ॥ २१ ॥

दृष्टे रवौ सरसिजं कुमुदं हिमांशौ
नीलाम्बुवाहनिषिडे गगने शिखण्डी ।
प्रायस्तथा न हि वहन्ति विकासलक्ष्मीं
व्याधौ यया धनवतो भिषजां मृत्वानि ॥ २२ ॥

धत्सेऽन्ना(ङ्ग)नि न धार्यसे च बहुभिर्वेत्सि स्वयं सङ्गन्तान्
पद्भ्यां यासि वचो ददासि शिरसः शक्रोपि संचालने ।
निर्मुक्तो गुरुलङ्घनव्यतिकरात्तृष्णा न चोष्णा(ष्मा)पि ते
सानन्दोऽथ वियोगरोगरहितो दृष्टोऽसि जीवन्पुनः ॥ २३ ॥

कार्पासकोशौज्ज्वलकेशसञ्चया पयोधरालिङ्गितमन्मथालया ।
गळौ जरद्गुलकसन्निभानुभौ तथापि रण्डा मुरतं न मृञ्चति ॥ २४ ॥

मर्कटमूत्रि मरिचस्तनि मुरजोदरि मृष्टिभेयकटिदेशे ।
मार्जारशावनयने स्मरामि कान्ते तवाङ्गानि ॥ २५ ॥

कटिर्मुष्टिश्राह्वा द्विपुरुषभुजग्राह्यमुदरं
स्तनौ घण्टालोलौ जघनमिव गन्तुं व्यवसितौ ।
स्मितं भेरीनादो मुखमपि च पन्युर्भयकरं
तथाऽप्येषा रण्डा परिभवति सन्तापयति च ॥ २६ ॥

भक्ते द्वेषो जडे प्रीतिः प्रवृत्तिर्गुरुलङ्घने ।
मूत्रे कटुकता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव ॥ २७ ॥

कोशं कुशेशय विकासय संभितालौ प्रीतिं कुरुष्व यदसौ दिवसस्तवास्ते ।
दोषागमे निषिद्धराजकरप्रपातदुःस्थे समेष्यति पुनस्तव कः समीपम् ॥ २८ ॥

१ तल्लक्ष्योपरि दृश्यते च मङ्गली प्रीतिर्न चोष्माऽस्ति तत् दृक्स्वास्थ्यं च (नि)वियोगरोगरहितो दृष्टोऽसि
श्ले ॥ पाठान्तरम् क ख च- २ काशो क पाठभेद

आलिङ्गिता परैर्यान्ति मस्त्वलन्ति समे पथि ।
अव्यक्तानि च भाषन्ते धनिनो मद्यपा इव ॥ २९ ॥

अधिकाराभिषेकेषु मृदङ्गवचनं शृणु ।
वद्धा दण्डहता रिक्ता भविष्यासि यथा वयम् ॥ ३० ॥

कस्यापि ।

सकवार्णं लोलनेत्रं कुलयुवतिष्ठुखं दृश्यते सौनुकम्पै
रण्डानामर्धलज्जाञ्चितमधिपुलकं स्पृश्यते पीनमङ्गम् ।
ह्रीवानां स्वाद्यतेऽन्तश्चिरविहितधनं काष्ठमूलाश्रितोर्यैः
पूर्वं विद्याकलानां सकलसुखनिधिर्वैद्यविद्याभिवन्द्या ॥ ३१ ॥

दीपकस्य ।

आपूर्यमाणपलितं सुभगत्वकामः
सार्धं प्रयाति दयिता पलिताधिकेन ।
पुण्येक्षणत्वमपि शश्वदपोष पा(सा ?)कं
याति प्रियो निकटमेव विलोचनेन(?) ॥ ३२ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

यस्मिन्नास्ति कचग्रहव्यतिकरो यस्मिन्न पीनस्तन-
द्रन्द्रादलेपरसो न यत्र करजैरुच्चावचाः केलयः ।
प्रत्यङ्गं न च यत्र चुम्बनविधिर्नो यत्र कण्ठध्वनिः
तत्पुंसः कुलगेहिनीरतमिति स्पष्टो हि विष्टिक्रमः ॥ ३३ ॥

ससंभ्रमकचग्रहव्यतिकराकुला वेपते
नखक्षतिषु निर्भरं स्फुरितबाष्पमारोदिति ।
दिशः समयमार्जवस्तिमितलोचनं वीक्षते
पशुश्च कुलगेहिनी चतस्रणामनर्थान्तरम् ॥ ३४ ॥

मर्वज्ञवासुदेवस्यैती ।

काकाल्लौल्यं यमात् कौर्यं स्थपतेर्दृढधातिताम् ।
एकैकाक्षरमादाय कायस्थः केन निर्मितः ॥ ३५ ॥

लेखनित्यतर्कणस्य कायस्थस्य न विश्वसेत् ।
 येनोनिदञ्चितोधेन गकारान्तररेखका (?) ॥ ३६ ॥
 कलमान्तनिर्गतमषीचिन्दुव्याजेन साञ्जनाश्रुकणा ।
 कायस्थलुण्ठ्यमाना रोदिनि ग्विभेव राजश्रीः ॥ ३७ ॥
 शतवेदी मे सिद्धः सहस्रवेदी रसोऽपि निर्यानः ।
 इति वदति धातुवाटी नम्रो मलिनः कुशो लक्षः ॥ ३८ ॥
 प्रथमं स्वचित्तमखिलं कनकार्थी भस्मसात् स्वयं कुरुते ।
 पश्चात्स्वधनादधिकं विनाशयति वञ्चनानिपुणः ॥ ३९ ॥
 उत्तिष्ठति नमति वणिक् पृच्छति कुशलं ददाति च स्थानम् ।
 निक्षेपपाणिमासं दृष्ट्वा धर्म्याः कथाः कुरुते ॥ ४० ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

पितरि मृतेऽपि हि वेद्या रोदिति ह । तात तात तातेति ।
 उपभुक्तखदिरवीटिकजनिताधररङ्गभङ्गभयात् ॥ ४१ ॥

उच्छठस्य ।

तल्पे नितम्बतलमात्रनिरस्तवस्त्रां सङ्गन्त्य घृष्टवनिता हतकामवेगः ।
 निर्द्वैत्यमन्ध इव मन्मथजं समग्रं लज्जानतो भवनतः सपदि व्यपैति ॥ ४२ ॥
 सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

अविदग्धः श्रमकठिनो दुर्लभयोपिद्युवा जहो विप्रः ।
 अपमृत्युरुपक्रान्तः कामिव्याजेन मे रात्रौ ॥ ४३ ॥
 शृणु सखि कौतुकमेकं ग्रामीणककामिना यदथ कृतम् ।
 सुरतसुखमीलितक्षी मृतेति भीतेन मुक्ताऽस्मि ॥ ४४ ॥

वामोदरगुप्तस्यैतौ ।

दुर्देशैः कृपणैः पणो यदि भवेद्बाला बलाद्भुज्यते
 कन्दर्पप्रतिमोऽपि हन्त तरुणो निष्कास्यते निर्धनः ।
 आस्ते लोहमयार्गलेव भवनद्वारे चिरं जाग्रतो-
 र्थूनोर्भोग्यविपर्ययेण जरती नाद्यापि मृत्युं गता ॥ ४५ ॥

नाथकुमारस्य ।

काञ्चिच्चादुवचःशतैर्निजसुताप्रेमातिरेकैः परा-
नन्यान्वक्त्रवाक्कर्मैर्धनवतः प्रापय्य मेहं निजम् ।
मान्दत्तप्रहणमगलभकितवक्याजादवष्टभ्य तान्
कुट्टिन्यः स्फुटमप्रगल्भचरितानेताञ्चिहन्तुं क्षमाः ॥ ४६ ॥

सर्वज्ञवासुदेवस्य ।

भगदत्तप्रभावाद्या कर्णशलयोत्कटस्वना ।
सेनेव कुरुराजस्य कुट्टनी किन्तु निष्कृपा ॥ ४७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

प्रेमद्रुमोद्दलनतीक्ष्णकुठारधारा रूक्षाक्षिवीक्षणविरूक्षणचित्तवृत्तिः ।
नार्द्राभवन्मरुधरेव महाप्रबन्धैर्वज्रं पिनष्टि कठिनं खलु कुट्टनी सा ॥ ४८ ॥
स्फुरत्कुन्दश्रेणीविशददशना धौतवसनाऽ-

मले फाले किञ्चित्तिलकरचना चारुवचना ।
इयं यूनां चेतःप्रहरणधरा सम्यगधरा
प(व ?)राका(की ?)रा[के]न्दुमतिमवदनाऽतिप्रवदना ॥ ४९ ॥

कस्यापि ।

भार्यायै पतिदेवतापरगतिं शंसत्यसत्यै पुमान्
कञ्चिच्चां नियमैर्नियन्तुमपटुः कोपेन संन्यस्यति ।
अन्यो गच्छति जाह्नवीमथ परो राजानमप्यावयो-
र्वशं दूषय नेति भोः कथय मे कस्तेषु मानोज्ञतः ॥ ५० ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

नाहं स्वर्गफलोपभोगतृषिता नाभ्यर्थितस्त्वं मया
सन्तुष्टस्तृणभक्षणेन सततं साधो न युक्तं तव ।
स्वर्गं यान्ति यदि त्वया विनिहता यज्ञे यदि(ननु ?)प्राणिनो
यज्ञं किं न करोषि मातृपितृभिः पुत्रैः सदा बान्धवैः ॥ ५१ ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तमरुहणदेवभिरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या ह्यास्यरसपद्धतिः ॥

करुणः (१०)

आदाय मांसमखिलं स्तनवर्जमङ्गे
 मां भुञ्ज वागुरिक यामि कुरु प्रसादम् ।
 सीदन्ति शष्पकवल्ग्रहणानभिज्ञा
 मन्मार्गवीक्षणपराः शिशवो मदीयाः ॥ १ ॥

नरदेववर्मणः ।

हृदयान्नापयातोऽसि दिक्षु सर्वासु दृश्यसे ।
 वत्स राम गतोऽसीति सन्तापादनुमीयसे ॥ २ ॥
 लक्ष्मणस्त्यक्तवान् प्राणान्मदर्थे मयि जीवति ।
 अहमश्रूणि मुञ्चामि पश्यतान्तरमावयोः ॥ ३ ॥

अभिनन्दस्वैतौ (१) ।

मातस्तातः क यातः सुरपतिभवनं हा कुतः पुत्रशोकात्
 कोऽसौ पुत्रश्चतुर्णां त्वमवरजतया यम्य जातः किमस्य ।
 मोक्षोऽसौ काननार्नवं किमिति नृपगिरा किं तथाऽसौ चभाषे
 मद्वाग्बद्धः फलं ते किमिह तव धराधीशता हा हतोऽस्मि ॥ ४ ॥

कृतककुपितैर्बाष्पांभोभिः सदैन्यविलोकितै-
 र्वनमसि गता यस्य प्रीत्या धृताऽपि तथाऽम्बया ।
 नवजलधरश्यामाः पश्यन्दिशो भवतीं विना
 कठिनहृदयो जीवत्येव प्रिये स तव प्रियः ॥ ५ ॥

स्निग्धश्यामलकान्तिलिप्तवियतो वेल्लद्वलाका घना
 वाताः श्लीकरिणः पयोदसुहृदामानन्दकेका [रवाः] ।
 कामं सन्तु दृढं कठोरहृदयो रामोऽस्मि सर्वसहो
 वैदेही तु कथं भविष्यति इहा हा देवि धीरा भव ॥ ६ ॥

कयोरप्येतौ ।

कोऽहं ब्रूहि सखे स एव हि भवानार्यः स को राघवः
 के घृयं वत नाथ नाथ किमिदं दासोऽस्मि ते लक्ष्मणः ।
 कान्तारे किमिहास्महे वद वृथा देव्या गतिर्भृग्यते
 का देवी जनकाधिराजतनया हा जानकि क्वासि हा ॥ ७ ॥

महानाटकगत ।

सौमित्रे ननु सेव्यतां तरुतलं चण्डांशुरुज्जृम्भते
 चण्डांशोर्निशि का कथा रघुपते चन्द्रोऽयमुन्मीलति ।
 वत्सैतद्विदितं कथं नु भवता धत्ते कुरङ्गं यतः
 क्वासि प्रेयसि हा कुरङ्गनयने चन्द्रानने जानकि ॥ ८ ॥

जैयदेवस्य ।

हा वत्स क्व गतोऽसि देहि वचनं केनाधुना मद्विरा
 भव्यन्तामतिदारुणाः फणिपुरद्वारार्गलाकोटयः ।
 पौलस्त्योऽस्य न लङ्घ्यते वचनमित्यागत्य पत्या समं
 पौलोमी क्व करोतु रावणरुषः शान्त्यर्थमभ्यर्थनम् ॥ ९ ॥

बिस्हणस्य ।

गण्डूषाशोपिताब्धिप्रकटजलचरोत्फालजातस्मितानां
 हेलाकृष्टार्कचन्द्राभिनवकृतमहाकुण्डलाभोगभाजाम् ।
 पीनांसस्थापिताशाद्विरदमदमपीमांसलस्यासकानां
 दूरं यातस्य (रस ?) वत्स स्मरति दशशिरास्त्वच्छिशुक्कीडितानाम् ॥ १० ॥

मायूराजस्य ।

भयान्मन्दं यस्याः क्लमवति कपोले परिलुट-
 न्मरुत्पत्यासन्नामलकरचनां ताण्डवयति ।
 समाकृष्टा केवेष्वियमस्त्रणा राक्षसवधूः
 शुवङ्गैर्जन्तूनां दुरधिगमघोरा परिणतिः ॥ ११ ॥

मदनस्य ।

रामस्य हृदयाम्बोधौ विरहागस्त्यशोषिते ।
और्वचत् कोऽपि कामाग्निरन्तर्ज्वलति केवलम् ॥ १२ ॥

तस्यैव ।

भूयिष्ठानि मुखानि चुम्बति भुजैर्भूयोभिरालिङ्ग्यते
चारित्र्यत्रतदेवताऽपि भवता कान्तेन मण्डोदरी ।
हा लम्बोदरकुम्भमौक्तिकमणिस्तोमैर्ममैकावली—
शिलपे वागधमर्णकस्य भवतो लङ्केन्द्र निद्रारसः ॥ १३ ॥

श्रीमुरारे ।

हे गोदावरि रम्यवारिरसिका पम्पे न दृष्टा त्वया
सा सीता कमलानि वा हृतवती नूनं विनोदाय ते ।
इन्येतत्प्रतिपादपं प्रतिलतं प्रत्यापगं प्रत्यगं
प्रत्येणं प्रतिवर्हिणं तत इतस्तां मैथिलीं पृच्छति ॥ १४ ॥

महानाटकात् ।

यः स्फूर्तिरवधीरितः सुरतरुस्त्वच्यागलीलाचितै—
स्तस्या[धो] भवितासि नन्दनवनक्रीडामसङ्गनादपि ।
यश्च स्फारविलासविक्रमकलामूत्रस्य पात्रं न ते
तेनार्धासनमाश्रितोऽसि हरिणा कस्ते प्रतिष्ठाळवः ॥ १५ ॥

अक्षत्रारिकृताभिमन्पुनिधनप्रोज्ज्वततीव्र[कुर्षः]
पार्थस्याकृतशात्रवप्रतिकृतेरन्तःकृपा मुह्यतः ।
कीर्णा बाष्पकणैः पतन्ति धनुषि व्रीडाजहा दृष्टयो
हा वत्सेति गिरः स्फुरन्ति न पुनर्निर्यान्ति कण्ठादहः ॥ १६ ॥

निशानारायणस्य ।

आपूर्जश्च कलाभिरिन्दुरमलो यातश्च राहोर्मुखे
सञ्जातश्च घनाघनो जलधरः शीर्णश्च वायोर्जवात् ।
उद्भिन्नश्च फलेग्रहिर्दुमवरो दग्धश्च दावाधिना
त्वं चूडामणितां गतश्च जगतः प्राप्तोऽसि मृत्योर्वशम् ॥ १७ ॥

सम्पाद्यः सखि चम्पकस्य लतया सार्धं विवाहोऽनया
 नायं केलिमृगः प्रदाय हरिणीं हाहा गृहस्यः कृतः ।
 एवंप्रायमगादि गद्गदगिरा निर्गत्य यत्सीतया
 तेनाभूदभिभूय धैर्यमिह कः पुर्या न पर्याकुलः ॥ १८ ॥

अत्राकण्ठं विलुठ सलिले निर्जला भूः पुरस्ता-
 ज्जङ्घाः शोषं वदनविहितेनामलक्याः फलेन ।
 स्थाने स्थाने तदिति पथिकस्त्रीजन[ः] क्लान्तगार्त्रिं
 पश्यन् सीतां किमु न कृपया वर्धितो रोदितश्च ॥ १९ ॥

बिस्वहणस्य ।

यस्य त्वया व्रणविरोहणामिद्धुदीनां
 तैलं न्यषिच्यत मुखे कुशसूचिभिन्ने ।
 श्यामाकण्ठिपरिवर्धितको जहाति
 सोऽयं न पुत्रकृतकः पदवीं मृगस्ते ॥ २० ॥

मया प्रत्यादिष्टा स्वजनमधिगन्तुं व्यवसिता
 स्थिता तिष्ठेत्पुत्रैर्बदति गुरुशिष्ये गुरुसमे ।
 पुनर्दृष्टिं बाष्पप्रसरकलुषामर्षितवती
 भयि कूरे यत्तत्सविषमिव शल्यं दहति माम् ॥ २१ ॥

कालिदासस्यैतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणदेवकिचिताया सूक्तिमुक्तावल्या करुगरसपद्धतिः ॥

रौद्रः (९१)

कृतमनुमतं दृष्टं वा यैरिदं गुरु पातकं
 मनुजपशुभिर्निर्मर्यादैर्भवद्विरुदायुधैः ।
 नरकरिपुणा सार्धं तेषां सभ्रीमकिरीटिना-
 मयमहमसृञ्चेदोर्मासैः करोमि दिशां बलिम् ॥ १ ॥

यत्सत्यव्रतभङ्गपीरुमनसा यत्नेन मन्दीकृतं
 यद्विस्मर्तुमपीहितं क्षमवता शान्तिं कुलस्येच्छता ।
 तद्दूतारणिसंभृतं नृपमुताकेशाम्बराकर्षणैः
 क्रोधज्योतिरिदं महत्कुरुवने यौधिष्ठिरं जृम्भते ॥ २ ॥

निशानारायणस्यैतौ ।

येन स्वां विनिहत्य मातरमपि क्षत्रास्त्रमध्वासव-
 स्वादाभिङ्गपरश्ववेन विदधे निःक्षत्रिया मेदिनी ।
 यद्ग्राणव्रणवर्त्मना शिखरिणः क्रौञ्चस्य हंसच्छला-
 दद्याप्यस्थिकणाः पतन्ति स पुनः क्रुद्धो मुनिर्भार्गवः ॥ ३ ॥

त्रैलोक्यत्राणशौण्डः सरसिजवसतेः संप्रमृतो भुजाभ्यां
 यः क्षत्रं नाम वर्णः कुलिशकठिनयोर्यस्य बाहोर्विन्धीनः ।
 ज्वालाजिह्वालकालानलकपिलभयभ्रान्तदेवासुराणि
 व्यातन्वानो जगन्ति ज्वलति भृगुरयं पार्वतीधर्मपुत्रः ॥ ४ ॥

न्यञ्चरुयञ्चद्वरित्रीधृतचरणभरश्वन्द्रहासैकदृष्टि-
 र्व्यावलाद्यौगपद्योत्सुकसकलभुजक्रान्तादिक्चक्रवाण्डः ।
 क्रोधकूराक्षिरक्तोत्पलरचितवियत्तोरणस्राञ्जि विभ्र-
 द्द्राकाणि प्रत्यनीकप्रसरसरभसो निर्जिहीते दशास्यः ॥ ५ ॥

एते श्रीमुरारे. ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्त्रहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्ताकल्या रौद्ररसपद्धति ॥

वीरः (९२)

प्रायेण सुकरं दानं प्रायेण सुकरं तपः ।
प्राणानपेक्षव्यापारः पुनर्वीरस्य दुष्करः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

क्षुद्राः सन्त्रासमेनं विजहत हरयो भिन्नशक्रेभकुम्भा
युष्मद्वात्रेषु लज्जां दधति परममी सायकाः संपतन्तः ।
सौमित्रे तिष्ठ पात्रं त्वमसि नहि रूपो नन्वहं मेघनादः
किञ्चिद्भङ्गलीलानियमितजलधिं राममन्वेपयामि ॥ २ ॥

कपोले जानक्याः करिकलभदन्तद्युतिष्णुषी
स्मरस्मेरं गण्डोद्दमरपुलकं वक्रममलम् ।
मुहुः पश्यन् शृण्वन् रजनिचरसेनाकलकलं
जटाजूटग्रन्थिं द्रवयति रघुणां परिदृढः ॥ ३ ॥

महानाटकादेतौ ।

जन्मेन्दोरमले कुले व्यपदिशस्यद्यापि धत्से गर्दा
मां दुःशासनकोष्णशोणितसुराक्षीर्षं रिपुं भाषसे ।
दर्पान्धो मधुकैठभद्रिषिं हरावप्युद्धतं चेष्टसे
मन्त्रासाक्षृपशो विहाय समरं पङ्केऽधुना लीयसे ॥ ४ ॥

निशानारायणस्य ।

अप्राप्तमथमावकर्तनरुषा व्यानभ्रमूर्काभव-
द्वक्रेभ्वन्याशिरस्सु यस्य दहने छिन्नं शिरो जुल्लतः ।
उच्चार्य स्वयमेव मन्त्रमकरोन्नास्याहमित्यात्मन-
स्त्यार्णं पङ्क्तिमुखः स विक्रमसुहृद्वीरः कथं वर्ण्यते ॥ ५ ॥

मायूरानस्य ।

वीरपञ्चातिः ।

निस्त्रिंशत्तिभिम्बितेन यदु(उ?)रःकम्पेन वीरव्रत-
मौदिससे(ने?)ति न चन्द्रहासमधुनोत्कण्ठच्छिद्रापर्व(कर्म?)णि ।
जुह्वयः स्वशिरांसि शङ्करपुरो हाकारवैरेण न
स्वाहाकारमुदाहरण स दशग्रीवो गिरां गोचरः ॥ ६ ॥

विंशोपादकरोदसौ रघुपतिर्लङ्कनपतेः पत्नम् ।
क्रन्दत्केरु रटन्करेषु विचटदारु स्फुटद्वुग्गुलु
प्रक्रीडत्कपि निश्वसत्फणि रणविश्लिष्टि भ्रमहीपि च ॥ ७ ॥
महानाटकभेदौ ।

मूले पञ्च ततश्चतुष्टयमिति स्रक्सन्निवेशैः शिरः-
पुष्परन्यतमावलोकनमितैरुच्छोणितैरर्चितैः ।
हस्तस्पर्शवशेन मूर्ध्नि दशमं मूर्धानमारोपयन्
शंभोरञ्जुतसाहसैकरसिकः कैर्न श्रुतो रावणः ॥ ८ ॥
कस्यापि ।

सन्तुष्टे तिस्रणां पुरामपि रिपौ कण्डूलडोमण्डल-
क्रीडाकृत्तपुनःप्ररुडशिरसो वीरस्य लिप्सोर्वरम् ।
याचनादन्यपराञ्चि यस्य कलहायान्ते मिथस्त्वं वृणु
त्वं वृषित्यमितो मुत्वानि स दशग्रीवः कथं वर्ण्यते ॥ ९ ॥

स्नेषूत्कृत्य हुतेषु मूर्धसु जवाद्ग्रेः स्फुटित्वा बहि-
र्व्याकीर्णेष्वलिकेषु देवलिपिभिर्दृष्ट्वापि रामायणम् ।
चिचेनास्वलितेन यस्तदधिकं ब्रह्माणमप्रीणयत्
कस्तस्मै प्रथमाय मानिषु महावीराय वैरायते ॥ १० ॥
एतौ श्रीमुरारेः

कण्ठश्रेणिविशौर्यमाणरुधिरमाग्भारभक्षयुते-
येन स्मेरमुखेन होमश्लिखिनः सन्धुसणाकाङ्क्षिणा ।
श्रितिकण्ठकण्ठफणिने फूत्कारहेतोः कृतः
स्मिन्त्यं किं वर्ण्यते रावणः ॥ ११ ॥

सुक्तिमुक्तावली ।

[५]

वीरोऽसौ किमु वर्ण्यते दशमुखश्छिन्नैः शिरोभिः स्वयं
 यः पूजास्रजमुत्सुकं घटयितुं देवस्य खट्वाङ्गिनः ।
 सूत्रार्थी हरकण्ठसूत्रमुजमव्याकर्षणायोद्यतः
 साटोपं प्रमथैः कृतभ्रुकुटिभिः स्थित्वाऽन्तरे वारितः ॥ १२ ॥

अर्घासने समधिरोप्य सुरद्विपस्य
 शक्रोऽपि यद्युधि शची कवचीकरोति ।
 धीरस्य तस्य सहते दशकन्धरस्य
 कस्साहसैकरसिकः करवालधाराम् ॥ १३ ॥

शूराः श्रोत्रपथे न नः कति कति प्राञ्चः पदं चक्रिरे
 तेषामेव विलङ्घ्य साम्यसर्गिणि जागतिं लङ्कनभटः ।
 यद्दोर्मण्डलगाढपीडनवशान्निष्ठयूत्ररक्तच्छटा—
 शङ्कनमङ्कुरयन्ति शङ्करगिरेरद्यापि धातुद्रवाः ॥ १४ ॥

कलिङ्गस्य

येऽहंपूर्विकया प्रहारमभजनन् स्वङ्गस्य मां छिन्धि मां
 छिन्धीत्युक्तिपराः पुरारिपुरतो लङ्कनपतेर्मौलयः ।
 ने भूमौ पतिताः पुनर्भवनवानालोक्य मूर्ध्नो वरं
 याचिष्यन्त इमे हि नो वयमिति प्रीत्याऽदृष्ट्वासं व्यभुः ॥ १५ ॥

ये लङ्कनधिपतिपतापदहर्नः प्लुष्टास्त एव ग्रहा
 दिक्पालाश्च कदम्बकेन हनुमन्निर्दग्धलङ्कनार्धिषाम् ।
 आलीढाम्बरदिक्कुस्वेन दधिरे सन्तोषमित्यग्निना
 दग्धस्यापधमग्निरित्युपचयं स्थाने जनोक्तिर्गता ॥ १६ ॥

मदनस्यैतौ

रामः किं कुरुते न किञ्चिदपि च प्राप्तः पयोधेस्तटी
 कस्मात्साम्प्रतमेवमेव हि नतो वद्धः किमम्भोनिधिः ।
 क्रीडाभिः किमसौ न वेत्ति यदयं लङ्कनपतिर्वर्तते
 जानात्येव विभीषण[ःस्व] निकटे लङ्कनपदे स्थापितः ॥ १७ ॥

]

वीरपद्धति ।

स्वैरं कुरुत वै तावत् सुमनःपातमाहवे ।

अन्यथा सुमनःपातं कुम्भकर्णः करिष्यति ॥ १८ ॥

काङ्कस्थस्य प्रतापाग्निर्दाप्रपिङ्गैर्बलीमुखैः ।

निर्वाणो राक्षसेन्द्रस्य मन्ये नीलैर्निशाचरैः ॥ १९ ॥

धीवरो माल्यवानेकः प्रविष्टो बाहिनीमपि ।

यक्षीतिगुणजालान्तः पतन्त्यनिमिषाः क्षणात् ॥ २० ॥

एकस्मिन्ननु पातितेऽपि शिरसि क्रोधोपशान्तिः कुतः

स्याच्चेत्किन्तु तथा स्वमूर्धपतनं दृष्टं न यत्रारिणा ।

पतन्मूर्धवहुत्वतः फलमिदं त्वत्तो मया लप्स्यते

छिन्नं छिन्नमवेक्ष्य राक्षसपते यस्मादमूंस्त्यक्ष्यसि ॥ २१ ॥

॥ राजशेखरस्य ॥

सन्धानक्षण एव राघवशरैर्ये बाहवः खण्डिता-

स्तद्वाणान् परिहृत्य शीघ्रमपरे कर्षन्त्यमर्षाद्भुजुः ।

मारब्धां तु दक्षाननस्य विदलदूर्णामपूर्णां गिरं

मूर्धानः परिपूरयन्ति विशिखैरन्यत्र नीता अपि ॥ २२ ॥

॥ बिस्वहणस्य ॥

अस्त्राणि प्लवगाधिपेन विहिताः पौलस्त्यवक्षःस्थली-

संघट्टानलदत्तदावविपदः सीदन्ति भूमीरुहः ।

उत्पाद्य प्रहितश्च शैलशिखरो लङ्केन्द्रहस्तावली-

पिष्टोऽयं निजकुञ्जनिर्झरजलैर्जम्बालपिण्डायते ॥ २३ ॥

यद्यत्कृचं दशस्रुखशिरस्तस्य तस्यैव कान्ता

संक्रामन्त्यामतिभयवती शेषवक्त्रेषु लक्ष्मीः ।

यो यः कृत्तो दशस्रुखस्रुजस्तस्य तस्यैव वीर्यं

लब्ध्वा हृष्यन्त्यधिकमधिकं बाहवः शिष्यमाणाः ॥ २४ ॥

प्रागुच्चैश्शिरसं क्षुरप्रनखरैः क्रौञ्चाद्रिदन्तावलं
 भित्वा हंसमयानि मौक्तिकफलान्याकीर्य पर्यापिताम् ।
 सैर्हीं वृत्तिमधिष्ठितेऽपि हि मयि क्षात्रेण कल्पेन ते
 दिष्टया कौतुकमभिरामिक्रमसि त्वं कोऽपि वीराङ्कुरः ॥ २५ ॥

आजन्मब्रह्मचारी पृथुलभुजशिलास्तम्भविभ्राजमान-
 ज्याघातश्रेणिसंज्ञान्तरितवसुमतीचक्रजैत्रप्रशस्तिः ।
 वक्षःपीठे घनास्त्रव्रणकिणकठिने संक्षुवानः पृषत्कान्
 प्राप्तो राजन्यगोष्ठीवनगजमृगया कौतुकी जामदग्न्यः ॥ २६ ॥

एते श्रीमुरारे ।

नियन्तच्याः केन स्ववशरसनावल्लिसुभगाः
 स्वगाथा गायन्तो निजसदसि के नाम न भटाः ।
 न तानुद्गक्ष्यामो य इह करवालद्वयमिल-
 ज्जाणत्कारे चक्षुर्क्षिति न विलुम्पन्ति मिलिताः ॥ २७ ॥

वीररसे बलप्रोत्साह

स्वर्गस्य मार्गा बहवः प्रदिष्टास्ते कृच्छ्रसाध्याः कुटिलाः सविघ्नाः ।
 निमेषमात्रेण महाफलोऽयमृजुञ्च फन्याः समरे व्यसुत्वम् २८ ॥

जीवतोऽपि निहृतस्य वा रणे धर्म एव हि नरस्य योधिनः ।
 निश्चयात्न मरणं रणाजिरे नैव भीरुरजराभरः क्वचित् ॥ २९ ॥

एकतश्च सुगसुन्दरीजनः श्रीः प्रतीच्छति युयुत्सुमन्यतः ।
 पापना सह पलायतोऽयशश्चैकतः कुलकलङ्ककारणम् ॥ ३० ॥

न पाहि पाहीति यदब्रवीदमुं ममोष्ठ तेनैवमभूदिति क्रुधा ।
 रणक्षितावस्य विरोधिमूर्धभिर्विदश्य दन्तैर्निजमोष्ठमास्यते ॥ ३१ ॥

हा तात तातेति स वेदनार्तः कृणन् शकुन्मूत्रकफानुल्लिप्तः ।
 वरं मृतः किं भवने किमाजौ सन्दष्टदन्तच्छदभीमवक्त्रः ॥ ३२ ॥

लोकोऽशुभस्तित्तु तावदन्यः पराङ्मुखानां समरेषु पुंसाम् ।
 पत्न्योऽपि तेषां न द्विया म्रुत्वानि पुरः सखीनामवलोकयन्ति ॥ ३३ ॥
 संमूर्च्छितं संयति संप्रहारैः पश्यन्ति सुप्तप्रतिबुद्धकल्पम् ।
 आत्मानमङ्गे (ङ्गे?)षु सुराङ्गनानां मन्दाकिनीमारुतबीजिताङ्गाः ॥ ३४ ॥
 उरः कृत्वा [ऽवेर्धै]मणिफलकगाढस्थितकुचं
 भ्रुजावालम्ब्यैहीत्यमरवनिता व्योमगृहगाः ।
 अपद्वारेणैव त्वरितपदमाभाष्य सहसा
 हतं हस्तालम्बैर्हरति सुरलोकं रणमुखात् ॥ ३५ ॥

सतीते वराहमिहिरस्य ।

भर्तृपिण्डानृणकरो यशःक्रममहापणः ।
 सुराङ्गनास्वर्यग्राहो रम्यः कालोऽयमागतः ॥ ३६ ॥

शाण्डिल्यस्य ।

सत्रियस्योरसि सत्रं पृष्टे ब्रह्म व्यवस्थितम् ।
 तेन पृष्टं न दातव्यं पृष्टदो ब्रह्महा भवेत् ॥ ३७ ॥
 हतोऽपि लभते स्वर्गं हन्ताऽपि लभते यशः ।
 उभयं वो बहुगुणं नास्ति निष्फलता रणे ॥ ३८ ॥
 न यज्ञैर्दक्षिणावद्भिर्न तपोभिर्न विद्यया ।
 न गच्छति तथा स्वर्गं यथा मर्त्यो रणे हतः ॥ ३९ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

तुमुल्युद्धम् ।

शुण्डादण्डप्रहारप्रपदविघटिताः केऽपि केचिच्च दन्त-
 प्रान्तप्रत्युत्तगात्रक्षरदसृगरुणाः कुम्भियुद्धे निपेतुः ।
 केचित्साचिस्थयोधोद्भुरकरविलसच्चण्डकोदण्डबल्ली-
 ज्यामुक्तानेकभल्लीशतहततनवः सिद्धनारीरवापुः ॥ ४० ॥

रक्तं नक्तश्चरौघः पिबति वमति च ग्रस्तकुन्तः शकुन्तः
 क्रब्धं नव्यं गृहीत्वा मणदति मुदितो मत्तवेतालवालः ।
 क्रीढन्त्यैत्रीढमस्मिन् रुधिरमधुवन्नात्पूतना नूतनाङ्गयो
 योगिन्यो मांसभेदःप्रमुदितमनसः शूरशक्तिं स्तुवन्ति ॥ ४१ ॥

कपीश्वरस्यैतौ ।

कश्चिन्मूर्छामेत्य गाढप्रहारः सिक्तः शीतैः शीकरैर्वारणस्य ।
 उब्धश्वासप्रस्रियता तं जिष्टुक्षुर्व्यर्थाकृता नाकनारी मुमूर्छं ॥ ४२ ॥

वृत्तं युद्धे शूरमाश्लिष्य काचिद्रन्तुं तूर्णं मेरुकुञ्जं जगाम ।
 त्यक्त्वा नाशौ देहमेति स्म यावत् पत्नी सद्यस्तद्वियोगासमर्था ॥ ४३ ॥
 माषस्यैतौ ।

परस्परं सायकविक्षताङ्गनस्ते क्षत्रियाः कुण्डलिनो युवानः ।
 कुम्भेषु लम्बाः सुषुपुर्गजानां स्तनेषु लीना इव कामिनीनाम् ॥ ४४ ॥

भूरेणुदिग्धान्नवपारिजातमालारजोवासितबाहुमध्याः ।
 गाढं शिवाभिः परिरभ्यमाणा[न्] सुराङ्गनाश्लिष्टभुजान्तरालाः ॥ ४५ ॥

सशोणितैः क्रव्यभुजां स्फुरज्जिः पक्षैः खगानामुपवीज्यमानान् ।
 संवीजिताश्वन्दनवारिसेकैः सुगन्धिभिः कल्पलतादुकूलैः ॥ ४६ ॥

विमानपर्यङ्कन्तले निषण्णाः कुतूहलाविष्टतया तदानीम् ।
 निर्दिश्यमानान् ललनाङ्गुलीभिर्वीराः स्वदेहान् पतितानपश्यन् ॥ ४७ ॥
 भगक्तो व्यासस्यैते ।

प्रेयान्मे दन्तिदन्तमवसदसुरयं वल्लभो मे विपक्षैः
 कुन्तप्रोतोऽपि योऽयं स्फुरति मम रुचिस्ताण्डवीयत्कवन्धः ।
 अत्रास्मत्प्रेमवद्धभ्रुकुटिमुस्वमिदं यस्य लूतेऽपि वक्त्रे
 युद्धे देवाङ्गनानामिति वरवरणे न श्रुताः केन वाचः ॥ ४८ ॥

राजशेखरस्य ।

कोऽप्येष खण्डितशिरा विकसन्मुखश्रीः
 प्रारब्धताण्डवविधिः मुरकामिनीभिः ।
 आलोक्यते निजकराभिनयानुरूप-
 व्यापारितेक्षणनिवेदितसत्वचारः ॥ ४९ ॥

वादीश्वरकवचनस्य ।

एकेनोद्धृत्य खड्गं हृदि पतितमिधुं पाणिनैकेन भञ्जन्
 धूर्भेदालङ्कृतास्यः सरभसनयनः स्पष्टदृष्टाधरोष्ठः ।
 भीतैः क्रव्यादवृन्दैरनुपहततनुः कुञ्जरेन्द्रोपधानः
 श्लेते योधप्रधानो यदि मरणमिदं लभ्यते किं जयेन ॥ ५० ॥

कस्यापि ।

इति श्रीमदारोहकभगवत्तनल्लहणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्या वीररसपद्धतिः ॥

भयानकपद्धतिः (९३)

ग्रीवाभङ्गाभिरामं मुहुरनुपतति स्यन्दने दत्तदृष्टिः
 पश्चार्धेन प्रविष्टः शरपतनभयाद्भ्रूयसा पूर्वकायम् ।
 दर्भैरर्धावलीढैः श्रमविवृतमूलभ्रंशिभिः कीर्णवर्त्मा
 पश्योदग्रप्लुतत्वाद्वियति बहुतरं स्तोकमुर्व्या प्रयाति ॥ १ ॥
 कालिदासस्य ।

अकृतकवलारम्भैर्वक्त्रैर्भयस्थागितेक्षणाः
 किमपि बलितग्रीवं स्थित्वा मुहुर्मृगपङ्क्तयः ।
 गगनमसकृत्पश्यन्त्येतास्तथाऽश्रुघनैर्मुसै-
 र्निपतति यथा शृङ्गाग्रेभ्योऽक्रैमं नयनोदकम् ॥ २ ॥
 कस्यापि ।

निर्मज्जचक्षुरन्तर्भ्रमदतिकपिशक्रूरतारा नरास्थि-
 ग्रन्थि दन्तान्तरालग्रथितमविरतं जिह्वया घट्टयन्ती ।
 ध्वान्तेऽपि व्याचचक्त्रज्वलदनलशिखाजर्जरे व्यक्तकैर्मा
 निर्मान्ती गृध्ररौद्रीं दिवमुपरि परिक्रीडते ताटकेयम् ॥ ३ ॥
 श्रीमुरारे ।

प्रचण्डं चामुण्डागृहमिदमुदग्राभिरभितः
 पताकाभिर्वोरं यममहिर्षजिह्वाकरिणि(नुकृति?)भिः ।
 किमेकाकिन्यत्र प्रविशसि न किं पश्यसि पुरः
 शिरोभिः पान्थानां पथि विरचितां तोरणततिम् ॥ ४ ॥

अत्रावासपरिग्रहं गृहपतेराचक्ष्व चण्डोद्यमैः
 चण्डालैरुपसेविनाः सखि धनुर्हस्तैः पुरस्तादिमाः ।
 उत्कालाकुलसारमेयरसनालेल्लिहमानोन्नत -
 द्वाराग्रत्वग्वास्थिसास्त्रशकलसम्बल्लयः पल्लयः ॥ ५ ॥

बिहृणस्य ।

एताः शार्दूलहेलादलितमृगकुलव्यक्तरक्ताभिषिक्त-

क्षमापीठास्वादलुब्धस्फुटरकलहस्फारफेण्डवण्डाः ।

वेष्टभिर्मोकवल्लीवलयनिगडितानोकहक्रोडनीड-

क्रीडभिश्शूकधूकव्यतिकरमुम्बरा भूमयो भीषयन्ति ॥ ६ ॥

महानाटकात् ।

मन्त्रान्मृत्युजितो जपद्भिरसकृद्दद्यायद्भिरिष्टान् सुरान्

शुष्यत्तालुभिराकुलाकुलपदनिर्वाग्भिरुत्काम्पिभिः ।

अध्वन्यैरिह जीवितेशमहिषव्याधुम्नध्रुमाविला

लङ्घयन्ते करिमांसघस्मरगणत्कौलेयकाः पल्लयः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

रक्ताभ्यक्तोरुसृक्वागुरुकवलचलज्जाङ्गलव्यग्रनालुः

फेत्कारैः पुल्लगल्लव्यतिकरगुरुभिः कम्पयन्ती जगन्ति ।

अन्योन्येनाग्रपाणिमणयिश्चयुगं ताटका ताटयन्ती

सेयं द्राक्स्पष्टदंष्ट्राङ्कुरकषणरणद्गीमभीमाभ्युदेति ॥ ८ ॥

राजशेसरस्य ।

विश्वक्षोभं विदधदहहा कुण्डलभ्रशभङ्गथा

प्रभ्रष्टाभ्यां तपनशशवन्मण्डलाभ्यामिवाभ्याम् ।

पौलस्त्यस्त्रीकरकिसलयक्षिप्रमुक्ताक्षतं तत्

रामच्छिन्नं चरति गगने कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ ९ ॥

निवृहणस्यैप ।

मौढच्छेदानुरूपोच्चलनरयवशात् सैष्टिकेयोपमेयं

त्रासाकृष्टाश्वतिर्यग्बलितरविरथेनारुणेनेक्ष्यमाणम् ।

कुर्वत्काकुत्स्थवीर्यस्तुतिमिव मरुतां कन्धरारन्ध्रभाजां

भाङ्करैर्भीममेतन्निपतति त्रियतः कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ १० ॥

श्रीयशोवर्मणः ।

इति श्रीमदत्तजरहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या भयानकरसपद्धति ॥

वीभत्सपद्धतिः (१४)

उत्कृत्योत्कृत्य कृत्सिं प्रथममथ पृथुच्छोभभूयांसि मांसा-
न्यंसरिक्पृष्ठपिण्डायवयवमुलभान्युग्रपृतीनि जग्ध्वा ।
अंतस्नाय्वान्वनेत्रः प्रकटितदशनः प्रेतरङ्कः करङ्का-
दङ्कस्यादस्थिसंस्थं स्वरुंठगतमपि क्रव्यमव्यग्रमत्ति ॥ १ ॥

निष्ठापस्विद्यदस्रः कथनपरिणमन्मेदसः प्रेतकायान्
कृशं संसक्तधूमानपि कुणपभुजो भूयसीभ्यद्विचिताभ्यः ।
उत्पक्त्रांसि मांसं प्रचलद्दुभयतः सन्धिनिर्मुक्तमारा-
देते निष्कृष्य जङ्घानलकमुदयिनीं मज्जाधारां पिवन्ति ॥ २ ॥

अन्वप्रोतवृहत्कपालनलकक्रूरकवणत्कङ्कण-
प्रायःप्रेङ्खितभूरिभूषणरवैराघोषयन्त्यम्बरम् ।
पीतच्छर्दितरक्तकर्दमघनप्राग्भारघोरोल्लस-
द्यालोलस्तनभारभैरववपुर्दपोद्धरं धावति ॥ ३ ॥

अन्त्रैः कल्पितमङ्गलप्रतिसराः स्त्रीहस्तरक्तोत्पल-
व्यक्तोर्चसभृतः पिनह्न सहसा हृत्पुण्डरीकस्रजः ।
एताः शोणितपङ्ककुङ्कुमजुषः संभूय कान्तैः पिव-
न्त्यस्थिस्रोहसुराः कपालचषकैः प्रीताः पिशाचाङ्कनाः ॥ ४ ॥

एते भवभूतेः ।

सद्यो जग्ध्वाऽर्धदग्धं व्यसुपिशितलसत्स्थूलमेदःकबन्ध-
स्कन्धस्थोद्दामरोद्यद्गुरुडमरुडमत्कारन्त्यच्छवेन्द्रम् ।
निर्यन्मानान्त्रजालीचलयबलयितग्नीवशृङ्गोपरुर्द्ध
दद्याद्गीर्तिं परेतप्रवरकिलकिल्लाघस्मरं वः श्मशानम् ॥ ५ ॥

चञ्चत्यक्षाभिघातग्लपितहुतभुजः प्रौढधाम्नाश्रितायाः
क्रोधव्याकृष्टमूर्तेरहमहमिकया चण्डचञ्चुग्रहेण ।
सद्यस्तप्तं शवस्य ज्वलदिव पिशितं भूरि जग्ध्वार्धदग्धं
पश्यान्तः प्लुष्यमाणः प्रविशति सलिले सत्वरं शृङ्गसङ्घः ॥ ६ ॥

उत्कृत्य ज्वलितात् शवात् कथमपि प्रेताशनः पैशिली
 पेशीमग्निमयीं निर्गीर्य सहसा दन्दह्यमानोदरः ।
 धावत्युत्प्लवते मुहुर्निपतति प्रोचिष्ठति प्रेक्षते
 विध्वक्त्रोशति संपिनष्टि जठरं मृष्ट्या हते मस्तकम् ॥ ७ ॥

केमामप्येते ।

विध्वस्तहस्तयुगलं गलितान्त्रतन्त्र-
 मुन्मुक्तरक्ततित्वाण्डितकालखण्डम् ।
 उत्कृत्कृत्चि च शरै रचितं शरीर-
 मार्येऽखिलाङ्गपरितादिनि ताटकायाः ॥ ८ ॥

रानशेक्षरस्य ।

मृध्रोद्दान्तनितान्तनिस्सरदसृग्धाराश्वत्कारिभि-
 र्दष्टालोलितजिह्वविह्वलमुखज्वालैर्लिहन्तीं दिवं ।
 भूयो निम्नकदारतारनयनद्वन्द्वेन सुन्दभिया
 प्राप्तेर्यं ज्वलितान्तरिसकुहरकूरेण नक्तंचरी ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

विकीर्णहरिचन्दनद्रविणि यत्र लीलालसा
 निपेतुरलिचञ्चलाश्वतुरकामिनीदृष्टयः ।
 तदेतदुपरिभ्रमन्निषिदगृध्र[जालं] जनै-
 लुठत्कामि कलेवरं पिहितनासिकैर्वीक्ष्यते ॥ १० ॥

इन्द्रकविः ।

॥ इति श्रीभगदत्तजह्णविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां वीभत्सरसपद्धतिः ॥

अद्भुतः (१५)

एके कुटीरकोणेऽपि न लक्ष्यन्ते स्थिताः क्वचित् ।
अन्धेषां विभवस्यैतद्ब्रह्माण्डमपि सङ्कटम् ॥ १ ॥

कृष्णेनाम्ब गतेन रन्तुर्मधुना मृद्भक्षिता स्वेच्छया
सत्यं कृष्णक एवमाह मुसली मिथ्याऽम्ब पश्याननम् ।
व्यादेहीति विदारिते च बदने दृष्टा समस्तं जग-
न्माता यस्य जगाम विस्मयपदं पायात् स वः केशवः ॥ २ ॥

कयोरप्येती ।

दर्दण्डाञ्चितचन्द्रशेखरधनुर्दण्डावभङ्गेद्भव-
ष्टङ्कनरध्वनिरार्यबालचरितमस्तावनापण्डितः ।
द्राक्पर्यस्तकपालसंपुटमिलद्ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
भ्राम्यतिर्ण्डितचण्डिमा कयमहो नाद्यापि विश्राम्यति ॥ ३ ॥

भवभूते ।

प्रारब्धां तरुपुत्रकेषु सहसा सन्त्यज्य सेकाक्रिया-
मेतास्तापसकन्यकाः किमिदमित्यालोचयन्त्याकुलाः ।
आरोहन्त्युदजद्रुमाश्च बटवो वाचंयमाः सत्वरं
सद्योम्लक्तसमाधयो निजदृशीभ्वेबोच्चपार्दं स्थिताः ॥ ४ ॥

श्रीयशोवर्मदेवस्य ।

पक्षोत्क्षेपमसर्पत्पबलमरुदपव्यस्तवाराकराम्भाः
पातालोद्रीवदर्वीकरमयचकितमेक्षणीयावतारः ।
उच्चञ्चञ्चुकोटीविदलितजलदालीकवल्मीकनिर्य-
द्विद्युन्मिथ्याहृजङ्गीकवलनचपलस्तूर्णमायात् सुपर्णः ॥ ५ ॥

महानाटकत् ।

लीलामीलनतो विलोचनयुगे गच्छन्ति मूर्च्छाममी
 बक्त्रे केचन मृद्रणादधरयोः सीदन्ति शाखामृगाः ।
 ये नासापुटचारिणः श्रवणयोरे च स्थिताः कोटरे
 युद्धव्यग्रकरस्य ते यदि परं स्वस्याः क्षणं रक्षसः ॥ ६ ॥

काङ्कत्स्थेन शिरांसि यानि शतशश्छिन्नानि मायानिधेः
 पीलस्त्यस्य विमानसीमनि तथा भ्रान्तानि नाकौकसाम् ।
 तान्येवास्य धनुःश्रमप्रशमनं कुर्वन्ति सीतापतेः
 क्रीडाचामरदम्बरानुकृतिभिलोलायमानैः कचैः ॥ ७ ॥

पश्यन्तु कौतुकमिदं सकलाः कवीन्द्राः
 क्षिप्रं हिमाद्रिशिखरं रजनीचरेशः ।
 वामे करे रजतकुम्भवदेष धृत्वा
 धत्ते करेण हिमनिर्झरपानलीलाम् ॥ ८ ॥

निलहणस्यैती ।

सद्यः पीत्वा दरीभिर्जलाधिमथ चिरं दृष्ट्यैनाकवन्धु-
 प्रीतिप्रौढाश्रुपूरद्विगुणमहिमभिर्निर्झरैः पूरयन्तः ।
 ये विन्यस्ताः पुरस्तात्त्रिंशि निशि निवहैरोषधीनां ज्वलद्भि-
 स्ते दृश्यन्ते तदात्बोपितकपिशिविरस्मारिणः सेतुशैलाः ॥ ९ ॥

श्रीमुरारेः ।

॥ इति श्रीभगवत्तनिलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यामद्भुतरसपद्मतिः ॥

जातिपद्धतिः (९६)

अङ्गे कृत्वोत्तमाङ्गं प्लवगबलपतेः पादमस्य हन्तु-
 र्देत्वोत्सङ्गे सलीलं त्वचि कनकमृगस्याङ्गशेषं निधाय ।
 बाणं रसःकुलघ्नं प्रगुणितमनुजेनादराचीक्षणमक्षणः
 कोणेनावेक्षमाणस्त्वदनुजवचने दत्तकर्णोऽयमास्ते ॥ १ ॥

महानाटकम् ।

भद्रं ते सहस्रं यदध्वगशतैः कीर्तिस्तबोदुष्यते
 स्थाने रूपमनुचमं सुकृतिना दानेन कर्णो जितः ।
 इत्यालोक्य चिरं दृशा करुणया शीतातुरेण स्तुतः
 पान्येनैकपलालगुष्टिरुचिना गर्वायते हालिकः ॥ २ ॥

कस्यपि ।

मातर्धर्मपरे दयां कुरु मायि श्रान्तेऽय वैदेशिके
 द्वारालिन्दककोणकेषु निभृतं याताऽस्मि सुप्त्वा निशि ।
 इत्युक्त्वा सहसा प्रचण्डगृहिणीवाक्येन निर्भर्त्सितः
 स्कन्धन्यस्तपलालगुष्टिविभवः पान्यः पुनः प्रस्थितः ॥ ३ ॥

वामस्कन्धनिषण्णशाङ्गं कुटिलमान्तार्पिताधोमुख-
 स्यन्दच्छोणितलम्बमानशशकान् वेणीस्खलचामरान् ।
 ज्यान्तप्रोतकपोतपोतनिपतद्रक्ताक्ततूणीरकान्
 सोऽपश्यत् करिकुम्भभेदजनितास्कन्दान् पुलिन्दान् पुरः ॥ ४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

माल्यं मूर्धनि कर्षिकारकलिका पिष्टातकं चन्दनं
 मुक्तादाम गले च काचमणयो लासामयाः कङ्कणाः ।
 रामोऽङ्गेषु हरिद्रया नयनयोररयुलवणं कज्जलं
 वेपोऽयं विरसस्तथापि हृदयं ग्राम्या हरन्ति स्त्रियः ॥ ५ ॥

लीढव्यस्त्रविपाण्डुराग्रनस्वयोरार्कणदीर्णं मुत्सं
 विन्यस्वाग्रिमयोर्युगे चरणयोः सद्यो विभिन्नद्विपः ।
 एतस्मिन्मदगन्धवासितसटस्सावज्ञतिर्यग्वल-
 त्स्त्रकान्ताहतिधूतलोलमधुपः कुञ्जेषु शेते हरिः ॥ ६ ॥

कयोरप्येतौ ॥

पार्श्वस्फालावलेपाचदुलितचरणोल्लेसिताकाशदेशः
 संघट्टाटोपकोपमकटितरसनापल्लवालीदमृशवा ।
 किञ्चित्साचीकृतास्यः स्फुरदधरपुटः स्फारिताताम्रचक्षु-
 र्योराघाताभिलापादपसरति रुषं दर्शयन्नेष मेपः ॥ ७ ॥

शङ्करवर्मण ।

नयनपथनिरोधक्रोधनिधूतमालभ्रमदविरलरोमस्तोमवद्भ्रान्धकारः ।
 कुम्भिकबलनलोभोत्त्वातवल्मीकरन्ध्रोत्थितफणिफणघातैरुचलत्यच्छभल्लः ॥ ८ ॥

मदनस्य ।

पण्यान्यादाय वेगाच्चदुलतरक[रो' भाय]यित्वा किराटीं
 डिम्भैर्दत्तोच्चतालैर्विहितकलकलैर्दूरतो हन्यमानः ।
 त्यक्तवा बीधीस्थिताभिः सचकितनयनं वीक्ष्यमाणोऽङ्गनाभि-
 र्धैत्कृत्योत्पत्य याति द्रुतमहतगतिर्विक्रितास्यः प्लवङ्गः ॥ ९ ॥

न्यञ्चञ्चलचञ्चुचुम्बनचलच्चूहाग्रमुग्रं पत-
 चक्राकारकरालकेसरसटास्फारस्फुरत्कन्धरम् ।
 वारं वारमुदङ्गिचञ्चलघनभ्रश्यन्नस्वक्षुण्णयो-
 र्दृष्टा कुक्कुटयोर्द्वयोः स्थितिरिति क्रूरक्रमं युध्यतोः ॥ १० ॥

वररुचे ।

हन्ति स्थूणाश्चरणहननैर्हन्ति दोग्ध्रीं सपार्त्रां
 वत्सं हन्ति स्तनपरिसराशोकिकं हन्ति भूमिम् ।
 दामग्रन्थिजुटनवलितग्रीवघृत्सुत्य लोकं
 हंभास्रन्दैश्चलयति शकृन्मूत्रिणी गौरदुग्धा ॥ ११ ॥

भरालोके भूमौ पतति दहनाद्यैः प्रपतनै-
 रुदस्तः प्रोद्वल्लग्न स्वययमखिलं व्योम कुरुते ।
 जले पङ्के गुल्मे पथिकजनसङ्घातनिविदे
 नदन्नुष्णं भारं क्षिपति विपिने धावति ततः ॥ १२ ॥

पुरो नुचः पश्चाद्गति विधृतदचक्रितवपुः
 समुत्पत्योत्तानः पतति पथि कच्छान् प्रविशति ।
 हयः किञ्चिद्गच्छेद्यदि नयति नः कन्दुकदशां
 कशाघाते तिष्ठत्यथ चरणघातैर्निखनति ॥ १३ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

अङ्गुष्ठाग्निमवक्रिताङ्गुलिधरः पादार्धनीरुद्भूः
 पाश्वेद्विगकृतो निहत्य कफणिद्भन्द्रेन [दं] शान्मुहुः ।
 न्यग्जानुद्वययन्त्रयन्त्रितघटीवक्रान्तरालस्खल-
 द्वाराध्वा न मनोरमं पथि पयो गां दोग्धि गोपालकः ॥ १४ ॥

जो(घो)यिकस्य ।

लोलद्वेणितलं लसत्कुचतटं मेङ्गुभितम्बस्थलं
 पर्यस्ताञ्चितनेत्रवलिगतञ्जुर्जं स्विद्यत्फपोलस्थलम् ।
 मध्नन्त्यो दधि हन्त गोपवनिताथितैः सम कामिना-
 माकर्षन्ति दृशो दृशां श्रुतिपथादाकुञ्चनमाञ्चनैः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

दधिमथनविलोलोलहम्बेणिदम्पा-
 द्यमदयमनङ्गे विश्वविश्वैकजेता ।
 भवपरिभवकोपत्यक्तबाणः कृपाण-
 श्रममिव दिवसादौ व्यक्तशक्तिर्च्यनक्ति ॥ १६ ॥

अरसिठकुरस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तगल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां जातिपद्धतिः ॥

राजवर्णनम् (९७)

रत्नाकरोऽपि ते कोशश्चन्द्रश्रीरुचिरोज्ज्वलः ।
मयात्पोच्छिन्नदानस्य न कदाचित् समुद्रताम् ॥ १ ॥

महस्यागदर्थायुक्तः सत्यभामासमन्वितः ।
भवान्वा भगवान्वापि गतो भेदः परस्परम् ॥ २ ॥

किं चित्रं यदि देवेन भूभृतः करदीकृताः ।
देवोऽपि दापितः किं तैर्न पुनः पृष्ठतः करम् ॥ ३ ॥

केषामप्येते ।

प्रागतद्वपुराम्मुखेन्दु सृजतः स्रष्टुः समग्रस्त्विषां
कोशः शोषमगादगाधजगतीशिल्पेऽप्यनल्पायितः ।
निशेषश्रुतिमण्डलव्ययवशादीषल्लभैरेष वा
शेषः केशमयः किमन्धतमसस्तोमैस्ततो निमितः ॥ ४ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

अभ्युद्धता वसुमती दक्षितं रिपूरः
क्रोडीकृता बलवता बलिराजलक्ष्मीः ।
एकत्र जन्मनि कृतं तदनेन यूना
जन्मत्रये यदकरोत् पुरुषः पुराणः ॥ ५ ॥

मौलौ धारय पुण्डरीकममितं तन्वात्मनो विक्रमं
चक्राङ्कं बहू पादयुग्ममवनिं दोष्णा समभ्युद्धर ।
लक्ष्मीं भ्रूणिकटे निवेशय भव ज्यायान् दिवाकस्पते-
र्विश्वान्तःकरणैकचोर तदपि ज्ञातो हरिः खल्वसि ॥ ६ ॥

चित्तपस्य ।

प्रेयानेव दृषस्तवापि सततं भूतिस्तवापि स्थिरा
 दुर्गाया भवताऽपि भूधरभुवः सम्यग्गृहीतः करः ।
 निर्व्याजं परमेश्वरत्वमियता नो यासि वक्तुं जनै-
 र्हेलोल्लासितवाहिनीश्रमथने यन्नो विषादी भवान् ॥ ७ ॥

ते गच्छन्ति महापदं भुवि पराभूतिः समुत्पद्यते
 तेषां तैः समलङ्कृतं निजकुलं तैरेव लब्धा क्षितिः ।
 तेषां द्वारि नदन्ति वाजिनिवहास्ते भूषिताः सर्वदा
 ये दृष्टाः परमेश्वरेण भवता रुष्टेन तुष्टेन वा ॥ ८ ॥

कयोरप्येतौ ।

सन्धानानि विसन्धयः प्रकृतयस्ताभ्यः परं प्रत्ययो
 देव व्याकरणादभेदकमिदं वैधर्म्यमेतत्तव ।
 आदेशो न विकल्प्यते न च कृतं किञ्चित्कचिल्लुप्यते
 नो दृद्धिर्गुणवाधिका न पुरुषः कार्ये क्वचिन्मध्यमः ॥ ९ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

अत्युच्चाः परितः स्फुरन्ति गिरयः स्फारास्तथाऽम्भोधय-
 स्तानेतानपि विभ्रती किमिति न क्लान्ताऽसि तुभ्यं नमः ।
 आश्चर्येण पुनः पुनः स्तुतिमिति प्रस्तौमि यावद्भुव-
 स्तावद्विभ्रदिमां स्पृतस्तव भ्रुजो वाचस्ततो मुद्रिताः ॥ १० ॥

श्रीहनुमतः ।

उन्मीलन्मणिरश्मिजालजटिलच्छायं रणत्काङ्कणं
 विभ्राणस्तव देव वैरिकदनक्रीडाकठोरः करः ।
 त्यक्त्वा संयति जीवितानि रिपवो ये स्वर्गमार्गं गता-
 स्तानाक्रुष्टमिवाविवेश रभसाञ्चण्डद्युतेर्मण्डलम् ॥ ११ ॥

श्रीमुरारेः ।

केषां त्वच्चरितैर्निसर्गशुचिभिश्चेतो न चिन्नीयते
 नान्यस्यापि मनाद्ब्रह्मीमसतया यैस्संस्तवस्सङ्घते ।
 पश्योल्लासितसन्तताश्रुसरितामेषां द्विषन्नायिका-
 नेत्रेष्वञ्जनमञ्जुतामलिनतां मार्ष्टुं कियानुष्यमः ॥ १२ ॥

मुक्ताकणस्य ।

आलानं जयकुञ्जरस्य दृषदा सेतुविपद्धारिणेः
 पूर्वाद्रिः करवालचण्डमहसो लीलोपधानं त्रियः ।
 संग्रामामृतसागरप्रमथनक्रीडाविधां मन्थरो
 राजन् राजति वैरिवीरवनितावैधव्यदस्ने क्षुजः ॥ १३ ॥

भट्टस्यामलस्य ।

आबालयाभिगमान्मयैव गमितः कोटिं परामुञ्जते -
 रस्मत्संकथयाऽपि पार्थिवपतिः संमत्यहो लज्जते ।
 इत्थं रुष्ट इवात्मजेन यज्ञसा दत्तावलम्बोऽभ्युधेः
 पारे तीरतपोवनानि भजते वृद्धो गुणानां गणः ॥ १४ ॥

श्रीहनुमत ।

देव त्वद्गुणकीर्तनेन मुखयत्यास्वण्डलं नारटे
 किन्तु श्रोत्रकटु क्वणन्ति मधुपास्तं पारिजातस्रजः ।
 वार्यन्ते यदि वाऽस्रगोभिरभितस्ने चामगढम्बरै-
 रुद्वेल्लज्जुजवल्लिकङ्कणश्लणत्कारस्तथा दुःश्रवः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

स्वर्गाद्गोपाल कस्माद्भ्रजसि सुरमुने भूतले कामधेनो-
 र्वत्सस्यानेतुकामस्तृणचयमधुना मुग्ध दुग्ध न तभ्याः ।
 श्रुत्वा श्रीभोजदेवसितिपवितरणं व्रीहिशुष्कस्तनी सा
 तर्हि व्यर्थः प्रयासस्तदपरमखिलं चर्वितं तत्सपत्नैः ॥ १६ ॥

संख्यातुं यदि दानमस्य नृपतेः कौतुहलाटीहसे
 तत्पूर्वं कति बालुकाः कथय भोः स्वर्वाहिनीरोधसः ।
 कुण्डश्वेदसि तत्र कर्मणि तव भ्रातस्तदानीमसौ
 कूपानिक्रमकातरस्य जलधिप्रोलङ्घनायोद्यमः ॥ १७ ॥

लूतामृत्रपिनद्धजीर्णपटलच्छिद्रेष्वलङ्घान्तरे-
 र्षेषां वेष्मसु नेन्दुधामभिरपि व्यालुप्रमन्थं तमः ।
 तेषां त्वन्मुखवीक्षणेन सुधियां सौधेषु मृग्धाङ्गना-
 कर्णेन्दीवरताडनेऽप्यविकलै रस्नैः प्रदीपायितम् ॥ १८ ॥

गेल्लुकस्यैतौ ।

मुक्ताः केलिविभ्रहारगलिताः सम्माजनीभिः कृताः
 प्रागः प्राङ्गणसीम्नि मन्थरचलद्वालाद्विलाभारुणाः ।
 दूरादाडिमशीजशङ्कितधियः कर्षन्ति केलीशुकाः
 यद्विद्वद्भवनेषु देव भवतस्तस्यागलीलायितम् ॥ १९ ॥

दरिद्रान् सृजतो घातुः कृतार्थान् कुर्वतस्तव ।
 श्रीकीर्तीश न जानीमः कः श्रेणेण विरंस्यति ॥ २० ॥

कयोरप्येतौ ।

मुतलं चरणद्वन्द्वं पृथ्वी जघनमण्डली ।
 यत्कीर्तिर्भयमाकाशः सुमनोवासभूः शिरः ॥ २१ ॥

लवुबलभवासुदेवस्य ।

अभ्याहारः स्मरहृगशिरश्चन्द्रशेषस्य शेष—
 स्योद्भूयः फणसमुचितः काययष्टीनिकायः ।
 दुग्धाम्भोधेर्मुनिचुलकनत्रासनाशाभ्युपायः
 कायव्यूहः क जगति न जागर्त्यदःकीर्तिपूरः ॥ २२ ॥

आस्ते डामोदरीयामियमुदरदरी याऽवलम्ब्य त्रिलोकी
 संमातुं शक्नुवन्ति प्रथिमभरवशादत्र नैतद्यशांसि ।
 तामेता पूरायित्वा निरगुरिव मधुध्वंसिनः पाण्डुपद्म—
 ष्छत्रापन्नानि तानि द्विपदशनसनाभीनि नाभीपथेन ॥ २३ ॥

अन्तःसन्तोषवाप्यैः स्थगयति न दशस्ताभिराकर्णयिष्य—
 शङ्गे नानस्तिरोमा रचयति पुलकश्रेणिमानन्दकन्दाम् ।
 न क्षोणीभङ्गभीरु कलयति च शिरःकम्पनं तत्र विशः
 शृण्वन्नेतस्य कीर्तीः कथमुरगपति. प्रीतिमाविष्करोति ॥ २४ ॥

भूशक्रस्य यशांसि विक्रमभरेणोपार्जितानि क्रमा—
 देतस्य स्तुमहे महेभदशनस्पर्धानि कैरक्षरैः ।
 लिम्पद्भिः कृतकं कृतोऽपि रजतं राज्ञां यज्ञःपारदै-
 रस्य स्वर्णगिरिः प्रतापदहनैः स्वर्ण पुनर्निर्मितः ॥ २५ ॥

सण्डनकारश्रीहर्षस्यैते ।

स्तनयुगमश्रुस्नातं समीपतरवर्ति हृदयशोकायेः ।
चरति विमुक्ताहारं व्रतमिव भवतो रिपुस्त्रीणाम् ॥ २६ ॥

मट्टबाणस्य ।

शत्रूणामयशो यशश्च भवतः श्यामं च शुक्लं च यत्
व्याप्य द्यां च दिशश्च देव रभसादासागरं गच्छतः ।
दृष्ट्वा तत्सहसा कलिन्दतनयामन्दाकिनीसङ्गम-
भ्रान्त्या स्नान्ति मुखैव मुग्धमुनयो मृदुभेगर्भैः करैः ॥ २७ ॥

रिस्तुकर १ ।

भ्रान्त्वा दिग्बलयं क्षितीश्वर दिवं त्वत्कीर्तिहसी गता
साऽपि ब्रह्ममरालसंगतिवशात्तत्रैव गभिष्यभुत् ।
पश्य व्योमतरङ्गिणीपरिसरे कुन्दावदात तथा
मुक्तं भाति विगालमण्डकमिदं शीतगुतेर्मण्डलम् ॥ २८ ॥

श्रीहनुमत ।

मुक्तावीनात्प्रसूता रणभुवि निहतारातिमत्तेभकुम्भ-
स्रस्ताद्दिङ्गागदन्तैर्निहितशतशिफा स्थूलभोगीन्द्रकन्दा ।
विस्फूर्ज्जचारतारागणकुसुमचया वर्धिता दानतोर्यै-
र्देव त्वत्कीर्तिवल्ली नवकफलमिदं चन्द्रविम्बं विभर्ति ॥ २९ ॥

वीर क्षीरसमुद्रसान्द्रलहरीलावण्यलक्ष्मीमुप-
स्त्वत्कीर्तेस्तुलनां कलङ्कमलिनो धत्ता कथं चन्द्रमाः ।
स्यादेवं त्वदरातिमौधशिखरपोद्भूतदूर्वाङ्कुर-
ग्रासव्यग्रमतिः पतेद्यदि परं तस्याङ्कशायी मृगः ॥ ३० ॥

यः कालः केरलानां निजकुलधवलो यर्मशास्त्रेषु रक्तः
पीतः स्त्रीनेत्रनालैरपि जगति चतुर्वर्णविश्रामभूमिः ।
चञ्चलघण्टीशहासप्रमुदितकुमुदश्रेणिशीतांशुर्गोर्गः
स्वैः स्वामिन् कीर्तिपुञ्जैः कथमसि कृतवानेकवर्णं जगत्त्वम् ॥ ३१ ॥

कर्कन्ध्रफलमृचिनोति शबरी मुक्ताफलाकाङ्क्षया
 गृध्रोल्बककदम्बकस्य पुरतः काकोऽपि हंसायते ।
 कीर्त्या ते धवलीकृते त्रिभुवने क्षमापाल लक्ष्मीः पुनः
 कृष्णं वीक्ष्य बलोऽयमित्युपाहितव्रीड शनैर्जल्पति ॥ ३२ ॥

देव त्वं मलयाचलोऽसि भवतः श्रीखण्डशास्वी भुज-
 स्तस्मिन् कालभुजङ्गमो निवसति स्फूर्जत्कृपाणच्छलात् ।
 एष स्वाङ्गमनर्गलं रिपुतरुस्कन्धेषु संघट्टयन्
 दीर्घं व्योमविसारि निर्मलयशोनिर्मोकमुन्मुञ्चति ॥ ३३ ॥

चिन्तागम्भीरकृपादनवरतचलद्भूरिशोका [र] घट्ट-
 व्याकृष्टं निःश्वसन्त्यः पृथुनयनघटीयन्त्रमुक्ताश्रुधारम् ।
 नासावंशप्रणालीविषमपयपतद्ब्राह्मपानीयमेत-
 देव त्वद्वैरिनार्यः स्तनकलशयुगेनाविरामं वहन्ति ॥ ३४ ॥

यथा यथा नाथ यशो विवर्धते सितां त्रिलोकीमिव कर्तुमुद्यतम् ।
 तथा तथा मे हृदयं विदूयते प्रियालकालीधवलत्वशङ्कन्या ॥ ३५ ॥

गीतं प्रभो तव यशस्विदशाङ्गनाभिः शृण्वन्नृत्तिचपलः सुरलोकपालः ।
 पूर्वं विलोचनसहस्रकरीमहर्त्या भूयोऽपि चिन्तयति कर्णसहस्रकामः ॥ ३६ ॥
 केवामप्येते ।

यस्याधो गगनं रसातलमपर्यम्भोधयोऽभ्यन्तरे
 यत्प्राक्पश्चिमदक्षिणोत्तरदिशः कृत्वाऽन्यथा वर्तते ।
 यस्य ध्वान्तमनुष्णरश्मिरुचयो नीलास्तथाऽर्कोपला
 देव त्वद्यशसोऽद्भुताद्भुवनतस्तस्य स्तुतौ के वयम् ॥ ३७ ॥

वित्तपस्य ।

कृत्वा कीर्तितटाकमद्भुततरं दूरे स्थितं वाक्पते-
 र्वाचामप्यभवच्छपाकुलमतियौ युक्तमेतद्यशः (तः?) ।
 यत्र क्वाप्यनुमीयते न भुवनं नो पुष्करं नो चरन्
 हंसो न द्विजराजमण्डलमहो विभ्राजमानं जनैः ॥ ३८ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

मातुः खेदमयं ततान पृथुकः क्रोडेऽपि गव्याश्वरन्
 रागाढ्यस्तरुणः पुरन्दरपुरश्रीन्यस्तकण्ठग्रहः ।
 ज्यायानप्यभजत्पितामहपदं नित्याधिनीतस्तनू-
 जन्मा ते यज्ञसां गणस्तदुचितव्रीडोऽसि तत्कोर्तनात् ॥ ३९ ॥

हनूमतः ।

खद्योतद्युतिमातनोति सविता जीर्णोर्णनाभालय -
 च्छायामाश्रयते शशी मशकतामायान्ति यत्राद्रयः ।
 इत्थं वर्णयतो नभस्तव यशोज्ञातं स्मृतेर्गोचरं
 तथस्मिन् भ्रमरायते नभपते वाचस्ततो मुद्रिताः ॥ ४० ॥

कुमुदचन्द्रस्य ।

दिग्धारणे सुरवधुपरिगीयमानयुष्मद्यज्ञःश्रवणनिश्चलकर्णताले ।
 निर्बिघ्नमापिबति शृङ्गकुलं मटाम्बु कल्याणमावहति कस्य न चेष्टितं ते ॥४१॥
 निर्तेमन्योः ।

सिद्धाङ्गनास्तव यशांसि गतान्तरेषु गायन्ति येन रतखेदमपाकरोति ।
 उत्सङ्गसङ्गतकुरङ्ग करोमहर्षयर्षस्रवन्नवय -मृतविन्दुरिन्दुः ॥ ४२ ॥

उग्रग्राहमुदन्वतो जलमतिक्रामत्यनालम्बने
 व्योम्नि भ्राम्यति दुर्गमं सिनिभृतां प्राग्भारमारोहति ।
 कीर्णं याति विषाकुलैरहिकुलैः पातालमेकारिणो
 कीर्तिस्ते नयनाभिराम कृतक मन्ये भयं योषिताम् ॥ ४३ ॥

किष्कणस्यैतौ ।

निस्सृत्याहवसागराटनु पुनः संसृत्य पृथ्वीतलं
 कृत्वाधो हिमशैलमीश्वरशिरःशीताशुलेन्वामपि ।
 गङ्गेव स्मृतजन्मभूमिरमरैः साश्चर्यमालोकिता
 त्वत्कीर्तिः प्रतिलोम लङ्घितवती ब्रह्माण्डमारोहति ॥ ४४ ॥

धर्माशोकस्य ।

सिन्दूरं सीमन्तात् स्मितं मुखाद्द्विरराजवनितानाम् ।
यस्य प्रतापयशसी हरतः स्म समानदृग्गुणासहने ॥ ४५ ॥

वैद्यनाथप्रशास्ते ।

अत्युक्तौ यदि न प्रकृष्यसि मृषावादं न चेन्मन्यसे
तद्भूमोऽद्भुतकीर्तनाय रसना केषां न कण्ठ्यते ।
देव त्वत्तरुणप्रतापदहनज्वालावलीशोपिताः
सर्वे चारिधयस्तवारिवनितानेत्राम्बुधेः पूरिताः ॥ ४६ ॥

गुणेश्वरस्य ।

कूर्मः पादोऽस्य यद्विभ्रजगपतिरसौ भाजनं भूतधात्री
तैलोत्पूगः समुद्राः कनकगिरिरयं वृत्तवर्तिप्रगोहः ।
अचिञ्चण्डाशुरोचिर्गगनमलिनिमा कज्जल दहमान
शत्रुश्रेणी पतङ्गो ज्वलति रघुपते त्वत्प्रतापप्रदीपः ॥ ४७ ॥

चित्तपस्य ।

तादृग्दीर्घविभिश्चिवासरविर्गं जानामि यत्कर्तृतां
शङ्के यत्प्रनिविम्बमम्बुविषयःपूरोदरे वाडवः ।
व्योमव्यापिविष्वराजकयशस्तारापराभावुकः ।
कासामस्य न स प्रतापतपनः पारं गिरां गाहते ॥ ४८ ॥

अस्यासिर्भुजगः स्वकोशसुषिगकृष्टः स्फुरत्कृष्णिमा
कम्पोन्मीलदरालनीलवलनस्तेषां भिये भूभुजाम् ।
सङ्ग्रामेषु निजाडुलीमयमहासिद्धौपधीवीरुधां
पर्वास्ये विनिवेश्य जाङ्गलकता र्थनाम नालम्बिता ॥ ४९ ॥

उदण्डकोकनदकोमलकोशकान्तिः
कान्ताकचग्रहणकण्टकितप्रकोष्ठः ।
मित्रद्विजातिगिपुवर्गविलाग्नीनां
सम्मानदानभयभोगकरः करस्ते ॥ ५० ॥

श्रीहर्षस्यैती ।

तुल्या बाणकृपाणयोरनुगतिः क्षीणा न नै कुत्रचित्
 कोशं मे हरति प्रयच्छति पुनलक्षं रणे पत्रिणे ।
 इत्थं देव कुनायकत्वमसकृद्भुदेव युद्धेऽसिः
 कृत्वा सन्धिर्भूपोदवेपथुरथ क्रोशद्विषेक द्विषि ॥ ५१ ॥

कम्यापि ।

तव दिग्विजयारम्भे बलध्रुलीशहलकोपजनितेषु ।
 गगनस्थलेषु मानोश्चक्रमभूदुरां विदुम् ॥ ५२ ॥

रुद्रस्य ।

यद्येतत्क्षयवाद्धिधूमपटलं ज्वालाः किमन्तनं त
 न्मेघानामियमुन्नतिर्यदि तदा किं नात्र विश्युच्छता ।
 ध्वान्तं चेद्विदमुद्रतं तद्गुना प्रच्छद्यते किं रविः
 यथात्रोद्यतध्रुलिभिर्दिशिपदामेवं विरूपाः कृताः ॥ ५३ ॥

येऽश्री(श्रीवैद्य ?)नाथप्रशस्ते ।

सप्तानामयुगान्तसङ्गतिर्निहि स्यादर्णवाना न कि
 मभ्रयत्तिनिगोल्लोलल्लङ्कारियज्ञैत्रयाशोन्मवे ।
 न स्याद्येच्चलितोच्चकन्धरहरिव्यूहवक्रामाच्च-
 द्ध्रुवीजालनिबद्धपङ्कपटलीसंभ्यायमेपा पयः ॥ ५४ ॥

मेरीमाङ्गारस्य ।

यथात्रासु प्रचुरतुरगश्रेणिवल्गत्सुराग्रैः
 प्रोद्यद्भ्रुलीपटलपिहितः खं न नष्टः स्वर्गंशु ।
 तन्मन्येऽहं भुवनत्रिवरव्यापिनस्तूर्यघोषा-
 चस्तैरश्वैरपहतरथः क्वापि नीत्वा निरस्तः ॥ ५५ ॥

आदित्यभट्टस्य ।

तुरगस्वरसुरोत्थैर्मासलैः पांसुपूरै-
 र्गगनमपि तथाऽभ्रुदाकुलं तस्य युद्धे ।
 न निपतति यथाऽस्मादन्तराले निरुद्धा
 कुसुमनिकरवृष्टिः स्वर्वधूभिर्बिभुक्ता ॥ ५६ ॥

श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

यस्याशाविजये तुरङ्गमखुरभुष्णक्षमामण्डल-
 क्षोदोद्भूतरजःपरागपटले दिक्चक्रमाक्रामति ।
 अक्ष्णा पङ्क्तिशतानि निन्दति निजं हस्तद्वयं निन्दति
 स्वां निन्दस्यनिमेषतां परिपतद्वाष्पाम्बुपूरो हरिः ॥ ५७ ॥

देव त्वद्विजयप्रयाणसमये गम्भीरभेरीरवा-
 नाकर्ण्यारिमहीभुजां प्रविशतां दुर्गां वनान्तःस्थलीम् ।
 फाल[प्रान्तै]विलक्षकण्टकतरुनाजेन राज्याक्षर-
 श्रेणीमात्मकृतां निकृन्तति भवद्भ्रतीया विहस्तो विधिः ॥ ५८ ॥

देव त्वद्विजयप्रयाणसमये सद्गजिराजीखुर-
 भुष्णक्षमातलपीनर्पासुपटलध्याप्तानिमेषेक्षणः ।
 सुत्रामा बहु मन्वते फणिपतिं पातालमूलस्थितं
 सोऽप्युद्दामकरीन्द्रदुर्धरभराक्रान्तः सहस्रेक्षणम् ॥ ५९ ॥
 केवामप्यते ।

श्रुत्वा त्वां सहसाऽऽगतं निजपुराञ्चासेन निर्गच्छतां
 शत्रूणामवरोधनेर्जललवप्रस्यन्दनदयत्पुटाः ।
 शुभ्रे सद्यनि फलविन्युपवने वाप्ये नवाभोरुहे
 क्रीडाद्रौ च सशाद्वले विवलितग्रीवं विमुक्ता दशः ॥ ६० ॥
 धनपालस्य ।

असिन्द्रश्च सीमन्तो माऽभून्नो योषितामिति ।
 अतः परिहरन्त्याजावसिं दूराच्च तेऽरयः ॥ ६१ ॥
 कस्यापि ।

हारानाहर देव चन्द्रधवलान्नो चेतपयोधेस्तटीं
 संप्राप्ते त्वयि सैन्यवारणगर्भैर्मज्जिराक्षोभितम् ।
 सिन्दूरारुणमम्बु मेघपटलैः पीत्वोज्ज्वलं शुक्तिषु
 स्वल्पैरेव दिनैः करिष्यति महीमाताम्रमुक्ताफलाम् ॥ ६२ ॥
 धर्मदेवस्य ।

राज्ञामस्य शतेन किं कलयतो हेति शतश्रीं कृ[तं]-
 [लं]क्षैर्लक्षभिदो दृशैव जयतः पद्मानि पद्मैरञ्जम् ।
 कर्तुं सर्वपरच्छिदः किमपि नो शक्यं परार्धेन वा
 तत्सङ्ख्यापगमं विनाऽस्ति न गतिः काचिद्धृतैतद्विषाम् ॥ ६३ ॥
 अस्यारिमकरश्चरश्च नृपतेः सङ्ख्ये पतन्तावुर्भा
 सीत्कारं च न संमृत्वं रचयतः कर्म्यं च न प्राप्नुतः ।
 तद्युक्तं न पुनर्निवृत्तिरुभयोर्जागर्ति यन्मुक्तयो-
 रेकस्तत्र भिनत्ति मित्रमपरश्चामित्रमित्यद्भुतम् ॥ ६४ ॥
 यः पृष्ठं युधि दर्शयत्यरिभटश्रेणीषु यो वक्रता-
 मस्मिन्नेव विभर्ति यश्च किरति क्रूर-वानिर्निष्ठुरः ।
 दोषं तस्य तथाविधस्य भजतश्चापस्य गृह्णन् गुणं
 विख्यातः स्फुटमेक एव नृपतिः सीमा गुणग्राहिणाम् ॥ ६५ ॥
 ऋजुत्वमौनश्रुतिपारगामिता यदीयमेतत् परमेव हिंसितुम् ।
 अतीव विश्वासविधायि चेष्टितं बहुर्महानस्य स दाम्भिकः शरः ॥ ६६ ॥
 श्रीहर्षपण्डितम्यैते ।
 त्वन्निस्त्रिंशदतोद्गतैररिशिरश्चकैर्बभूव क्षणं
 लोके चान्द्रमसे विधुन्तुदघटावस्कन्दकोलाहलः ।
 किञ्चामीभिरपि स्फुरन्मुखतया शीतांशुकोटिभ्रमं
 विभ्राणैरजनिष्ठ राहुभ्रुवने भूयान् सुभिक्षोरसवः ॥ ६७ ॥
 कस्यापि ।
 देव स्वस्तुतिरस्तु नाम हृदि वः सर्वे चै सन्त्यागमा-
 स्तीर्थं न कचिदीदृशं भवति किं त्वत्त्वङ्गधारा यथा ।
 यामेकस्वशरीरसिद्धिरसिको मूर्ध्नि प्रतीच्छन् क्षणं
 द्वैविध्यादनु पञ्चतां तदनु च त्रैदश्यमाप क्षणात् ॥ ६८ ॥
 धर्माशोकम्य ।

चापस्तेन निपीडितो रणरसः सद्योऽगलद्विद्विषां
 दूराकृष्टिरकारि तेन धनुषो निष्पन्दताऽभूद्विषाम् ।
 लक्षं प्राप्यत मार्गणैः परबले तस्याभवत्तदशः
 पञ्चत्वं रिपुषु स्थितं स नृपतिर्लेभे न सङ्घान्तरम् ॥ ६९ ॥

सुबन्धोः ।

आचे सीमन्तरत्ने मरकतिनि हुते हेमताटङ्कपत्रे
 लुप्तायां मेखलायां श्रुति मणितुलाकोटियुग्मे गृहीते ।
 शोणं बिम्बोष्ठकान्त्या त्वदरिमृगदृशामित्वरीणामरण्ये
 राजन् गुञ्जाफलानां स्रज इति शशरा नैव हारं हरन्ति ॥ ७० ॥

परिमलस्य ।

कान्तारे दैवगत्या कथमपि गलितान्यन्तरालोत्प(क्य?) भक्ष्या-
 प्युड्डीयोड्डीय भूयस्तरुशिखरशिखामेव तेभ्यः श्रयन्ते ।
 इत्थं त्वद्वैरिनारी गिरिषु नरपते जम्बुलम्बीकदम्ब-
 भ्रान्त्या भर्तुर्वुद्धस्रोः कथयति पुरतश्चेष्टितं षट्पदानाम् ॥ ७१ ॥

अरसीठक्कुरस्य ।

घातं तालफलाशया स्तनयुगं बिम्बभ्रमेणाधरो
 दष्टः पाकविकीर्णदाडिमधिया लीढाः स्फुरन्तो रदाः ।
 क्षुत्क्षामैर्विफलश्रमैरिति वने त्वद्वैरिवीराङ्गना
 निद्राणा मुहुराहता मुहुरपि क्षिप्ताश्च ज्ञात्वाभृगैः ॥ ७२ ॥

उमापतिधरस्य ।

कामन्त्यः धतकोमलाङ्गुलिगलद्रक्तैः सदर्भाः स्थलीः
 पादैः पातितयावकैरिष गलद्राप्याम्बुधौताननाः ।
 भीता भर्तृकरावलम्बितकरास्त्वच्छत्रुनार्योऽधुना
 दावार्भिं परितो भ्रमन्ति पुनरप्युद्यद्विवाहा इव ॥ ७३ ॥

कस्यापि ।

दिश गतिमतिशीघ्रां त्वं मृगि द्राम्युहाण
 श्वसनचलितनीलाम्भोजलीलादृशं स्वाम् ।
 इति पथि विलपन्ती प्रान्तराक्रान्तरिविन्ना
 त्वदासिनिहतवैरिभ्रियसी कैर्न दृष्टा ॥ ७४ ॥

श्रीवैद्यमानुपण्डितस्य ।

[आं]च्छिद्य म्रियतः कदम्बकुसुमं त्वद्वैरिदारैर्नवं
 यात्राभङ्गविधायिनां जलमुचां कालस्य चिह्नं महत् ।
 हृष्यद्भिः परिच्युम्बितं नयनयोर्न्यस्तं हृदि स्थापितं
 सीमन्ते निहितं कथंचन तनः कर्णावतंसीकृतम् ॥ ७५ ॥

स्नाताः प्रावृषि वारिवाहसलिलैः संरुद्धशष्पाङ्कुर-
 व्याजेनात्तकुशाः प्रणालसलिलैर्देत्वा निवापाञ्जलीन् ।
 प्रासादास्तव विद्विषां परिपतत्कुण्डस्यपिण्डस्थलाः
 कुर्वन्ति प्रतिवासरं निजपतिभेताय पिण्डक्रियाम् ॥ ७६ ॥

हर्म्याणामुपका (हा ?) रकर्म कुसुमैरुत्सङ्गशाखाभृतां
 वन्यानां मदशीकरेण करिणां राजाङ्गणाभ्युक्षणम् ।
 वासो वासगृहेषु धूपशिखया दावाग्निदग्धाङ्कुरो
 यस्य प्रागिव सत्क्रिया रिपुगृहे शून्येऽपि संपाद्यते ॥ ७७ ॥

द्वारं खङ्गिभिरावृतं बहिरपि प्रक्लिन्नगण्डैर्गजै-
 रन्तः कञ्चुकिभिः स्फुरन्मणिधरैरध्यासिता भूमयः ।
 आक्रान्तं महिषीभिरेव शयनं त्वद्विद्विषां मन्दिरे
 राजन् सैव चिरन्तनप्रणयिनी शून्येऽपि राज्यस्थितिः ॥ ७८ ॥

राजन् राजसुता न पाठयति मां देव्योऽपि तृष्णां स्थिताः
 कुञ्जे भोजय मां कुमारसचिवैर्नाद्यापि किं भुञ्जते ।
 इत्थं राजशुकस्तवारिभवने मुक्तोऽध्वगैः पञ्चरात्
 चित्रस्थानवलोक्य शून्यबलभानैकैकमाभाषते ॥ ७९ ॥

कोणे कोङ्कणकः कवाटनिकटे लाटः कलिङ्गोऽङ्गणे

त्वं रे गूर्जर नूतनो मम पिताऽप्यत्रोषितः स्पष्टिळे ।

इत्थं यस्य विवर्धते निशि मिथः प्रत्यर्षिनां प्रस्तर-

स्थानान्यत्र(त्व ?)भवो विरोधिकलहः कारानिकेतस्थिते ॥ ८० ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या राजवर्णनपद्धतिः ॥

क्रियागुप्त्यादिचित्रपद्धतिः (९८)

तत्र क्रियागुप्तम्

पामारोगाभिभूताङ्ग श्लेष्मव्याधिनिपीडित ।

यदि ते जीवितुं वाञ्छा तद्दो शीतलं जलम् ॥ १ ॥

(मा पाः इति क्रिया)

प्रावृषि स्फारपर्जन्यगर्जाञ्जुषि मदद्दिषि ।

अनेहसि मनोवाथमहं मानवती मुहुः ॥ २ ॥

प्रावृषीति क्रिया ।

आलिङ्ग्य मन्दिरे रम्ये सदानन्दविधायिनि ।

कान्ता कान्तं कुरङ्गाक्षी कुम्भिकुम्भपयोधरा ॥ ३ ॥

अंसदिति क्रिया ।

कावेरीतीरकर्पूरपरागामोदसोदराः ।

रतिस्वेदलवानेते पुरन्त्रीणां समीरणाः ॥ ४ ॥

अैपुरिति क्रिया ।

अहं च देवन्दी च कुशाश्रीवधियावुभौ ।

नैव श्रन्दाम्बुधेः पारं किमन्ये जडबुद्धयः ॥ ५ ॥

एवेति क्रिया ।

१ वृत् पातोर्दुष्टि उत्तमपुस्तैकवचनम् अङ्गीति । २ पत्त, स्वप्ने लक् असत् । ३ पाधातोर्दुष्टि प्रथमपुस्तक बहुवचनान्तम् अपुरिति ४ इत्यतौ

निधुवनविनोदसमये किमकारि नवोदया पुरो भर्तुः ।
अत्रापि कथितमुत्तरमवबुध्यन्ते नहि भवन्तः ॥ ६ ॥

अत्रापि इति क्रिया ।

स्तनजघनभराभिराममन्दं गमनमिदं मदिरारुणेक्षणयाः ।
कथमिह सहसा विलोकयन्तो मदनशरज्वरजर्झरा युवानः ॥ ७ ॥

न स्तं इति क्रिया । केषामप्येते

कर्मगुप्तम् ।

शीकरासारसंवाही सरोजवनमारुतः ।
प्रसोमयति पान्थस्त्रीनिश्वासैरिष मांसलः ॥ ८ ॥

सर इति कर्म ।

करणगुप्तम् ।

पूतिपङ्कज्येऽत्यर्थं कासारे दुःखिता अमी ।
दुर्वारा मानसं हंसा गमिष्यन्ति घनागमं ॥ ९ ॥

दुर्वारा इति करणम् ।

सप्रदानगुप्तम् ।

अम्भोरुहमये स्नात्वा वापीपयसि कामिनी ।
ददाति भक्तिसम्पन्ना पुष्पं सौभाग्यवर्धनम् ॥ १० ॥

अये इति सप्रदानम् ।

अपादानगुप्तम् ।

शिलीमुत्सैस्त्वया धीर दुर्वारैर्विजितो रिपुः ।
विभेत्यत्यन्तमलिनो बनेऽपि कुसुमाकुले ॥ ११ ॥

अलिन इत्यपादानम् । धर्मदासस्यैते ।

अधिकरणमुसम् ।

इ वसन्ति श्रियो नित्यं भूमतां वद कोविद ।
असावतिशयः कोऽपि यदुक्तमपि नोन्नते ॥ १२ ॥

असौ इत्यधिकरणम् । वागमटस्य ।

संबोधनमुसम् ।

वैटवृक्षो महानेष मार्गमावृत्य तिष्ठति ।
तावदत्रैव तिष्ठामि यावदन्यत्र यास्यति ॥ १३ ॥

वटो इति संबोधनम् ।

पिचतस्ते शैरावेण बारि कल्हारशीतलम् ।
केनेमौ दुर्विदग्धेन हृदये सन्निवेशितौ ॥ १४ ॥

एणेति संबोधनम् । कयोरप्येतौ ।

को वा दग्धस्त्रिपुरजयिना कश्च कर्णस्य हन्ता
नद्याः कूलं विघटयति कः कः परस्त्रीरतश्च ।
कः संग्रामे परिभवकरो भूषणं किं कुचानां
को दुस्सङ्गे भवति महतां मार्गपूजापहारः ॥ १५ ॥

कीदृशो भवति जनः क्षितौ सुस्वाशः
कः कालो विदित इहान्धकारहेतुः ।
कः प्रेयान् कुमुदवनस्य को निहन्ति
भ्रातृव्यं वद शिरसा जितस्त्वया कः ॥ १६ ॥

विधुरैर्विरहितः ।

सबन्धमुसम् ।

न मया गोरसाभिर्द्धं चेतः कस्मात्प्रकुप्यसि ।
अस्थानरुदितैरेभिरलमालोहितेक्षणे ॥ १७ ॥

१ असौ खड्गे २ वटो-वृक्ष इति पदविभाज ३ शरी एण इति पदविभाज ४ मार नर पूर
जार पर हार मानपूजापहार इति कस्मात् प्रतिवचनानि बोधयानि ५ विधुरो विरहितश्च, विधुर-विरहित, विधु
अधि, अहित, इति क्रमेण प्रतिवचनानि ।

मे आगः इति मन्व । ठण्डिन ।

पानीयं पातुमिच्छामि त्वत्तः कमलबोचने ।

यदि दास्यासि नेच्छामि नो दास्यासि पिबाम्यहम् ॥ १८ ॥

दासी असीति गूढम् ।

कान्तयाऽलुगतः कोयं पीनस्कन्धो मदोद्धतः ।

मृगाणां पृष्ठतो याति शम्बरो रूढयौवनः ॥ १९ ॥

शम्बर इति विन्दुच्युतकम् ।

काले विद्युत्पभाजाले शिखिताण्डवमण्डिते ।

कान्तः सर्वजनाभीष्टो बालेन्दुः स्वे न लभ्यते ॥ २० ॥

बालेन्दुरिति विन्दुच्युतकम् । केषामप्येते ।

महानपि सुवीरोऽपि बहुरत्नयुतोऽपि सन् ।

विरसः कुपरीवारो धीनः केनोपसेव्यते ॥ २१ ॥

नदीन इत्यक्षरगुप्तम् ।

मस्यशीलदयोपेतो दाता शुचिरमत्सरः ।

इनः सर्वात्मना सेव्यः पदमुच्चैरभीत्सता ॥ २२ ॥

जिन इति व्यञ्जनच्युतकम् । सर्वदासस्यैतौ

प्रश्नोत्तरभेदाः ॥

काऽह्मस्मि गुहा वक्ति मन्त्रेऽमुष्मिन् किमुत्तरम् ।

कथमुक्तं न जानासि कदर्थयसि यत् सत्वे ॥ २३ ॥

दर्यसीत्येतत्प्रतिवचनम् ।

श्लोकेऽज्ञादौ विनिर्दिष्टं विजानन्ति महाधियः ।

कुतः कस्मिन् समुत्पन्ने सरागं भुवनत्रयम् ॥ २४ ॥

आत्थौ इति च प्रतिवचनम् ।

१ बालेन्दु स्नेह इति पदविभागः २ क-थ-मुक्तम् नकारथकाराभ्यां रहितं कदर्थयसाति पदम् दर्यसीति पर्यवेत्यति । ३ आदौ-आत् औ इति पदच्छेदः, अ-विष्णु, तस्मान्, कुतोऽमुवनत्रयमित्यस्य प्रश्नस्येद प्रतिवचनम्, ४-काम, तस्मिन्, कस्मिन् समुत्पन्ने सरागं भुवनत्रयमित्यस्य प्रश्नस्येद प्रतिवचनम् ।

भद्र माणवकाख्याहि कीदृशः खलु ते पिता ।
वातान्दोलितकण्ठोलः कीदृशश्च महोदधिः ॥ २५ ॥

अत्र मर्जन्मकरः ।

का हरिरभैरत् सूकररूपः कामरिरद्वितामिच्छति भूपः ।
केनाकारि न मन्यथजननं केन विराजति तरुणीवदनम् ॥ २६ ॥

अत्र कुङ्कुमेनेति ।

विभूषणं किं कुचमण्डलानां कीदृश्युमा चन्द्रमसः कुतो भाः ।
सीता कथं रीति दशास्यनीता हौराम हादेवर तात मातः ॥ २७ ॥

केशामप्येते ।

कः खे गच्छति का रम्या का जप्या किं विभूषणम् ।
को वन्यः कीदृशी लङ्का वीरैर्मर्कटकम्पिता ॥ २८ ॥

का लक्ष्मीः पदमुक्षतं किमु पदं यद्रौरवं स्वामिनः
किं तद्रौरवमन्तरायरहिताऽपूर्वैव गुर्वी स्थितिः ।

का चासौ स्थितिरात्मभूषणपरव्यापारसंभावना
कस्यैतत्सकलं समस्ति जशिनः श्रीकण्ठचूडामणेः ॥ २९ ॥

विद्येशस्य ।

अथ प्रहेलिका

सर्वस्वापहरो न दस्युकुलजः खटाङ्गभृश्वेश्वरो
दोषानिष्टकरो न धर्मनिरतः कीलालपो नासुरः ।
नृणां पृष्ठपलाशिनो न पिशुनः शीघ्रंगमो नो हयः
शम्भुद्रात्रिचरो न राक्षसगणः कोऽयं सखे ब्रूहि मे ॥ ३० ॥

मत्कुणः । घनज्ञयस्य ।

१ मत जन्म हर -मम जन्मान कारणभूत इति प्रथमप्रश्नप्रतिवचनम् मज्जन् मकर इति द्वितीयप्रश्नप्रतिवचनम् । २ कभार हर क ख च ३ कुम्, कुम्, एन, कुङ्कुमेन, इति कमाप्रतिवचनानि ४ हारा महादेवस्ता, तमात -निशात, हा राम हा देवर तात मात, इति कमाप्रतिवचनानि ५ चरति क पाठभेद, ६ वि, रसा कङ्, कटकम, पिता, वीरमर्कटकम्पिता, इति कमाप्रतिवचनम् ।

या मौनेन विरौति दुर्बलतया बध्नाति मेरुं गले
 श्रान्ता धावति पर्वतेषु तृपिता ग्रीष्मे मरौ लीयते ।
 शीतार्ताऽऽसु निमज्जते हुतवहं यर्मातुरा सेवते
 नम्रा नेच्छति चाम्बरं वद सखे किं नाम नार्या भवेत् ॥ ३१ ॥

(छाया)

अनेकसुषिरं कान्तं वादि स्त्रीमुखपङ्कजम् ।
 पश्य कान्ते वनस्यान्ते नेत्रश्रुतिमनोरमम् ॥ ३२ ॥

(वल्मीकम्)

अप्यत्युच्चो भूमिसमः पार्थिवोऽपि न पार्थिवः ।
 मानार्थं जीवितं तस्य कृते माने न जीवति ॥ ३३ ॥

काष्ठज्जहार हरिरम्बुधिमध्यलपां
 किं दुः(वि)श्रुतं भवति निर्मलमागमानाम् ।
 आमन्त्रयस्व वनमग्निशिखावलीढं
 य(त?)श्चापि का(को?)दहति के मदयन्ति भृङ्गान् ॥ ३४ ॥

कुन्दमकरन्दचिन्दव । केवामप्येते ।

दृष्टं न दृश्यते स्पष्टं वक्ति न श्रूयते ध्वनिः ।
 चेष्टते जीवहीनोऽपि कथ्यतां यदि कौशलम् ॥ ३५ ॥

(दर्पणच्छाया) भट्टसोमेश्वरस्य ।

अथाभाषक.

बहुक्लेशेऽल्पफलदे कार्ये भाव्यं न सादरैः ।
 विदार्य गिरिशृङ्गाणि मूषकार्कषणेन किम् ॥ ३६ ॥

१. श्री क. पाठमेव २ अत्युच्चोऽपि. क ख व ३. कुम्, दमकरम् वनिन्, कुन्दमकरन्दचिन्दव, इति
 फलात् प्रतिवचनम्

पूर्वमेव परीक्ष्यं स्याद्द्वीबाकरमिदं न वा ।
 वृत्ते तु संप्रवृत्तस्य शिरःप्रावरणेन किम् ॥ ३७ ॥

रत्नबोधस्यैतौ ।

महता पीडितो भूयः कुर्यादेव तदाश्रयम् ।
 अग्निरेवाग्निदग्धस्य भेषजं लोकविश्रुतम् ॥ ३८ ॥
 निजामशक्तिं जानानो नावष्टम्भं त्यजेन्नरः ।
 जरत्फणिफणात्येपो दंष्ट्राहीनोऽपि भीषणः ॥ ३९ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

यावत्स्वस्थमिदं शरीरमरुजं यावच्च दूरे जरा
 यावन्नेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत् क्षयो नायुषः ।
 आत्मश्रेयासि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान्
 संदीप्ते भवने तु कूपस्वननप्रत्पुद्यमः कीदृशः ॥ ४० ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनरुहणाविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या क्रियागुप्त्यादिचित्रपद्धतिः ॥

वक्रोक्तिपद्धतिः (१९)

धन्या केयं स्थिता ते शिरसि शशिकला किं नु नामैतदस्या
 नामैवास्यास्तदेतत्परिचितमपि ते विस्मृतं कस्य हेतोः ।
 नारीं पृच्छामि नेन्दुं कथयतु विजया न प्रमाणं यदीन्दु-
 र्देव्या निहोतुमिच्छोरिति सुरसरितं शाठ्यमव्याद्विभोर्वः ॥ १ ॥

केयं मूर्ध्न्यन्धकारे तिमिरमिह कुतः सुभ्रु कान्तेन्दुपुक्ते
 कान्ताऽप्यत्रैव कामिभानु भवति मया पृष्टमेतावदेव ।
 नाहं द्रुदं करोमि व्यपनय शिरसस्तूर्णमेनामिदानी-
 मेवं प्रोक्तो भवान्या प्रतिवचनत्रयः पातु वो मन्मथारिः ॥ २ ॥

नादेयं किमिदं घटस्थमुदकं नादेयमेवोह्यते
 तर्त्तिक नाम पिबामि कत्यपतृषः पीतेन नाम्नाऽभवन् ।
 किं वर्णा अपि सन्ति नाम्नि न च किं किं तैरळं त्वं कुतो
 यस्मादेव भवान् भगिन्यसि ततस्तेनैव मां बाधसे ॥ ३ ॥

वर्षाकाले सांप्रतमपतितया नैव शक्येत स्थातुम् ।
 उत्कण्ठिताऽसि तरले नहि नहि सखि पिच्छिलः पन्थाः ॥ ४ ॥

यातीतः पान्थ पन्था व्रजति ननु कथं स्यावरं वर्त्म मुग्धे
 मार्गं पृच्छामि पृच्छ स्थितमिदमिह ते विस्मितं वीक्ष्य नेत्रे ।
 अध्वानं ब्रूह्यपेतध्वनि भवति वचश्चित्रमुद्गाष्पनेत्रा
 हास्यन्ते भावमूढाः पथि पथिकविटैस्त्वदिषां नाथ नार्यः ॥ ५ ॥

केयामप्येते ।

किं गौरि मां प्रति रुषा न तु गौरहं किं
 कुप्यामि कां प्रति मयीत्यनुमानतोऽहम् ।
 जानाम्यतस्त्वमनुमानत एव सत्य-
 मित्यं गिरो गिरिभुवः कुटिला जयन्ति ॥ ६ ॥

रुद्रस्य ।

नगच्छाया हि रम्येयं वसतिः परिशृङ्गताम् ।
 ग्रीष्मे काचिज्जनोपेता पान्थमित्यमजीवयत् ॥ ७ ॥

मकरन्दस्य ।

के दूर्यं स्पृष्ट पृत्र सुंप्रति वयं पशो निश्चेष्टाश्रयः
 किं श्रूषे जिहगुस्य वा फ्रणिपतेर्यस्यावतारो हरिः ।
 वामा दूर्यमहो विदुम्बरसिक्कः कीदृक् स्मरो वर्तते
 येनास्मिन् सुविवेकशून्यमनसां पुंस्येव योषिद्धमः ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वक्रोक्तिमद्धतिः ।

स्थवर्णनपद्धतिः (१००)

यदालोके सूक्ष्मं व्रजति सहसा तद्विपुलतां
 यदर्धे विच्छिन्नं भवति कृतसन्धानमिव तत् ।
 प्रकृत्या यद्वक्रं तदपि समरेखं नयनयोः
 न मे दूरात् किञ्चिन्न च भवति पार्श्वे रथजवात् ॥ १ ॥

ध्रुक्तेषु रश्मिषु निरायतपूर्वकाया
 निष्कम्पचामरशित्वा निभूतोर्ध्वकर्णाः ।
 आत्मोद्गैर्वैरपि रजोभिरलङ्घनीया
 धावन्त्यमी मृगजवाक्षमयेव रथ्याः ॥ २ ॥

अयमरविवरेभ्यश्चातकैर्निष्पतद्भि-
 ईरिभिरचिरभासां तेजसा चान्जलिभैः ।
 गतमुपरि घनानां वारिगर्भोदराणां
 पिशुनयति रथस्ते शीकरक्लिन्ननेमिः ॥ ३ ॥

कालिदासस्यैते ।

विच्छिन्ना रथचक्रपद्धतिरियं हेलाप्लुतैर्वाजिना-
 माप्यान्तीव जवेन सम्मुखममी मार्गस्थिताः शास्त्रिनः ।
 खेदं पादतलोद्गतेरिव गतो गन्तुं पुरो नेहते
 वाहानामनुकूलमारुतभराश्रीतोऽपि धूळीव्रजः ॥ ४ ॥

आलिङ्गन्ते वसुधां निजश्वुरदलितामिवानुनेतुममी ।
 वदनविनिर्गतचरणा इव संलक्ष्यन्ते जवादम्बाः ॥ ५ ॥

वादीश्वरकाञ्चनस्यैतौ ।

अग्रे यान्ति रथस्य रेणुवदमी चूर्णीभवन्तो घना-
 श्रक्रभ्रान्तिररान्तरेषु घटयत्यन्यामिवारावलिम् ।
 चित्रन्यस्तमिवाचलं ह्यशिरस्यायामवचामरं
 यद्युग्रे च समस्थितिर्ध्वजपटः प्रान्ते च बेगानिलात् ॥ ६ ॥

(कालिदासस्य ।)

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या रथवर्णनपद्धतिः ॥

गजवर्णनपद्धतिः (१०१)

उच्चैःकुम्भः कपिशदशनो बन्धुरस्कन्धसन्धिः
 स्निग्धाताम्रद्युतिनखमणिलम्बहृत्तोरुहस्तः ।
 शूरस्सप्तच्छदपरिमलस्पर्धिदानोदकोऽयं
 भद्रः सान्द्रद्रुमगिरिसरितीरचारी गजेन्द्रः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

भूयस्त्रिभङ्गिकुटिलोन्ममितेन गृह-
 जग्रेसरं जलमुचासुदकं करेण ।
 स्तम्बेरमः प्रतिघनध्वनि वृंहमाणो
 धाराहतं गलितघातु शिरो धुनोति ॥ २ ॥

शर्षदासस्य ।

महीचर इवाम्बोदश्वरन्ध्रिव महीधरः ।
 अयमायाति मातङ्गः स्थिराङ्ग इव सागरः ॥ ३ ॥
 राजस्तथा भुजकृपाणशरासनेषु साभिध्यमस्ति रणरङ्गजयभियो न ।
 दन्तद्वये दलितशात्रवक्त्रुम्भिकुम्भमस्तिष्कगन्धिनि यथा मदकुञ्जरस्य ॥ ४ ॥

मेरोः पोतसुदन्वतः प्रतिनिधिं प्राहृण्णुस्वोत्थायिनां
 मेघानां प्रकृतिं युगान्तमरुतामध्यापकं रहसः ।
 पश्यैनं करिणां पतिं घनमदामोदोपहृतानलि-
 व्युहान् कर्णलज्जलाभिरभितः प्रेक्ष्णालयन्तं मुहुः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रादेतौ ।

क्षिप्तं पुरो न जसृहे मुहुरिक्षुकाण्डं
 नापीक्षते स्म निकटोपगतां करेषुम् ।
 सस्मार वारणपतिः परिमीलिताक्ष-
 मिच्छाविहारवनवासमहोत्सवानाम् ॥ ६ ॥

माषस्य ।

स्तम्भं महान्तमुचितं सहसा मुमोच
 दानं ददावतितरां सहसाग्रहस्तः ।
 बद्धापराणि परितो निगलान्यलावीत्
 स्वातन्त्र्यमुज्ज्वलमवाप करेणुराजः ॥ ७ ॥

तस्यैव ।

सिन्दूरद्युतिमृग्धमूर्धनि धृतस्कन्धाव(धि) श्यामिके
 व्योमान्तस्पृशि सिन्धुरेऽस्य समरारम्भोद्दुरे धावति ।
 जानीमोऽनुपदं प्रदोषतिमिरव्यामिश्रसन्ःयाधिये-
 वास्तं यान्ति समस्तबाहुजभुजातेजस्सदस्त्रांशवः ॥ ८ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

तीव्राघातप्रतिहततरुस्कन्धलम्बैकदन्त
 क्रोडाकृष्टव्रतविलयासङ्गसञ्जातपाशः ।
 मूर्तो विघ्नस्तपस इव नो भिन्नसारङ्गध्रुवो
 धर्मारण्यं प्रविशति गजः स्पन्दनालोकभीतः ॥ ९ ॥

कालिदासस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तजल्हणाविराचिताया सूक्तिमुक्तावल्या गजवर्णनपद्धतिः ॥

अश्ववर्णनपद्धतिः (१०२)

कियत्पदं विष्णुपदं क्रमेऽस्य मे धरा वगकी च पयोधिरोचिता ।
इतीव हेलापारिनम्रकन्धरः करोत्ययं मण्डलिकारयं ह्यः ॥ १ ॥

उमापतिघरस्य ।

अन्नवेगादयमद्वितीयश्च्छायातुरङ्गादिव लज्जमानः ।
खुरोद्धुतैर्वारं तुरङ्गमस्ते रजोभिरक्षां पतिमावृणोति ॥ २ ॥

प्रज्ञानन्दनस्य ।

आवर्तिनः शुभफलप्रदशुक्तियुक्ताः
सम्पन्नदेवमणयो भृतरन्ध्रभागाः ।
अन्धाः प्यधुर्वसुमतीमतिरोचमाना-
स्तूर्णं पयोधय इवोर्मिभिरापतन्तः ॥ ३ ॥

मावस्य ।

पश्चादङ्गी प्रसार्य त्रिकनतिविततं द्राघयित्वाऽङ्गमुच्चै-
रासज्याभ्रप्रकण्ठो ह्रस्वसुरसि सटाधूलिधूम्रां विधाय ।
घासग्रासाभिलाषादनवरतचलत्पोथतुण्डस्तुरङ्गो
मन्दं शब्दायमानो विलिखति शयनादुत्थितः क्ष्मां खुरेण ॥ ४ ॥

भट्टवाणस्य ।

द्विषद्विरेवास्य विलङ्घिता दिशो यशोभिरेवाब्धिरक्षारि गोष्पदम् ।
इतीव धारामवधीर्यं मण्डलीक्रियाश्रियाऽमण्डि तुरङ्गनैः स्थली ॥ ५ ॥

चलाचलप्रोथतया महीभृते स्ववेगदर्पानिव वक्तुमुत्सुकम् ।
अलं गिरा वेद किलायमाशयं स्वयं ह्यस्येति च मौनमास्थितम् ॥ ६ ॥

हरेर्यदक्रामि पदैककेन खं पदैश्चतुर्भिः क्रमतां तदेव नः ।
अपा हरीणामिति नञ्चिताननैर्न्यवर्ति तैरर्धनभःकृतक्रमैः ॥ ७ ॥

प्रयातुमस्माकभिर्यं कियत्पदं धरा तदम्भंभिरपि स्थलायताम् ।
इतीव बाँहीर्निजवेगदर्पितैः पयोधिरोधक्षममुद्धतं रजः ॥ ८ ॥

अजस्रभ्रूमीतटकुट्टनोद्गतैरुपास्यमानं चरणेषु रेणुभिः ।
रथप्रकर्षाध्ययनार्थमागतैर्जनस्य चेतोभिरिवाणिमाङ्गितैः ॥ ९ ॥

धूलीभिर्दिवमन्धयन् बधिरयज्ञाशाः स्तुराणां रवै-
र्वीर्यं संयति खञ्जयञ्जवजयैः स्तोतृन् गुणैर्मूकयन् ।
धर्माधनसंनियुक्तजगता राज्ञाऽऽमुनाऽधिष्ठितः

सान्द्रोत्कालमिषाद्विगायति पदा स्पष्टं तुरङ्गोऽपि गाम् ॥ १० ॥

एते श्रीहर्षपण्डितस्य ।

॥ इति श्रीभगवत्तज्जल्लणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यामश्ववर्णनपद्धति ॥

सर्वपर्वतवर्णनपद्धतिः (१०३)

तत्र मेरुः ।

मेरोर्भेदुरयन्ति सम्पदमथः सञ्चारिभिर्ज्योतिषा-
 माटोर्पैर्विडपोपरिस्थिततरुच्छायाभृतोऽधित्यकाः ।
 निष्पीतासु च मासि मासि विबुधैरिन्दोः कलासु क्रमा-
 दुद्दामप्लवमानलाञ्छनमृगच्छिन्नाग्रदर्भाङ्कुराः ॥ १ ॥
 भूमेः स्वर्णतया फलोत्तरतरुस्मेरस्य मेरोस्तटी-
 सीमन्तोऽयमनूरुसारथिरथप्रस्थानघण्टापथः ।
 अस्मिन्नुद्ध्रियते कथञ्चन इयैरुद्दामचण्डातप-
 ज्वालाजालविलीनकाञ्चनशिलाजम्बालमग्नः प्रथिः ॥ २ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

उपर्यश्रुमतः सिद्धाश्चरन्तो यस्य सानुषु ।
 छत्राण्यतपसंत्रासादवाचीनानि विभ्रति ॥ ३ ॥
 भर्तृचिन्तापरा यत्र वासकालकृताः स्त्रियः ।
 गृह्णते मुकुटभ्रान्त्या चन्द्रभासभ्रवार्तिनम् ॥ ४ ॥
 यद्यरीषु सुरस्त्रीणां हारमुक्ता रतोत्सवे ।
 शीर्णास्तारानुपङ्गेण व्यज्यते स्तनकुङ्कुमैः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रादेते ।

कैलास* ।

स्वस्तिमानस्ति कैलासः स्वाटिको धरणीधरः ।
 नभःप्रयाणे स्वःस्त्रीणां दीर्घदर्पणतां गतः ॥ ६ ॥
 यो धरित्रीभरश्रान्तः क्षीरगौरो रसातलात् ।
 विश्रान्तुं सफणाशृङ्गः शेषाहिरिव निर्गतः ॥ ७ ॥
 भूगोलप्रतिबिम्बस्य महादर्शो निशाकरः ।
 यः शैलः शङ्खधवलो विधोस्तस्यापि दर्पणः ॥ ८ ॥

मन्ये हिर्माशुः प्रान्तेऽपि यदि स्याद्ब्रह्माणामे ।
तं लभेत कथं राहुर्यच्छिलाखण्डपाण्डुरम् ॥ ९ ॥

रानशोस्तरस्यैते ।

सोऽयं कैलासशैलः स्फटिकमणिभुवामंशुजालैः स्फुरद्भि-
श्छाया पीताऽपि यत्र प्रतिकृतिभिरुपस्थाप्यते पादपानाम् ।
यत्रोपान्तोपसर्पचपनकरभृतस्यापि पद्मस्य मुद्रा-
मुद्रामानो दिशन्ति त्रिपुरहरशिरश्चन्द्रखेखामयूखाः ॥ १० ॥

गिरिः कैलासोऽयं दशवदनकेयूरविलस-
न्मणिश्रेणीषत्राङ्कुरमकरमुद्राङ्कितशिलः ।
अमुष्मिन्धारुह्य स्फटिकमयसर्वाङ्गविमले
निरीक्षन्ते यक्षाः फणिपतिपुरस्यापि चरितम् ॥ ११ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

हिमवान् ।

पुरः प्राख्येयशैलोऽयमस्मिन् मकरकेतने ।
यृतसञ्जीवनी दुर्गा महौषधिरजायत ॥ १२ ॥

श्रीमुरारेः ।

श्रीकण्ठम्बशुरः स एष भगवान्मेनापतिः पर्वतः
पुत्रीमानुमया पुनः किमपरं हेरम्बमातामहः ।
यस्यायं महिमा यदत्र शमिनः श्यामाकमूर्तिपत्ना-
स्तास्वेवाश्रमभूषु दिव्यवपुषः क्रीडन्ति कामाङ्गया ॥ १३ ॥

रानशोस्तरस्य ।

विन्ध्यः ।

अखर्वपर्वगर्तेषु विच्छिन्नो यस्य वारिधिः ।
ही स एष ह्यनेः पाणिरधस्ताद्विन्ध्यभूमृतः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

सद्यःस्यन्दनचक्रभङ्गचकितप्रध्नाम्ब[हेषो]चरं
 इच्योतभिर्क्षैरवर्धिताम्बरसरिभिर्मज्जदैरावतम् ।
 किं [चां] भाषितचन्द्रमण्डलस्यं शृङ्गोचरस्यैः शनै-
 र्मेरोवर्धितमत्सरः प्रवृष्टे विन्ध्यो गिरिव्योमनि ॥ १५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

अवाप्तैर्द्राधिम्णा परिचयमुदन्वचत्तड्भवा-
 मसौ भाति श्यामद्युतिभिरुदकैर्मेखलशुवः ।
 अगस्त्यस्याकार्षीद्वचनमिति कोपादुदधिना
 गृहीतः केशेषु प्रसभमिव विन्ध्यक्षितिधरः ॥ १६ ॥

करिकचकनशिष्टैः शास्विशास्वाग्रप्रै-
 ररुणसरणयोऽभी सर्वतो भीषन्ते ।
 चरितश्रवरसेनादचगोशृङ्गचण्ड-
 ध्वनिचकितवराहव्याकुला विन्ध्यपादाः ॥ १७ ॥

कमलाकरस्य ।

विन्ध्यक्षोणीधरपरिसरोत्सङ्गसङ्गल्लवङ्ग-
 श्रेणीसंवर्गणरणरणञ्जृङ्गवाचालिताशाः ।
 पम्पाङ्गम्पारसिकशवरीपीनवक्षोजकुम्भ-
 क्षुभ्यद्वीचीपरिचयचमत्कारिणो वान्ति वाताः ॥ १८ ॥

मदनस्य ।

सद्यः ।

गुञ्जत्कुञ्जकुटीरकौशिकघटाधूत्कारवत्कीचक-
 स्तम्बादम्बरमूकमौकुलिकुलः सङ्गाहयोऽयं गिरिः ।
 एतस्मिन् प्रचलाकिनां प्रचलतामुद्देजिताः कूजितै-
 र्द्वेष्टन्ति पुराणरोहणतरुस्कन्धेषु कुम्भीनसाः ॥ १९ ॥

भवभूतेः ।

श्रीपर्वत ।

शैलः सोऽयं गिरिशनिलयः श्रीगिरिर्नाम सिद्धः
कुञ्जे कुञ्जे कृतवसतिभिः सेवितः सिद्धयोगः ।
यस्य व्यक्तं शिरसि परमं ज्योतिरुद्गीक्षमाणाः
संगच्छन्ते जननमरणस्कन्धहीनाः शिवेन ॥ २० ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

मळयाचलः ।

माद्यद्विग्गजगण्डभित्तिकपर्णैर्भिन्नस्रवचन्दनः
क्रन्दत्कन्दरगङ्गरो जलनिधेरास्फालितो वीचिभिः ।
पादालक्तकरक्तमौक्तिकशिलः सिद्धाङ्गनानां गतैः
सेव्योऽयं मळयाचलः किमपि मे चेतः करोत्युत्सुकम् ॥ २१ ॥

श्रीहर्षस्य ।

रमयति मळयाचलोऽयमस्मानुपनमता पवनेन मानिनीनाम् ।
दयितविनयकूटसाक्षिणीभिः स सल्लु सखीभिरदुष्करप्रसादः ॥ २२ ॥
मुरारेः ।

मैनाकः ।

अम्भोधौ विहरन्तमन्तरहितैः कीर्तिं बहन्तं गुणै-
स्तं मैनाकमवज्जगर्बविषयौ पशौ दधानं नुमः ।
आसन्ने सुरलोकमानुषजगत्पातालपारात्पथे
यः पाथोनिधिलङ्घिनः पथि मरुत्मूनोर्व्यनैपीत् क्लमम् ॥ २३ ॥

माल्यवान् ।

चटुचटुलक्रेणुस्पर्शलीलानिमील-
न्नयनयुगप्रतङ्गारञ्चनिद्राविनोदम् ।
शुकहरितनितम्बं पश्य वंशीनवान्तै-
स्तरलमखिलपृथ्वीमाल्यवन्माल्यवन्तम् ॥ २४ ॥

राजशेखरस्य ।

मौलीं जलदजालेन सान्द्रधम्मिच्छशालिना ।
बलाकाकुसुमैर्जातः सान्वयो माल्यवान् गिरिः ॥ २५ ॥

मदनस्य ।

नाधन्यानां निवासं विदधति गिरयः शेखरीभूतचन्द्राः
शृङ्गैर्ज्योत्स्नामवाहं धृतमिव तुहिनं दिङ्मुखेषु क्षिपन्तः ।
येषाम्बुचैस्तरुणामपिहतगतिना वायुना कम्पिताना—
माकाशे विमकीर्णः कुसुमचय इवाभाति ताराग्रहौघः ॥ २६ ॥

भट्टमाणस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगदत्तनल्हणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां सर्वपर्वतवर्णनम् ॥

समुद्रवर्णनपद्धतिः (१०४)

ग्रावाणो मणयो हरिर्जलचरो लक्ष्मीः पयोमानुषी
मुक्तौघाः सिकताः प्रवाललतिका शैवालमम्भस्मुधा ।
तीरे कल्पमहीरुहः किमपरं नामाम्बुधेर्वर्ण्यते
दूरात् कर्णरसायनं निकटतस्तृष्णापि नो शाम्यति ॥ १ ॥

कस्यापि ।

उद्गर्जजलकुञ्जरेन्द्रभसस्कालानुबन्धोद्धतः
सर्वाः पर्वतकन्दरोदरश्रुवः कुर्वन् प्रतिध्वानिनीः ।
उच्चैरुच्चरति ध्वनि श्रुतिपथो[न्माधी] यथाऽयं तथा
मायः प्रेङ्खदसङ्ख्यशङ्खघवला बेलेयमगच्छति ॥ २ ॥

श्रीहर्षस्य ॥

दत्ते यत्किलिकिञ्चितैकगुरुतामेणीदृशा वारि[णा]
वैधुर्यं विदधाति दम्पतिरुषां यच्चन्द्रिकार्द्रं नभः ।
यत्पीयूषभृजां च मन्मथमुद्दक्षित्यं [र्वण]स्सम्पदां
यल्लक्ष्मीरधिदैवतं च जलधेस्ताञ्चित्रमावेष्टितम् ॥ ३ ॥

राजशेखरस्य ।

यन्मध्ये दनुजाः सुराश्च निचितोरत्नैर्वराटैश्च यत्
व्याप्तिर्व्योम्नि च भूतले च वसतिर्वलेश्च तोयस्य च ।
दानादानमर्षां घनेषु च नदीस्रोतस्सु चाधमस्थितं
पीयूषं च विषं च यत्तदुदधेश्चित्रं चरित्रं महत् ॥ ४ ॥

उत्तंसीकृतचन्द्रमा[ः]सम्भुजगान्बीचीन् परावर्तयन्
ज्योत्स्नाभस्मविलेपने निरवधिस्फीते पहिम्नि स्थितः ।
प्रेङ्खच्छङ्ककरोटिकोटिहननैः स्वरिसन्धुमुद्घोषय-
न्त्यन्तं पथि गर्जिताद्दृप्तितो रुद्रं हस्त्यर्णवः ॥ ५ ॥

सूक्तिसहस्रात् ।

आकण्ठदृष्टशिरसाऽप्यविभाव्यपार्श्व-

पृष्ठोदरेण चिरमृग्भिरुपास्यमानः ।

नाभीसरोरुहजुषा चतुराननेन

शेते किलात्र भगवानराविन्दनाभः ॥ ६ ॥

लक्ष्मीरस्य हि यादः कृष्णोरःस्थापि सुभटश्रुजवसतिः ।

इन्दुः स च मृहचूडामणिरपि जगतामलङ्कनरः ॥ ७ ॥

यथा दूरापातित्रिदिवयुवतीनेत्रमुलभा-

मर्षा भर्ता हारावलिबल्लयलक्ष्मीं वितनुने ।

तथाऽयं माणिक्यस्फटिककनकग्रावशिश्वरै-

रश्चन्यात्मा सेतुर्विलसति महानायक इव ॥ ८ ॥

एते मुरारेः ।

एतस्माज्जलधेर्जलस्य कणिकाः काञ्चिद्गृहीत्वा ततः

पाथोदाः परिपूरयन्ति जगतीं रुद्राम्बरा वारिभिः ।

आम्यन्मन्दरकूटकोटिघटनाभीतिभ्रमत्तारकां

प्राप्यैकां जलमानुषीं त्रिभुवने श्रीमानभूदच्युतः ॥ ९ ॥

जलमानुषिरुद्रस्य ।

किं ब्रूमो जलधेः श्रियं स हि खलु श्रीजन्मभूमिः स्वयं

वाच्यः किं महिमाऽपि यस्य हि नवद्वीप महीति श्रुतिः ।

त्यागस्तस्य स कोऽपि विभ्रति जगद्यस्यार्थिनोऽप्यम्बुदाः

शक्तिः काऽपि तथा हि यस्य भवति शोभेण कल्पान्तरम् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तन्महर्षणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यां समुद्रपद्धतिः ॥

नदीवर्णनपद्धतिः (१०५)

गङ्गा ।

उत्कलिकावाहुल्यं तत्तत्स्वाभाविकं द्रवत्वं च ।
स च निरुपाधिस्नेहस्तेनेशस्य म्रिया गङ्गा ॥ १ ॥

मालतीमाधवस्य ।

देवस्याम्बुजसंभवस्य भवनादम्भोविमागामिका
सेयं मौलिविभूषणं भगवतो भर्गस्य भागीरथी ।
उद्यातानपहाय विग्रहमितः स्रोतःप्रतीपानपि
स्रोतस्तीव्रतरत्वरं गमयती द्राम्ब्रह्मलोकं जनान् ॥ २ ॥

बलद्विषत्पादनस्वांशुराजिभिः पुरारिमौलीन्द्रमरीचिर्वाचिभिः ।
हिमाद्रिनिष्यन्दजलैः पदे पदे विवर्धते वैवुधसैन्धवी रुचिः ॥ ३ ॥

एतौ श्रीमुरारे ।

अजाङ्घिनिर्दचरजश्रयाऽपि

कपालिना बद्धरसाऽपि कामम् ।

ततोऽप्यधोधः पतिताऽपि नित्यं

गङ्गा कुसङ्गाऽपि पुनाति लोकान् ॥ ४ ॥

क्रियदूरे तीरद्रुमकुसुमसौरभ्यरभस-

भ्रमद्भृङ्गीगीतध्वनिहृतकुरङ्गीपरिगतम् ।

पयो मन्दाकिन्याः सुरपुरपुरन्ध्रीकुचतटी-

विटङ्कनध्यारोहप्रवरमणिसोपानसरणी ॥ ५ ॥

मातः शैलमुतासपत्नि वसुधाशृङ्गारहारावलि

स्वर्मारोहणवैजयन्ति भवतीं भागीरथीं प्रार्थये ।

त्वत्तीरे वसतस्त्वदम्बु पिवतस्त्वद्वीचिषु प्रेङ्खत-

स्त्वन्नाम स्मरतस्त्वदर्पितहशस्स्यान्मे शरीरव्ययः ॥ ६ ॥

देवि त्वत्संकतेषु त्रिपवणविशदश्रोत्रियश्रेणिसाम्ना-
 माम्नायैर्मासलेषून्मृदुलदललसद्देतसीशादलेषु ।
 मूर्त्तादाहं कदाऽहं स्मरदहनपदद्वन्द्वमन्दारधूली-
 खेलद्वाचालपुष्पंधयकुलसुरलीखेलनं मानविष्ये ॥ ७ ॥

अमृषिन् संसारे परिकलितसारेतरतया
 तदा विद्योत्कर्षः परिणतिमुपैति श्रुतिविदाम् ।
 यदा मन्दाकिन्या मधुरवमरालीकलकल -
 प्रणालीवाचाले परिसरतटे यान्ति दिवसाः ॥ ८ ॥

काकैर्निष्कृषितं श्वभिः कबलितं बीचीभिरान्दोलितं
 स्रोतोभिश्चलितं तटान्तमालिनं गोमायुभिर्लोटितम् ।
 दिव्यस्त्रीकरचारुचामरमरुत्संवीज्यमानः कदा
 द्रक्ष्येऽहं परमेश्वरि त्रिपथगे भागीरथि स्वं वपुः ॥ ९ ॥

त्वत्तीरे तरुकोटरान्तरगतो गङ्गे विहङ्गनेऽप्यहं
 त्वन्तीरे नरकान्तकारिणि वरं मत्स्योऽथवा कच्छपः ।
 नेवान्यत्र मदान्धसिन्धुरघटासघट्टघण्टारण-
 त्कारत्रस्तसमस्तवैरिवनितालब्धस्तुतिर्भूपतिः ॥ १० ॥

मेरीमाङ्कारस्य ।

सरयूः ।

यूपाङ्कुरप्रकरदन्तुरतीरेरेखासंख्यायमानमनुसन्ततिसप्ततन्तुः ।
 इक्ष्वाकुराजमहिषीपदपट्टलक्ष्मीर्देव्या भ्रुवो भगवती सरयूरिष्यं नः ॥ ११ ॥
 श्रीमुरारेः ।

यमुना ।

कालिन्दीयं द्विरददलिताम्भोजिनीरेणुरम्या
 यस्याः कृष्णः शिशिरपयसस्तीरकेदारचारी ।
 गायन्तीनां किमपि मधुरं बालगोपालिकानां
 लीलालोलः कमलकलिकाः कर्णपूरीचकार ॥ १२ ॥

देव्या भूमेर्भृगमदमयं मण्डनं मिद्धसिन्धोः
 सध्रीचीयं जयति यमुना या तदैकाग्रवृत्तीन् ।
 प्रेमोत्कर्षादिव पितृपतेर्भ्रातुराच्छिद्य हस्ता-
 ऋाधोन्मुक्तं गमयति पितुर्मण्डलं भास्करस्य ॥ १३ ॥

श्रीमुरारे ।

सेयं सुभ्रु पुरः कलिन्दतनया गीर्वाणसिन्धोः सखी
 वासः कालियपन्नगस्य यमुना दृग्गोचरे वर्तते ।
 वन्दस्वार्यमणीमिमां दुहितरं वैवस्वतस्यानुजा
 यस्याः स्वर्णपरीक्षणक्षमदृषचापी म्वसा सोढरी ॥ १४ ॥

राजशेखरस्य ।

नर्मदा ।

एषा सा विन्ध्यमध्यस्यलविपुलशिलोत्सङ्गरङ्गत्तरङ्गा
 संभोगश्रान्ततीराश्रयशबरवधूशर्मदा नर्मदा च ।
 यस्याः सान्द्रद्रुमालीलिततरमिलत्सुन्दरीसम्भिरुद्धैः
 सिद्धैः सेव्यन्त एते मृगमुदितदलत्कन्दलाः कूळकच्छाः ॥ १५ ॥

त्रिविक्रमभट्टस्य ।

हेलोन्मूलितनर्तितप्रतिहतव्यावर्तितप्रेरित-
 व्यक्तस्वीकृतनिहृतप्रकटितप्रोद्धततीरद्रुमाः ।
 एते मेखलकन्यकापणयिनः पातालमूलस्पृशः
 सन्त्रासं जनयन्ति बन्धमिदुरा वारा प्रवाहाः पुरः ॥ १६ ॥

धर्मस्य ।

उद्देशोऽयं कनकसिकताकोमलैकान्तकान्ता-
 लीलावासीकृततरुतलः कामिभिर्नर्मदायाः ।
 किञ्चित्स्मिन् सुरतसचिवास्तन्वि ते वान्ति वाता
 येषामग्रे सरति कलिताकण्ठकोपो मनोभूः ॥ १७ ॥

भट्टेन्दुराजस्य ।

तापी ।

एते पल्लिपुरान्ध्रनिर्भरजलक्रीडाहृताम्भःकण-
श्लोदसालितलप्रपान्धवनितानिन्धासतीव्रातपाः ।

वान्ति स्वैरविहारकुञ्जरकरच्छिद्रोदराघूर्णन-

प्रारब्धोच्चमृदङ्गनादमृत्स्वरास्तापीनिकुञ्जानिलाः ॥ १८ ॥

भट्टसोमेश्वरस्य ।

गोदावरी ।

पातुं गौतमि वारि तावकमिदं पीयूषनिर्दूषणं

श्लेष्मैः पङ्कजबान्धवो वितनुतेऽजस्रं सहस्रं करान् ।

तैरेव त्वयि सञ्चरिष्णुभिरिति श्लाघ्यैः कृतार्थीकृत-

स्तीर्थानां निवहः पुनाति भुवनान्येतानि किं स्तूयसे ॥ १९ ॥

मातगौतमकीर्तिकल्पलतिके कल्लोलढोलायितै-

रम्भःसंभृतभेतदेत्य मरुता दिक्चक्रमाक्रामता ।

स्पर्शादस्य दुरन्तदोषगुरुता सर्वस्य निर्वास्यते

नो चेद्भूरि भरं सहेत भुवनाभोगं न भोगीश्वरः ॥ २० ॥

पृथ्वीश्वरस्यैती ।

वैतण्डश्रवणप्रचण्डपवनध्याघूतरोधोलता-

पुष्पश्रेणिपतत्परागपटलीजम्बालिताम्बुप्लवा ।

जागर्ति स्फुटजूतिपान्धपरिषभिर्वापमुष्टिंधया

छांया पादपपक्षमला^१ नयनयोर्भोदाय गोदावरी ॥ २१ ॥

कलिङ्गस्य ।

उपपरिसरं गोदावर्याः परित्यजताध्वगाः

सरणिमपरो मार्गस्तावद्भवद्भिरवेक्ष्यताम् ।

इह हि विहितो रक्ताशोकः कयाऽपि हताशया

चरणनलिनन्यासोदञ्चलवाहुरकञ्जुकः ॥ २२ ॥

भट्टेन्दुराजस्य ।

कावेरी ।

कावेरी कवरीव भामिनि भ्रुवो देव्याः पुरो दृश्यतां
 पूगैर्नागलताश्रितैरुपदिशत्याश्लेषविद्यामिव ।
 कर्णाटीजनमज्जनेषु जघनैर्यस्याः पयः प्लावितं
 पीत्वा नाभिगुहाभिरूर्मितानिभिः प्राची दिशं नीयते ॥ २३ ॥

राजशेखरस्य ।

ताम्रपर्णी ।

रत्नप्रसूरिति समस्ततरङ्गिणीषु
 वारांनिधेर्भगवतः सुभगं कलत्रम् ।
 अस्मिन्नियं तव नितम्बानि ताम्रपर्णी
 चक्षुःपर्यं भजतु मौक्तिककामधेनुः ॥ २४ ॥

रोधोरेखा चन्दनारण्यहृद्या
 वारि स्वाद्यं नालिकेराम्भसोऽपि ।
 यन्वाप्यद्भ्यः सभवो मौक्तिकानां
 तेनाम्भोधेर्वल्लभा ताम्रपर्णी ॥ २५ ॥

राजशेखरस्यैतौ ।

सामान्यनदी ।

जडस्वच्छस्वादुप्रकृतिरूपहृतेन्द्रियगणो
 गुणो यद्यप्यासामयमयुतसिद्धो विजयते ।
 तथाऽप्युत्कर्षाय स्फुरति सरितामाश्रमसदा-
 मिदानीं बानीरद्रुमकुसुमजन्मा परिमलः ॥ २६ ॥

मुरारे ।

इह समदशकुन्ताक्रान्तबानीरमुक्ता-
 प्रकरसुरभिशीतस्वच्छतोया वदन्ति ।
 फलभरपरिणामश्यामजम्बूनिकुञ्ज-
 स्वलनमुस्वरभूरिस्रोतसो निश्चेरिण्यः ॥ २७ ॥

मवभूतेः ।

इह शिखरकरालक्षोणिभिर्गण्डशैल-
स्खलनदलनगर्भत्फेनिलो बुद्बुदौघः ।
पवनधृतशिरीषश्रेण्डिरेणुप्रणाली-
सुरभिसलिलहस्ता द्वीपवत्यो वहन्ति ॥ २८ ॥

उत्सङ्गे (ङ्गैः) सैकतानां शङ्कनिशतपदन्यासरेखाङ्कितानां
जम्बूषण्डानि नद्यो दधति परिणमल्लम्बिलम्बालकानि ।
यत्तोयान्दीलदोलः पुलकयति तनुं तीरकस्तुरिकैण-
प्रक्रान्तग्रन्थिपर्णस्रसनपरिमलोत्कन्धरो गन्धवाहः ॥ २९ ॥

स्कन्धासक्तैरिह हि विपिने शुष्कशैवालजालैः
प्रावृट्पूरोच्छ्रयमभिदधत्युच्छ्रिताः शास्त्रिनोऽपि ।
येषां मूलेष्वसरलजटास्फालवाचालवीचि-
क्षोभत्रासात्तरलशफरा निर्झरिण्यो वहन्ति ॥ ३० ॥

मदनस्यैतौ ।

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सर्वेन्द्रीवर्णनपद्धतिः ॥

सरोवर्णनपद्धतिः (१०६)

तेनास्वानि जलावगाहनरसव्याप्तपौराङ्गना-
पर्यस्यत्कवरीविशीर्णकुसुमस्मेगेर्मिमालं सरः ।

यस्मिन्नच्छतया निधाय नयने मर्त्यः सकौतूहलं

लक्ष्यन्ते शुभ्रगाधिराजनगरीवामधुवां विभ्रमाः ॥ १ ॥

उमापातिधरस्य ।

अन्यः कः क्षारवार्धे त्वमिव नियमितो वानरैर्वा नरैर्वा

विभ्रेणैकेन कोऽन्यः करकुहरपुटीपात्रमात्रे निपीतः ।

जल्पन्निस्थं पृथूमिध्वनिभिरवतरत्केनकूटाट्टहासं

स्पर्धा धत्ते पयोधेरधिकमधिपुत्रं निर्मितो यत्तटाकः ॥ २ ॥

चित्तपस्य ।

उन्मीललीलनीलोत्पलदलदलनामोदमेदस्विपूर-

क्रोहक्रीडाद्दिजालीगरुदुदितमरुत्स्फालवाचालवीचिः ।

एतेनास्वानि शास्वानिवहनवहरित्पर्णपूर्णद्रुमाब्दी-

व्यालीढोपान्तशान्तव्यथपथिकदृशां दत्तगगस्तटाकः ॥ ३ ॥

वृद्धो वार्धिरय तरङ्गबलिभं विभ्रद्रपुः पाण्डुरं

हंसाळीपलितेन यष्टिकलितस्तावद्दयोर्वंहिमा ।

विभ्रच्चन्द्रिकया च कंविकवया योन्यस्फुरत्सङ्गतं

स्थाने स्नानविधायिधार्मिकशिरोनत्याऽपि नित्याहतः ॥ ४ ॥

श्रीहर्षपण्डितम्यैर्ता ।

अयमुपगतकृष्णः कृष्णसारासिपाते-

र्यमकु(विकसि ?)तनवनीलाभोजवक्त्ररूस्ति ।

जलयुवतिकुचानुमासितोत्तुङ्गकुम्भ-

स्थलमदकलगर्जबीरनागस्तटाकः ॥ ५ ॥

मदनस्य ।

स्फुरत्पुषारंशुमयूखं जालैर्विनिहताः स्फाटिकसौधपङ्कीः ।

आरुह्य नार्यः क्षणदासु यस्यां नभोगता देव्य इव व्यराजन् ॥ ७ ॥

माघस्य ।

स्थिता[स्तुं] यत्रोपरि भूमिकुट्टिमस्थलीषु तुङ्गासु निरन्तरा[श्च]सु ।

त्यजन्ति मार्गं तुरगा वियत्यपि ध्रुवं निरालम्बगतेः श्रमं रवेः ॥ ८ ॥

निशासु यत्र प्रतिबिम्बवर्त्मना समागतश्चारुदृशां निशाकरः ।

विलासदोलयितकुण्डलाहतः कपोललावण्यजले निमज्जति ॥ ९ ॥

विल्हणस्यैती ।

यत्सौधशृङ्गारसरोजरागरत्नप्रभानिच्छुरितः शशाङ्कः ।

जगाम रोषादिव लोहितत्वं पौराङ्गनावक्त्रकृतौवमानः ॥ १० ॥

नाथकुमारस्य ।

नक्तं शशाङ्कनेपलकुट्टिमेषु यस्यामुहूनि प्रतिबिम्बितानि ।

पुष्पन्धयाः पुष्पधिया धयन्तः सुधामरन्दैर्मुदमुद्गहन्ति ॥ ११ ॥

सोमकवेः ।

यत्रोन्मुखं चातकवृन्दमभ्रभ्रमेण सौधस्थितधूपधूमे ।

वेद्यत्पताकाप्रगृहीतमुक्तैर्नभोनदीविन्दुभिरेति तृप्तिम् ॥ १२ ॥

वस्तुपालस्य ।

आँध्यायमाणनवर्यौवनमुग्धभावाः

शृङ्गारसागरमनोज्ञतरङ्गलेखाः ।

कन्दर्पकेलिरसलब्धयज्ञःपताकाः

पण्याङ्गनाः पुरमिषामधिवासयन्ति ॥ १३ ॥

नाथकुमारस्य ।

मन्ये विशालायतवेश्वरीधीव्याजेन देवः सहकारबाणः ।

गम्भीरसंभोगमयापवर्गप्रवेशमार्गं रचयाञ्चकार ॥ १४ ॥

प्रत्यष्टमि प्रतिचतुर्दशे देवयानाव्याजेन दिक्षु च विदिक्षु च सञ्चरन्त्यः ।
 एणीदृशः प्रणयकन्दलितैः कटाक्षैरातन्वते गतिपनेरिह दीर्घमायुः ॥ १५ ॥
 सर्वज्ञवासुदेवस्थैतौ ।

यस्मिन् पुरे निवसतामयमेव लाभो यत्प्रातरिव सुदृशां गृहवेदिकासु ।
 धम्मिल्लभारनियमोन्नतवाहुमूलसन्दर्शनेन नयनानि कृतार्थयन्ति ॥ १६ ॥
 चिन्हणस्य ।

उद्वसन्नगरम् ।

एतच्छान्तविचित्रचत्वरपथं विश्रान्तवैतान्दिक-
 श्लाघाश्लोकमगुञ्जिमञ्जुमुरजं विश्वस्तगीत-वनि ।
 व्याहृत्ताध्ययनं निवृत्तसुकविक्रीडासमस्यं नम-
 द्विद्वद्वादपथं कथं पुरमिदं मौनव्रते वर्तते ॥ १७ ॥

राजशेखरस्य ।

मुखरमुरजं पौरस्त्रीभिर्न लास्यमुपास्पते
 सरसमधुरं नाट्यागारे न कूजति बल्लकी ।
 अहह पिहितद्वारं कस्मादिदं परितः पुरं
 [विरैतसुरत]ज्यापारत्वात्प्रसुप्तमिवाखिलम् ॥ १८ ॥

चिन्हणस्य ।

द्वारवती ।

भ्रियः पदं द्वारवतीति नाम्नाः पुरी परीता लवणार्णवेन ।
 अस्त्याहृतेवामरराजधानी निस्त्रिंशनीयेन नभस्तलेन ॥ १९ ॥

वाराणसी ।

प्लवमानैरपारोऽयं जनैः संसारसागरः ।
 द्वीपे वाराणसीनाम्नि विश्रान्तैरिह तीर्यते ॥ २० ॥

मुरारेः ।

षट्पाचंयमद्वयः किमपरं नीवारमुष्टिपचाः
 सत्यं रूपमुपासते च कृतिनो द्राक् संवदन्ते च नः ।
 नित्यासन्नतयात्तस्वष्टपरशोर्बाराणसीवासिनः
 संभोगैरपि सुभ्रुवां तदजरं विन्दन्ति नि(न?)न्दन्ति च ॥ २१ ॥

राजशेखरस्य ।

ये तृष्णालहरीपरीतमनसस्ते मानवा निर्भरं
 देशेऽन्यत्र वसन्तु इन्त सहसाऽवज्ञाय वाराणसीम् ।
 अस्माभिः पुनरत्र शङ्करपुरीमध्ये स्थिर स्थीयते
 स्थातव्यं त्रिविवापमानलमिलद्रण्डूषसन्तोषिभिः ॥ २२ ॥

भेरीभाङ्गारस्य ।

प्रयाग ।

प्रयागस्सर्वतीर्थेभ्यस्तीर्थमुच्चैस्तरामयम् ।
 संसारस्य परं पारमिदस्थैरवलोक्यते ॥ २३ ॥

आयुर्वाग्बुध्ययितनलिनीपत्रमित्रं किमन्यत्
 सम्पच्छम्पाद्युतिसहचरी स्वैरचारी कृतान्तः ।
 कस्मादस्मिन् भ्रमसि तमसि त्वं प्रयाहि प्रयागं
 पौनःपुन्यं भ्रुवि भगवती स्वर्धुनी ते धुनीते ॥ २४ ॥

भेरीभाङ्गारस्य ।

उज्जयिनी ।

खेलं सञ्चारितुं तरङ्गन्तरलभ्रूलेखमालोकितु
 रम्य स्थातुमनादरापितमनोमुद्रञ्च संभावितुम् ।
 संत्यज्योज्जयिनी जनैर्विदितुं हृद्यं च हे मानवाः
 प्रत्यङ्गार्पणमुन्दरं च न जनो जानाति रन्तुं परः ॥ २५ ॥

अथे या ।

वृन्तैरिव क्रतुसहस्रभुवा फलाना-
 मालोक्य दूपनिकर्मधुरामयो-याम् ।
 राज्ञामिह प्रभवतां च विचिन्त्य 'सिद्धि
 देवशचीसहचरोऽपि न रोचते न ॥ २६ ॥

मुरारे ।

अलम् ।

कैलासाचलकर्णिकेयमलका नेत्रकपेया पुरी
 देवस्य द्रविणप्रभोः किमपरं शृङ्गास्सारम्यभुः ।
 अस्यामस्तमिते हि राक्षसपतौ यक्षाङ्गनानाममी
 वर्तन्ते प्रतिचत्वरं प्रतिगृहं प्रत्यापण चोन्सवाः ॥ २७ ॥

राजशेखरम्य ।

इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नगरीवर्णनपद्धतिः ।

भैरवादिस्तवनपद्धतिः (१०८)

तत्र महाभैरव—

सौवर्णो गिरिरासनं भगवतो विश्वंभरा भाजनं
भूतान्योदनमामिषाण्यनिमिषक्रोडाहिकूर्माधिपा ।
चन्द्रार्कावपि सार्द्रिशुष्कवटकौ भैरेयमम्भोभयो
देवः कल्पदिनावसानसमये भोक्ता महाभैरवः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

आदिकूर्म ।

भ्रमति गिरिराट् पृष्ठे गर्जत्युपश्रुनि सागरो
दहति विततज्वालाजालैर्जगन्नि विषानलः ।
स तु विनिहितग्रीवाकाण्डः कटाहपुटान्तरे
स्वपिति भगवान् कूर्मो निद्राभरालसलोचनः ॥ २ ॥

शरथैकस्य ।

आदिवराह ।

अस्ति श्रीस्तनपत्रभङ्गमकरीमुद्राङ्कि तोरःस्थलो
देवः सर्वजगत्पतिर्मधुवधुवक्त्राञ्जचन्द्रोदयः ।
क्रीडाक्रोडतनोर्नवेन्दुसदृशे दंष्ट्राङ्कुरे यस्य भू-
र्भाति स्म प्रलयाम्बिषपल्लवतलोत्खातैकमुस्ताकृतिः ॥ ३ ॥

हनुमत ।

पू (द ?) शतं स्थूलतरा दंष्ट्रा ततः पोत्रं ततो हनुः ।
ततः स्कन्धस्ततः पृष्ठं द्वे वराहस(कि?)पीडि(त?)म् ॥ ४ ॥

वराहमिहिरस्य ।

इति श्रीभगदत्तजरहणदेवकिरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या भैरवादिस्तवनम् ।

१ अनुक्रमणिकाया ' भैरवकूर्मादीना स्तवनम् अथ सर्वपदार्थस्फुटिर्विधिपा ' इति अथशब्दप्रत्ययेन सर्वं पदार्थैस्तुतेभैरवादिस्तवना-पार्थक्यमाश्रित्याय विभाग आहत । वस्तुतः—शीर्षव्यलेखस्तु सर्वपदार्थस्तु तिरिथ्येवोपलभ्यते, तत् भैरवादिस्तवनस्य न पृथक्पद्धतिता, तमासति ' त्रयस्त्रिधात्यङ्गतीनामिदं शतम् ' इति सत्यया वर्णनस्य कविकान्यप्रशस्ताया सामान्य इतिविशेषकविभेदेन द्वैविध्यमाश्रित्य सांगव्य बोध्यम् ।

सर्वपदार्थमंस्तुतिः (१०९)

आकाशम् ।

किं ब्रूमो जलधेरनन्तमहिमस्थानस्य किं ब्रूमहे
 किं ब्रूमो व्रतितस्तथा परिकरः(ततः?) पीतस्य एवाणवः ।
 आस्तां तावदियं द्वयोरपि कथा तद्वर्णयतामम्बरं
 यस्मिन् सोऽपि मृनिः प्रतीतिविषयः स्वद्योतपोतापते ॥ १ ॥

कस्यापि ।

ब्रूमः किं नभसो निसर्गमहतस्तत्तद्विभूत्यद्भुतं
 यस्यान्तर्भूवनान्यमूनि दधति क्षुद्राणुभिस्तुल्यताम् ।
 किं चान्यद्भुवनत्रयैकनयनं देवो निधिस्तेजसा
 यस्मिन् विस्मयधाम्नि सोऽपि तरणिः स्वद्योतवत् श्योतते ॥ २ ॥

श्रीभोजदेवस्य ।

तद्ब्रह्माण्डमिह क्वचित्क्वचिदपि क्षोणी क्वचिन्नीरदा-
 स्ते द्वीपान्तरशालिना जलधयः कापि क्वचिद् भूधराः ।
 आश्चर्यं गगनस्य कोऽपि महिमा मवरमीभिः स्थितैः
 दूरे पूरणमस्य शून्यमिति यन्नामापि नाच्छाद्रितम् ॥ ३ ॥

येषां पांसुकर्णैः कुलाद्रिनिचया विप्रुद्भिरम्भोधयो
 दीपैर्द्वादशभानवः प्रवहतां तुल्यास्त एतेऽनिलाः ।
 कल्पान्ते गगनस्य कुक्षिकुहरे दुर्लभस्यसंचारिणः
 पश्याश्चर्यमहो म्बभावमहतो नान्तः क्वचिद्भ्यते ॥ ४ ॥

कथोरप्येतौ ।

कुमारः ।

कठोरपारावतकण्ठमेचकं वपुर्वृषस्कन्धमुवनधुरांसकम् ।
 प्रसन्नसिंहस्तिमितं च वीक्षितं वनिश्च माङ्गल्यमृदङ्गमङ्गलः ॥ ५ ॥
 दृष्टिस्तृणीकृतजगच्चयसत्त्वसारा दुरोद्धता नमयतीव गतिर्धरित्रीम् ।
 कौमारकेऽपि गिरिवद्भुक्ता दवानो वीरो रसः किमयमेत्युत दर्ष एव ॥ ६ ॥

त्रातुं लोकानिव परिणतः कायवानस्रवेदः
 क्षात्रं धर्मः श्रित इव तनुं ब्रह्म कोशस्य गुप्त्यै ।
 सामर्थ्यानामिव समुदयः सञ्चयो वा गुणाना-
 माविर्भूय स्थित इव जगत्पुण्यनिर्माणराशिः ॥ ७ ॥

भवभूतेरेते ।

मृगया ।

द्विधा कृत्वा क्षीर्णं निजसहजशुभ्रं शशधर
 दधानं तुण्डेन स्फुटविकटदंष्ट्राद्वयमिपात् ।
 यदेतस्मान्नानोरिव निषिद्धभीतिव्यतिकरं
 करञ्जीकुञ्जाना करितिमिरमन्तः प्रविशति ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

किं स्यादञ्जनपर्वतः स्फटिकयोर्द्वंद्वं दधदीर्घयो-
 रम्भोमेदुरमे । एष किमुत श्रिप्यद्वलाकाद्वयः ।
 शून्यः किन्तु करेण कुञ्जर इति भ्रांतिं सगुत्पादयन्
 दष्टाद्वन्द्वकरालकालवदनः कोलः कुतोऽप्यागतः ॥ ९ ॥

किमश्वः पार्श्वेषु प्लवनचतुरः किन्तु नृपतिः
 शरान्मुञ्चन्नुच्चैश्चलत्कराकृष्टधनुषा ।
 किमालोलः कोल परिहृतशरशौर्यैरसिको
 न जानीमस्तेषां क इह निपुणो वर्ण्यत इति ॥ १० ॥

त्रिविक्रममदृश्यैता ।

भयभ्रष्टमेयोविरहनिरहंकारहरिणी-
 मुग्धालोकोन्मीलद्भ्रुकुरुणरुग्णा सहचरीम् ।
 विलोचय म्लेच्छन्तीमलमलामिति प्राक् प्रणिहिता
 शरव्याल्लुब्धानां हृदयमपराद्धं न तु शराः ११ ॥

श्रीगुरारेः ।

व्याघ्रानभीरभिमुखोन्पतितान् गुहाभ्यः
 फुल्लासनाग्रविटपानिव व्रातरुग्णान् ।
 शिक्षाविशेषलघुहस्ततया निमेषा-
 त्तूणीचकार शरपूरितवक्त्ररन्ध्रान् ॥ १२ ॥

लक्ष्मीकृतस्य हरिणस्य हरिप्रभावः
 भेक्ष्य स्थितां सहचरीं व्यवधाय देहम् ।
 आकर्णकृष्टमपि कामितया स धन्वी
 बाणं कृपामृदुमनाः प्रतिसंजहार ॥ १३ ॥

अपि तुरगसमीपादुत्पतन्तं मधूरं
 न स रुचिरकलापं बाणलक्ष्मीचकार ।
 सपदि गतभनस्कश्चित्रमाल्यानुकीर्णं
 रतिविगलितबन्धे केशपाशे प्रियायाः ॥ १४ ॥

मेदश्लेदकृशोदर लघु भवत्पुत्यानयोग्यं वपुः
 सत्त्वानामुपलक्ष्यते विकृतिमश्वितं भयक्रोधयोः ।
 उत्कर्षः स च धन्विनां यद्विषवः सिद्धयन्ति लक्ष्य चले
 मिथ्या हि व्यसनं वदन्ति मृगयामीदृग्बिनोदः कुतः ॥ १५ ॥

श्रुतिदासस्यैते ।

एतस्मिन् मृगयां गतेऽपि वनुषा बाणे समारोपितेऽ-
 प्याकर्णान्तगतेऽपि मुष्टिविगतेऽप्येणाङ्गलग्रेऽपि च ।
 न वस्तं न पलायितं न चलितं नोत्कण्ठितं नोत्कृतं
 मृग्या यद्वन्नितं करोति दयितं कामोऽपमित्याशया ॥ १६ ॥

अनङ्गभीमस्य ।

स्वेच्छाविहाररसिकस्य वनस्थलीषु
 काकुन्धतः किमपि तस्य लघुन्वमामीत ।
 यस्माद्दशाननजयी रघुराजपुत्रः
 पञ्चाननं तु निजवान धनुषरोऽयम् ॥ १७ ॥

विल्हणस्य ।

उद्यानम् ।

क्वचिच्चटुलकोकिलाकलितनृन्नचूताङ्कुरं
 कुरङ्गकुलसेवितं प्रकटलोलमूलं क्वचित् ।
 क्वचित्प्रवरसञ्चरत्सुरवधूपदैः पावनं
 वनं नयति विक्रियामिह मनो मुनीनामपि ॥ १८ ॥

पटलमलिकुलानामुन्नमन्नेघनीलं
 भ्रमदुपरि तरुणां पुष्पितानां विलोक्य ।
 मृदुमदकलकेकानिर्भरो नृत्तसक्त-
 स्तरलयति कलापं मन्दमन्दं मयूरः ॥ १९ ॥

स्कन्धशाखान्तरालेषु पश्य जीमूतपङ्क्तयः ।
 लम्बमाना विलोक्यन्ते चलद्बलति(लगुलि?)का इव ॥ २० ॥

त्रिविक्रममहृत्स्य ।

दृश्यन्ते मधुमत्तकोकिलवधूनिर्धूतचूताङ्कुर-
 प्राग्भारप्रपतत्परागसिकतादुर्गास्तटीभूमयः ।
 याः कृच्छ्रादतिलङ्घ्य लुब्धकभयात्तैरेव रेणूत्करै-
 र्वारापातिभिरस्ति लुप्तपदवीनिशङ्कन्मेणीकुलम् ॥ २१ ॥

प्रियदृश्यामाङ्गो य इह विहरत्यम्बुजवने
 विनिद्रे व्यागुञ्जन्मधुप इति तं जलयतु जनः ।
 अहं शङ्के पङ्केन्दुकुहरवासव्यसनिर्नां
 श्रियं भृङ्गच्छन्ना मुररिपुरुषेतो रमयितुम् ॥ २२ ॥

एतौ मुरारेः ।

जम्बूनां कुसुमोदरे नवमधुन्यावद्दपानोत्सवाः
 काराः पकफलाशया मधुकरां लुम्बन्ति मुञ्चन्ति च ।
 एतेषामपि जातकिंशुकदलैरोभिः समानत्विषां
 पुष्पभ्रान्तिभृतः पिबन्ति सहसा चञ्चुषु भृङ्गाङ्गनाः ॥ २३ ॥

वसुकस्य ।

निष्यन्दश्चन्दनानां शिशिरयनि लतामण्डपं कुट्टिमाना-
 माराद्धारागृहाणां ध्वनिमनुतनुने ताण्डवं नीलकण्ठः ।
 यन्त्रोन्मुक्तश्च वेगाच्चलति विःपिनां पूरयन्नालवाला-
 नायातोत्पीडहेलाहृतकुसुमरजःपिञ्जरोऽयं जलौघः ॥ २४ ॥

श्रीहर्षस्य ।

अमन्यतासौ कुसुमेषु गर्भगं परागमन्धङ्करणं वियोगिनाम् ।
 स्मरेण मुक्तेषु पुरा पुरारये तदङ्गभस्मेव जग्गेषु सङ्गतम् ॥ २५ ॥
 विनिद्रपत्रालिगतालिकैतवान्मृगाङ्कचूडामणिवज्जनाजितम् ।
 दधानमाशासु चरिष्णु दुर्यज्ञः स कौतुकी तत्र ददर्श कैतकम् ॥ २६ ॥
 विचिन्वतीः पान्थपतङ्गहिंसनैरपुण्यकर्मोण्यलिकज्जलञ्चलात् ।
 व्यलोकयन्धम्पककोरकावलीः स शम्बरारंभेलिटीपिका इव ॥ २७ ॥
 एते श्रीहर्षपण्डितस्य ।

जीणोद्यानम् ।

विपर्यस्तं सौधं कुलमिव महाग्भ्रचनं
 सरः शुष्कं साधोर्हृदयमिव नाशेन मुहुरः ।
 फलैर्हीना वृक्षा विगुणविधियोगादिव नया-
 स्तृणैश्छन्ना भूमिर्मतिरिव कुनीतेरविदुषः । २८ ॥

क्षताङ्गीनां तीक्ष्णैः परशुभिरुदग्ररुमभृतां
 रुजा कूजन्तीनामभिरतकपोतेपरुदितैः ।
 स्वनिर्मोकच्छेदैः परिचितपरिह्लेशकुपथाः
 श्वसन्तः शाखानां त्रणमिव निवध्नन्ति फणिनः ॥ २९ ॥

विशासदेवस्यैतौ ।

आश्रमवर्णनम् ।

बालेयतण्डुलविलोपकदर्शिताभि-
 रेताभिरग्निश्चरणेषु सधर्मिणीभिः ।
 उन्त्रासहेतुमपि दण्डमुदस्यमान-
 माघ्रातुमिच्छति मृगे मुनयो इमन्नि ॥ ३० ॥

तैर्मेधाजननव्रतप्रणयिभिर्धूर्ध्वैर्धूनाभिय

सिक्ता नित्यवसन्तविभ्रमवती रम्या पलाशावली ।

एतस्यां हरिणारिपाणिजसृणिश्रेणिप्रियः कोरकाः

गोपायन्ति तपोवनं वनकरिक्रीडाकराकर्षणात् ॥ ३१ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

नीवाराः शुक्रमर्धकोटरमुखभ्रष्टास्तरुभापथः

प्रकल्पधाः क्वचिदिङ्कुदीफलाभदः सूच्यन्त एवोपलाः ।

विश्वासोपगमादभिन्नगतयः शब्दं सहन्ते मृगा-

स्तोयाधारपथाश्च बलकलशिखानिष्यन्दरेखाङ्किताः ॥ ३२ ॥

बलमीकाग्रनिमग्नमूर्तिरुरगतवग्ब्रह्ममूत्राम्बरः

कण्ठे जीर्णलताप्रतानबलयेनात्यर्थसंपीडितः ।

असन्ध्यापिशकुन्तनीडानिचितं विभ्रज्जटामण्डलं

यत्र स्थाणुरिवाचलो मुनिरसावभ्यर्कविम्बं स्थितः ॥ ३३ ॥

प्राणानामनिलेन वृत्तिरुचिता सङ्कल्पवृक्षे द्रुमे

तोये हेमसहस्रपत्रसुभगे धर्माभिषेकाक्रिया ।

ध्यानं रत्नशिलातलेषु विषुधस्त्रीसभिधौ संयमो

यत्कांसन्ति तपोभिरन्यद्युनयस्तस्मिस्तपस्यन्त्वमी ॥ ३४ ॥

कालिदासस्यैते ।

वासोऽर्थं दययैव नातिपृथवः कृत्वास्तरूणां त्वचो

[र्म]प्राल[र्ध]जरत्कमण्डलु नभःस्वच्छं पयो नैर्हरम् ॥

दृश्यन्ते मुटितोज्ज्वलाश्च बहुभिर्माँज्यः क्वचिन्मोखला

नित्याकर्षणनया शुकेन च पदं साम्नामिदं पठ्यते ॥ ३५ ॥

श्रीहर्षस्य ।

बभ्रवा पद्मासनानि स्थिरतरतनयः श्वाससंरोधदुःखै-

रास्मानं पीडयन्तो मुकुलितनयनाः पादपानां तलेषु ।

प्रीतैरालोक्यमाना बहुभिरतितरां वेष्टिता हासवद्भिः

कौ(का?)पेये नालुकारं दधति च कपयो योगभाजां मुनीनाम् ॥ ३६ ॥

भास्करवर्मणः ।

अथ मःमान्परिवर्णनम् ।

तेजसा तपसो दीप्तः स्निग्धश्च ऋणागुणान् ।
समं सन्दक्षिंतादित्यचन्द्रोदय उवार्णवः ॥ ३७ ॥
शिरःप्रदेशलम्बिन्या कुर्वन् रुडाक्षमालया ।
फल्गिता इव तीर्थाम्भस्सेकपुष्पजटा लताः ॥ ३८ ॥

कुमारदासस्यैतौ ।

पूरयित्त्वेव सर्वाङ्गमतिरिक्ताः सिराततीः ।
जटारूपेण विभ्राणैः शिरोभिर्गठनं मदः ॥ ३९ ॥
अविद्याबीजविध्वंसादयमार्षेण चक्षुषा ।
कालौ भूतभविष्यन्तौ वर्तमानमिवाविशत् ॥ ४० ॥

ण्ती मुरारे ।

एते व्योमनि शोषयन्ति हरिणभ्रासाच्चिरं चबिरे
सन्ध्याकर्मविधौ कण्ठलुमिमे पश्यन्ति किञ्च भृतम् ।
भिक्षन्ते च फलान्यमी करपुटीपात्रेण चानोकहा—
नेषामर्धविधौ च सन्निधिगताः पुण्यन्त्यकाण्डे लताः ॥ ४१ ॥

राजशेखरस्य ।

शार्दूली स्नेहगर्भं मुकुलितनयना लेदि त्रावं हरिण्याः
बन्धुप्रीत्या गिखण्डी तिग्यति फणिनामातपं कीर्णवर्हः ।
सिंही रक्षत्यपत्यं स्वकमिव कल्धं निर्गतायाः करिण्या
मैथ्या येषां निवासे गिरिशिखरदरीशालिनस्ते जयन्ति ॥ ४२ ॥

भटन्तगोपदत्तस्य ।

परशुराम ।

उत्पत्तिर्भ्रमदाग्रितः स भगवान् देवः पिनाकी गुरुः
वीर्यं यत्तु न तद्विरा पथि ननु व्यक्तं हि तत्कर्मभिः ।
त्यागस्सप्तसमुद्रमुद्रितमहीनिर्व्याजदानावाधिः
सत्यं ब्रह्मतपोनिधेर्भगवतः किं किं न लोकोत्तरम् ॥ ४३ ॥

ज्योतिर्ज्वालाप्रचयजटिलस्सन्निकर्षे कुटार—
 स्तूणीरोंऽसे वपुषि च जटाचापचीराजिनानि ।
 पाणां वाणः स्फुरति बलयीभूतलोलाक्षमूत्रो
 वेपः शोभां व्यतिकरवतीमुग्रशान्तस्तनोति ॥ ४४ ॥

एतौ भवभूतेः ।

अगम्यः ।

रविरथपथरोधमेधमानं स्थगयति विन्ध्यमवन्ध्ययाऽऽज्ञया यः ।
 उदधिमधिकरं करोति रोषादपि स मुनिर्मुनयस्तथाऽपरेऽपि ॥ ४५ ॥
 सर्वज्ञलोष्टम्य ।

निपीते येनाब्धौ स्तिमितगुरुभिः पक्षपटलैः
 प्रयत्नादुद्धीय प्रतिपदमपव्यस्तपतिताः ।
 विशन्तः कौलीरं कुहरमशरण्याः शिखरिणः
 क्षणं दृष्टास्तस्य स्तुतिषु न गिरां साहसरसः ॥ ४६ ॥

ध्रुवमिह चतुरम्भोनिधिचरितापोशनकर्मणि मुनीन्द्रे ।
 भक्ष्यमन्यानि किमपि चकम्पिरे सप्त भ्रुवनानि ॥ ४७ ॥

एतौ मुरारे ।

जयति कलशजन्मा सत्त्वसत्यप्रतिष्ठः
 सलिलनिधिमपासीदेकहस्तोदरेण ।
 कमठभ्रुजगपृथ्वीपद्मनाभादि मज्ज—
 च्चुलुकगमविचिन्वन् यस्त्रिलोकीं वभार (?) ॥ ४८ ॥

कूर्मवार्हतस्य ।

किं ब्रूमो हरिमस्य विश्वमुदरे किं वा फणां भोगिनः
 शेते यत्र हरिः स्वयं जलनिधेः सोऽप्येकदेशस्थितः ।
 आश्चर्यं कलशोद्भवो मुनिरसौ यस्यैकहस्तेऽम्बुधि—
 र्गण्डूषीयति पङ्कजीयति फणी भृङ्गीयति श्रीपतिः ॥ ४९ ॥

विश्वामित्र ।

यः क्षत्रदेहं परितक्ष्य टङ्कैस्तपोमयैर्ब्राह्मणमुच्चकार ।
परोरजोभिः स्वगुणैरगाधः स गात्रिपुत्रोऽपि गृहानुपैति ॥ ५० ॥

सुराधीशक्रोधाज्जगदपरथा कर्तुमपरे
पुराणब्रह्माणो भुवनपितरः सप्त च कृताः ।
घृतस्तुष्टेनामी बहिरपि च वैश्वानरपथा—
त्कथा पौराणी यच्चरितमिति ह स्म प्रथयति ॥ ५१ ॥

एतौ मुरारेः ।

क्षत्रब्रह्ममहानिधिः क्षितिभुजां जेता मृनीनां च यः
पाणी यस्य परं पवित्रिततली चारु[स्रुचोर्भा]रणान् ।
विश्वामित्र इति त्रिलोकनिलकं तं वेत्सि नास्मद्वृकं
यस्मि(यांऽन्य ?) श्वित्रशिवण्डिनां भगवता धात्रा कृतः सप्तमः ॥ ५२ ॥

न्यस्यान्यान्दक्षिणस्या दिशि गगनमृनीन् सप्त कृतर्क्षपला—
क्षयं हव्यं च कृत्वा त्रिदशजनहने सर्वयागाङ्गवर्गे ।
वासिष्ठीं शापमुद्रां सपदि विदलयन यो महासत्रबन्धे
मध्येव्योम त्रिशङ्कः शतमस्वमुखस्वर्गसर्गं चकार ॥ ५३ ॥

नारद ।

वीराणां शस्त्रसङ्घटे करिणां दन्तघट्टने ।
व्याघ्रौणां नखनिर्भेदे नारदः परितुष्यति ॥ ५४ ॥
लावकित्तिरिक्कुक्कुटमेपैर्महिर्षश्च या रणक्रीडा ।
द्रुहिणाच्युतकलियोनेस्ताः प्रीत्यै नारदस्य मुनेः ॥ ५५ ॥

यन्मारीतनुरच्युतः स भगवान् रुन्दर्षदर्पापठो
यच्चाभूद्विरिशः पतिश्च मरुतां यत्केनपुञ्जायुधः ।
सौम्यं यच्च त्रिपुच्य रूपमभवत्क्षण्डी हिमाद्रेः सुता
तत्सर्वं वत नारदस्य ललितं युद्धकलीलारुचेः ॥ ५६ ॥

राजशेखरस्यैतो

जीमूतवाहनः ।

जीमूतवाहन इति त्रिजगत्प्रसिद्धो
विद्याधराधिकगुणोऽधिपतिर्वभूव ।
दत्त्वा कवाटमिव येन निजं शरीरं
ताक्षर्यस्य वक्रभवने फणिनो निरुद्धाः ॥ ५७ ॥

भेरीभाङ्गारस्य ।

आन्च्छिथोरगम०डलीकबलनाकाङ्क्षारसं पत्रिणा
भर्तुर्येन शरीरदानविधिना मन्ये जगद्रक्षितम् ।
नो चेत्तेन गरुत्मता कबलिते श्रेषे निरालम्बना
क शोणी क पयोधराः क गिरयः कैते दिशां नायकाः ॥ ५८ ॥
लोष्टसर्वज्ञस्य ।

बिभ्वामित्रश्च मांसं श्वपच इव पुगाऽभक्षयद्यन्निमित्तं
नाडीजङ्घो निजघ्ने कृततदुपकृतिर्यत्कृते गौतमेन ।
पुत्रोऽयं कश्यपस्य मतिदिनसुरगा[नक्षि] ताक्षर्यो यदर्थ
प्राणांस्तानेष साधुस्तृणामिव कृपया यः परार्थं ददाति ॥ ५९ ॥
श्रीहर्षस्य ।

अथ तीर्थत्रिकम् ।

तत्रादौ गीतम्—

गीतस्य बाहात्म्यवशादभीष्ट वरं हरात्प्राप स रावणोऽपि ।
यत्कौतुकाज्ञोपकुलस्य मध्ये बभूव कृष्णोऽपि स गोपरूपः ॥ ६० ॥
वनशुचि विचरंस्तृणोदकार्यां क्षततनुरुग्रशिलीमुखप्रहारैः ।
पशुरपि वितरत्यमृन् यदर्थं कथमिव न स्तुतिपात्रमत्र गीतम् ॥ ६१ ॥
वाचं यः सरसप्रसन्नमधुरामौदार्यलेखोज्ज्वलां
नानालङ्करणप्रपञ्चैश्चिरां कान्तां मनोहारिणीम् ।
गेयं सद्गमकादिभिः परिचितं कर्तुं प्रगल्भश्च य-
स्तं प्राहुर्जनरञ्जनैकचतुरं वाग्गेयकारं बुधाः ॥ ६२ ॥

सोमेश्वरदेवस्यैतौ ।

प्रियविरहविषादस्यौषधं योषितानां
 विविधविधुरधिन्ताकृतविश्रान्तिहेतुः ।
 अयममृततरङ्गः कर्णयोः केन सृष्टो
 मधुररसनिधानं निःस्वनः पञ्चमस्य ॥ ६३ ॥

अयं हि प्रथमो रागः समस्तजनरञ्जने ।
 यस्य नास्ति द्वितीयोऽपि स कथं पञ्चमो भवेत् ॥ ६४ ॥

त्रितिक्रमभट्टस्यैतौ ।

स्थानं प्राप्यादधानं प्रकटितगमकं मन्द्रतारव्यवस्थं
 निर्हादिन्या निषञ्च्या मिलितमलिरुतेनेव तन्त्रीस्वनेन ।
 एते दन्तान्तरालस्थिततृणकबलच्छेदशब्द नियम्य
 व्याजिह्वाङ्गाः कुरङ्गाः स्फुटललितपदं गीतमाकर्णयन्ति ॥ ६५ ॥
 श्रीहर्षस्य ।

नाट्यम् ।

भीमूतस्तानिर्तविशंकिर्भर्मयूरैरुद्धोवैरनुरासितस्य पुष्करस्य ।
 निर्हादिन्युपहृतमध्यमस्वरोत्था मापूरी मद्यति गर्जना मनासि ॥ ६६ ॥
 कालिदासस्य ।

व्यक्तिर्व्यञ्जनधातुना दशविधेनाप्यत्र लब्धाऽगुना
 विस्पष्टो धृतमध्यलम्बितपरिच्छिन्नस्त्रिषाऽय लयः ।
 गोपुच्छमधुखाः क्रमेण यतयास्तिस्रोऽपि सम्पादिता-
 स्तरचवौधानुगताश्च नाट्यविधयः सम्यक्त्रयो दर्शिताः ॥ ६७ ॥
 श्रीहर्षस्य ।

नादवृद्धिक्षयज्ञश्च ग्रहमोक्षेऽप्यलसितः ।
 न्यासोपन्यासताल[ङ]स्तलकोणप्रहारवित् ॥ ६८ ॥

अङ्गदोषपरित्यक्तश्चतुर्भार्गुकृतश्रमः ।
 ज्ञाता कुलकवाच्यस्य रञ्जको नादकः स्मृतः ॥ ६९ ॥

यथावद्वादनाद्धर्मः कीर्तिः सिद्धिर्भवेज्जयः ।
मनसः परितुष्टिश्च भुक्तिर्भुक्तिरपि ध्रुवम् ॥ ७० ॥

सोमेश्वरस्य ।

नृत्यम् ।

इन्द्राभ्यर्थनया पूर्वं भरताय चतुर्मुखः ।
प्रमोदाय महेन्द्रस्य नाट्यं समुपादिष्टवान् ॥ ७१ ॥

तस्यैव ।

देवानामिदमामनन्ति कवयः कान्तं क्रतुं चाक्षुषं
रुद्रेणेदमुमाहृतव्यतिकरे स्वाङ्गे विभक्तं द्विधा ।
त्रैगुण्योद्भवमत्र लोकचरितं नानारसं दृश्यते
नाट्यं भिन्नरुचेर्जनस्य भविति श्लोकं समाराधनम् ॥ ७२ ॥

अङ्गैरन्तर्निहितवचनैः सूचितः सम्यगर्थः
पादन्यासो लयमनुगतस्तन्मयत्वं रसेषु ।
शास्त्रायोनिर्मुदुरभिनयः षड्विकल्पोऽनुवृत्तो
भावां भावे दधति विषयान् रागबन्धः स एव ॥ ७३ ॥

वामे सन्धिस्तिमितवलयं न्यस्य हस्तं नितम्बे
कृत्वा श्यामाविटपसदृशं स्रस्तमुक्तं द्वितीयम् ।
पादाङ्गुल्या लुलितकुसुमे कुट्टिमे पातितान्नं
वृत्तादस्याः स्थितमतितरां कान्तमृञ्जायताक्षम् ॥ ७४ ॥

कालिदासस्यैते ।

सारङ्गीसन्नताङ्ग्या जगदपि विजितं ताण्डवोच्चाण्डिताङ्ग्या
भ्रूभङ्गै रागसङ्गै र्धनुरनुकुहते सज्यभेषा स्मरस्य ।
आस्तामास्तां न चैतद्गतवत् किमियं लासिका बाहुभङ्गै—
रुत्साहोज्ज्वलभमाणा हतमधिहृदयं खण्डखण्डं करोति ॥ ७५ ॥

वामनागस्य ।

वात्स्यायन[६] ।

त्यागी वृषः सुभग इत्युपलभ्यमानः
 कल्यः कलासु सुकृती दृढभक्तिराढ्यः ।
 स्त्रीणां भतो नववयाः शुचिरिङ्गितङ्गः
 क्रीडारतश्च मधुरश्च महार्हिवेषः ॥ ७६ ॥

असाध्यायाः सुखं सिद्धिः सिद्धायाश्चानुरञ्जनम् ।
 रक्तायाश्च रतिः सम्यक् कामशास्त्रप्रयोजनम् ॥ ७७ ॥

जातिस्वभावगुणदेशजधर्मचेष्टाभावेङ्गितेषु विकल्पो रतितन्त्रमूढः ।
 लब्ध्वाऽपि हि स्वलति यौवनमङ्गनाना किं नालिकेरफलमवाप्य कपिः करोति ७८

आन्ध्री प्रीतिनिबन्धनैकनिपुणा लाटी विदग्धप्रिया
 कर्णाटी सुरतोपचारचतुरा नारी शुचिशोलिका ।
 आभीरी पुरुषायित्तप्रियरता लज्जान्विता गूर्जरी
 काश्मीरी रतिलालसा निधुवने घृष्टा महाराष्ट्रकी ॥ ७९ ॥
 पुष्पदन्तस्य ।

अङ्गुष्ठे पदगुल्फजानुजघने नाभौ च वक्षःस्थले
 कक्षे कण्ठकपोलदन्तवसने नेत्रालिके मूर्धनि ।
 शूक्राशुक्रविभागतो मृगदृशामङ्गे ध्वनङ्गस्थिति-
 रूर्ध्वाधोगमनेन वामपदगा पक्षद्वये वर्तिनी ॥ ८० ॥

श्यामा कफप्रकृतिका वडवा मृगी वा
 गन्धर्वयक्षरजनीचरमत्त्विका वा ।
 बालाऽथवाऽभिनवयौवनभूषिताङ्गी
 सा भामिनी भवमुदां परमं रहस्यम् ॥ ८१ ॥

विलसदमलदीपे पुष्पदामावकीर्णे
 प्रसृतसुरभिधूपे धाम्नि कामी सुवेषः ।
 सह सहचरवर्गैर्वामपार्श्वे निवेश्य
 स्त्रियमुपहितभूषा भावयेन्नर्मगोष्ठीम् ॥ ८२ ॥

अध्वक्लान्ततनुर्नवन्वरवती वृत्त्यश्लथाङ्गी तथा
 मासैकप्रसवा दधाति सुरते षण्मासगर्भाऽसुखम् ।
 विख्याता विरहस्य सङ्गमविधौ क्रुद्धप्रसन्ने ऋतु-
 स्नाने नूतनसङ्गमे मधुमदे रागास्पदं योषितः ॥ ८३ ॥

दारिद्र्या[र्द्ध]सहिष्णुताभलिनताकार्षण्यभावाङ्गता-
 पारुष्यैरतिनिष्ठुरात्प्रणयतो भूषानिरोधादपि ।
 मिथ्यादोषविशङ्कनादतिशयायोगाद्वियोगात्तथा
 कार्कश्यादप्युषो व्रजन्ति सततं वैराग्यमुच्चैः स्त्रियः ॥ ८४ ॥

स्वातन्त्र्यं पितृमन्दिरे च वसतिर्यात्रोत्सवे सङ्गति-
 गौंष्टी पुरुषसन्निधावनियमो वासो विदेशे तथा ।
 संसर्गः सह पुंश्रलीभिरसकृद्भूतेर्निजायाः क्षतिः
 पत्युर्वार्धकमीप्सितं प्रवसनं नाशस्य हेतुः स्त्रियाः ८५ ॥

कोकोकस्य ।

रूपान्वितं करणवेदिनमहरोषं सत्याभिधापिनमनिष्ठुरमिष्टगन्धम् ।
 ह्रीगुह्यरक्षणपरं सुरतेऽनुकूलं जन्मान्तरेष्वपि नरं प्रमदाः स्मरन्ति ॥ ८६ ॥
 बलमस्य ।

नरः कलासु कुशलो वाचालश्चादुकारकः ।
 असंस्तुतोऽपि नारीणां विचमान्श्वेव विन्दति ॥ ८७ ॥
 कामयन्ते विरज्यन्ते रञ्जयन्ते त्यजन्ति च ।
 कर्षयन्त्यपि सर्वार्थान् ज्ञायन्ते केन योषितः ॥ ८८ ॥

वत्सः प्रस्रवणे मेध्यः श्वा मृगग्रहणे शुचिः ।
 स्त्रीपुखं रतिसम्पर्के शङ्कुनिः फलपातने ॥ ८९ ॥

नातः परतरं किञ्चिदास्ति रागस्य वर्धनम् ।
 नखदन्तक्षतोत्थानां कर्म[र्णो] गतयो यथा ॥ ९० ॥

शास्त्राणां विषयस्तावद्यावन्मन्दरसा नराः ।
 रतिचक्रे प्रवृत्ते तु नैव शास्त्रं न च क्रमः ॥ ९१ ॥

कृत्याकृत्यविहीनं तु युक्तायुक्तविवर्जितम् ।
वाच्यावाच्यविनिर्मुक्तं संभोगं निरूप्यधरेत् ॥ ९२ ॥

वात्स्यायनस्यैते ।

ज्योतिषम् ।

अमदीपा यथा रात्रिरनादित्यं यथा नमः ।
तथाऽर्सावत्सरो राजा भ्रमत्यन्ध इवाध्वनि ॥ ९३ ॥

न तत्सहस्रं करिणां वाजिनां वा चतुर्गुणम् ।
करोति देशकालज्ञो यदेको दैवचिन्तकः ॥ ९४ ॥

समाः षष्टिर्द्विघ्ना मनुजकरिणा पञ्च च निशा
हयानां द्वात्रिंशत् स्वरकरभयोः पञ्च च कृतिः ।
विरूपा सैवायुर्वृषमहिषयोर्द्वादश शुनः
स्मृतं छागादीनां दशकसहिताः षट् च परमम् ॥ ९५ ॥

ब्राह्मिहिरस्यैते ।

मासादकूपसरसीषु सहस्रमेक-
मायुर्युगं पुरवरेषु महत्सु विद्यात् ।
ग्रामेषु चायुतमुदीरितमुत्तमेषु
वृक्षेषु पञ्च च शतान्यपि कीर्तितानि ॥ ९६ ॥

म्लेच्छा हि यवनास्तेषु सम्यक्छास्त्रमिति स्थितम् ।
ऋषिवत्तेऽपि पूज्यन्ते किं पुनर्दैवविज्जनः ॥ ९७ ॥

किञ्चित्सन्ध्यामतिक्रम्य किञ्चिदुद्भिन्नतारकम् ।
विजयो नाम योगोऽयं सर्वकार्यार्थसिद्धिदः ॥ ९८ ॥

रवौ गगनमध्यस्थे मुहूर्तेऽभिजिटाह्वये ।
भिनत्ति सकलान्दोषांश्चक्रपादाय केशवः ॥ ९९ ॥

बल्लभस्यैते ।

शकुनम् ।

दक्षिणध्रुवतलाजपुष्पाक्षतोदुम्बराश्वत्थमुक्तामणिच्छत्र-
दूर्वाङ्कुरादर्शकन्याध्वजस्यन्दनाष्टापदाक्षा नृपाः ।

श्रीतिरुर्भद्रपीठानिसस्यानिमत्स्याहयाहंसचापौष्टपःकेसरीदक्षिणा
वर्तशङ्खाञ्जसिद्धार्थकाः ।

गेचना स्वस्तिकस्तोरणं कीचका वेणवो वार्वधुः

सिक्तगन्धो गजस्तोयलम्बाम्बुदः पूर्णकुम्भोऽद्विरिन्दुः ।

फलान्यार्द्रमासं सितं चापरं गौस्सवत्साङ्गना

पुत्रिणी मानुषं वर्धमानं सहस्रं नराणां प्रयुक्तानि यानानि

धन्वन्तरिर्वायनो ब्राह्मणो भूमिरभ्युद्धता ।

सिद्धमन्त्रं वराहश्च तोयोत्थितस्त्रिणयनमधुसूदनस्कन्दपञ्चा-

सना लोकपालाः सुराः खंदिशोऽग्निःसरासि स्रवन्त्यः समुद्रः

सुरतो मारुतो ज्योतिषं धर्मशास्त्राणि तीर्थानि धर्मकामश्रिता बाल-

खिल्यादयो वेदिनां सन्निधिः कौस्तुभं काञ्चनं माणिभद्रः सुमरुः

प्रियङ्गुप्रदीपा वचामोदकादितिरुन्धतिसावित्र्युमाकाशगङ्गा-

शचीदेवसेना स्वधाशान्तिलक्ष्मीसरस्वत्युपर्युक्षमस्वस्तिशब्दावषट्-

कार ओंकारपुण्याहधर्मक्रियाचेत्यष्टोत्तरं मङ्गलानां शतम् ।

दर्शनात् स्पर्शनात् कीर्तनाच्चाशुभानि व्यपोढ्यार्थसिद्धिं दिश-

न्त्युत्तमाः ॥ १०० ॥

वाग्भटात् ।

कार्पासौषधकृष्णधान्यलवणक्लीबास्थितैलं वसा-

पङ्काङ्गनरगुडाहिवर्मशकृतः क्लेशायसन्व्याधिताः ।

वान्तोन्मत्तजटीन्धनानि च तृणशुक्लामतक्रादयो

गुण्ठयभ्यक्तविमुक्तकेगपलिनाः काषायिणश्चाशुभाः ॥ १०१ ॥

वराहमिहिरस्य ।

सामुद्रिकम् ।

अङ्गानि धीपटुत्व शक्तिर्दशनाः शनैर्विंशीर्यन्ते ।

निखिलेन्द्रियाणि येषां चिरायुषस्तं नरा ज्ञेयाः ॥ १०२ ॥

विभवसहं द्विरपन्थं जनलाभः प्रभुत्वमव्याजम् ।

वयासि भवन्ति प्रथमे प्रायः स्वल्पायुषां पुंसाम् ॥ १०३ ॥

अतिकृष्णेष्वतिगौरैश्वतिपीनेष्वतिकृशेषु मनुजेषु ।

अतिदीर्घेष्वतिलघुषु प्रायेण न विद्यतेऽपत्यम् ॥ १०४ ॥

यदन्तुरो विमूर्खो रोषचित्तो वा यदल्पायुः ।
 यन्मेदुरस्सदाढ्यस्तदद्भुतं जम्भते भुवने ॥ १०५ ॥
 बुद्धिद्युतो यद्दीर्घो ह्रस्वो यज्जायते मूर्खः ।
 पिङ्गः शुचिः सुशीलः काणाक्षो यत्तदाश्वर्यम् ॥ १०६ ॥
 चपलः स्थूलो रुधः पँरुषो घनमांसलः शिगनिचितः ।
 स पुमान् वैतैरणाख्यः समुद्रमपि शोषयन्पथिलम् ॥ १०७ ॥
 यस्य शरीरं पुष्टिं गृह्णात्यन्येन येन केनापि ।
 स नरो दुन्दुभिकारुयः कलयति कल्याणवैरुलयम् ॥ १०८ ॥
 शुभलक्षणमप्येकं वाढ्यं न विलोक्यते म्फुटं यम्य ।
 अथ दृश्यते पुनः श्रीस्तम्य नदमि द्रुव[चान्तः] ॥ १०९ ॥
 वैक्लानुगतं रूपं रूपानुगतं नृणां भवति चित्तम् ।
 चित्तानुगतं सत्त्वं सत्त्वानुगता गुणाः प्रायः ॥ ११० ॥

दुर्लभगजस्यैते ।

श्रान्तस्य यानमश्ननं च वृभुक्षितस्य
 पानं तृपार्तेपथिकस्य भयेषु रथा ।
 एतानि यस्य पुरुषस्य पवन्ति काले
 धन्यं वदन्ति खलु तं नरलक्षणज्ञाः ॥ १११ ॥

नराहमिहिरस्य ।

स्वकीयवंशस्यशरीरभाजनं (?) वशीकरोत्युक्तिगुणैः सभाजनम् ।
 दयाक्षमासत्यसम[त्वदम्पुतो] जनेषु पूज्य स नरो न रोगभाक् ॥ ११२ ॥
 यो रुणद्धि सततं [हि]दि वेगान् क्रोधलोभमदनप्रभृतीनाम् ।
 भ्रेत्य चेह च हि तस्य समीपं स्वागतेव मकला गुणसम्पत् ॥ ११३ ॥
 लब्धमर्थमपि यः परित्यजेद्दुर्लभं प्राणि च यः प्रयत्नवान् ।
 मन्दबुद्धिनियतश्च यः पुमांस्तस्य रेणुरचिता रथाद्धता ॥ ११४ ॥

श्रवैद्यभानुपण्डितस्य ।

नित्यं हिताहारविहारसेवी समीक्ष्यकारी विषयेष्वसक्तः ।

दाता समः सत्यपरः क्षमावानाप्तोपसेवी च भवन्यरोगः ॥ ११५ ॥

अर्थेष्वन्वयेष्वकृतप्रयत्नं कृतादरं नित्यमुपायवत्सु ।

जितेन्द्रियं नालु[त]पन्ति रोगास्तत्कालयुक्तं यदि ना(चा?)स्ति दैवम् ॥११६॥

अकालमृत्युं परिहृत्य जीवितं ददाति यो देहसुखं च देहिनाम् ।

न तेन धात्रास्ति समः कुतोऽधिको न जीवितादानमिहातिरिच्यते ॥११७॥

यथेक्षुहेतोः सलिलं प्रसेचितं तृणानि बल्लीरपि तन्निषिञ्चति ।

तथा क्रिया धर्मेनिमित्तमार्जिता सुखार्थलाभेऽपि न धर्महापिका ॥ ११८ ॥

करणादस्यैतौ ।

अशीतेनाम्भसा स्नानं पयःपानं नवाः स्त्रियः ।

एतद्वो मानवाः पथ्यं स्निग्धमुष्णं च भोजनम् ॥ ११९ ॥

अश्विनीकुमारयोः ।

आयुर्धृते गुडे रोगा नित्यं मृत्युर्विदाहिषु ।

आरोग्यं कटुतिक्तेषु बलं माषे पयस्सु च ॥ १२० ॥

आश्रयेत्यस्य ।

किं शोधनेन वमनेन च भेषजेन

किं वा रसायनदिनर्तुहितोपचारैः ।

स्वातन्त्र्यमेकमपहाय नरस्य नाधि

व्याधिं निहन्ति जगतस्त्रितयेऽपि किञ्चित् ॥ १२१ ॥

सुरम्या यामिन्यः शशधरसुधाधौतककुभः

स्रजो नानाकाराः परिमलमिलन्मन्मधुपाः ।

प्रभूतं ताम्बूलं रतिसमयसज्जा प्रियतमा

निरातङ्कं चेतो यदि वद किमन्यद्ब्रूषयति ॥ १२२ ॥

श्रुतचरितसमृद्धे कर्मदक्षे दयालौ
 भिषाजि निरनुबन्धं देहरक्षा निवेक्ष्य ।
 भवति विपुलतेजःस्वास्थ्यकीर्तिप्रभावः
 स्वकुशलफलभोगी भूमिपालक्षिगायुः ॥ १२३ ॥

वल्लभदेवस्यैती ।

अथ भोजनम् ।

पयःसिमता मण्डकमण्डनाम्बरा वटाननेन्दुः पृथुलद्रुकस्तनी ।
 पदं रुचेर्भोज्यशुजां भुजिक्रिया प्रिया बभूवोज्ज्वलरुहरिणी ॥ १२४ ॥
 यदादिहेतुः सुरभिः समुद्भवे भवेद्यदाज्य सुरभि ध्रुवं ततः ।
 बधूभिरेभ्यः प्रवितीये पायसं रसौघकुल्यातटसैरुतीकृतम् ॥ १२५ ॥
 यदप्यपीता वसुधाळयैस्सुधा तदप्यदः स्वाद् तताऽनुभीयते ।
 अपि क्रतुपर्जुधदग्गन्धिने स्पृहां यदम्यै दयते सुधान्धसः ॥ १२६ ॥
 घृतप्लुते भोजनभाजने पुरः स्फुरत्पुरान्त्रप्रतिविम्बिताकृतेः ।
 युवा निधायोरासि लङ्कद्वयं नखैलिलेखाय ममर्दं निर्दयम् ॥ १२७ ॥
 अमीभिराकण्ठमभोजि तद्रूहे तुषारधारासृष्टितेव शर्करा ।
 हयद्विषद्रूप्यणीपयस्सुतं सुधाददात्पङ्कमिवाद्भृतं दधि ॥ १२८ ॥
 त्वया विघातर्षदकारि चामृतं कृतं च यज्जीवनमम्बु माधु तत् ।
 दृष्टेदमारम्भि तु सर्वतोमुखस्तयोचितः कर्तुमिदंपिबस्तव ॥ १२९ ॥
 पठेते हर्षपण्डितस्य ।

भुञ्जीत क्षितिपाधिपो तृपवरैः सांधेषु रत्नोपलैः
 स्निग्धेषु प्रतिविचतुंलयघटनैर्विम्बैः स्वकीर्यद्वेतः ।
 दिक्पालैरिव पङ्क्तिभुक्तिरसिकरासेव्यमानोऽङ्गना-
 पाणिपेरितचारुचामरचयाक्रान्तश्रमप्रकैमः ॥ १३० ॥

भोजनं देहि राजेन्द्र शाकमूपचृतान्वितम् ।
 माहिषं च शरच्चन्द्रचन्द्रिकाधवलं दधि ॥ १३१ ॥

परमारजगद्देवस्य ।

कामं प्रदीपयति रूपमभिव्यनक्ति

सौभाग्यमावहति वक्त्रसुगन्धितां च ।

ऊर्जा करोति कफजाश्च निहन्ति रोगां-

स्ताम्बूलमेकमपरान् स्वगुणान् करोति ॥ १३२ ॥

युक्तेन चूर्णेन करोति रागं रागक्षयं पूगफलातिरिक्तम् ।

चूर्णाधिकं वक्त्रविगन्धिकारि पत्राधिकं साधु करोति गन्धम् ॥ १३३ ॥

वराहमिहिरस्य ।

प्रत्युपसि भोजनान्तं युवतीनां सङ्गमे रतेर्विरमे ।

राजानि विदुषां संमदि ताम्बूलं नास्ति यः स पशुः ॥ १३४ ॥

ताम्बूलं कटुतिक्तमुष्णमधुरं क्षारं कषायान्वितं

वातघ्नं कफनाशनं कृमिहरं दुर्गन्धनिर्णाशकम् ।

स्त्रीसंभाषणभूषणं रुचिकरं शोकस्य विच्छेदकं

ताम्बूलस्य सखे त्रयोदश गुणाः स्वर्गेऽपि ते दुर्लभाः ॥ १३५ ॥

पर्णाग्नं पर्णपृष्ठं च चूर्णपत्रं तथैव च ।

रात्रौ खदिरताम्बूलं हरेरपि हरेच्छ्रियम् ॥ १३६ ॥

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तजलहृणदेशविग्विताया सूक्तिमुक्तावल्या सर्वपदार्थवर्गनष्ट ॥

नीतिपद्धतिः (११०)

बोद्धा युवां रक्षितमन्त्रतन्त्रैः सत्त्वेन संवर्धितचित्तवृत्तिः ।

देशं बलं कालमवेत्य कर्ता तस्येन्द्रवज्राहतिरप्यवाधो ॥ १ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितम्प ।

श्रेयः प्रभूते विपदो रुणाद्दि यशांसि दृग्धे मलिनं प्रमाष्टिं ।

संस्कारशौचेन परं पुनीते शुद्धा हि बुद्धिः क्लिप्त कामधेनुः ॥ २ ॥

गनशेखरस्य ।

नातिनीचैर्न चाप्युच्चैर्भवितव्यं फलार्थिभिः ।

स्तोकं नत्वा पिवन्नम्भः कुम्भः प्राप्नोति पूर्णताम् ॥ ३ ॥

मा स्म सन्धिं विज्ञानन्तु मा स्म जानन्तु विग्रहम् ।

आख्यात यदि शृण्वन्ति भूपास्तेनैव पण्डिताः ॥ ४ ॥

लक्ष्मीधरस्यैतौ ।

आत्मनाशाय नोन्नत्यै छिद्रंण परिपूर्णता ।

भूयो भूयो घटीपात्रं निमज्जत्किं न पश्यसि ॥ ५ ॥

जोयिकम्प ।

वरं दारिद्र्यमन्यायप्रभवाद्भिभवाद्दपि ।

कृशताऽभिमता देहे पीनता तु न दोषतः ॥ ६ ॥

भाम्करस्य ।

विरुद्धैरपि वस्तव्य साधुभिर्धर्मदार्ढ्यभिः ।

न हि दोषाश्च साधूनामसतां च गुणैस्समाः ॥ ७ ॥

असत्यां च(त्यात्म?) गुणे शस्त्रं हस्ताभ्यां विनिवार्यते ।

एषाऽपि न गतिः क्षेम्या न चान्या विद्यते क्वचित् ॥ ८ ॥

बहूनामल्पसाराणां समवायो हि दारुणः ।

तृणैरावेष्टयते रज्जुर्यया नागोऽपि वध्यते ॥ ९ ॥

बहनामप्यमित्राणां य इच्छेत्कर्तुमभियम् ।
 आत्मा तेन गुणैर्योज्यस्तत्तेषां महदभियम् ॥ १० ॥
 भियं ब्रूयादकृपणः शूरः स्यादविकत्थनः ।
 दाता नापात्रवर्षी स्यात् प्रगल्भः स्यादनिष्टुरः ॥ ११ ॥
 चरेद्धर्मानकपटो मुञ्चेत् स्नेहमनौतुरः ।
 अतृशंसश्चरेदर्थाश्चरेत्काममनुद्धतः ॥ १२ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

चित्तरत्नमसंक्लिष्टमान्तरं धनमुच्यते ।
 यस्य तद्भूषितं दौषैस्तस्य सर्वा विपत्तयः ॥ १३ ॥

रविगुप्तस्य ।

यदृच्छसिद्धिषु प्रेम गुरुपूजास्वनादरः ।
 व्याधिद्वयमिदं लक्ष्म्याः क्षितौ ख्यातमनौषधम् ॥ १४ ॥
 सुहृद्भिराप्तैरसकृत्परीक्षितं स्वयं च बुद्ध्या परिचिन्तितात्ययम् ।
 करोति कार्यं खलु यः स बुद्धिमान् स एव लक्ष्म्या यशसश्च भाजनम् ॥ १५ ॥
 भर्तृमेष्टस्यैतौ ।

सनि पुण्यप्रकर्षेऽपि श्रीनिवन्धः समुद्यमः ।
 किं वणिम्विपणिक्षिप्ता हन्त्यजीर्णं हरीतकी ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

लज्जेव मधुमत्तस्य कदर्यस्येव धर्मधीः ।
 अवलिप्तस्य विद्येव नश्यति श्रीः प्रमादिनः ॥ १७ ॥
 आपद्यपि दुरन्तायां नैन गन्तव्यमक्रमे ।
 राहुरप्यक्रमेणैव पिवन्नप्यमृतं मृतः ॥ १८ ॥

शेमेन्द्रस्यैतौ ।

अभिद्रोहेण भूतानामर्जयन् गत्वरीः श्रियः ।
 उदन्वानिव सिन्धूनामापदामेति पात्रताम् ॥ १९ ॥

भारवेः ।

सम्पदा सुस्थितंभन्यो भवति स्त्रल्पयाऽपि यः ।
 कृतकृत्यो विविर्भन्ये न वर्धयति तस्य ताम् ॥ २० ॥

माघस्य ।

नयान्तरेण साध्येऽर्थे दण्डं नारभते सुधीः ।
सरज्जुकुम्भस्तोयार्थी कूपे झम्पा करोति कः ॥ २१ ॥

आपदस्सन्ति महतां महतामेव सम्पदः ।
इतरेषां मनुष्याणां नापदो न च सम्पदः ॥ २२ ॥

कयोरप्येतौ ।

पतति व्यसने दैवादारुणे दारुणात्मनि ।
संबर्मयति वज्रेण धैर्यं हि महतां मनः ॥ २३ ॥

अरिषट्कर्ग एवायमस्यास्तात पदानि षट् ।
तेषामेकमपि च्छिन्दन् खंजयेद्धमरीं श्रियम् ॥ २४ ॥

एतौ श्रीमुरारेः ।

ज्वलति चलितेन्धनोऽग्निर्विमकुतः पन्नगः फणां कुरुते ।
प्रायः स्वं महिमानं क्षोभात् प्रतिपद्यते जन्तुः ॥ २५ ॥

कालिदासस्य ।

आलस्यात् सुसहायोऽपि न गच्छत्युदयं जनः ।
हस्ताग्रास्फालितो भूमौ तोयार्द्रं ऽव कन्दुकः ॥ २६ ॥

हरिभट्टस्य ।

द्रविणस्य नापराधस्तिष्ठति[न]चिं यदल्पसत्त्वेषु ।
न हि सलिलस्य स दोषो विगल[ति] यद्विगुणपात्रस्थम् ॥ २७ ॥

रत्नाकरस्य ।

अप्रतिकृत्यात्मानं सहसाऽनर्थेषु न प्रवर्तेत ।
शिरसि धृतेऽमृतकिरणे विषमघसद्विषमनेत्रो[ऽपि] ॥ २८ ॥

निजवर्गोऽप्यतिष्ठद्भिं गमितः कालात् प्रभावमपहरति ।
हिमकाले हिमधाम्नो धाम तिरोट्थति तुहिनानि ॥ २९ ॥

दुर्गतिरपि रचिताञ्जलिरुपसर्पति को न दृष्टसामर्थ्यम् ।
अहिपतिराभरणमभूत् कण्ठादितकालकूटस्य ॥ ३० ॥

लेशस्याङ्गमदत्वा सुखमिह हि सुखानि नोपलभ्यन्ते ।
मधुभिन्मथनायस्तैराश्लिष्यति बाहुभिर्लक्ष्मीम् ॥ ३१ ॥

अलमप्रियाप्युदित्वा रुचिरार्थाः किमिह न स्थिता वाचः ।
अमृत[मिति]वचसि सत्यपि विषमिति हि किमुच्यते वारि ॥ ३२ ॥

सुकृतं धनस्य वीजं व्यवसायः सलिलमिह वृत्तिर्नातिः ।
फलमुपनीय नराणां [कृत्वा] स्वमपैति काले [न] ॥ ३३ ॥

यत्पतनकर्महेतुस्तद्भुवि सलिले च तिष्ठति गुरुत्वम् ।
अन्विष्यते गुणार्थिभिरभ्युन्नतिसाधनं गरिमा ॥ ३४ ॥

सतैते बहुमदेवस्य ।

क्वचिदपि वस्तुविशेषे दोषोऽपि गुणेन तुल्यतामेति ।
खण्डनमेव हि मण्डनमधरदले भवति रमणीनाम् ॥ ३५ ॥

कार्यगतेर्वैचित्र्याग्नीचोऽपि क्वचिदलं न जातु महान् ।
कांस्येनैवादर्शः क्रियते राज्ञामपि न हेम्ना ॥ ३६ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

गुणवानस्मि विदेशः क इव ममेत्येष दुरभिमानलवः ।
अञ्जनमक्षिण विराजति विन्यस्तं न पुनरधरमणौ ॥ ३७ ॥

स्तब्धप्रकृतिर्लोकं बहुमानमुपैति नातिशयनघ्नः ।
स्फुटमत्रोदाहरणं पयोधराः कुवलयालीणाम् ॥ ३८ ॥

प्रकाशवर्षस्यैतौ ।

रिक्ताः कर्मणि पटवस्तृप्तौस्त्वलसा भवन्ति ये भृत्याः ।
तेषां जलौकसामिवै पूर्णानां रिक्तता कार्या ॥ ३९ ॥

अर्गटस्य ।

आलस्यं स्त्रीसेवा सरोगता जन्मभूमिवात्सल्यम् ।
सन्तोषो भीरुत्वं षड् व्याघाता महश्चवस्य ॥ ४० ॥

अन्तःकरणशून्योऽपि तृणपूलकपूरुषः ।

सत्कृतः श्रेत्रपतिना समर्थो मृगवारणे ॥ ४१ ॥

उपस्थिते विप्लव एव पुंसां सारेतरत्वं ह्यनुमीयतेऽन्तः ।

अवाति वायौ न हि तूलराशेर्गिरेश्च कश्चित् प्रतिभाति भेदः ॥ ४२ ॥

सामोपायनयप्रपञ्चपटवः प्रायेण ये भीरवः

शूराणां व्यवसाय एव हि परं संसिद्धये कारणम् ।

विष्णूर्जद्विकटाटवीगजघटाकुम्भैकसंचूर्णन-

व्यापारैकरसस्य सन्ति विजये सिंहस्य के मन्त्रिणः ॥ ४३ ॥

व्यसनैरेवाघाताः शृण्वन्ति वचांसि पापमित्राणाम् ।

उद्धूतरिष्टानामपथ्यमेवाधिकं स्वदते ॥ ४४ ॥

काकः काञ्चनपञ्जरे विनिहितः पद्माकरे कौशिकः

श्राद्धे श्वा विनियोजितो हुतवहे हव्यः पलाण्डुः कृतः ।

सर्वं तेन कृतं किमत्र बहुना मयं महाशान्तये

येनाज्ञानवता महीयासि पदे नीचः समारोपितः ॥ ४५ ॥

द्वारे रुद्धमुपेक्षते कथमपि प्राप्तं चिरात्क्षेत्रे

विज्ञप्तो गजधीलितानि कुर्वते स्वल्पेऽपराधे दमः ।

निर्यातस्य करोति दोषगणनां तद्विद्विषामग्रतः

स स्वामी यदि सेव्यते पितृवने किं नः पिशाचैः कृतम् ॥ ४६ ॥

केषामप्येते ।

संग्रहं नाकुलीनस्य सर्पस्येव करोति यः ।

स एव इच्छाध्यते मन्त्री सम्यग्गारुडिको यथा ॥ ४७ ॥

विक्रममदृम्य ।

सुलभाः पुरुषा राजन् सततं प्रियवादिनः ।

अप्रियस्य च पथ्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥ ४८ ॥

श्रीयशोवर्मदेवस्य ।

शमव्यापामाभ्यां प्रतिविहिततन्नस्य नृपतेः
 परं प्रत्यावापः फलति कृतसेकस्तररिष ।
 बहुव्याजं राज्यं न सुकरमराजप्रणिधिभि-
 दुराराधा लक्ष्मीरनवहितचिचं छलयाति ॥ ४९ ॥

राजशेखरस्य ।

जाने ज्वालाजटालेभ्यः कटाहेभ्यः पिबन्ति ते ।
 तैलं तृष्णातरलिताः कुनृपो यैर्निषेवितः ॥ ५० ॥
 सेव्यन्ते क्षितिजाः क्षुद्रा यदेतत्कूपलङ्घनम् ।
 प्रकोपो निधनं येषां स्मितमात्रं त्वनुग्रहः ॥ ५१ ॥
 तिष्ठन्ति विभवेष्वेव राज्ञां धूर्ताः प्रियवदाः ।
 व्यसनानिलपातेषु तुलवद्यान्ति ते दिशः ॥ ५२ ॥
 यैरेव पात्यते मुग्धः स्वामी दुर्जनसङ्घटे ।
 जडोऽयमिति तैरेव दूरस्थैरुपहम्यते ॥ ५३ ॥

क्षेमेन्द्रस्यैते ।

विद्रेष्टि भक्तसङ्घातं न व्यंजनमपेक्षते ।
 मांसं परिहरत्येव मन्दः परिण[ति]विना ॥ ५४ ॥

कस्यापि ।

अस्मि भास्करमिच्छन्ति राजावमृततेजसम् ।
 अस्मि राज्ञौ च राजानमिच्छन्ति गुणिनं प्रजाः ॥ ५५ ॥

सूक्तिरहस्रात् ।

स्वेच्छया कुरुते स्वामी यत्किंचन यतस्ततः ।
 तच्च प्रतिचिकीर्षन्तो दुःखं जीवन्ति मन्त्रिणः ॥ ५६ ॥
 अर्थिता विभवस्यागः स्वातन्त्र्यमुचितज्ञता ।
 इति पञ्चगुणोपेतमाश्रयेदाश्रयं नरः ॥ ५७ ॥

कयोरप्येतौ ।

आपस्वेव हि महतः शक्तिरभिव्यज्यते न सम्पत्सु ।
अगरोस्तदा न गन्धः प्रागस्ति यथाऽग्निपतितस्य ॥ ५८ ॥

बहुभदेवस्य ।

चतुस्समुद्रीपरिखे वृषाणामन्तःपुरे वामिनकीर्तिदारे ।
दानं दया सूत्रतमातिथेयी चतुष्टयी रक्षणसौविदल्लाः ॥ ५९ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

बहिः सर्वाकारप्रगुणरमणीयं व्यवहरन्
पराभ्यूहस्थानान्यपि तनुतराणि स्थगयति ।
जनं विद्वानेकः सकलमतिस्नधाय कपटै-
स्तटस्थः स्वानर्थान् घटयति च मौनं च भजति ॥ ६० ॥

भवभूते ।

अप्राज्ञेन च कातरेण च गुणः स्यात् सातुरागेण कः
प्रज्ञाविक्रमशालिनोऽपि हि भवेत् किं भक्तिहीनात्फलम् ।
प्रज्ञाविक्रमभक्तयस्समुदिता येषां गुणा भूतये
ते भृत्या नृपतेः कलत्रमपरं सम्पत्सु चापत्सु च ॥ ६१ ॥

ऐश्वर्यादिनपेतभीश्वरमयं लोकोऽर्थतः सेवते
तं गच्छन्त्यनु ये विपात्तिषु पुनस्ते तत्प्रतिष्ठाशया ।
भर्तुर्ये प्रलयेऽपि पूर्वसुकृतासङ्गेन निस्सङ्गया
भवत्या कार्यधुरं वहन्ति बहवस्ते दुर्लभास्त्वाहशाः ॥ ६२ ॥

मुहुर्लक्षोन्नेदा मुहुरभिगता भावगहना
मुहुस्संपूर्णाङ्गी मुहुरतिकृशा कार्यवशतः ।
मुहुर्नश्यद्बीजा मुहुरपि बहिः प्रापितफलाऽ-
प्यहो चित्राकारा नियतिरिव नीतिनेयविदः ॥ ६३ ॥

विशालदत्तस्यैते ।

शूराणां नयशास्त्रसारविदुषामन्वैरभेद्यात्मनां
 धीराणामुपधाविशुद्धमनसां सद्गतिनां मन्त्रिणाम् ।
 बुद्ध्या यः प्रविचार्य मन्त्रमवनीनाथः करोत्यादरात्
 सिद्धयत्यस्य समीहितं किमपि तद्वस्तु त्रिलोक्यामपि ॥ ६४ ॥

कस्यापि ।

अविज्ञानाद्वाज्ञो भवति मतिहीनः परिजन-
 स्ततस्तत्प्राधान्याद्भ्रजति न समीपे बुधजनः ।
 बुधैस्त्यक्ते राज्ये भवति हि न नीतिर्गुणवती
 विनष्टायां नीतौ सनृपमवशं नश्यति कुलम् ॥ ६५ ॥

कस्यापि ।

नालस्यप्रसरो जडेष्वपि कृतावासस्य कोशे रुचि-
 र्दण्डे कर्कशाता मुखे च मृदुता मित्रे महान् प्रश्रयः ।
 आमूलं गुणसंहतिव्यसनिता द्वेषश्च दोषाकरे
 यस्यैषा स्थितिरम्बुजस्य वसतिर्युक्तैव तत्र श्रियः ॥ ६६ ॥

अयवर्धनस्य ।

॥ इति श्रीभगवत्तजस्रहृणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या नीतिपद्धति ॥

विद्यापद्धतिः (१११)

अर्धाङ्गुलपरीणाहजिह्वाग्रायामभीरवः ।
सर्वाङ्गल्लेशजननमधुधाः कर्म कुर्वते ॥ १ ॥

हलायुधस्य ।

विद्यां प्राप्य कृतं येन विद्वेषकलुष मनः ।
तेनात्मा हन्तं मूर्खेण स्नात्वा पांसूत्करैर्वृतः ॥ २ ॥
रसायनी जराजीर्णश्चिररोगी च यो भिषक् ।
धातुवादी दरिद्रश्च किं तथा त्वस्य विद्यया ॥ ३ ॥
स्पृहणीया सती तावद्विद्या सन्तोषशालिनी ।
यावच्च पार्थिवास्थानपण्यस्थाने प्रसारिता ॥ ४ ॥
शीलं परहितासक्तिरनुत्सेकः क्षमा धृतिः ।
अल्लोभश्चेति विद्यायाः परिपाकोज्ज्वलं फलम् ॥ ५ ॥

शेमेन्द्रस्यैते ।

दत्तं समस्तमपि तिष्ठति यत्तथैव
ज्ञातिर्न यद्विभजते द्वियते न चोरैः ।
जन्मान्तरेऽपि यदुपैति नरेण सार्धं
विद्याधनं यदि तदस्ति धनैः किमन्यैः ॥ ६ ॥

नानुद्योगवता न चाप्रवसता मानं न चान्दम्बता
नालस्योपहतेन नान्यमनसा नाचार्यविद्वेषिणा ।
[नै] भ्रूभङ्गविलाससुस्मितगुर्वी सीमन्तिर्ना ध्यायता
लोके ख्यातिकरः सतामभिमतो विद्यागुणो लभ्यते ॥ ७ ॥

कयोरप्येतौ ।

वरं शरावहस्तस्य चण्डालागारवीथिषु ।
भिक्षार्थमठनं राम न मौर्ख्यहतजीवितम् ॥ ८ ॥

वासिष्ठरामायणात् ॥

शीलं नैव विभर्ति कीर्तिममलां धत्ते न धर्मे धिय
मात्सर्येण मनीषिणां प्रतनुते पारुष्यदोषं गिरा ।
तर्कोत्तया परलोककर्म नयति प्रायेण सन्दिग्धतां
यस्तस्याफलशास्त्रपाठनपटोर्मूढस्य किं विद्यया ॥ ९ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीमदारोहकभगवत्तजस्वहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या विद्यापद्धतिः ॥

दैवपद्मतिः (११२)

अम्भोधिः स्थळतां स्थलं जळधिता धूलीलवः शैलतां
मेरुर्भृत्कणतां तृणं कुलिशता वज्रं तृणक्रीवताम् ।
वक्त्रिः शीतळतां हिमं दहननामायाति यस्येच्छया
ळीलादुर्ललिताद्भुतव्यसनिने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १ ॥

यत्सेव्यो विकलः कलाशतविदां नाळोकयत्याननं
यन्मौर्ख्येण मनीषिणां विहसता न स्तोत्रमाकर्ष्यते ।
यच्च स्वास्थ्यमपथ्यभोजनजुषां यत्संपदः पापिनां
तत्सर्वं पुरुषार्थपाटनपटोर्धातुर्विलासायितम् ॥ २ ॥

माण्डव्यस्तपासि स्थितः किल मुनिः शूलेऽर्पितश्चोरवत्
कापत्र्यात् स च चक्रिंचोरनृपतिः सर्वं गतः कीर्त्यते(?) ।
चण्डालत्वमवाप दैवविहितं देवोऽपि धर्मः स्वयं
बन्ध्यं सर्वविपर्ययेण कुरुते दैवी गतिः पौरुषम् ॥ ३ ॥

लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसदृजः मृनुः सुधाम्भोनिधे-
दैवेन प्रणयप्रसादविधिना मूर्धा धृतः शंभुना ।
अद्याप्युज्झति नैव दैवविहितं क्षैण्यं क्षपावल्लभः
केनान्येन विळङ्घ्यते विधिगतिः पापाणलेखासखी ॥ ४ ॥

प्रीवाभरणतां लेभे कालकूटः पिनाकिनः ।
कण्ठोच्छित्त्यै मुधा राहोर्भविनव्यतयाऽभवत् ॥ ५ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

धनिषु मुधा किमु धावत तूष्णीमा-वं न साविदं चलितम् ।
विधिलिखिताक्षमालं फलति कपालं न भूपालः ॥ ६ ॥

नश्यति जनाद्भुजङ्गो विद्रवति जनोऽपि दूरतरमुरगान् ।
पश्य विधेस्तात्पर्यं येन तयोरपि च सङ्गमं कुरुते ॥ ७ ॥

वल्लभदेवस्थैती ।

द्वीपादन्यस्मादपि मत्प्रे(ध्या?)दपि जलनिधेर्दिशोऽप्यन्तात् ।
आनीय झटिति घटयति विधिरभिमतमभिष्टुखीभूतः ॥ ८ ॥

श्रीहर्षस्य ।

देशादेशान्तरं यातु पापपुण्यमयः पुमान् ।
पुन[स्तत्र] प्रतीक्षन्ते सम्पदो विषदोऽपि च ॥ ९ ॥

प्रह्लादनस्य ।

करोतु नाम नीतिज्ञो व्यवसायमुदारधीः ।
फल पुनस्तदेवास्य यद्विधेर्मनसि स्थितम् ॥ १० ॥

भगवतो न्यासस्य ।

यन्मनोरथशतैरगोचरो यत्स्पृशन्ति न गिरः कवेरपि ।
स्वप्नदृत्तरपि यत्र दुर्लभा क्लीलयैव विदधाति तद्विधिः ॥ ११ ॥

अलङ्कारशङ्कनकरनरकपालं परिजनो
विशीर्णाङ्गो भृङ्गी वसु च वृष एको बहुवयाः ।
अवस्थेयं स्थाणोरपि भवति सर्वामरगुरो-
विधौ वक्त्रे मूर्ध्नि स्थितवति वयं के पुनरमी ॥ १२ ॥

कयोरप्येतौ ।

॥ इति श्रीभगवत्सन्नल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दैवपद्धतिः ॥

पुरुषकारपद्धतिः (११३)

दलन्त्युदितचेतमां रिपुतमस्समूहारसमं
 भवन्त्यपि च यद्वशादनिशमर्थसार्थोदयाः ।
 तमद्भुतपराक्रमं क्रमनमत्कुलक्ष्माधरं
 जगज्जितरसोजितं पुरुषकारमेव स्तुषः ॥ १ ॥

शान्तिस्वस्त्ययनेन शाम्यति नृणा यत्सर्वमौत्पातिकं
 यत्पथ्याशनमाशु रोगनिचयानुन्मूलयत्युत्कटान् ।
 सद्यः सिद्धरसायनेन पुरुषस्तारुण्यमाप्नोति यत्
 तेनार्थः पुरुषार्थ एव जगतामेकातपत्रायते ॥ २ ॥

आत्मा जन्म(यत्न?)शतैर्धनार्जनधिया मिथ्या क्रिमायास्यते
 पङ्गोः श्रीर्घृहमेति लङ्कितभ्रुवो दैवेच्छया निर्धनाः ।
 इत्येताः पुरुषार्थमूलहनयः कैश्चित्समुत्सारिता
 मुग्धानामलसोत्कटाः प्रतिपदं कुर्वन्ति चित्तभ्रमम् ॥ ३ ॥

पापित्यं यदि नाम दैवविहितं तत्किं वृथाऽध्यापनै-
 रायुश्चेन्निहितं विधातृलिखितं तत् किं प्रयत्नाशनैः ।
 राज्यं चेद्विधिनिर्मितं तदनिशं किं मन्त्रतन्त्रोद्यमै-
 र्धाता चेत्भुगतिप्रदस्तदफलैः किं तीर्थसार्थभ्रमैः ॥ ४ ॥

वदन्त्यविदितोत्साहं दैवं दैवं सदैव ये ।
 तेषां विनष्टचेष्टानां दूरे धर्मार्थसम्पदः ॥ ५ ॥

हत्वा नन्दं स्वजनसहितं सप्तभिर्वासरैर्यै-
 चाणक्येन प्रतप्तमतिना चन्द्रगुप्तोऽभिषिक्तः ।
 आश्चर्येण प्रसृतयज्ञसा कीर्त्यमानेन शास्त्रं
 तेन न्यस्ता किमपि वदतो दैववादस्य मुद्रा ॥ ६ ॥

हृद्योदलननिश्चलैः कठिनकण्ठपीठोद्धतैः
 स्रवद्रुधिरसपिंषा परिदृतैर्मुखश्रीफलैः ।
 श्रियं हृतहुताशनः किल दशाननः प्राप्तवान्
 न पौरुषश्रुतिं विना भवति वाञ्छिताग्निः क्वचित् ॥ ७ ॥
 शैमेन्द्रस्यैते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या पुरुषकारपद्धतिः ॥

साहसपद्धतिः (११४)

उपशोभैव सहायासिसद्विर्वीरस्य साहसे वमति ।
 दलयति कुलानि करिणां किल हरिणपरिग्रहः सिंहः ॥ १ ॥
 नित्यानि नश्वरीभिर्लभ्यन्ते निर्मलानि मलिनाभिः ।
 तनुभिर्व्यशासि धीरैरवसरतुलिताभिरतुलानि ॥ २ ॥
 बल्लभदेवस्यैते ।

साहसी भवति यः पुमान् क्षितौ नस्य दैववशतः श्रियो न चेत् ।
 संभवन्ति विपुलास्तथाऽप्यहो किं नु कीर्तिरमला विहन्यते ॥ ३ ॥
 स्वर्गस्तस्य शृङ्गाङ्गणत्यहिपुरं भूमीगृहत्यम्बुदा
 उल्लोचन्ति जग[न्निवासति]शिरोगेहन्ति धात्रीभृतः ।
 द्वीपानि प्रघणन्ति वारिनिधयः क्रीडातटाकन्त्यहो
 यस्य स्यादसमानपौरुषनिधेल्लोकोत्तरं साहसम् ॥ ४ ॥

पृथ्वी तावदियं समुद्रपरित्वा तावन्निभालम्बनं
 व्योमैतन्ननु तावदेव विषमः पातालयात्रागमः ।
 दत्त्वा मूर्ध्नि पदं समुद्रमभिदो दैवस्य कीर्तिप्रियैः
 वीरैर्यावदहो न संशयतुलामारोप्यते जीवितम् ॥ ५ ॥
 केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या साहसपद्धतिः ॥

श्रीवर्णनपद्धतिः (११५)

तावच्छीतमृदुस्पर्शः परे स्वे च जने जनः ।
चात्ययेव हिमं यावन्न श्रिया परुषीकृतः ॥ १ ॥

श्रीमानजननिन्द्यश्च शूरश्चाप्यविकत्थनः ।
समदृष्टिः प्रभुश्चेति दुर्लभाः पुरुषास्त्रयः ॥ २ ॥

वासिष्ठरामायणादेतौ ।

श्रीपरिचयाज्जडा अपि भवन्त्यभिज्ञा विदग्धचरितानाम् ।
उपादिशति कामिनीनां यौवनमद एव ललितानि ॥ ३ ॥

काकतालीययोगेन यदनात्पवति क्षणम् ।
करोति प्रणयं लक्ष्मीस्तदस्यास्त्रीत्वचापलम् ॥ ४ ॥

रविगुप्तस्यैतौ ।

कृष्णः क्रीडितवान् गोभिरिति गोतुल्यबुद्धिषु ।
पक्षपातवती लक्ष्मीरहो देवी पतिव्रता ॥ ५ ॥

श्रीः सपत्नीमिव द्वेष्टि दृष्टिं सत्पथदर्शिनीम् ।
तां विना यत्र तत्रैव पतन्त्यन्वा इवेश्वराः ॥ ६ ॥

अयं प्रभुरयं भृत्य इति या जगतः स्थितिः ।
फलं विजयते तत्र श्रीप्रसादाप्रसादयोः ॥ ७ ॥

सर्वासामपि देवीनां मध्ये श्रीर्देवदेवता ।
यां विना न भवन्त्येव तासां पूजादिकाः क्रियाः ॥ ८ ॥

सर्वासामेव नारीणां मध्ये श्रीः सुभगा खलु ।
स्पृहयन्ति महान्तोऽपि यां स्वेच्छाचारिणीमपि ॥ ९ ॥

प्राणेभ्यो न प्रियं वस्तु जगतीत्यनृतं खलु ।
लक्ष्मीकृते यतः प्राणान् गणयन्ति तृणं नराः ॥ १० ॥

निर्दयत्वमहङ्करस्तृष्णा कार्कश्यभाषणम् ।
नीचपात्रप्रियत्वं च पञ्च श्रीसहचारिणः ॥ ११ ॥

लक्ष्मीर्निर्लक्षणस्येति युक्तमुक्तं न सूरिभिः ।
लक्ष्मीसमागमादन्यलक्षणं स्यात् परं हि किम् ॥ १२ ॥

हेमसूरेते ।

लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसुरभे धन्वन्तरे पुत्रकाः
सोमाश्वाभृतकालकूटमदिरे ऐरावत श्रूयताम् ।
गच्छन्त्या प्रसभं खलाननुदिनं साधूंस्त्यजन्त्याऽनया
दग्धोऽहं बटवानलेन न तथा लक्ष्म्या दुहित्रा यथा ॥ १३ ॥

आलस्यं स्थिरतामुपैति भजते चापल्यमुद्योगितां
मूर्खत्वं मितभाषितां वितनुते माँर्घ्यं भवेदार्यवम् ।
पात्रापात्रविचारमात्रविरहो गच्छत्युदारात्मतां
मातर्लक्ष्मि तव प्रसादवशतो दोषा अपि स्युर्गुणाः ॥ १४ ॥

पद्यानामिव साऽऽसनांशगुण(णि ?)ता या संश्रयार्हा श्रियः
सा श्रीर्भद्रसजेन्द्रमूर्तिरिव या दानेन विश्राजते ।
दानं तन्नवचन्द्रवद्यदनिशं मानेन संवर्धते
मानोऽसौ तृणवन्न यः परिचयम्लानः शनैः शुष्यति ॥ १५ ॥

लक्ष्मीः सर्पति नीचमर्णवपयस्सङ्गादिवाम्भोजिनी-
ससर्गादिव कष्टकाकुलपदा न क्वापि धत्ते पदम् ।
चैतन्यं विषसन्निधेरिव तृणामुच्चाटयत्यञ्जसा
धर्मादाननियोजनेन गुणिभिर्ग्राह्यं तदस्याः फलम् ॥ १६ ॥

कोपस्तेज इति स्थितिर्यहमिति क्रीडोति दुश्चेष्टितं
माया च व्यवहारकौशलमिति स्वच्छस्वमित्यङ्गता ।
दौर्जन्यं स्फुटवादितेति धनिनामग्रे बुधैर्यद्वशा-
दोषोऽपि व्यपदिश्यते गुणतया तस्यै नमोऽस्तु श्रियै ॥ १७ ॥

केनामप्येते ।

तीक्ष्णाद्बुद्धिजते मृदौ परिभवत्रासात्र सन्निष्टने
 मूर्खं द्वेष्टि न गच्छति प्रणयितामत्यन्तविद्वत्स्वपि ।
 शूरेभ्योऽभ्यधिकं विभेत्पुपहसत्येकान्तभीरुनहो
 श्रीर्लब्धप्रसरेव वेशवनिता दुःखोपचया भृशम् ॥ १८ ॥

विशाखदेवस्य ।

॥ इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सुक्तिमुक्तावल्या श्रीवर्णनपद्धतिः ॥

दानपद्धतिः (११६)

भिस्वाऽपि भूमिमधिरोहति रत्नराशि-
 राकाशतोऽपि नमदम्बुधराः स्रवन्ति ।
 वाञ्छाफलं फलति वाञ्छितकाल एव
 कालप्रधानगुणरत्नधनस्य दाता ॥ १ ॥

चन्द्रगोभिनः ।

मेरोर्भूधिन रथेन मार्गपतितान् रत्नोपलान् खण्डयन्
 कुर्वन् जर्जरितोमिं समचरणैराकाशगङ्गाजलम् ।
 यज्ज्योतीष्यभिभूय भाति तमसाम्बुच्छित्तये भास्कर-
 स्तत्राप्याह मनस्समाधिविहितं दानं निमित्तं मुनिः ॥ २ ॥

भगदत्तभास्करस्य ।

गौरवं प्राप्यते दानान्नतु वित्तस्य संग्रहात् ।
 स्थितिरुच्चैः पयोदानां पयोधीनामधः पुनः ॥ ३ ॥

दातुरुन्नतवित्तस्य गुणयुक्तस्य चार्थिनः ।
 दुर्लभः खलु संयोगः सद्बीजक्षेत्रयोरिव ॥ ४ ॥

सङ्गतः श्रेयसां पारं स एको भुवि जीवति ।
 प्रणतः पूरितारोषु भवत्यथी च योऽर्थिषु ॥ ५ ॥

तेजस्यपि विना दानं वैरिभिः परिभूयते ।
 नीयतेऽस्तं दिनान्तेन तिग्माशुः सङ्घचक्ररः ॥ ६ ॥
 औ[र्दार्य]मिकमेकत्र गुणानां राशिरक्तः ।
 वि[फलस्तु]गुणग्राम औ[र्दार्य]परिवर्जितः ॥ ७ ॥
 गतासोरुपरि क्षिप्तमम्भः कुम्भशतं वृथा ।
 तृषामूर्च्छितचित्तस्य चुलुकोऽप्यमृतायते ॥ ८ ॥
 प्रत्याख्यानमपि श्रेयः श्रेयोऽनुनयपेशलम् ।
 न तु दानमसत्कारपारुष्यमलिनीकृतम् ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

प्रियः प्रजानां दातैव न पुनर्द्रावणेश्वरः ।
 आगच्छन् वाञ्छयते लोकैर्वारिदो न तु वारिधिः ॥ १० ॥

प्रह्लादनस्य ।

जीवति स जीवलोके यस्य गृहाद्यान्ति नार्थिनो विमुक्ताः ।
 भृतकवदितरजनोऽसौ दिवसान् पूरयति काळस्य ॥ ११ ॥
 पश्यति यदि वितथमघः परभागो ददत एव भुवनेषु ।
 वर्षन्तस्तरणेरपि तेजस्तिरयन्ति जीमूताः ॥ १२ ॥

बल्लभदेवस्यैतौ ।

किं रत्नोज्ज्वलमौलिना यदि शिरः सस्तु प्रणामानतं
 कर्पूरक्रमुकादिभिः किममलं सत्यं मुखाब्जे यदि ।
 किं हारेण च चन्दनेन हृदये तत्त्वं यदि भ्राजते
 किं कान्तैर्मणिकङ्कणैर्यदि सदा दानोदकार्द्रः करः ॥ १३ ॥

सोमेन्द्रस्य ।

शूरैः किं क्रियते स्फुरन्ति पञ्चवः सिंहादयोऽप्युत्कटा
 विद्वांसः शुक्रशारिका इव पठन्त्याशु श्रुतं यत्किल ।
 ध्यानाधीनसमाधिरुद्धमरुतः स्वार्थस्थिरोद्योगिन-
 स्त्यागं(गी?) नित्यपरोपकारमुकृतः प्राप्यः क कल्पद्रुमः ॥ १४ ॥

शूराः सन्ति सहस्रशः सुचरितैः पूर्णं जगत् पण्डितैः
 सङ्ख्या नास्ति कलाविदां बहुतरैः क्रान्ता वनान्तश्रियः ।
 त्यक्तुं यः कुलविचमुन्नतमनिः शक्नोति जीवायिकं
 सोऽस्मिन् भूमिविभूषणं शुभमतिर्भव्यो भवेदुर्लभः ॥ १५ ॥

दानं यत्प्रथमोपकारिषु ननु न्यासः स एवार्प्यते
 दाने याचनमौल्यमेव दधते तर्किकं न भोगाश्रयात् ।
 पात्रे यत्फलविस्तरप्रियतया तद्दार्धुषिक्यं न किं
 तद्दानं यदुपेत्य निष्पणयिनि क्षीणे जने दीयते ॥ १६ ॥

केषामप्येते ।

पूर्वजन्मसुकृतव्ययलब्धाः सम्पदो विपद एव विमृष्टाः ।
 पात्रपाणिकमलार्पणमासां तामु ज्ञान्तिकविधिः परिदृष्टः ॥ १७ ॥

याचमानजनमानसदृष्टेः पूरणाय वत् जन्म न यस्य ।
 तेन भूमिरतिभारवतीयं न दुर्मर्न गिरिभिर्न समुद्रैः ॥ १८ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्यैतौ ।

आर्तदुः[ख्यै] परित्राणदुः[र्गतौ]दि यथाक्रमम् ।
 पात्रमाहुर्दयालुनामलाभे गुणवानिति ॥ १९ ॥

भगवतो न्यासस्य ।

इति श्रीभगवत्तनल्लहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दानपद्धतिः ।

THE KENNEDY INSTITUTE.
 84, R. H. ROAD, MADRAS-4.

कुलस्त्रीपद्धतिः (११७)

प्रोपितायाः प्रयान्त्यस्तं प्रजा धर्मो यज्ञस्सुखम् ।
निवृत्ताया निवर्तन्ते अहोवघ्नन् (?) कुलाङ्गनाः ॥ १ ॥

भगवतो ज्यासस्य ।

आभोगभूषणवती कुचकुम्भसम्प-
दन्तर्विकारमधुराणि विलोकितानि ।
अङ्गान्यनङ्गपिशुनानि कुलाङ्गनानां
धीरात्मनामपि मनः परितापयन्ति ॥ २ ॥

लज्जावशावनतमन्धरदृष्टिपातं
यैश्चुम्बितं कुलवधूवदनारविन्दम् ।
तेषामनेकपुरुषव्रणिताधरेषु
सक्तिः कथं भवतु वेश्यवधूसुखेषु ॥ ३ ॥

नातः परं कुलमतः परतो न शीलं
नातः परं च करणस्य पदं मृगाक्ष्याः ।
यद्वाप्यविन्दुरपराधवतोऽपि पत्यु-
रुत्सङ्गितेन चरणेन तयाऽपनिन्ये ॥ ४ ॥

चतुर्थेऽङ्के स्नातां त्रिदिनैर्विरहापाण्डुरश्लेष्णीं
रजोमुक्तां तन्वीं विशैददशनां स्वच्छवदनाम् ।
हरिद्राहीबेरप्रचुरपदुगन्धप्रणयिनीं
मदन्यः को भुङ्क्ते च्युतकुसुमशेषामिव लताम् ॥ ५ ॥

केषामप्येते ।

स्वस्थानस्थितमार्जितोपकरणं प्रोन्मृष्टभूदर्पणं
बन्धुस्निग्धगुणहविश्रमपदं पूजापरं यद्रूढम् ।
भर्तुः कर्मकरी[दिवा] सुरमिता सर्वाङ्गभूषा निशि
प्रेमार्द्रा प्रियवादिनी कुलवधूर्धन्यैः सती लभ्यते ॥ ६ ॥

नानाशा बहु साधिता रसवती देवाप्रिकायौचितः
 संभारो रचितो विशुद्धवसने कालोचिते योजिते ।
 स्नानं नाथ विधीयतामतिथयः सीदन्ति नान्या त्वरा
 धन्यं बोधयते शनैरिति पतिं मध्याह्नमुप सती ॥ ७ ॥

दीपकस्यैतौ ।

अद्वैतं सुखदुःखयोरनुगमं सर्वास्ववस्थासु यो
 विश्रामो हृदयस्य यत्र रजसा यस्मिन्नहार्यो रसः ।
 कालेनावरणात्पयात्परिणते यन्नेहसारे स्थितं
 भद्रं तस्य सुमानुषस्य कथमप्येकं हि तत्पाप्यतं ॥ ८ ॥

भवभूतेः ।

॥ इति श्रीभगवत्तन्त्रलक्षणविरचिताया सूक्तिमुक्ताश्रया मूलव्रीहपद्धतिः ॥

कुलवधवृत्तम् (११८)

शुभ्रुपस्व गुरुन् कुरु प्रियसखीद्विर्त्तिं सपत्नीजने
 भर्तृर्विमकृताऽपि रोषणतया मा स्म प्रतीपं गमः ।
 भूयिष्ठं भव दक्षिणा परिजने भाग्येष्वनुत्सेकिनी
 यान्त्येवं गृहिणीपदं युवतयो वामाः कुलस्याधयः ॥ १ ॥

कालिदासस्य ।

हेलामात्रविमृशितत्रिभुवनाः कर्णाञ्चलोत्तंसिता-
 स्तारुण्यस्य मदस्य च प्रजिह्वयो लज्जार्धसङ्कोचेचिताः ।
 तीक्ष्णा हीरकमूचयो मुनिमनोमाणिक्यवे गोदृताः
 कल्पन्तां प्रमदाय वः कुलवधूलीलाकटाक्षच्छटाः ॥ २ ॥

भट्टकामननागस्य ।

निर्व्याजं दयिते ननान्देषु नता श्वश्रूषु भक्ता भव
स्निग्धा बन्धुषु कसला परिजने स्मेरा सपत्नीष्वपि ।
पत्युर्मित्रजने सनर्भवचना स्विन्ना च तद्वैरिषु
स्त्रीणां संवननं नतभ्रु तदिदं वीतौषधं भर्तृषु ॥ ३ ॥

अभ्युत्थानश्रुपागते गृहपती तद्भाषणे नम्रता
तन्पादार्पितदृष्टिरासनविधिस्तस्योपचर्या स्वयम् ।
मुग्धे तत्र शयीत तन्प्रथमतो जह्याच्च शय्यामपि
मान्यैः पुत्रि निवेदितः कुलवधूसिद्धान्तधर्माश्र(श)यः ॥ ४ ॥

राजशेखरस्यैती ।

भक्तिः प्रेयसि मश्रितेषु करुणा श्वश्रूषु नम्रं शिरः
मीतिर्ज्ञातिषु गौरवं गुरुजने क्षान्तिः कृतागस्यपि ।
आम्नातः कुलयोषितां व्रतविधिः सोऽयं विधेयां पुन-
र्मन्द्रर्तुर्दयिता इति मियसस्वीबुद्धिः सपत्नीष्वपि ॥ ५ ॥

बिहृहणस्य ।

यद्देवेभ्यो यच्च पित्रादिकेभ्यः कुर्याद्भर्ताऽभ्यर्चनं सत्क्रियातः ।
तस्यार्थं वै सा फलं नान्यचिन्ता नारी भुङ्क्ते भर्तृशुश्रूषयैव ॥ ६ ॥

मार्कण्डेयपुराणात् ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या कुलवधूक्तपद्धतिः ॥

अपत्यपद्धतिः (११९)

इन्द्रोः कलाकलापेन पङ्क्तिक्रमनिवेशिना ।
सर्वदुःखापनोदाय बालकानां कृता भुजाः ॥ १ ॥
लोकान्तरसुखं पुण्यं तपोदानसमुद्भवम् ।
सन्ततिः शुद्धवंश्या हि परत्रेह च शर्मणे ॥ २ ॥

कालिदासस्य ।

किं तेन जातमात्रेण मातुर्योवनहारिणा ।
आरोहति न यः स्वस्य वंशस्याग्रे ध्वजो यथा ॥ ३ ॥
अन्तःकरणतत्त्वस्य दम्पत्योः स्नेहसंश्रयात् ।
आनन्दग्रन्थिरेकोऽयमपत्यमिति बध्यते ॥ ४ ॥

आलक्ष्य दन्तमुकुलाननिमित्तहासै-
रव्यक्तवर्णरचनावचनप्रवृत्तीन् ।
अङ्गनाश्रयप्रणयिनस्तनयान् वहन्तो
धन्यास्तदङ्गनजसा मलिनीभवन्ति ॥ ५ ॥

एते भवभूतेः ।

संपदि यस्य न हर्षो विपदि विषादो रणे [प्यं] धीरत्वम् ।
तं भुवनत्रयतिलकं जनयति जननी सुतं विरलम् ॥ ६ ॥
पुत्रास्पदं कृतमिति तैत्कर्मणि योजयेन्न दुःपुत्रम् ।
हवनाविधौ हृद्यमुजस्मिलं प्रशंसन्ति न तु तैलम् ॥ ७ ॥

बल्लभदेवस्य ।

अम्बाबाध पितृध्वं सङ्गुणमणो यस्मिन्नाभिज्यज्जते
तस्मिन् स्वमतिविम्बितेव निखिला सैवाकृतिः सा द्युतिः ।
सा बाणी विनयस्स एव सहजः पुण्यानुभावस्स च
श्लाघायाः सदनं सुखस्य वसतिस्तेनैव पुत्री पिता ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

आयातो भवतः पितेति सहसा मातुर्निश्चम्योदितं
 धृलीधूसरितो विहाय शिशुभिः क्रीदारसं सुद्रुतम् ।
 दूरात् स्मेरमुखः प्रसार्य ललितं बाहुद्वयं बालको
 नाधन्यस्य पुरः समेति परया प्रीत्या रणद्धर्षरम् ॥ ९ ॥

[महोत्कटस्य ? ।]

रागस्यास्पदमित्येवैमि न हि मे भ्रंशीति न प्रत्ययः
 कृत्याकृत्यविचारणासु विमुखं को वा न वेत्ति सितौ ।
 इत्थं निन्यमपीदमिन्द्रियवशं प्रीत्यै भवेद्यौवनं
 भक्त्या याति यदित्यमेव पितरौ श्रुश्रूषमाणस्य मे ॥ १० ॥

तिष्ठन् भाति पितुः पुरो भुवि यथा सिंहासने किं तथा
 यत्संवाहयतः सुखं हि चरणौ तातस्य किं राज्यके ।
 किं भुक्ते भुवनत्रये घृतिरसौ भुक्तोऽज्जिते या गुरो-
 रायासः खलु राज्यमुज्जितगुरोस्तन्नास्ति कश्चिद्गुणः ॥ ११ ॥

श्रीहर्षस्यैतौ ।

संसारे यदुदेति किञ्चन फलं तत्कृच्छसाध्यं नृणां
 किं त्वेतत्सुखसाध्यमस्ति युगलं सम्यग्यदि ज्ञायते ।
 यल्लक्ष्मीसमृपार्जनं पुलकिनां रक्तस्य रङ्गायतां
 त(य ?)स्क्रान्तारतिनिस्तरङ्गमनसामुत्पथ्यते नन्दनः ॥ १२ ॥

मदनस्य ।

द्वित्राणि स्वलता पदानि दधता धात्रीकरालम्बिना
 स्वभ्यस्तं पुनरेव जानुगमन निशङ्कन्मातन्वता ।
 उद्भिन्नामलदन्तकुङ्कुलमुखेनाव्यक्तवाग्वादिना
 या प्रीतिः स्वसुतेन चेतसि सखे वर्जुं न सा पार्यते ॥ १३ ॥

महार्दनस्य ।

॥ इति श्रीभगवत्तनूहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावस्या पुत्रपद्धतिः ॥

मित्रपद्धतिः (१२०)

उपनमितं पुण्यचयैः सपूर्णं रक्षितं च यत्नेन ।
संपदि विपदि त्राणं भवति निधानं च मित्रं च ॥ १ ॥

कस्यापि ।

किमिह कपालकण्ठलुबककलसितरक्तपदत्रटापटलैः ।
व्रतमिदमुज्ज्वलमनसां प्रतिपन्ना[र्यस्यै] निर्वहणम् ॥ २ ॥

बलभदेवस्य ।

तस्य पुरः कथनीयं दुःखं दुःखान्वितेन पुरुषेण ।
यो वा शमयति दुःखं यो वा परितप्यते तेन ॥ ३ ॥

स्वामिनि गुणान्तरज्ञे गुणवति भृत्ये मुवर्तिनि कलत्रे ।
मित्रे चानुपचर्ये निवेद्य दुःखं सुखी भवति ॥ ४ ॥

द्रेपयति प्रतिवचनैरादरमुपदर्शयन् खलीकुरुते ।
उत्कर्षयंश्च लघयति मूर्खसुहृत् सर्वदा वर्ज्यः ॥ ५ ॥

अहिते प्रतिषेधश्च हिते चानुप्रवर्तनम् ।
व्यसने चापरित्यागस्त्रिविधं मित्रलक्षणम् ॥ ६ ॥

केवामप्येते ।

दर्शितानि कलत्राणि गृहे भुक्तमशङ्कितम् ।
कथितानि रहस्यानि सौहार्दं किमतःपरम् ॥ ७ ॥

भागतो व्यासस्य ।

शोकारतिभयत्राणं प्रीतिविभ्रम्भभाजनम् ।
केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यक्षरद्वयम् ॥ ८ ॥

माधुर्यादतिशैत्यतः शुचितया सन्तापशान्त्या तृपः
 स्थाने मित्रमिदं परं पय इति क्षीरस्य नीरस्य च ।
 तत्राप्यर्णसि वर्णना स्फुरति मे यत्सङ्गन्तौ वर्धते
 क्षीरं येन पुरैव चास्य सुहृदः क्वाथे स्वयं क्षीयते ॥ ९ ॥

कयोरप्येतौ ।

कोऽपि क्वापि कुतोऽपि कस्यचिद्दोचेतस्यकस्माज्जनः
 केनापि प्रविशत्युदुम्बरफलप्राणिक्रमेण क्रमात् ।
 एतस्मिन्नापि पाटिते विघटिते विस्फोटिते ज्रोटिते
 निष्पिष्टे परिगालिते विदलिते निर्यात्यसौ वा न वा ॥ १० ॥

माहिलस्य ।

इति श्रीभगवत्संज्ञहर्षणविरचितायां सूक्तिमुक्तावल्यां मिश्रपद्धतिः ।

गुणपद्धतिः (१२१)

गुणेषु यत्नः क्रियतां किमाटोपैः प्रयोजनम् ।
विक्रीयन्ते न घण्टाभिर्गावः क्षीरविवर्जिताः ॥ १ ॥

सेमेन्द्रस्य ।

पङ्कगन्वयमपि सरसिजमारोहति नीलकण्ठमूर्धानम् ।
पश्यत गुणमहिमान चरणादापि मृज्यते पङ्कः ॥ २ ॥

बल्लभदेवस्य ।

स्वल्पेनैव हि कश्चिद्गुणेन जगति प्रसिद्धिमुपयाति ।
एकेन करेण गजः करी न सूर्यः सहस्रेण ॥ ३ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

गुणे कुर्वादरं भ्रातर्न वित्तेषु कदाचन ।
सुलभं गुणिनां वित्तं दुर्लभा धनिनां गुणाः ॥ ४ ॥

गुणेषु यत्नसाध्येषु यत्ने चात्मनि संस्थिते ।
परोऽपि गुणिनां धुर्य इति जीवन् सहेत कः ॥ ५ ॥

निर्मलानां कुतो रन्ध्रं कदाचिदपि जायते ।
विधीयते गुणैरेव तच्च मुक्तामणेरिव ॥ ६ ॥

गुणेष्वनादरं भ्रातर्भूरिश्रीरपि मा कृथाः ।
गुणच्छेदात् स पूर्णोऽपि घटः कूपे पतत्यधः ॥ ७ ॥

गुणयुक्तोऽप्यधो याति रिक्तः कूपघटो यथा ।
निर्गुणोऽप्यवभृत्तः पश्य जनैः शिरसि धार्यते ॥ ८ ॥

ये केचिद्गुणरेणुरूपितधियो धन्याः सुखं शेरते
ते विज्ञातपरिश्रमाः शिशुभिरप्यज्ञातलिप्यक्षरैः ।
अस्माकं तु करस्थितामलकबल्लोकत्रयं पश्यता-
मेभिर्दग्धगुणैर्घुणैरिव तनुः शंभोस्त(स?)घृत्कीर्यते ॥ ९ ॥

को जानाति गुणान् परेषु निहिता[न् जानातु] को बक्ति तान्
 वक्तुं व्यक्तममून् कथञ्चिदथवा को नाम नामयति ।
 नैवामूयति कश्चिदेव यदि वा जायेत कस्तादृशो
 यस्तै[र्दु]ष्यति सोऽस्ति चेत् कथमसौ मर्त्येष्वहो गण्यते ॥ १० ॥

कालिन्या दलितेन्द्रनीलशकलश्यामा[भ]सोऽन्तर्जले
 मग्नस्याञ्जनपुञ्जमेचकनिभस्याहेः कुतोऽन्वेषणम् ।
 ताराभाः फणचक्रवाहमणयो न स्युर्यदि द्योतिनो
 यैरेवोन्नतिमाप्नुवन्ति गुणिनस्तैरेव यान्त्यापदम् ॥ ११ ॥

पङ्कजाचामरसं शशाङ्क उदधेरिन्दीवरं गोमयात्
 काष्ठादग्निरहेः फणादपि मणिगोपिततो रोचना ।
 कौशेयं कृमितः सुवर्णमुपलाहूर्वाऽपि गोरोमतः
 प्राकाश्यं स्वगुणोदयेन गुणिनो गच्छन्ति नो जन्मना ॥ १२ ॥

ये काकिणीमपि महा[पैण]हिण्डमान-
 रण्डाकरण्डशरणा न गुणा लभन्ते ।
 ते तन्तुकोविदकुविन्दकरारविन्द-
 मैत्रीमवाप्य नृपतीनपि लोभयन्ति ॥ १३ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजरहणदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या गुणपद्धतिः ॥

कलापद्धतिः (१२२)

नीचापि सा प्रकाश्यैव जीव्यते कलया यया ।
 वर्तमानः सर्ता स्थित्या भण्डकैर्नोपहस्यते ॥ १ ॥
 धर्मस्य कला ज्येष्ठा भूतदयाख्या परोपकारश्च ।
 दानं क्षमाऽनमूया सत्यमलोभः प्रसादश्च ॥ २ ॥
 अर्थस्य सदोत्थानं नियमात् परिपालनं क्षयज्ञानम् ।
 स्थाने त्यागः पटुताऽनुद्वेगः स्त्रीष्वविश्वासः ॥ ३ ॥
 कामस्य वेषशोभा पेशलता चारुता गुणोत्कर्षः ।
 मीतिः प्रणयो लीला चित्तज्ञानं च कान्तानाम् ॥ ४ ॥
 मोक्षस्य विवेकरतिः प्रश्नमस्तृष्णाक्षयश्च सन्तोषः ।
 सङ्गन्त्यागश्च लयः साम्यं परमं प्रकाशश्च ॥ ५ ॥
 मात्सर्यपरित्यागः मियवादित्वं च धैर्यमन्त्रोधः ।
 नैराश्यं च परार्थे सुखम्य सिद्धाः कलाः पञ्च ॥ ६ ॥
 सत्सङ्गः कामजयः शौचं गुरुसेवनं सदाचारः ।
 श्रुतममलं यशसि रतिर्मूलकलाः सप्त शीलस्य ॥ ७ ॥
 ओजः सत्त्वं बुद्धिर्व्यवसायो नीतिरिङ्गितज्ञानम् ।
 प्रागल्भ्यं सुसहायः कृतज्ञता मन्त्ररक्षणं त्यागः ॥ ८ ॥
 जनरागप्रतिपत्तिर्मित्रार्जनमानुशंस्यदुः(म?)स्तम्भः ।
 आश्रितजनवात्सल्यं दश सप्त कलाः प्रभावस्य ॥ ९ ॥
 मौनमलौल्यभयाश्चा मानस्य च जीवितं कलात्रितयम् ।
 एताः कला विदग्धैः स्वगताः कार्याश्चतुःषष्टिः ॥ १० ॥

शक्तिविरोधे गमनं तत्पणतिर्वा ब्रलोदये वैरम् ।
आर्तस्य धर्मचर्या दुःखे धैर्यं सुखेष्वनुत्सेकः ॥ ११ ॥

विभवेषु संविभागः सत्सु रनिर्मन्त्रसंशये प्रश्नः ।
निन्देषु पराङ्मुखता भैषजमेतत्कलादशकम् ॥ १२ ॥

एकादश क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीभगवत्समल्लहणदेवविरचिता सूक्तिमुक्तावन्या कल्पपद्धतिः ॥

सेवापद्धतिः (१२३)

सेवादुःखाभिभूतस्य याञ्चा दुःखाय भूयसे ।
दीर्घाध्वपरिस्विन्नस्य शैलारुदिरिवाग्रतः ॥ १ ॥

भदन्तहरिभट्टस्य ।

सेवा श्वत्तिरुक्ता यैर्न तैः सम्यगुदाहृतम् ।
स्वच्छन्दं चरति क्व स्या विक्रीतासुः क्व सेवकः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

अविवेकिनि भूषे यः करोत्याशां समृद्धये ।
यास्याम्यहमनेनेति करोत्याशां स मृद्धये ॥ ३ ॥

चलेषु स्वामिचित्तेषु सुलभे पिशुने जने ।
यदि जीवन्त्यहो चित्रं क्षणमत्रानुजीविनः ॥ ४ ॥

समुद्रमिव भूपालमाश्रितास्तत्फलैषिणः ।
समूलं वा विनश्यन्ति भर वा यान्ति सम्पदाम् ॥ ५ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

प्रभृतं धनमालोचय यो राज्ञां द्वारि तिष्ठति ।
स बद्धः सौनिकस्येव संशुष्यति न पुष्यति ॥ ६ ॥

वयमकुञ्जलाः कर्णोपान्ते निवेशयितुं मुखं
 कृतकवचनैर्भर्तुश्चेतो न वञ्चयितुं क्षमाः ।
 म्रियमपि वचो मिथ्या वक्तुं जडैर्न च शिक्षितं
 ननु वत गुणैः कैः स्तोष्यामो नरेश्वरवल्लभम् ॥ ७ ॥

कथोरप्येतौ ।

भेतव्यं नृपतेस्ततः [स]चिवतो राज्ञस्ततो वल्लभा-
 दन्येभ्यश्च भवन्ति ये च भुवने लक्षप्रतिष्ठा विटाः ।
 दैन्यादुन्मुखदर्शनापलपनैः पिण्डार्थमायास्यत
 सेवां लाघवकारिणीं कृतधियः स्थाने भ्रष्टर्चिं विदुः ॥ ८ ॥

विशाखदेवस्य ।

ईश्वरसेवा मुलभन्यकारा दुर्लभोत्कर्षा ।
 चिरपरिचर्या विफला निर्माल्या निष्कमोऽपि निरयाय ॥ ९ ॥

ईश्वरमाराधयतो विगलितमानस्य लब्धमैश्वर्यम् ।
 स्फुटमेव भवति लघिमा गरिमाऽपि कथं न जानीमः ॥ १० ॥

वल्लभदेवस्यैतौ ।

उन्नत्यै नमति प्रभुं प्रभुमृद्धान् द्रष्टुं वहिस्तिष्ठति
 स्वद्रव्यव्ययमातनोति जडधीरागामिवित्तेच्छया ।
 प्राणान् प्राणितुमेव मुञ्चति रणे क्लिञ्चति भोगेच्छया
 सर्वं तद्विपरीतमेव कुरुते तृष्णान्धदृक् सेवकः ॥ ११ ॥

प्रणमत्युन्नतिहेतोर्जावितहेतोर्विमुञ्चति प्राणान् ।
 दुःखीयति सुखहेतोः को मूर्खः सेवकादन्यः ॥ १२ ॥

कथोरप्येतौ ।

आकाङ्क्षिण(णः ?) क्षमापत्तिमन्दिराणि प्रविश्य पातालसहोदराणि ।
 अधोगतेर्नान्यदुपार्जयन्ति फलं भुजङ्गा इव वायुभक्ष्याः ॥ १३ ॥

सेवा वञ्चकधूर्तानां मन्यते न सतां जनः (भता ?) ।
 या तिष्ठ(धिष्ठि ?)ता परोच्छिष्टा नष्टा स्त्री न सती(र्ता ?) वृणाम् ॥ १४ ॥

सेमेन्द्रस्य ।

पुरुषैर्वनलोभेन पण्यस्त्रीभिरिव स्वयम् ।
आत्मा संस्कृत्य संस्कृत्य परोपकरणीकृतः ॥ १५ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

अनिद्रो दुःस्वप्नः प्रपतनमनद्रिद्रुमतटं
जराहीनः कम्पस्तिमिररहितस्त्राससमयः ।
अनाघातं दुःखं विगतनिगदो बन्धनविधिः
सजीवं जन्तूनां मरणमवनीशाश्रयरसः ॥ १६ ॥

त्वं लज्जे मज्ज मज्ज क्वचिदपि परतस्तिष्ठ तिष्ठ प्रतिष्ठे
याहि द्रोणीं हिमाद्रेः पुनरपि तपसे भारति स्वस्ति तुभ्यम् ।
सोऽहं पुण्यक्षयेण प्रचुरपरिभवातद्धिनि भ्रष्टशङ्के
सेवापङ्के पतामि द्रविणकणधिया निष्कृपाणां नृपाणाम् ॥ १७ ॥

कयोरप्येतौ ।

श्रीभगदत्तमरुहणेदेवविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सेवापद्धतिः ।

धर्मपद्धतिः (१२४)

शिलामयेऽपि प्रासादे शिलैका किल देवता ।
पूज्यः पुण्यमहिम्नैव जटेष्वपि जटन्धरः ॥ १ ॥

आदित्यमदृश्य ।

एकस्मिन्नाप्यतिक्रान्ते दिने धर्मविवर्जिते ।
दस्युभिर्मुषितस्येव हृदयं दहते चिरम् ॥ २ ॥
व्यापृतेनापि मनसा धर्मः कार्यो निरन्तरम् ।
मेधिवद्भोऽपि हि भ्राम्यन् घासघ्रासं करोति गौः ॥ ३ ॥

अरावप्युचितं कार्यमातिथ्यं गृहमागते ।
छेत्तुमप्यागते छायां नोपसंहरते तरुः ॥ ४ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

संवर्तसलिलोद्भूतनिरङ्कुशविसर्पिणा ।
पुण्यं न क्लेदमायाति चतुःसागरवारिणा ॥ ५ ॥
प्रदीप्तकिरणाङ्गरैः सप्तभिर्भास्करानलैः ।
क्षितावादह्यमानायां पुण्यमेकं न दहते ॥ ६ ॥

अस्मिन् जरामरणमृत्युमहातरङ्ग-
मिश्रोदधौ महति संपरिवर्तमानः ।
पुण्यप्लवेन मुकृतेन नरास्तरन्तः
संप्राप्य तीरमभयं सुखमाप्नुवन्ति ॥ ७ ॥

आमृक्तपुष्पसुरभीकृतकेशपाशा
मृक्तालतामहसितस्तनभारग्विन्नाः ।
पुण्येन कान्तधवलायतपद्मलाक्ष्यो
दास्यो नृणामुपनैमन्ति बलात्तरुण्यः ॥ ८ ॥

अत्युच्छ्रितोन्नतसितध्वजपङ्क्तिचित्रै-
 र्नागाश्वपत्तिरथसंक्षुभितैर्बलौघैः ।
 उद्धूतचापरविराजितगात्रशोभाः
 पुण्येन भूमिपतयो भुवि सञ्चरन्ति ॥ ९ ॥

भदन्ताविशाखदेवस्य ।

प्रत्यग्रभास्करकरारुणश्चातकुम्भ-
 रत्नावलीकिरणभास्वरभाजनेषु ।
 यत् स्वादु हृद्यहितमन्नमनल्पमत्ति
 काले जनः मिययुतस्तदुशन्ति धर्मात् ॥ १० ॥

भदन्तप्रज्ञाशान्तेः ।

निवर्तन्ते योधाः स्वभवनमथो यान्ति सचिवाः
 समूहो यः स्त्रीणां पदमपि च नानुव्रजति सः ।
 पुरे पौरास्ते च द्विपहयरघद्रव्यनिचयाः
 सुखं तिष्ठन्त्यस्मिन् सुकृतमनुयात्येव पुरुषम् ॥ ११ ॥

कान्तार न यथेतरो ज्वलयितुं दक्षो दवाग्निं विना
 दावाग्निं न यथा परः शमयितुं शक्तो विनाऽम्भोधरम् ।
 निष्णातः पवनं विना निरासितुं नान्यो यथाऽम्भोधरं
 कर्माद्यं सुकृतं विना किमपरं हन्तुं समर्थं तथा ॥ १२ ॥

हेमचन्द्रसूरेः ।

सौजन्यं करुणा परोपकरणं पूज्यप्रणामादरः
 सत्यं निस्पृहताऽऽर्जवं मधुरता सत्संविभागः क्षमा ।
 अद्वेषः परदोषमौनममरः पूर्वोपकारस्मृतिः
 संक्षेपादनृशंसता च परमो धर्मः सतां सम्मतः ॥ १३ ॥

दृष्ट्वापि पापिनां दुःखं पापी पापं न मुञ्चति ।
 शूलात्तचोरप्रेषायां वस्त्रं हरति तस्करः ॥ १४ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

इति श्रीभगवत्तन्त्ररहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या धर्मपद्धतिः ॥

अर्थप्रशंसापद्धतिः (१२५)

पतन्ति खङ्गधारासु विशन्ति मकरौकरे ।
किं न कुर्वन्ति भुवने कष्टमर्याधिंनो नराः ॥ १ ॥
एतदेवात्र सामर्थ्यं प्रत्यक्षेणोपलक्ष्यते ।
पुत्रदारादिसंबन्धः पुंसां धननिबन्धनः ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

अधनं खलु जीवधनं धनमर्धधनं महद्भनं धान्यम् ।
अतिधनमेतत्सुन्दरि विद्या च तपश्च कीर्तिश्च ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

विद्वान् सुभगो मानी विश्रुतनामा कुलोन्नतः शूरः ।
विचेन भवति सर्वो विचविहीनस्तु सद्गुणोऽप्यगुणः ॥ ४ ॥
धनरहितं त्यजति जनो जनरहितं परिभवाः समायान्ति ।
परिभूतस्य शरीरं व्यसनविकारो महीभारः ॥ ५ ॥
तानीन्द्रियाण्यविकलानि तदेव नाम सा बुद्धिरप्रतिहता वचनं तदेव ।
अर्थोष्मणा विरहितः पुरुषः क्षणेन सोऽप्यन्य एव भवतीति विचित्रमेतत् ॥ ६ ॥
पण्डिताः कवयः शूराः कलावन्तस्तपस्विनः ।
वैद्यस्येव सवित्तस्य वीक्षन्ते मुखमातुराः ॥ ७ ॥
हेतुप्रमाणयुक्तं वाक्यं न श्रूयते दरिद्रस्य ।
अप्यतिपरुषमसत्यं पूज्यं वाक्यं समृद्धस्य ॥ ८ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

जातिर्यातु रसातलं गुणमणेस्तत्राप्यधो गम्यता
शीलं शैलतटान्पतत्वभिजनः संदक्षतां वद्विना ।
शौर्ये वैरिणि वज्रमाशु निपतस्वर्थोऽस्तु नः केवलं
येनैकेन विना गुणास्तृणलवभायाः समस्ता इमे ॥ ९ ॥

मर्तुहरेः ।

इति श्रीभगवत्तत्त्वहृणाविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्यामर्थप्रशंसापद्धतिः ॥

तृष्णापद्धतिः (१२६)

तृष्णे देवि नमस्तुभ्यं चतुःस्थानेषु रज्यसे ।
व्याधितेष्वनपत्येषु तपस्विषु जरस्तु च ॥ १ ॥

मष्टदेवविद्वेकस्य ।

तृष्णास्वनिरगाधेयं दुष्पूरा केन पूर्यते ।
या महद्भिरपि क्षिप्तैः पूरणैरेव खन्यते ॥ २ ॥
अकृतस्यागमो नास्ति कृते नाशो न विद्यते ।
अकस्मादेव लोकोऽयं तृष्णे दासीकृतस्त्वया ॥ ३ ॥

मनसः स[तततोत्थान]मणो^१नैराश्ययन्त्रितम् ।
आशास्पशैरदुष्पूरमहो ब्रह्माण्डकोटिभिः ॥ ४ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

द्वारपालकराघातकिणीकृतगलोऽपि सन् ।
तथापि कुरुते सेवामहो तृष्णा गरीयसी ॥ ५ ॥
पिशाचीव विशत्यन्तश्छायेव न चलत्यलम् ।
वेश्येव भ्रमयत्याशा शोकं कन्येव वर्षति ॥ ६ ॥

धत्ते बन्ध्याऽपि पुत्राशां लुब्धोऽप्याशां धनोन्मुखः ।
[वि^२]योगार्तः सर्वेभ्वाशां जानात्या[शां]न योग्यता[म्] ॥ ७ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

आशावलम्बोपचिता न कस्य तृष्णालता नार्थफलं प्रसूते ।
दिने दिने लब्धरुचिर्विवस्वान् मीनं च भेष च वृषं च भुङ्क्ते ॥ ८ ॥

रत्नाकरस्य ।

धन्यानां गिरिकन्दरोदरभ्रुवि ज्योतिःपरं ध्यायता-
 मानन्दाश्रुजलं पिबन्ति शकुना निःशङ्कमङ्के स्थिताः ।
 अस्माकं तु मनोरथोपरचितमासादवापीतट-
 क्रीडाकाननकेलिमान्दिरसदामायुः परं क्षीयते ॥ ९ ॥

(भर्तृहरेः) ।

स्तुवन्त्यश्रान्तास्याः क्षितिपतिमभूतैरपि गुणैः
 प्रवाचः कार्पण्याद्यदि वितथवाचोऽपि पुरुषाः ।
 मभावस्तृष्णायाः स खलु सकलः स्पादितरथा
 निरीहाणामीशस्तृणमिव तिरस्कारविषयः ॥ १० ॥

निशाखदेवस्य ।

पदं करोत्यलह्वचेऽपि तृष्णाऽपि फलमीहते ।
 चिरं तिष्ठति नैकत्र तृष्णाचापलमर्कटी ॥ ११ ॥
 अनावर्जितचित्ताऽपि ध्रुवं सर्वान् प्रधावति ।
 फलं न लभते किञ्चित् तृष्णा जीर्णैव कामिनी ॥ १२ ॥
 भीषयत्यपि धीरेहमन्धयत्यपि सेक्षणम् ।
 खेदयत्यपि शान्तेहं तृष्णा कृष्णेव शर्वरी ॥ १३ ॥
 क्षणमायाति पातालं क्षणं याति नभस्तलम् ।
 क्षणं भ्रमति दिक्कुञ्जे तृष्णा हृत्पद्मपट्टदी ॥ १४ ॥
 रोगार्तिरङ्गना तृष्णा गभीरमपि मानसम् ।
 उच्चानतां नयत्याशु सूर्याशव इवाम्बुजम् ॥ १५ ॥
 नासिधारा न वज्राचिर्न तप्रायःकणाचिपः ।
 तथा तीक्ष्णा यथा ब्रह्मन् तृष्णेयं हृदि संस्थिता ॥ १६ ॥

वासिष्ठरामायणात् ।

आत्मज्ञानविवेकनिर्मलधियः कुर्वन्त्यहो दुष्करं
 यन्मुञ्चन्त्युपभोगभाङ्ग्यपि धनान्वेकान्ततो निःस्पृहाः ।
 न प्राप्तानि पुरा न संप्रति न च प्राप्तौ दृढप्रत्ययो
 बाञ्छामात्रपरिग्रहाप्यपि वय त्यक्तुं न तानि क्षमाः ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

वर्तते येन न विना नरो वाञ्छतु नाम तत् ।
ततोऽधिकार्थप्रणयी पृष्ठो दद्यात्किमुत्तरम् ॥ १८ ॥

व्यासस्य ।

लभ्यं लभ्यमिदं च लभ्यमधिकं तन्मूललभ्यं ततो
लभ्यं चापरमित्यनारतमहो लभ्य धनं ध्यायसि ।
नैतद्वेत्सि पुनर्भवं नतु चिरादाशापिशाची वलात्
सर्वग्रासमिदं करिष्यति महालोभान्बकाराहतम् ॥ १९ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

यद्दुर्गामटवीमटन्ति विकटं कामन्ति देशान्तर
गाहन्ते गहनं समुद्रमतनुक्लेशां कृषिं कुर्वते ।
सेवन्ते कृपयां पतिं गजघटासंघट्टदुःसञ्चरं
सर्पन्ति प्रधनं धनान्धितधियस्तल्लोभविस्फूर्जितम् ॥ २० ॥

रत्नबोधस्य ।

सुप्तव्यालिनि शैलरन्ध्रकुहरे दैत्यस्त्रियोऽन्वेषिताः
खातः सोऽपि निशासु निष्ठुरशिलाकूटो निधिश्चन्द्रया ।
तृष्णे देवि तथा त्वयाऽस्मि नटितो जानन्नपि प्रत्यहं
किं लोकेन ममापि संप्रति यथा हास्येन रुद्धं मुखम् ॥ २१ ॥

इन्द्रकवेः ।

माने नेच्छति वारयत्युपश्रमे क्षमामालिखन्त्यां हियां
स्वातन्त्र्ये परिवृत्त्य तिष्ठति करौ व्याधूय धैर्यं गते ।
तृष्णे त्वामनुबध्नता फलमियत्प्राप्तुं जनेनामुना
यः स्पृष्टो न पदा स एव चरणौ स्पृष्टुं न सम्मन्यते ॥ २२ ॥

मर्तृहरेः ।

॥ इति श्रीभगवद्गणेशविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या तृष्णापद्धतिः ॥

दारिद्र्यपञ्चतिः (१२७)

सहोदयव्ययाः पञ्च दरिद्रस्यानुजीविनः ।
ऋणं दौर्भाग्यमालस्यं बुभुक्षाऽपत्यसन्ततिः ॥ १ ॥

हेमचन्द्रसूरे ।

अतो गरीयः किं नु स्यादशर्म नरकोऽपि ।
यात्प्रियस्य मिर्यं कर्तुमथमेन न शक्यते ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

महाब्धयो यान्ति निदाघतल्लतां भजन्ति [वल्लीतैरु]हीनतां नगाः ।
व्रजन्ति चिन्तामणयोऽपि लोष्टतां जगत्यभाग्येन जनेन याचिताः ॥ ३ ॥

श्रीहर्षपण्डितस्य ।

पृथुकार्तस्वरपात्रं भूषितानिःशेषपरिजनं देव !
विलसत्करेणुगहनं सम्प्रति सममावयोः सदनम् ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

जनस्थाने भ्रान्तं कनकमृगतृष्णान्धितधिया
वचो वैदेहीति मतिभ्रान्तमुदश्रु मलपितम् ।
कृता लङ्कनभर्तुर्वेदनपरिपाटीषु घटना
मयाप्तं रामत्वं कुशलवसुता नत्वधिगता ॥ ५ ॥

भट्टवाचस्पतेः ।

अयं शून्यो ग्रामः सुरसदनमेतन्न पतितं
पुरः शृष्का वापी तरुरयमितः शीर्णविटपः ।
वर्यं चैते पान्थाः परिकुशदशाभाग्यगतयः
समानः संयोगः कटुरपि मनो मे रमयति ॥ ६ ॥

क्षुत्क्षामः कुलपुत्रको मम गृहं कुच्छात् कुतोऽप्यागत—
स्तत्किं गोहिनि तेऽस्ति किंचिदशनं येनामृता याच्यते ।
वाचाऽस्तीत्यभिधाय नास्ति च पुनः प्रोक्तं विनैवाक्षरैः
श्धूलश्धूलविलोललोचनलुठद्वाप्याम्भसां विन्दुभिः ॥ ७ ॥

उड्डीना गुणपत्रिणः सुखफलान्याराद्विकीर्णान्यधः
पर्यस्ताः परितो यश्चस्नबकिताः सम्पल्लतापल्लवाः ।
प्रागेवापसृतः प्रमोदहरिणञ्छाया कथान्त गता
दैवारण्यमतङ्गजेन बलिना भग्नेऽभिमानद्रुमे ॥ ८ ॥

उत्तुङ्गे विभवद्रुमस्य शिखरे भुक्त्वा फलं स्वेच्छथा
तस्मात्प्रस्वलितः पदाद्विधिवशाञ्छयो निरालम्बनः ।
पातालोदरभीषणे बहुविधेऽशोरगाभ्यासिते
दौर्गत्यावटगर्भके निपतितश्चित्रं यदि प्राणिति ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

नीचात्कर्णकटु श्रुतं धनमदादारूढगर्भं वचोऽ-
प्यर्था मन्दिरमागतः परिचयाद्भ्रातृकामो गतः ।
दुर्वासा मलिनाङ्गयष्टिरचलो दृष्टो जनः स्वे गृहे
त्विन्नाः स्मः स्वपरोषकारविरहक्रीवा वहन्तस्तनुम् ॥ १० ॥

शौदीखण्डमिदं प्रयच्छ यदि वा स्वाङ्गे गृहाणात्मजं
रिक्तं भूतलमत्र नाथ भवतः पृष्ठे पलालोच्चयः ।
दंपत्योरिति सङ्कथ्या निशि यदा चोरः प्रविष्टस्तदा
लब्धं कर्पटमन्यतस्तदुपरि क्षिप्त्वा रटभिर्गतः ॥ ११ ॥

दृद्धो नः पतिरेष मञ्जकगतः स्थूणावशेषं गृहं
कालोऽभ्यर्णजलागमः कुशलिनी वत्सस्य वार्ताऽपि नो ।
यस्नात्सञ्चिततैलचिन्दुघटिका भग्नेति पर्याकुला
दृष्टा गर्भभरालसां निजवधुं श्वश्रूश्चिरं रोदिति ॥ १२ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीमगदत्तजल्हणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या दारिद्र्यपद्धतिः ॥

सन्तोषपद्धतिः (१२८)

सन्तु स्वाराज्यभूराज्यभ्रुवोराज्यविभूतयः ।

एतावतैव तृप्तोऽस्मि यदधीनो न कस्यचित् ॥ १ ॥

वातोद्धूतपलालचञ्चल सखे चेतश्चिरेण त्वया

भ्रान्तं कुत्र न कुत्र लम्पट सुखप्रत्याशया सर्वतः ।

वाञ्छा वैर्धत एव केवलमहो तत्सर्वदा शिक्षये

दाक्षिण्येन ममापि निर्द्वैतिकरं सन्तोषसौख्यं भज ॥ २ ॥

कन्योरप्येतौ ।

फलं स्वेच्छालभ्यं प्रतिवनमस्वेदं क्षितिरुहां

पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरिताम् ।

मृदुस्पर्शा शय्या सुललितलतापल्लवमयी

सहन्ते सन्तार्पं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः ॥ ३ ॥

कृष्णमिश्रम्य ।

वियोगदावदग्धानां तृष्णासन्तप्रचेतसाम् ।

सुखाय सर्वसंन्यासः सन्तोषामृतनिर्झरः ॥ ४ ॥

सर्वत्र सम्पदस्तस्य सन्तुष्टं यस्य मानसम् ।

उपानद्भूदपादस्य ननु चर्मावृतैव भूः ॥ ५ ॥

आत्माधीनशरीराणां स्वपतां निद्रया निशि ।

कदम्बमपि मर्त्यानाममृतत्वाय कल्पते ॥ ६ ॥

सन्तोषामृतवृक्षानां यत्सुखं शान्तचेतसाम् ।

कुतस्तद्भनलुब्धानामितश्चेतश्च धावताम् ॥ ७ ॥

भगवतो व्यासस्यैते ।

जातः कल्पतरुः पुरस्सुरगवी तेषां प्रविष्टा सृहं
 चिन्तारत्नमुपस्थितं करतले प्राप्तो निधिः सञ्चिधिम् ।
 विश्वं वश्यमवश्यमेव सुलभाः स्वर्गापवर्गश्चियो
 ये सन्तोषमशेषदोषदहनव्यंसाम्बुदं विभ्रति ॥ ८ ॥

मञ्जुषोषस्य ।

शून्ये देवकुले स्थित्वा वृक्षमूले गुहासु वा ।
 कदाऽनपेक्षो यास्यामि पृष्ठतोऽनवलोकयन् ॥ ९ ॥
 मृत्पात्रमात्रविभवश्चोरासंभोग्यचीवरः ।
 निर्भरो विहरिष्यामि कदा कायमगोपयन् ॥ १० ॥

बोधिचर्यावतारादेतौ ।

ऋग्भ्यः कुलीनः कु[लिनेः] कलावान्
 विद्वान् कलार्हाद्विदुषः सुशीलः ।
 धनी सुशीलाद्धनिनोऽपि दाता
 दातुर्जिता कीर्तिरयाचकेन ॥ ११ ॥

सेमेन्द्रस्यै ।

॥ इति श्रीभगदत्तमहर्षणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या सन्तोषपद्धतिः ॥

क्षमापद्धतिः (१२९)

एकः क्षमावतां दोषो द्वितीयो नोपपद्यते ।
यदेनं क्षमया युक्तमशक्तं मन्यते जनः ॥ १ ॥

क्षमावतामयं लोकः परश्चैव क्षमावताम् ।
इह सम्मानमर्हन्ति परत्र च शुभां गतिम् ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्यैतौ ।

अलङ्किया शक्तिसमन्वितानां तपोधनानां बलशक्तिरग्या ।
व्यापाददावानलवारिधारा म्रेत्येह च क्षान्तिरनर्थज्ञान्तिः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

मान्दिन्दया यदि जनः परितोषमेति नन्वप्रयासजनितोऽयमनुग्रहो मे ।
ध्रैयोऽर्थिनो हि पुरुषाः परतुष्टिहेतोर्दुःखार्जितान्यपि धनानि परित्यजन्ति ॥४॥

अहं न चेत्स्यां मयि दुष्टभावनामिमे व्रजेयुर्न निराश्रया जनाः ।
तदेनसा योजयतः परान् स्वयं ममैव युक्ता खलु नन्वपत्रपा ॥ ५ ॥

यथा ममात्मप्रियसम्पदुद्यमस्तथा परेषामपि वा विश्लेषतः ।
अवाप्नुयुश्चेन्मदधीष्टमप्रियं न ते चरेयुः कथमात्मनः मियम् ॥ ६ ॥

ज्ञानाङ्कुशम्यैतौ(ते १) ।

अशक्तो यः क्षान्तिं सतनमपकारिण्यपि जने
विधत्ते सोऽवदयं भुजग इव दंष्ट्राविरहितः ।

मद्भुः सत्यां शक्तौ क्षमत इह यस्मात्सुचरितः
स तेजस्वी लोकद्वितयविजिगीषुर्विंश्रयते ॥ ७ ॥

आचार्यैस्तेमसिंहम्य ।

॥ इति श्रीभगवदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या क्षमापद्धतिः ॥

दयापद्धतिः (१३०)

श्रीढामूः सुकृतस्य दुष्कृतरजस्संहारवात्या भवो-
दन्वन्नौर्यसनाग्निभेघपटली सङ्केतदूती श्रियाम् ।
निःश्रेणी त्रिदिवोकसः प्रियसस्त्री मुक्तेः कुगत्यर्गला
सत्त्वेषु क्रियतां दयैव विविधैः किं तैस्तपःप्रक्रमैः ॥ १ ॥

यदि श्रावा तोये तरति तरणिर्यद्युदयते
प्रतीच्यां सप्तार्चिर्यदि भजति शैत्यं कथमपि ।
यदि क्ष्मापीठं स्यादुपरि सकलस्यापि जगतः
प्रसूते सत्त्वानां तदपि न वधः क्वापि सुकृतम् ॥ २ ॥

सोमप्रभसुरेरेतौ ।

नवनीतोपमा वाणी करुणाकोमलं मनः ।
एकबीजप्रवृत्तानामेतत् प्रत्यक्षलक्षणम् ॥ ३ ॥

सेमेन्द्रस्य ।

परात्मसमतामादौ भावयेदेवमादरात् ।
समदुःखसुखाः सर्वे पालनीया ममात्मवत् ॥ ४ ॥

परस्य दुःखं हन्तव्यं दुःखत्वादात्मदुःखवत् ।
अनुग्राहा मयान्येऽपि सत्त्वत्वादात्मसत्त्ववत् ॥ ५ ॥

बोधिचर्यावतारात् ।

शुद्धात्मनः सत्पुरुषस्य लोके दया च सत्यं च विभूषणं हि ।
येषां दया प्राणिषु ते मनुष्या ये निर्दयास्तान् [विदुरश्च सर्पान्] ॥ ६ ॥

न सत्यवचनं सत्यं नासत्यवचनं मृषा ।
यद्भूतहितमत्यन्तं तत्सत्यमितरन्मृषा ॥ ७ ॥

सर्वसत्त्वेषु यद्दानमेका सत्त्वेषु या दया ।
सर्वसत्त्वप्रदानाद्धि यदेकाऽपि विशिष्यते ॥ ८ ॥

दानं दरिद्रस्य विभोः क्षमित्वं यूनां तपो ज्ञानवतां च मौनम् ।
इच्छानिष्टचित्तश्च सुखोचितानां दया च भूनेषु दिवं नयन्ति ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

॥ इति श्रीभगदत्तजस्त्रहणविरकिताया सूक्तिमुक्तावल्या दयापद्धतिः ॥

वैराग्यपद्धतिः (१३१)

वैराग्यं कस्य न प्रेयो विरागो यदि जायते ।
सुखमुत्तानशयनं कुब्जस्य नहि पुज्यते ॥ १ ॥

शेमेन्द्रस्य ।

दीनोद्धरणसमुचितैरनुपचितैर्वञ्चितोऽसि यदि विभवैः ।
चलितं वनाय तपसे स रिपुर्यस्त्वां निवारयति ॥ २ ॥

वल्लभदेवस्य ।

अहमेको न मे कश्चिन्नाहभन्वस्य कस्यचित् ।
न तं पश्यामि यस्याहं न हि सोऽस्ति न यो मम ॥ ३ ॥

जन्मान्तरसहस्राणि वियोगः सङ्गमः क्षणम् ।
तथाऽपि निर्घृणं चेतः प्रियसङ्गममिच्छति ॥ ४ ॥

कस्यानित्येष्वनित्यस्य स्नेहो भवितुमर्हति ।
येन जन्मसहस्राणि द्रष्टव्यो न पुनः प्रियः ॥ ५ ॥

तत्तत्स्मरणतां याति यद्यद्स्त्वनुभूयते ।
स्वप्मानुभूतवत्सर्वं गतं न पुनरीदते ॥ ६ ॥

बहवो लाभिनोऽभुवन् बहवश्च यज्ञस्विनः ।
सह लाभयन्त्रोभिस्ते न ज्ञाताः क्व गता इति ॥ ७ ॥

अस्यैकस्यापि कायस्य सहजा अस्थिखण्डकाः ।
पृथक्पृथग्मामिष्यन्ति किमुतान्यः प्रियो जनः ॥ ८ ॥

बाल्ये नार्जनसामर्थ्यं येनासौ यौवने सुखी ।
यात्पर्जनेन तारुण्यं वृद्धः कर्मैः करोति किम् ॥ ९ ॥

शरीरस्य किंपायातं सुगन्धि यदि चन्दनम् ।
अन्यदीयेन गन्धेन करमादन्यत्र रज्यते ॥ १० ॥

इह शय्यागतेनापि बन्धुमध्यस्थितेन वा ।
मर्यैर्वैकेन सोढव्या मर्मच्छेदादिवेदना ॥ ११ ॥

क्रोडीकरोति प्रथमं यदा जातमनित्यता ।
धात्रीव जननी पश्चात् तदा शोकस्य कः ह्रमः ॥ १२ ॥

श्रीहर्षस्य ।

अज्ञानं कारणं न स्याद्वियोगो यदि कारणम् ।
शोको दिनेषु गच्छत्सु वर्धतामथ याति किम् ॥ १३ ॥

कृष्णमिश्रस्य ।

इतो मृत्युरितो व्याधिरितो विपदितो जरा ।
चतुरङ्गन तुल्यबला हन्ति लोकमनित्यता ॥ १४ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

कालोऽयं भूतमशकधुंघुमानां प्रपातिनाम् ।
ब्रह्माण्डोदुम्बरोत्थानां बृहत्पादपतां गतः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

कृतस्ते कालकाकेन कुलायः शिरसि ध्रुवम् ।
यज्जाति पलितव्याजात् तत्पुरीषस्य शुक्तिमा ॥ १६ ॥

नून चन्द्रमसा व्याप्तो वृद्धोऽयमिति मे मतिः ।
तद्रश्मिजालमङ्ग्रेऽस्य चकास्ति पलितच्छलात् ॥ १७ ॥

श्रीवैद्यमानुषण्डितस्य ।

परिपक्वं समालोक्य जराक्षारावधूसरम् ।
 शिरःकृष्माण्डकं मुद्धे पुंसां कालः किलेश्वरः ॥ १७ ॥
 जरासुधालेपसिते शरीरान्तःपुरान्तरे ।
 अशक्तिरातिरापञ्च तिष्ठन्ति सुखम् [ज्ञानैः] ॥ १८ ॥
 आपदः क्षणमायान्ति सम्पदः क्षणमेव च ।
 क्षणं जन्माथ मरणं मुने किमिव न क्षणम् ॥ १९ ॥
 युज्यते वेष्टनं वायोराकाशस्य च खण्डनम् ।
 ग्रथनं च तरङ्गाणामास्था [काये न] युज्यते ॥ २० ॥
 विद्राविते शत्रुजने समग्रे समागतायामभितश्च लक्ष्म्याम् ।
 सेव्यन्त एतानि सुखानि यावत्तावत्समायाति कुतोऽपि मृत्युः ॥ २१ ॥
 भेरुशृङ्गन्तटोल्लासिगङ्गाजलरयोपमा ।
 दृष्टा यस्मिन्मुने मृक्ताहारस्योल्लासशालिनी (ता ?) ॥ २२ ॥
 श्मशाने च दिगन्ते च स एव ललनास्तनः ।
 श्वभिरास्वाद्यते काले लघुपिण्ड इवान्धसः ॥ २३ ॥
 जन्मपल्वलमत्स्यानां चित्तकर्दमचारिणाम् ।
 पुंसां दुर्वासना रञ्जुर्नारी बडिशपिण्डिका ॥ २४ ॥
 यस्य स्त्री तस्य भोगेच्छा निस्त्रीरुस्य क्व भोगभूः ।
 स्त्रियं त्यक्त्वा जगत्त्यक्तं जगत्त्यक्त्वा सुखी भवेत् ॥ २५ ॥
 विषं विषयवैषम्यं न विषं विषमुच्यते ।
 जन्मान्तरघ्ना विषया एकदेहहरं विषम् ॥ २६ ॥

वासिष्ठरामायणम् ॥

कूजत्कण्ठदलीमकाण्डहसितामुन्मुक्तकेशीं स्त्रियं
 स्वादन्तीं दशनैर्नस्त्रैश्च मदिरापानप्रगल्भीकृताम् ।
 उद्धामव्रणकन्धरां निशि कथं दृष्ट्वा न विभ्यत्यमी
 बालां पीतवसास्थिमज्जमधुकैसीबां पिशाचीमिव ॥ २७ ॥

भास्करवर्मणः ।

दीप्तिभयाग्रवातारिदारुदरगकीटवत् ।

जन्ममृत्युसमाश्लिष्टे शरीरे वत सीदति ॥ २८ ॥

बोधिसत्त्वस्य ।

कं विशेषमवलम्ब्यं योषितः प्रेयसे भजसि वर्चसो[र्भु]वम् ।

त्यागहेतुरपि तुल्य एव ते सापि सापि मलमोचनस्थली ॥ २९ ॥

कस्यापि ।

तावदेव कृतिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः ।

यावदेव न कुरङ्गचक्षुषां ताड्यते चटुललोचनाञ्चलैः ॥ ३० ॥

चलति गलितधैर्यः को न मोक्षान्तरालात्

[कुवलयद]लनीला यत्पुरो वक्रिताङ्गी ।

इममुप[श]मरूपं मार्गमाखण्डयन्ती

चलति कुवलयाक्षया भूलता सर्पिणीव ॥ ३१ ॥

एताविन्द्रकवेः ।

अये स्वर्गः स्वर्गः कतिदिवसमार्गः प्रवसतां

पुरस्तुङ्गनै स्यातां यदि न कुचकुम्भौ मृगदृशः ।

अयाचं पाथेयं सुलभ[मुभैयं] मूलफलयोः

पथः स्थाने स्थाने पथि पथि च विश्रामतरवः ॥ ३२ ॥

आकाशपोलेः ।

गतः कालो यस्मिन् प्रणयिनि मयि प्रेमकुटिलः

कटाक्षः कालिन्दीलघुलहरिवृत्तिः प्रभवति ।

इदानीमस्माकं जरठकमठीपृष्ठकठिना

मनोवृत्तिस्तत्किं व्यसनिनि मुधैव क्षपयसि ॥ ३३ ॥

आनन्दनस्य ।

अहह शृही क नु कुशली बद्धः संसारसागरे क्षिप्तः ।

कथमपि लभते पोतं तेनापि निमज्जति नितान्तम् ॥ ३४ ॥

(बलभैदेवस्य ।)

जननीजनकापत्यप्रियरमणीप्रभृति शृङ्खलाजालम् ।
विदलय्य सोऽपि मुकुती विहरति गजवन्महामत्तः ॥ ३५ ॥

वासिष्ठशामयणात् ।

कतिपयदिनपरमायुषि मदकारिणि यौवने दुरात्मानः ।
विदधति तथाऽपराधं जन्मैव यथा वृथा भवति ॥ ३६ ॥

मन्मथवातसमीरितमानसजलजनितकुगतिकलोलम् ।
क्षेमे[ण] विषयमकरं यौवनजलधिं क उच्यते ॥ ३७ ॥

निर्बाहितप्रतिगहनं विना कलङ्केन यौवनं येन ।
दोषनिधाने जन्मनि किं न प्राप्तं फलं तेन ॥ ३८ ॥

केषामप्येते ।

सृजति तावदशेषगुणाकरं

पुरुषरत्नमलङ्करणं भुवः ।

तदपि तत्क्षणभङ्गि करोति चे-

दहइ कष्टमपण्डितता विधेः ॥ ३९ ॥

फलगुहस्तिन्याः ।

माथन्मित्रकलत्रपुत्रकुतुपश्रेणीरणच्छृङ्खला-

बन्धध्वस्तगतेर्निरुद्धमनसः क्रोधादिविद्वेषिभिः ।

आस्तां ज्ञानसुधारसः किमपरं संसारकाराद्ये

क्रूरक्रोडनिवासिनो न सुलभा वार्ताऽपि मोक्षं प्रति ॥ ४० ॥

त्यक्त्वा सङ्गमपारपर्वतगुहागर्भे रहः स्थीयतां

रे रे चित्त कुटुम्बपालनविधौ को वाऽधिकारस्तव ।

यस्यैते पुरतः प्रसारितदृशः प्राणमियाः पश्यतो

नीयन्ते यमकिङ्करैः करतलादाच्छिद्य पुत्रादयः ॥ ४१ ॥

जानन्त्येके प्रगुणितधियो धर्मकर्मादिशास्त्रं

जानन्त्येके निपुणमतयो [दै] वसिद्धान्तरत्नम् ।

जानन्त्येतत् सकलमपरे तन्न जानन्ति केचित्

लीलारब्धत्रिभुवनजयो जीयते येन मृत्युः ॥ ४२ ॥

यज्ञैर्येषां प्रतिपदमियं मण्डिता भूतधाम्नी
 निर्जित्यैतद्भुवनवलयं यैः प्रदत्तं द्विजेभ्यः ।
 संसारेऽस्मिन् सरसि विलसद्ब्रह्मदस्तम्बलीलां
 दृष्ट्वा दृष्ट्वा सपदि विलयं तेऽपि भूयः प्रपन्नाः ॥ ४३ ॥
 इतः क्रोधो गृध्रः प्रकटयति पक्षं निजमितः
 सृगाली तृष्णेर्यं विवृतवदना धावति पुरः ।
 इतः क्रूरः कामो विचरति पिशाचश्चिरमहो
 श्मशानं संसारः क इह पतितः स्थास्यति सुखम् ॥ ४४ ॥
 आयुर्नारतरङ्गम्भङ्गरमिति ज्ञात्वा सुखेनासितं
 लक्ष्मीः स्वप्नविनश्वरेति सततं भोगेषु बद्धा रतिः ।
 अन्नस्तम्भविडम्बि यौवनमिति प्रेम्णाऽवगूढाः स्त्रियो
 यैरेवात्र विमुच्यते भवरसाचैरेव बद्धो जनः ॥ ४५ ॥
 निबद्धा स्थैर्याशा जलशशिनि कल्लोलचटुके
 क्षणध्वंसिम्बग्नाः सुचिरमविनाश्वीति कलितः ।
 यदेतस्मिन् चातप्रतिहतपताकाग्रतरले
 कृता काये प्रीतिः परमपुरुषार्थस्यकरी ॥ ४६ ॥
 कैः कैर्नामरमौलिबन्धितपदैर्भुक्त्वा(क्ता)नरेन्द्रश्रियः
 को वाऽस्मिन्नरकोदरे न कुथितः को(की?)टीभवन् कोटिशः ।
 इत्थं तत्सुखदुःखयोरपि गतः सर्वप्रकर्ष तथा-
 प्यज्ञानावृतचेतसां न हृदयं व्यावर्तते सर्वतः ॥ ४७ ॥
 सा बुद्धिर्विलयं प्रयातु कुञ्चिशं तत्रापि संपात्यतां
 बलान्तः प्रविशन्तु ते हुतभुजि ज्वालाकराले गुणाः ।
 यैः सर्वैः शरदिन्दुकुन्दविशदैः प्रामैरपि प्राप्यते
 भूयोऽप्यत्र पुरन्निर्गर्भनरकक्रोडाधिवासव्यथा ॥ ४८ ॥

शून्ये सन्ननि शूलिनः क्वचिदपि प्राप्योपगान्तेर्दशा-
 मासीनस्य विसंस्थुलावनिगले धन्यस्य ते कस्यचित् ।
 ध्यानाभिश्चलचेतसः स्वविवराभिर्गतस्य गात्रोपरि
 भ्राम्यन्तः फणिनो भवन्ति निविडं पर्यङ्किक्वावन्धनम् ॥ ४९ ॥
 दशैते इन्द्रकवेः ।

निजा गुहेयं तरुमूलमेतदेषा सरिचीरशिलातलानि ।
 वनस्थितस्याप्यनुबन्ध एष संबन्धवृद्ध्या भवबन्धहेतुः ॥ ५० ॥

रम्यं हर्म्यतलं न किं वसतये श्रव्यं न गेयादिकं
 किं वा प्राणसमासमागममुखं नैवाधिकं प्रीतये ।
 किन्तु भ्रान्तपतत्यतङ्गपवनव्यालोलदीपाङ्कुर-
 च्छायाचञ्चलमाकलय्य सकलं सन्तो वनान्तं गताः ॥ ५१ ॥

विज्ञानात्मनः ।

आपाति फुल्लकुसुमः कुसुमागमोऽय-
 मथा शशाङ्कतिलका शरदागतेति ।
 बाढं प्रहृष्यति जनो न पुनर्मथैत-
 दायुः प्रहीणमिति याति मनोविषादम् ॥ ५२ ॥

चन्द्रगोमिनः ।

धर्मात्मजेन चरणाविह वन्दितौ मे
 भीमेन सार्धमिह संकथिताः कथाश्च ।
 अत्रार्जुनश्च यमलौ च सहानुयाताः
 स्थानानि तानि खलु सन्ति न मे(ते?) मनुष्याः ॥ ५३ ॥

यत्रानेके क्वचिदपि शृहे तत्र तिष्ठत्यथैको
 यत्राप्येकस्तदनु बहवस्तत्र चान्ते न चैकः ।
 इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्राविवासाँ
 कालः काल्या सह बहु किल क्रीडति प्राणिशरैः ॥ ५४ ॥

चन्द्रिकस्य ।

किञ्चिन्निष्पाद्यमानं किमपि च विलयं याति निष्पन्नमात्रं
 शुष्कं सद्यो विनश्यत्यपरमपरमापाकमारोप्यमाणम् ।
 यद्द्राण्डं तथास्मिन् जगति बहुविधां प्राप्य जन्माद्यवस्थां
 नश्यन्ति प्राणिनोऽपि नहि खलु नियता काऽपि मृत्योर्व्यवस्था ॥ ५५ ॥

अथेदं च इदं तथा परुदिदं कृत्यं परारि त्वद-
 श्वेतश्चि-तयसीत्थमेव सततं निर्वाणकुलं रे कुतः ।
 तत्कार्कं विलसन्मनोरथकृताकान्तारदावानलो
 यस्मिन्दण्डधरं स्मरिष्यसि सखे सोऽप्यस्ति कश्चित्पणः ॥ ५६ ॥

मृत्यो मुञ्च जरे करेण परुषं केशेषु मां माग्रहीः
 संसारादपलायनप्रतिश्रुवो रागादयो मे स्थिताः ।
 तृष्णाबन्धनबध्यमानसश्लिखं किं वेत्सि नेदं जगत्
 दे(ए?)हीत्यादरजल्पितेन भवतः किं नागमिष्याम्यहम् ॥ ५७ ॥

तैस्तैः कस्तुरिकाद्यैः स्तवकितमपि यद्याति दौर्गन्ध्यमारात्
 दृष्टा यस्येह निष्ठा कृमिकुलमथवा भूरिभस्माथवाऽपि ।
 कृत्वा धर्मस्य बाधामलुदिवसमरे वञ्चनात्किम्परेषा-
 मात्मन् कोऽयं विमोहस्तव तदपि वपुः पाल्यते यत्त्वयेत्यम् ॥ ५८ ॥

स्वार्थारम्भप्रणताशिरसां पक्षपातात् सुराणां
 दृष्ट्वात्मानं करजकुल्लिखैर्दानवेन्द्रं निहन्तुम् ।
 सिंहीभूतस्त्रिभुवनगुरुः सोऽपि नारायणोऽस्मिन्
 रागद्वेषप्रतिहतमतेः कस्य न स्यात् पशुत्वम् ॥ ५९ ॥

वर्तमानक्षणादूर्ध्वं स्थितौ कायस्य का प्रया ।
 तथापि जीवनायाहो चिन्ता कल्पान्तवर्तिनी ॥ ६० ॥

उच्छ्वासावधयः प्राणाः स चोच्छ्वासः समीरणः ।
 समीरणान्चलं नास्ति यत्प्राणिति तदद्भुतम् ॥ ६१ ॥

केषामप्येते ।

तन्मन्यते विचित्रं बहुविधे या स्थितिर्मरुतः ।
 न तथापि मूढहृदयाः कथमपि विमृशन्ति निर्याणम् ॥ ६२ ॥

बल्लभदेवस्य ।

रात्रौ वा यदि वा दिवाऽनवरतं तृद्धोऽथ वा बालकः
 सर्पत्येकक [एवं नैव विदितः] प्रक्रान्तरूपेऽध्वनि ।
 तस्मिन्नुद्ग्रहनश्रमोऽज्ञितमहत्सत्कर्मपाथेयवान्
 लोकः शोकमनेकरूपमहह प्राप्नोति गच्छन्नुत ॥ ६३ ॥

वैद्यभानुपण्डितस्य ।

संसारे पतितानां कुशलं किं पृच्छयते शरीरभृताम् ।
 पतितस्य दहनराशौ दग्धोऽसि न वेति कः प्रश्नः ॥ ६४ ॥

यत्र यत्र रतिं याति मनः सुखविमोहितम् ।
 तत्तत्सहस्रगुणितं दुःखं भूत्वोपतिष्ठते ॥ ६५ ॥ भगवतो व्यासस्यैतौ ।

स्वर्णकारतुलेवापि यस्य बुद्धिर्मनीषिणः ।
 अश्मकाञ्चनयोः साम्ये निर्दोलत्वमप्येषुषी ॥ ६६ ॥

आनीयते शरीरेण क्षीणोऽपि विभवः पुनः ।
 विभवः पुनरानेतुं शरीरं क्षीणमक्षमः ॥ ६७ ॥

साहाय्योपनमद्विवेकपवना दीपिष्यते नः कदा
 वैराग्याग्निनेकभेदविषयकीडाकरीपंकपः ।
 यद्भूत्या परिमार्जिते निरुपमं वैमैल्यमासेदुषि
 ज्ञानादर्शतले स्वमेकमनिशं पश्यन्ति योगीश्वराः ॥ ६८ ॥

मदनस्यैतौ

अर्थिभ्यः कनकस्य दीपकपिशा विश्राणिता राशयो
 वादे वादिविषाणिनां प्रतिहताः शास्त्रोक्तिगर्भा गिरः ।
 उत्त्वातप्रतिरोपितैर्दृष्टिभिः शरैरिव क्रीडितं
 कर्तव्यं कृतमर्थिता यदि विधेस्तत्रापि सज्जा वयम् ॥ ६९ ॥

विक्रमादित्यस्य

उपचरिता हरिणदशः सज्जनगोष्ठीषु मिश्रिता वाचः ।
 चरितं क्लमनमदवर्नं न विधेः कु [टिल्ला] दपि त्रासः ॥ ७० ॥

वल्लभदेवस्य ।

१. एक एक विदिति क ख व २ सोद क पाठभेद ३ क क ख व ४ र्मा क, पाठभेद

५ कमाफनमविर्न क ख व ६ लता, क ख व

आत्मभिच्छसि हन्त शाश्वतपुरीमार्गे विहर्तुं यदि
 भ्रातः संयमवर्मणा कुरु तदा रक्षाविधिं सर्वतः ।
 नो चेदिन्द्रियतस्करैस्तव हठाचीक्षणाग्रभूरिस्फुर-
 चिन्तामल्लशतैर्विभिद्य मनसो ब्राह्मो विवेको मणिः ॥ ७१ ॥
 कस्यापि ।

तृषा शुष्यत्यास्ये पिबति सलिलं स्वादुसुरभि
 क्षुधार्तस्सन शालीन् कवलयति मांस्याकबलितान् ? ।
 प्रदीप्ते रागाग्नौ सुदृढतरमाश्लिष्यति बधूं
 प्रतीकारो व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः ॥ ७२ ॥
 भट्टजयन्तस्य ।

अजानन्दाहित्वं पतति शलभस्तत्र दहने
 स मीनोऽप्यज्ञात्वा बत बद्धिशमभ्राति पिशितम् ।
 विजानन्तो ह्येते वयमिह विपज्जालजटिलान्
 न मुञ्चामः कामानहह गहनो मोहमहिमा ॥ ७३ ॥
 गोमट्टस्य [भर्तृहरेः ।]

जनेषु मध्ये जनवद्विचेष्टे
 वने मृगैश्चापि समं मृगायते ।
 न भोगमप्यर्थयते न वर्जय-
 त्यवाप्ततत्त्वस्य न दुर्ग्रहः क्वचित् ॥ ७४ ॥
 क्षेमेन्द्रस्य ।

॥ इति श्रीभगवत्तजल्लहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या वैराग्यपद्धतिः ॥

हरिस्तुतिपद्धतिः (१३२)

लक्ष्मीर्दाराः सदेवासुरजयि चरितं वाहनं वैनतेयो

यानश्रीः कापि चक्रं ग्रहरणकमलं कौस्तुभो भूषणं च ।

वैदग्ध्यं दग्धदैत्यं हृदयविपुलता विश्ववेश्मेति विष्णो—

व्रूते श्लाघ्यं न किं किं स्वगगज(जव?)पवनापूरितः पाञ्चजन्यः ॥ १ ॥

द्विपकस्य ।

क्व विष्णुस्त्रिदशाधीशः क्व यमः प्रेतनायकः ।

क्व स्वद्योतो वियत्कीटः क्व च सूर्यो जगन्मणिः ॥ २ ॥

देवबोधेः ।

तत्त्वं ब्रुवाणानि परं पुरस्तान्मधु क्षरन्तीव सतां फलानि ।

आवर्तय प्राञ्जलिस्मि जिह्वे नामानि नारायणगोचराणि ॥ ३ ॥

आम्नायाभ्यसनान्यरण्यरुदितं वेदव्रतान्यन्वहं

मेदश्छेदफलानि पूर्तविधयः सर्वे हुतं भस्मानि ।

तीर्थानामवगाहनानि च गजस्नानं विना यत्पद—

द्वन्द्वाम्भोरुहसंस्मृतिं विजयते देवः स नारायणः ॥ ४ ॥

षड्देनाञ्जलिना नतेन शिरसा गात्रैः सरोमोद्गमैः

कण्ठेन स्वरगद्गदेन नयेनेनोद्गीर्णवाण्याम्बुना ।

नित्यं त्वच्चरणारविन्दयुगलध्यानामृतास्वादिना—

मस्माकं सरसीरुहास सतत संपद्यतां जीवितम् ॥ ५ ॥

हे लोकाः शृणुत प्रसूतिमरणव्यापेश्विकित्सामिमां

योगज्ञाः समुदाहरन्ति मुनयो यां याज्ञवल्क्यादयः ।

अन्तर्ज्योतिरमेयमेकममृतं कृष्णाख्यमापीयतां

यत्पीतं परमौषधं वितनुते निर्वाणमात्यन्तिकम् ॥ ६ ॥

पृथ्वी रेशुरणुः पर्यासि कणिकाः फल्गुः स्फुलिङ्गने लघु-
 स्तेजो निःश्वसितं मरुत्तनुतरं रन्ध्रं सुसूक्ष्मं नभः ।
 क्षुद्रा रुद्रपितामहप्रभृतयः कीटाः समस्ताः सुरा
 दृष्टे यत्र स तावको विजयते भूमावधृतावधिः ॥ ७ ॥

उद्वेगस्य निवारणाय दुरितच्छेदाय पुण्याप्तये
 पानाय श्रवणामृतस्य धृतये कस्मैचिदार्तिच्छिदे ।
 उच्छ्वास पुरुषोत्तमाच्युत हरे गोविन्द नारायण
 श्रीवन्साङ्कः मुकुन्द कृष्ण कमलाकान्तेति वाचं(च्यं?) गृह्युः ॥ ८ ॥

चक्षुः पश्यतु केशवं मम हरेर्वाचं शृणोतु श्रुतिः
 जिह्वा नित्यमनन्तनामसुधया सौहित्यमभ्यस्यतु ।
 मूर्धा माधवपादपद्मरजसः स्पर्शेन पूतोऽस्तु मे
 श्रीकान्तं परिरभ्य सौरभभरं प्राप्नोतु गात्रं मम ॥ ९ ॥

सर्वज्ञनारायणमदृश्यैतौ ।

इति श्रीभगदत्तजलहणविरचिताया सूक्तिमुक्तावल्या हरिस्तुतिः ॥

हरस्तुतिपद्धतिः (१३३)

अज्ञातमहिमा वाणी शिवं स्तौतु रसोन्मदा ।
रसातिरेकादौचित्यमङ्गः स्त्रीणां क्व लभ्यते ॥ १ ॥

कविदर्पणस्य ।

यातु चञ्चलशीलत्वाद्यत्र क्वचन मे मनः ।
सर्वव्यापिन् महादेव त्वां विहाय क्व यास्यति ॥ २ ॥

यद्यहं स्तुतिपदे तवाक्षमः किं ततः कमलजोऽपि यत्तथा ।
मञ्जतो जलनिधौ किमन्तरं मृत्कणस्य च कुलाचलस्य च ॥ ३ ॥
कण्ठकोणविनिविष्टमीश ते कालकूटमपि मे महामृतम् ।
अप्युपात्तममृतं भवद्भ्रुर्भेददृष्टि यदि रोचते न मे ॥ ४ ॥

उत्पलदेवस्यैतौ ।

त्वं पावोऽपि न मे रजो हरासि किं तेजोऽपि नो किं तम-
श्न्द्राकार्कवपि नेक्षसे स्पृशसि किं न त्वं नभस्वानपि ।
आधारोऽपि कथं धरां न तनुषे व्योमापि शब्दं न किं
कस्मात्त्वं यजमान एव करुणादानाय मन्दायसे ॥ ५ ॥

मरोत्तमस्य ।

अपूर्वोऽयं पन्थाशिव तव विभ्रुत्वस्य कतमो
जगद्बन्धो यत्ते पदयुगमकारं प्रणमताम् ।
प्रयाति प्रध्वंसं न खलु दुरितं केवलमिदं
चिरोपात्तं सद्यः सुकृतमपि सर्वं विगलति ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

ये स्वप्नेऽपि चिरं न भान्ति विषयाः सीदन्ति येऽतः(न्तः) परं
यानप्राप्य कथंचिदक्षमतया तूर्णो परं सिध्यते ।
तेऽपि त्वत्करुणाश्चलैः कवळिताः सिध्यन्ति विद्याधिपाः
किं वा तुष्यति यस्य तस्य भवति स्तम्भोऽपि कल्पद्रुमः ॥ ७ ॥

रम्ये पुण्यतरङ्गिणीपरिसरे कुत्रापि पुत्रादिभि-

लिङ्गाकारतया स्थित स्मरहर त्वामर्चयन्ति स्म ये ।

स्वर्गङ्गातटकल्पपादपलताहिन्दोलकेलिक्रमाः

प्रेङ्खन्नाकवधुभुजार्गललताः खेळन्त्यमी खेचराः ॥ ८ ॥

स्वर्ज्जर्जरगात्रघर्षणघनव्यापारशीर्यन्नसै-

र्यो दृष्टः क्ष(श ?)तपातकैरपि महादेव प्रसङ्गान्नवान् ।

ते कन्दर्परसालसामरवधूनीरन्ध्रपीनस्तन-

द्बन्धोलेखविलासभङ्गुरनस्त्राः खेलन्ति खे खेचराः ॥ ९ ॥

गौरीकान्त कृतान्तसूदन जगन्नाथ त्रयीविग्रह

त्वचिन्तासु विचक्षणाः क्षणमपि ब्रह्मादयो मानवाः ।

बुद्धिर्नः [किपती]न साऽप्यकलुषा तत्रापि तापोर्भयः

कस्त्वा चिन्तयित्तुं क्षमो न हि(नु?) कृपामात्रस्य पात्रं वयम् ॥ १० ॥

कतिपयपुरस्वामी कायव्ययैरपि दुर्ग्रहे

मितवितरिता मोहेनाहो मयाऽनुसृतः पुरा ।

त्रिभुवनपतिर्बुद्ध्याऽऽराध्योऽधुना स्वपदप्रदः

पुनरधिगतस्तत्प्राचीनो दुनोति दिनव्ययः ॥ ११ ॥

भेरीभाङ्गारस्यैते ।

वपुःप्रादुर्भावादनुमितमिदं जन्मनि पुरा

पुरारे न प्रायः क्वचिदपि भवन्तं प्रणतवान् ।

नमन्भुक्तः संप्रत्यहमतनुरग्रेऽप्यनतिमान्

महेश क्षन्तव्यं तदिदमपराधद्वयमपि ॥ १२ ॥

अपराधसुन्दरस्य ।

त्वदीयं त्वत्कार्यं रसकुसुमगन्धादिसकलं

तवैवाहं भक्त्या प्रतिदिनमयच्छं निजतया ।

तया भक्त्या श्लाघी विदितचरितस्त्वं न मनुषे

मदज्ञानं यत्तु किमु शिव तवैवार्जवमिति ॥ १३ ॥

सारङ्गदेवस्य ।

इहो माधव किं वयस्य सुमते किंचिद्रहस्य ध्रुवे
 कुंकृत्यन्तमृजुः प्रकीर्णविभवः शैलात्मजावल्लभः ।
 द्वित्रैस्तं विजने प्रतार्य कुसुमैरकंस्य दर्भस्य वा
 शृङ्गीमः सुरमौलिलालितपदां त्रैलोक्यराज्यश्रियम् ॥ १४ ॥

माधवस्य ।

भस्मोद्बूलन भद्रमस्तु भवतो रुद्राक्षमाले शुभं
 हा सोपानपरंपरे^१ गिरिसुताकान्तालयालङ्कते^२ ।
 अथाराधनतोषितेन विभ्रुना युष्मत्सपर्यासुखा-
 लोकोच्छेदिनि मोक्षनामनि महामोहे निधीयामहे ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

धर्मं ब्रह्मशिरोह [राज्जनभरं] भैक्षेण कुक्षिभरेः
 कामं कामतनोर्दवाद्भवसमुच्छेदं च वाञ्छन् भवात् ।
 आशाच्छेदनतत्पराच्च भवतः संप्रेत्सुराशोद्रमा-
 नुन्मचोऽस्मि हर प्रसीदतु भवा[ञ्चो^३]न्मचमप्युज्जति ॥ १६ ॥

उमापतिपरस्य ।

बल्यद्रङ्गनेत्तमाङ्गे तव किमभिवर्षैर्नैव नैवेद्यमासीत्
 पञ्चग्रासी यदीया निजतनुविहितैः पञ्चभूतैर्भेदितैः ।
 किं मन्त्रैर्मन्त्रकर्तुः किञ्च कुसुमचयैर्व्योमकेशस्य ते स्यात्
 पूजाभावे [तेवैवं] भव भवतु भवद्भावनेवाभवाय ॥ १७ ॥

श्रीहर्षस्य ।

स्थाणुः स्वयं त्वमसि ते दयिताऽप्यपर्णा
 पुत्रस्तव त्रिणयन प्रथितो विश्वात्मः ।
 छाया तथाऽपि भवतः सकुटुम्बकस्य
 तापत्रयव्यतिकरं जगतां दिनस्ति ॥ १८ ॥

जयदेवस्य ।

१ स्तंभज क. ख च. २ रा क ख व नि ३ क ख व ४ कु क ख. ग. घ. च ५. भवेयं
 क. ख. ग. घ. च.

सुक्तस्य वा मम स्वामिन् गुणौघप्रथितस्य वा ।
अस्तु पुष्पचयस्येव विनियोगस्तवार्चने ॥ १९ ॥

सत्त्वं ममेष्टं पतितं पुरस्ते त्वदङ्घ्रिसंमर्दरजः प्रियं च ।
अदृष्टमन्यद्रचितं तमोऽपि त्रैगुण्यहानिं कथमीश याचे ॥ २० ॥
कयोरप्येतौ ।

भवश्च यदहं चेश द्वाविमौ जनितौ त्वया ।
परस्परविभागं त्वं न करोषि कथं प्रभो ॥ २१ ॥

व्यासतीर्थस्य ।

कस्यचिज्जायते जन्तोः पादाघातस्तवाध्वानि ।
पदभङ्गव्यथा शंभो जृम्भते जम्भवैरिणः ॥ २२ ॥

नरोत्तमभट्टस्य ।

शशिरत्नं श्रीस्वण्डः स्वण्डं स्वण्डनगिरामथ विनोदः ।
भक्तिश्च स्वण्डपरशावस्वण्डतपसां फलं लोके ॥ २३ ॥

लोलन्मौलियुगाङ्गमण्डनधनस्फाराट्टहासस्वनो
हृष्यद्वन्वगजासुरप्रमथनस्त्वं देव पञ्चाननः ।
चित्रं किन्तु पतन्ति तावकपदव्यालप्रवृत्ता न य-
त्स्वामिन्मानसपञ्जरे निगलितो दत्से यदुच्चैःपदम् ॥ २४ ॥

वित्तरानस्य ।

तवैव भक्तः कथमन्यसेवां
करोति शंभो भवभोगहीनः ।
तं दीनमालोक्य न लज्जसे त्वं
सोऽपि त्वदीयोऽहमिति ब्रुवाणः ॥ २५ ॥

नानाविधै[र्व्याधिभिराधिभि]र्यत्करोषि दुःखं हृदि मे महेश ।
तवैव तद्यन्मनसि स्थितस्य चेष्टा प्रभूणां हि विचारशून्या ॥ २६ ॥

शौर्ये श्लाघाविहीनं नयविनयसमालङ्कृतं भूषितत्वं
 लक्ष्मीरौदार्ययुक्ता वपुरनधिगतं व्याधिनाऽप्यल्पकेन ।
 विद्वत्तोत्सृष्टगर्वा गुणगणकलितं रूपमुत्सेकि भाग्यं
 त्वन्नक्तिस्सर्वकालं भवतु भुवि नृणां शङ्कर त्वत्प्रसादात् ॥ २७ ॥
 श्रीवैद्यमानुषण्डितस्यैतौ ॥

॥ इति सूक्तिमुक्तावल्यामीश्वरस्तुति ॥

शाकेऽङ्कनद्रीश्वरपारिमिते वत्सरे पिङ्गलाख्ये
 चैत्रे मासे प्रतिपादि त्रिथौ वासरे सप्तसप्तेः ।
 पृथ्वीं शासत्यतुलमहसा यादवे कृष्णराजे
 जह्नुस्यार्थे व्यरचि भिषजा भानुना सेयमिष्टा ॥ १ ॥

शम्भत्कृष्णमहीपसम्पदुदधेर्वृद्धौ निशाकारकः
 का[व्या]म्भोजविकासतिम्मकिरणश्राणक्यचातुर्यवान् ।
 स्फूर्जचर्करहस्यकर्कशमतिः साक्षात्कृतालङ्कृति-
 प्राग्भारो भिषजां वरो विजयते श्रीभास्कराख्यः सुधीः ॥ २ ॥

हरीशयोस्त्रयस्त्रिंशत्पद्मतीनामिदं शतम् ।
 श्रीमता भगदत्तेन जलहणेन व्यरच्यत ॥
 श्रीकण्ठीरवराजस्य धर्मविचिम्मन्त्रिणः ।
 शक्तिमुक्तावली सेयं कुर्यात्कल्याणसन्ततिम् ॥

॥ इति श्रीमदारोहकमगदत्तजलहणदेवविरचिता सूक्तिमुक्तावली समाप्तौ ॥

१ सु. ग. २. न्या क. ख ग व ३ ख च

विन्दुतुर्लिविसर्गदीर्घिकाशरूपद्विपदभेदद्वयम् । हस्तेनजनशुद्धिपूर्वकं क्षन्तुमर्ह्येव समीप्य सज्जन ॥
 करकृतमपरश्व क्षन्तुमर्हन्ति सन्त ।

सूक्तिमुक्तावल्यन्तर्गतपद्यानामनुक्रमणी

श्लोक	पृष्ठ.	श्लोक	पृष्ठ.
अ		अद्भूतगन्तनिर्हित	३९४
अरवमधि	१९९	अचिन्त्या पन्थानः	१९९
हालजलदश्लो	४६	अच्छिन्न नयना	१५१
हालजलवेन्दो	४६	अजस्रभूमौ	३६१
हालमृत्यु	४००	अजाद्विनिर्दन	३६९
हातकबलारम्भैः	३२६	अजानन् द्राक्त्रि	४५६
हातस्यागमो	४३८	अज्ञातमाहिमा	४५९
हात्रिमविलासाद्	२७९	अज्ञान कारण	४४८
हाकी कि केकी	७१	अज्ञलिस्थानि	५२
ह्येवाततरु	२४०	अणवपि गुणाय	५३
हावारिकृता	३१५	अताडयन् पशुव	२३९
हावेवनपणी	२७२	अतिकृष्णेध्वति	३९८
हायूतजिता	२७२	अतिविपुल	१३
हावर्षवर्गते	३६३	अतिश्लयालत्रि	२२८
हावरिति वदति	११३	अतो गरीय कि	४४१
हास्त्य इव	३	अत्यच्छ सितमश्रु	१५
हाधनु.	२५८	अत्यन्तविमुले	५६
हायान्ति रथ	३५७	अत्युक्तौ यदि	३५२
हाधीनस	२०७	अत्युक्ता. परित	३१६
हाकुत्वोत्तमाद्	३३२	अत्युच्छ्रितोभत	४३६
हादोषपरि	३९३	अत्राकण्ठ विलुठ	३१५
हाक्रिष्टदुकूल	२७५	अत्रास्मिन् सुतनु	२४१
हाग्नि धीपटु	३९८	अथ कृतकविह	२४५
हागारहासि	२३६	अथ मनमिज	२१९
हागै सखि	२१४	अथो गणपतिं	४५
हाकिताः क्षति	९९	अथोपगडे	२२६
हाकीभिः	१८३	अट्टिष्यापार	८३
हाल्यग्रनसेन	१९७	अद्यापि स्तन	२६१
हाल्यग्रनितो	२१८	अथेद श्व इद	४५४
हाधामिम	३०४	अद्वैत सुसदु स	४२३
हाडे पद	३९५	अधन सलु जीव	४३७

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
अधरेणोन्नति	१६६	अन्तर्जलावारि	२४०
अधिकाराभिषे	३१०	अन्तश्छिद्राणि	१०५
अधिरजनि जगाम	२९६	अन्तस्सन्तोष	३३८
अधिरजनिमुसे	२८७	अन्तेनार्जुन	२७०
अध्यापितोऽसि	१०८	अन्त्रप्रोतबुह	३२१
अध्याहार स्मर	३३८	अन्त्रैः कल्पित	३९८
अध्वक्लान्ततनु	३९६	अन्य. क. क्षार	३७५
अध्वन्यध्वनि	१११	अन्यमुसे दुर्वा०	३०४
अध्वन्यस्य वधु	२१२	अन्यस्माह्वन्धोष्मा	५८
अध्वन्यैर्मकरन्द	२१२	अन्या सा सरसी	७४
अध्वा न यदि	९२	अन्ये हि दुःसमुत०	२३४
अनङ्गेनाबलास०	१३०	अन्योन्यवारि	२२८
अनङ्गोऽयमन०	२४२	अन्योन्याहत	२३५
अनाकाशे चन्द्रः	१८२	अपकारमस	५७
अनाकूतैरेव	१७३	अपकुर्वन्नपि	५२
अनालोच्य प्रेम्ण	१९७	अपचितकुसुमा	२४१
अनावर्जित	४३९	अपयान्तीना	२८८
अनिद्रो दुःस्वप्न	४३४	अपराध	३०
अनुकुरुत. सल	५३	अपवादादभीष्ट	५१
अनुद्वेषुष्ट शब्द	४१	अपसर पृथिवि	३०
अनुषासिनि	४६	अपामुद्गताना	२२१
अनुरागवन्तमपि	२४८	अपि तरुवना	२१५
अनुसर सर	८५	अपि तुरगसमी	३८५
अनूनवेगादय	३६०	अपि मुदमुप	४०
अनेकमुधिर	३५३	अपि स्वैः सर्वस्वैः	७६
अनेन रम्मोह	२६९	अपूर्वः कोऽपि	५८
अनेन वीत	१६६	अपूर्वोऽय पन्थाः	४५९
अन्त करणतत्त्व	४२५	अन्यस्युच्चो	३५१
अन्त.करणशून्य	४०७	अप्यात्मनो विना	५९
अन्तः कुटिलता	१००	अप्रतिकृत्या	४००
अन्त कोषकषा०	५५	अप्रदीपा यथा	३९७
अन्तर क्रियदा०	४४	अप्राज्ञेन च कात०	४०९
अन्तर्ग्रह नयति	२३४	अप्राप्तप्रथमा	३१८
		अब्ज त्वब्जमषा०	१०१

श्लोक.	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
ऽभवन्नद्धतो	२३३	अग्वायाध्व पितु.	४२५
ऽभिद्रोहेण भू०	४०४	अम्वा घेतेऽत्र वृद्धा	३०२
ऽभिन्नववधू	२३२	अम्मोजाख्या.	२५९
ऽभिमानघन	५६	अम्मोजिनीवन	७४
ऽभिमानवतो	५६	अम्मोदस्तनित	२२९
ऽभिमुत्से	१४९	अम्मोधिः स्थल	४१३
ऽभिसरणरसः	२५८	अम्मोधो विह	३६५
ऽभेदेनोपास्ते	५५	अम्मोदहमये	३४९
ऽभ्यर्था सम०	१३७	अय त्रयाणा	१८३
ऽभ्यस्तेऽपि नित	१३८	अय प्रभुरय	४१७
ऽभ्यस्तेऽपि हि	३०६	अय पारामेको	९७
ऽभ्यस्य पवन	३०९	अय शून्यो ग्राम	४४१
ऽभ्युत्थान	४२४	अय हि प्रथमो	३९३
ऽभ्युत्ता वसुम	३३५	अयमगविबे	३५७
ऽभ्युत्तेऽपि	११८	अयमवसर	१०.
ऽभ्युपयुक्ताः	६२	अयमुपगतकृष्ण	३७५
ऽमन्दमणिनू०	२४४	अयमेकोऽहमे	२९८
ऽमन्दानन्द	१७१	अधि जलद् यदि	६९
ऽमन्यतासौ	३८७	अधि घृमाक्षि	१८१
ऽमरुककवित्व	४८	अये कोऽय	१६८
ऽमीतिलास्तौल	१९५	अये कोऽय वृद्धो	३००
ऽमीभिराकण्ठ	४०१	अये को जानीते	३००
ऽमीषा मोहाद्वा	९९	अय नीलमीव	७६
ऽमी हेलोन्मेष	०१२	अये वापीर्हसा	८४
ऽमु कालक्षेप	७०	अय वारा राशे	९६
ऽमुष्मिन्नुषाने	१२६	अये स्वर्ग स्वर्गः	४५०
ऽमुष्मिन् पञ्चेषोः	२०१	अये हेलावेलाकु०	७०
ऽमुष्मिन् लावण्या	१८७	अरातिरिय	१४१
ऽमुष्मिन् ससारे	३७०	अरावप्युचित	४३५
ऽमूल्यस्य मम	१८९	अरिषड्ग	४०५
ऽमृतमधुरै	१८७	अर्काः केचन	११०
ऽमृतममृत	१६८	अर्काभिमुख्य	२९८
ऽमृतवचन	७२	अर्चिष्मन्ति	२३
ऽमृताक्षोः किर०	९८	अर्थस्य सदे	४३१

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
अर्थिता विभव	४०८	अंशिको यः	४४५
अर्थिम्यः कनक	४५५	अशीतेनाम्भसा	४००
अर्थेष्वलभ्येषु	४००	अभ्रान्तश्रुति०	३७७
अर्थाङ्गनापुत्र	१९	असङ्ख्यपुष्पोऽपि	२३९
अर्थाङ्गलीपरी	४११	असत्या च	४०३
अर्थासने समधि	३२०	असद्वृत्तो नाथं	१९७
अर्थेन जलद्	२१९	असभोगेन सामा	६१
अर्थोक्ते भयमा	२०२	असाध्यायाः सुख	३९५
अलङ्कारः सङ्का	४१४	असिन्दुरम्ब	३४४
अलङ्किया	४४५	असोटा तत्काले	१६
अलमन्ध	१२८	असौ मरुच्छुबित	२०६
अलमप्रियाण्यु	४०६	असौ रसौचित्य	३८
अलमल	१६५	अस्तं याति शशी	१८४
अलसवलितैः	१३८	अस्तावलम्बिनि	२४९
अलिपटलै	६८	अस्ति श्रीस्तन	३८२
अवकेशिनोऽ-	११२	अस्त्र विमुच्य	१३५
अवचन वचन	३०५	अस्त्राणि ध्रुवगा	३२१
अवत् व सवितु	२६	अस्थाने जन	१५१
अवधिविवस.	१४३	अस्थिक्षोदवती	२१२
अवन्तिः कान्यमा-	४४	अस्थिरमनेक	२२१
अवयवेषु	१८७	अस्थीन्यस्थीनि	२०
अवहितः किमशो	३८	अस्पृश्यसङ्गति	१२५
अवाप्तैर्द्राधि०	३६४	अस्माक सस्ति	३०३
अवाप्य प्रागल्भ्य	२६५	अस्मान् विचित्र	७६
अविज्ञातविशो०	२५२	अस्मिन् चन्द्र	१५७
अविज्ञानाद्वा	४०	अस्मिन् जरा	४३५
अविदग्धः भ्रम	३११	अस्मिन्भोद	८७
अविदितगुणा	३८	अस्मिन् वर्षमहे	१३६
अविदितपर	१४८	अस्या नेत्रपथं	१६७
अविद्याबीज	३८९	अस्याननस्य	९०
अविरतमिद	२४६	अस्यारिप्रकरः	३४५
अविधेकिनि भूपे	४३२	अस्या ललाटे	१७८
अव्याप्त स्वलोक	३४	अस्यासिर्भु०	३३२
अव्युत्पन्नस्वभावा०	३३०	अस्यास्राणम	१३१

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक.	पृष्ठ
गस्यैकस्यापि	४४७	आञ्जिघोरग०	३९२
अहं च देवनन्दी	३४८	आजन्मत्रमुत्थारी	३२२
अहं तेनाहूता	२९८	आजन्मस्थितयो	१०२
अहं न चेत् स्या	४४५	आताम्रतामप०	२००
अहमेको न मे	४४७	आताम्रा किरणा	२०६
अहमेव गुरुः	६०	आत्तमात्तमधि०	२४६
अहह गृही	४५०	आत्मज्ञानवि	४३९
अहिरहिरिति	१२२	आत्मनाशाय	४०३
अहो अह	१४८	आत्मनिच्छस्ति	४५६
अहो कथमसी	२२३	आत्माधीनज्ञ	४४३
अहो प्रभावो	४५	आत्मा यत्नशतेन	४१५
अहो मोहो वरा०	७७	आदाय चाप०	८
अङ्गि भास्कर	४०८	आदाय मासम०	३१३
अशुकैर्न जघर्नं	१८५	आदाय वारि परि०	९५
आ		आदिमत्स्यः स	९७
आकण्ठहृष्टशि	३६८	आदौ नमस्कृतिः	५
आकण्ठार्पित	१७३	आदौ मानपरि०	२१५
आकर्ण्य स्मरथौ	२२१	आद्ये जग्मुषि	२८७
आकर्षन्ति न	२४१	आधाय व्रतमा०	७९
आकाक्षिण इमा	४३३	आध्मातोद्भूत	२१७
आकारः कमनी	७१	आनन्दोद्भूतबा०	१९३
आकारः सुमनो	१९०	आनन्दोर्मि	१७०
आकाराठाप	९०	आनीयते झरी०	४१५
आकारैर्न विद्वन्ति	३०१	आनीलचूचुक	१८६
आकृष्ट. शिष्या	३०	आन्धीप्रीति	३९५
आकन्द्या. स्तनितैः	१५३	आपस्वेव हि	४०९
आगच्छता च	१०३	आपदः क्षणमा०	४४९
आगच्छन् सूचि०	१९२	आपदःसन्ति	४०५
आगत्य प्रणि०	२०४	आपद्यपि	४०४
आगत्यैव कुत	६४	आपुष्पप्रस०	११३
आगस्कारिणि	३५	आपूजितैवास्तु	१४४
आग्नेयीमेति	२३४	आपूर्णश्च कलमि०	३१५
आचम्याधर०	२८१	आपूर्यमाणप०	३१०
आच्छिद्य प्रियतः	३५७	आपृष्टाऽसि इय०	९५०

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
आवध्न परि	१८०	आशङ्क्य प्रणतिं	१९५
आबाल्याधिगमा०	३३७	आशाः पूरयति	६३
आभाति भूषर	२५४	आशावलम्बोप०	४०८
आभोगभूषण	४२२	आश्लेषचुम्बन०	२७२
आमरणादपि	७७	आश्लेषाधर०	२९
आमुक्नुष्य	४३५	आश्लेषे प्रथम	२७१
आमोदेन कदम्ब०	२२४	आसत्यलोका०	२३३
आमोदैर्मरुतो	१०८	आसादितप्रक०	२२६
आमोदैस्ते दिशि	१११	आसीवृद्धाधरः	२
आघ्रायाभ्यस	४५७	आसीस्त्व निशि०	२८९
आघ्राः कि फल०	१२०	आस्कन्दिता भुज	२३९
आयाताऽसि वि०	२५६	आस्ते दामोद्री	३३८
आयाति फुल्ल	४५३	आस्ते सीमन्त	३४६
आयाते दयिते मनो०	२७७	आस्यप्रोच्छित	१७२
आयाते दयिते मरु०	१९२	आहत कुचतटे	२८०
आयातो भवतः	४२६	आहारे विरतिः	१३८
आयुधृते मूढे	४००	आहिते प्रतिषेध	४२७
आयुर्नीरतर०	४५२	आहृतोऽपि०	२३५
आयुर्वायुर्न्याधि०	३८०		
आरब्धे दयिता	१८१		
आरादसौ तरु	२३९	इतः काकानीक	११९
आरोहत्यवनी०	११८	इतः क्रोषो गु०	४५२
आर्तदुरस्यपरि०	४२१	इतः शोचि. प्राच्या	२८८
आर्द्रा कण्ठे	२१	इतध्वन्द्रः सान्द्रः	२२८
आलक्ष्यदन्त	४२५	इतो मृत्पुरितो	४४८
आलस्यं स्त्रीसेवा	४०६	इत्य कविकुट्ट	४९
आलस्यं स्थिरता	४१८	इय कृष्य कृष्णं	२९३
आलस्यात् सुम	४०५	इद नभसि भी	२५२
आलान जय	३३७	इदमपट्ट कपा०	१२६
आलिङ्गिता परै.	३१०	इदानी तीव्राभि	१४१
आलिङ्ग्य मन्दि	३४८	इन्दुः प्रयास्यति	८३
आलोकवन्तः सन्त्ये	६५	इन्दुर्यत्र न नि०	२७१
आवातेनः शुभ०	३६०	इन्दुर्यद्युदयाद्रि	२६१
आवृण्वाना सृष्टि०	२८२	इन्दो. कलाकला०	४२५

श्लोक	पृष्ठ.	श्लोक	पृष्ठ
इन्द्रो. किं ब्रह्मिणस्य	२०	उत्तुद्रस्तदमि०	११७
इन्द्रोरेककलाया	२६४	उत्थायोन्नतवा०	२८७
इन्द्राभ्यर्थनया	३९४	उत्पत्तिर्भ्रमद्०	३८९
इह निचुलनि०	२३०	उत्पन्न सुभिया	३
इह शय्यागते	४४८	उत्पाय यत् स्वय	६३
इह शिखरक०	३७४	उत्फाल हेल्यै०	२८९
इह समदश०	३७	उत्सङ्गे सैकता०	३७४
इश्वरमाराध०	४३४	उदयतटा	२६०
इश्वरसेवा सु०	४२३	उदयार्वाभू०	२६८
		उदस्योञ्जे पुच्छ	१२१
		उद्गर्जजल	३६७
		उद्गाढप्रणये	२५०
उक्त च वक्ष्यमाण	५१	उद्गृहकांकनव्	२४२
उक्त परस्यामि—	६१	उद्गमयुमणि	२१६
उग्रमाहमुद्०	३४१	उद्गमभमिवे०	२१
उक्षित्य प्रथम	२३९	उद्देशोऽय कनक	३७१
उच्चैः कुमः कपिश०	३५८	उच्चैः ध्रुवीर्ध०	२१५
उच्चैः स्थानकृतो	६७	उच्चम्बन दृढ	८६
उच्चैरुत्ताल	१०	उच्चिन्ना कलकण्ठ	२६८
उच्चैर्दवादिह पशु०	१२८	उच्चैर्हिषि	२२५
उच्चैर्भद्राण्डसण्ड	११	उचान कौमुदी	३०३
उच्छ्रास. सण्ड०	३००	उचाने सहकार	७२
उच्छ्रासावधय	४५४	उच्छ्रेय स्वयमव	१६२
उज्जुम्भाननमु०	१३८	उच्चत्थै नयति	४३३
उज्ज्वलमुणम०	५९	उच्चम्ब दूर मु०	२४२
उड्डीना गुणप०	४४२	उच्चम्बकण्टकि	११७
उत्कलिकाबाहुल्य	३६९	उन्मीलद्धनेन्दु	१७८
उत्कृजन्तु वटे वटे	७२	उन्मीलन्ति नसैः	१५८
उत्कृत्य ज्वलितात्	३२९	उन्मीलन्ति मृणाल	२६१
उत्कृत्योत्कृत्य	३२८	उन्मीलनील	३७५
उत्सक्तौतुकर	१०९	उन्मीलन्मगिरहिम	३३६
उत्तसीकृत	३६७	उन्मुक्ताभिर्दिव०	२५२
उत्तिष्ठति नम०	३११	उन्नेष यो मम	२६९
उत्तिष्ठ वृत्ति	२५९	उपचरिताह०	४५५
उत्तुङ्गे विभव	४४२		

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
उपनमितं पुण्य०	४९७	एकान्तसुन्दर	१७०
उपपरिसर	३७२	एकवलीकलित	२९७
उपप्राकाराग्र	१६८	एकिकेव निज	२३
उपरि धनं धन०	२२४	एके कुटीरकोणे	३६०
उपरि पयोधर०	२२४	एकेनाङ्गा प्र०	२४९
उपर्यश्रुमत.	३६२	एकेनोद्धृत्य सद्ग	३२५
उपशोभैव	४१६	एकैव साऽमृत	६५
उपस्थिते वि०	४०७	एकोऽपि जीयते	४४
उपाध्व तत् पान्थाः	१०४	एकोऽपि त्रय इव	२४४
उपायैरिव तैः	१	एको बाणः स्फुर	३०५
उषोद्वारगेण	२६०	एतच्छान्तवि०	३७९
उभौ रम्भास्तम्भा०	१६९	एतत् सर्वं शृणु	१२१
उरः कृत्वा [ज्वेप्य]	३२३	एतदत्र पथिकै	७०
उष्टङ्क्यापि सती	१४४	एतदेवात्र साम	४४७
ऊ		एतन्नीमपरा०	३७६
ऊरुद्वन्द्वमनि०	१७७	एतस्माज्जलधे	३६८
ऊ		एतस्मान्मा	१६३
कक्षाणा भूरि	१८	एतस्मिन्मलया	७६
कञ्जुत्वमौन	३४५	एतस्मिन्सुगथा	३८५
कञ्जुरेष पक्ष	५९	एतस्मिन्वन	११०
कञ्ज्वी हृष्टिरनु०	३०६	एतस्य कलामेका	२६४
क		एतस्याः करि	२७४
एकः क्षमावता	४४५	एतस्या विरह०	१२६
एकतश्च सुर	३२२	एताः शार्ङ्गल	३२७
एकत्रासनस०	१९४	एतामुके तकि	११४
एक ध्याननि	१८	एते केतकसूचि	२२४
एकस्मिन्ननु पा०	३२१	एते नेत्रुरति०	२२४
एकस्मिन्नप्यति	४३५	एते पङ्क्तिपुरन्धि	३७२
एकस्मिन्नयने भृशं	२६	एते व्योमनि	३८९
एकस्मिन्नयने विप	२८५	एते सिन्धतमा	५९
एकस्मिन् शयने	२८५	एते हि गुणाः पञ्चज	१०५
एकस्य तस्य ग्रन्थे	६९	एव यथाह भय०	२०३
एकस्यायमुदेति	१२३	एष रविस्तेज०	१२८
एकाकिनी ग्रद०	३०२	एषा जिगीषति	३३८

श्लोक	पृष्ठ.	श्लोक	पृष्ठ
एषा गोपवधु०	३०१	कथय निपुणे	१६५
एषा सा विन्ध्य	३७१	कदा नु कन्या	२२६
		कनककलगश्रेणी	३७७
ऐण चर्मपलाश	१२७	कनककलशस्व	१३
ऐश्वर्याद्दिनपेत	४०९	कन्था वरसि	३०८
		कपाले मार्जग	२६३
ओजःसत्व	४३१	कपोले जानक्या	३१८
		कपोलो लोलाक्ष्या	१८१
औत्सुक्येन कृत	२२	कमलमन	१६९
औदार्यमेक	४२०	कमलशरधि	१९१
औष्मायमाण	३७८	कमितुरभिष्टु०	२६४
		कम्पन्त कपयो	२१४
		करकजलपू०	३०७
क पृच्छाम	३७	करकिसलयौ	२८२
क विशेषम	४५०	करजवक्षन	२९६
क. से चरति	३५२	करमदधिते	९१
कः पश्यति	६७	करम रमसात्	९१
कचमह	२७७	कगस्पशरिम्भा	९
कटिर्मुष्टि	३०९	करिकवलन	३६४
कठिनद्वये	२०१	करोतु नाम	४१४
कठोरपाराव	३८३	करो धुनाना	२४६
कण इव पुरा	९	कर्कन्धफल	३४०
कण्टकिततनु	२७३	कर्णामृत सू०	४०
कण्ठकोण	४५९	कर्ण चामर०	८८
कण्ठश्रेणि	३१९	कर्णाल्पला०	२४०
कण्ठस्य विद्०	१८३	कर्तव्या चार्थसा०	३८
कतिकति न पु०	९३	कर्तुं त्रिलोच०	४५
कतिपयदिन	४५१	कर्पूराम्बुनिष०	१४७
कतिपयद्विस	१०२	कलमान्तर्निर्गत	३११
कतिपयपुर	४६०	कलहान्तरिता	६
कथमपि ससि	२९३	कला सेवाऽथ	७
कथमपि हि	५४	कलितगरिमा	१७४
कथमप्यधिगत	८६	कल्पान्तकोध	२०
कथमिह मनु	३६	कल्पान्ते शमि	२०

श्लोक	पृष्ठ.	श्लोक	पृष्ठ
कल्याण नः कि०	१०७	कान्ते कचञ्चित्	१३१
कल्याणमावह०	२९	कान्ते तल्पमु०	२९९
कविरमर कवि०	४७	कान्ते सागसि	२९९
कवीना मानस	३७	काम प्रदीपयति	४०२
कवीनामगल०	४३	काम भवन्तु	१०५
कशामिरिव	२१९	काम वनेषु	९३
कश्चिन्मूर्च्छा०	३२४	कामयन्ते	३९६
कष्टा वेधव्यथा	१२४	कामस्य वेध०	४३१
कस्त्व महान्न०	३०	कामस्यापि	२००
कस्यचिज्जायते	४६२	कामुज्वहार	३५३
कस्य तृष न	१०३	कायः कण्टक.	११५
कस्यानित्येध्व०	४४७	कारञ्जीः कूज	२१६
का हरिरमरत्	३५९	कारणोत्पन्न	२३६
काकः काञ्चन	४०७	कार्पासकोक्षो	३०९
काकतालीय	४१७	कार्पासौषध	३९८
काक त्वं फल	७७	कार्यगते वैचि	४०६
काकाहौल्य	३१०	काल पुरा गर०	१४१
काकुत्स्थस्य	३२१	का लक्ष्मी. पद्०	३५२
काकुत्स्थेन	३३१	कालञ्जरपति०	४६
काके काण्य	७५	कालातिकमण	८४
काकेर्निष्कुषित	३७०	कालिन्दीय	३७०
काकाः काञ्चन	९८	कालिन्धा	४३०
काचिद्दिहृत्य	१७०	काले विद्यु०	३५१
काचिन्निवारित०	१७०	कालोऽय भूत	४४८
काञ्च्या गाढतरा०	२७५	कावेरी कवरीव	३७३
काठिन्यमङ्गै.	१८५	कावेरीतीर	३४८
का तारैर्मम	२२५	कावेरीवारि	२११
कानि स्थानानि	२१५	काव्य करोषि	५०
कान्तयाऽनुगत.	३५१	काव्य चार्धपि	३८
कान्तानवाधर	२६७	काव्ये भाव्यं	३९
कान्तार न यथे०	४३६	कासारेऽपि	९७
कान्तार परितो	१२१	काश्चिन्नाट	३१२
कान्तारे द्वेष	३४६	किं कण्ठे	२०२
कान्तिप्रकर्ष	१८३	किं किं सिंहः	२९

श्लोक.	पृष्ठ	श्लोक.	पृष्ठ
किं कुप्यसि	१०५	किं वीणाकण्ठिते०	४८
किं केकीव	७८	किं व्यासासिल	९६
किं गौरि मा	३५६	किं शुककलिका	२०८
किं चित्र यदि देवेन	३३५	किं शोधनेन	४००
किं चित्र यदि भोगी	९	किं नात्कृतैर्मधु०	१२६
किं चुम्बितेन	१००	किं स्याद्जन०	३८४
किं छत्र किन्नु	३१	किं हारे किमु	३६
किं जातोऽसि चतु	१०७	किमपि किमपि	२७९
किञ्चित् कम्पित	१९३	किमत्रेणो एव	६६
किञ्चित्कोप	३१९	किमन्वः पार्श्वेधु	१८४
किञ्चिन्निष्पाद्य	४५४	किमसि विमना	११९
किञ्चिद्वाप्य	१९५	किमिह कपाल	४९७
किञ्चिन्मुद्रित	२२१	किमु कुवलय	२५४
किञ्चित्सन्ध्या	३९७	किञ्चत्पद विष्णु०	३६०
किं तेन जात	४२५	किञ्चदूरे तीर०	३६९
किं ते नम्रतया	११२	किरति मुख	७९
किं ते न सन्ति	१४२	कीदृशो भवति	३५०
किं त्व इति	१६५	कीर्तिः प्रवर०	४४
किं हारि देव	२०९	कीर्त्या यस्य जग०	५
किं नाम दुर्जर	१२८	कुक्कुवीना ततो	५
किन्नु ध्वान्तप०	२६४	कुचकुम्भो स०	१८७
किं पक्कं सुकृत	१४९	कुण्डत्वमाया	४०
किं पद्मस्य रुचिं	२६८	कुन्दे कुण्डय	१११
किं पादान्ते पतसि	२००	कुमुदशबले.	९१
किं ब्रूमो जलधेरन०	३८३	कुमुदेष्वधिक	२६३
किं ब्रूमो जलधेः श्रिय	३६८	कुम्भद्वय तद्०	३५
किं ब्रूमो हरिमस्य	३९०	कुम्भोपान्तात्पत	२४
किं भद्र पथि०	१३२	कुरङ्गीवाद्गानि	१७५
किं भूमौ परितः	२५३	कुरु गम्भीरा	१०२
किं मालतीकुसुम	११३	कुर्वन्तु नाम	११३
किं मूढं ताडयसि	९८	कुर्वाणा कैरबा०	२२०
किं रत्नोज्ज्वल	४२०	कुर्वाण्य सुकृतानि	१३१
किं वर्णयति	१०५	कुलगुरुबलाना	१२
किं वात्या चलिता	२४३	कृत्वाभिमाने वि०	२०३

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
कुसुमसुकुमार	२४१	केषा त्वचरिते	३३६
कुसुमस्तवक०	५६	कैः कैर्नामर	४५२
कुसुमस्तवका०	११३	कैलासाचल	३८१
कूजत्कण्ठदली	४४९	कैलासाधित	२६२
कूर्म पावोऽस्य०	३४२	कै. सुरैः	१६७
कूर्मा मूलवदा०	३१	को जानाति गुणान्	४३०
कुच्छ्रेण केनापि	१७०	कोणे कोङ्कणत.	३४८
कुच्छ्रेणोरुयुग	१७०	को धन्यः ससि	१३९
कृत मिथ्यावादे०	१९९	कोप सवृणु	२०४
कृतककुपितैः	३१२	कोपस्तेज इति	४१८
कृतककृतकै	२०२	कोपात् किञ्चि०	२९५
कृतप्रकोपा	२१०	कोपात् कोमल०	२९५
कृतमनुमत	३१७	कोऽपि कापि	४२८
कृतस्ते काल	४४८	कोपो यत्र भ्रुकुटि	१९९
कृता. सेचर	५		२९४
कृत्याकृत्य	३९७	कोऽप्यन्य कन्य	५
कृत्वा कीर्ति०	३४०	कोऽप्येष सपिडत	३९५
कृत्वा नूपुरमूक०	२५६	काऽय भ्रान्तिप्रला०	६८
कृत्स्नप्रबोधक०	४४	को वा दरधखि	३५०
कृपणेन शवेनेष	६१	कोश कुशेशय	३०९
कृषीवलाना	३०९	कोऽह बृहि ससे	३१४
कृष्ण. कीडितवान्	४१७	को हि तुलामधि०	१९४
कृष्णेनाम्ब गतेन	३३०	कौटिल्याच्छन्न	१७८
केचिद्भ्रवर्गल	४९	कौपे पयसि	८८
केदार एव कलमा	२२९	क्षण कान्ताराम	५
केनापि चम्पक	१११	क्षणमायाति	४३९
केनासीन	९९	क्षताङ्गीना	३८७
केय मूध्न्यन्धकारे	३५५	क्षत्रब्रह्ममहा०	३९१
के मूय स्थल एव	३५६	क्षत्रियस्योरसि	३२३
केयूरीकृतक०	१९३	क्षपा क्षामीकृत्य	२२१
केवलोऽपि स्फुरन्	४५	क्षमावतामय	४४५
के वैकटनित०	४७	क्षित पुरो न ज०	३५८
केशानाकुलयन्	२३७	क्षीणाङ्गुः शशला०	२८४
केशोन्मुञ्चनसाम्ये	३०८	क्षीरसागर	१६७

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
अणुभौतिक०	६२८	सरनखगशि०	८६
अक्षामः कुल०	४४१	सर्जुमर्जगात्र	४६०
अद्रा सन्नासमे	३१८	सलः सत्क्रियमा०	५८
क्षोणीभूत्कटक	१४१	सिन्नोऽसि मुख	१४
अमगलितै शिसि० ...	७६	सेद ये जनयन्ति	६६
अमादेकदित्रि० ..	२६०	सेल सञ्चरितु	२८०
अमन्त्यः क्षत	३४६	स येऽयुज्वलय	२६
अदीढाभू सुकृत० ...	४४६	मयाता वय सम०	२६२
कीडासरोष०	११		
काडीकरोति	४४८		
कान्तमपोज्जति	३६	मण्डूपाशोषि०	३१४
केशस्याङ्ग	४०६	मण्डे मण्डनमा०	१७४
रुचिष्ठटुलको०	३८६	गत कर्णोभ्याशे	१७७
रुचिज्जिह्वीनादः	७१	गत तन्नाम्भीर्य	७४
रुचित् कन्धाधारी	५६	गत कालो यस्मिन्	४५०
रुचिताम्बूलाक.	२८१	गतप्राया रात्रि	२८४
रुचिदपि वस्तु०	४०६	गतमतिजवा०	११९
रुचिद्वस्तु स्फार	४०	गतमनुतट प०	७५
रु यासि सङ्घ चौरि०	१५	गतास्ते विस्तीर्ण	१०७
रु वसन्ति	३५०	गतासोरुपरि	४२०
रु विष्णुस्त्रिद०	४५७	गतिर्विणी च ना०	१९०
काकारो गिरि	८८	गते तस्मिन् भानौ	६४
काकार्यं सलल०	१५३	गते प्रेमाबन्धे	२९३
कापि कापि तिरो०	२९९	गता यो वर्षासु	२३०
कापि कापि दिगन्ते	२१३	गतोऽस्त धर्मास्तु	१४३
कापि गत. पतिर०	८३	गत्वा द्वारवर्ती	३०६
कास्ते अतीतास्तु०	३७६	गन्तु प्राङ्गणतो	१५६
काहमस्मि गुहा०	३५१	गन्तुर्विष्वस्वदुदये	१३०
केद गर्जित	३०	गमनमलस	१४६
		गम्भीरनामी	१८६
		गम्भीरस्य महा०	१२५
सदा नितान्तलघु०	२३७	गम्भीरोद्गर्जितेन	२९०
सपिडता मा मव	१३३	मरीच. सौरभ्य	११२
सपोतयुति०	३४१	गर्भमन्थिषु	२०६

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
गलत्येका	१५९	गोनासाय नियो०	२०
गाङ्गमम्बु सित०	७४	गोपायन्ती विर०	१४०
गाढालिङ्गन०	२७२	गौरव प्राप्यते	४१९
गाढाश्लेषविशी०	२८०	गौरिकान्त कृता०	४६०
गाढोपगूहनरसा	२७९	गौरीविभज्यमा०	१९
गाता क्रीकिल	१०९	गौरीविभ्रम०	२३५
गारुन्ते कविचक्र	५०	ग्रसमानमि०	५६
गिरन्ति ननु०	२३३	ग्रामाणामुप०	८७
गिरिः कैलासोऽय	३६३	ग्रवाणो मणय	३६७
गिरितनयैक०	२०	ग्रीवामङ्गाभिरामं	३२६
गिरो यत्राथीरा	२७१	गीवाभरणता	४१३
गीत पान्य मनो०	२३१	ग्रीवास्तम्भ०	५१
गीत प्रभो तव	३४०	ग्रीष्मोष्मप्रोष	२१७
गीतस्य माहात्म्य०	३९२		
गीर्तिर्विणव०	३२	घनतरतिमिर	२५४
गीर्वाणासुर	१	घर्माशुर्भगवान्	१५५
गुञ्जत्कुञ्ज	३६४	घुणाक्षरन्याय	१७१
गुणशुकोऽप्यधो	४२९	घूर्जरभृशु०	२
गुणवानस्मि	४०६	घृतप्लुते भोजन	४०१
गुणानामेव सौ०	९२	घ्रात तालफला०	३४६
गुणे कुर्वाद्	४२९		
गुणेषु यत्न	४२९	चक्षुःप्रीत्या प्रसक्ते	२७२
गुणेषु यत्नसा०	४२९	चक्षुर्लभमपी०	२०५
गुणेष्वनाद्	४२९	चञ्चत्काञ्चन	२९०
गुम्फन्तु माल०	८१	चञ्चत्कादम्बपक्ष	२२९
गुरुणा स्तन०	१९०	चञ्चत्केलाञ्चला	२४३
गुरुर्नाथ भार	९२	चञ्चत्यक्षाभि०	३९८
गुप्तोद्दाम्तनि०	३२९	चटिञ्चटिति	२९
गृहमध्यनिस्ता०	६१	चतुचतुलक्रेणु	३६५
गृहीत ताम्बूल	१५९	चतुर्थेऽक्षि स्नाता	४२९
गृहीतसण्ड	३४	चतुर्मुखमुसो०	१
गोहादङ्गण	१६०	चतु समुद्री	४०९
गोत्रस्थिति न	५२	चरवारस्तस्य	१
गोत्रे साक्षादञ्ज०	२६९	चन्दनं चन्द्रिका०	५२

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
चन्दन स्तनतटे	२८८	चूने समीपवर्तिनि	७
चन्दने विषधराम्	११५	चेत्थ कद्राचन	३०७
चन्द्र चन्दन	१५७	चेत कर्षन्ति सप्त	२२५
चन्द्रार्कौ याव०	३१	चेत, कातरता	२५५
चन्द्रार्थायित	२९	चेलाअलेन	२४४
चन्द्रो न चेत्	१४२		
चपल, स्थूलो	३९९		
चरमगिम्बिकुर०	२९०	छिद्रवृन्दावृत	५७
चरेद्धर्मानक०	४०४	छिद्रान्धेषण०	२५७
चर्चाभिम्भार	४२		
चलति गलित०	४५०		
चलतु तरला	१९४	जमजीधन	१६
चलहारलता	२८१	जगाते जयिन०	१७०
चलाचलप्रोध	३६०	जगत्या ग्रथिता	४३
चलापाद्म हृष्टः	२३९	जगदुपकृतिषु	५३
चलेषु स्वामि०	४३२	जडबालस्फूर्जु	२५
चाइअणकर	६२	जटोत्कट लस	३
चातक धूमस०	८४	भ्रष्टस्वच्छस्वाडु	३७३
चातकः स्वास्य	६९	जडात्मापि भव०	५२
चापस्तेन निपी०	३४६	जडात्माऽपि स्वका०	२३२
चित्तरत्नमस०	४०४	जडेपु जातप्रति०	३९
चित्र चित्र बत	७७	जननीजनका	४५१
चित्राय स्वयि	१५९	जननीतिमुदि०	३७७
चित्रे निवेश्य	१७१	जनयत् मति०	१
चित्रोत्कीर्णादि०	१६१	जनरागप्रति०	४३१
चिन्तागम्भीर०	३४०	जनस्थाने भ्रान्त	४४१
चिन्वञ्चोरचि०	२५३	जनानन्दध्व०	१८२
चिरतररतसे०	२८७	जनेषु मध्ये	४१६
चिरविरहिणो०	२७९	जनो दुर्वञ्चयोऽय	२५७
चुम्बनेध्वधर०	२७५	जन्मपल्वल	४४९
चुम्बन्तो गण्ड०	२३७	जन्मस्थान न स०	१२७
चूडाभस्मकणा	१७	जन्मस्थानं माणि०	१०१
चूडारत्नैः स्फुर०	२५१	जन्मान्तरस०	४४७
चूडोत्तसित	८	जन्मेन्द्रोरमले	३१८

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
जम्बूना कुसुमे०	३८६	जीमूतप्रथ	१६२
जम्भारिवे	१२२	जीमूतवाहन इति	३९२
जयति कलश	३९०	जीमूतस्तनि	३९३
जयति सनाभि	१२	जीमूतेषु महत्सु	२२७
जयति हर०	१०	जीयासु, शकुला	१३
जयन्ति नर०	१४	जगुप्सितमिद्	३९
जरासुधा०	४४९	ज्योतिर्ज्वाला	३९०
जलदः समुद्र०	६९	ज्योतिस्तमोहर०	१५
जलधर जलभर०	६९	ज्योत्स्ना पिवेयुः	१४२
जलधरस्य तटे	२२२	ज्योत्स्ना श्याम	१५४
जलधिमणि	६	ज्वलति चक्षिरे०	४०५
जलधिवारि नि०	२२२	...	
जलनिविडित	२४७	ज्ञात ज्ञातिजनैः	२५९
जाग्रतः कमला	१८९	...	
जाड्य हीमति	६०	...	
जातः कल्पतरु	४४४	टङ्कारः स्मरका०	२७६
जातस्तेऽधरस्र०	३५	...	
जातस्य सिन्धुतट	११७	तडिडुल्कामुखा	२२५
जातिं यथानुस०	८१	तडिड्वा पङ्के वा	२५६
जातिर्यातु रसा०	४३७	तत प्राविर०	२१३
जातिस्तस्य न मान०	८०	तत्कुचौ चरत	१८४
जातिस्वभाव	३९५	तत् क्षारत्व परि	३
जाते केलिकला	२८४	तत्तस्मरणता	४४७
जाते जगति वा०	४५	तत्सेजस्तरणे	११४
जाते यौवनपीन	२६३	तन्निविष्टप	१८६
जानकीहरण	४५	तत्पञ्चाननकान	१२१
जानन्येके प्रगु०	४५१	तत्रैक करिणि	१६४
जाने कोपपरा०	१५२	तत्त्व बुवाणानि	४५७
जाने ज्वाला	४०८	तत्स्वीभतेः	८४
जीवति स जी	४२०	तनुत्वरमणी०	१८६
जीवतोऽपि गिलन्म०	७९	तन्तुभ्रमेण रश०	२६७
जीवतोऽपि निह०	३२२	तन्नितम्बस्य	१८७
जीवानामपि जीव०	९५	तन्मन्यते	४५४
जीवामीति	१४५	तन्वद्गच्छा गुरु०	१३५

श्लोक.	पृष्ठ	श्लोक.	पृष्ठ
तन्वद्वाभ्या स्तन	१८५	तथाऽभद्रमाक	१९८
तन्वद्वाभ्यास्त्व०	१६०	तदा तद्गङ्गस्य	१९०
तन्वान शीतलत्व	२१०	तत्रात्वयोन्मील	१८४
तन्वी सङ्केत	१६१	तवीयजङ्घ	१८९
तपन विभ्रवा	२१३	तद्दत्तायि मातु०	७१
तप्ता मही विर	२१४	तद्दग्धाण्डमिह	३८३
तम. शान्त शाम्य	२५७	तद्दङ्ग यदि	१९१
तमस्स्तोम पूर्व	१६९	तद्दङ्गस्य कलङ्क	१९१
तस्युपि मनुष्य	४२	तद्दङ्गाभिमत	१९४
तमोभिः पीयन्ते	२८६	तद्द पुनातु	१९
तरङ्गय दृशोऽङ्गणे	२७०	तद्द्वैवर्ष्य	८०
तरचार चञ्चु	१७७	ताडीदल काचन	२९७
तरचार तावत्	१४९	तात क्षीरनि०	१०१
तरन्तीवाङ्गानि	१७७	तादृग्दीर्घविरि०	३४२
तरुमूलान्यनु	५३	तानीन्द्रियाण्यवि०	४३७
तरौ तीरोद्भूते	७४	तापकाठिन्य	१६७
तल्लोकोऽतिशयोक्ति	२७०	तापापनोद	१३३
तल्पे नितम्बतल	३११	तापावसन्नश०	२१४
तव द्विग्वजया	३४३	तापो नापगत०	८९
तवैव भक्तः	४६२	ताम्बल कटुतिक०	४०२
तस्य त्वया कर्क	१४४	तारुण्यातिश०	३०५
तस्य पुरः कथ	४२७	तालीतरोरनु०	११२
तस्या पद्मपलाशा	१८८	तावच्छीतमुडु	४१७
तस्यान्वयेऽभूत्	१	तावदेव कृति	४५०
तस्याभवत्सुनु	३	तिष्ठन्ति विभवे	४०८
तस्या वदन	१८१	तिष्ठन् भानि	४२६
तस्यास्स्तनान्तरे	१३३	तीक्ष्णादृद्धिभेते	४१९
तस्यास्तापमह	१६०	तीव्र काऽपि	१५९
तस्यास्मित	१८४	तीव्र रविस्तप०	२२६
तस्यास्ते तनय.	३	तीव्राघातप्रति०	३५९
तस्यास्सदा विर०	१६०	तुच्छस्यापि समे०	६३
तथा न पूर्वकृत	२४६	तुम्य द्वासेर	९०
तथाऽपि सर्वतां	५	तुरगस्तरसुर	३४३
		तुल्या बाणकृपाण	३४३

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
तुष्टिर्न राज्ञो धन०	३६	त्व जीवित त्वमसि	१३२
तूर्ष्णी तिष्ठ चकोर	७३	त्व तावत् बहुव०	२०१
गुणमाणस्तृण०	९३	त्व पाथोऽपि	४५९
गुणाशुष्यत्यास्ये	४५६	त्व लज्जे मज्ज	४३४
गुणित स्पृशति	२७६	त्वचिरे तरुकोट	३७०
गुण्या सनिर०	४३८	त्वदीय त्वत्कार्य	४६०
गुण्ये द्वेषि नम	४३८	त्वद्देशागत	१५६
तेमच्छन्ति महा०	३३६	त्वद्रूपासृत	१६३
ते चण्डीशमुरारि०	३७७	त्वन्निस्त्रिंश	३४५
तेजसा तपसो	३८९	त्वया विधात०	४०१
तेजस्व्यपि	४९०	त्वा चिन्तापरि०	१६०
तेजो वृक्षयसि	८३	त्वामन्तः स्थिर	१५९
ते तावत्कृतिन	६०		
ते दूरोद्गण्डशुण्डा०	२४	व	
तेनास्त्रानि जला०	३७५	वग्धो विधि.	१७१
तेनेय क्रियते	५	वत्त समस्त०	४११
तेभ्यो नमः कविभ्यो	३७	वत्ताऽनेन कवि०	३८
तेऽमी केलिकृता०	३७६	वत्ते यत्किञ्च	३६७
तेषु प्राक्कोकिलो	५	वृद्धिमथन	३३४
ते सन्ति हन्त	१२५	वृद्धिमधुसूत	३९७
ते साधवो भुवन	५४	वृन्ता सप्त चल	९२
तेस्तै कस्तूरि	४५४	वृम्पत्यो पाक्षिकाद्	३०४
तेस्तश्चाद्गुमि०	१५०	वृषितावाहु	१८३
तेर्मन्धाजनन०	३८८	वृरिद्रमुदर	१८६
तौ शक्तिककथा०	४३	वृरिद्रान् चुज०	३३८
त वन्दे पद्म	१५	वृरोत्तान शङ्ख.	१७४
त्यक्तो विन्ध्यमि०	८८	वृर्ष कविभुजङ्गा०	४५
त्यक्त्वा तापनिवा०	८५	वृर्षणस्य सल्लु	५८
त्यक्त्वा पुष्करिणी	८५	वृर्षणेषु परि	२९७
त्यक्त्वा सद्गम०	४५१	वृर्षितानि कल०	४२७
त्यामी वृष सुमम	३९५	वृलति इदय	१५४
त्रयोऽग्रय. त्रयो	४५	वृलन्त्युदित	४१५
त्रातु लोकानिव	३८४	वृलमानेऽपि इद०	१३४
त्रैलोक्यत्रायणशौ०	३१७	वृल्लेत नाम्बुगत०	१०५
त्व चेत् सचरसे	१२१	दातुरुन्नत	४१९

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
दात्युहाः सरस	७३	दृति त्व तरुणी	१४५
दान इन्द्रस्य	४४७	दृतीवच पिय	६
दान यत्प्रथमो	४२१	दृत्युपरास	६
दानस्रोतः स	२४	दूर तोयवरा	२२८
दानोन्नता श्री	५४	दूरमशुप्रभा	२६३
दामोदराहि०	१२२	दूरयन्त्या जन	१८९
दारिद्र्यादस	३९६	दूरादपि सता	४६
दासे कृतागसि	१९९	दूरादृज्जति	८२
दिभन्वक तुण	११८	दूराद्भुक्तुक्रमागते	१९४
दिग्दाहैकरते	११९	दूरादेव धृतोऽञ्ज०	२१८
दिग्भस्त्रामुस०	२२१	दूरे वाकवना०	१७
दिग्वारणे सुर	३४१	दूरे यूथकथा	८९
दिङ्गनारीकवरी	२२०	दृग्पात	१३
दिङ्गातन्नघटा	१४	दृढतरनिबद्ध०	६२
दिनभर्तुरस्त	२५०	दृढनिबिद्धन	२७४
दिनमवसित	११९	दृश प्रपापालिक	२१८
दिनावसाने तर०	२४९	दृश श्युतरीकृता	१७१
दिव्यचक्षुरह	१४८	दृशा दग्ध मनसिज	१३०
दिशतिमति	३४७	दृशा सपदि	२७८
दिष्याध्वृर्जटिकोटि	२४	दृशाः सीमावाद	१७६
दीनोन्मरणस	४४७	दृश्यते पानकेली०	२६७
दीपितस्मर	२७८	दृश्यन्ते मधु	२८६
दीप्तोभयाग्ना	४५०	दृष्ट न दृश्यते	३५३
दीर्घा बन्धन	१९२	दृष्ट कातरनेत्र	१२०
दीर्घो निदाघ०	१०७	दृष्टा दृष्टिमथो	२७४
द्वैतानि मे निर०	१३१	दृष्टि रुधा क्षिप०	२०३
द्वैतानि सन्धि०	१३४	दृष्टि हे प्रतिवेशि	३०१
दुर्गतिरपि रात्रि०	४०५	दृष्टि शैशवमण्ड०	१७३
दुर्गा नदी क्षिपि०	१२७	दृष्टि स्तूपीकृत	२८३
दुर्दर्शिः कूपजोः	३११	दृष्टे रवौ सरसि	३०९
दुर्धनमनभि०	५८		
दुर्वारा कुसुम	१४४		
दुर्वारा स्मर	१४३		
दुःसहसन्ताप०	२१५		

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ.
दृष्टे लोचनव०	२०४	द्विजसगति	१८०
दृष्ट्या केशव गोप	३२	द्विजाणिस्सल	४२६
दृष्ट्वाऽपि पापिना	४३६	द्वित्रिमुचुकुन्द	२६९
दृष्ट्वा वाकपतिराज	४४	द्वित्रैर्योऽग्नि पुरा	२८६
देव त्वन्नृणर्फी०	३३७	द्विवाकृत्वा क्षीण	३८४
देव त्वद्विजयप्रयाणसमये गम्भीर	३४४	द्विधाविधाय	१८१
देव त्वद्विजयप्रयाणसमये सद्वाजि	३४४	द्विषद्विरेषास्य	३६०
देव त्व मलयाचलो	३४०	द्वि सन्धाने निपुण	४६
देवस्याम्बुजजन्म	३६९	द्वीपादन्यस्माद्	४१४
देव स्वस्तुतिरस्तु	३४५	द्वेषा विधाय विधु	२६९
देवानामिदमाम०	३९४		
देवि त्वत्सैकतेषु	३७०	धत्ते चक्षुः.	१४७
देवी रतिर्विजयते	१२	धत्ते हृष्टिं	१५८
देवी सूनुमसूत	२५	धत्ते पङ्कजिनी	२१६
द्वेषे कुर्वति दुर्दिन	२२२	धत्ते वन्ध्याऽपि	४३८
द्वेषे वर्षत्यशन	२२२	धत्सेऽङ्गानि वधा०	३०९
देवो हरिर्वहतु	६३	धनमर्थिनामभो	६२
द्वेष्या भूमेर्भूमाम	३७१	धनरहित त्यज	४३७
देशादेशान्तर	४१४	धनिषु मुधा किमु०	४१३
देशैरन्तरित	१४७	धन्या केय स्थिता	३५५
देहप्रविष्टादि	२५	धन्याना गिरि०	४३९
देहार्धं कुरु पार्वति	९	धन्याऽसि या कथा	२९९
देत्यानामधि०	१४	धम्मिहो भङ्गमेतु	२७२
देवाद्यथपि तुरयो	६५	धर्मं ब्रह्मशिरो०	४६१
दोर्दण्डाञ्जितचन्द्र	३३०	धर्मस्य कला	४३१
दोलाया जघन	१७५	धर्मात्मजेन च०	४५३
धामारोहति वाञ्छ	९७	धाराधौत धुवाना	२२३
द्रविणस्य ना	४०५	धिक् चेशितानि	११०
द्राधीयसा धाष्ट्यं	५०	धिक् त्वा रे कलि०	५०
द्वयमिदमत्य०	२२९	धीवरो मान्यवा०	३२१
द्वार सद्भिर्मिरा०	३४७	धीपितेषु पुरन्धी०	३२१
द्वारपालकरा	४३८	धूलीभिर्दिव	३६१
द्वारे क इदमपे०	४०७	धृतघनकचि०	१८५
द्वेष्येतावमि०	२४९	ध्यानव्याजमु०	३३

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
शुभमिह चतुरं	३३०	न मुत्सेनोदिर०	५९
शुभ यस्यास्ति	४	न यशर्दक्षिणा०	३२३
शुभनिनाऽतिगभी०	४६	न यत्र गुणव०	१२६
		नयननिपाते	१९८
नक्त निरङ्कुशतया	२९१	नयनपथनिरो०	३३३
नक्त शशाङ्कनेप०	३७८	नयस्य पर	२५८
नक्षत्रज्ञाननि०	२७९	नयान्तरेण सा०	४०५
नक्षत्रपत्रशबलेषु	३०३	न यावद्विभ्रम्म	१३२
न गच्छायाहि	३५६	नर कलासु	३९६
न गम्यो भन्त्राणा	२५५	नलिनीदलमाहित	१३४
न च भवति वियोग.	५४	नवनीतापमा	४४६
न तत्सहस्रम्	३९७	न विद्या नच	३०८
न तावत् बिबो०	२६९	नव्या न न्याकरण	४९
न तेजस्तेजस्वी	६४	नभ्यति जनात्	४१०
न त्वरा श्रेयसे	१६७	न सत्यवचन	४४६
नदीतीरे शाखिन्	१०९	नाकाक्ष न दिशो	२५३
नदीना मेसलसु	४७	नाङ्गुलीयेन केपूरै०	५
नग इव प्रवा०	३०४	नातः पर कलम	४२२
नद्यो वहन्ति	२०८	नात परतर	३९६
नन्दनरेन्द्रद्र०	६२	नातिनीचे	४०३
न पङ्कजवृद्धति	१०६	नाद्वद्विक्षय	३९३
न पङ्केरालेख	१३	नाटय किमिद	३५५
न पर धनानि	६२	नाधन्याना	३६६
न पाणिप्रच्छाद्य	२४४	नानाभा षट्	४९३
न पालयति म	९५	नानाविऽ विद्व०	६६
न पाहि पाहीति	३२२	नानाविध	४६९
न प्रस्तावस्तपन	२३३	नानुश्रीगवना	४११
न भवति मिथु	९०	नान्दीपदानि	२७६
नभासि निरव०	६९	नामापि स्त्रीति	१६७
न भये सस्कार	२६६	नाय शशी तत्प०	१८४
न मया गोरसा	३५०	नाय हारस्य मध्ये	१८७
नमस्तुन्नशिर	८	नायातो यदि	१६६
नमस्तुभ्य देवा	८	नालस्य प्रसरो	४१०
नमस्य तत्सली	३०४	नाल्पीयासि	५६

श्लोक	पृष्ठ.	श्लोक	पृष्ठ
नावज्ञा नाप्यवेद०	९५	निर्वयत्वमह	४१८
नासिघारा न०	१८०	निर्वलितराज	४
नास्य भारग्रहे	९२	निर्मज्जच्छु	३२६
नास्योच्छ्रायवती	८६	निर्मलाना कुतो	४२९
नाह स्वर्गफलोप०	३१२	निर्मान्य नयन	१७२
निकारकणिका	१५१	निर्यान्त्या रति०	२३७
निक्षिप्य काऽपि	१३३	निर्वाणता	२७५
निस्त्रिंशत्तिरस्त	१८४	निर्वाणाद्धारस०	२०८
निजकुलोचित०	७९	निर्वाहितमतिग०	४५१
निजनयनप्रति०	२४६	निर्व्याज द्युति	४२४
निजवर्गोऽप्य०	४०५	निवर्तन्ते योषाः	४३६
निजा कायच्छाया	२१४	निवसति यदि	१५८
निजाशुकाङ्ग०	२८९	निवसन्नपि	५३
निजा गुहेय	४५३	निवृत्तिः सुर	९
निजामशक्ति	३५४	निशासु यज	३७८
नित्य त्वद्गुण	१६३	निशीथे लीनानां	२२४
नित्य हिनाहार०	४००	निःशेषच्युत	१६६
नित्यानि नश्वरीमि०	४१६	निःशेषपीते	१५१
निद्राच्छेदससे०	५२	निःश्वासैः सह	१४२
निद्रार्थमीलित	१५२	निष्कन्दामरवि०	१२२
निधुवनविनोद्	३४९	निष्ठापसिथ०	३२८
निपीते येनाब्धौ	३९०	निष्पयोऽपि च यस्य	११६
निबद्धा स्पर्शशा	४५२	निष्पन्दध्वन्द०	३८७
निघ्ननाभिकु०	२४७	निर्क्षिप्तप्रति०	३१९
निम्ब किं बहु०	११५	निस्सृत्याहव०	३४१
नियतमिह	२६७	नीच. समुत्थितो	५७
नियन्तव्याः केन	३२२	नीचात् कर्णकटु	४४२
निरवधानि प०	४०	नीचाऽपि सा प्र०	४०१
निरानन्द कौन्दे	८२	नीताः काप्यमिसा०	२५२
निरालम्ब व्योम	९४	नीतिर्विधा देव	७
निरीक्ष्य विद्युज०	२५८	नीत्वोच्चैर्विक्षिप०	२३५
निर्गन्ध कुसुम	११५	नीरन्ध्र परिर०	२७३
निर्णेतु शक्य	१८५	नीरामा मुग	१५८
		नीलनीरव	२२८
		निललोहित	१०

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
रे पर.शताः	१०९	पायात्पयोधि०	३३
र्याम्य पर्ण	४०२	पायाद्गजेन्द्र०	२८
र्यामस्तनभार०	१७६	पायाद् शिति०	१८
रश्माद्दृभी प्रसार्य	२६०	पार्थस्य मनसि	४७
रश्मावन्यरपुर०	५८	पार्श्वस्फालावलेपा	३७३
रश्म्यति यद्वि	४२०	पितरि मृतेऽपि	३११
रश्म्यन्तु कौतुक०	३३१	पिनष्टीव तर०	२६३
रश्म्यकर्धनिमी	२७९	पिपि प्रिय सप्त	२६६
रश्म्यन् हतो	१८८	पिबतस्ते शरावे०	३५०
पाञ्चालीमिश्रु	१७५	पिबन्मम्भ. प्रपा	२१८
पाणि' कम्पमवाप	२७८	पिब पय प्रसर	१२९
पाणौ कङ्कण	१६	पिक्षाशीव विश०	३८
पाणौ ताग्रघटी	३८७	पीढन बहुधान्य०	५८
पाणौ पयधिया	२४०	पीत यत्र हिम	८९
पाण्डित्य यदि नाम	४१५	पीत्वा भृश कमल	२९०
पातक्षुण्णसुरस्य	९४	पीनश्रोणिगामी०	३३
पात पृष्णो भवति	६३	पीसूष वपुषो	६५
पातु गौतमि	३७२	पीसूषाश्रयण	२६४
पातु त्रीणि जगन्ति	२९	पुण्डरीकमिवा	१७१
पातु श्रोत्ररसा०	४८	पुण्याग्नौ पूर्ण	२३८
पाथोधे परिमध्य०	२७	पुत्रास्पद कृत	४२५
पाथोनाथ जग०	९६	पुर प्रालेयशैलो	३६३
पादन्यासकृत	२९९	पुर स्थित्वा	१६८
पादाभस्थितया	२२	पुरश्चक्षुराग०	१९७
पादाङ्गुलेन भूमिं	१५१	पुरस्तन्व्या	१५२
पादानते प्रणय०	१९६	पराणवाण	१७९
पादासके सुचिर	१९७	पुरुवैर्धन	४३४
पादे मूर्धनि०	२९५	पुरो नुन्न पश्चा०	३३४
पानीय नालिकेरी	२१०	पुष्पेषोरश्च	२०९
पानीय पातु	३५१	पुसा तदेव भूष०	६६
पान्थाधार इति	१०७	पुसामुन्नत	५६
पापव्यालपरो	१२८	पूतः श्रौतसुस	९३
पामारोगा	३४८	पूतिपङ्कमये	३४९
पायपाय पिब	१०२	पूरयित्वेव	३८९
पायात्कृतानद्ग	१८		

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
पूर्णे मन्मथ	१७८	प्रथमवयसि पीत	११२
पूर्वन्ते जल०	३०	प्रथमाविरह	१५२
पूर्व द्विरेफपरि	२४०	प्रथम स्ववित	३११
पूर्व वारिधर	२२९	प्रथमोऽत्र विप्र	६
पूर्वजन्मसुकृत	४२१	प्रदीप्तकिरणा	४३५
पूर्वमेव परीक्ष्यं	३४५	प्रथुस्राचापर	४५
पूर्वोऽह विहितो	२४८	प्रबलतरतरङ्गे	१०१
पृथुकार्तस्वर	४४१	प्रभत वनमा०	४३२
पृथुमगन	२४८	प्रम्लाना नलिनी	७४
पृथ्वी तावदिय	४१६	प्रम्लानि दधते	६७
पृथ्वी रेणुरणुः	४५८	प्रयन्त्राहार म	२७६
पृथ्व्या. स्थूलतरा	३८२	प्रयाग सर्वती०	३८०
पृष्टो लेख	१६४	प्रयातवति यामिनी	२८९
पृष्टभ्राम्यदमन्द	२८	प्रयातुमस्माक	३६१
पृष्ठारोपित	२३७	प्रलापा. नामि	६
पौष्पा पंख शरा	२५५	प्रक्षान्ता कक्षोला	१०२
प्रकारो मानस्य	१९७	प्रश्न सखीना	६
प्रकृत्यैवातिव०	४९	प्रसरदलका	२२३
प्रचण्ड चामुण्डा	३२६	प्रसरक्षिशिरा०	१४३
प्रचण्डवातोप०	३७६	प्रसादे वर्तस्व	२०२
प्रच्योतद्भि	२४७	प्रसादोऽथ न	६
प्रतिरजनि प्रति	३०३	प्रसारितकरे	१०५
प्रत्यग्रज्वलि०	२९०	प्रसार्च पादो	२४२
प्रत्यग्रभास्कर	४३६	प्रसीद मेव	१८९
प्रत्यग्रमज्जन	२४१	प्रस्थान वलये	१३२
प्रत्यग्रोन्मेष	२७	प्रहरविरतो	१३०
प्रत्यग्रमि प्रति	३७९	प्रहिणु रमणि	२८४
प्रत्यास्त्रयान	४२०	प्रागुच्चै क्षिरस	३२२
प्रत्यादिष्टविशेष	१४६	प्रागेतद्रपु०	३३५
प्रत्यासन्नविवाह	६२	प्राज्यप्रभाव	३३
प्रत्यासन्नसखी	२४२	प्राणाना च	१९०
प्रत्युषसि भोजना	४०२	प्राणानामनिलेन	३८८
प्रथममनुसरन्ती	२४५	प्राणैभ्यो न	४१७
प्रथममरण	२६०	प्राणेश विज्ञ	१४४

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
प्रातः कालाञ्जन	११		
प्रातः सीमन्तिनी	२९२	फलभरवितत	११४
प्रातानपि न	६२	फल स्वेच्छालभ्य	४४३
प्राभाष्यमाङ्गि०	३०८		
प्रायेण धनिना	६१		
प्रायेण सुकर	३१८	वकोट झूम	८०
प्रायो दास्यति	१७५	धत ससि किय	२०९
प्रायो नववध्	२७४	बद्धेनाञ्जलिना	४५७
प्रारब्धा तरु	३३०	बविरित्यतु	२१२
प्रालेयाद्रि	१५५	बध्वा पश्चासनानि	३८८
प्रालेयाशुरित	५८८	बलिद्विषत्वाद	३६९
प्रावृषि स्फार	३४८	बलीयासो हसान्	१०४
प्रासादकूप	३९७	बहवो लाभिनो	४४७
प्राशु प्रालेयपूर	२३२	बहि सर्वाकार	४०९
प्रिय ब्रूयादकु०	४०४	बद्धक्लेशेऽल्प	३५३
प्रियः प्रजाना	४२०	बहुनाऽत्र	१६६
प्रियकृतपटस्तेय	२८३	बहूनामल्पमित्रा	४०४
प्रियद्वगुभ्यामाङ्गो	३८६	बहूनामल्पसा०	४०३
प्रियवसंतरप०	२८८	बाणा पञ्च	१४८
प्रियविरहविषाद्	३९३	बाणानकुकुरयन्ति	२०७
प्रियादर्शन	१६७	बाणान् सहर	१५१
प्रियामुरा कोप	३९	बाणीभूतपुराण	८
प्रियाया प्रत्यू०	१५०	बाणेन हृदि लग्नेन	४५
प्रियाविरहित	१४६	बाला तन्वी कुश	२७३
प्रियेण सखन्ध्य	२६	बाला वन्दनमा०	१९२
प्रेहसत्कुण्डलभार	२४३	बाले नाथ विमुञ्च	१९८
प्रेमद्रुमोद्गलन	३१२	बाले मैत्रे पयोदा	१४०
प्रेमाद्रा प्रणय	१४९	बाले प्रियेण	१३९
प्रेमाक्षङ्कि च	१७४	बालेयतण्डुल	३८७
प्रेयानेव वृष०	३३६	बाल्ये नार्जन	४४८
प्रेयान्मे दन्तिदन्त	३२४	बाध्यस्तस्य	१६२
प्रेषिताया प्रया०	४०२	विज्जणबल	२
प्रेडच्छेत्रानुख०	३२७	बिन्दुवन्दितर०	४९
प्रवमानैरपारो	३७९	बिभेति दुर्जना	५७

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
विभाणोऽमिन	२८	भाति गेमा	१८६
विभाणो वृम	१८२	भार्याये पति	३१२
बुद्धियुतो	२९२	भासनाटक०	४३
बोद्धा युवा	४०३	भासो रामिष्ठ	४९
ब्रह्माण्डच्छत्र	३१	भासदृश	४२
ब्रह्माण्डमण्ड	५६	भित्वाऽपि	४१९
ब्रूत नूतन	१६	भिन्दानो	२८६
ब्रूमः किं न०	३८३	भीमश्याम	१२६
ब्रूमः किं पर	१६४	भीमयन्थापि	४२९
ब्रूहे किम	४	भुक्तानि य०	१०८
		भुञ्जीत क्षिति	४०१
		भूगोलप्रति	२६२
भक्तिप्रह	२७	भचरास्ते	३
भक्तिः प्रेयसि०	४२४	भूतेः स्वर्ण	२६२
भक्ते देषो	३०९	भूत्ये वाऽस्त	१८
भगदत्तप्रभा०	३१२	भूयस्त्रिभ०	५८
भगिनि	१३९	भायिष्ठानि	३१५
भजन्नासी	१७२	भृगेणदि०	३२४
भद्र चन्द्र	२२	भर्जो परो०	११६
भद्र ते सह०	३३२	भृशकस्य	३३८
भद्र माणव	२५२	भतः स्य वृ०	४३३
भद्रा जाति	८८	भोजन देहि	४०१
भयभ्रष्ट	३८४	भो भा किं कि०	१२०
भयान्मन्द	३१४	भा भो विप्रपत०	२१
भराळोके	३६४	भ्रमति गिरि०	३८९
भर्तृचिन्ता	३६२	भ्रमन्त्य	२१३
भर्तृपिण्डा	३२३	भ्रमय जल	१५३
भवति हरि	२५३	भ्राजिष्णवो	८३
भवतु विद्रि	१९९	भ्रातः काञ्चन	१०९
भवभूति०	४८	भ्रातः पत्र०	७६
भवश्च यदह	४६२	भ्रातः पान्थ	१३७
भस्मोद्धूलन	४६१	भ्रातर्जीवन	७६
भागीरथी	२६	भ्रातश्चन्दन किं	१११
भाति दन्त	१८१		

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
भ्रातश्चन्वन् पा०	१११	मन्ये तनूक	१८८
भ्रातस्तर्क	३०७	मन्ये पार्वण	१६९
भ्रान्त्वा दिग्ब०	३३९	मन्ये बृहत्कथा	४३
भ्राम्यर्चात्का०	२१७	मन्ये विशा०	३७८
भ्रुवोः कश्चि०	१७४	मन्ये समाप्ते	१८७
भ्रूमङ्गकुटिल	१७७	मन्ये हिमाद्रुः	१६३
भ्रूमङ्गे रवि०	१९५	मया ताव०	२९३
भ्रूमङ्गे सह०	१९५	मया प्रत्या	३१६
भ्रुभेदे गुणि	१९४	मयूखैरेकद्वै	२२८
भ्रुभेदे कति	३००	मर्कटमुक्ति	३०९
भ्रुलस्यो	२३	मलयगि०	२१०
भ्रुलेला	१७८	मलिनात्म०	७१
		मल्लः पल्ल	२
म		महता पीडि०	३५४
मकरन्द	१०५	महत्प्या गद०	३३५
मज्जन्तोऽपि	५५	महत्त्व धि०	१२३
मत्पित्रा द	४	महात्मानो	५२
मवकलकल	१३४	महानपि	३५१
मदनवहन	१३५	महाब्धयो	४४१
मदमधुर	२१०	महीचर	३५८
मद्वैरिणः	२३३	महीपते.	३७
मधु च वि०	३०३	महेशस्त्वा	११७
मधुर्मासो	२५४	माकन्देषु	२०७
मध्ये त्रिव०	१८३	मागच्छ	१५६
मध्येन त०	१८६	मासर्वमु०	२९९
मनसः म०	४६८	मागा विता०	८१
मनासि नि०	२९२	माघेन वि०	४४
मन्त्रान्मृत्यु०	३२७	मागिष्यै	२८४
मन्द निधे०	२५८	माण्डव्यस्त०	४१३
मन्द मुद्रित०	२११	मात लौल	३६९
मन्दायते	२४७	मातङ्गकुम्भ०	१८३
मन्दोऽय मल०	२०७	मातङ्ग. किमु	८६
मन्निद्रया	४४५	मातर्गौतम०	३७२
मन्मयवात	४५१	मातर्घर्म	३३२

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
मातस्तातः क्व	३१३	मृगवा स्वप्न	१३६
मातस्तातस्य	३०६	मृगधे क	१३९
मातु श्लेढ०	३४१	मृगधे तवा	२८०
मात्सर्ष	४३१	मृगधे धानु०	२७०
मायद्विग्मजग०	३६५	मुहुर्गुप०	२४१
मायद्विग्मजवान्	१०४	मुहुर्लक्ष्यो	४०९
माथन्मित्र	४५१	मुनीभुता	१४०
माधुर्याद्०	४२८	मूर्तिनील	२५७
मानग्रन्थि	२०८	मूर्तिर्नव०	११०
माननिरा	२०३	मूर्तिः स्मर्तु	१५
माने नेच्छ	४४०	मूले पत्र	३१९
माने मानि०	६	मृगराज	२६४
मानोन्नते	२९४	मृणालीला०	१५४
मायुराजो	४६	मृत्पात्रमात्र	४४४
मार्गे पङ्क्तु	२५७	मृत्यु भरीर	६१
मार्गे मे नि०	१६२	मृत्स्यो मृज	४५४
मालती वि०	२०७	मवकृष्णा	२१९
माल्य मूर्ध०	३३२	मेदुच्छेद्	३८५
मास्म सन्ति	४६	मेधीभूय	२८
मास्म सन्धि	४०३	मेकशुभ्र	४४९
मित्रे कापि	२५०	मेरो पोत	३५८
मित्रोन्मुख०	१०६	मेरोमूर्ति	४१९
मुक्तस्य वाम०	४६५	मेरोमिडग	३६२
मुक्ता केलि०	३३८	मेक तम	१८२
मुक्ताबीजा०	३३९	मेक्षस्य वि०	४३१
मुक्ताभा वृ०	२५	मोनमलौन्य	४३१
मुक्तेरपि	१८८	मोनादस्त	९
मुक्तेषु १०	३५७	मौलिमग्न	१७
मुक्तेर्यास्यति	२८	मोला जलड	३६६
मुस विक०	१७६	मौलो धारय	३२५
मुसरमुर०	३७९	म्लेन्त्रा हि	३९७
मुसेन ख०	१९०		
मुखेन्दुचन्द्रि०	१८४		
मुखस्य ते	१४१	य काल केर०	३३९
मुग्धा त्व	२९८	य कालाग	२६५

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
य. कृष्ण कुरु०	८४	यत्सेव्यो विक०	४१३
य कौमार	३०१	यत्सौधशुद्धार	३७८
य क्षत्रदेह	३११	यथा ताराच०	२६४
यदुसुत गदित	२९१	यथा इरापाति	३६८
यचेदम्बुधि	२५३	यथा बहि. कण्ट	०६८
यज्ञैर्येषा	४५२	यथा भग्नः	९२
यतो यत ष	२४०	यथा ममा०	४४५
यतो यतोऽङ्गा	१९१	यथा यथा नाथ	३४०
यत्करोत्य	६१	यथा यथाऽस्या	१७९
यत्तापय०	२७३	यथायथैव	५७
यत्तालीद०	१३८	यथारन्ध्र	२२५
यन्वभ्रेत्र	१६३	यथार्थता	४३
यत्पतनक०	४०६	यथावद्वाद्०	३९४
यत्पद्ममा०	२६८	यथेक्षतेतोः	४००
यत्पराधीन	३०५	यदपि वि०	१८२
यत्पाद् प्रण	१९६	यदप्यपीता	४०१
यत्पादाम्भो०	१	यद्मी द०	५३
यत्पाद्वाः शि०	६३	यदज्यते	६१
यत्पीयूष	२६२	यदासि	२
यत्पूर्व पव	१२४	यदा त्व चन्द्रोऽ०	२०१
यत्प्रत्यम०	८९	यदाव्हि०	४०१
यत्प्रारम्भ०	२०६	यदानेन्दो	४२
यत्र न मव्न	२७१	यदालोके	३५७
यत्र यत्र रतिं	४५५	यदि शवा०	४४६
यत्र स्वेदज०	२७१	यदिन्द्रावा०	१४६
यत्रानीके	४५३	यदि मत्तोऽसि	८८
यत्रानुल्लिप्ति	९९	यदृच्छा	४०४
यत्रार्कायित०	२०२	यदेतक्षम	४१
यत्रैता लहरी	१७९	यदेतक्षेत्रा०	१३५
यत्रोन्मुख	३७८	यदैवारभ्या०	१५०
यत्सत्यव्रत	३१७	यद्भूम्य मुक्	२०३
यत्सत्राणोऽपि	१२५	यद्भुजैर्बधि०	४
यत्सभाषण	१३८	यद्भन्तुरो	३९९
यत्सारैरिव	१५०	यद्दरीषु	३६२
		यद्दुर्गामिदृवी	४४०

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
प्रेवम्भो	४२४	यश्चन्द्रार्ध	९६
पद्मिम्बोष्ठ	१३२	यश्चताडकुर	२०९
पद्ममृता	६९	यस्सन्ताप	७४
पदस्कृत	३२१	यस्सैन्ये स्मर	२८६
पद्यपि बद्धः	९५	यस्तोत्रामृत	१०८
पद्यपि वदन०	८१	यस्स्फीतिग्व	३१५
पद्यपि विधि	८६	यस्मादिय	४२
पद्यपि विलस०	१२२	यस्मिन्नास्ति	३१०
पद्यपि शिरो	६५	यस्मिन् पुरे	३५९
पदप्याम्र०	८१	यस्य त्वया	३१६
पद्यलोक	२५४	यस्य वज्रम	१००
पद्यह स्तुति	४४९	यस्य शरीर	३९९
पद्यानामु	३४३	यस्य स्त्री तस्य	४४९
पद्येतत्क्षय	३४३	यस्या. पाद्	१८९
पद्योग परि	४७	यस्याचा ग०	३४०
पद्यचितो	३	यस्था महत्त्व	११८
पद्यत्रात्रौ रहसि	२९०	यस्याशाविजये	३४४
पद्यञ्जनाहित	५३	यस्याश्चौर०	४९
पद्यल्मास्य	१०३	यस्यास्सद्गम	८२
पद्य्राचयम	३८०	यस्यास्सम्भूत	९१
पद्य्राचः प्रचुरो	१९८	यस्यासीद्गज	९०
पद्य्रीचिभि	९७	यस्याद्दे	८४
पद्य्रीचिरी	४	या केवल स	४१
पद्य्रात्र्यभ्रमि	२१	याचमानजन	४२१
पद्य्रातीतनु	३९१	याच्चादेन्य	४
पद्य्रिपीड्य	१६७	याता किञ्च	१५१
पद्य्रि.श्वास०	२८	यातास्मि पद्य	२४८
पद्य्रमध्ये दनु०	३६७	यातीत पान्थ	३५५
पद्य्रमनोरध	४१४	यानु चखल	४५९
पद्य्रमाता	१०६	यात्रामङ्गल	१४२
पद्य्र. पीयूष	१२३	यानि द्रवन्ति ०	२९८
पद्य्र' पृष्ठ बुधि	३४५	याम्स्ते शुभ	९९
पद्य्रशो वर्धमा०	२२७	यामिन्या प	३२
पद्य्र निम्ब	११५	या मौनेन	३५३

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
यायावर	४७	यो गात्रापर	२२२
यावत् स्वस्थ	३५४	यो दिव्याम्बुज	७५
यावथावत्	२९७	यो हृष्ट स्फुट	१०९
यावन्नो सस्मि	१९५	यो घरित्रीभर०	३६२
यास्यामीति	१४९	यो रुणद्धि स०	३९९
युक्त मानद्	३३		
युक्त मित्रा०	१०५		
युक्तेन ब्रूणेन	४०२	रक्त नक्तखरौषः	३२४
युज्यते वेष्टन	४४९	रक्ताभ्यक्तो	३२७
युष्मादृशा कृ०	८३	रक्ताशोक	१५४
युष्पाङ्कुरप्रक०	३७०	रक्ष पात्रगत	१२६
ये काकणीमपि	४३०	रजन्यामन्य	१६६
ये कुण्ठीकृत	२८७	रतिरसवर्धन	१२२
ये केचिद्ब्रुण	४२९	रत्नप्रसुरिति	३७३
ये जात्या ल०	६८	रत्नाकरो जन०	६६
ये वृष्णालह	२८०	रत्नाकरोऽपि	३३५
ये दीनेषु व०	५५	रत्नाना न कि०	१२९
ये दोलाकेलि	२१०	रत्नावलीपूर्वक	४६
येन ध्वस्त	३५	रथकरिमिरि०	७
येन श्रोत्र	१९८	रथ्यावस्कर०	७८
येन रमो जनिता	११६	रमयति मल०	३६५
येन स्वा विनि०	३१७	रम्य द्वेष्टि	१४६
येनानन्द्रमये	७३	रम्य हर्म्य	४५१
येनानर्गल०	८७	रम्ये पुण्यत०	४६८
येनैव सूचित	१९३	रविरयपथ	३९१
ये लङ्कनधिपति	३२०	रविरविकल०	६१
ये बध्नेयन्ति	५८	रवे समस्त	२१
येषा कोमल	४०	रवौ गगनमध्य	३९१
येषा पासुक०	३८३	रसवदसृत	१८
ये सन्तोष	१२३	रसायनी जरा	४१
ये ससस्तु	५१	रसा हास्या०	१
ये स्वप्नेऽपि	४५९	रागस्यास्य०	४२१
येऽहपूर्व	३२०	राजन् राजसुता	३४
		राजशब्द	६

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
राज्ञस्तथा ..	३५८	लक्ष्मीश्यामर	३०३
राज्ञामस्य	३४५	लक्ष्मासपकं०	१०५
रात्रिर्गमिष्य०	८१	लक्ष्मीस्सपति	४१८
रात्रौ वा यदि०	४५५	लग्ना नाशुक०	१३०
रात्रौ वारि	२२५	लग्नि तुण०	२३३
राधा पुनातु	३३	लङ्कापते	३७
राम. किं कुरुते	३२०	लज्जामहे	९५
रामस्य हृदया	३१५	लज्जावशा०	४२२
रामाणां रम०	२९२	लज्जेव	४०४
रामो नाम	३२	लतानामेतासा०	२११
रिक्त कर्मणि	५०६	लघ्वमर्थमपि	३९९
रुक्षं वपुर्नच	९०	लघ्वी मण्डल०	१७४
रुपांश्चित	३९६	लभ्य लभ्यमिद्	४४०
रं पशाकर	१०४	लभ्यान्यद्	३०६
रे रे काक	७७	ललाटे लोला	१८०
रे रे मयूर	७६	ललितमभि०	२४५
रे रे शिष्ट	७९	लसन्मृणाला०	१
रोगार्तिरद्भुना	४३९	लसहीला	१०
रोधोरेखा	३७३	लाक्षामि	९८
रोमन्धमा०	९३	लाक्षाष्टक्य	२८८
रोहणाच	१२२	लासा विधातु	२९७
		लावकतितिग्नि	३९१
		लावण्यद्रविण	१७२
लक्ष्मीकृतस्य	३८५	लावण्यपुण्य	१७१
लक्ष्मणस्त्यक्त०	३१३	लावण्यपर	२६९
लक्ष्मीकौस्तुभचन्द्रम०	१२४	लावण्यसिन्धु	१६९
लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातमदिरा	९६	लावण्यसुत	१७२
लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसहज	४१३	लास्याभ्यास	१७५
लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसुरभे	४१८	लिंसति न	१३४
लक्ष्मीपाणिद्वय	१४	लिंसन्नास्ते	१९६
लक्ष्मीरस्य हि	३६८	लिम्पतीव	२५२
लक्ष्मीर्दाराः	४५७	लीटव्यस	३३३
लक्ष्मीर्निलक्ष्ण	४१८	लीने आंश	२९
लक्ष्मीलता	१२	लीलामति	१८८

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
लीलाचामर	२८०	वधूना सर्वा	२००
लीलाताण्डवितभुचार	...	वनजलधि०	४१
लीलाताण्डवितसुविभ्र	१४६	वनभुवि०	३९२
लीलातामरसा	वनमनिवारित	११८
लीलामीलन	३३१	वनिताकर	२४४
लीलावधूत	१६८	वन्दितोऽभ्येष	५८
लीलोन्मीलित	३१	वन्दे तदेक	९
सूडत्यपरवा०	२८९	वन्दे पद्मिनि	३०८
लुलितकुसु	२८३	वपुःपरीणाह	...
लुतासूत्र	३३७	वपुःप्रकर्षात्	१८५
लेखनित्यत	३११	वपुःप्राडुर्भावा	४६०
लोकान्तर	४२५	वपुरनुपम	..
लोकीऽशुभ०	३२३	वपुर्वलन
लोचनेर्न कु०	२६३	वपुर्यामावास	..
लोलवैणि०	३३४	वपुर्विषम	..
लोलन्मौलि	४६२	वयमकुशलाः	४३३
लोला हृष्टि	२४०	वरतरु	..
लोलेल्लोचन	१३१	वर दारिद्र्य	४०३
		वर शराव	४१२
		वर्तते येन	४४०
वक्षः प्राशुरय	१२७	वर्तमानक्षणा
वकार एव	३७	वर्धितैः सेवितैः	११४
वक्र जेष्यामि	१८२	वर्धत्यग्नि	२१३
वक्र निर्मल	१७१	वर्षाकाले	३५५
वक्रानुगत	३९९	वल्गुवृद्धोत्तमाङ्गे	४६१
वज्रे या मृग	१३६	वल्मीकाग्र	३८८
वक्रा नैव	१२७	वहसि नलि	१०९
वक्रोक्त्या	४४	वह्नि विशा०	..
वचासि वाच०	३५	वह्नेः शक्ति	..
वज्रेण भिज०	२२०	वाच्य च द्वि	४६
वटवृक्षो	३५०	वाच यः स	..
वत्सःप्रसन्नवजे	३९६	वाचस्ताव	..
वत्स मागा	२७	वाचो वाग्मिनि	...
वदन्त्यवि०	..	वाताकीर्ण	२३७

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
वाता वान्तु	२२५	विनैवाभ्यो	१६८
वातोद्भूतपला	४४३	विन्ध्यश्लोणी	३६४
वातोद्भूतमुख	२५८	विपदि	५४
वामन फल	१२८	विपन्न	१०३
वामस्कन्ध	३३२	विपरीत	२८०
वामे सन्धि०	३९४	विपर्यस्त	३८७
वास. सुभ्र	४८	विपुलद्वद्	३९
वासः शैल	११०	विशुधेः	५
वासोऽर्थे दय	३८८	विभवसह	३९८
विकचकमल	२९२	विभवेण	४३२
विकलपति	२५४	विभूषण	३५२
विकसद्	२३	विमानपर्यङ्क	३२४
विकसितवद्	५९	विमुञ्चामु	१९६
विकसितसङ्कु	२९०	वियोगदाव	४४३
विकीर्णहरि०	३२०	विरकमन्य	१४४
विगतसस्य	२३०	विरतसुकृत	२३६
विज्ञेशो वः	२४	विरमति महा	१३
विचलित	२४२	विग्म तिमिर	६५
विचिन्वतीः	३८७	विरम नाथ	२७४
विच्छिन्ना	३५७	विरुद्धरेवि	४०३
विजित्य	२	विललास	३७७
विद्यापीठ	२६५	विलसद्मल	३९५
विद्या प्राप्य	४११	विलासमसु०	२३१
विद्युत्पङ्कज	२१९	विलासिन्ना	१६१
विद्युदक्षि	२२७	विलिम्पत्य	१५७
विद्राषिते	४४९	विलीयेन्तु	१५५
विद्वान् सुभगो	४३७	विवृद्धतापो	१३४
विद्वेष्टि	४०८	विज्ञान्तीना	२४५
विध्वस्तपर०	५९	विशालः शाखा	११०
विध्वस्तहस्त	३२९	विशुद्धि कीद	९८
विध्वस्ता भृग०	११८	विशुष्यतोया	२१४
विनिद्रपत्रा	३८७	विस्रान्तो दिवस. प्र	१३६
विनिश्चेतु	२०२	विस्रान्तो दिवसस्तटी	१४०
		विस्त्रिष्टोऽभिनये	१७

श्लोक	पृष्ठ.	श्लोक	पृष्ठ
वम्होपाकुल	२४९	व्यसनेरेव	४०७
विश्वक्षीभ	३२७	व्याकरणाद्०	३९
विश्वत्राण	३	व्याघ्रानभी०	३८५
विश्वभीष्ट	७५	व्याघ्रतहार	२८३
विश्वामित्रश्च	३९२	व्यानमा द्युि	२३
विषपरतो	५९	व्याघ्रतेनापि	४३५
विष विषय	४४९	व्यास भिन्नेन्द्र	२१९
विष्णो त्वया	१२१	व्यावृत्त खलु	१९९
विष्णुर्जत्फाल	२०६	व्यासाविभि	४२
विद्युज	२७०	व्यासादीन् कवि०	५०
विस्तारो यदि	९७	व्योमार्धे	९४
वीचीधिर्मर्द	१०३	व्योम्नि विश्रान्त०	२२७
वीणेव श्रोत्र	६१	व्रजत्यपर	२८९
वीतोष्ठरा०	२८२	वीडायोगा०	१५१
वीरक्षीर	३३९		
वीराणा शस्त्र०	३९०		
वीरोऽसौ किमु	३२०	शक्तिविरोधे	४३२
वृत्त युद्धे	३२४	शक्रोभि ना	१३०
वृत्तेरिव	३८१	शङ्खा सन्ति	१०१
वृथा गाथा	१४४	शतपद्मी	१२९
वृद्धो नः पति	४४२	शतवेदी	३११
वृद्धो वार्धिग्य	३७५	शत्रूणामय	३३९
वेणीवन्वन	१६२	शब्दवद्भि	१८३
वेप्रत्वचा	१८०	शब्दार्थयो	४७
वेप्र्यावेद्मसु	३०७	शमव्याया	४०८
वेतण्डभ्रवण	३७२	शरत्काला	२३२
वैरस्यैकनिधे	५८	शराणा कि	६२
वैराग्य कस्य	४४७	शल्यानि	१४१
वैराग्यभङ्गि	३०७	शाशिसण्ड	४६२
व्यक्तिर्व्यञ्जन०	३९३	शश्वत्कृष्ण	४६३
व्यजनेरात	७६	शाकेऽङ्गा०	४६३
व्यपगतजडि०	५५	शास्ताभिः	६८
व्यपेतव्याहार	३०१	शास्ताशत	१०७
व्यर्थं श्रुत	६१	शास्तासन्तति	११६

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
शाठीसण्ड	४४९	शूराः श्रोत्र	३२०
शाणोत्कीर्ण	४०	शूराः सन्ति	४२१
शान्तिस्वस्त्य०	४१५	शूराणा	४१०
शारीधृतकला	१७६	शूर किं	४२०
शार्दूलोन्निह	३८९	शुणु पर	१६४
शास्त्राणा	३९६	शुणु ससि	३११
शिर.प्रदेश	३८९	भतेऽप्यापि	२६०
शिरसि नि	५९	भेत्य नाम	१२३
शिलामयेऽपि	४३५	शैल सोऽय	३६५
शिलीमुखै	३४९	शैलेन्द्रप्र०	१७
शिशिरमास	२३६	शाकारति	४२७
शिशिरयति	५०	शाणौ परि०	२२७
शीकरासार	३४९	शौर्यं श्लाघा	४६२
शीघ्र भूमि	१३७	शमशाने च	४४९
शीतलादिव	२१९	श्यामा कफ	३९५
शीतार्ति	२३५	श्रम चण्डाम्ब्यास	३७
शीताशुर्मु	२०१	श्रमण श्रावक	३०८
शीताशोरमु	१५५	श्रान्तस्य यान	३९९
शील नैव	४१२	श्रिय पद	३७९
शील पर	४११	श्रियो वासा	८१
शुक्लो वा मलि०	१९७	श्रीकण्ठम्बशुर	३६३
शुचिरिति	२४८	श्रीकण्ठम्य	११
शुचीना हसा	२६१	श्रीकण्ठीय	४६३
शुण्डादण्ड	३२८	श्रीपर्निचयात्	४१७
शुद्धमाविल	२५२	श्रीमानजन	४१७
शुद्धात्मन	४४६	श्रीस्सपन्नीति	४१७
शुभलक्षण	३९९	श्रुतचरित	४०१
शुभत्व य०	१२४	श्रुतराजहस	७७
शुभाश्र व्योम	२२६	श्रुनसपदः	३७
शुश्रूषस्व	४२३	श्रुत्वा कर्ण	७१
शून्य वेष्म	३००	श्रुत्वा गर्जित	१९२
शून्ये देवकुले	४४४	श्रुत्वा त्वा सहसा	३४४
शून्ये सपानि	४५०	श्रुत्वा बलिः	१३३
शूरः शास्त्र०	४४	श्रेयः प्रसूते	४०३

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
श्रोत्रेतराणि	४३	स जयति	१०
श्लाघ्य कार्पास	११६	सततमुहू	१२९
श्लाघ्य महत्त्व०	१२३	सति पुण्य	४०४
श्लाघ्य कुलीनः	४४४	सत्काव्यपी०	३९
श्लाघ्या ध्वस्ता०	१०८	सस्व ममेष्ट	४६२
श्लाघ्याशेष	३४	सत्य दुर्लभ	२०४
श्लोकेऽत्रादौ	३५१	सत्य मामिनि	२०४
श्वसः किं	१६६	सत्यशील	३५१
श्वसिषु प्रथि०	१५७	सत्सङ्ग काम	४३१
श्वसैस्त्रुट्यति	१५६	सथ क्षिप्त	७०
श्वसो वाष्प०	१४२	सथ पाटित	२६२
		सथ. पीत्वा	३३१
		सथःसान्द्र	२५३
सक्षिप्यन्ते	१६३	सथ स्यन्दन	३६४
समूर्द्धित	३२३	सथो जग्ध्वा	३२८
सरम्भादिव	२१	सद्वृत्तस्य	१२५
सर्वर्तसलि०	४३५	सद्वृत्तस्य	१२४
सविष्टो	२३८	स धूर्जटि	१६
सम्शेषे कुच	२४३	सन्तापो द्व	१५२
ससक्तेषु	१६४	सन्ति कृपा	८५
संसार.प्रति	३०४	सन्तु दुःमाः	२३९
संसारे पतिता	४५५	सन्तु स्वाराज्य	४४३
संसारे यदुदेति	४२६	सन्तुष्टे तिसृणा	३१९
सस्यर्धिनः	३८	सन्तोषामृत	४४३
स एष भुवन	१२	सन्त्यत्रापि	७१
स कथ न	१८७	सन्त्येव सूक्ति	३९
सकाण लोल	३१०	सन्त्येवात्र	१९६
स क्षारो जल	७०	सन्दृष्टाधर	२७७
ससीभिक्षा	१६०	सन्धानक्षण	३२१
सख्यस्तानि	२९८	सन्धानानि	३३६
सङ्ख्यातु यदि	३३७	सन्ध्यातनौ	९
सङ्ग द्विजिह्वैः	२	सन्ध्याताण्डव	२१
सङ्गतः श्रेय	४१९	सन्ध्याराजित०	३०
सङ्ग्रह ना	४०७		

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
तन्मार्गे ताव	१७९	सलन्वित	२११
सप्तानाम०	३४३	सलीलमिय	१८९
सम पान्थै.	२२८	सवर्षाशानि	५७
मम विलासो	१७३	सक्षोणिते	३२४
ममक्षमपि	२३३	स सन्ताप	१५४
समजनि	९८	ससम्भ्रम	३१०
सममेण	३७७	सहर्षचरिता	४४
समर्पिता	६०	सहस्राक्षै	१७
समा षष्टि	३९७	सहोदय	४४१
समाकुष्ट	२७४	सा त्राया स थ	१११
समादिष्ट	२७७	सा तन्वीति	१४७
समारूढ	२५५	सा लोभणा	१३३
समुद्रमिव	४३२	सा द्रुति	१४४
समुन्मील०	२६१	ना दृष्टा	१४८
सम्पदा सुस्थि०	४०४	साधारण	११९
सम्पदि यस्य	४२५	साधु चन्द्र	१८९
सम्पाय. सासि	३१६	साधुना द्वीन	६१
सम्प्रति न	६९	सान्द्रज्योति	१२६
सम्प्राप्तेऽवधि	१६१	सान्ध्यराम	२५०
सम्भुयेव	१५०	सा बाद	२९५
सम्यक्वाण०	४३	सा बुद्धि	४५२
सरले अपि	१८३	सामिप्राय	१४८
सरस्यामे०	१६९	सामोपायन	४०७
सरस्वतीप	४५	साम्य निम्नो	६४
सरस्वतीव	४७	सा थावन्ति	२०५
सर्वद्वारिणि	२१६	सारङ्गी	३९४
सर्वत्र सम्पद्०	४४३	सार्थ मनार०	२००
सर्वसम्भवेषु	४४६	सालत्केन	२९५
सर्वस्यैव हि	१८१	सा ज्याधे	२११
सर्वस्वाप	३५२	साहसी भवति	४१६
सर्वाज्ञापनि	१००	साहाय्योप	४५५
सर्वाक्षारुधि	२१७	साहित्यद्वय	५
सर्वासामपि	४१७	साहित्ये सुकु०	४८

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक.	पृष्ठ
सिद्धाङ्गना	३४१	सेय सुधु	३७१
सिन्दूरपुति	३५९	सेय स्थली	९४
सिन्दूर सीमा०	२४२	सेवाडु ला	४३२
सिन्दूरस्पृह०	२५	सेवा वञ्चक	४३३
सिंहिकासुत	१२८	सेवा श्वशुरि	४३२
सिंहोऽप्यभ्या०	३	सेव्यन्ते क्षिति	४०८
सुक्विश्रमान	३८	सेरन्वीकर	२४८
सुकृत धनस्य	४०६	सेव पर न	५३
सुजनो न	५३	सोडप्रोट	१०८
सुतनु जहिहि	२०३	सोत्साहा नव	२२३
सुतल चरण	३३८	सोऽपूर्वो रस	८२
सुवीर्धाराम	१८४	सोमकान्तो	९८
सुधामयोऽपि	२६८	सोऽय कैलास	३६३
सुमद्गुहिन	८	सौजन्य करुणा	४१६
सुमव्यालिनि	४४०	सौन्दर्यपात्रे	१८०
सुमोऽय सलि	२९९	सौन्दर्यमिन्दी०	२४२
सुभाषित	३६	सौमित्रे ननु	३१४
सुधु त्व	२७०	सौरभ्य मृग	१९१
सुरतभर	२११	सौवर्णः कम०	१०३
सुरतविरतौ	५८२	सौवर्णो गिरि	३८२
सुरतेषु	६	सौहित्यस्ति०	२१६
सुरभ्या यामिन्य	४००	स्कन्ध तरो	२२३
सुराधीश	३९१	स्कन्धशास्त्रा	३८६
सुलभा	४०७	स्कन्धासकै	३७४
सुवर्णगिरि	२४	स्तनजघन	३४९
सुहृत्तमा	१८५	स्तनतट	१९०
सुहृद्भिराप्तौ	४०४	स्तनयुग	३३९
सूक्ष्मिना स्मर	४७	स्तनराजौ	१८५
सुहृत्माय ह्युच्ये	१५	स्तव्यप्रकृति	४०६
सूचीदण्ड	५३	स्तम्भ महान्त	३५९
सूत्रधार	४३	स्तुवन्त्यश्रान्ता	४३९
सूर्यादन्यत्र	८३	स्तोकाम्भ	१०४
सृजति ताव	४५१	स्तोकारक	२८८
सृष्टा वय	२०९	स्तोत्र चैत्र	२०८

श्लोक	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
श्रीति श्रुते	१४८	स्मितपरि	१७७
श्रीमुद्रा मकर	३०५	स्मितपुष्पोद्ग	२६८
स्थाणु स्वय	५६१	स्मेराभोरुह	२११
स्थान प्राप्या	३९३	स्मेरा सन्तु	८७
स्थानाभिर्गत्य	१३२	सस्त अग्दाम	२६६
स्थाने स्थाने	२०८	स्वकीयवश	३९९
स्थितमुरसि	१३५	स्वगुणानिव	५९
स्थिता माध्वीक	४७	स्वच्छन्द हरि०	९३
स्थितास्तु यात्रो	३७८	स्वच्छन्देक	१९
स्थित्यतिक्रान्ति	५२	स्वच्छन्द्यास्य	१००
श्लाता. प्रावृषि	३४७	स्वप्नेनाथ	१४३
श्लान सिन्धुजले	३०८	स्वभावकठिन	५७
श्लानार्द्रमुके	७८	स्वप्नस्त	१९१
श्लाय स्नाय	३०७	स्वयमज्ञात	१४१
स्निग्ध वीक्षित	१४९	स्वयमफल	११५
स्निग्धश्यामल	३१३	स्वर्गव्यापाप	१७१
स्नह परित्यज्य	१७४	स्वर्गस्तस्य	४१६
स्नेहायत्त्वमि०	१२५	स्वर्गस्य मार्गी	३२२
स्नेहेन भूति	५८	स्वर्गाज्ञोपाल	३३७
स्पृशन्त्याः क्षाम	१५९	स्वर्णकार	४५५
स्पृष्टव्याकृष्ट	२०	स्वर्णैस्कन्ध	१०९
स्पृष्टस्वयैव	२४१	स्वल्पेनैव हि	४२९
स्पृष्टा स्तोत्र	२३७	स्वस्ति पाणिनये	४२
स्पृष्टणीया	४११	स्वस्तिमानस्ति	३६२
स्फाटिकमर०	३४	स्वस्त्यस्तु	९५
स्फुटत इत्य	१९४	स्वस्थानस्थित	४२२
स्फुरति यद्दि	१४०	स्वातन्त्र्य विवृ०	३९६
स्फुरत्कुन्द	३१०	स्वाटना प्रथमाय	३०४
स्फुरत्सुषारा	३७८	स्वार्थीना गतना	५१
स्फुरद्गीमा	२२०	स्वामिनि गुणा०	४२७
स्फुरसि बाहु	१९२	स्वामिन् भङ्गगुण्या	२८३
स्मरद्वयु	१५६	स्वार्थानपेक्ष	६८
स्मर्तव्या वय	१३१	स्वार्थीगम्भ	४५४
स्मितज्योत्स्ना	१९६	स्वेच्छया क्	४०८

श्लोक.	पृष्ठ	श्लोक	पृष्ठ
स्वेच्छारम्भ	२३	हार हार	२
स्वेच्छाविहार	३८५	हारानाहार	३४४
स्वेदजल	२७७	हारेण च	२९७
स्वेतार्द्रवाम	१९	हा वत्स क	३१४
स्नेषूत्कृत्य	३१९	हावहारि	२६६
स्त्रैर कुरुत	३२१	हिमगिरि	१६
स्त्रैर पश्यति	२७७	हिमधवल	२३२
		हुता शिसिनि	४३
		हूणीसीमन्त	२३४
हस त्व शर	७४	हृत यथापि	१७८
हहो माधव	४६१	हृद्य कौस्तुभो	२६
हहो बकोट	७९	हृद्यान्नाप	३१३
हठोद्दलन	४१६	हृद्ये द्यिते	२५७
हतोऽपि लभते	३२३	हथा नय.	७०
हत्वा नन्द	४१५	हथोयान	१४७
हन्त मोहाव	१६७	हृष्यन्ति चारु	५४
हन्ति स्थुणा	३३३	ह गोडावग्नि	३१५
हरकण्ठग्रहा०	११	हेतुप्रमाण	४३७
हरिपाद	३१	हे दावानल	११८
हरीशपोख्य	७, ४६३	हममञ्जीर	१८८
हरेर्यद्कामि	३६०	हे यामिनीश	१५३
हरेर्लीला	२८	हेलामात्र	४२३
हर्म्याणामुप	३४७	हे लोका	४५७
हर्षाद्दुत्पलक	२७४	हेलोदस्त	१५
हस्त इव भृति	५९	हेलोन्मलित	३७१
हसितकमल	२३०	हे हेलाजित	९६
हा तात-तात.	३२२	हेपयति	४२७

पद्यानुक्रमण्या अनुबन्धः

अङ्गेऽनङ्ग	१५७	नासाऽङ्गीया	१८०
अङ्गेरनङ्ग	२९२	प्रणमत	१०
अत्रावास	३२६	प्रणमत्यु	४३३
अनवाहित	३८	प्रणयविसदा	२५६
अहिते प्रति	४२७	प्रणथिनि	२४५
आत्सेसीमन्त	२४६	प्रतिकलता	२५०
आलिङ्गन्ते	३५७	प्रतिक्षण	२७६
उद्यद्विद्धम	२०७	प्रतिगत	२१३
उद्वेगस्य	४५८	प्रातःप्रात	२०१
एतेते कुरति	२२४	यत्रावकाश	३०५
काऽहमस्मि	३५१	यद्गत	२९१
चञ्चुः पश्यतु	४५८	यैरेव पात्यते	४०८
चलत्कुच	२४२	ललितमुरसा	२४६
जडस्येन्दो.	१७९	विधायापूर्व	१८१
तस्याः स्मर	१५८	शरीरस्य	४४८
दत्तमिष्ट	२६६	सर्गव्यापार	१७१
घत्ते यत्कलि	३६७	सुशुब्धम्सुख	२४१

THE KUPPIKAWAMY SASTRI,
RESEARCH INSTITUTE,
84, R. H. ROAD, MADRAS-4.

पद्यानुक्रमण्याः संशोधनम्

पत्र	प	अशुद्धम्	शुद्धम्	पत्र	प	अशुद्धम्	शुद्धम्
२	६	३२१	३२८	२७	१५	भूते	भूमे.
३	११	१३८	१३९	२८	३२	मभिद्रया	मभिन्वया
४	१२	१८७	१८९	"	७	१६३	३६३
६	६	२९	१९	"	२७	मागाविता	मागाविधा
७	८	३७	३७३	३०	४	३११	३९१
७	९	४३४	४३३	३१	१३	४४९	४५९
८	२३	२७४	२४७	"	२	यश्चन्द्रार्ध	यश्चन्द्रार्ध
८	३५	२३८	२३९	३१	६	यस्त्रोत्रा	याः ओत्रा
१०	२३	काका	कात्याः	३२	७	३३	३४
१२	११	३१२	३१३	३३	१६	७३	७२
१५	२	७	७१	३४	४	१४६	१४९
२०	३२	३२१	२३६	३५	१६	३९०	३२९
२१	२	३३०	३९०	३६	२६	शराणा	शरण
२२	३	१८०	४३९	३७	१४	४६२	४६३
२२	२०	५२	६९	३८	२६	सन्त्यत्रा	सन्त्यन्वत्रा
२२	७	२३७	२८७	३९	३२	सन्ध्यातनौ	सन्ध्यानतौ
२२	१९	१५१	२५१	४०	४	२४२	३४२
२३	१२	२६१	२५१	४०	१९	२७०	२००
२४	१३	३८	४३८	४१	१४	७८	१७८
२४	२०	१७१	१७९	४१	१८	१७४	१७८
२५	७	३४५	३५४				

१६ पत्रे तत्स्योक्ततेः इत्यनन्तर 'तद्यानपूर्व' इत्यारम्य 'तद्वैवर्घ्य'मित्यन्ताः उच्यते पत्रतो योज्याः

कविनामानुक्रमानुरोधेन श्लोकानामनुक्रमणी

कविः	आकरः	कवि	आकरः
अचलः		१२० मो मो किं	
७० अमुकालक्षेप		१५५ श्रीताशोरमुत	
७२ परभूतशिशो		अमरानन्दः	
३०१ यदात्व चन्द्रो		१९४ एकत्रासनसगतिः (१)- [अमर १८]	
अद्भुतपुण्य		अमरकः	
२७७ आयातेदयितेमनो (१) [अमर-७७]		१९७ अडगुण्यग्र	अमरशतक-५
१९२ आयाते दयितेमरु (२)		१६१ अच्छिन्ननयता	" ११०
अनङ्गभीम.		१३८ अलस वलितैः	" ४
२८५ एतस्मिन् भृगया		२९८ अहतेनाहूता	" ९८
अनङ्गहर्षः		२९३ इदङ्गुष्णकुष्ण	" ९४
२१५ आवीमान तापसवत्सराज ३-१७		२८५ एकस्मिन् शयने	" २३
अन्ध [वैद्य] नाथ		" एकस्मिन् शयनेविपक्ष	" २२
७१ अकेकीकि		२०१ कठिनहृदये	" ५३
७२ अपिस्वैः सर्वस्वै		२९३ कथमापिससि	" १५
८६ सरनसर		२८२ करकिसलयो	" ९०
अपराधसुन्दर		२७५ क्राञ्चयागाढ	" २१
४६० वपुः प्रातुर्भावा		२९९ कान्ते सागसि	" ४६
अभिनन्द		२९५ कोपात्कोमल	" ९
२६३ एकिकेवनिज रामचरित २-९९		२९३ गतेप्रेमावन्धे	" ४३
३०० भ्रूभेदै. कतिचित्		२८० गाढाश्लेष	" ७४
३१३ लक्ष्मण. त्यक्तवान्		१९४ चलतुतरला	" १४६
२६३ लोचनेर्नकु मुद (३) रामचरित २-९८		२७९ चिरविरहि	" ४४
१८२ साधु चन्द्रमसि		१९८ तथाभूदस्माक	" ६९
३१३ इदयात्राप		१९४ तदकामिमुख	" ११
अभिनवसुप्त.		१३५ तन्वङ्ग्यागुरु	" ९६
१२१ कान्तारपरितो		१५० तैस्तैर्भातुभिः	" १४७
		१९२ वीर्षावन्दन	" ४५
		१९४ दूरावुत्सुक	" ४९

(१) अद्भुतपुण्य (सुभा)

(२) केशवस्य (सवु)

(३) वीरते ह्यङ्गुदमित्तिपाठ.

(१) पुलिनस्य (सुभा) अमरो (सवु) श्रीह-
र्षस्य (कवी) अमरकस्य Bhandarkar rep

कविः	आकरः	कवि	आकरः
१३० हृष्टः कातर	" ८५	३४६ कान्तारेद्वैव	
१४७ देशैरन्तरित	" ९९	२५६ तडिद्रापङ्केवा	
२३५ नीत्वोच्चैः	" ११९	३३४ दधिमयन	
२७५ पटालमे	" ४१	२९१ नकनिरकुश	
२०४ परिम्लाने	" ९५	१८६ मध्येनतस्या	
२४५ पत्र न अरण्ये	" १४८	अर्गट.	
११७ पादासके	" ६८	४०६ रिताः कर्मणि	
२५६ प्रणयविशदा (१)	[रत्नावली ३-९]	३९ विपुलबद्ध्या	
२०१ प्रात प्रात	अमरुश-३३	अर्जुनवर्मदेव	
१९४ भ्रुभेदोगुणित	" ९७	४८ अमरुककवित्व	रसिकसजीविनी
२२१ मन्द मुद्रित	" १२७	(अमरुव्याख्या) श्लो ३	
२०६ यद्रम्य	" १५९	अवन्तिवर्मा	
२९० यद्रात्रौरहसि	" १५०	२५२ अविज्ञात	
१५१ याता किंन	" १०	२१५ दुस्सहसन्ताप	
२२५ राजौवारि मरा	" ५४	अश्विनीकुमारी	
१३० लग्नानाशुक्र	" ६२	४०० अशीतेनाभसा	
२४६ ललितमुरसा	" १६१	आकाशपोलि	
२८८ लाक्षाक्षम	" ६०	८४ अयेवापीहसा	
१९६ लिखन्नास्ते	" ७	४५० अयेस्वर्ग स्वर्ग	
२४६ लीलातामर	" ७२	२५६ आयातासि	
१३१ लोलैर्लोचन	" २१	१६७ क्षीरसागर	
१९६ सन्त्येवात्र	" ९१	१५३ पञ्चत्व (१) [चोरपचाशिका fol 11 a]	
२७७ सन्दहाधर	" ३६	१७५ पाञ्चाली	
२९५ साडककेन	" ११६	आचार्यक्षेर्मासिंह	
२०३ सुलनु जहि	" ३९	४४५ अक्षतोप	
२९९ सुतोय	" २७	आत्रेय	
२८२ सुरतविरतौ	" १५४	४०० आयुर्भुते	
१९४ स्फुटतुद्वयं	" ७३	आदित्यभद्र.	
अमृतदत्त		१२९ प्रात.काव्यन	
६८ कोऽय भ्रान्ति (२)		३४३ यथात्रामु	
२७ भक्तिप्रह		४३५ शिलाभयेपि	
अरसिडक्कुरः			
१३ अतिविपुल			

१ श्रीहर्षस्य (सुभा-कवी)

२ कस्यापि (शार्ङ्ग)

कविः	आकर
आनन्दवर्धनः	
८३ अहृष्टिव्यापार	
२६ संयेऽत्युज्वल	ध्वन्यालो पु १०१
४५० गतःकालो (१)	
८६ नास्योच्छ्राय	
३४ इलाच्याशेष	ध्वन्या-पु ९६
इच्छाल. (इच्छट)	
३०९ अभ्यस्यपवन	
इन्द्रकविः	
४५९ आयुनीर A [सिंहासनदात्रिशिका १३३]	
" इतःक्रोधो	
९८ किमुदताडयसि	
४५२ कै कैर्नामर	
४५० चलति गलित	
४५१ जानत्येके	
४५० तावदेव	[भर्तृहरि शृङ्गार ७०]
४५१ त्यक्त्वासग	
१४ दैत्यानामधिपे	
१५२ निवद्धास्थैर्यासा	
४५१ माथन्मित्र	
९६ यच्चन्द्रार्ध	
४५२ यज्ञैर्येषा	
३२९ विकीर्णहरि	
३२० रामः किंकुठे (सडप्रशारित १०८)	
४५३ शून्ये सद्गनि	
४५२ साबुद्धिर्विलय	
४४० सुप्तव्यालिनि	
९४ सेयस्थली	
१०४ स्तोकाभःपरि	
९५ स्वस्त्यस्तु	

कवि	आकर
उच्छट (१)	
३११ पितरिभूतेपि	
उड्डीयकविः	
२७२ गाढालिङ्गन	
उत्पलदेव	
४५९ कण्ठकोण (२) सिंघस्तोत्रावली १३-१७	
" यत्रह स्तुति	
उत्प्रेक्षावल्लभ	
२९८ अर्काभिमुर्य	मिक्षाटनकाव्य ३- २
२९७ एकावली	" २-१५
२४० कर्णोत्पला	" ४-२१
१९ कल्याणमावहतु	" १-१
१७० काचिद्विद्यत्य	" ४-२५
" काचि त्रिवारित	" ४-६
१४१ काल पुरा	
१७० कुच्छेणकापि	" ४-५
२९७ म्यस्तानिशख	" २-१४
१८४ पट्टोद्भवत्	" २-१३
१४४ प्राणेश	
२४० पूर्वद्विरेफ	" ४-२७
१८८ मुक्तेरपि	मिक्षाटनकाव्य २-१०
२९८ यानिद्रवन्ति	" ३-५
१९३ येनेवसूचित (३)	" ६-३
१९७ लाक्षाविधानु (४)	" ७-४
७९ सन्त्येवसूक्ते	" १-६
२९७ हारेणचस्तन	" २-१२
उमापतिचर	
११० अर्का केचन	

१ इच्छट Bhand rep

२ बीसबा सस्कृतग्रन्थमाला-१५

३ आसिन् श्लोके पूर्वार्धस्तत्परं भिन्नो दस्यते ।

४ मुद्रितमिक्षाटनकाव्ये उत्तरार्धे भूयसा पाठभेदेन

दस्यते

कविः	आकर.	कवि	आकर.
३६० क्विचत्पद् विष्णु		कर्पूरकवि.	
३४६ भ्रातृताल फला (१)		९० तुम्ह्यदासेर	
१७ ब्रह्माभस्म (२)		कलशः	
८९ तापोनाप (३)		२४६ आत्मान्त (१)[सुबुसतिलक विन्या २]	
३७५ तेनालानि		१५२ निद्रार्पमीलित (२)	
१२१ त्वचेन्सचर (४)		कल्लिङ्गः	
११८ दिक्चक्र		३७२ वैतण्ड श्रवण	
४६१ धर्मत्रय		३२० शूराः श्रोत्रपथे [महानाटक ६-१८]	
१५० प्रियाया (५)		२३४ हृणीसीमन्त	
१५४ मृणाली हारोय		कल्याण	
९१ यस्यास्सभृत		६४ आगत्यैव	
२८८ स्तोकारक		कविकालिः	
५१ स्वाधीनो		१२५ उद्भयधृली	
१६ हिमगिरि		कविदर्पण	
कदुकादित्य		४५९ अज्ञातमहिमा	
२१२ अमीहिलोन्मेष		कविवर्षणराघवः	
कपोलकविः		२८९ निजाशुका	
१८१ द्विधाविधाय		कविरत्नम्	
कमलाकर		१०१ शङ्खसासन्ति	
३६४ अवाप्तैर्द्राचिन्ना		३४ स्फटिकमरकत (३)	
३६४ करिकबलन (६)		कवीम्बरः (४)	
कमलायुधः		३२४ रक्त नक्त चरोष	
२३३ लघुनिगुणकुटीरे (७) [वसरूप ४]		३२३ शुण्डादण्ड	
करणाद् ?		कामन्दक	
४०० अकालमृत्यु		१६७ नामापिस्त्रीति कामन्दकीयनीतिसार १-५२	
” यथेच्छहेता		कालिदास	
कर्णोत्पल		२४० आङ्घ्रिहवाल	शाकु-६-२०
२७५ अङ्गाकृत		३५७ अश्वेयान्तिरषस्य	विक्रमो १-४
		२०७ अश्वेस्तीनस	” २-७
१ धनप्रवास- (सद्) २ श्रीद्वर्षकदित्य Bhand			
rep			
३ आचार्यगोपीकृत्य- (सद्) ४ शैलसर्वज्ञस्य (स)		१ पूर्वोत्तरार्थयोर्विनिमय ० क्लिप्तस्य (सा) ३ योगे-	
५ गोपीकृत्य (सद्)		शरस्य (स)	
६ कमलायुधस्य (सद्) ७ मकभूते (सद्)		(५) अस्य श्लोको विशेषरत्न Bhand-rep	

कवि.	आकर	कवि	आकर*
३९४ अङ्गैरन्तर्निहित	मालविका २-८	३९४ वामेसन्धि	मालविका २-६
३८५ अपितुरग	रघुव ९-६७	३८५ व्याधानभी	रघुव ९-६३
१४९ अभिमुसे	शाकु २-११	२५२ शुद्धमावलि	कुमार ८-५७
३५७ अयमरविशरे०	शाकु ७-७	४२३ शुभूष स्व	शाकु ४-१७
१६३ एतस्माद्वा	मेघ २-४९	१६३ सक्षिप्यन्ते	मेघ २-४५
१५३ क्राकार्य	विक्रमो ४-३४	१७८ स्नानार्द्र	रघु १६-५०
३२६ ग्रीवा भङ्गभिराम	शाकु १-७	१४९ स्निग्धवीक्षित०	शाकु २-२
२४० चलापाद्म	" १-२०	कुमाररदासः [नाथकुमार]	
१७१ चित्रे निवेश्य	" २-९	२४५ अन्तर्जला (१) जानकीहरण	३-३८
२७५ ज्वनेष्वधर	कुमार ८-८	३७८ औष्मायमाण (२)	
४५ जाते जगति		१८३ कान्तिप्रकर्ष	१-३६
३९३ जीभूतस्तनित	मालविका १-२३	२७९ गाढोपगूहन	
४०५ ज्वलति	शाकु ६-३१	२४२ चलत्कुचतटा	
३५९ तीवापात	" १-२९	३२२ जलधरस्य	११-५२
२९७ दुर्गेषुपरि	कुमार ८-११	" जलधिवाग्	११-५८
३९४ देवानामिद०	मालविका १-४	३८९ तेजसा	जानकीहर ६-३
३०४ नयाइव	विक्रमो ३-८	३११ तुवर्षे	
३८८ नीवारा शुक	शाकु १-१३	३०३ नसपद्	
२४३ पयोधराकार (१) [भोजप्रबन्ध ९४]	शाकु ६-८	१८४ नाथशशी	१-३४
१४६ प्रत्यादष्ट	" ७-१२	२६७ नियतमिह	८-९६
३८८ प्राणानामनि	" ६-९	१८८ पश्यन्हतो	
३१६ मयाप्रत्यादिष्टा	" १-८	३७६ प्रचण्डवातो	१२-८
३५७ मुक्तेषुरग्निषु	" २-५	२४९ प्रत्यासन्न	
३८५ मेवच्छेद्	" १-३	१८९ प्रसीदमव	७-७
२४० यतोयत षट्	" १-९	२०७ बाणानङ्कुरयन्ति	
३५७ यवालोकैस्सूक्ष्म	" ४-१३	१९८ बालेनाथ	[अमर-५७]
३१६ यस्यत्वया	" ६-५	३७८ यत्सौध	१-२
१४७ रम्य द्वेष्टि	रघुव ९-५७	१८५ वय. प्रकर्षा	१-३२
३८५ लक्ष्मीकृतस्य	" १-६९	३८९ शिर* प्रदेश	६-४
४२५ लोकान्तरसुप्त	शाकु १-२५	कुसुव*	
२४० लोलाहर्षि	" ७-११	२६ इदय कौस्तु भो	
३८८ बल्मीकाय			

कवि	आकर	कवि	आकर
कुमुदचन्द्रः		३९६ अधुक्लान्त	४-२८
३४१ सयोजयुति	सुद्वितकुमुदचन्द्रनाटक -अ-५-	॥ वारिद्यादसाहिष्णु	४-२३
कुम्भक		३९५ विलसदमल	१०-१
१७७ तरन्तीव (१)		॥ इयामाकफ	४-२०
कुलशेखरः		३९६ स्वातन्त्र्यवित्तु	४-२०
४५७ आम्नाया	सुकुन्दमाला श्लो १३	क्षेमेन्द्र	
॥ तत्वब्रुवाणानि	॥ २०	२७९ अकुविम	बृहत्कथामञ्ज ९-२-१२६
४५८ पृथ्विरिणु	॥ १२	१५७ अङ्गनग	कविकण्ठा-सधिः ३
४५७ बद्धेनाञ्जलिना	॥ १९	१३० अनङ्गेन	बृह-क-म-११-१
॥ हेलोका.	॥ १८	४३१ अर्धस्य	कलाविलास १०-६
कुर्मन्बार्हतः		१४३ अवधिविषय.	
३९० जयतिकलश		४१५ आत्मायत्न	
२१ सरभा		२७ आदिमत्स्यः	दशावतारचरित १-३
कुष्णपिह		२१७ आभ्यातोद्धत	
२९९ अङ्गे रनद्ध		४०४ आपथपि	
२९४ एतेतेदुरतिक्रम		६१ उक्तपरस्य	वर्षद्वलनं २-६
२११ काधेरीवारि		३११ उत्तिष्ठति	कलाविला २-१०
कुष्णमिध		३०३ उद्यानं	
४४८ अज्ञान		४३१ (ते) ओजस्सत्त्व	कलावि १०-९
१२६ इदमपटु		३११ कलमान्त	
४४३ फलस्वेष्टा	प्रबोधचन्द्रोदय ४-१९	३१० काकाष्टौल्य (१)	
२५ मुक्ताभानृक्पाल (२)		४३१ कामस्यवेष	कलाविला १०-४
३०७ वेद्यावेदमसु	प्रबोधच २-१	४२० किरत्नोज्वल	
४४० लम्बलम्ब		३०३ कुलाभिमाने	
केटस.		४१३ श्रीवामरगता	
९७ विस्तारोपदि (३)		५१ श्रीवास्तंभ	वर्षद्वलन ३-६८
कौक्कोक		४३१ जनराम	कलाविला १०-१०
३९५ अहगुष्ठे	रतिरहस्य २-१	४५६ अनेधुमप्ये	
(१) राजशेखरस्य [सद्]		१२ जयतिसनाभि	बृहत्कथामञ्ज ९-२-३०२
(२) नटगोकोकस्य [सद्]		४०८ जानेज्वाला	
(३) स्वयत्स्य Bhand rep		४३७ तानीन्द्रियाणि	[भोजप्रबंध ४]
		४०८ तिष्ठन्तिविभवे	
		१ कर्याणि (शा)	

कवि.	आकर:	कवि	आकर
४१५ दलम्युदित		४३२ विभवेष्ट	कलाविला १०-१७
५४ दानोभता		६१ वीणव ओत्र	दर्पदलन ३-५१
६७ दृश्यन्ते		४४७ वैराग्य कस्य	
४३६ दृष्ट्वापि पापिना		६१ ध्यर्थ श्रुत	
२४० द्राचीयसा (१)		४३२ शक्तिविरोधे	कलाविला १०-१२
४३८ घत्ते वन्ध्याऽपि		३११ शतवेर्षी	" ९-८
४३७ घनरहित	कलाविलास २-५४	४१५ शान्तिस्वस्त्य	
४३१ धर्मस्य कला	" १०-२	४१२ शील नैव	दर्पदलन ३-१३
२७९ नखदशन		४११ शील परहित	" ३-२४
४४६ नवनीतोपमा	दर्पदलन १-५६	४४४ श्लाघ्य.	
२१४ निजा काय		४३१ सत्सम काम	कलावि १०-८
६२ निद्राच्छेद्	दर्पदल- २-६४	२४ सुवर्णगिरि	शु-क-म ल ९ प्लो १
२५१ निःशेषपीते		४३३ सेवावशक	
४३७ पण्डिता		४०८ सेष्यन्ते	
४१५ पाण्डित्य यदि		४११ स्पृहणीय	
१७९ पुण्डरीकमिवा		४१६ हठोडलन	
३११ प्रथम स्ववित्त	कलाविला ९-७	४१५ हत्वा नन्द	
३१२ भगदत्त	देशोपदेश- ४-५	४३७ हेतुप्रमाण	
४३१ मान्तर्य	कलाविला १०-७	गणपति	
" माक्षस्य	" १०-५	२३ पायाङ्गजेन्द्र (१)	
" मौनमलौ	" १०-११	गन्धिकभुल्लक	
६१ यत्करोत्यहाचि		२९० पक्षेपोर्जय [बालरामायण ५-२६]	
४०८ यैरेव		गुणेश्वरः	
६१ यदुच्यते	दर्पदल २-८	३४२ अत्युक्तौ यदि (२) [सण्डप्रशस्ति ६४-	
५१ ये ससन्तु	" ३-१४	महानाठके ६-६७]	
४११ रसायनी	" ३-४६	गोल्दूक (३)	
४०४ लज्जोव		३३७ लूतासूत्र	
३११ लेसनित्य		" सख्यमानु यदि	
४१५ वदन्त्यविदितो			
३३२ वामस्कन्ध	कविकण्ठाभरण ५ सचि		
४११ विद्या प्राप्य	दर्पदलन ३-५		
४३७ विद्वान् सुभगो	" २-५६		

कविः	आकर.	कवि.	आकर.
गोत्रानन्दः		चतुर्मुखमहादेवः	
२५० उद्गाढप्रणये		९५ जीवानामपि	
११ क्रीडासरोष		१२१ विष्णो त्वया	
२५५ चेत कातरता (१)		चन्द्रकः	
२६३ जाते यौवन		२४९ एकेनाक्षणा	
१९१ तद्वक्त्रस्य		२०२ प्रसादे वर्तस्व	
१८२ विभ्राणो मृग		४५३ यत्रानेके [कविकण्ठाभरणे सन्धिः ५]	
१९८ येन ओत्र		३५ येन ध्वस्त (१)	
१५७ श्वासेषु प्रथिमा		चन्द्रकवि.	
१५४ स सन्तापः		६९ जलधर	
१५३ हे यामिनीश		चन्द्रगोत्री	
गोपादित्यः		४५३ आयाति	
२७२ अक्षयूत		४१९ मित्रापि	
गोमट.		चन्द्रसूरि	
४५६ अजानन्		१८५ सुहृत्तमा	
५३ अनुकुरुत.		चित्रराजः	
५८ अपूर्वः कोपि (२)		४६२ शोऊन्मौलि	
” वन्धितोऽप्येष		छिन्नपः	
५३ सूचीदण्ड		३७५ अन्य क	
गोपिघोषीकविराजौ		३३५ अभ्युद्धता	
७६ क्रमगलितै (३)		२० कल्पान्ते शमित	
२४६ निजनयन (४)		३४२ कूर्म पादो (२) [सण्डप्रशस्ति-६०-	
७६ व्यजनैरात		महाना ६-६४]	
शोधर्षनाचार्यः		८२ निरानन्दः	
३०४ अन्यमुखे आर्यासप्तशती श्लो १३		१८ भृत्ये वो	
घोरकः		३३५ मौलौ धारय	
१७७ स्मितपरि		३४० यस्याधो	
१ कस्यापि (सटु)			
२ कस्यापि (धा)			
३ कस्यापि (सटु)			
४ धरणीधरस्य (क घ)			
		(१) नात्वे (सटु) कस्यापि (घ)	
		(२) ह्युत्त (सटु-धा), महानाटककार	
		Bhand-rep	

कविः	आकर
अधनस्थलीघटकः	
१८८ वपुरनुपम (१)	
जयगुप्त.	
२२९ द्वयमिद	
जयदेवः	
४० अपि मुद्	प्रसञ्जराघव १-१९
९९ अमीषा	
२० गिरितनयै	
४२ भास्वदंश	प्रस-राघ १-९
४९ यस्याश्चौर	" १-२२
४० येषां कोमल	" १-१८
१६८ विनैवामोवाह	" १-२३
३१४ सौमित्रे ननु (२)	" ६-१,
महानाट ४-२२	
४६१ स्थाणुःस्वय	
जयमाधवः	
२३९ उच्चित्य प्रथमत.	
जयवर्धनः	
१०६ न पङ्कनदुःखतिः [मल्लशतक २५]	
४१० नालस्य प्रसरः	
जयसिंहदेवः [सिन्धुविवाकरचक्रवर्ती]	
२२८ दूरं तोषधरा	
२९७ विशुद्धान्दि	
जलमानुषीरुद्रः	
३६८ एतस्माज्जलधेः (३)	
जितनागः	
९१ कुमुदशबलैः (४)	
(१) अर्जुनस्य (छ)	
(२) महानाटकात् Bhand-rop	
(३) हरे (यदु)	
(४) जीवन्मृतस्य Bhand. rop	

कविः	आकरः
जितमन्युः	
३४१ दिग्धारणे	
जीवनाग	
२९८ सस्यस्तानि (१)	[अमर १५५]
जोयिक.	
३३४ अगुष्टामिम A	
४०३ आत्मनाशाय	
झलझलवासुदेव	
१.० प्रहरविरतो (२)	[अमर १२]
ज्ञानाङ्गुदा	
४४५ अह न चेतस्या	
" मभिन्द्या	
" यथा ममात्म	
डिंबोक	
१६६ नायातो यदि (३)	
१५२ पुरस्तन्त्या (४)	[अमर ५१]
तरुणबाणः	
१३४ मदकल	
'त्रिविक्रमभट्टः	
१७१ अमन्दानन्द	नलरूप ३-९५
२९३ अय हि प्रथमो	" ६-४६
२४६ अविगत	" ५-६१
२२१ आकर्ष्य	" १-४०
१९० आकारस्तु	" १-५८
१८० आवधन	" ३-३२
३७१ एषा सा	" ५-३५
१४७ कर्पूरासु	" ५-२१
१९३ किञ्चित्कंपित	" ७-३७
३८४ किमह्यः	" १-४९

A जैह्वस्य Bhand-rop कश्चिदिति (स)

- १ अनरो (छमा) २ अनरो (छ)
३ कस्यापि (छ) ४ अनरो (छ)

कविः	आकर*	कविः	आकर:
३८४ किं स्यादञ्जन	मलचपू १-४४	दीपक*	
१७५ कुरङ्गीवाङ्गानि		९० आकारालाप	
२६९ कैलासायित	” ७-२८	१५ क यासि सलु	
३८६ कञ्चिच्छट्टल	” ५-४४	४२३ नानाभा	
३७७ जननीति	” १-२०	४५७ लक्ष्मीर्दाराः	
१५६ त्वद्देशगत	” ६-२३	३१० सकाण लोल	
१७१ वृषो विधि	” ७-२१	४२२ स्वस्थान	
२५५ न गम्यो	” ७-१७	७० हया नव.	
३८६ पटलमलि	” २-४	दुर्लभराजः	
१७३ परिहरति वयो	” ३-२९	३९८ अद्भानि Δ सामुद्रिकतिलक	२-६८
२४८ पूर्वाह विहितो	” ५-७४	” अतिकृष्णोष्वति	” २-७०
२५५ पौष्वा. पत्र	” ७-१८	३९९ चपलःस्थूलो	” २-७१
३९३ प्रियविरह	” ६-४५	” बुद्धियुतो	” २-८०
१७२ भजन्नासीञ्जिद्रा		” यहन्तुरो	” २-८१
१८६ मध्येत्रिवलि	” ५-६७	” यस्य शरीर	” २-७२
१७१ लावण्यपुण्य	” ७-२२	” वक्त्रानुगत	” ३-४१
२४९ विद्वलेषा	” ५-७५	३९८ विभवसह (१)	” २-६७
४०७ सङ्ग्रह नाकुलीनस्य	” ४-२०	३९९ शुभलक्षण	” ३-४४
४३ सम्भयवाण	” १-१४	देवशुभ	
१७१ सर्गव्यापार	” ३-२६	१३४ विवृद्धतापो	
२५ सिन्दूरस्पृहया	” ३-७	देवबोधिः	
३८६ स्कन्धशासा	” ५-४६	४५७ क विष्णु. (२) सत्यवतरुममागद-	
१४७ हयोयान	” १-६३	नाटक	२-४१
त्रिलोचनः		३१ चन्द्रार्कौ	” १-१
६७ उचै स्थान		१६९ तमस्तोमः पूर्व (३)	
२७५ निर्वाणता		देवराजः	
५४ इध्यन्ति		३०० अये को जानीते	
वृषडी			
३५० न मया मोरसा	काव्यादर्श ३-१०८		
३१ नद्गाण्डच्छत्र	दशकुमारचरितं- १		
२४४ वनिताकर	[भोजप्रबन्ध p ९३]		
दामोदरशुभ			
३११ अविदग्ध.	कुहनीमत ३९२		
” शुणु सस्ति	” ३९८		

A Ms no 13200-Oriental Institute, Baroda

(१) विभवसम्बन्धिते षड

(२) Ms No 12089. O I Baroda

(३) कस्यापि (३)

कविः	आकरः	कवि	आकरः
धनजयः		धर्माशाकः	
३५२ सर्वस्वापहरः		४१ अनुसुष्ट	
धनपालः		२४५ देवस्वस्तुति	
२० अस्थीन्यस्थीनि		३४१ निस्सुत्याहव (१)	
१८ ऋक्षाणा भूरि (रामचरिते पु ३३१)		धूर्त	
४५ केवलोऽपि तिलकमजरी श्लो २६		२७८ नैया वेग (२)	
४४ दृष्ट्वा वाक्पति " ३१		धैर्यमिन्द्र.	
३३ प्राज्यप्रभाव (१) " २		१४८ दिव्यचक्षु	
४३ मन्ये बृहत्कथा (२) " २१		नन्दन	
४४ वक्रोक्त्या		१५७ चन्द्र चन्दन (३) [विन्दसाह २-२०]	
३४४ श्रुत्वा त्वा (३)		नमैव	
धनिकः		११३ कि मालती	
१३८ उज्जुमानन दशरूपक २ कारिकाऽव-		५३ यदमी (४)	
लोके		११६ शास्तासन्नति	
धर्म.		नरदेववर्मा	
३७१ हेलोन्मूलित		३१३ आशाय मास (५)	
धर्मकीर्ति		नरसिंह.	
१९९ मवतु विदित [अमरु ३०]		११९ किमसि विमना.	
१७२ लावण्यद्रविण (ध्वन्यालोके ३ उद्योते-		नरोत्तमभट्टः	
ऽनूदितम्)		४६२ कस्यचिज्जायते	
९३ स्वच्छन्द		४५९ त्व पाथोपि	
धर्मवासः		नागप्रीय-	
३४९ अम्भोफह विदग्धमुसामठन ४-४२		१०३ विपन्न पद्मिन्याः	
" पूतिपङ्क " ४-४०		नाचिराजः	
३४९ शिलीमुखै " ४-४४		२८९ उत्फाल	
" शीकरासार " ४-३८		१८४ तस्या- स्मित	
धर्मदेवः		२०८ निर्वाणाद्धार	
३४४ हारानाहर (४)		निद्रावृष्टिः	
		१५२ जाने कोप	

१ उत्तरार्धे 'ददता' निहतात्मान आद्योऽन्येऽपि
 मुद जिना ' इति पाठभेद
 २ सस्यं बृहत्कथेति पाठ
 ३ धनपते - (स)
 ४ कस्यापि (शा)

१ काकूवतिराजस्य (स)
 २ घूर्त्तस्य (घ) घूर्त्तस्य (घा)
 ३ राजशेखरस्य (स)
 ४ देवेश्वरस्य (शा)
 ५ कस्यापि (शा-स) छिलपर १ (स)

कवि:	आकर:	कवि:	आकर:
निशानारायणः		७० एतदत्र	
३१५ अक्षन्नारि		४ ६ गुणवानस्मि	
२०२ किं कण्ठे	वेणी २-९	१०५ लक्ष्मीसपर्क	
३१७ कुतमनुमर्त	” ३-२४	४०६ स्तब्धप्रकृति	
३१८ जन्मेन्दौरमले	” ६-७	४२९ स्वल्पेनैव	
३१७ यत्सत्यवत	” १-२४	प्रह्लादम्बः	
पद्मनाभः		३६० अनूनवेगा	
१०१ प्रबलतर		३०५ यत्रायकाश	
परभारजयशेवः		प्रतीपवसुम्बरः	
४०१ भोजन वेहि	[भोजप्रबन्ध]	१६१ विलासिभा	
परशुराम		प्रभाकरदेवः	
१५८ वाचस्ताव (१)		१४८ सा दृष्टा	
परिमलः		प्रह्लादः	
३४६ आत्मे सीमन्त (२)		६५ आलोकवन्तः	
पाणिनिः		६९ एकस्य तस्य (१)	
२६० उपोद्धारणेन		५२ अहात्माऽपि	
२२१ क्षपा क्षामी (३)		४१४ देशादेशान्तर	
पुनरुक्तपाद.		१०९ परे परदसता	
५८ पश्चादन्यत्		४२० प्रिया प्रजाना	
पुष्टिद्वर.		११७ महेशस्त्वा (२)	
१४१ इदानीं तीज		११० मूर्तिनेत्र (३)	
पुष्पवन्त		६७ रविरविकल	
३९५ आन्धीप्रीति		१२२ रोहणाचल	
दृष्ट्वीधरः		६८ शास्त्राभिः	
१२८ उच्चैर्देव		७० सकारो जलधि. [सिंहासनशास्त्रिशिका fol 4 b]	
३७२ पातु गौतामि		फल्युद्विस्तिनी	
” मातर्गौतम		४५१ सृजति ताव [भर्तृहरि नीति ८३]	
१३३ सा तोरणा		बहुलावर्तः	
प्रकाशवर्षः		२३७ केशानाकुलयन् [भर्तृहरि श्रुगा-१००]	
१२० आत्रा किं फल	[भल्लट ५७]	” चुबन्तो [” ” ९९]	

१ बिल्लहस्य Bhand rep

२ कस्यापि (सा) धरिमल्लस्य Bhand rep

३ जो कण्ठस्य (स)

१, २, ३, प्रह्लादस्य-भम्भारकत Rep.

कविः	आकरः	कविः	आकरः
बाणः		१११ केनापि चपक (१)	
२३५ अन्वोन्त्याहत		३०१ दृष्टिं हे प्रति (२)	
२३ अर्चिष्मन्ति (१)		२९९ धन्यासि या (३)	
२२५ उचद्वैर्हिषि		१०४ माचदिग्गज	
४३ कवीनाममलत्	हर्षचरित १-११	२३१ विलासमसृणो (४)	
२१६ कारञ्जी		२२३ सोत्साहा नव	
४४ कीर्तिः प्रवर	हर्ष० १-१४	विस्मृण	
२२० गभीरोद्भ्रजितेन		२३६ अद्भारहासिषु विक्रमाङ्कदेवचरिते १६-४९	
२१७ ग्रीष्मोष्मा		१८३ अद्भुल्लीभि	" ८-६०
१३४ कुःस्तानि		२३९ अताडयत्	" १०-४२
८ नमस्तुङ्ग	हर्षच- १-१	३१६ अत्राकण्ठ	
३६६ नाधन्याना		३२६ अत्रावास	
२८० पततु तवोरसि		२२६ अथोपगृहे	
३६० पश्चाद्ग्री	हर्ष- ३-५	२३३ अमवन्नद्भुतो	विक्रमाङ्क १६-१०
२३८ पुण्याग्री		१८९ अमूल्यस्य	" ८-८
२१७ भ्राम्यञ्जीत्कारि		१८२ अय त्रयाणा	" ८-५१
१७९ सन्मार्गे	[भर्तृहरिः शृग ७४]	१६८ अये केय (५)	
२१७ सर्वांशारुचि		२३९ असस्यपुण्यो	" १०-३९
४२ सजधार	हर्ष- १-१५	३८ असौ रसौ	
३३९ स्तनयुग	कादम्बरी १९	३४१ उग्रग्राह	चोरपचाशिका fol 6a
२३ स्वेच्छारम्भ		२४२ उग्रम्य दूर	विक्रमाङ्क ७-२३
११ हरकण्ठ	हर्ष १-२	४० कर्णामृत	" १-२९
बालसरस्वती		३३१ काकुत्स्थेन	
३० सन्ध्यारञ्जित		४० कुण्ठत्वमाथान्ति	" १-१४
विज्जाक (भट्टः)		२१० कुतप्रकोपाः	" ७-५
२०६ असौ मरु	[महानाटक ६-३]	२५६ कुत्वा नूपुर (६)	
१४८ अहो अहं (२)		२२८ क्षुण्णमौक्तिक	" १४-३७
१५२ प्रथमविरह (३)		१४१ क्षोणीभृत्कटक	
२३२ हिमधवल		१७४ गण्डे मण्ड	" ८-८९
विज्जाका			
२०८ किंशुक			

१ किरण (घ) २ विद्याया (घ) ३ कस्त-
निर (घ) ४ योगेश्वरस्य (घ) (५) कस्त्यापि
(घ) ६ कस्त्यापि (घ)

कविः	आकर	कविः	आकर.
१५९ गलःशेका (१)		१५५ प्राणेशादि	
” गृहीत ताभूळ		४२४ भक्तिश्रेयसि	
२३५ गौरिविभ्रम (२)	विक्रमाङ्क १६-५१	१८१ भाति दन्त	
१५५ घर्माङ्गु		१८६ भाति रामावली	विक्र ८-२५
१४२ चन्द्रो न चेत		१७८ झुलेसायुगल	” ८-७८
२३२ जडात्माऽपि		२३३ मद्द्वैरिणः	विक्रमाङ्क १६-१४
३९ जडेसु जात	विक्रमाङ्क १-१८	२५४ मधुर्मासो	
१८९ जाधतः कमला	” ८-१०	१८८ मन्ये तदुरु	विक्रमा ८-१६
१४२ ज्योःस्ना विबेसु		१६९ मन्ये पार्वण	
१८४ तत्कुचौ चरत	” ८-४८	१८७ मन्ये समाप्ते	विक्र. ८-३०
२१० तन्वान' शीतलत्व		२१० मलयगिरि	” ७-७०
१४४ तस्य त्वया		३७ मही (पृथ्वी) पते	” १-२६
२९७ ताडीद्वल		२०८ मानग्रन्धि	” ७-६३
२५९ तीव्रः कोऽपि		३७९ मुखरमुरज	
१८६ दरिद्रमुदर	विक्रमाङ्क ८-३७	१८४ मुक्तेनुचन्द्रिका	विक्रमा ८-४७
२१८ दृश प्रपा	” १३-९	१४१ मुग्धस्य ते	
१७६ दृशोःस्तीमावादः	” ८-८४	२८६ यस्मैऽन्ये	विक्र ११-७७
२५ देहप्रविष्टा		२०८ य. श्रोत्रामृत	
९ देहार्ध कुट		१३८ यत्समाषण (१)	
१७५ दोलाया जघन	विक्रमाङ्क ८-८५	२६४ यथा ताराचक्र (२)	
१५८ घत्ते दृष्टि		३७९ यस्मिन्पुरे	
२५८ नयस्व पार	विक्र १३-८०	२८९ यस्या पाद	विक्रमा ८-६
१५८ नीरागा मृग	कर्णसुन्दरी २-२९	२८७ ये कुण्ठीकृत	” ११-८३
२२८ नीलनीरद	विक्रमाङ्क १४-३२	२१३ खेससमस्त	” १३-५
३३१ पश्यन्तु कौतुक		३७ लङ्कापते.	” १-२७
२१० पानीय नारिकेली	विक्रमा ७-७१	१७५ लास्याभ्यास	” ८-८६
१६८ पुरःस्थित्वा (३)		२८९ लुठत्यपर (३)	
१७९ पुराणबाण	विक्रमा ८-७०	१७१ वक्त्र निर्मल	विक्र ८-८७
२८९ प्रयातवती		३५ वक्त्रासि वाच	” १-७
२४२ प्रसार्य पादौ	विक्र ७-२२	२१९ विद्युत्पकज	” १३-८८
		१४४ विरक्तमन्य	
		३२७ विश्वक्षीम	
		१४४ वृथा गाथा (४)	

(१) कस्यापि (का) (२) ' सन्ततमयी कैलास-
शैलानिला ' ह्यत्र ' कुन्तलमेते कैलासशैलानिला ' इति
पाठभेद (३) कस्यापि (का)

१ शिल्पस्य (स) २ मुख. Bhand-rep
३ शिल्पस्य (स) ४ शिल्पस्य (स)

कवि.	आकरः	कवि	आकर.
२३२ शरत्कालातप	विक्रमाङ्क १६—२	भट्टमयूरशंकर	
१४१ शाल्यानि मर्मणयपि		१४३ इर्वाराभ्रमर (१)	
१३७ शीघ्र भूमिशूहे		भट्टरुद्रनाथः	
२४८ शुचिरिति		७८ रथ्यावस्कर	
२६० शैतेऽव्यापि (१)		भट्टवाचस्पति	
३२१ सन्धानक्षण		४४१ जनस्थाने भ्रान्त (२) [हनुमन्नाटक १० २४]	
२३३ समक्षमपि	विक्रमाङ्क १६—१५	भट्टबुद्धि	
१८३ सरले अपि	" ८—६४	१३३ तापापनेद	
१४४ सा द्रुति धचे		भट्टध्यामल.	
३४१ सिद्धाङ्गना		३३७ आलान जय [सण्डप्रशस्ति श्लो १३९]	
१०८ सोढप्रौढ (२)		भट्टसोमेश्वरः	
१८० सौन्दर्यपात्रे	विक्रमा ८—७५	१८७ असुतमधुरै	
२४२ सौन्दर्यमिन्द्री	" ७—२०	३७२ एते पङ्क्ति	
२०८ स्थाने स्थाने		९ कणइव	
३७८ स्थितासु यत्तो	विक्र १७—३३	३५३ हृष्ट न हृश्यते	
१५९ स्पृशन्त्याः क्षामत्व (३)		२७६ प्रतिक्षण	
२३७ स्पृष्टा. स्तोक	विक्र १६—५२	४२ व्यासादिभिः	
३८५ स्वेच्छाविहार	" १६—४४	भट्टस्वामी	
३१४ हा वत्स		२८२ वीतोठरागा	
१८८ हेममञ्जीर	विक्र. ८—१४	भट्टार्दन.	
बोधिसत्व		४२६ द्वित्राणि	
४५० वीतोभयाम		भट्टेन्दुराज	
भट्टयोगिन्द्वराज		१२१ उदस्योच्चि	
५७ छिद्रवृन्दा		३७१ उद्देशोऽय	
७९ निजकुलोचित		३७२ उपपरिसर [सुवृत्ततिलके-विन्ध्या २]	
भट्टजयन्तः		१०० कि च्छितेन	
४५६ तृषा शुष्यस्यास्ये [भर्तृहरि वैराग्य-१९]		३५ कुम्भदय	
भट्टदेवविडम्बः		२७४ हृदनिविडन	
४३८ तुष्णे द्वेवि		१२० परार्थे य [भट्ट ५६]	
भट्टनायक.		२६५ यः कालागक	
११० एतस्मिन्वनमार्ग			

(१) रत्नस्य Bhand rep

२ अचलसिंहस्य (स) ३ कस्यचिद (स)

(१) मयूरपुरशङ्करस्य Bhand-rep & सा

(२) शृङ्गाणे (सङ्घ).

कविः	आकारः	कविः	आकारः
१०० सर्वाशापरि (१)		भर्तृमेष्ठः	
२०५ सा यावन्ति (२)	[अमर ४८]	३०३ मधुच विकसितो	
भट्टोक्तः		४०४ यहच्छासिद्धेषु	
४२६ आयातो भवत		५४ विपदि धैर्यं (१)	[भर्तृहरि नीति ५२]
भट्टोपमन्यु		४०४ सुहृद्गिराते	
२५० सान्ध्यराम		भट्टः	
भदन्तगोपदत्तः		१०५ अन्तश्छिद्राणि	भट्टशतक २३
३८९ शार्ङ्गली (३)		९१ करमव्ययिते (२)	
भदन्तज्ञानवर्मा		९१ करभ रमसा (३)	" २२
१०७ किं जातोऽसि	[भट्ट-३९]	६४ गते तस्मिन्	" १२
भदन्तप्रह्लाशान्ति		३६७ ब्रावाणो मणयः	" ५०
४३६ प्रत्यग्रभास्कर		११५ बन्धने	" ३२
भदन्तविशाखदेवः		८० तद्वैदध्य	" १९
४३६ अत्युद्धितो		७७ पथि निपतिता	" २०
भदन्तहरिभट्टः		६३ पातः पूष्णो	" १०
४३२ सेवातु सा		८१ मागा विषाद्	
भदन्तारोग्य'		६८ ये जात्या	" ६०
१९५ भूमज्ञे राधि	[अमर २८]	७२ रे रे काक	
५३ यहब्बना		९० वपुर्विषम	
भर्तुः		९८ विशुद्धिः कीदृशी	
२३५ आहृतोऽपि		१२९ शतपदी	भट्टशत-७२
भर्तृहरि		७० सय. शित (४)	
२२४ उपरि धन	श्रुद्धारशतक श्लो ९२	८३ सूर्यादन्यत्र	भट्टशत १३
५६ कुसुमस्तवक	नीति " २५	८२ सोऽपूर्वो	" १८
४३७ जातिर्यातु	" , ३१	भवभूति	
४३९ धन्याना	वैराग्य " १४	४२३ अद्वैत सुख	उत्तरराम १-३९
५६ ब्रह्माण्डमण्डली	, " ९२	४२५ अन्त करण	" ३-१७
४४० मानिनेच्छति	[भट्टशतकम् श्लो ७]	३२८ अन्नप्रोत	महावीर १-३५

(१) कस्वापि (रा)

(२) साधन्येव पदान्तीति षड्

(३) चदयोगिन (षड्)

१ भर्तृहरे (शा)

२ कस्वापि (छ) व्यासस्य (शा)

२ & ३ उमापतिधरस्य Bhand-rep

(४) ब्रह्मभेदस्य Bhand rep

कविः	आकरः	कवि	आकर.
३२८ अन्नैःकल्पित	मालतीमा ५-१८	६९ यद्भृता (१)	
४९५ आलक्ष्यदन्त	[शाकुन्तल ७-१६]	२६९ लावण्यपूर (२) [ध्वन्यालोक	उच्छ्वा ३-p ११०]
३७३ इह समद्	उत्तरराम २-२०	मानुषिष्ठत	
३२८ उत्कृत्योत्कृत्य	मालती ५-१६	१८१ तस्या वदन (३)	
३८९ उत्पत्तिर्जमदग्नि	महावीर २-३३	मानुषेण	
३८३ फठोरपारावत	उत्तरराम ६-९५	१३६ वक्त्रे या (४)	
४२५ किन्तेन जातमात्रेण [नलचपू ४-१९]		भारवि	
२७९ किमपि किमपि	उत्तर १-२७	५७ अपवादादभी किरातार्जुनीय ११-५६	
१४६ गमनमलस	मालती १-२०	४०४ अभिद्रोहेण " ११-२१	
३६४ गुञ्ज-कुञ्ज	उत्तर २-२९	५६ अभिमानधनस्य " २-१९	
१७० जगति जयिन.	मालती १-३९	" अभिमानवतो " २-१३	
२४७ जलनिबिडित	" ४-१०	२४४ एकोऽपि त्रय इव [भोजप्रबन्ध p ९४]	
३९० ज्योतिर्ज्वाला	महावीर २-२६	२४६ करो वुनाना किरातार्जु ८-७	
१३२ त्व जीवित	उत्तरराम ३-२६	" तथा न पूर्व " ८-४१	
३८४ नातु लोका उत्तर ६-९, महावीर २-४१		" प्रियेण सधन्य " ८-३७	
२५४ द्वालि ब्रह्म	उत्तर ३-३१	५२ स्थित्यतिक्रान्ति " ११-५४	
३८३ हाष्टिस्तृणीकृत	" २-१९	मास.	
३२० दोर्दण्डाभित	महावीर १-५४	१७८ अस्या ललाटे	
१४६ धने चञ्चु	मालती ३-१२	२६३ कपोले मार्जार.	
६४ न तेजस्तोजस्वी	उत्तर ६-१४	१८२ यदपि विवृषै. (५)	
३२८ निष्ठापस्विथ	मालती ५-१७	२३ व्यानप्रा दयिता	
१५५ परिच्छेदा	मालती १-३३	भास्कर.	
१३४ परिमृदित	" १-२५	२२६ कदा नु कन्या	
१९७ पुरभञ्जु	" ६-१५	४०३ वर दारिद्र	
१४९ प्रेमाद्राः	" ५-७	भास्करवर्मा	
४०९ बहिस्सर्वा	" १-१७	४४९ कूजत्कण्ठ	
१५३ भ्रमथ	" ९-४२	३८८ बद्धा पद्मासनानि	
१४६ यदिन्द्रावानन्द	" ३-९		
२०२ विनिश्चेतु	उत्तर १-३५		
१५० सभूयैव	मालती ५-९		
भामवतजयवर्धन			
२७२ अक्षयेवन			
		१ प्रकाशपर्यन्त Bhand-rep	
		२ श्लोकोऽप्यमानन्दवर्धनस्य	
		३ वैद्यमानुषिष्ठस्य Bhand-rep	
		४ सुरारे — Bhand-rep	
		५ भोजदेवस्य Bhand-rep लक्ष्मीधरस्य (स क)	

कवि	आकरः	कविः	आकरः
भीमपंडितः		भोगवर्मा	
१९५ आशङ्क्य प्रणतिं (१)	[अमरु ४७]	२२९ पूर्वं वारिधर	
२१५ कानि स्थानानि		भोजवेव	
८७ स्मेरास्तन्तु (२)		२१४ अङ्गारैःसचितेन	
भीमटः (भीमभट्ट.)		१२८ अध्यापितोऽसि	
१५७ अस्मिन् चन्द्रमसि (३)		१२५ अमी तिला (१)	
भीमसिंहपण्डितः		३०० अये कोऽय	
१८९ अवयवेषु		१२५ अस्पृश्य	
१२८ एष रविस्तेजस्वी		८ आदाय चाप	
१२९ पिब पयः		७९ आघाय द्रुत	
७१ श्रुत्वा कर्णज्वर		११३ आपुष्पप्रसवा	
३०४ ससारः प्रतिभाति		६३ उत्पाद्य यत्स्वय	
भूतिमाधवः		२२४ उपरि पयोधर	
२४१ अत्रास्मिन् सुतनु		८४ कालातिक्रमण (२)	
भेरीभाङ्गारः		११२ किं ते नम्रतया (३)	
३८० आयुर्वायु		६६ सेव ये जन	
१० उच्चैरुत्ताल		१२५ गम्भीरस्य	
४६० कतिपयपुर		८१ जातिं यथानुसर	
२० कल्पान्तक्रोधनस्य		७१ तदेतद्वाचि	
४६० सज्जुंजर्जर		६३ तुच्छस्यापि	
” गौरीकान्त		८३ तेजो दर्शयसि	
३९२ जीमूतवाहन		१२५ ते सन्ति हन्त	
३७० त्वत्तीरे तरु		९६ पाथोनाथ	
३८० ये तृष्णालहरी		१२८ पापव्याल	
७३ येनानन्दमये		३८३ श्रूमः किं नमसो	
८७ येनानर्गल (४)		१२६ भीमहयाम	
४५९ ये स्वप्नेऽपि		१११ भ्रातश्चन्दन	
४६० रम्ये पुण्य		१२३ महत्व धिक्	
३४३ सप्तानामयुगान्त		२०७ माकन्देषु	
२० स्पष्टव्याकृत		८४ यः कृष्ण कुरुते	

१ अमरो (स) २ किल्दणस्य Bhand-rep

३ कल्पचिद (स)

४ विश्वस्य, Bhand-rep.

१ कस्यापि (छा)

२ कस्यापि (सा)

३ कविराजस्य (स)

कवि	आकर	कवि	आकर
१२३ यः पीयूष		३७४ उत्सङ्गै	
७४ यस्सन्ताप		२३० गतो यो	
१२५ यत्सङ्गुणोऽपि		२२५ तद्विदुल्का	
१०३ यद्दन्तस्यमितो		२५० दिनमर्त	
९० रुक्म वपुर्न च		१२ देवी रति (१) अमरुव्याख्या श्लो १	
१२४ बद्धि विशाभसि		३३३ नयनपथ	
२३५ ज्ञीतार्तिमसर		२५२ नीता क्वाप्य	
१२४ शुभ्रत्व यदिद्		३८ पदविद्वन्ता अमर १२ श्लो व्याख्या	
१२३ श्लाघ्य महत्व		२८८ प्रालेयाशु	
१२५ सद्दशस्य		३१४ भयान्मन्द	
१२४ सद्बुत्तस्य		२३ भ्रूलास्यो अमरुव्याख्या श्लो २	
१२६ सान्द्रज्योति		२२८ मयूसै	
१२५ श्लोहायत्न		३६६ मौलो जलद्	
२२० स्फुरद्गीमा		८१ ययपि वदन	
१०० स्वच्छस्यास्य		६५ यथपि शिरो	
७९ हहो वकोट		३२ यामिन्या	
मकारन्वः		३२० ये लङ्काधिपति	
३५६ न गच्छायाहि		” येऽहर्षविक्रया [हनुमन्नाटक ८-५३]	
मङ्गल (मलः)		३०८ वन्दे पद्मिनि	
१२८ किन्नाम दुर्दर (१)		३६४ विन्ध्यक्षोणि	
१८ पायात् (जीयात्) कृतानङ्ग		४० शाणोत्कीर्ण[सिंहासनद्वात्रिशिका fol 3b]	
श्रीकण्ठचरित १-१		२६१ शुचीना	
मङ्गलाङ्गुलः		४२६ ससारे यदु० अमर १ श्लो व्याख्याने	
५४ कथमपि हि		२२८ सम पान्थे	
मङ्गलुघोषः		२६१ समन्मील	
१४४ जात कल्पतरु. [सूक्तिमुस्तावली श्लो ६०]		४५५ साहाय्योपनम	
मदन.		३७४ स्कन्वासक्तै	
२८८ अपयान्तीना		महामनुष्य	
२६१ अमुष्मिन्		१३२ अव्युत्पन्न	
३७५ अयमुपगत		२३६ कारणोत्पन्न	
४५५ आनीयते		२६३ कुम्भेऽवधि (२)	
२२८ इतश्चन्द्र		” इरमसु	

कवि.	आकर	कवि	आकर.
महीपतिमण्डलीकः		माधवशीलः	
८७ अस्मिन्नम्भोद		३२ गीर्तवैणव	
माधवः		मायूरराजः	
२९६ अधिरजनि जगाम शिशुपालवध ७-५२		३१८ अमातप्रथमा	
२८७ अधिरजनि मुसे		३१४ गण्डूषा	
२४८ अनुरागवन्त	" ९-१०	मारुला	
२४१ अपथित	" ७-६१	१४० गोपायन्ती	
३६० आवर्तिन.	" ५-४	मालतीमाधव.	
२८० आहत कुच	" १०-७४	६८ अलिपट्टै	
२९६ करजवृक्ष	" ११-३७	३६९ उत्कलिका	
३२४ कश्चिन्मूर्खा	" १८-५८	१२२ दामोदरमुद्रा (१)	
३५८ क्षित पुरो	" ५-५०	६५ देवायथि (२)	
२८७ चिरतररत	" ११-१३	१८४ निसिद्धै.	
२६६ दत्तमिष्ट	" १०-६	४० निरवधानि पयानि	[भोजप्रबन्ध]
२७८ दीपितस्मर	" १०-४७	८८ भद्रा जातिं	
२५० प्रतिकूलता	" ९-६	३९ व्याकरण	
५२ महात्मानो	" २-१०४	माहिलः	
२४१ मुष्टरुप	" ७-५५	२७७ कचमह (३)	
२९२ विकचकमल	" ११-१९	४२८ कोडपि कापि	
२३० विगतसस्य	" ६-४९	मुक्ताकाण	
३२४ वृत्त युद्धे	" १८-६०	३३६ केषा त्वच्चरितै.	
२३६ शिशिरमास	" ६-६५	२२५ यथारन्ध्रं(कविकण्ठाभरणे२ सन्धौ अनूयते)	
४०४ सपदा	" २-३८	मुञ्ज	
३५९ स्तभ महान्त		१९९ दासे कृतागसि (४)	
३७८ स्फुरत्तुषाराशु	" ३-४३	६३ यत्पादा.	
२६६ हावहारि	" १०-१३	सुरारिः	
माधवः		१७३ अनाकृते	अनर्धराधव ३-५
४६१ हहो माधव		२६९ अनेन रमोक	" ७-८१
माधवमागधः			
१८५ अशुकेन जघन (१)		१ कस्यापि-(शा)	
११४ वधितिः सेवितै.		२ भवभूते -(शा)	
		३ सवृत्ततिलके पयमिदं साहित्यस्येत्यनूयते	
		४ कस्यापि (सा) सारबोधस्य.	

कविः	आकर	कवि	आकरः
५५ अमेदेनोपास्ते	अनर्ष- ६-६	३७१ देव्या भूमे	अनर्ष- ७-११६
४०५ अरिषडुर्ग	" ६-९	३९० ध्रुवमिह	" ७-९६
३८९ अक्विषावीज	" २-३४	८ नमस्तुभ्य	" ७-११२
३२१ अस्त्राणि	" ६-४०	३९० निपीति येन	" ७-८९
३६८ आकण्ठ	" ७-१४	३२६ निर्मज्जत्	" २-५४
३२२ आजन्म	" ४-१८	१० नीललोहित	" ७-३१
१८१ आरब्धे	" ७-८०	३१७ न्यअन्यजत्	" ६-२८
२७२ आश्लेष	" ७-११५	४०५ पतति व्यसने	" ५-१५
२८८ इनइशोपि	"	२९० पीत्वा भृश	" २-११
२६१ इन्द्रुर्ययुदया	" २-७१	२६४ पीयूषाश्रयण	" ७-८३
२६४ इन्दोरेक	" ७-७४	३६३ पुर प्रालेय	" ७-२९
२१६ उहामयुमणि	" २-६०	३८९ पूरयित्वेव	" २-१८
२१ उहामभ्रमि	" ७-१११	२९० प्रत्यग्रज्वलितैः	" २-१०
२६१ उन्मीलन्ति	" २-७०	३२२ प्रागुचैः	" ४-४७
३३६ उन्मीलन्मणि	"	३८६ प्रियङ्गुश्यामा	"
२५२ उन्मुक्ताभि	" २-४९	२८८ प्रियवसते	" ४-५
२६४ एतस्य कला	" ७-६५	३७९ पृथमाने	" ७-१२१
२६४ कमितुरमि	" ७-१०८	३६९ इलिविष	" ७-१२६
१२४ कष्टा वेध	" १-४०	८ बाणीभूत	" ७-११४
२६४ किन्नु ध्वान्त	" २-७५	३८७ बालेय	" २-२०
३६३ मिरिः कैलासो	" ७-४६	३८४ मयभष्ट	" ५-२९
२६९ गोत्रे साक्षान्	" ७-८२	३६२ भूमे स्वर्ण	" ७-५६
२५४ घनतरतिमिर	" २-५३	३१५ भूथिष्ठानि	" ६-८१
४२ चर्चामिश्चार	"	२६४ सुमराज	" ७-७३
२५१ चुडारत्नैः	" २-५१	३६२ मेगोर्भेत्तुरयन्ति	" ७-५४
३७३ जहस्वच्छ	" २-२६	३९१ य क्षब्देह	" १-२२
१८४ तद्वात्वप्रोन्मील	" ३-७	३६२ यत्पीयूष	" २-८२
४२ तसृषि	" १-१७	३६८ यथा ब्रूरा	" ७-१८
२८६ तमोमिः पीयन्ते	" २-१	३२१ ययत्कुत्त	" ६-७६
३८८ तैर्भोजन	" २-२७	२१ यन्नाश्वभ्रमि	" ७-५०
३१७ त्रैलोक्य	" ४-३७	३७० यूपान्	" ७-१३०
३८६ इड्यन्ते	" ५-६	३१७ येन स्वा किनि	" ४-५२
३६९ देवस्यावुज	" ७-११९	६६ रत्नाकरो जनयिता	" १-५९

कवि.	आकर	कवि.	आकर
३९१ न्यस्यान्याय	वालरा. १-२६	३९१ वीराणा	वालरा २-११
१७३ पद्म्या मुका (१)	प्रचण्डपाण्डव १-२८	२८९ ब्रजस्थपर	विद्धसा ४-१
४७ पार्थस्य मनसि		४७ शब्दार्थयो. (१)	
४५ प्रयुज्जानापर		४०८ शम्भ्याचामाभ्या	वालरा १-२४
३२४ प्रेषान्मे दन्ति	वालरा ८-११- विद्ध.	१७६ शारीश्रुत	प्रचण्डपाण्ड १-२९
	४-२०	३६३ श्रीकण्ठइवशुर	वालरामा १०-२७
१५१ बाणान्सहर	विद्ध १-२२	४०३ श्रेय प्रसूते	विद्ध १-८, प्रचण्डपा १-९
४५ बाणेन इदि		४५ सरस्वतीपवि	
२६ भागीरथी		४७ सरस्वतीव	
४३ भासनाटक		४४ सहर्षचरिता	
२८६ भिन्वानो मानिनीना	विद्ध १-१२	८ सुप्तद्वहिण	
३६२ भूगोलप्रति		२११ सुरतभर	विद्धसा १-२८
३६३ मन्थे हिमाशुः		४७ सूक्तीना	
४४ माघेन विघ्नि (२) (तिलकमजरी श्लो २८)		३७१ सेय सुभु	वालरा १०-८५
४६ मायराज		२४८ सैरन्धीकर	विद्धसा २-२३
” मा स्म सन्ति		४७ स्थिता माध्वी	
४३ यथार्थता		४२ स्वस्ति पाणिनये	
३८० यद्वाचयम	वालरामा १०-९२	३६२ स्वस्तिमानस्ति	
३९१ यन्मारीतनु	” २-१२	३०४ स्वातूना	वालरामा ५-१६
४७ यायावर		३१ हरिपाद्.	
२१० ये दोलकेलि	वालरामा १०-५५	४३ हुता शिसिनि	
३६२ यो धरित्रीभर			
३२७ रक्ताभ्यक्तो	वालरा ३-३		
३७३ रत्नप्रसुरिति	” १०-५६		
३७३ रोधोरसा	” १०-५७		
३९१ लावकतिचिदि	” २-१०		
२३६ वज्रे शक्ति	” ५-३५		
३२९ विद्धस्तहस्त	” ३-६		
१५७ विलिम्पत्ये			
१५५ विलीयेन्नुः	विद्धसा २-२		
२४५ विशन्तीना	” १-४४		

रामः

१८७ अमुष्मिन् लावण्या

रामिलसोमिलौ

२११ सा व्याधेः कुशता

रिस्तुकः

९५ आवाय वारि

५७ नौश्व दुर्जन

३३९ सत्रूणामयशो

६२ क्षरण किं

रुक्तिब्राह्मणः

१४० विश्रान्तो दिवस

कवि.	आकरः	कवि	आकरः
३०२ अवा शेतेऽत्र		२०० सार्ध मनोरथ	शृंगारति १२०
३०३ अस्माक ससि	शृंगारति p ११४	१८३ स्वामिन्भद्रु	" १२०
१४४ उल्लघ्यापि	" p १२५	कम.	
१७७ ऊरुद्वन्द्व		१७६ मुस विकसित (१)	
३०२ एककिनी	काव्यालकार ७-४१	लक्ष्मण	
२७३ कण्टकिततनु (१)	शृंगारतिलक p १२४	१८० द्विजसगति	
३५६ कि गौरि मा	काव्यालङ्कार २-१५	लक्ष्मीधर.	
१९९ कुत मिथ्या	शृंगारति p १२१	२३४ कम्पन्ते कपय (२)	
३९५ कोपात्किञ्चित्	" p ११५	१८६ गभीरनामी (३) चक्रपाणिजिय ३--२७	
१७७ गत कर्णभियर्ण	" p ११७	४०३ नातिनीचे	" १४-३९
" तरत्तार चक्षु	" p ११९	४०३ मा स्म सन्धि [प्रबन्धचिन्तामणि १४७]	
३४३ तव द्विग्विजया	काव्यालकार ११-४	१२४ लक्ष्मीकौस्तुभ	
१४२ निष्वासैस्सह	शृंगारति p १४१	लघुवल्लभवासुदेवः	
२७३ नीरन्ध्र	" १४३	२५४ आमाति भूसर	
१६ पाणो कङ्कण	" १४४	२६८ यथा बहिः	
१४३ प्रसरशिसिरा	" १४१	३३८ सुतल चरण (४)	
१३६ मुग्धा स्वप्न	" १२३	लीलाशुकः	
२७३ यत्ता (सन्ता) पयति	" १२४	३४ राधा पुनातु	कृष्णकर्णामृत २-२५
१९६ यत्पाद प्रणतः	" १२८	लोष्टसर्वश	
२७१ यत्र न मदन	[कुट्टनीमत ६१८]	३९९ आच्छिद्योरग	
" यत्र स्वैवजले	शृंगारति p १२०	२६८ उद्दिशा कल (५) राजेन्द्रकर्णपुर ७३	
२०२ यत्रार्कायित	" १२०	(६) अनयोकिमुकान्ता श्लो १०७	
१५० यत्सारैरिव	" १३१	४९ केचित्तर्व	
१९८ यद्वाच प्रचुरो	" १२१	" प्रकृत्येवा	
२०५ वाचो वाग्मिनि	" १३६	३९० रविरथपथ	
२२५ वाता धान्तु			
१९६ विमुञ्चामु	शृंगारति ११६		
२७४ विरम नाथ	" ११७		
२०४ सत्य दुर्लभ	" १३२		
" सत्य मामिनि	" १३८		
२९५ सा बाढ	" १२२		

कविः	आकरः	कविः	आकरः
लौहितकः		वर्षकः	
१४५ जीवामीति		१९५ यावन्नो सल्लि (१)	
वत्सराजः		वर्धमानः	
३९ सत्काव्यपीयूष		६० समर्पितास्तेन (२)	
वरकाचिः		बह्नुभवेवः	
९७ अय वारामेको (१) (महट १०८)		११३ अगुरुरिति	
३३३ न्यञ्चञ्चल		३८ अनवहितः	
१६६ बहुनाऽथ		५८ अन्यस्माह्वयो	
१२८ वामन फल		४०५ अप्रतिकृत्य	
वराहमिहिरः		६२ अभ्युपयुक्ता (३)	
३९७ अप्रदीपा	बृहत्सहिता २—९	९८ अमृताक्षो.	
३२३ उर. कृत्वा (२) योगयात्रा fol २५ a		१०३ अयमवसरः	
३२२ एकतश्च सुर		४०६ अलमप्रिया	
४०२ काम प्रदीपयति	बृहत्सहिता ७७-३५	४५० अहह गृही	
३९८ कार्पासौषध		१२२ अहिरहि (४)	
३२२ जीवतोऽपि	योगयात्रा fol २५ a	४०९ आपत्स्वेव (५)	
३९७ न तत्सहस्र	• बृहत्स २-२२	४३३ ईश्वरमारा	
३२२ न पाहि पाहीति (२) [नैषध १२-६३]		४३३ ईश्वरसेवा	
३८२ शृण्व्या. स्थूल		५९ उज्ज्वलगुण	
४०२ युक्तेन चूर्णेन	बृहत्स ७७-३६	४५५ उपचरिता	
२९ लीने श्रोत्रेक	[सण्डप्रसस्ति २२]	४१६ उपशोभैव	
३२३ लोकोऽशुभ. योगयात्रा १६-१३ (fol २९ a)		८६ कथमप्यधिक	
३९९ श्रान्तस्य यान	बृहत्स ६८-११६	३६ कथमिह	
१९७ समा षष्टि.	बृहज्जातक ६—५	६७ क. पश्यति	
३२३ समूर्जित	योगयात्रा fol २४ b	३८ काव्य चार्वापि	
३२२ स्वर्गस्य मार्गा ,, १६-१५ (fol २९ a)		३९७ किञ्चित्सध्या	
३२२ हा तात तातेति ,, १६-१२ (fol २९ a)		६६ किमत्रेर्नो	
		४२७ किमिह कपाल	
		३६ क्लान्तमपो०	

१ मालवकस्य (वा), विद्यापते (स)

२ योगयात्रा Mas nos 3396 & 3268 O I

३ नैषधकृतं श्रीहर्षस्य (सुभा)

१ सुदकस्य (सु)

२ अववर्धनस्य (सु)

३ कस्यापि (स) ४,५ कस्यापि (शा)

कविः	आकर	कविः	आकर
१०६ क्लेशस्याद्ग		४०६ यत्पतन	
१२ चाइअण		८८ यदि मत्तोऽसि	
५३ अगवुपकृतिषु		१२२ यथपि विलसति	
६९ जलदस्समुद (१)		” रतिरस	
११७ जातस्य सिन्धु		३९७ रवौ गगन	
४२० जीवति स जीव		३९६ रूपान्वित	
४५४ तन्मन्यते		३७ वक्तार एव	
५३ तरुमूलान्यन्तु (२)		५० शिशिरयति	
३६ तुष्टिर्न राशो		४०१ श्रुतचरित	
३७ तेभ्यो नमः		७७ श्रुतराजहस	
३८ वक्ताऽनेन		३७ श्रुतसपद्	
४४७ दीनोद्धरण		९८ समजनि	
४०५ दुर्मतिरपि		३८ सुकविभ्रमा	
५८ दुर्वचन		४०६ सुकृत धनस्य	
६२ धनमर्थिना		४०० सुरम्या यामिन्यः	
४१३ धनिषु मुषा		५३ सेव पर (१)	
६२ नन्दनरेन्द्र		वल्लालसेन.	
” न परं धनानि		६५ विरम तिमिर	
४१३ नश्यति जनात्		वसुक*	
४०५ निजवर्ग		३८६ जवुना कुसुमो (२)	
४१६ नित्यानि नश्यतीभिः		वसुनागः	
५३ निवसन्नपि		१५४ रस्ताशोक	
३६ वृषसभसरसि		वसुन्धर	
३८ परितुष्यति		११८ आरोहत्यवनि (३)	
१०९ परिमलसुरमि		७६ एतस्मिन्मलया (४)	
४२० पश्यति यदि		२७६ वृषित स्पृशति	
४२५ पुत्रास्पद्		३२ रामो नाम (कृष्णकर्णाभृत २—७२)	
३६ पुंसा तदेव			
३९७ प्रासादरूप			
११४ फलमर			
३९७ म्लेच्छा हि [बृहत्सहिता २-१५]			

१ प्रह्लादकव्य Bhand -rep

२ कस्यापि (शा)

१ कस्यापि (शा)

२ राजशेखरस्य (स-क)

३ योगेश्वरस्य (स)

४ कस्यापि (शा)

कविः	आकर.	कविः	आकरः
वस्तुपाल.		वामन	
९२ अध्वान यदि		१५१ अस्थाने जन	
३७८ यज्ञोन्मुख		१९९ कोपो यत्र (१)	[अमर ३८]
६९ सप्रति म		२७६ नान्दीपदानि	
६४ साम्य निम्नोन्नता		१५१ निकारकणिका	
बाकूटः		२५० मित्रे कापि (२)	
१९७ अनालोच्य (१) (अमर ८०)		२९१ यद्वृत्त	
वाक्यतिनाथः		वामननागः	
२९ किं किं सिंहः (सण्डप्रशस्ति २८)		२१० मदमधुर	
” चटिचटिति (” ” ३५)		४२ यस्माद्विय	
वाग्भटः		२८० लीलाचामर (३)	
४०० अर्थेष्वलभ्येषु अष्टाङ्गसंग्रह-सूत्र-५-४३		३९४ सारङ्गीसम्भतांग्या	
३५० क वसन्ति वाग्भटालङ्कार ४-१४६		४२३ हेलामात्र	
४०० नित्य हिताहार अष्टांगसंग्रह-सूत्र-५-४२, अष्टाङ्गहृदय-सू-४-३६		वाल्मीकि.	
वात्स्यायनः		२१९ कशाभिरिव	
३९६ कामयन्ते कामसूत्र ६-२-५७		१८८ तस्याः पद्म	
३९७ कृत्याकृत्य		२१९ मेघकुण्डाजिन	
३९६ नर. कलासु कामसूत्र १-३-२४		विकटनितम्बा	
” नातः परतर (२) ” २-४-३१		२०९ किं द्वारि	
” वत्स. प्रस्रवणे (३) ” २-७-२९		२७३ बाला तन्वी	
” शास्त्राणा विषय. ” २-२-३२		विक्रमादित्यः	
वादीश्वरकाचन.		४५५ अर्थिभ्य. कनकस्य	
३५७ आलिङ्गन्ते वसुधा(४)धनजयविजय श्लो२३		१६९ लावण्यसिन्धु	
३२५ कोऽप्येष साण्डित ” ५९		२५२ लिपतीव (काव्यादर्श २-७२६)	
३५७ विच्छिन्ना रथ ” २४		विजयशर्मा	
२८ हरेर्लीलावराहस्य ” १		१८५ धृतधनकचिरा	

१ वाग्भटस्य Bhand rep. विकटनितवाचा. (क)

२ नान्कपदतर इति पाठ ।

३ उत्तरार्धे पादयोर्बिन्धिव ।

४ काव्यमास No. 54

१ अमरे (स)

२ गोत्रानन्दस्य Bhand rep. युवसेनस्य
(स), कश्चापि (शा)

३ ह्युत्तलिङ्के, पयमिदं मुक्ताकाव्येति क्षेमेन्द्रः

कवि.	आकर:	कवि	आकर.
विज्ञानात्मा		विश्वेश्वरः	
४५३ रम्य हर्म्यतल (१) (भर्तृहरि वैराग्य ८०)		११ उच्चैर्भ्रमण्ड (१)	
विद्यापतिः		३७६ एतद्गीम	
१२७ जन्मस्थान		२४ कुभोपान्तात्	
४१ या केवल		३७७ ते चण्डीश	
१२३ ये सन्तोष (२) (भर्तृहरि वैराग्य २९)		९४ ते इरोहण्ड	
विद्येशानः		२४ दानस्रोत	
३५२ का लक्ष्मीः		वीर्यमित्र*	
६४ न्याय्य यत्नसः		१४९ तरत्तार तावत्	
विभाकरवर्मा		वैद्यचक्रवर्ती	
२६७ कान्तानवाधर		१४८ साभिप्राय (२)	
विमलसरस्वती		वैद्यनाथपण्डितः	
९८ काचा. काञ्चन		१११ कुन्दे कुण्ठय	
” लाक्षाभि. कुरु		२६८ सुधामयोऽपि	
विशाल्यः		१०३ सौवर्गः कमला	
१६६ अधरोणोन्नति		वैद्यनाथप्रशस्ति	
विशाखदेवः		३४३ यथेतत्क्षय	
२२७ अपामुदृताना	मुद्राराक्षस ३-८	३४२ सिन्दूर सीमन्तात् (३)	
४०९ अप्राज्ञेन च	” १-१५	वैद्यभानुपण्डित	
४०९ ऐश्वर्यादनपेत	” १-१४	२०६ आताम्रा	
३८७ क्षताङ्गीना	” ६-१२	३७७ कनककलश	
१८६ तन्निविष्टप	”	११३ कुर्वन्तु नाम	
४१९ तीक्ष्णाडुद्भिजते	” ३-५	३४० कृत्वा कीर्ति	
२७ प्रत्यग्रोन्मेष	” ३-२१	१३३ सण्डिता	
४३३ भेतव्यं घृपतेः	” ३-१४	२२९ चञ्चलकादव	
४०९ मुहुर्लक्षोद्भेदा	” ५-३	७१ चूते समीप	
३८७ विपर्यस्त	” ६-११	५ तथाऽपि सर्वता	
४३९ स्तुवन्त्यभ्रान्ता	” ३-१६	१५८ तस्या स्मर	
		३०५ तारुण्यातिशय	

१ भर्तृहरे (शा)

२ पूर्वार्थे पाठभेद — श्लोकोऽयं भोजवेवस्येति

Bhand rep

१ भेरीनाम्नस्य (शा)

२ मयूरभस्स Bhand rep

३ श्रीवन्ददेवानी (शा)

कविः	आकर'	कवि.	आकरः
३४३ तुरगसर		५६ अन्यन्तविमुले	
८५ त्यक्त्वा ताप		५७ अपकारम० (१)	
३४७ विश गति		४३५ अरावपि	
५ नाडुलीयै		४३२ अविषेकिनी	
४६२ नानाविधै		४०३ असत्या च	
१५८ निवसति		६१ असभोगेन	
४४८ नून चन्द्र		४४३ आत्माधीन	
३७६ नो लावण्य		४२१ आर्तदुः	
२७८ पूर्णं मन्मथ		४४८ इतो मृत्युः	
२३२ प्राशुप्रालेय		४४५ एक. क्षमावता	
४०३ बोद्धा युवा		४३५ एकस्मिन्नप्यति	
१८३ मातङ्गकुम्भ		४३७ एतदेवात्र	
४५५ राज्ञो वा यदि		४१४ करोतु नाम (२)	
३९९ लब्धमर्थ		३२३ क्षत्रियस्योरसि	
६८ वरतरु (१)		४४५ क्षमावता	
२१३ वर्षत्याग्नि		९२ गुणानामिव	
५ विबुधैः.		४०४ चरेन्दर्मा	
२०६ विस्फूर्जत्		४३२ चलेषु स्वामि	
२१९ व्याप्त भिन्ने		२५ जङ्घालस्फूर्ज	
१०७ शास्त्राज्ञत		४३८ तृष्णास्निः	
२२६ शुभ्राभ		४२८ दर्शितानि कलत्राणि	
४६३ शौर्यं इलाषा		३२३ न यज्ञैर्दक्षिणा	
८५ सन्ति कृपा (२)		२५३ नाकाश न विशो	
५ साहित्यविद्या		३५४ निजामशक्ति	
१७८ इत यद्यपि		४३७ पतन्ति सद्म	
वैरन्ध. (वैरठ)		३२४ परस्पर सायक	
१९ अर्धाङ्गना		२६३ पिनष्टीव	
व्यास'		४३४ पुरुषैर्वन	
४३८ अकृतस्यागमः		५६ पुंसामुन्नत (३)	
४४१ अतो गर्ग्य'		४०४ प्रियं ब्रूयात्	

(१) Bhand rep

(२) कस्यापि (स)

(३) कस्यापि (घ)

१ भागुवच्छित्तस्य (वा)

(२) श्रीकोशय सुभाषितासम्भा 686 कर्तृनामरहित

कवि.	आकर	कवि:	आकर
४२२ प्रेविताया.		१३४ दहामानेऽपि	
४०४ बहूनामपि		१८९ दूरयन्त्या जन	
४०३ बहूनामल्प		१९० मुखेन चन्द्र (भर्तृहरि-भृगार १६)	
३२४ भूरेणुविग्धाव		१८३ शब्दवद्भि	
४३८ मनसस्सततो		१८४ सुदीर्घा राग	
३५४ महता पीडितो		शङ्करगण	
६१ मृत्यु क्षरिर (१)		१६९ कमलमनभसि	
४५५ यत्र यत्र रति		शङ्करवर्मा	
४४० वर्तते येन		४८ पातु श्रोत्ररसायन विद्दुसाल १ ७ & बाल	
३२४ विमानपर्यङ्क		रामा १-१०	
४४३ वियोगद्राव		३३३ पार्श्वस्फाला	
४०३ विरुद्धैरपि		क्षरचैक	
४३५ व्यापृतेनापि		३८२ भ्रमति गिरि (१) [सण्डप्रकाशित १८]	
१२९ सततमुलूखल		शाण्डिल्य	
४४३ सन्तोषामृत		३२३ भर्तृपिण्डावृण	
४३२ समुद्रमिव		शिलाभट्टारिका	
४४३ सर्वत्र सपदः (२)		१४५ इति त्व तरुणी	
३२४ सशोणितैः		३०१ यःकौमारहरः	
४५५ ससारे पतिता		१६६ इवास किं	
६१ साधुना दीन		शिवस्वामी	
१९१ स्वभ्यस्तरूपा		१४३ गतोऽस्त धर्माशु. (२)	
३२३ हतोऽपि		२७८ दृशा सपदि (३)	
व्यासतीर्थः		१६ स धूर्जटि (४)	
४६२ भवश्च यदह		शूरवर्मा	
शकवृद्धिः		१९ आश्लेषाघर (५)	
१८३ कण्ठस्य विदधे		१ विरतनगरपत्न्य (स)	
१७८ कौटिल्याच्छत्र		२ कल्पविर (स)	
१९० गतिविणी		३ कल्पविर (स)	
१८३ दयिताबाहु (३)		४ तक्षकस्य (सु), मूर्धमेण (शा)	
१ बाणभक्ष्य (शा)—कस्यापि (घ)		५ कल्पविर (स)	
२ भगवतो धास्वीकिमुने (सु)			
३ आसस्य (शा), कलशकस्य (सु), काश्मीरक-			
स्यामभ्यस्य (स)			

कविः	आकारः	कविः	आकारः
श्रीपालकविराजः		१३४ परिच्युतः	रत्ना २-१४
२१५ अपि तरु		१३५ परिम्लान	" २-१९
२२१ दिग्मन्त्रा		२२ पादामस्थित	" १-१
२०९ नेर्यं चूलता		२४१ प्रत्यग्र	" १-२०
२१४ पच्यन्ते स्थल		१४८ वाणाः पत्र	" ३-३
२१२ बधिरित		१९५ धूमके सहस्रो	" २-२०
२०८ स्तोत्र चैन		३६५ माघाद्दिग्गज	नागा १-९
श्रीराजकविराजः		२४८ याताऽस्मि	रत्ना ३-६
२०७ मन्दोऽयं मलया (१)		१०९ यो दृष्टः स्फुट (१)	
श्रीहर्षः		४२६ रामस्यास्यद्	नागा १-६
२४२ अनङ्गोऽय	रत्नावली १-२२	१६८ लीलावभूत	रत्ना २-८
३४२ अस्यासि [नैषधीयचरित १२-१६]		४६१ वल्गुद्गमो	
३०० आताम्रता	रत्ना ३-१४	३८८ वासोर्षं द्ययैव	नागा १-११
२६० उदयतटा	" १-२४	२४२ विचलित	
२६८ उदयोर्वी (२)	" ३-१२	१८१ विधायार्पूर्व	रत्ना २-८
३६७ उद्गर्जज्वल	नागानन्द ४-३	३९२ विद्वाभिवन्ध	नागा ४-१५
३४२ उद्गर्जकोकनद (३)		३९३ व्यक्तिर्व्यजन	त्रियदर्शिका ३-१०
२०७ उद्यद्विद्रुम	रत्ना १-१७	२०१ शीताशु.	रत्ना ३-११
२२ औत्सुक्येन	" १-२	१५२ सन्तापो	" १-१
१६८ कि पद्मस्य	" ३-१३	२५५ समारूढ	" ३-१५
२४१ कुसुमसुकुमार	" १-१९	२४१ सुभु त्वन्मुस	
१७० कूचल्लेणोक्त	" २-१०	१३५ स्थितमुरासि	रत्ना २-१३
४४८ कोडीकरोति	नागा ४-८	२४१ सृष्टस्त्वयैव	" १-२१
४९६ तिष्ठव भाति	" १-७	२६८ रिमतपुण्यो	नागानन्द ३-१२
१४४ कुर्वीरा	रत्ना २-६	२६६ स्रस्त. स्रग्दाम	रत्ना १-१६
२७४ हृष्टा हृष्टिमघो	नागा ३-४	श्रीहर्षपण्डितः (स्रण्डमकारः)	
४१४ द्वीपादन्यस्मात्	रत्ना १-६	३६१ अजस्रभूमी	नैषधचरित १-५९
३३ ध्यानव्याज	नागा १-१	३३८ अघ्याहारः	" १२-५७
३८७ निष्यन्दश्चन्दनाना	" ३-७	" अन्तस्सन्तोष	" १२-३९
		३८७ अमन्यतासौ	" १-८७
		४०१ अमीभिराकाण्ड	" १६-९३

१ धोपालकविराजस्य Bhand-rep

२ आर्यस्य शैलेशिकर इति पाठ

३ विधाय (स)

१ प्रह्लादस्य Bhand-rep-नेतृकस्य (४)

कस्यचित् (स)

कवि.	आकरः	कवि	आकरः		
३७७ अश्रान्तश्रुति	नेषध०	२-१०२	३५९ सिन्नूरश्रुति	नेषध०	१२-३६
३४५ अस्पारिप्रकर	"	१२-९८	३६० हरैर्यदकामि	"	१-७०
३३८ आस्ते वामोदरीया	"	१२-९५	श्रुतधरः		
३७५ उन्मीलह्रील	"	१२-१०१	१०५ काम भवन्तु (१)		
३४५ साजुत्वमौन	"	१२-४४	श्रुतधरराजः		
४०१ घृतप्लुते	"	१६-१०३	२२७ चेत कर्षन्ति (२)		
४०९ चतुस्समुद्री	"	१०-२८	श्रुतधरराम.		
३६० चलाचल	"	१-६०	५८ पीडन बहुधा		
४०१ त्वया विघात.	"	१६-९०	" ये वर्धयन्ति		
२४९ दिनावसाने	"	२२-९९	सर्वज्ञनारायणभट्टः		
१७ दूरे वारुचना			४५८ उद्वेगस्य निवारणाय		
३६० द्वियज्ञिरेवास्य	"	१-७२	" चञ्चुपश्यतु		
३६१ धूलीभिर्दिव	"	१२-९९	सर्वज्ञवासुदेव.		
१८० नासादसीया	"	७-३६	२५२ इद नमसि		
२४९ एवेलिमं	"	२२-१४	३१२ काश्चिच्चाटु		
४०१ पयस्मिता	"	१६-१०७	३११ तल्पे नितम्ब		
४९१ पूर्वजन्म	"	५-१७	३०८ न विद्या न च		
३६१ प्रयातुमस्माक	"	१-६९	३७९ प्रत्यष्टमि (३)		
३३५ प्रागेतद्वपु	"	१२-९३	३७८ मन्ये विशाला (४)		
३३८ मूलाकस्य	"	१२-९१	३१० यस्मिन्नास्ति		
४४१ महान्बन्धो			२८३ व्याधूतहार		
३४५ यःशुष्ठ युधि	"	१२-९७	२५३ सयस्सान्द्र (५)		
२६८ यत्पन्नमादित्तु	"	२२-११७	३१० ससन्नम		
४०१ यद्व्यपीता	"	१६-७१	स (श) वैदासाः		
" यद्विहेतु.	"	१६-७०	३३४ अन्ये हि दुःस		
४२१ याचमानजन	"	५-८८	२१९ अप्पेन जलद		
३४५ राशामस्य	"	१२-५८	२१४ तापावसन्न		
३८७ विचिन्वती	"	१-८६	२३३ न प्रस्ताव		
" विनिद्रपत्रा	"	१-७८			
३७७ विललास	"	२-७९			
३७५ वृद्धो वार्षिरेयं	"	१२-१०२			
३३६ सन्धानानि					
३७७ सममेणमदैः	"	२-९९			

१ मन्वाद्यदेवस्य (शु)

२ सुकितसद्वलाव Bhand-rep

३, ४ कित्वाणव्य Bhand-rep

५ कस्वापि (शा)

कवि.	आकरः
३५८ भूयस्त्रिभणि	
३५९ महानपि (विदग्धमुखमण्डनम् ४-६५)	
२०० वधूना (१)	
२१४ विद्रुष्यसोया	
२१९ शीतलादिव	
३५१ सत्यशील (विदग्धमुखमण्डन ४-७०)	
सर्ववर्मा	
९९ केनासीनः (२)	
सारमादेव.	
४६० त्वदीय त्वत्कार्थं	
सिंहज्यैष	
१०२ नदीतीरे शास्त्रिन्	
९९ यामस्ते शुभमस्तु (३)	
सिंहलकवि.	
३९ प्रियामुस	
सिंहलपतिः (कुन्तलपति.)	
१५९ चित्राय त्वयि	
सीत्काररत्नं	
२७७ समादिधं शिष्टै	
सुवन्धु	
३८ अविदितगुणा वासवदत्ता श्लो ११	
३४६ चापस्तन (४)	
५९ विभवस्तपर " " ९	
" विषधरतो " " ६	

१ सर्वस्व Bhand-*rep* २ मङ्गल्य (स)

३ मोक्षिदराक्ष्य (सु)

४ वाषवदत्ताभ्यामेतसञ्छाय श्लोकोऽयं दृश्यते—
जीवाङ्गुलिं स चक्रे मूषडनि धनुन शत्रुपत्नीप्रताप
लक्ष्मिर्मागैरानामभ्रवदरिषुले सद्यस्तन लम्बम् ।
सुप्ता तेन क्षमेति त्वरितपरिवनेक्ष्यतामङ्गे प्रविष्टा
पञ्चल त्रेपितैर्नैर्भवतमवनिपतिर्नाप सङ्गघान्तर य ॥

कवि	आकरः
१० स जयति हिमकर वासव श्लो ४	
५९ हस्त इव मूति " " ८	
सूचीमोभट.	
५९ मजुरेष पक्ष	
" एते स्निग्ध	
६२ दृढतरनिबद्ध	
सोमकवि	
१९२ आगच्छन्	
३७८ नम्र शशाकोपल	
४८ साहित्ये सुकुमार	
सोमनाथप्रशस्ति	
२१ सन्ध्याताण्डव (१)	
सोमप्रभासूरि (सोमप्रभाचार्य)	
४४६ कीडाभू. (२) सूक्तिमुक्तावली श्लो. २५	
" यदि प्रावा तोये " " २६	
सोमेश्वरदेव	
३९४ इन्द्राभ्यर्थनया	
" यथावद्वाचनात्	
३९९ वनभुवि	
" वाच यस्तरस	
हनुमान	
३३६ अत्युवाः (३) (सिंहासनद्वारिंशिका fol 4 b)	
३८२ अस्ति (पातु) श्रीस्तन (४) सण्ड- प्रशस्ति १९	
३० आकृष्ट. शिस्तया	
३३७ आवाल्याधि सण्डप्र ७७	
३० कस्तव ब्रह्मन्	

१ कस्तवित् (स)

२ कावयमास्य मुच्छ ७

३ क्षित्तस्य (स) v Mss nos 11316 &
186 O-I Baroda.

कविः	आकर	कवि	आकर
३१ किं छत्र	सण्डप ४०	५० गाहन्ते कवि	
२९ चन्द्रार्धाथित (१)	,, ३४	१६१ चित्रोत्कीर्णाद्वि	
१३ जीयासुइशकुला	,, ४	,, तन्वी सकेत	
१३ न पकरालेप खडप श्लो १७		२७० तल्लोको	
२९ पातु व्रीणि , , १८ महाना ६ ६२		२८२ नैपध्याद्वि	
२८ पृष्ठभ्राम्यत् , , १६		४१ पदव्यक्ति (भोजप्रबन्ध p ३३)	
२८ विभ्राणोऽभिनवेन्तु सण्डप २४		३०३ प्रतियजनि	
३३९ भान्वा विग्वलय , , ६८		२५८ मन्त्र निधेहि (१)	
३४१ मातु स्वेदमय (२)		हल्लायुध	
२८ मुक्तैर्यास्यति , , २५		४११ अर्धाङ्गुल	
हरगणः		हेमचन्द्रसूरि	
३०६ मज्जी दृष्टि		४३६ कान्तर न यथेतरो (सूक्तिमुक्तावली	
हरिभट्ट		४४१ सहोदय	श्लो ८३)
४०५ आलस्यात्		हेमसूरि.	
७७ काक त्व		४१७ अय प्रभुरय	
हरिहरः		,, कृष्ण. कीदितवान् (२)	
३०१ आकारैर्न विदन्ति		४१८ निर्दयत्व	
१०३ आगच्छता		४१७ प्राणभ्यो न	
६६ आशा. पूरयति		४१८ लक्ष्मीर्निलक्षण	
३०४ कोप सवृणु		४१७ श्रीस्सपत्नी	
३७६ कास्ते शिताशु		,, सर्वासामेव	
१४ शिन्नोसि मुच (वासवदत्ता श्लो २)		हेविधनेसोरः	
१५६ गन्तु प्राङ्गणतो		८३ भ्राजिष्णवो नभसि (३)	

१ ' सोमार्धाथितनिष्ठानदसन सन्धायितान्त-
मुच ।' इति पाठः
२ छितापस्य (घ)

१ नालस्य (घ), कस्यक्ति (शा)
२ अमृतवत्सरय (घ)
३ किशोरकस्य (घ)

अनिर्दिष्टकर्तृकाणां श्लोकानां निर्दिष्टाकरग्रन्थानुक्रमेणानुक्रमणी

हनुवुलेखा (१)	
१६७ कैस्सुरे	
” तापकाठिन्य	
” न त्वरा	
” यक्षिपीड्य	
” हन्त मोहा	
जघतुङ्गोदयः	
१४२ किं ते न सन्ति	
१७३ सम विलासो	
१५ सुहृत्माय	
बोधिचर्यावतारः	
४४६ परस्य दुःखं (२)-	< ९४
” परात्मसम	” ९०
४४४ मृत्पात्रमात्र	” २९
४४४ शून्यदेवगृहे	” २७
मदालसाकुवलय	
१४९ किं पक्व	
महानाटकम्	
३३२ अङ्गे कृत्वोत्तमा	६-१०१
३२७ एताश्शार्दूल	
३१८ कपोले	३-५०
३१९ किञ्चित्कोप (हनुमन्नाटक १४-८७)	
३१४ कोऽहं ब्रूहि	५-१२
३१८ क्षुद्रासन्नन्नास (हनुमन्नाटक १२-२)	
३१९ निस्त्रिंश (३)	
३३० पक्षोत्क्षेप	

२१ भो भो दिक्पतय. (१)	
२१५ हे गोवावति	४-१२
मार्कण्डेयपुराणम्	
४२४ यदेवेभ्य.	१६-६२
वाग्भटम्	
३९७ दधिमधु	
वासिष्ठरामायणम्	
४३९ अनावर्जित	प्र. १ १७-२२
४४९ आपद्भक्षण	” २८-३१
४३९ क्षणमायाति	” १७-३१
४५१ जननीजनका	
४४९ जन्मपल्लव	” २१-२०
” जरा सुधा	” २२-३६
४१७ तावच्छीत	” १३-८
४३९ नासिधारा	” १७-४८
” पद करोत्य	” १७-२९
४४९ परिपक्व	” २२-२३
४३९ भीषयत्यपि	” १७-१६
” मेरुशृङ्ग	” ११-५
” यस्य स्त्री	” २१-३५
” युज्यते	” १४-५
४३९ रोगार्तिरगना	” १७-४५
४१२ वरं शराव	प्र २ १३-१७
४४९ विद्राविते	प्र १ २७-२०
” विष विषय	” २९-१३
” श्मशाने	” २१-६
४१७ श्रीमानजन	” १३-११
शुभारकिस्ररम्	
१६२ उद्देष्ट्य	

१ एते पत्र-आकाशपोले Bhand-rep
 २ ' मवान्यदु' अ ' इति पाठ
 ३ कस्यचित् (स)

१ बोधेश्वरस्य (स)

१६२ जीभूत

” वाष्पस्तस्य

” मार्गं मे

” वेणीबन्धन.

सूक्तिरत्नाकर. (१)

२५८ अग्ने घनुः

२१३ कापि कापि

” ततः प्राविरभूत्

” तपनं बिभ्र०

सूक्तिसहस्रम्

२२२ अमोदस्तनित

२४५ अथ कुतक

२२४ अन्तर्युह नयति

२२३ अन्योन्यवारि

१३७ अभ्यर्च्य

१३१ अस्यास्त्राण

२२३ अहो कतम

४०८ अङ्घ्रि भास्कर

३१० आपूर्यमाण

२३९ आरादसौ

२३३ आसत्यलोका

२३९ आस्कन्दितो

३६७ उत्तसीकृत

३६२ उपर्यङ्गमतः

१३१ एतत्सर्व

२३९ एषा जिगीषति

१९१ कमलशरधि

१३२ किं भद्रं पाधि

२४३ किं वाल्या

१३१ कुर्वाणस्सुक्र

३० क्रेद् गर्जित

१३० मन्तुर्विष्व

२३३ गिरन्ति ननु

१० जयति हर

२२७ जीभूतेषु

३९ जुगुप्सितमिदं

१५ ज्योतिस्तमो

१६४ तत्रैक करिणी

२६२ तन्तुभ्रमेण

१३१ इ स्नानि मे

२३६ धूपितेषु

१३२ निक्षिप्य कापि

३३४ पुरो नुभ्रः

१६४ शृष्टो लेख

१० प्रणमत नयने

२४५ प्रणयिनि सति

” प्रथममनुसर

१६४ ब्रूमः किं

३६२ भर्तृचिन्ताप

३३४ भरालोके

२५३ भवति हरि

३१२ भार्यायै पति

२१३ भ्रामन्त्य परितः

३५८ मेरो पोत

२५३ यच्चैर्द्वुधि

२०६ यत्प्रारभ

४२ यदाननेन्दो.

३६२ यद्दरीषु

१३२ यद्विबोध

२२७ यशसो वर्धमानस्य

२९२ यो गात्रापर

३५८ राजस्तथाभुज

१४ लक्ष्मीपाणि

२४५ ललितमभि

२२० वज्रेण त्रिजग
 ४१ वनजलधिमही
 २३६ विरतसुकृत
 १३६ विश्रान्तो विवसः
 २२७ व्योम्नि विश्रान्त
 १३० शक्नोमि नासितु
 १६४ शृणु पर
 १९२ श्रुत्वा गर्जित
 १३३ श्रुत्वा बहिः
 ३६५ शैलस्सोऽय

२२७ शोणैः परिश्रुत.
 २४३ सङ्गलेषे कुचयोः
 १६४ ससक्तेषु
 ३६४ सयःस्यन्दन
 २३९ सन्तु द्रुमा.
 ५७ सवर्षाशानि (१)
 २२३ स्कन्धे तरोः
 ३८ स्नानं सिन्धु
 ३३३ हन्ति स्थूणा

१ गोभट्टस्येति Bhand-rep

अनिर्दिष्टकृतकाणामुपलब्धाकराणां श्लोकानामनुक्रमणी ।

श्लोक	आकर	श्लोक	आकर
१२९ अचिन्त्या पन्थान	अनर्पराषव ७-१८	२८१ नवचिताम्बुलाकत*	अमर १०७
२६१ अद्यापि स्तनदुर्गे	महानाटक २-३५	३४६ कामन्य क्षण	सङ्घप्रशस्ति ११२
२४४ अमन्दमणिनूपुर	विद्वत्साल २-६	३९१ क्षयवक्षसमहा	बालरामा १-२७
७४ अम्भोजिनीवन	भर्तृहरि नीति १४	३८० खेल सञ्चरितु	„ १०-८१
१९७ असद्वृत्तो नाथ	अमर १४०	२८४ गतमाया रात्रि	प्रबधचितामणि p १०५
३९५ असाध्यायास्तुल	रतिरहस्य १-६	१२ गारीविभज्य	अनर्प ७-११८
१२५ अस्त्र विमुच्य(१)	भिक्षाटनकाव्य १२-५	२७२ चक्षु प्रीत्या	अमर १००
४५२ आयुर्नीरतरङ्ग	सिंहासनदात्रि fol 13a	३४० चिन्तागर्भार	सङ्घप्र ६६
४१८ आलस्य स्थिरता	„ „ 11a	८ जुडोत्तसित भर्तृहरि	वेराग्य श्लो १
४२५ इन्द्रो कला	अनर्प ७-१४४	६० जाड्य ह्रीमति (१)	„ नीति ४३
३५८ उच्चै कुम	नलचपू ६-६०	३९५ जातिस्वभाव	रतिरहस्य १-८
२४७ एतस्या करिकुम्भ	„ ५-५९	१८७ तन्नितम्बस्य	विक्रमाङ्क ८-२१
१३१ कान्ते कथञ्चित् (२)	अमर १५८	१६० तन्वद्गचास्व	(२) तिलकमञ्जरी p ३२०
२९९ कान्ते तल्प	„ १०१	३४२ ताहर्गदीर्घ (३)	नेपथ १२-११
४३० कालिन्या इलिते	सिंहासनदात्रि fol 5 a	४५० तावदेव कृति	भर्तृहरि शृंगा ७०
३६८ कि हूमो जलधे	„ „ 7 a	९३ तृणाबाणस्तृण	(४) आर्यासप्तशती श्लो १९२
२६ कि हारै किमु	(३) रामेन्द्रकर्णपूर श्लो ७४	५० ते तावत् कृतिन (५)	भर्तृहरि नीति ६५
१९५ किञ्चिद्वाष्य	शृंगारतिलक परि २ p 1.3b	१७१ दृगाः प्रयुतरी	रत्नावली २-१५
२२१ किञ्चिन्मुद्रित	अमर ११८	२०३ दृष्टि कथा	„ २-१६
२५४ किमु कुवलय	नलचपू ५-१०	२०४ दृष्टे लोचन	अमर १६८
३५० कीदृशो भवति	विदग्धमुलमहान १-३६	३४४ देव त्वद्विजय	सिंहासनदात्रि fol 4 l
३१ कूर्मो मूलवत्	महानाटक ५-२५		
२९४ कोपो यत्र	अमर ३८		
५६ उश्चित्कन्या (४)	भर्तृहरि नीति ७३		

१ उल्लेखवद्धम Bhand rep

२ Bhand rep

३ का मा शु १

४ Bhand rep भर्तृहरे

* Bhand rep

० का मा edn no 85

१ श्रीहर्षस्य Bhand rep

२ अपेयोर्द्विभिय

५ ' एते मनुष्या ' उ-परम्भः, Bhand rep भर्तृहरे

पृष्ठे श्लोकः	आकरः	पृष्ठे श्लोकः	आकरः
३४० देव त्व मलय	सदप्र १२८	३५४ यावत्स्वस्थ (१)	मूर्तिहरि. वैराग्य७५
३४७ द्वार सद्भिभि	" ९५	१४२ यास्यामीति	अमर ७९
२५५ घन्या केय	मुदाराक्षस १-१	३४७ राजन् राजसुता	सदप्र ९६
५४ न थ भवति	सिंहासनद्वानि fol 7 B	२९२ रामाणा रमणीय	अमर १२३
१६६ निःशेषच्युत	अमर १०५	४१८ लक्ष्मी सर्पति (२)	सूक्तिमुक्तावली श्लो ७६
१२२ निष्कन्वा	सदप्र श्लो २०	१७२ लावण्यासुत	नलचपू ७-४३
१७९ नूनमाज्ञाकर (१)	मूर्तिहरि शृगा ११	९ वन्दे तदेक	सुरयोत्सव १-१४
४ न्यबद्भवल्य	महानाटक ९-८	१४ वपुर्वलन	सदप्र श्लो ३०
१५१ पादाङ्गुष्ठेन (२)	अमर १३६	४८ वास शुभ्र (३)	चोरपचाशिका fol २ B
१८ पायाद्	मृच्छकटि १-२	२५४ विकल्पयति	नलचपू: ५-६६
२७६ प्रयच्छाहार	अमर ११७	२४ विज्ञेशो व (४)	महाना १-२
३८० प्रयागः सर्व (३)	अनर्ष ७-१२७	३३९ वीर क्षीरसमुद्र	सदप्र. ९०, महाना ६-६१
१३२ प्रस्थान बलयै (४)	अमर ३५	३२० वीरोऽसौ किमु	महाना ७-५५
२८३ प्रियकृत	" ११५	४२१ शूरा सन्ति (५)	क्षेमेन्द्रस्य-शशिवशे
१३९ बाले प्रियेण (५)	मिक्षाटन २१-४	२०० सुभ्र त्व कुपिते	चोरपचाशिका, fol 6 B
४९ विन्दुद्वन्द	कर्णसुन्दरी म प्र ४	३०५ स्त्रीमुद्रा मकर	मूर्तिहरि शृगा. श्लो ७९
१३५ मदनदहन	महाना २-४१	३४७ स्नाता प्रावृषि	सदप्र ११३
२४७ मन्दायते	नलचपू ५-६४	३१३ स्निग्धश्यामल०	महाना ५-७
२१३ मातस्तात क्व	महाना ३-२८	१४० स्फुरति यविद	शृगारति परि २ p १४३
३३२ माल्य मूर्धनि	नलचपू ६-७०	४०८ स्वेच्छया कुरुते	बालगमा १-२५
२७० मुग्धे धानुष्क	मूर्तिहरि-शृगा १३		
३१९ मूले पथ	हनुमन्नाटक ८-५४		
९५ ययपि वद्ध.	आर्यासप्तशती श्लोक ४८२		
२०९ यश्चूताङ्गुर	विक्रमाङ्गुदेव ७-७६		
३४४ यस्याशाविजये (६)	सदप्र १२२		

१ बाणमहस्य Bhand rep २ Bhand rep

३ ६५ Bhand rep

५ 'अत्या दरेण' इति पाठ, Bhand rep
उत्प्रेक्षावत्तम

६ 'देव त्वद्विक्रमे' इति पाठ

१ Bhand rep

२ Bhand rep सोमप्रभाचार्यस्य

३ Ms no 13701 O I

४ Bhand, rep महानाटक

५ Quoted in कविकण्ठाभरण

शुद्धिपत्रम् ।

पु	प.	अशुद्धम्	शुद्धम्	पु	प.	अशुद्धम्	शुद्धम्
६	४	सर्व	सर्वा ?	१८८	१८	तस्यास्तु	तस्या सु
६	१३	नायिका	नायका	१९०	४	सुमनो	स मनो
"	१६	तत	तम	२०१	१२	जाताद्राक्	जाताऽऽर्द्रा
"	२१	कलह	कल्हे	२०८	४	निर्वाण	निर्वाणा
७	३	करिगिरि	करिहयगिरि	२४६	१९	वाल	बाल्य
"	५	मुगयादि	गगनादि	३०१	१	विन	विन
१३	१५	किमिह	किमधि	३१०	१	द्विता	द्विता
१७	१९	द्रवतयु	द्रवयतु	३१२	५	वाया	वाक्या
२४	२५	द्राकृष्ट	द्राकृष्ट	३१२	१९	दृष्य मे	दृष्यति
२८	५	(?)		३१२	२१	दुषिता	दुषितो
४१	१५	पण्डित्व	पण्डितत्व	३३१	५	कवीन्द्रा	कर्पीन्द्रा
४७	२५	यदि द्वेष	यतिद्वेष	२४३	६	वहलको	बहलतो
४७	१४	प्रभुदेवी	प्रभुदेवी	"	७	मभूद्वरा	मभूद्वयभरा
६२	१३	चाइ	त्राइ	३४६	११	भक्ष्या	[पुष्पा]
६८	९	सुगपद्	सुगमद्	३४६	१२	भ्य	[भृङ्गा]
"	१७	कुर्वन्त्य	कुर्वन्त्य	३४६	१३	जम्बुलम्बी	लम्बिजम्बु
९२	७	वस्तुपाल	वस्तुपाल	३६७	१२	दत्ते	धत्ते
११६	६	भ्यास	भ्यास	३७६	२	दृष्ट्या	दृष्ट्या
११८	१०	विचुरता	विचुरता	३८२	२०	दृष्टात्	दृष्ट्या
१२०		मे सल	मे सल	३८४	१३	हिता	हिता
१२३	२०	त्वज्ज	त्वज्ज	३८९	५	पुष्प	पुष्ट
१२४	२७	दुर्वर्णी	दुर्वर्णी	३९४	१३	भविति	भवति
१२५	१९	सोदा	सोदा	३९५	९	मवाप्य	माप्य
१२८	२६	रविस्ते	रविस्ते	४२९	११	भातन	भातर्न
१३८	२	गलान्	द्वगुलीन्	"	१२	गुि	गुणि
१४०	२१	मालम्	जालम्	४४७	१६	नित्येषु	नित्येषु
१५३	१९	तर्किं	तर्कि	४५३	१४	मषा	मेषा
१५४	१६	साङ्ग	साङ्ग	४६३	१७	तिम्मन्त्रि	तिम्ममन्त्रि
१७०	२०	द्रष्ट	द्रष्टु	१७		नमस्कार	आशीर्वाद
१७६	१७	पद्म्या	पद्म्या	१९		"	"
१७९	२२	तूणी	तूणी	२१		"	"
१८५	१८	वपु	वपु	२३		"	"

THE KUPPIKUNNY SASTRI.
RESEARCH INSTITUTE.
MADRAS-4

Gaekwad's Oriental Series

CATALOGUE OF BOOKS

1938

ORIENTAL INSTITUTE, BARODA

SELECT OPINIONS

Sylvain Levi The Gaekwad's Series is standing at the head of the many collections now published in India

Asiatic Review, London It is one of the best series issued in the East as regards the get up of the individual volumes as well as the able editorship of the series and separate works.

Presidential Address, Patna Session of the Oriental Conference Work of the same class is being done in Mysore, Travancore, Kashmir, Benares, and elsewhere, but the organisation at Baroda appears to lead

Indian Art and Letters, London The scientific publications known as the "Oriental Series" of the Maharaja Gaekwar are known to and highly valued by scholars in all parts of the world

Journal of the Royal Asiatic Society, London Thanks to enlightened patronage and vigorous management the "Gaekwad's Oriental Series" is going from strength to strength

Sir Jadunath Sarkar, Kt The valuable Indian histories included in the "Gaekwad's Oriental Series" will stand as an enduring monument to the enlightened liberality of the Ruler of Baroda and the wisdom of his advisers.

The Times Literary Supplement, London These studies are a valuable addition to Western learning and reflect great credit on the editor and His Highness

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Critical editions of unprinted and original works of Oriental Literature, edited by competent scholars and published at the Oriental Institute, Baroda

I BOOKS PUBLISHED

- 1 **Kāvya-mīmāṃsā** a work on poetics by Rāṣṣabhācārya (580-920 A D) edited by C D Dalal and R Anantakrishna Sastri, 1916. Revised 1924. Third edition revised and enlarged by Pundit K S Ramaswami Shastrī of the Oriental Institute, Baroda 1934. Rs. 1
2 0

This book has been set as a best book by several presses in India at Benares, Bombay and Patna

- 2 **Naradaīvanānanda** a poem on the Puranic story of Arjuna and Krishna's ramble on Mount Garuḍa by Vastupala Minister of King Yudhishthira of Dhokai composed between Samvat 1277 and 1287 i.e. A D 1221 and 1231 edited by C D Dalal and P Anantakrishna Sastri 1916. *Out of print*
- 3 **Tarīasangraha** a work on Philosophy (elucidation of Vaiśeṣika theory of atoms) by Anandigiri or Anandigiri the famous commentator on Śaṅkara's *Bhāṣya* who flourished in the latter half of the 13th century edited by F M Trübner 1917. *Out of print*
- 4 **Pīrthaparīkrama** a drama describing Arjuna's recovery of the cows of King Virāṭa by Bhīṣma's son the founder of Pīrthpur and the young brother of the Puruṣota king of Chandraṅga (1250 in Muzrai) and a feudatory of the king of Guzerat who was a Yuvraja in Samvat 1220 or A D 1164 edited by C D Dalal, 1917. *Out of print*
- 5 **Rāstraudhivamsa** an historical poem (Mahākāvya) describing the history of the Bagulas of Māvāraṅga from Rāstraudha king of Kanauj and the originator of the dynasty, to Narayana Shah of Māvāraṅga, by Rudra Kavi, composed in Saka 1518 or A D 1796 edited by Pundit Umbar Krishnaacharya with Introduction by C D Dalal 1917. *Out of print*
- 6 **Liṅgānusāsana** on Grammar by Vyoma who lived between the last quarter of the 5th century and the first quarter of the 9th century edited by C D Dalal 1915. 0-5
- 7 **Vasantavilāsa** an historical poem (Mahākāvya) describing the life of Vastupala and the history of

- Guzerat, by Bālachandrasūri (from Modheraka or Modhera in Kadī Prant, Baroda State), contemporary of Vastupāla, composed after his death for his son in Samvat 1296 (A D 1240) edited by C D Dalal, 1917 1-9
- 8 **Rūpakasatkam** six dramas by Vatsarāja, minister of Paramardideva of Kalinjara, who lived between the 2nd half of the 12th and the 1st quarter of 13th century edited by C D Dalal 1918 *Out of print*
- 9 **Mohaparājaya** an allegorical drama describing the overcoming of King Moha (Temptation), or the conversion of Kumārāpāla the Chalukya King of Guzerat, to Jainism by Yasahpāla, an officer of King Ajaya deva son of Kumārāpāla who reigned from A D 1229 to 1232 edited by Mum Chaturvijayaji with Introduction and Appendices by C D Dalal, 1918 2-0
- 10 **Hammīramadamardana** a drama glorifying the two brothers, Vastupāla and Tejahpāla, and their King Virādihavala of Dholka by Jayasimhasūri, pupil of Virāsūri, and an Ācārya of the temple of Munisuvrata at Broach composed between Samvat 1276 and 1296 or A D 1220 and 1290 edited by C D Dalal, 1920 2-0
- 11 **Udayasundarīkathā** a romance (Campū, in prose and poetry) by Soddhala, a contemporary of and patronised by the three brothers, Chchittarāja Nāgārjuna, and Mummunirāja, successive rulers of Konkan, composed between A D 1026 and 1030 edited by C D Dalal and Pandit Embar Krishnamacharya, 1920 2-4
- 12 **Mahāvīdvāyāmbana** a work on Nāya Philosophy, by Bhatta Vāidindra who lived about A D 1210 to 1274 edited by M R Telang, 1920 2-8
- 13 **Prācīnagurjarakāvysangraha** a collection of old Guzerati poems dating from 12th to 15th centuries A D edited by C D Dalal, 1920 2-4
- 14 **Kumārāpālapratibodha** a biographical work in Prākṛta, by Somaprabhāchārya, composed in Samvat 1241 or A D 1195 edited by Mum Jinavijayaji, 1920 7-8
- 15 **Ganākārikā** a work on Philosophy (Pāsupata School), by Bhāsarvajña who lived in the 2nd half of the 10th century edited by C D Dalal, 1921 1-4
- 16 **Saṅgītamakaranda** a work on Music, by Nārada edited by M R Telang, 1920 2-0
- 17 **Kavindrācārya List** list of Sanskrit works in the collection of Kavindrācārya, a Benares Pandit (1656 A D) edited by R Anantakrishna Shastri, with a foreword by Dr Ganganatha Jha, 1921 0-12
- 18 **Vārjāgrhyasūtra** Vedic ritual (domestic) of the Yajurveda edited by Dr R Shamasastri, 1920 0-10
- 19 **Lekhapaddhati** a collection of models of state and private documents, dating from 8th to 15th centuries A D

- edited by C D Dalal and G K Shrigondekar
1925 2-0
- 20 **Bhavisayattakahā or Pañcamīkahī** a romance in Apabhramśa language, by Dhanapāla (c. 12th century) edited by C D Dalal and Dr P D Gune 1923 6-0
- 21 **A Descriptive Catalogue of the Palm-leaf and Important Paper MSS in the Bhandāra at Jaspitmere**, compiled by C D Dalal and edited by Pundit L B Gandhi 1923 3-4
- 22 **Parasurāmakalpasūtra** a work on Tantra with commentary by Ramesvara edited by A Mahadeva Sastry, B A, 1923 *Out of print*
- 23 **Nityotsava** a supplement to the Parasurāmakalpasūtra by Umānandanātha edited by A Mahadeva Sastry, B A, 1923 Second revised edition by Swami Sivakrama Tirtha, 1930 7-0
- 24 **Tantrarāhasya** a work on the Prābhākara School of Pūrvamīmāṃsā, by Rāmanujācārya edited by Dr R Shamasastri, 1923 *Out of print*
- 25, 32 **Samarāṅgana** a work on architecture town planning and engineering, by King Bhoja of Dhara (11th century) edited by Mahamahopādhyaya P Ganapati Shastri, Ph D Illustrated 2 vols 1921-1925 10-0
- 26, 41 **Sādhanamālā** a Buddhist tantric text of rituals, dated 1165 A D consisting of 312 small works composed by distinguished writers edited by Benoytosh Bhattacharya, M A Ph D Illustrated 2 vols 1925-1928 14-0
- 27 **A Descriptive Catalogue of MSS in the Central Library, Baroda** compiled by G K Shrigondekar, M A and K S Rameswami Shastri with a Preface by B Bhattacharya, Ph D in 12 vols vol I (Veda, Vedāṅgana, and Upanisads) 1925 6-0
- 28 **Mānasollāsa or Abhilasitārthacintāmani** an encyclopedic work treating of one hundred different topics connected with the Royal household and the Royal court, by Somesvara Deva, a Chalukya king of the 12th century edited by G K Shrigondekar, M A 3 vols, vol I, 1925 2-12
- 29 **Nalavilāsa** a drama by Rāmachandrasūri pupil of Hemachandrasūri, describing the Paurāṇika story of Nala and Damayanti edited by G K Shrigondekar, M A and L B Gandhi, 1926 2-4
- 30, 31 **Tattvasaṅgraha** a Buddhist philosophical work of the 8th century, by Śāntarakṣita, a Professor at Nālandā with Pañjikā (commentary) by his disciple Kamalasila, also a Professor at Nālandā edited by Pandit Embar Krishnamāchārva with a Foreword by B Bhattacharya, M A, Ph D, 2 vols 1926 24-0

- 33, 34 **Mirat-i-Ahmadi** by Ali Muhammad Khan, the 1st Moghul Dewan of Gujarat edited in the original Persian by Syed Nawab Ali, M A, Professor of Persian, Baroda College, 2 vols, illustrated, 1926-1928 19-8
- 35 **Mānavagrhyasūtra** a work on Vedic ritual (domestic) of the Yajurveda with the Bhāṣya of Astāvakra edited with an introduction in Sanskrit by Pandit Rāmakrishna Harshaji Sāstri, with a Preface by Prof B C Lele, 1926 5-0
- 36, 68 **Nātyasāstra** of Bharata with the commentary of Abhinavagupta of Kashmir edited by M Ramakrishna Kavi, M A, 4 vols, vol I, illustrated, 1926 (*out of print*), vol II 1934 7-0
- 37 **Apabhramśakāvyaṭrayī** consisting of three works, the Carcarī, Upade-arasiyana, and Kālasvarūpakulaka by Jinadatta Sūri (12th century) with commentaries edited with an elaborate introduction in Sanskrit by L B Gandhi, 1927 4-0
- 38 **Nvāyapraveśa**, Part I (Sanskrit Text) on Buddhist Logic of Dinnāga, with commentaries of Haribhadra Sūri and Pārsvadeva edited by Principal A B Dhruva, M A, LL B Pro Vice-Chancellor, Hindu University, Benares 1930 4-0
- 39 **Nyāvapiṇḍa**, Part II (Tibetan Text) edited with introduction, notes appendices, etc by Pandit Vilhu-
skhara Bhattacharyya Principal, Vidya bhavana Vis-
vabharati, 1927 1-8
- 40 **Advavavajrasaṅgraha** consisting of twenty short works on Buddhist philosophy by Advavavajra a Bud-
dhist -avant belonging to the 11th century A D
edited by Mahāmahopādhyāya Dr Hariprasad Sastri
M A, C I E, Hon D Litt, 1927 2-0
- 42 60 **Kalpadrūkoṣa** standard work on Sanskrit Lexico-
graphy, by Keśava edited with an elaborate introduc-
tion by the late Pandit Ramavataṛa Sharma
Sahityacharya M A of Patna and index by Pandit
Shrikant Sharma, 2 vols, vol I (text) vol II (index)
1928-1932 14-0
- 43 **Mirat-i-Ahmadi Supplement** by Ali Muhammad
Khan Translated into English from the original
Persian by Mr C N Seddon, I C S (*retired*), and Prof
Syed Nawab Ali, M A Illustrated (corrected reissue
1928) 6-8
- 44 **Two Vajravāna Works** comprising Prajñopāyavinis-
caśāśiddhi of Anangavajra and Jñānasiddhi of Indra-
bhūti—two important works belonging to the little
known Tantra school of Buddhism (8th century
A D) edited by B Bhattacharyya, Ph D, 1929 3-0
- 45 **Bhāvaprakāśana** of Śāradātanaya, a comprehensive
work on Dramaturgy and Rasa, belonging to
A D 1175-1250, edited by His Holiness Yadugiri
Yatiraja Swami, Melkot, and K S Rama-swami Sastri,
Oriental Institute, Baroda 1929 7-0

	Rs
46 Rāmācārīta of Abhinanda (Court poet of Harṣa II—probably the same as Devapāla of the Pāli Dynasty of Bengal (ca. 9th century A D.) edited by K. S. Pāṃy Swami Sastrī, 1929.	7-8
47 Nañjarājavasobhūsanī by Nisubhakarī <i>also</i> Abhinava Kāśidhīśa a work on Sanskrit Poetics and recites to the glorification of Nañjarāja, son of Viśubhūpa of Mysore edited by Pundit I. Kṛṣṇamūrtihara, 1930.	3-0
48 Nāṭyadarpana on dramaturgy, by Kāmadēndra Sūri with his own commentary edited by Pundit I. B. Gandhi and G. K. Shrigondel in M. A. 2 vols. vol. I, 1929.	1-8
49 Pre-Dinnāga Buddhist Texts on Logic from Chinese Sources containing the English translation of <i>Satasāstīya</i> of Atyadeva Tibetan text and English translation of <i>Vopāka vidyāntara</i> of Nāgārjuna and their translation into Sanskrit from Chinese of <i>Upāśāhā dāpa</i> and <i>Tāṭṭāśāstra</i> edited by Prof. Caussepe, Lucknow, 1930.	9-0
50 Mīrat-i-Ahmadi Supplement Persian text giving an account of Gujarat by Ali Muhammad Khan edited by Syed Nawab Ali M. A. Principal, Bahadurpur College, Janakpuri, 1930.	6-0
51-77 Itihasastisālākṣīpurusacītrīta of Hemadriśa translated into English with copious notes by Dr. Helen M. Johnson of Occulty, Missouri U. S. A. 4 vols. vol. I, <i>Ādīśvaracītrīta</i> illustrated, 1931. vol. II, 1937.	96-0
52 Dandaviveka a comprehensive Pañcīśāhī Gāthā of the ancient Hindus by Vardhamān of the 10th century A. D. edited by Mahāśhōpādīśa Kamalā Kōśā Smitānīśa, 1931.	8-5
53 Tathāgataguhyaika or Guhyaśāstrīya the earliest and the most authoritative work of the Tantrī School of the Buddhists (3rd century A. D.) edited by B. Bhatta Charyya, Ph. D., 1931.	4
54 Jayākhyaśāmbhīyī an authoritative Pañcīśāhī work of the 5th century A. D., highly respected by the South Indian Vaiśhṇava edited by Pundit I. Kṛṣṇamūrtihara Charyya of Vadatal with one illustration in nine colours and a foreword by B. Bhatta Charyya, Ph. D., 1931.	12-0
55 Kāvyaśāntarāśāśāstrīyaśāstrīya of Udbhata with the commentary, probably the same as Udbhataśāstrīya of Rājīnaka Tīrthaka (11th century A. D.) edited by K. S. Ramaswami Sastrī, 1931.	2-0
56 Pārānanda Sūtra an ancient Tantrī work of the Hindus in Sūtra form giving details of many practices and rites of a new school of Tantra edited by Swami Trivikrama Tīrtha with a foreword by B. Bhatta Charyya, Ph. D., 1931.	3-0

- 57, 69 **Ahsan-ul-Tawarikh** history of the Safawi Period of Persian History, 15th and 16th centuries by Hasan i Rumlu edited by C N Seddon, FCS (retired), Reader in Persian and Marathi, University of Oxford, 2 vols (Persian text and translation in English), 1932-34 19-8
- 58 **Padmānanda Mahākāvya** giving the life history of Rābhadeva the first Tirthankara of the Jainas, by Amarachandra Kavī of the 13th century edited by H R Kapadia M A, 1932 14-0
- 59 **Śabdaratnasomanvaya** an interesting lexicon of the Nīnirtha class in Sanskrit compiled by the Maratha King Sahajī of Tanjore edited by Pandit Vitthala Satrī, Sanskrit Pathashāla, Baroda, with a Foreword by B Bhattacharyya, Ph D 1932 11 0
- 61 **Saktisangama Tantra** a voluminous compendium of the Hindu Tantra comprising four books on Kālī, Tārā, Sundarī and Chhinnama-tā edited by B Bhattacharyya, M A Ph D, 4 vols vol I, Kālikānda, 1932 2-8
- 62 **Prajñāpāramitā** commentaries on the Prajñāpāramitā, a Buddhist philosophical work edited by Giuseppe Luceti, Member, Italian Academy, 2 vols, vol I, 1932 12-0
- 63 **Tarikh-i-Mubarakshahi** an authentic and contemporary account of the kings of the Suravid Dynasty of Delhi translated into English from original Persian by Kamal Krishna Basu, M A, Professor, T N J College, Bhagalpur with a Foreword by Sir Jadunath Sarkar, Kt 1932 7-8
- 64 **Siddhāntabindu** on Vedānta philosophy, by Madhusūdana Sarasvatī with commentary of Purusottama edited by P C Divanji, M A, LL M, 1933 11-0
- 65 **Istasiddhi** on Vedānta philosophy, by Vimuktātma, disciple of Advaitātma with the author's own commentary edited by M Hirivanna, M A, Retired Professor of Sanskrit, Maharaja's College Mysore, 1933 14-0
- 66, 70, 73 **Shabara-Bhāṣya** on the Mīmāṃsā Sūtras of Jaimini translated into English by Mahāmahopādhyāyī Dr Ganganath Jha, M A, D Litt, etc, Vice-Chancellor, University of Allahabad, in 3 vols, 1933-1936 48-0
- 67 **Sanskrit Texts from Bali** comprising a large number of Hindu and Buddhist ritualistic, religious and other texts recovered from the islands of Java and Bali with comparisons edited by Professor Sivaum Levi, 1933 3-8
- 71 **Nārāyana Śataka** a devotional poem of high literary merit by Vidyākara with the commentary of Pitāmbara edited by Pandit Shrikant Sharma, 1935 2-0

- 72 **Rājadharmā-Kaustubha** an elaborate Smṛiti work on Rājadharmā Rājaniṭi and the requirements of kings by Anantadeva edited by the late Mahamahopādhyāya Kamala Krishna Smitānītha 1937 10-0
- 74 **Portuguese Vocables in Asiatic Languages** translated into English from Portuguese by Prof. A. N. Soares M. A. F. B. Baroda College Baroda 1936 12-0
- 75 **Nāyakarātra** a commentary on the Nāvartanmūlī of Pārthivārāthi Misra by Rāmānjanī of the Prabhākara School edited by K. S. Ramaswami Sastri of the Oriental Institute Baroda 1937 4-8
- 76 **A Descriptive Catalogue of MSS. in the Jain Bhandars at Patnan** edited from the notes of the late Mr. C. D. Dalal M. A. by L. B. Gandhi 2 vols. vol. I 1937 8-0
- 78 **Ganitātīlaka** of Śrīpati with the commentary of *Sūhātīlaka* a non Jain work on Arithmetic with a Jain commentary edited by H. B. Kāpādi M. A. 1937 4-0
- 79 **The Foreign Vocabulary of the Qur'an** showing the extent of borrowed words in the sacred text compiled by Professor Arthur Jeffery of the School of Oriental Studies Cambridge 1938 12-0
- 80 **Tattvasaṅgraha** of Śāntarūksa with the commentary of Kumālasilya translated into English by Mahamahopādhyāya Dr. Gangurāth Jha 3 vols. vol. I 1937 17-0
- 81 **Hamṣa-vilāsa** of Hamṣa Mittha forms in elaborate defence of the various mystic practices and worship edited by Mahamahopādhyāya Harihara Shastri, 1937 1-8
- 82 **Sūktimuktāvalī** a well known Sanskrit work on Anthology of Jalhana, a contemporary of King Kṛṣṇa of the Northern Yādava Dynasty (A. D. 1247) edited by Pandit T. Krishnamacharya Sanskrit Pīthavālī Vaidal 1938 11-0

II BOOKS IN THE PRESS

- 1 **Nātyasāstra** edited by M. Ramakrishna Kavi 4 vols. vol. III
- 2 **Mānasollāsa** or *Abhilāṣitārthacintāmaṇi* edited by G. K. Shrigondekar M. A., 3 vols. vol. II
- 3 **Alamkāramahodadhī** a famous work on Sanskrit Poetics composed by Narendraprabhū Śūri at the request of Minister Vastupāla in 1236 A. D. edited by Lalchandra B. Gandhi of the Oriental Institute Baroda
- 4 **Dvādasāranayacakra** an ancient polemical treatise giving a resume of the different philosophical systems with a refutation of the same from the Jain stand

- point by Mallavādi Suri with a commentary by
Sambhara Gani edited by Muni Caturvijayaji
- 5 **Kṛtyakalpataru** of Lakṣmidhara minister of King
Govindachandra of Kinnorj edited by Principal K V
Rangaswami Aiyangar Hindu University, Benares
- 6 **Bṛhaspati Smṛti**, being a reconstructed text of the
now lost work of Bṛhaspati edited by Principal K V
Rangaswami Aiyangar, Hindu University, Benares
- 7 **A Descriptive Catalogue of MSS in the Oriental
Institute, Baroda** compiled by K S Ramaswami
Sastri Sūtra Pāṇḍit Oriental Institute Baroda 12
vols., vol II (Śrauta, Dharmic and Gṛhya Sūtras)
- 8 **Mādhavānala-Kīmakandāḷī** a romance in old Western
Rajasthani by Ganapati Kāvasthā from Amrod
edited by M R Majumdar, M A I L B
- 9 **Lattvopaplava** a mystical criticism of the opinions of
the prevailing Philosophical Schools by Jayānāsi
edited by Pāṇḍit Sukhadilip of the Benares Hindu
University
- 10 **Anekāntajayapatīkā** of Haribhadra Suri (c. 1120 A D.)
with his own commentary and Tīppanīki by Muni
chandra the Guru of Vāchalesv Sūtri edited by H P
Kupdia M A
- 11 **Parama-Samhitā** an authoritative work on the
Pinchūtra system edited by Dewan Bahadur S
Krishnaswami Aiyangar of Madras

III BOOKS UNDER PREPARATION

- 1 **Prajñāpīramitā** commentaries on the Prajñāpīra-
mit a Buddhist philosophical work edited by Prof
Joseph Tucci, 2 vols., vol II
- 2 **Śaktisāngama Tantra** comprising our books on Kālī
Tārā Sundarī and Chinnamistā edited by B
Bhattacharya Ph D., 4 vols., vols II-IV
- 3 **Nātyarāpana** introduction in Sanskrit giving an
account of the antiquity and usefulness of the In-
dian drama the different theories on Rasa and an ex-
amination of the problems raised by the text by
L B Candhu 2 vols. vol II
- 4 **Gurjaratīśavali** a collection of several old Gujarati
Rāsas edited by Messrs B K Thakore, M D Desai,
and M C Mod
- 5 **Tarkabhāṣī** a work on Buddhist Logic by Mokṣikara
Gupta of the Vigadāra monastery edited with a
Sanskrit commentary by Pāṇḍit Embare Krishnama-
charya of Vultv
- 6 **A Descriptive Catalogue of MSS in the Oriental
Institute, Baroda** compiled by the Library staff, 12
vols., vol III (Smṛti MSS)

- 7 **An Alphabetical List of MSS in the Oriental Institute, Baroda** compiled from the existing card catalogue by the Library Staff
- 8 **Nītikalpataru** the famous Niti work of Kṣamendra edited by Sardar K. M. Pankaj M. A. of Patana
- 9 **Chhakkammuvaeso** an Apābhraṃṣī work of the Jains containing didactic religious teachings edited by L. B. Gandhi, Jain Pandit
- 10 **Samrat Siddhānta** the well-known work on Astronomy of Jagannātha Pandit critically edited with numerous diagrams by Pandit Kedar Nath Rijjwanti Jaipur
- 11 **Vimalaprabhā** the famous commentary on the Kālacakra Tantra and the most important work of the Kālacakra School of the Buddhists edited with comparisons of the Tibetan and Chinese versions by Giuseppe Tucci of the Italian Academy
- 12 **Nispannayogāmbara Tantra** describing a large number of mandalas or magic circles and numerous deities edited by B. Bhattacharyya
- 13 **Basatin-i-Salatin** a contemporary account of the Sultans of Bijapur translated into English by M. A. Kazi of the Baroda College and B. Bhattacharyya
- 14 **Madana Mahārṇava** a Smṛiti work principally dealing with the doctrine of karma-vipāka composed during the reign of Mādhātā son of Madanapāla edited by Umbar Krishna Acharya
- 15 **Trisastisalākāpurusacaritra** of Hemucandra translated into English by Dr. Helen* Johnson 4 vols vols III-IV
- 16 **Vivāda Cintāmani** of Vāchस्पति Mishra an authoritative Smṛiti work on the Hindu Law of Inheritance translated into English by Mahimadependhyaya Dr. Gangadhar Jha
- 17 **Bṛhaspatitattva** a Smṛiti treatise belonging to an early stratum of the Agniśīlit literature written in old Tamil with Sanskrit slokas interspersed in the text edited by Dr. A. Zischewitz of Leiden
- 18 **Anu Bhāṣya** a standard work of the Suddhāvṛtī School translated into English by Prof. G. H. Bhatt M. A. of the Baroda College
- 19 **Aparājitaprocchā** a voluminous work on architecture and fine arts edited by Ma. P. A. Mankad L. C. L.
- 20 **Hetubindu** the famous work of Dharmakīrti on Buddhist logic edited from a single MS discovered at Patana by Pandit Sukhalip of the Benares Hindu University

- 21 **A Descriptive Catalogue of MSS in the Jain Bhanda-
dars at Pattan** edited from the notes of the late Mr
C. D. Dalal, M.A. by L. B. Gandhi 2 vols., vol. II

Rs. 4

For further particulars please communicate
with—

THE DIRECTOR,
Oriental Institute, Baroda

THE GAERKWAD'S STUDIES IN RELIGION AND
PHILOSOPHY

Rs. 1

- 1 **The Comparative Study of Religions** [Contents: I, the sources and nature of religious truth II, super-natural beings, good and bad III, the soul its nature, origin, and destiny IV, sin and suffering salvation and redemption V, religious practices VI, the emotional attitude and religious ideals] by Albin G. Widgery, M.A., 1922 15-0
- 2 **Goods and Bads** being the substance of a series of talks and discussions with H.H. the Maharaja Gaekwad of Baroda [Contents: introduction I, physical values II, intellectual values III, esthetic values IV, moral value V, religious value VI, the good life its unity and attainment] by Albin G. Widgery, M.A., 1920 (Library edition Rs. 5) 5-0
- 3 **Immortality and other Essays** [Contents: I, philosophy and life II, immortality III, morality and religion IV, Jesus and modern culture V, the psychology of Christian motive VI, free Catholicism and non-Christian Religions VII, Nietzsche and Tolstoi on Morality and Religion VIII, Sir Oliver Lodge on science and religion IX, the value of confessions of faith X, the idea of resurrection XI, religion and beauty XII, religion and history XIII, principles of reform in religion] by Albin G. Widgery, M.A., 1919 (Cloth Rs. 3) 2-0
- 4 **Confutation of Atheism** a translation of the *Hadis-i-Hakika* or the tradition of the Myrobalan fruit translated by Va'li Mohammad Chhanganbhai Momun, 1918 0-11
- Conduct of Royal Servants** being a collection of verses from the Viramitrodaya with their translations in English, Gujarati, and Marathi by B. Bhattacharya, M.A. Ph.D. 0-6

SELLING AGENTS OF THE GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

England

Messrs Luzac & Co , 46, Great Russell Street, London,
W C 1

Messrs Arthur Probsthain, 41, Great Russell Street,
London, W C 1

Messrs Deighton Bell & Co , 13 & 30, Trinity Street,
Cambridge

Germany

Messrs Otto Harrassowitz, Buchhandlung und Anti-
quariat, Querstrasse 14, Leipzig, C 1

Austria

Messrs Gerold & Co , Stefansplatz 8, Vienne

Calcutta

Messrs The Book Co , Ltd , 4/3, College Square

Messrs Thacker Spink & Co , 3, Esplanade East

Benares City

Messrs Braj Bhusan Das & Co , 40 5, Thathari Bazar

Lahore

Messrs Mehrchand Lachmandass, Sanskrit Book Depot,
Said Mitha Street

Messrs Motilal Banarsidass, Punjab Sanskrit Book
Depot, Said Mitha Street

Bombay

Messrs Taraporevala & Sons, Kitab Mahal, Hornby
Road

Messrs Gopal Narayan & Co , Kalbadevi Road

Messrs N M Tripathi & Co , Kalbadevi Road

Poona

Oriental Book Supply Agency, 15, Shukrawar Pet'

